๏หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

เล่มที่หนึ่ง

ตั้งแต่เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๖ ปีฉลูยังเปนฉศก

จนถึงเดือน ๔ ขึ้น ค่าหนึ่ง ปี ฉลู สัปตศก

ข้าพเจ้าหมอปรัดเล ได้ตกแต่ง

เปน ๒๔ ยก ด้วยกัน

ลงพิมพ์ที่กรุงเทพฯ เดือนละ ๒ ยก

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

V.o.II เล่ม ๑ บางกอกเดือน หก ขึ้น เจ็ดค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ March 1st 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๑ No. I.

หนังสือ หลวง

◎ ชื่อ วัด, ชื่อ บ้าน, ชื่อ เมือง, ที่มีอยู่ใน แผ่น ดิน ไทย. ๆ แห่ง ก็ เปน คำ ไทย แท้, ลาง แห่ง ก็ เปน คำ สังสกฤฎ แท้, ๆ แห่ง ก็ เปน คำ เขมร. ก็ คำ ราษฎร เรียก ทั่ว ไป นั้น, มัก ยก ตาม คำ คน มาก, แล สั้น ๆ ง่าย ๆ. แต่ ใน ราชการ คือ หนังสือ ท้อง บัด ใบ ตรา มัก เรียก ยาว ๆ. แล เปน คำ สังสกฤฎ ไทย มาก. ถึง คำ สังสกฤฎ ก็ เรียก เตม. ฝ่าย ราษฎร แม้น เคำ สังสกฤฎ, ก็ เรียก ผิด ๆ ไป. ฯะ

◎ เมือง หนึ่ง มีชื่อ สอง อย่าง สาม อย่าง, ฤๅ วัด หนึ่ง มีชื่อ สอง อย่าง สาม อย่าง, ตาม คำ หลวง แล คำ ราษฎร, แล คำ เก่า คำ ใหม่, เมือง ที่ เปน เมือง หลวง เมือง ไทย บัด นี้, แต่ เดิม เปน หัว เมือง ชื่อ ธนบุรี, เปน ภาษา สังสกฤฎ. เขียน ตาม ครู ที่ เขา แปลง สังสกฤฎ เปน หนังสือ โรม ดั่ง นี้. Dhanapuri. จะ เขียน อย่าง สำเนียง ไทย อ่าน ไม่ ได้. แต่ คำ นี้ ใช้ ใน หนังสือ ราชการ, แต่ คำ ตลาด เรียก เมือง บางกอก ทั้ง นั้น, ฤๅ ลาง คำ เรียก สั้น ๆ, ว่า เมือง ธน, คู่ กับ เมือง นน. ก็ เมือง นน นั้น. ตาม ราชการ เรียก ว่า นันทบุรี, เขียน เปน สังสกฤฎ อย่าง ที่ ครู เขา แปลง เปน หนังสือ โรม, เขา เขียน ดั่ง นี้, Nandapuri. แต่ ใน หนังสือ ยาว เขียน ศรีมหาสมุท ต่อ ท้าย เข้า ทั้ง สอง เมือง. ศรี มหาสมุท เขียน ตาม สังสกฤฎ, ตาม ครู ที่ เขา แปลง เปน หนังสือ โรม, เขา เขียน ดั่ง นี้, Sri Maha Samudd. แต่ คำ คน ทั้ง บ้าน ทั้ง เมือง, เมือง นน ก็ เรียก ว่า ตลาด ขวัน, เมือง ธน ก็ เรียก ว่า บางกอก. ต่อ ผู้ คี ขึ้น มา น้อย, จึ่ง เรียก ว่า เมือง นน เมือง ธน. ที่ เรียก เตม, เขียน เตม. คำ สังสกฤฎ อย่าง ว่า นั้น, มี แต่ คำ กราบทูล ใน หลวง อย่าง หนึ่ง, เขียน ใน ท้อง บัด ใบ ตรา อย่าง หนึ่ง, คำ เรียก ไม่ ใคร่ มี. ฯะ

◎ ก็ ที่ เรียก บางกอง นั้น, คือ แต่ เดิม ลำ น้ำ ใหญ่, แต่ วัง น่า ลง มา จน ถึง วัง กรมหลวง วงษา ไม่ มี, เปน แผ่น ดิน. แม่ น้ำ เข้า ไป ตรง น่า วัง น่า, แล้ว ไป เลี้ยว ลง วัด ขี้ เหลก ตลิ่ง ชัน, แล้ว เลี้ยว มา ถึง ป้อม วัง กรมหลวง วงษา. เรือ กะเชียง เรือ แจว มา แต่ วัง น่า, ถึง วัง กรมหลวง วงษา, ทาง แต่ เข้า จน เยน, เวลา เช้า หุง เข้า อยู่ น่า วัง น่า ลืม ม่อ ไห ไว้, ส่อง เรือ มา ถึง น่า วัง กรมหลวง วงษา, จะ หุง เข้า เยน กิน, นึก ได้ ว่า ลืม ม่อ ไว้, จอด เรือ เข้า เดิน บก ไป, เอา ม่อ มา หุง เข้า เยน กิน ทัน ได้. ที่ รีม ป้อม วัง กรมหลวง วงษา นั้น, มี คลอง หนึ่ง ปาก คลอง เข้า ไป ข้าง เหนือ, แล้ว คด เคี้ยว ไป ใน สวน วน เวียน อยู่, แล้ว ปลาย คลอง ไป ทะลุ ออก ที่ น่า วัง หลัง. ก็ ปาก คลอง ข้าง ล่าง นั้น ชื่อ บางกอก ใหญ่, ข้าง บน ชื่อ บางกอก น้อย. บาง นั้น แปล ว่า คลอง, คลอง บน กับ คลอง ล่าง เรียก บางกอก เหมือน กัน. ถ้า จะ เปรียบ เคี้ยว นี้, เหมือน กับ ปาก ลัด แล บาง กรวย, ปาก ลัด ก็ เรียก ว่า ปาก ลัด บน, ปาก ลัด ล่าง. ที่ บาง กรวย นั้น ปาก ที่ ออก แม่ น้ำ ใหญ่ เรียก บาง กรวย นอก, ปาก ที่ ออก แม่ น้ำ น้อย เรียก บาง กรวย ใน. ถึง ปาก เตรช ก็ เหมือน กัน นั้น ฉันใด, บางกอก น้อย บางกอก ใหญ่ ก็ เปน เช่น นั้น. แต่ ลำ แม่ น้ำ นั้น อ้อม ไป. ฯะ

◎ ก็ เมื่อ แผ่น ดิน พระเจ้า มหาจักรพรรดิ์, โปรด ให้ ขุด บาง กอก ใหญ่ บาง กอก น้อย, ให้ ตลุย ถึง กัน เปน แม่ น้ำ, แล้ว สร้าง เมือง ลง รักษา ที่ ขุด ลัก, เหมือน อย่าง แผ่นดิน พระบาท สมเดจ์ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย, สร้าง เมือง นคร เขื่อนขันธ์, เขียน เปน สังสกฤฎ แต่ Nagar แต่ เขื่อนขันธ์ นั้น เปน คำ ไทย, จะ เขียน เปน คำ ไทย ก็ ได้. ที่ เคี้ยว นี้ เรียก ว่า เมือง ปากลัด นั้น.

◎ ครั้น สร้าง เมือง ลง ที่ บางกอก ขุด ลัด แล้ว นั้น, ตั้ง ชื่อ ว่า เมือง ธนบุรี. การ ที่ ขุด อย่าง นี้ ถึง นาน กว่า สาม ร้อย ปี มา แล้ว ดู ก็ เหน จริง ดอก, ด้วย ลำ น้ำ ก็ ยัง แคบ กว้า ข้าง บน ข้าง ล้าง ไม่ ใช่ ฤๅ, กว้าง เพียง สี่ เส้น เสศ ไม่ ถึง ห้า เส้น. ครั้น ทาง ลัด มี ขึ้น แล้ว, น้ำ ลง เสีย ทาง ลัด, แม่ น้ำ เก่า ก็ แห้ง ไป

จน กลาย เปน ดอน เสีย ครึ่ง บ้าง ค่อน บ้าง. แม่ น้ำ ที่ แห้ง แล้ว นั้น, จะ ตาม ไป สังเกต ดู ก็ จะ เหน. ฝั่ง หนึ่ง สูง ฝั่ง หนึ่ง ต่ำ, เปน รูป แม่ น้ำ ตลอด ไป. ก็ เมื่อ แม่ น้ำ เก่า กลาย เปน คลอง ดัง นี้ แล้ว, ชื่อ บางกอก น้อย บางกอก ใหญ่, ก็ ไป เรียก เอา คลอง กลาย นั้น เปน. คือ ปาก คลอง กลาย ข้าง บน เรียก ว่า บางกอก น้อย ตาม ชื่อ ที่ เดิม, ปาก คลอง กลาย ข้าง ล่าง, เรียก บางกอก ใหญ่ ตาม ที่ บางกอก ใหญ่ เดิม. ก็ ลำ บางกอก ใหญ่ นั้น พิเคราะห์ ดู เถิด. ฝั่ง ป้อม แล บ้าน หมอ ปรัดเล ท้าย เมือง ธนบุรี นั้น ดอน, เพราะ เปน ตลิ่ง เดิม. ฝั่ง ข้าง กะดี จีน เข้า ไป นั้น ลุ่ม, เพราะ เปน เนื้อ แม่ น้ำ. เปน ดัง นี้ เข้า ไป จน พ้น วัด สังกระจาย ไป. ร่อง น้ำ ก็ เปลี่ยน ไป ยัก ฝั่ง น้ำ โน้น, ตั้ง แต่ บาง ยี่ เรือ เข้า ไป ลุ่ม กลับ มา อยู่ ฝั่ง หนึ่ง, ตรง บาง ยี่ เรือ ตาม.

◎ อย่าง หนึ่ง ให้ สัง เกต ด้วย วัด, วัด เรียง ไป ตาม ฝั่ง ข้าง ดอน, แต่ ปาก คลอง ไป จน วัด สังกระจาย. ก็ ฝั่ง ข้าง กะดี จีน ไม่ มี วัด, เพราะ เปน แม่ น้ำ. วัด ไป มี ฝั่ง แม่ น้ำ เก่า คือ วัด ดอก ไม้, วัด ใหญ่, วัด, น้อย บาง ไส้ ไก่, วัด เหล่า นี้ อยู่ ฝั่ง แม่ น้ำ โบราณ, กลาย เปน วัด กลาง สวน ไป เสีย แล้ว. ไป ถึง บาง ยี่ เรือ จึ่ง มี วัด ริม คลอง เปน ฝั่ง น้ำ เก่า, ก็ แนว ฝั่ง ข้าง วัด สังกระจาย ต่อ ไป, มี วัด ดิ่ควด, วัด เจ้า มูล, อยู่ ใน ฝั่ง แม่ น้ำ เก่า, เดี๋ยว นี้ กลาย เปน วัด กลาง สวน ไป เสีย แล้ว. คลอง ที่ ด่าน ตั้ง อยู่ เดี๋ยว นี้ นั้น เปน คลอง เดิม โบราณ. คลอง นั้น แล ชื่อ ว่า คลอง บาง หลวง แท้. ก็ ลำ บางกอก ใหญ่ นั้น แต่ เดิม, ก็ ใหญ่ โต เท่า กับ คลอง บางกอก น้อย, แต่ เพราะ ตั้ง อยู่ ใกล้ เมือง ธนบุรี, คน สร้าง เย่า สร้าง เรือน ลง มา มาก ปัก ถม ที่ ทาง ออก มา, ก็ ทำ ให้ แคบ ไป. ราษฎร เหน ว่า เลก กว่า ลำ บางกอก น้อย, ไม่ ควร จะ เรียก ว่า บางกอก ใหญ่, เหน ว่า เท่า กับ ลำ บาง หลวง เสีย แล้ว, ก็ เรียก ว่า คลอง บาง หลวง เสีย ที เดียว. แต่ ผู้ รู้ เปน อัน มาก ไม่ ว่า อย่าง นั้น, ว่า ที่ เรียก ว่า คลอง บาง หลวง นั้น, เรียก เมื่อ แผ่น ดิน เจ้า ตาก, เพราะ เจ้า ตาก ไป ตั้ง วัง อยู่ ที่ วัง กรมหลวง วงษา เดี๋ยว นี้, คน ก็ เรียก ว่า วัง หลวง. ก็ ใน คลอง นั้น เจ้า ตาก ให้ ไป ไล่ บ้าน ราษฎร เปน อัน มาก เอา เปน ที่ หลวง, ประทาน ขุนนาง แล เจ้า นาย ใน แผ่น ดิน นั้น. แล คน จะ เดิน เรือ ทาง นั้น ก็ ตื้น รวัง ตัว ต่าง ๆ, คน จึ่ง เรียก ว่า คลอง หลวง บาง หลวง ไป, เพราะ เปน คลอง ริม วัง หลวง. เหมือน กับ จีน แต้ จิ๋ว ใน แผ่น ดิน นั้น คน เรียก ว่า จีน หลวง, เพราะ เปน เมือง เดียว กัน กับ เจ้า ตาก. แต่ ใน กระบวน ราชการ แล้ เคย ยาก หมาย เพศ ทูล ว่า บางกอก ใหญ่ เสมอ อยู่, ไม่ ใช้ บางหลวง เลย. ใช้ ว่า คลวง บางหลวง ตั้ง แต่ ด่าน เลี้ยว เ ไป ข้าง วัด ปาก น้ำ, นอก นั้น ออก มา ยัง คง เปน บางกอก ใหญ่

◎ ครั้ง แผ่นดิน เจ้า ตาก มา ตั้ง เปน เมือง หลวง, ก็ เรียก เม บางกอก นี้ ว่า กรุง ธนบุรี บ้าง, พระนคร ธน บ้าง. ครั้น มา ถึ แผ่นดิน ซึ่ง เปน ต้น พระ บรมราช วงษ์ นี้, ไป ร้อ เอา กำ แ เมือง ศรี อยุทธยา เก่า มา สร้าง เมือง, ท่าน ผู้ เปน เจ้า ของ สร้ ขึ้น, ท่าน ขนาน นาม ว่า กรุง รัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา. ใ บาด หมาย ดัง นั้น เปน แบบ แผน. หนังสือ เก่า ๆ ใน ต้น แผ่ ดิน นั้น ก็ ยัง มี อยู่, อ้าง ว่า เดา สุรา กรุง รัตนโกสินทร์, บ่อน เบี้ กรุง รัตนโกสินทร์ แล อื่น ๆ. แต่ เดี๋ยว นี้ สาบ สูญ ไป, ไม่ มี ใคร เรียก มาก, ใช้ อยู่ แต่ ใน สนังสือ สำคัญ, ๆ ที่ ท้อง บัด ไบตา ทั้ง ปวง, ก็ เรียก แต่ ว่า กรุงเทพ มหานคร. คำ นี้ เคย ใช้ แ เมือง เหนือ มา. เมือง ไร เปน เมือง หลวง ฝ่าย ไทย แล้ว ก็ เรีย อย่าง นั้น. เหมือน เมือง ว้าง ของ พระ เจ้า อู่ทอง, ที่ เดี๋ยว นี้ ชาว เหนือ เรียก ว่า เมือง คิปน นั้น. แต่ เดิม ก็ เรียก ว่า กรุง เทพมห นคร. ถ้า จะ แปล ตรง ตัว ก็ ว่า เมือง หลวง เมือง ที่ เจ้า แผ่นดิน ใหญ่ อยู่. แต่ ถ้า จะ ไล่ ตาม ตัว กรุง นั้น, เค้า โบราณ ว่า แม่ น้ำ ก็ เจ้า เมือง ใด เปน เจ้า ของ ที่ ตลอด ต้น น้ำ จน ปลาย น้ำ, เรียก ว่า พระเจ้ารุง. ก็ เมือง ที่ อยู่ พระเจ้ากรุง, ก็ เรียก ว่า กรุง เสีย ด้วย, เทพมหานคร. เชียน ดัง นี้ ก็ ถูก ถูก กช สังสกฤฎ ไม่ ผิด เลย. แต่ ผู้ อ่าน เปน ลูกสิศ ลิ้น ลาว ก็ อ่าน ให้ ผิด ไป. ตาม สังสกฤฎ แท้ ที่ ครู ผู้ รู้ เขา แก้ ไป เปน หนังสือ โรม, ดัง นี้ Devamahanagar สังสกฤฎ แท้, Debiamahangar สังสกฤฎ แผลง คง แท้. ถ้า เชียน ไทย ตาม นั้น เชียน ดัง นี้, กรุง เทพ มหานคร, ฯ เดี๋ยว นี้ ไทย เชียน แต่ สั้น ๆ ว่า กรุง เทพ ฯ ดัง นี้ โดย มาก, ก็ คน ต่าง ประเทศ เดี๋ยว นี้ ก็ เอา คำ ไพร่ คน ทั้ง บ้าน ทั้ง เมือง เรียก ไป บางกอก, มา บางกอก, อ บางกอก, ตาม คำ คน เปน อัน มาก พูด กัน. ก็ ไม่ มี ใคร ว่า ไ เพราะ เปน คำ ไทย แท้. แต่ ที่ จริง นั้น ควร จะ เปน บางกอก อยู่ แต่ ปาก คลอง บางกอก ใหญ่ ขึ้น ไป, ปาก คลอง บางกอก น้อย ลง มา, เพราะ ที่ อื่น ก็ ชื่อ สำปลี้ม, สำเพง, คอกควาย, สำเหร่, ตาล

ง, อะไร ๆ ไป. แต่ซึ่งเรียกบางกอกตลอดไปนั้น, เพราะผู้บ้าน ย่าน เรือน คิด กันไปแต่ บางกอก, ก็จึ่งชื่อ บางกอก หมด, ตั้งแต่คอก ควาย ขึ้นไป จนสามเสน, ฤๅตั้งแต่ สะพานขึ้นไป จน บางพลู, บางพด ตั้งแต่ตำบลเหล่านี้, โบราณเขาเรียกว่า สวนใน, ตั้งแต่ตลาดขวัญ ลงไป จน ปากลัด ฝั่งข้าง แม่น้ำแม่กลองเรียกว่า สวนนอก. แต่เดี๋ยวนี้ คนเรียก สวนใน ว่า บางกอก, สวนนอกว่า บางช้าง. ก็ บางช้างนั้น ลำ บางลำหนึ่งเปน ลำเอกฯ คนไปแล้วน้ำขึ้นไม่ถึง, แห้งอยู่ คนเรียกคลองนั้นว่าบางช้าง, ก็เหตุไร จึ่งชื่อนั้น มาครอบนามชื่อ สวน ย่าน นั้นทั้ง หมด, ยังไม่รู้เหตุที่สมควรเลย.

๏ ตัดใจความว่า, พระนครนี้ เจ้าของท่านก็ให้ชื่อว่า กรุงโกสินทรมหินทรายุทธยา. แล ชื่อโบราณก็มีมาว่า ธนบุรี ศรีมหาสมุทรพย์ก็มีว่า กรุงเทพมหานคร. ก็ชาวในเมือง, นอกเมืองทั้งปวง, เหนว่าชื่อเหล่านี้เรียก ยากไป ทั้งหมด, เรียกแต่ว่า บางกอก ตามคำ เปนอันมาก. ของก็ลงเปนแผนเปน ตัวอย่าง อยู่แล้ว ควรยอมใช้ได้ไม่เถียง, เขียนอยู่แล้ว. ถึงเมืองนครเขื่อนขันธ, เมืองสมุทปราการ, ชื่อชาวนา มี, ชาว บ้าน ชาวเมืองก็เรียกว่า ปากลัด, ปากน้ำ. คนแขกเทศเขาก็เรียกปากลัด,ปากน้ำ, ตามไปก็ควรอยู่แล้วง่าย. เมืองฉเชิงเทราเปนชื่อเขมร. คนทั้งปวงเรียกว่า แปดริ้ว. คนนอกประเทศก็เรียกว่า แปดริ้ว ตวัย, ก็ง่ายตาม คนเปนอันมาก. แต่เมืองเพชรบุรี, คำคนเปนอันมากทั้ง บ้าน ทั้งเมือง เขาเรียกพริบพรี บ้าง, เพดพรี บ้าง, ก็ที่เขาเรียก เพชรบุรี, เปนคำสังสกฤฎเปน แต่คำหลวง, อย่าง ธนบุรี, นนทบุรี, นครเขื่อนขันธ, สมุทปราการ, ฉเชิงเทรา. นั้น, แล เหน ว่าถ้าจะเรียก กรุงเทพมหานคร, ว่า บางกอก แล ที่อื่นว่าปากน้ำ, ปากลัด, ตลาดขวัญ, แปดริ้ว แล้ว, เพชรบุรี, จะเรียกตามคำคนมากว่า พริบพรี, ฤๅเพดพรี, จึ่งจะสมกัน. ถ้าพวกครูที่พิมพ์จะเอาคำอย่าง ในหลวงอย่างสังสกฤฎแท้ ก็ไม่เอา, ก็เหนว่าไม่ดีแล้ว, แลไปเพดบุรี, แลใส่จุดบน, คือจะให้อ่าน ว่าเพดณะบุรีไปตามเสียงขรัวเก้าเจ้าวัด, ตาครูมาเห็นวัด, อวดรู้สำแดงบาฬีแล้วมีหน้า, ชำแปลลงไว้ว่าเปนเมืองเพชร, สำแดงทั้งบาฬีทั้งเนื้อความ, อวดรู้อวดหลักตวัยเมือง นี้หนักหนานัก จะตั้งก็ตั้งการอะไร. จะมาทำให้เกิดชื่อเปนอย่างหนึ่งขึ้นไม่ตั้งการ. มื่อเขียนไปอย่างนี้ผู้ที่รู้สังสกฤฎแท้บาฬีแท้, เขามีอยู่ที่อื่นถมไป, เขาจะว่าผู้ลงพิมพ์เปนลูกสิศคนซุ่มซ่าม, ไม่ทำตามตำราภาษาสังสกฤฎที่เขาทำไว้สำเร็จแล้ว, เขาแต่เสียงชาวบ้านชั้นเชิงชู. ที่เขาจะตามฉบับนี้, เขาคงไม่ตามในภาษาสังสกฤฎ. เขาจะคิดว่าคำนั้นเปนแต่ภาษาไทย, ก็ที่แท้มิใช่ภาษาไทย. ภาษาไทยแท้เขาเรียกเพดพรี บ้าง, เพดพรี บ้าง ต่างหาก. ก็ถ้าจะลงพิมพ์ว่า พริบพรี เพดพรี แล้ว, จะใช้ตัวอะไรก็ตามใจ, ให้ออกเสียงว่าพริบพรี เพดพรีได้ แล้วเปนดีเปนถูกภาษาไทย. แต่ที่เขียนว่า เพดณะบุรี, มีจุดค่างบนสองแห่งนั้น ชัดตานัก, อ่านก็ขัดปากนัก, จะทำอะไรก็ทำให้เสมอกัน. จะเอาคำคนเปนอันมากแล้ว, ก็จงเอาคำคนเปนอันมาก. ถ้าจะเอาคำหลวง, ก็จะต้องมาขอให้ในหลวงลงหนังสือให้เขาสังสกฤฎ, ถึงจะผิดกับเสียงชาววัดก็ไม่ไกลนัก. ผู้รู้สังสกฤฎเขาได้เหน. เขาจะได้ว่าที่รู้สังสกฤฎแท้, แลสั่งรู้ว่าวิธีที่เขาแก้เปนนั้งสือโรมไว้แล้ว, มีตัวอยู่บ้างไม่ซุ่มซ่าม เซอะเซิง อย่างชาววัดชาววาชาวบ้านชาวดง, ผู้รู้สังสกฤฎแท้ในไทย, อย่าอวดตัวว่ารู้บ้าง, เหมือนอย่างผู้ลงพิมพ์อวดว่าเรียนรู้, แปลคำว่าเพดณะบุรี, ว่าเมืองเพชรได้นั้น.

๏ แผ่นดินโลกย์โตเท่าใด ฯะ

๏ เขาได้วัดแผ่นดินโลกย์ใหม่, เหนได้สองหมื่นห้าพันไมล์. ถ้าจะคิดตามไทย, ได้ประมาณ๒๕๐๐โยชน์. การที่จะวัดของใหญ่เช่นนั้นก็ยากอยู่, แต่จะวัดให้ถูกที่เดียวก็ได้. ถ้ารถไฟจะไปทั้งกลางวันกลางคืน, โมงละ๒๕ไมล์, ฤๅโมงละสองโยชน์ก็ไม่ยุดเลย, ก็จะต้องไปครบหกฉวยอาทิตย์, จึ่งจะได้ ๒๕๐๐ ไมล์, จึ่งจะเท่าที่วัดรอบโลกย์นี้ได้. ถ้าจะวัดตรงไปตามที่สูญใส้แผ่นดินโลกย์นี้, ก็จะได้ ๘๐๐๐ ไมล์, คือประมาณได้ ๘๐๐ โยชน์. ถ้าจะแบ่งแผ่นดินโลกย์ออกวัดเปนไมล์สี่เลี่ยมทั้ง๘ด้าน, ก็จะเปน ๒๖๖๐๐๐๐๐๐ ไมล์. ใครจะอ่านนี้ได้ก็อ่านไปเถิด.

ถนน ทาง รถไฟ ใน เมือง จีน. ๒๕

๑ เซอ แมก คันส์ ซะทิ พัน ซัน, ผู้ที่ คิด หมาย การ ทาง รถ ใหญ่ ๆ ใน เมือง มังคลา นั้น, ได้ ไป ถึง เมือง จีน แล้ว, เพื่อ จะได้ หมาย การ ทำ ทาง รถไฟ ที่ เมือง จีน นั้น ด้วย. ท่าน ผู้นั้น คิด ว่า, จะให้ เมือง ฮันเขา นั้น, เปน ที่ ทาง รถ ต่าง ๆ ใน เมือง จีน มา ประชุม ร่วม กัน ที่ นั่น. ทาง รถไฟ ที่ จะ ไป จาก เมือง ฮันเขา, ถึง เมือง เซี่ยง ไฮ้ นั้น, จะเปน ทาง ๖๕๐ ไมล์. ทาง ที่ จะ ไป เมือง กึง ตัง นั้น, จะเปน ทาง ๘๕๐ ไมล์. แล ทาง ที่ จะ ไป เมือง กาลกัตตา ใน แว่น แคว้น มังคลา นั้น, จะเปน ทาง ๑๖๐๐ ไมล์. แล้ว จะ ต้อง ทำ ทาง รถไฟ, ตั้ง แต่ เมือง เซี่ยง ไฮ้, ถึง เมือง ปะกิ่ง จะเปน ทาง ๘๕๐ ไมล์.

เซอ แมก คัน อัลซติ ฟัน ซัน คิด ว่า, จะ ทำ ทาง รถไฟ ที่ เมือง จีน นั้น, เปน ทาง สั้น ๆ ไว้ ก่อน. ตั้ง แต่ เมือง เทียร จิ๋น, ถึง เมือง ปะกิ่ง, แต่ พอให้ พวก จีน เหน เปน ตัว อย่าง ไว้ ก่อน

เมือง อเมริกัน. ๒๕

๑ มี ชาว เกิด เมื่อ เดือน ยี่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง มา ถึง ดราว นี้ ว่า, เซ็นเนอเร็ล เซอ มัน, แม่ ทัพ ฝ่าย ข้าง เมือง นั้น, ยก ทัพ ใหญ่ ลง ตลอด ไป ถึง เมือง พวก กระ บก, ที่ เรียก ว่า เมือง ซอ เซีย นั้น, เปน ทาง โดย ยาว ได้ ๓๐๐ ไมล์. เดิน ไป ได้ ๒๗ วัน ก็ ตลอด ถึง เมือง ซะวานา, เปน หัว เมือง ใหญ่ ชาย ทะเล. ไปได้ โดย สดวก ไม่ ใคร่ จะ มี ผู้ใด มา ต้าน ทาน รบ พุ่ง. ได้ทำลาย หัว เมือง ใน ประเทศ นั้น ๔๒ หัว เมือง. แล้ว เก็บ ริบ เอา สิ่ง ของ ที่ ต้อง การ ทั้งปวง นั้น, ทุก สิ่ง ทุก ประการ, ได้ ทำลาย ล้าง ทาง รถไฟ เสีย ทาง ไกล โดย ยาว ได้ ๒๐๐ ไมล์. แล้ว ได้ เผา ผ้าย เสีย, คิด เปน ราคา ได้ หลาย ล้าน เหรียน. จับ ได้ ทหาร พวก กระบก นั้น ๔๐๐๐ คน. คน ดำ ที่ เปน ทาษ ของ เขา นั้น ได้ หมื่น คน, ได้ ม้า ๑๕๐๐๐ ม้า, ปืน ใหญ่ ๓๐ บอก. เมื่อ กระทำ การ ศึก ใหญ่ เช่น นี้, ก็ เสีย ไพร่ พล แต่ ๑๕๐๐ คน, ไม่ได้ เสีย ปืน ใหญ่ เลย สัก บอก เดียว, แล รถ ก็ ไม่ได้ เสีย เลย.

เซ็นเนอเร็ล เซอมัน นั้น, ยก กอง ทัพ มา ถึง เมือง ซะวา นา เดือน อ้าย ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปี ฉวก ฉศก. จึง มี หนังสือ ไป ถึง ลี ฮาดี เปน ผู้ แม่ ทัพ ฝ่าย กระบก, ตั้ง รักษา เมือง ซะวานา อยู่. ใน หนังสือ นั้น ใจ ความ ว่า, ให้ ท่าน เปิด ประตู ไว้ รับ เรา เถิด. ถ้า ท่าน เปิด รับ เรา โดย ดี, เรา จะ ไม่ ทำ ร้าย แก่ ผู้ใด. ถ้า ท่าน ไม่ยอม, เรา จะ ทำลาย ล้าง เมือง ให้ หมด สิ้น ไป ทีเดียว ได้. ส่วน แม่ ทัพ ฝ่าย กระบก นั้น, มี ทหาร ประมาณ เจ็ด หมื่น คน, ก็ สดุ้ง ตก ใจ กลัว, ก็ ภา พวก ทหาร หนี ไป ใน เพล คืน วัน นั้น. ครั้น ณ วัน เดือน อ้าย แรม แปด ค่ำ, ปี ฉวก ฉศก เซ็นเนอเร็ล เซอมัน, ก็ ยก ทหาร เข้า เมือง ได้, เก็บ ปืน ได้ ๑๕๐ บอก. แล รถไฟ ใหญ่ ได้ ๑๙๐ รถ, เรือ กล ไฟ ๓ ลำ, ผ้าย ที่ หีบ อัด แล้ว ๕ สาม หมื่น เบล, คิด เปน ราคา ได้ ๔๐ ล้าน เหรียน. แล้ จับ ทหาร ได้ ๙๐๐ คน, ได้ คืน แล เครื่อง สาตราวุธ นั้น มาก กว่า มาก ไพร่ พล ชาว เมือง ประมาณ ได้ สอง หมื่น คน. ไม่ได้ ทำ อันตราย แก่ เขา เลย, ให้ เขา อยู่ เปน ปรกติ.

หนังสือ ลำ ๒ ๓ ๔ ๕

ที่ จะ ทำ หนังสือ จดหมาย เหตุ, ๆ ๆ ๆ

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1. เล่ม ๑ บางกอก เดือน สี่ จุลศักราช ๑๒๒๕ March 16th 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๒ No. 2.

เรื่องเมือง อะเมริกา

บุทต้น

◎ ครั้น ฝ่าย หลัง คริศศักราช ได้ ๕๐๐ ปี, ฝูง คน ใน ทวีป ยุรบ จะได้ รู้จัก ทวีป อะเมริกา, ฤๅ ทวีป ข้าง ตวัน ตก ก็ หา มิได้. คน ทั้งปวง ใน ทวีป ยุรบ คิด ว่า, มหา สมุท แอ็ตแลนติก เป็น น้ำ ใหญ่, ไม่ รู้ หมด ไม่ รู้ สิ้น, แล ไป ถึง ไหน เขา มิ ได้ รู้. เขา ได้ คิด ว่า ใน มหา สมุท นั้น, มี สัตว กาลี ต่าง ๆ เป็น อัน มาก ซึ่ง จะ กิน คน, ผู้ ใด ๆ ถึง จะ อาจ เดิร กำปั่น ใน มหา สมุท นั้น. แต่ ใน เวลา คริศศักราช ๑๔๙๒ ปี, เมฆ ที่ ได้ บัด ใจ เขา ได้ หาย ไป, แล เขา มี ใจ กล้า หาร, แล ได้ ไป หา เมือง ต่าง ๆ. เกาะ อาโซเรศ, แล เกาะ เมดิระ เขา ได้ รู้ แล้ว, เพราะ ว่า ลม พายุห์ ได้ ซัด เรือ ไป, จึ่ง ได้ ภบ เกาะ นั้น. เรื่อง แต่ โบราณ ว่า ไว้ ว่า มี เกาะ ไกล ทิศ ตวัน ออก, แต่ ยัง ไม่ มี ผู้ ใด ได้ ภบ. บัด นี้ ความ อุ่าห์ แห่ง คน เดิน ทเล ใน ทวีป ยุรบ, ได้ คิด หัน กลับ ถึง ข้าง ทิศ ตวัน ออก, เขา ปรารถนา จะ ภบ ทาง อื่น ตาม ฝั่ง อเซีย ข้าง ทิศ ตวัน ออก. ยัง มี สอง คน ได้ ไป เที่ยว, แล้ว ถึง ทวีป เอเชีย นี่, คน หนึ่ง ชื่อ เซอยอน แมนเควิล, อีก คน หนึ่ง ชื่อ ว่า มาโปโปโล. เมื่อ เขา ได้ กลับ มา แล้ว, เขา ได้ เล่า เรื่อง ประลาด ต่าง ๆ ถึง เมือง นั้น. ฝูง คน ใน ทวีป ยุรบ ได้ เชื่อ ว่า, ใน ประเทศ นั้น มี เพชร์ แล ทอง แล หิน ละเอียด, แล ปรารถนา เป็น น มาก ที่ จะ ได้ ทรัพย์ สมบัติ ใน เมือง นั้น. ความ ปรารถนา แห่ง งาน ทั้งปวง นั้น, เป็น เหตุ ที่ ได้ ให้ เกิด ข้อ ความ อัน ใหญ่ ใน โลก นี้, คือ ว่า การ ที่ ภบ ทวีป อะเมริกา นั้น, ครั้ง นั้น พระเจ้า ได้ โปด ให้ มี คน หนึ่ง, ชื่อ ว่า คริศโตเฟ่อกะลำโบ ๆ, เป็น กน ฉลา ใน การ เดิน กำปั่น, แล มี ใจ ไม่ รู้ ถอย, เขา ได้ อยู่ ใน เมือ ยีนัว ใน ประเทศ อิตาลี, แล เขา เคย เดิน ทะเล ตั้ง แต่ หนุ่ม ๆ, แล เมือง ต่าง ๆ ที่ ฝูง คน รู้, เขา ได้ ไป ทั่ว แล้ว, เขา ตั้ง เอา ใจ ใส่ ใน การ เดิน กำปั่น. แล แผน ที่ โลกย์ นี้, แล แผน ที่ ข้าง อากาศ, แล หลาย สิ่ง เขา ได้ เล่า ถึง โลกย์, ให้ พี่ น้อง พี่ ป้า น้า อา เป็น ประลาด ใจ, เขา ได้ ว่า โลกย์ นี้ ไม่ แบน เหมือน คน ทั้งปวง ได้ คิด แต่ ก่อน, แต่ เขา ได้ ว่า โลกย์ นี้ เป็น กลม เหมือน ลูกส้ม. แล เขา ได้ ว่า โลกย์ นี้ ได้ เดิน เวียน รอบ พระ อาทิตย์, แล เมื่อ โลกย์ หมุน นั้น, เหตุ ที่ จะ สำแดง กลาง วัน แล กลาง คืน. คำ สอน นั้น ครู สาศนา ได้ ติเตียน ว่า หา ถูก ไม่, เขา สอน ว่า ได้ เดิน กำปั่น ไป ข้าง ตวัน ตก, แล ภบ เมือง ข้าง ทิศ ตวัน ออก ก็ ได้, พวก นักปราชญ์ ได้ ติเตียน ว่า เขา เป็น คน บ้า, แล ความ เยาะ เย้ย แห่ง คน ทั้งปวง นั้น, จะ เป็น ที่ ให้ ใจ เขา ถอย หลัง ก็ หา มิได้ เลย. แล เขา ได้ อุ่าห์ ทำ การ หลาย ปี, เพื่อ จะ ได้ เงิน แล กำปั่น ไป หา ทาง นั้น, เขา ได้ ไป กราบทูล กระษัตริย์ เมือง โปตุเก็ศ ก่อน, กระษัตริย์ นั้น ชื่อ ว่า โยฮัน ที่ สอง, แต่ กระษัตริย์ นั้น ไม่ โปรด ให้, แล เขา ได้ ไป กราบ ทูล กระษัตริย์ อังกฤษ, กระษัตริย์ นั้น ชื่อ ว่า เหรเร ที่ เจ็ด, แต่ กระษัตริย์ นั้น ไม่ โปรด ให้ เหมือน กัน. ฝ่าย หลัง ถัด มา อีก หลาย ปี, เขา ได้ ไป กราบ ทูล เจ้า เมือง สะเปน, กระษัตริย์ นั้น ชื่อ ว่า เฟอดินแนน, แล มี อัคมเหษี นั้น ชื่อ ว่า อิเซเบน.

◎ กระษัตริย์ เฟอดินแนน นั้น ได้ ชัย ไล่ เขา เสีย สอง ครั้ง, ได้ คำริ ว่า เป็น คน เสีย จิตร. แต่ อัคมเหษี ชื่อ อิเซเบน ๆ นั้น มี พระไทย เมตา แก่ เขา แล ประสงค์ จะ ช่วย, แล มเหษี นั้น หา มี เงิน ภอ ไม่, เธอ จึ่ง เอา เครื่อง ประดับ องค์ ไป จำนำ เพื่อ จะ ได้ เงิน, (แต่ มเหษี นั้น ไม่ มี เงิน ภอ) ซื้อ กำปั่น. แล ซื้อ กำปั่น สาม ลำ, กำปั่น นั้น ไม่ สู้ โต เหมือน กำปั่น เคย เดิน ใน มหา สมุท เดี๋ยว นี้, แต่ เป็น เรือ เล็ก ๆ เหมือน คน ไป เที่ยว เล่น. ใน คริศ ศักราช ได้ ๑๔๙๒ ปี, ใน เดือน แปด ขึ้น สาม ค่ำ, กะลำโบ ได้ ออก จาก เมือง ปาร์อ ใน ประเทศ สะเปน. แล เมื่อ เขา ได้ ใช้ ใบ มา ถึง มหา สมุท ใหญ่ นั้น, ใจ เขา หา ได้ สงไสย ไม่, เขา ได้ รู้ แน่ แก่ ใจ. เมื่อ ใช้ ใบ ล่วง ไป หลาย วัน แล้ว,

เขาได้ภย ลม นั้น เรียก ใน ภาษา อังกฤษ ว่า เตรดวิล. ลม นั้น ได้พัด ทุก วัน ๆ เสมอไป, แล เรือ นั้น ได้ ตาม ลม ไป ข้าง ทิศ ตวัน ตก โดย เร็ว. แต่ เมื่อ นั้น พวก ลูก เรือ ได้มี ความ กลัว แล สงไสย, เขา ได้คิด ว่า ถ้า ลม นั้น ได้พัด เสมอ ทุก วัน, เขา จะ กลับ ไป ถึง เมือง สะเปน ก็ หามิได้. เขาได้เห็น เขม นั้น หัน ไป หัน มา, แล กลัว ว่า เขม นั้น เสีย ไป, แล ไม่ มี อะไร ที่ จะ สำแดง ทาง. ครั้น ล่วง มา ประมาณ สิบ อาทิตย์แล้ว, ลม นั้น พัด อยู่ เสมอ, แล กำปั่น ได้ ออก ไกล ที่เดียว จาก ทวีป ยุรบ. เดียว นี้ เขา ได้เห็น หลายสิ่ง, ซึ่ง จะ สำแดง ว่า ใกล้ แผ่นดิน อยู่แล้ว, คือ ว่า ได้เห็น สะวะ ลอย มา ตาม น้ำ, แล ได้เห็น กิ่ง ไม้ ลอย น้ำ, แล มี ลูกไม้ ติด อยู่ กับ กิ่ง นั้น ด้วย, แล ได้เห็น ไม้เท้า นั้น ลอย น้ำ มา. แล คน คอย ดู เหตุ อยู่ หัว เรือ ได้ ร้อง บอก ว่า ได้เห็น บก แล้ว. แล เมื่อ อาทิตย์ ขึ้น, แล เขา จึง รู้ ว่า มิใช่ ที่ ดิน เป็น แต่ หมอก. แล เมื่อ นั้น พวก ลูก เรือ ยิ่ง กลัว มาก, แล ได้คิด ร้าย แก่ โกลำโบ, แล ปรารถนา จะ กลับ ไป บ้าน ของ ตัว, เขา คิด ว่า ได้ หลง มา มาก แล้ว, เพราะ ออก จาก บ้าน แล ได้ใช้ ใบ ออก มา ใน มหา สมุท ไกล, แล พระเจ้า จะ ลง โทษ เขา. แต่ โกลำโบ คน เดียว มี ใจ สงบ เงียบ ไม่ กลัว เลย, รู้ เป็น แน่ ว่า คง จะ ภบ แผ่นดิน. ใน กาล นั้น เป็น อัน ลำบาก แต่ ใจ ยัง กล้า อยู่, เขา ไม่ เชื่อ ถือ ฝัน เปล่า ๆ ใน การ นี้, แต่ ได้ รู้ ใน วิชา เป็น อัน แน่. เขา ได้ เอา เนื้อ เอา ใจ พวก ลูก เรือ ว่า, คง จะ ภบ แผ่นดิน ดอก เป็น อัน แน่, เขา ได้ใช้ ใบ ไป อีก คืน หนึ่ง. ใน เวลา กลาง คืน นั้น, เขา ได้ หอม กลิ่น เกษร ดอก ไม้, ซึ่ง พัด มา ตาม ลม อากาศ, แล โกลำโบ มี ความ ยินดี เป็น อัน มาก, แล กำชับ สั่ง ให้ลด ใบ, เพื่อ มิ ให้เรือ โดน ฝั่ง. ใน คืน วัน นั้น เขาได้เห็น ไฟ แวม ๆ อยู่ บน บก, ครั้น รุ่ง เช้า แล้ว เขา ได้เห็น เกาะ อัน งาม, มี ต้น ไม้ แล หญ้า สด แล ต้นไม้ เป็น อัน มาก, แล โกลำโบ ได้ ขนาน นาม ชื่อ ว่า สัน ๆ เวด่อ. แล เมื่อ คน ใน เรือ ได้ขึ้น บน บก แล้ว, เขา ได้ กราบ ไหว้ นมัศการ พระเจ้า แล โมทนา พระคุณ, เพราะ พระองค์ ได้ รักษา เขา ใน มหา สมุท ที่ เขา มา นั้น, แล โปรด ให้ มา ถึง เกาะ นั้น. โกลำโบ นั้น ได้ ยก ทง เมือง สะเปน, แล ตั้ง ไม้ กางเขน, แล เอา เกาะ นั้น เป็น เมือง ขึ้น แก่ กระษัตริย์ เมือง สะเปน. คน ป่า ซึ่ง อยู่ ใน เกาะ นั้น มี ความ กลัว แล หนี ไป ใน ต้น ไม้, แล คิด ว่า คน ขาว นั้น ได้ ลง มา จาก พระ อาทิตย์, โกลำโบ นั้น ได้ไป เที่ยว บน เกาะ นั้น, แล ได้เห็น เกาะ อื่น ซึ่ง อยู่ใกล้ กัน. แล เกาะ นั้น เดียว นี้ เรียก ว่า เว็ศอินเดีย, เขา ได้ อยู่ใคร ใน เกาะ นั้น ประมาณ สาม เดือน, แล้ว เขา ได้ เอา คน ป่า จับ คน ลง กำปั่น, ภา กลับ มา ยัง บ้าน เมือง เขา. ใน เวลา คริศ ศักราช ได้ ๑๔๙๓ ปี เดือน สิบ สอง ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ, เขา มา ถึง เมือง เขา ออก ไป แต่ ก่อน. แล เมื่อ โกลำโบ ได้ ออก จาก เรือ จะ ไป ถึง เมือง หลวง สะเปน, เปน เหมือน คน ผู้ใหญ่ ได้ เสดจ์ ไป. กระษัตริย์ แล อัคมเหษี, ได้ ต้อน รับ เขา ด้วย ความ ยินดี, แล ตั้ง โกลำโบ ให้ เปน เจ้า เมือง ที่ ได้ ภบ นั้น, ใน วัน นั้น ซึ่ง โกลำโบ ได้ กลับ มา ถึง เมือง สะเปน, เปน วัน ใหญ่ ใน เรื่อง โกลำโบ แล เขา ได้ ทำ การ ด้วย ลำบาก เปน หลาย ปี, แต่ ภาย หลัง เขา ยิ่ง มี ความ ทุกข์ เปน อัน มาก, เพราะ กระษัตริย์ ได้ ตั้ง ให้ เปน เจ้า เมือง. แล ขุน นาง เก่า ได้ ริศยา เขา, ตั้ง แต่ นั้น มา ขุนนาง ทั้งปวง ได้ วิวาท กับ โกลำโบ มิได้ ขาด. ครั้น ภาย หลัง โกลำโบ ได้ ไป ถึง เมือง ใหม่ อีก สาม เที่ยว, แล ใน เที่ยว ที่ สาม นั้น เขา ได้ ภบ ปาก น้ำ โอโรโนโค อยู่ ใน ทวีป อาเมริกา, เขา ยัง หา ได้ คิด ไม่ ว่า, แม่ น้ำ ใหญ่ ต้อง ไหล จาก เมือง อัน ใหญ่, เขา คิด ว่า บก นั้น เปน เกาะ, แล เกาะ นั้น เปน เมือง ของ อินเดียน ตวัน ออก, เพราะ เหตุ นั้น เขา จึง เรียก คน ป่า นั้น ว่า อินเดียน, โกลำโบ จะ ได้ รู้ ว่า ตัว จะ ภบ ทวีป เมื่อ ก่อน ตัว ตาย, ฤๅ เปล่า เขา หา รู้ ไม่. อยู่ มา อีก น่อย หนึ่ง, โกลำโบ ได้ แพ้ แก่ ศัตรู ซึ่ง วิศยา เขา, แล ศัตรู ได้ จับ เขา ที่ เกาะ คิศปาโนระ, แล จำ จอง เอา มา ถึง เมือง สะเปน. ครั้น มา ถึง เมือง แล้ว, อัคมเหษี คือ อิเซเบน นั้น มี ความ พิโรธ เปน อัน มาก, แล สั่ง ให้ ถอด เครื่อง จำ จอง ออก เสีย, แล้ว ประทาน ให้ มี ยศ ศักดิ์ เหมือน แต่ ก่อน. แล กระษัตริย์ ได้ สัญญา แก่ อิเซเบน ว่า, จะ ทำ ตาม สม ควร แก่ โกลำโบ, แล จะ ได้ ตาม สัญญา ก็ หา ไม่. เมื่อ นั้น อิเซเบน ได้ ทรง ประชวน แล สวรรคต, แล้ว โกลำโบ หา มี ที่ พึ่ง ไม่, แล ศัตรู ได้ เบียด เบียน ข่มเหง เปน อัน มาก, ด้วย ความ ลำบาก นั้น เขา เจ็บ โดย เร็ว แล้ว ก็ ตาย, คำ ที่ สุด เมื่อ เขา จะ ใกล้ ตาย นั้น, เขา ออก วาจา ว่า โอ้ พระเจ้าข้า, ขัพเจ้า ได้ ฝาก จิตร ญาณ แก่ พระองค์ ด้วย, กระษัตริย์ ได้ เอา สพ ไป ฝัง ไว้ ใน เมือ สะเปน, แล เขา ได้ ก่อ เหมือน พระ เจดีย์ ไว้ บน สพ นั้น, แล ได้ จาร ึก ว่า

โกลำโบ ได้ให้โลกย์แก่ กะษัตริย์เมือง สะเปน. เมื่อโกลำโบ ยัง มีชีวิตร อยู่, กษัตริย์เฟอดินแนน หา ทำ ตาม ชอบ ธรรม ไม่, ครั้น โกลำโบ สิ้น ชีวิตร แล้ว, พระองค์ ปรารถนา จะ ทำ ตาม ชอบ ธรรม แก่ โกลำโบ. ภาย หลัง เขา ขุด เอา สพ โกลำโบ ไป ฝัง ไว้ ใน เกาะ อิศฝาโนระ, ครั้น ภาย หลัง ลง มา อีก สาม ร้อย ปี, พวก ฝรั่ง เศศ ได้ ไป เอา เกาะ นั้น เปน เมือง ขึ้น, แล พวก สะเปน ได้ ขุด เอา สพ โกลำโบ ไป ฝัง ไว้ ใน เมือง หาวันนา ใน เกาะ คิวบา อีก, แล เดี๋ยว นี้ ยัง อยู่ ที่ นั้น. ตั้ง แต่ โกลำโบ มา อีก เจ็ด ปี, อะเมริโกเวศปีวไช เปน คน เมือง ฟรอรัน, ได้ ไป เที่ยว ถึง เกาะ เวศอินเดีย, แล ได้ ไป ถึง ฝั่ง อะเมริกา ข้าง ใต้, เมื่อ เขา ได้ กลับ ไป บ้าน, เขา ได้ เขียน เรื่อง เขา ได้ ไป เที่ยว มาก แล ได้ เห็น, เพราะ เหตุ นั้น คน ทั้งปวง จึง ชื่อ เมือง นั้น ว่า อะเมริกา, ตาม ชื่อ อะเมริโก, แต่ ที่ จริง โกลำโบ ได้ ภบ ก่อน, ควร จะ ชื่อ เมือง นั้น ว่า โกลำโบ, แล เดี๋ยว นี้ ลาง คน เรียก ว่า โกลำเบีย.

---

๑ ที่ เหนือ เมือง อินเดีย นั้น. แล เมือง ข้าง เหนือ ทั้งปวง นั้น ขึ้น อยู่ กับ เมือง อังกฤษ, มี เมือง เล็ก เมือง หนึ่ง, ชื่อ เมือง ปูตัน, ตั้ง อยู่ หลาย ร้อย ปี แล้ว, มี ได้ ขึ้น แก่ ผู้ ใด, เมือง นั้น จะ กว้าง ยาว สัก เท่า ใด มิ ได้ รู้ แน่. แต่ ขณะ ประมาณ ทั้ง กว้าง ทั้ง ยาว ใน เมือง นั้น ประมาณ ๔๐ เส้น ๔ เหลี่ยม สัก หก สิบ พัน หน, ข้าง เหนือ เมือง นั้น มี ภูเขา, ชื่อ ว่า หิมละ ที่ ริม ข้าง ใต้ เมือง นั้น, เมือง บางกะลา, ข้าง ทิศ ตวัน ตก มี แม่น้ำ ติตซา, ใน เมือง ปูตัน มี ภูเขา เปน อัน มาก, แล มี หิน มาก ตั้ง อยู่ ใน เมือง นั้น ด้วย, เมือง นั้น มี ต้น ผลไม้ บริบูรณ, เหมือน อย่าง เมือง อะเมริกา เมือง ยูรบ ข้าง เหนือ, ที่ เมือง นั้น ขาย ผ้า บ้าง, ขาย เกลือ ที่ ออก จาก หิน บ้าง, แล เครื่อง หอม ต่าง ๆ บ้าง. พล ไพร่ ใน เมือง นั้น ประมาณ ได้ สัก ๑๐๐๐๐๐ หนึ่ง, สาสนา เมือง นั้น เปน สาสนา พระ พุทธ์เจ้า, มี พระ สงฆ์ เปน อัน มาก, แต่ คน ที่ จะ หา อาหาร เลี้ยง พระ นั้น ก็ น้อย, สาสนา พระ พุทธ์เจ้า นั้น, มี ฤทธิ์ มาก กว่า เจ้า เมือง, แต่ บัดนี้ เมือง นั้น ได้ เกิด รบ พุ่ง กัน กับ เมือง อังกฤษ, แล เจ้า เมือง อังกฤษ ได้ ยก กอง ทัพ มา ประมาณ ได้ ๘๐๐๐ คน, ได้ ที่ เมือง นั้น, แล ได้ ทำลาย ป้อม เมือง นั้น, ได้ สาม ป้อม แล้ว, เมือง นั้น ถ้า เสีย แล้ว, ก็ ต้อง ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ.

๑ มี ข่าว มา แต่ เกาะ ยี่ปุ่น ว่า, เจ้า เมือง ยี่ปุ่น ได้ จับ คน ที่ ฆ่า แม่ ทัพ สอง คน นั้น ของ เมือง อังกฤษ, ซึ่ง เรา ได้ กล่าว มา แล้ว, แล เจ้า เมือง ยี่ปุ่น ได้ ฆ่า คน ที่ ฆ่า แม่ ทัพ, ของ เมือง อังกฤษ นั้น แล้ว.

---

๑ ความ ว่า ตวัย กอง เรือ รบ เมือง อะเมริกัน, ที่ คัด ออก จาก หนังสือ จดหมายเหตุ เมืองอังกฤษ. ที่ พิมพ์ ใน เมือง ลอนดอน ใน คฤษ ศักราช ๑๘๖๔ ปี, เดือน ที่ เซมเบอ สามสิบ ค่ำ. ข้าง ไท เปน เดือน ยี่ ขึ้น สี่ ค่ำ, ว่า หนังสือ ประกาศ ของ เซกรีเตรีเนวี, คือ ขุนนาง แม่ กอง ว่า การ เรือรบ เมือง อะเมริกัน, ซึ่ง ได้ ที่ พิมพ์ ใน หนังสือ จดหมาย นี้ ใน ระหว่าง สองสามวัน แล้ว, เปน หนังสือ สำคัญ อัน เล่า การ ที่ เรือ รบ กอง ใหญ่ เข้มแขง นัก, ได้ เกิด ขึ้น เวลา สี่ ปี เมื่อ กำลัง รบ กัน อยู่ นั้น. แต่ กษัตริย์ เมือง นั้น ยอ ใจ มี เรือ รบ น้อย แรก เกิด รบ กัน นั้น, เรือ รบ ที่ มี อยู่ เสีย เรือ รบ หมด ไป ยัง เหลือ อยู่ น้อย, เรา เคย ว่า ถ้า มี เงิน จะ ทำ ได้ สาระพัด, ที่ ว่า นั้น เปน ที่ จะ ให้ เกิด ความ สบาย ใจ, แต่ พวก คน ที่ เขา ถือ ว่า, เขา มี เงิน มาก กว่า พวก อื่น ๆ ทั้งปวง, แต่ ใน หนังสือ แม่ กอง เรือ รบ เมือง อะเมริกัน นั้น, เรา เห็น ว่า เขา จัด แจง ให้ มี เรือ รบ มาก ขึ้น นั้น, มิ ได้ เสีย เงิน มาก เลย, ใน ระหว่าง สี่ ปี ที่ เขา ทำ อยู่ นั้น, เขา ได้ เสีย ๕๕๐๐๐๐๐๐ ปอน คิด เปน เงิน ไทย ได้ ๑๑๐๐๐๐ หาบ, ตวัย กอง เรือ รบ อังกฤษ ที่ เปน แล้ว ใน สี่ ปี นั้น, เรา ได้ เสีย ประมาณ ๔๕๐๐๐๐๐๐ ปอน คิด เปน เงิน ไทย ได้ ๙๐๐๐๐ หาบ, ควร เรา จะ ประลาด ใจ จะ เห็น กอง เรือ รบ เปน กอง ใหญ่, เสมอ กับ กอง เรือ รบ ใน เมือง ซึ่ง เปน ใหญ่ กว่า เมือง ทั้งปวง เกิด ขึ้น โดย เรว ดัง นี้. แต่ ยิ่ง เปน การ ประลาด. เมื่อ เรา เห็น ว่า กอง เรือ รบ นี้ ก็ สร้าง ขึ้น, แล จัด แจง มี ลูก เรือ, แล สาระพัด พร้อม สำรับ การ รบ, แล ใช้ ให้ ห้าม กัน เรือ ค้า ขาย ตาม ชาย ทะเล, อัน ยืด ยาว ไป เหมือน ตั้ง แต่ เมือง คิปะวอละแต, ถึง แหลม ทิศ เหนือ ใน เมือง อังกฤษ นั้น, แล ยัง ใช้ ตี เอา ป้อม ใหญ่ ที่ เข้ม แขง ใน ชาย ทะเล เมือง พวก กระบถ นั้น. แล้ว ยัง ใช้ ใน การ รบ ข้าง ใน ตาม ลำ แม่ น้ำ เปน หลาย พันไมล, แล เขา จำ เปน ที่ ทำ เปน การ เรว ก็ ยัง ทำ ได้. ก็ เสีย เงิน เกิน ที่ เหล่า อังกฤษ ทอง เสีย, จะ รักษา กอง เรือ รบ ใน เพลา ไม่ มี การ รบ เพียง ๑๐๐๐๐๐๐๐ ปอน,

คิด เปน เงิน ไท เปน ๒๐๐๐๐ หาบ, แต่ การ ที่ พวก อะเมริกัน ทำ ให้ สำเร็จ นั้น ควร คิด ให้ ละเอียด หน่อย. คราว ที่ เกิด การ รบ ต้น ระดูร อัน, ใน คฤษ ศักราช ๑๘๖๑ ปี นั้น, ที่ สำรับ ต่อ เรือ รบ, แล เรือ รบ อัน ดี กว่า เรือ รบ อันอื่น, ก็ ตก อยู่กับ พวก กระบก, แล ลูก เรือ สำรับ รบ นั้น ก็ ถอย น้อย ลง, เหลือ อยู่ แต่ สอง ร้อย คน ผู้ว่า ราชการ ฝ่าย เรือ นั้น, คิด เตรียม จะ เอา ลูก เรือ แล เรือ รบ กลับ, ลูก เรือ นั้น จัด หา ตาม เรือ ค้า ขาย, ด้วย ว่า ลูก เรือ นั้น หัด ช้า, จะ หัด สัก สอง สาม อาทิตย์ ให้ ได้ เรว เหมือน ทหาร นั้น ไม่ ได้, เรือ รบ นั้น จะ ต่อ ใหม่ ขึ้น อีก ก็ ไม่ ทัน จึง จัด ซื้อ เรือ ค้า ขาย มา แปลง เปน เรือ รบ ขึ้น. แล ใน ทันใด ได้ ประกาศ ห้าม, มิ ให้ เรือ เข้า ค้า ขาย ตาม ชาย ชะเล เมือง กระบก, ยืด ยาว ไป สาม พัน ห้า ร้อย ไม, เปน ชาย ชะเล หน้า กลัว. มี ปาก อ่าว ปาก น้ำ เปน หลาย แห่ง, แล มี ที่ เรือ เข้า ค้า ขาย เปน ที่ อัน ดี เปน หลาย แห่ง ด้วย. แต่ เรือ สาด ทะเล ข้าง เมือง อะเมริกัน ได้ ห้าม เรือ ค้า ขาย ตาม ชาย ชะเล, จน เมือง อื่น ๆ ต่อ ว่า ไม่ ได้. มี เรือ สัก ลอบ เข้า ไป ค้า ขาย ได้ บ้าง ก็ จริง อยู่, แต่ นั่น ก็ เคย เปน ใน เมือง อื่น ๆ เหมือน กัน. แต่ เมื่อ ข้าง เมือง มี เรือ สาด ทะเล มาก ขึ้น, แต่ เรือ รบ ได้ ไป ตี เอา เมือง ปาก น้ำ เมือง บางกอย่าละ, เมือง นูออเลียนซะ, เมือง ชาละซะตัน, เมือง โมบิละ.

๑ ฝ่าย เรือ ที่ สัก ลอบ เข้า ไป ค้า ขาย, ก็ เข้า ไป ไม่ ใคร่ ได้, เว้น ไว้ แต่ เมือง วินมิตัน เมือง เดียว, เมือง นั้น เข้า ไป ได้ บ้าง, เหตุ ว่า ที่ เข้า ได้ นั้น สอง แห่ง, ห่าง กัน สัก สี่สิบ ไมล, แล เรือ ที่ จะ ลอบ เข้า ไป, ไม่ ต้อง เข้า ไป ตรง ปาก อ่าว ที่ เดียว, แต่ แล่น เข้า ไป ริม ชาย ทะเล ข้าง เหนือ ข้าง ใต้ ได้, พวก กระบก ได้ ตั้ง กอง รบ ไว้ ที่ ฝั่ง ริม ชาย ทะเล, สำรับ คอย ป้อง กัน รักษา เรือ ที่ ลอบ เข้า มา ค้า ขาย นั้น, ถึง ฉะนั้น เรือ สาด ทะเล ก็ ยัง จับ ได้ มาก, แต่ เรือ รบ นั้น ก็ มิ ได้ ใช้ แต่ ใน ทะเล ฝ่าย เดียว, แต่ ยัง ใช้ ข้าง ใน ตาม ลำ แม่น้ำ มาก, เรือ เหล่า นี้ ก็ ได้ ตี เอา บ้อม ฟดโดเนละขัน เมือง เม็มฟีซะ, แล เมือง วิคซะเบิก, แล ช่วย การ รบ ที่ อื่น ๆ เปน หลาย แห่ง. เรือ รบ ตาม ลำ แม่น้ำ นั้น มี กว่า ร้อย ลำ, แต่ เมื่อ ผู้ว่า ราชการ จัด ซื้อ เรือ ค้า ขาย มา แปลง เปน เรือ รบ, แล เขา ยัง เร่ง จัด แขง ต่อ เรือ รบ ใหญ่, ที่ เข้ม แขง ให้ มาก ขึ้น ด้วย. เมื่อ เจ้า เมือง ไม่ มี สำรับ ต่อ เรือ ภะ พัน การ, เขา ว่า นาย ช่าง สำรับ ต่อ เรือ ชาย ให้ ต่อ เปน เรือ รบ ขึ้น ด้วย. ลาง ที่ นาย ช่าง เหล่า นี้ ต่อ ไม่ ทัน ตาม เวลา กำหนด ไว้, ใน หนังสือ บาญชี เรือ รบ แห่ง แม่ กอง เรือ รบ นั้น, ไม่ ได้ กำหนด ว่า เรือ ที่ ต่อ แล้ว นั้น เท่า ไร, ที่ ยัง ต่อ อยู่ นั้น เท่า ไร, แต่ คง จะ แล้ว ทุก สำ ทัน ปลาย ปี, คริศ ศักราช ๑๘๖๕ คือ ปี นี้. เมื่อ แล้ว นั้น เมือง ยุไน ติศซะเตศ, จะ มี เรือ รบ ๖๗๑ ลำ, คิด หมด ด้วย กัน เปน ๕๓๑๓๙๖ ทัน ปืน ใหญ่ ใน เรือ รบ นั้น, หมด ด้วย กัน เปน ๖๑๐ บอก, แต่ เรือ นั้น มี เรือ ไฟ ทำ ไว้ สำรับ การ มี อยู่ ๑๒๔ ลำ, ให้ หมด ด้วย กัก ๒๒๑๐๘ ทัน, แล มี ปืน ใหญ่ ๑๙๖๐ บอก, เปน ปืน เก่า ที่ ได้ ใช้ ใน เรือ รบ ใน เมือง ยุรบ, เมือง ๆ ก็ มี เรือ ไฟ จักร์ ท้าย ต่อ ขึ้น ใหม่ ๑๗ ลำ, โต ได้ สาม พัน ทัน ทุก ลำ, แล มี ปืน ตั้ง แต่ ๑๗ ขึ้น ไป เพียง ๒๕ บอก, มี อีก ๑๑ ลำ โต กว่า ลำ ละ สอง พัน ทัน. มี ปืน ใหญ่ ตั้ง แต่ ๘ บอก ขึ้น ไป เพียง ๑๓ บอก. ยัง มี อีก ๒๐ ลำ, โต ตั้ง แต่ พัน ทัน ขึ้น ไป เพียง สอง พัน ทัน, ใส่ ปืน ใหญ่ ตั้ง แต่ ลำ ละ ๘ บอก ขึ้น ไป เพียง ลำ ละ ๑๖ บอก. ยัง มี ๓๕ ลำ, โต ตั้ง แต่ ลำ ละ ๕๐๐ ทัน ขึ้น ไป เพียง ลำ ละ ๑๐๐๐ ทัน, ใส่ ปืน ใหญ่ ตั้ง แต่ ลำ ละ สี่ บอก ขึ้น ไป เพียง ลำ ละ แปด บอก. มี เรือ หุ้ม เหล็ก ๗๑ ลำ, โต หมด ด้วย กัน ๑๐๕๘๖ ทัน, ใส่ ปืน ใหญ่ หมด ด้วย กัน ๒๗๕ บอก, แต่ เรือ หุ้ม เหล็ก มี สอง ลำ, เปน เรือ เดิน ทะเล โต ลำ ละ ๔๐๐๐ กว่า, ใส่ ปืน ยิง ทั้ง ข้าง สาม ลำ, เปน เรือ เดิน ทะเล โต ลำ ละ ๔๘๐๐ ทัน, มี บ้อม เปน ดาด ฟ้า สำรับ ใส่ ปืน, เรือ หุ้ม เหล็ก อื่น นั้น มี บ้อม บน ดาด ฟ้า, เว้น อยู่ สอง ลำ, แต่ เปน สำรับ ใช้ ตาม ลำ แม่น้ำ ข้าง ใน แล ปาก อ่าว, ควร ที่ พวก เรา จะ จำ ไว้ ข้อ หนึ่ง, คือ ว่า พวก อะเมริกัน ได้ สังเกต แล้ว, เหน ว่า เรือ ที่ มี บ้อม นั้น ดี กว่า เรือ รบ อื่น ๆ, สำรับ การ เรือ รบ ทุก อย่าง, แต่ กัปตัน โดส ได้ คิด แก้ ไข, ที่ เรือ นั้น ยัง ขัด อยู่ ไม่ สู้ ดี, ให้ ดี ขึ้น บ้าง. อีก ข้อ หนึ่ง เรือ อย่าง นี้, พวก อะเมริกัน ใช้ แล้ว, ก็ เหน ดี กว่า ที่ หมาย ไว้ ก่อน. ลาง ลำ ได้ ไป รบ อยู่ ที่ ปาก อ่าว เมือง ชาละสะตัน ได้ สิบ เจ็ด เดือน แล้ว ก็ ยัง ไม่ เสีย เลย, แม้น แม่ กอง ทับ เรือ นั้น, แต่ ก่อน เหน ว่า จะ ใช้ การ ไม่ ได้, แต่ การ เหล่า นี้ ควร ที่ พวก เรา อังกฤษ จะ คิด ตริก ตรอง อยู่, มิ ใช้ ใจ ผูก พยาบาท ฤๅ ใจ กลัว, แต่ ให้ เปรียบ ช้า ราชการ ฝ่าย เรือ รบ ของ เรา, กับ ช้า ราชการ พวก พี่ น้อง ของ เรา, ใน เมือง อะเมริกัน ว่า, เรา ขาด ช้าง ไหน.

◎หนังสือจดหมายเหตุ

THE BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑ บางกอก เดือน ห้า จุลศักราช ๑๒๒๗ April 1st 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๓ No. 3.

เมือง ยูไนติศซเตศ

◎ อนึ่ง เมือง ยูไนติษซเตษ นั้น, แต่ เดิม เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ, กับ ประเทศ ที่ อยู่ใน ระว่าง มหาสมุท ชื่อ อัตลันติก, จีน ถึง มหาสมุท เปซิฟิก นั้น. ครั้น อยู่ มา เมือง อังกฤษ กับ ชาว อะเมริกัน ต่าง ๆ มาก มาย, บังเกิด ทุ่ง เถียง กัน, เมือง อังกฤษ ก็ ข่มขี่ ข่มเหง ชาว เมือง อะเมริกัน ต่าง ๆ นัก. ชาว อะเมริกัน ทน ไม่ ได้, จึง แขง เมือง อยู่. เมือง อังกฤษ จึง ยก ทับ ไป ตี เมือง ยูไน ติษซเตษ, ๆ ต่อ สู้ ต้าน ทาน อยู่ ประมาณ เจ็ด ปี, เมือง อังกฤษ ก็ ฟ่าย แพ้ แก่ เมือง ยูไนติษซเตษ, แล้ว จึง ยอม ให้ ตั้ง ตัว เปน ใหญ่ ใน กฤษ ศักราช ๑๗๘๓ ปี, คือ ๘๒ ปี มา แล้ว. คราว นั้น เมือง ยูไนติษซเตษ เปน ๑๓ หัว เมือง ด้วย กัน, คือ นิวฮัมเชีย ๑ แมซี ชิวเซศช์ ๑ โรไดสลันด์ ๑ กอนเนกติกัก ๑ นูยอก ๑ เปนซิลเวเนีย ๑ นิวเซอชี ๑ เดลลิวาร์ ๑ เมริลันด์ ๑ เวชชี่เนีย ๑ นอตท์แกะโรไล ณา ๑ เซาศ์คาโรโลนา ๑ ชอเชีย ๑.

◎ ครั้ง นั้น ประเปศ ที่ อยู่ใน ระว่าง มหาสมุท อัตท์ลันติก กับ มหาสมุท เปซิฟิก นอก จาก ที่ เปน ยูไนติษซเตษ ๑๓ หัว เมือง นั้น, เปน ป่า ทึบ, มี แต่ ชาว ป่า อยู่ ห่าง ๆ. ป่า นั้น เปน ป่า ใหญ่ กว้าง ขวาง นัก, ขึ้น แก่ ยูไนติษซเตษ ทั้ง นั้น, แต่ หา ได้ ตั้ง เปน บ้าน เมือง ไม่, เพราะ มี คน น้อย นัก. ครั้น ภาย หลัง เกิด คน ตาม ชาย ป่า มาก ขึ้น ประมาณ ได้ ๔๐๐๐๐ คน เมื่อ ใด, จึง จะตั้ง เปน หัว เมือง ขึ้น แก่ ยูไนติษซเตษ. คน ก็ เกิด ขึ้น ใน เมือง อะเมริกัน เรว นัก, จึง ชวน กัน เข้า ไป ตั้ง บ้าน เมือง ใน ป่า จน ถึง มหาสมุท เปซิฟิก, บัด เดี๋ยว นี้ ก็ เปน ๓๖ หัว เมือง ด้วย กัน.

◎ บันดา เมือง ที่ ขึ้น ใหม่ นั้น, คือ เวอมอนต์ แล เต็นตักเก, ขึ้น ใน กฤษศักราช ๑๗๙๒, เต็นนิชี ๑๗๙๖, โอไฮโอ ๑๘๐๒, ลูอิศเอเนีย ๑๘๑๒, อินดิอานา ๑๘๑๖, มิศซิซิบบี ๑๘๑๗, อิลินอย ๑๘๑๘, อาละบามา ๑๘๑๙, เมน ๑๘๒๐, มิศซูรี ๑๘๒๑, อาแคนซัศ ๑๘๓๖, มิชิแคน ๑๘๓๗, ฟะลอริดา ๑๘๔๘, เต็กซัศ ๑๘๔๕, ไอโอวะ ๑๘๔๖, วิศกอนซิน ๑๘๔๘, กาลิฟอเนีย ๑๘๕๐. แต่ แกนซัศ ๑ เมนิโสตา ๑ เดโดตา ๑ นิแบรศกา ๑ ออริกอน ๑ ห้า หัว เมือง นี้ ขึ้น แก่ เมือง ยูไนติศซเตศ ใน สิบ ปี เรว ๆ นี้, หา รู้ ว่า จะ ได้ ขึ้น ปี ไหน ไม่.

◎ เมือง นิวาดะ ซะ

◎ แต่ เมือง นิวาดะ นั้น, ก็ ขึ้น อยู่ใน เมือง ยูไนติษซเตษ, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๖๔. นิวาดะ ตั้ง อยู่ใน ระว่าง ลอนจิตูด, แต่ เมือง ครีน วิศ ฝ่าย ทิศ ตวัน ตก ได้ ๑๑๕ ดิคริ, กับ ๑๒๐ ดิคริ, และ ใน ระว่าง ลัตติตูด ฝ่าย เหนือ ๓๗ กับ ๔๒ ดิคริ. เปน ประเทศ สูง กว่า หลัง มหาสมุท ประมาณ ๖๐๐๐ ฟุต. แม่ น้ำ ใหญ่ ชื่อ โคลำเบีย ๑ แลโคโลเวโด ๑ เกิด ขึ้น ที่ เขา นิวาดะ นั้น. มี ภูเขา มาก. บน ยอด เขา ดิดสน นัก, แต่ ที่ ลำ หวัย นั้น, เปน ดิน อุดม ดี. แต่ ทว่า จะ สู้ เมือง กาลิฟอเนีย มิ ได้, ด้วย ดิน ที่ เมือง กาลิ ฟอเนีย อุดม ดี นัก. ใน เมือง นิวาดะ นั้น จะ หา กิน ตาม การ ทำนา ก็ จะ ดัดสน อยู่. คน ขึ้น ไป อาไศรย อยู่ใน เมือง นิวาดะ, เพราะ เหน แก่ แร่ เงิน, แร่ ทอง, แร่ ปรอด, แร่ เหล็ก, ทานหิน, แล เกลือ.

◎ เมื่อ ก่อน สี่ ปี ที่ พ้น มา แล้ว นั้น, คน ที่ใน เมือง นิวาดะ มี อยู่ แต่ ๖๐๐๐ คน. ถัด มา อีก สอง ปี ก็ ขึ้น อีก ยี่สิบ ห้า พัน คน. แล ปี ชอด ฉศก นั้น, มี ชาย สกัน นับ ได้ สิบ เอ็ด พัน. แต่ ปี นั้น หา ได้ นับ คน นอก ชาย สกัน ไม่, เปน แต่ เดา ประมาณ ว่า, จะ ถึง ห้าสิบ พัน คน ทั้ง ชาย สกัน, ทั้ง หญิง ทั้ง เด็ก แล คน แก่. มี มาก ถอ ที่ จะ ให้ เมือง นิวาดะ นั้น, ขึ้น เปน หัว เมือง แก่ เมือง ยูไนติษ ซเตษ ได้, แล ให้ มี ดาว ที่ สาม สิบ หก ใน ธง แห่ง เมือง อะเมริกัน นั้น สำรับ เมือง นิวาดะ.

◎ แล เมือง นิวาดะ มี คน ทะวี ขึ้น มาก เรว, เหมือน เมือง กาลิฟอเนีย นั้น, เพราะ คน นอก ไหล เข้า ไป เปรียบ เหมือน แม่

น้ำไหล ไม่ขาด. แล้ว เขา ก็ ตั้ง บ้าน อยู่, ควัย เหน แก่ แร่ ทอง, แร่ เงิน, แล แร่ อื่น ต่าง ๆ บริบูรรณ นัก, เหลือ ระ มี ที่ อื่น ๆ จะ เปรียบ เทียบ ได้. ใน ปี ชวด ฉศก นั้น มี เครื่อง โม่ เปน จักร สำรับ บด หิน ที่ มี ทอง แล เงิน ติด อยู่ นั้น, นับ ได้ ๑๒๕ จักร.

๏ อัน ที่ ลง ทุน ทำ จักร ๑๒๕ อัน นั้น, เปน หลาย ล้าน เหรียน, ลาง แห่ง คิด เปน เงิน อัน ละ หมื่น เหรียน, ลาง แห่ง เปน เงิน อันละ แสน เหรียน. เขา ซักโม่ นั้น ควัย น้ำไหล จาก ที่ สูง บ้าง, แล ควัย อาย น้ำ รอน บ้าง.

๏ อนึ่ง แร่ ทอง, แล แร่ เงิน, ที่ ยัง ไม่ ได้ ชำระ นั้น, ชั่ง นัก สิบ ห้า หาบ ได้ เงิน ชำระ แล้ว ประมาณ ห้า สิบ เหรียน. แล ใน ปี เดียว ได้ ทอง แล เงิน ชำระ ดี ถึง สิบ ห้า ล้าน เหรียน.

๏ ข่าว ใหม่ เมือง อะเมริกัน

๏ ป้อม ใหญ่ ที่ ชื่อ พีศเซอ, อยู่ ฝ่าย ใต้ เมือง วิส์มิงตอน น่อย หนึ่ง, เปน ป้อม ใหญ่ ฝ่าย พวก กระบถ นั้น ก็ แตก แล้ว, เมื่อ ณ วัน อาทิตย์ เดือน ญี่ แรม สี่ ค่ำ, ปี กุญ เบญจศก. แล ทับ เรือ ทับ บก ยก ไป บันจบ ทับ กัน ณ เดือน ญี่ แรม สอง ค่ำ. แม่ ทับ บก ชื่อ เซ์นเนอเรล์ ทอเร่. แม่ ทับ เรือ ชื่อ แอดมิรัล โปเตอ ๆ เอา ปืน ลูก แตก ยิง เอา ป้อม ตั้ง แต่ เช้า จน ค่ำ. แล ฆ่าศึก ใน ป้อม ก็ ยิง โต้ ตอบ เปน สามารถ, จน เวลา บ่าย จึง สงบ เสียง ปืน, แต่ ป้อม พีศเซอ ยัง หา แตก ไม่. แอดมิเรลโปเตอ ก็ ยิง ปืน ลูก แตก เข้า ไป ใน ป้อม เมื่อ เพลา กลาง คืน วัน นั้น บ้าง. ครั้น ณ วัน เสา แรม สาม ค่ำ, ก็ ยิง ปืน ระดม เอา ป้อม มิ ได้ อยุด สิ้น วัน ยัง ค่ำ. ถึง ณ วัน อาทิตย์ แรม สี่ ค่ำ, ก็ ยิง อีก ต่อ ไป จน ถึง บ่าย สี่ โมง. ฝ่าย แม่ ทับ บก แม่ ทับ เรือ เหน ได้ ที่ แล้ว, จึง ให้ อยุด ปืน ที่ เรือ กำปั่น รบ เสีย, จึง ให้ ทหาร ยก สาม กอง ใหญ่, ขึ้น ป้อม ขึ้น ไป. ฆ่าศึก บน ป้อม นั้น ได้ ๑๒๐๐ คน. แต่ ทหาร ใหญ่ สาม กอง ที่ ลง ป้อม อยู่ นั้น ประมาณ ห้า พัน หก พัน. ฝ่าย ฆ่าศึก ก็ ต้าน ทาน เข้ม แขง อยู่ ได้ น่อย หนึ่ง แล้ว จึง ยอม แพ้. การ รบ กัน ที่ นั้น ก็ สงบ กัน อยู่ ทั้ง สอง ฝ่าย. วัน แรก ที่ ตี ป้อม นั้น แอดมิเรลโปเตอ, ได้ ยิง ปืน ลูก แตก เข้า ไป ใน ป้อม นั้น ๒๐๐๐ กระสุน ลูก แตก, ใน นาที หนึ่ง สี่ นัด. ณ วัน ที่ สอง นั้น ใน ระว่าง ชั่ว โมง ครึ่ง ได้ ยิง ๒๑ พัน กับ ๖๐๐ นัด, ควัย ปืน ใหญ่ ๓๑๒ บอก. ฝ่าย พวก กระบถ ที่ อยู่ ป้อม ชื่อ สมิต, ไก่ล กัน กับ ป้อม พีศเซอ ที่ แตก นั้น, ครั้น เหน ว่า ป้อม พีศเซอ นั้น เสีย แล้ว, จึง ขัด แขง เอา ดิน ทำ ระเบิด ปืน ทำลาย ป้อม นั้น เสีย เอง, แล้ว จึง ถา พวก ทหาร ของ ตน อพยบ หนี ไป.

๏ ป้อม พีศเซอ.

๏ อนึ่ง ป้อม พีศเซอ นั้น, เปน ป้อม สำคัญ ใหญ่ หลวง นัก, เปน ป้อม รักษา ปาก ช่าว เข้ม แขง นั้น ให้ กำปั่น พ่อ ค้า อังกฤษ เอา ปืน ใหญ่ แล เครื่อง สาตราวุธ ต่าง ๆ แล เสบียง อาหาร, ไป มา ขาย ให้ เปน กำลัง แก่ พวก กระบถ ฆ่าศึก ได้. แล ใน ที่ อื่น ๆ นอก กว่า นั้น, ไม่ ใคร่ จะ มี โอกาศ ช่อง ที่ จะ เข้า ไป ขาย ได้. คน อังกฤษ ที่ เคย สังเกต การ สงคราม เมือง อะเมริกัน นั้น ก็ เหน ว่า, ป้อม พีศเซอ แตก แล้ว, พวก ฆ่าศึก คง จะ คัดสน นัก, ไม่ ช้า ไม่ นาน จะ ทอ้ง จำ เปน ยอม แพ้.

๏ ข่าว มา โดย ทาง ไฟ ฟ้า.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง อะเมริกัน, ตาม ทาง ไฟ ฟ้า ว่า, ณ วัน เสา เดือน สี่ ขึ้น แปด ค่ำ, ปี ชวด ฉศก นั้น, วิสมิงตอน ฝ่าย พวก กระบถ ก็ ยอม แพ้ แล้ว, แล เมือง ชาลิตอน ก็ แพ้ ควัย, แล โปริฆาต์ เปน แม่ ทับ ใหญ่ พวก กระบถ ก็ ตาย แล้ว. แล ที่ เมือง ลิเวอปูละ เมือง อังกฤษ นั้น, มี ความ ตื่น กัน นัก, เพราะ ราคา ฝ้าย ก็ ถูก, ตก ลง เปน ราคา ประมาณ ปอน ละ ๒๕ เซ็ต, คิด เปน เงิน ไทย ได้ สลึง เฟื้อง เศศ.

๏ กงสูล อะเมริกัน.

๏ มี ข่าว มา ว่า ณ วัน เสาร เดือน ยี่ ขึ้น สิบ เบ็ด ค่ำ, เมือง ยูไนยติศซเต็ต ได้ ตั้ง เยม เอล ฮูก เปน ชาว หัว เมือง ชิลิยอย ให้ เปน กงสูล ฝ่าย เมือง ยูไนย ติศซเต็ต ที่ ใน กรุงเทพ นี้.

๏ น้ำมัน ดิน.

๏ อนึ่ง การ ที่ แสวง หา น้ำมัน ดิน, ที่ ประเทศ เมือง อะเมริกัน นั้น, บัง เกิด ทวี ใหญ่ ขึ้น นัก. เขา เที่ยว เสาะ หา ได้ ใหม่ อีก หลาย แห่ง หลาย ตำบล, โต ใหญ่ กว้าง ขวาง ออก ไป. คือ ใน หัว เมือง นูยอก, แล หัว เมือง โอไฮโอ, แล หัว เมือง กาฟ์ฟอเนีย, แล ประเทศ แกนเนดา เปน เมือง ขึ้น แก่ อังกฤษ นั้น ด้วย. แล ที่ เมือง เมกซิโค ใน ประเทศ อะเมริกัน ฝ่าย ใต้ ควัย.

๏ กำปั่น กล ไฟ กอง โจร.

๏ อนึ่ง กำปั่น กล ไฟ รบ, ชื่อ ว่า อายโรควอย ของ เมือง ยูไนยติศซเต็ต นั้น, มา ทอด อยู่ ที่ เมือง สิงห์ โปร์, แต่ ณ วัน เดือน

สี่ขีด สิบห้าค่ำ. เขา มา เพื่อ จะเสาะหา กำปั่น กล ไฟ สำรับ รบ, ซื่อ ซีแนนโดอา, เปน กำปั่น กล ไฟ กอง โจร, แห่ง พวก ฝ่าย กระบถ เมือง อะเมริกัน, ที่ ได้ ออก มา เพื่อ จะ ทำลาย กัมปั่น ค้า ขาย ของ เมือง อะเมริกัน, ที่ ได้ ไป มา ค้า ขาย อยู่ ใน เมือง จีน บ้าง, เมือง สิงหโปร์ บ้าง, เมือง ไทย บ้าง, แล เมือง กาฟกัดตา นั้น. เรือ ซีแนนโดอา นั้น, มี ปืน ใหญ่ สำรับ เรือ อยู่ แปด บอก, แล เรือ อายโรควอย นั้น, มี ปืน ใหญ่ อยู่ หก บอก, กับ ปืน อีก สอง บอก, เรียก ว่า ปาร์อก, เปน ปืน อย่าง ใหม่ ดี กว่า ของ เก่า. เรือ นั้น มี เครื่อง จักร์ กำลัง เข้ม แขง, แล่น ไป ได้ โมง ละ สิบ สาม นอต, คือ สิบ สาม ไมล์. กัปตัน เรือ นั้น ชื่อ รอดเชอช์, แล กับตัน เรือ ซีแนนโดอา นั้น ชื่อ วัดเกลส์.

◎ อัตลันติกเทละคราฟ.

◎ อนึ่ง กำปั่น ใหญ่ อังกฤษ ชื่อ เดรดอิชะเตอน, ใน กาล ทุก นี้ ได้ บันทุก สายโซร่, สำรับ ที่ จะ ให้ เปน ทาง แอตลันติก เทละคราฟ, คือ ทาง ไฟ ฟ้า, ใน ท้อง มหา สมุท แอตลันติก, ตั้ง แต่ เมือง อังกฤษ ตลอด ถึง เมือง อะเมริกัน. ได้ บันทุก ไว้ พร้อม แล้ว, จะ ไป วาง ทอดลง ใน ทะเล ใหม่ๆ. ครั้ง ก่อน ได้ ประมาณ ห้า ปี หก ปี มา แล้ว, เขา ได้ ทำ แอตลันติก เทละคราฟ ที่ หนึ่ง, ให้ บอก เรื่อง ความ ตาม ทาง นั้น ได้ วัน หนึ่ง สอง วัน, แล้ว ก็ เสีย ไป. คราว นี้ เขา ได้ คิด ตรึก ตรอง ใหม่, ให้ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, หมาย ใจ ว่า, จะ มิ ให้ เสีย ได้. เขา กำหนด การ ไว้ ว่า, จะ ให้ แล้ว ใน ต้น เดือน สิบเอ็ด ปี ฉลู สัปตศก นี้.

◎ เมือง ฮ่อง กง.

◎ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง ฮ่องกง ว่า, ณ วัน อาทิตย์ เดือน สาม ขึ้น สิบ ค่ำ, ปี ชวด ฉศก, พวก จีน ที่ เปน ซะโมย นั้น, ได้ ชุก อุโมงค์ รุ่ง ไป ได้ ดิน นาน ประมาณ เดือน หนึ่ง, เขา ไป ถึง ตรุ เปน ที่ ไว้ เงิน ของ อังกฤษ, เรียก ว่า, แบงค์ แห่ง อินเดีย. มัน ลัก เอา เงิน แสน หนึ่ง กับ หมื่น ห้า พัน เหรียญ. แต่ พวก โจร นั้น, จับ ตัว ได้ แล้ว บ้าง, ยัง ชำระ เอา เงิน คืน มา ได้ บ้าง.

◎ ไข้ ลง ราก. ฯะ

◎ อนึ่ง ณ วัน เดือน สาม เดือน สี่ ปี ชวด ฉศก ที่ เมือง สิงหโปร์ นั้น, บังเกิด โรคย์ ลงราก, ราษฎร ชาว เมือง นั้น, ตาย ใน สาม สิบ วัน มาก กว่า สอง ร้อย คน, แต่ คน ชาติ ยุโรบ นั้น ตาย น้อย, ได้ ประมาณ สาม คน สี่ คน เท่า นั้น.

◎ ไข้ ธรพิศม์. ฯะ

◎ อนึ่ง ที่ เมือง กาละกัตตา นั้น, บังเกิด ไข้ ธรพิศ มาก นัก, กับ ไข้ อย่าง หนึ่ง, ก็ มาก แทบ จะ เปน เสีย ทุก ครัว เรือน, แล คน ตาย เสีย เพราะ ไข้ ธรพิศ นั้น เปน หลาย ร้อย คน. แต่ ก่อนๆ มา นั้น, ความ ไข้ ใน เมือง กาละกัตตา, ใน รดู แล้ง, จะ เปน มาก เช่น นี้ ไม่ มี เลย. แล พวก หมอ อังกฤษ ทั้งปวง นั้น, เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, คน ทั้งปวง ที่ ยัง ไม่ ได้ ออก ฝีดาศ นั้น, ควร ที่ จะ รีบ ร้อน ปลูก ฝี ที่ เกิด แต่ โค, กัน ฝีดาศ เสีย ทุก คน ๆ.

◎ เมือง ปีแนง. ฯะ

◎ อนึ่ง ณ วัน เดือน สาม ขึ้น สิบ ค่ำ ปี ชวด ฉศก, ใน เมือง ปีนัง ที่ เกาะ หมาก นั้น, ชาว เมือง บังเกิด ความ ถะเลาะ วิวาท กัน นัก, ควย กุม กัน พวก ๆ แล้ว เข้า ปล้น สดม, เอา ไฟ เผา บ้าน ใหญ่ แห่ง หนึ่ง. แล้ว ชวน กัน จะ ไป เผา ต่อ ไป อีก. ฝ่าย พวก ทหาร อังกฤษ ยก มา. จึ่ง ภา กัน หนี ไป. แล ความ นั้น, จะ บังเกิด ขึ้น เพราะ เหตุ อะไร, ก็ หา มี ปรากฏ ไม่.

◎ เมือง ตะรังตะนู. ฯะ

◎ อนึ่ง ณ วัน เดือน สาม ขึ้น สิบ สี่ ค่ำ ปี ชวด ฉศก นั้น, เจ้า เมือง ตะรังตะนู เข้า มา จอด อยู่ ที่ เมือง สิงหโปร์, กับ ไพร่ พล มา ด้วย ประมาร ร้อย คน. จะ ไป ทำบุญ ที่ เมือง เม็ก กา. ครั้ง หนึ่ง ได้ สาม ปี มา แล้ว, ท่าน ได้ ยก ไป เพื่อ จะ ไหว้ พระ ที่ เมือง เมกกา นั้น. ครั้น ไป เมือง ฆอลล์ ได้ ยิน ข่าว ว่า, บัง เกิด มี ความ ทุกข์ ขึ้น ใน เมือง ของ ท่าน, ๆ จึ่ง กลับ มา.

◎ เมือง พม่า. ฯะ

◎ อนึ่ง ณ วัน เดือน สี่ ขึ้น สี่ ค่ำ ปี ชวด ฉศก, ขุนนาง เมือง ไทย สาม คน กับ ตัว ไพร่ หลาย คน, ภา กัน เดิร ยก ข้าม ไป เมือง ย่างกุ้ง, ได้ หก ชวย อาทิตย์ จึ่ง ถึง. เขา ได้ ไป อาไศรย อยู่ กับ มิศชะตะเฟาล์, ที่ เปน กงสุล กรุงเทพ ที่ นั้น.

◎ ลม พายุ เรียก ว่า ไซโกลน. ฯะ

◎ อนึ่ง ณ วัน เดือน สิบ ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ชวด ฉศก, บังเกิด พายุห ใญ่, ที่ เมือง กาละกัตตา, เมื่อ เกิด ขึ้น นั้น, เกิด ที่ ริม เหล่า เกาะ อันตะมาน, พัด ไป ข้าง ทิศ ตวัน ตก เฉียง เหนือ. ณ วัน เดือน สิบ เอด ขึ้น สี่ ค่ำ, เวลา กลาง คืน วัน นั้น, ลม พายุ หัว ด้วน พัด ไป ถึง ที่ ฝั่ง ข้าว ทะเล มังคล่า ฝ่าย ทิศ ตวัน ตก. เพลา คืน วัน นั้น พัด กล้า ยิ่ง นัก. ครั้น ณ วัน เดือน สิบเอด ขึ้น ห้า ค่ำ, พาย

หัว ด้วน นั้น ก็ ถึง เมือง กาละกัตตา, ตั้ง แต่ สี่ โมง เช้า จน ถึง สี่ โมง บ่าย ก็ พัด กล้า ยิ่ง นัก. ถัด มา ได้ อีก เจ็ด ชั่ว โมง ลม พายุ ก็ พัด ถึง เมือง กิศนาคะระ, พัด ไป ฝ่าย ทิศเหนือ, จน ถึง แพลด ดิภูต์ ยี่ สิบ ห้า ดิกรี, แล้ว ลม พายุ นั้น ก็ สงบ เงียบ สูญ หาย ไป. เมื่อ ลม ยัง กำลัง พัด กล้า อยู่ นั้น, ก็ พัด เอา น้ำ ใน อ่าว ทะเล มังกล่า ไหล ไป ตาม แม่น้ำ ฮุกเกล, จน ถึง เมือง กาละกัตตา. ที่ ปากน้ำ นั้น กำลัง คลื่น สูง ขึ้น กว่า ปรกติ ได้ สาม สิบ ฟุต, จน น้ำ เค็ม ไหล ท่วม ขึ้น ไป ทั้ง สอง ฝ่าก ฝั่ง แม่น้ำ, จน ใน สวน ตาม แถบ แม่น้ำ นั้น, ล้ม ตาย เสีย เปน อัน มาก นัก, จะ นับ จะ ประมาณ มิ ได้. แล น้ำ นั้น ท่วม บ้าน เมือง, พัด ภา เอา เย่า เรือน ราษฎร, หัก โค่น ลอย ไป ตาม แม่น้ำ เปน อัน มาก. ผู้ คน ที่ ลอย ตก ไป กับ เย่า เรือน นั้น, จม น้ำ ตาย ประมาร สัก สาม ส่วน, ที่ รอด อยู่ ไม่ ตาย นั้น คัก ส่วน หนึ่ง. เมื่อ คลื่น ใหญ่ ซัด ท่วม ขึ้น ไป ถึง เมือง กาละกัตตา นั้น, ก็ ลด ยุบ ลง ถึง สิบ ห้า ฟุต, คน ตาย ที่ เมือง กาละกัตตา นั้น, ประมาณ ได้ ห้า สิบ คน. แต่ ตึก แล เรือน ใน กรุง นั้น, หัก พัง ทำลาย ลง เปน อัน มาก. แล ตึก ที่ พัง ทำลาย เสีย ที่ เดียว นั้น, นับ ได้ ร้อย สิบ สอง หลัง, แล ตึก ที่ ยัง บ้าง ไม่ เสีย ที่ เดียว นั้น, นับ ได้ ห้า ร้อย หก สิบ สาม หลัง, เรือน ที่ มุง กระเบื้อง, แล มุง ย่า นั้น, ที่ เสีย ที่ เดียว, นับ ได้ สี่ หมื่น หก ร้อย เก้า สิบ แปด หลัง. ที่ ยับ ไป บ้าง ไม่ เสีย ที่ เดียว นั้น, สี่ พัน เจ็ด ร้อย เก้า สิบ สี่ หลัง. ใน วัน ที่ ยัง เกิด ลม พายุ หัว ด้วน นั้น, มี กำปั่น ใหญ่ ทอด อยู่ ใน ปาก อ่าว แล ใน แม่น้ำ นั้น, ได้ ร้อย เก้า สิบ ห้า ลำ. พายุ พัด น้ำ เปน คลื่น ใหญ่ ขน กำปั่น ร้อย เก้า สิบ ห้า ลำ นั้น, ซาก กระทบ กระแทก โดน กัน, แล้ว ซัด ขึ้น ไป บน ฝั่ง, นับ ได้ ร้อย สี่ สิบ ห้า ลำ, จม ลง เสีย ที เดียว นั้น ร้อย ลำ, แล มี กำปั่น ลำ หนึ่ง ชื่อ ฮาไลย มี คน โดย สาร นับ ได้ สาม ร้อย สาม สิบ ห้า คน, เรือ นั้น ก็ จม ลง น้ำ, ผู้ คน ใน เรือ ก็ ภา กัน จม น้ำ ตาย สิ้น. แล ที่ ประเทษ หัว เมือง มิกนะ โประ นั้น, คน ตาย เสีย เพราะ ลม พายุ พัด ให้ น้ำ ถ้วม นั้น, นับ ได้ สอง หมื่น หก ร้อย หก สิบ ห้า คน, แล หัว เมือง เค็ชศรี, แล เมือง คุกกราพุธี นั้น, ถ้า จะ แบ่ง ผู้ คน ทั้ง ปวง ออก เปน สี่ ส่วน, ก็ ตาย เสีย สาม ส่วน. เหลือ อยู่ แต่ ส่วน หนึ่ง.

๏ ถ้า จะ นับ รวม ทั้ง คน แล สัตว, แล สิ่ง ของ อื่น หมด ด้วย กัน, ที่ เสีย เพราะ ลม พายุ นั้น, ทุก แห่ง ทุก ตำบล, แต่ บันดา ที่ พัด ไป ถึง นั้น, ก็ มี ตึก ๔๒๘ หลัง, เรือน มุง กระเบื้อง แล มุง ด้วย ญ่า นั้น, นับ ได้ ๑๙๔ พัน กับ ๔๒๑ หลัง, กำปั่น ที่ แตก ทำลาย เสีย ที่ เดียว นับ ได้ ๓๐ ลำ, ที่ แตก บ้าง ยัง ไม่ เสีย ที่ เดียว นั้น, นับ ได้ ๑๕๐๕ ลำ, คน ที่ ตาย เพราะ ต้อง ลม พายุ นั้น, นับ ได้ ๖๐๐๐๐ คน, แล วัว ควาย ที่ ตาย นั้น, นับ ได้ ๕๙๗๖๒ ตัว, คน แล สัตว ต่าง ๆ ที่ ตาย, เพราะ โรค อัน ๆ ที่ เกิด เพราะ น้ำ ท่วม, แล ซัก สน ด้วย สะเบียง อาหาร นั้น, ก็ มาก กว่า มาก เหลือ ที่ จะ นับ จะ ประมาณ ได้.

๏ อนึ่ง เสนาบดี ฝ่าย อังกฤษ, ที่ เมือง มังกล่า, แล คน มั่ง มี ทั้ง ปวง ที่ มี เงิน, ก็ ช่วย กัน ช่วย สงเคราะห์, แก่ ฝูง ราษฎร ทั้ง ปวง, ได้ จำแนก แจก จ่าย เสบียง อาหาร ผ้า ผ่อน, แล ยา รักษา โรคย์. เกาวเม็นท์ ที่ เมือง กาละกัตตา, ได้ บันทุก สิ่ง ของ ที่ ทหาร การ ด้วย เรือ กล ไฟ ๘ ลำ, ให้ ลง ไป ที่ อ่าว ทะเล เมือง มังกล่า ให้ เข้า ไป ใน แม่ น้ำ แล ลำ คลอง, สืบ เสาะ หา คน ที่ ได้ ความ ลำบาก ควร จะ สงเคราะห์ นั้น. แล้ว ได้ แจก จ่าย เสบียง อาหาร ผ้า ผ่อน แล เครื่อง ยา ต่าง ๆ ให้. แล เกาวเม็นท์ ได้ ฝาก สิ่ง ของ แก่ พวก มิศชเนเร, เพื่อ ให้ เขา แจก จ่าย ให้ แก่ คน ที่ ได้ ความ ลำบาก นั้น. แต่ การ ช่วย สงเคราะห์ นั้น ก็ ไม่ ทัน ทั่ว ถึง กัน. ผู้ คน ได้ ความ ลำบาก ล้ม ตาย เปน อัน มาก. ถ้า คิด ราคา สิ่ง ของ ที่ แจก จ่าย นั้น, เปน เงิน เหรียน ประมาณ ได้ แสน หนึ่ง กับ หก พัน แปด ร้อย ยี่ สิบ เหรียน.

๏ ครั้น ณ วัน เดือน ห้า ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ชวด ฉศก, โรคย์ ที่ บังเกิด เพราะ ความ ลำบาก ต่าง ๆ นั้น, ก็ ยัง มี ชุก ชุม นัก. หมอ ที่ จะ ช่วย สงเคราะห์ รักษา นั้น ก็ ไม่ ภอ. คน ไข้ ทั้ง ปวง ทน ทุกข์ เวทะนา ได้ ความ ลำบาก ไม่ มี ผู้ ช่วย สงเคราะห์, ก็ ภา กัน ล้ม ตาย มาก กว่า มาก นัก. ฝ่าย พวก หมอ ชาว เมือง นั้น, เมื่อ ไม่ ได้ ขวัน เข้า ค่า ยา แล้ว, ก็ ไม่ มี จิตร เมตา ช่วย รักษา พยาบาล. ฝ่าย ราษฎร ชาว เมือง ก็ ไม่ มี สิ่ง ของ เงิน ทอง จะ ให้. ฝ่าย พวก หมอ อังกฤษ, แล พวก มิศชเนเร ก็ ได้ เที่ยว ไป ช่วย รักษา ตาม สติ กำลัง, แต่ ไม่ ทั่ว ถึง กัน ได้. ใน กาล ทุก วัน นี้, ใน เมือง มังกล่า นั้น, ผู้ คน รวง โรย เบา บาง น้อย ลง หลาย แห่ง หลาย ตำบล นัก.

๏ ข่าว ที่ กล่าว มา ด้วย ลม พยุห์ นั้น, ได้ คัด ออก จาก หนังสือ เกาวะเมนท์ ฝ่าย อังกฤษ จึง เปน ควร ที่ จะ เชื่อ.

◎ ที่นี้ ว่า ดวย ราคา เข้า ที่ เมือง จีน, ณวัน เดือน สี่ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ชวด ฉศก,

ที่ เมือง ฮ่องกง.

เข้า เมือง บังกะลา,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๒๕ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๔๕ เซ็นต์.
เข้า เมือง ไทย อย่าง กลาง,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๑๐ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๑๕ เซ็นต์.
เข้า เมือง ไทย อย่าง ดี ขึ้น,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๒๐ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๔๐ เซ็นต์.
เข้า สาน ชาว เมือง ไทย,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๔๐ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๕๐ เซ็นต์.
เข้า สาน เมือง แชงอ่น,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๒๕ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๓๐ เซ็นต์.
เข้า เมือง มะนิลา,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๑๕ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๒๐ เซ็นต์.
เข้า ชาว เมือง ย่าง กุ้ง,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๓๕ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๔๐ เซ็นต์.
เข้า กล้อง เมือง ย่างกุ้ง,	หาบละ ๓ เหรียญ	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๔ เซ็นต์.

เข้า ขาย ที่ เมือง นิงโป.

◎ เข้า บังกะล่า,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๓๕ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๖๕ เซ็นต์.
เข้า เมือง มะนิลา,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๓๐ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๔๕ เซ็นต์.
เข้า เมือง แชงอ่น,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๑๐ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๒๐ เซ็นต์.
เข้า สาน เมือง ไทย,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๒๐ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๕๕ เซ็นต์.
เข้า เมือง ย่ากุ้ง,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๒๕ เซ็นต์,	ฤๅ ๓ เหรียญ กับ ๓๐ เซ็นต์.
เข้า เมือง ฮาระกัน,	หาบละ ๓ เหรียญ กับ ๒๐ เซ็นต์.	

◎ การ ค้า ขาย ที่ เมือง จีน นั้น, ทุก วัน นี้ ไม่ ดี, เปน ความ ลำบาก นัก, แต่ เงิน บริบูรณ์, การ แลก เปลี่ยน นั้น, ทุก วัน นี้ ก็ ถูก ลง.

◎ ข่าว เมือง อายุ ฆุบ โต. ฯะ

◎ อนึ่ง แม่น้ำ ใหญ่ ชื่อ ว่า, ไนยละ, ใน แว่นแคว้น แดน เมือง อายุฆุบโต, ใน ปี ชวด ฉอศก นั้น, น้ำ น้อย กว่า ปี กุญ เบญจศก นั้น หก ฟุต, จึง หา ได้ ท่วม พื้น แผ่น ดิน ตาม ปรกติ ไม่, เข้า กล้า ใน นา ต่าง ๆ จึง เสีย มาก. เกาวเม็นท์ ใน เมือง อายุฆุบโต, จึง ห้าม มิ ให้ ชาว เมือง ขาย เข้า ไป เมือง อื่น. แล ยอม ให้ ลูกค้า ต่าง ประเทษ, เอา เข้า สาลี แล เข้า บาลี, แล แป้ง เข้า สาลี, เข้า ไป ขาย, มิ ได้ คิด เอา ค่า ธรรมเนียม เลย, จง ถึง ณวัน เดือน ห้า ขึ้น สิบ สอง ค่ำ, ปี ฉลู ยัง เปน ฉศก.

◎ ทาง ไฟ ฟ้า ที่ เมือง อายุฆุบโต. ฯะ

อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, เกาวเม็นท์ ฝ่าย อังกฤษ, แล เกาวเม็นท์ ฝ่าย เมือง อายุฆุบโต นั้น, ได้ ปฤกษา ตกลง กัน ว่า, จะ ให้ มี ทาง เตละคราฟ, คือ ทาง บอก ข่าว กัน ด้วย ไฟ ฟ้า, ให้ ตัด ทาง ข้าม ประเทศ เมือง อายุฆุบโต ไป ทาง นั้น, ไป ถึง ประเทศ อินเดีย คือ เมือง บำไบ, เมือง มังกลา, เมือง กาละกัตตา, แล เมือง พม่า, เมืองไทย, เมือง จีน เปน ต้น, แล ทาง นั้น มี ชื่อ เรียก ว่า, อังโคล อินเดียต เตละคราฟ, แล เมื่อ ทาง นี้ สำเร็จ แล้ว, แล ทาง แอดสันติก เตละคราฟ แล้ว ด้วย, ก็ จะ บอก ข่าว กัน ให้ รอบ โลกย์ นี้ ใน เวลา ห้า นาที ได้.

ทาง รถไฟ

◎ ที่นี้ จะ กล่าว ด้วย ทาง รถไฟ ที่ มี ใน เมือง นุยอก, อัน เปน หัว เมือง ขึ้น แก่ ยู ในทิศ เตศ, ที่ มี เมือง อยู่ ๓๖ หัว เมือง นั้น. ใน เมือง นุยอก นั้น, มี ทาง รถไฟ ตั้ง แล้ว ได้ อาไศรย ไป มา โดย ยาว, ได้ ๒๖๙๘ ไมล์, ที่ ยัง ไม่ แล้ว ค้าง อยู่ นั้น, ๓ ใน ๕ ๔๒ ไมล์. คน โดยสาน โดย ทาง นั้น ใน ปี หนึ่ง, ได้ สิบ ล้าน เจ็ด แสน หก หมื่น ห้า พัน หก ร้อย สาม สิบ เอด คน. แล รถไฟ ได้ บันทุก สิ่งของ ต่าง ๆ ใน ปี เดียว, ได้ เจ็ด ล้าน กับ แสน หนึ่ง กับ เก้า หมื่น เจ็ด พัน แปด ร้อย กับ สี่ ตอน. ถ้า คิด เปน หาบ, ก็ ได้ ถึง สิบ ล้าน กับ เจ็ด หมื่น สอง พัน หาบ เสศ. แล ได้ ลง ทุน ใช้สอย ใน การ ทาง รถไฟ นั้น, ใน ปี เดียว คิด เปน เงิน เหรียน, ได้ สิบ ล้าน กับ เจ็ด หมื่น เจ็ด ร้อย หก สิบ เก้า เหรียน.

◎ ที่ หัว เมือง อื่น ๆ ก็ มี ทาง รถ ไฟ มาก มาย, เหมือง นุยอก เหมือน กัน. เรื่อง ความ ที่ กล่าว มา นี้, ประสงค์ จะ ให้ ผู้ ที่ ได้ อ่าน ได้ ฟัง นั้น, เปน ที่ สังเกต ได้ หน่อย หนึ่ง ว่า, เมือง ยู ใน ทิศ เตศ นั้น, มี การ ใช้ รถไฟ มาก เท่า ใด.

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1. เล่ม ๑ บางกอก เดือน ห้า แรม ห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ April 15th 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๔ No. 4.

◎ เรื่องเมืองอะเมริกา

บท สอง

◎ คฤษตะเฟอโกลำโบ, แล อเมริโกเวศบีวซีอัศ, ทั้ง สอง คน นี้ ได้ ภย ปะ ซึ่ง แผ่นดิน ทวีป อะเมริกา, ใน คฤษ ๑๔๙๘ เปน ๓๖๕ ปี มา แล้ว. เขา ยังได้ ภย ปะ แต่ นอ้ย, เหน หมู่ เกาะ เวศอินเดีย, แล ฝั่ง แผ่นดิน ใหญ่ บ้าง เล็ก นอ้ย, ใน ว่าง ลัดติจูด ๑๐ ทิษ ข้างใต้, แล ลัดติจูด ๒๕ ข้าง เหนือ. ใน คฤษ ศักราช ๑๔๙๗ เจ้า เมืองอังกฤษ ใช้ กบีตัน ชอนกาบต, แล ซีบัศชิอัน บุตร แห่ง กบีตัน กาบต นั้นให้ แล่นไป ดู ทวีป อะเมริกา ฝ่าย เหนือ ที่ เดียว. เขา จึ่ง ได้ ปะ ฝั่ง แห่ง ทวีป อเมริกา ที่ ตรง เมือง ลับเรดอ, เปน ลัดติจูด ฝ่าย เหนือ ห้า สิบ เศศ.

◎ อนึ่ง คฤษ ศักราช ๑๔๙๘ ซีบัศชิอัน บุตร กบีตัน กาบต, ได้ แล่น กำปั่น ไป เที่ยว เสาะ ดู ที่ ฝั่ง ทวีป อะเมริกา, ตั้ง แต่ เมือง ลับเรดอ จน ถึง เมือง ฟะโลริดา, ที่ ลัดติจูด ๒๕ ฝ่าย เหนือ นั้น.

◎ เวลา นั้น คน ทั้งปวง ยัง เข้าใจ ว่า, ทวีป อะเมริกา นั้น, เปน ทวีป อัน เดียว กัน กับ ทวีป อาเซีย, หา รู้ ว่า มี มหาสมุท ใหญ่ อยู่ ท่า กลาง ทั้ง สอง ทวีป นั้น ไม่.

◎ ใน คฤษ ศักราช ๑๕๑๓ มี คน หนึ่งชื่อ บัลโบอะ ชาว เมือง สเปน, มี ภัก พวก ชาติ สเปน ๑๙๐ คน, แล พวก ชาว บ้า นั้น พัน คน, เขา ยก ไป ข้าม ทวีป อะเมริกา ที่ แคบ อัน เรียก ว่า อิศมัศ เตรียอน นั้น, เหน ฝั่ง มหาสมุท ชื่อ เพซิฟิก, เขา เก็บ ทอง เพชร พลอย ต่าง ๆ, แล้ว ก็ กลับ มา. ตั้ง แต่ นั้น คน ทั้งหลาย จึ่ง เข้าใจ ว่า, ประเทษ อะเมริกา เปน ทวีป เอง, มิได้ ต่อ แผ่นดิน อะไร อื่น เลย. คือ เปน ทวีป มี มหาสมุท ล้อม รอบ ที เดียว.

◎ ครั้น อยู่ มา สามปี สี่ ปี, มี คน หนึ่ง ชื่อ เมเซลลัน, เขา แล่น เรือ ลง ไป ตาม ลัดติจูด ฝ่าย ใต้, เที่ยว ดู ฝั่ง อะเมริกา ข้าง ใต้ ถึง ลัดติจูด ๕๓, แล้ว ก็ แล่น เข้า ไป ที่ อ่าว ทะเล แห่ง หนึ่ง, ข้าม ฟาก ไป ถึง มหาสมุท เพซิฟิก. แล้ว แล่น ไป ทิษ ตวัน ตก จน ถึง หมู่เกาะ เรียกว่าฟิลิพเพียน. ที่ นั้น กบีตัน เมเซลลัน ตาย. แต่ ต้นหน แล ลูก เรือ แล่น ต่อ ไป ตรง ทิษ ตวัน ตก, จน ถึง ทวีป อาเซีย. แล้ว เขา แล่น ต่อ ไป โดย ทาง แหลม ใหญ่ ที่ เรียก ว่า เกบออคุดโฮพ์ ถึง เมือง สเปน, ใน คฤษ ศักราช ๑๕๒๒. คน เหล่า นี้ เปน คน ที่ ได้ แล่น รอบ พิภพ นี้, ก่อน คน อื่น ๆ ทั้งปวง. เขา แล่น ไป ถึง สามปี จึ่ง รอบ. แต่ ทุก วัน นี้ แล่น โดย เรือ ใบ รอบ ใน หกเดือน ก็ ได้ ง่าย, เปน ทาง ๒๕๐๐๐ ไมล์ คือ ๒๕๐๐ โยชน์.

◎ อนึ่ง ใน คฤษ ศักราช ๑๕๑๗ มี คน หนึ่ง ชื่อ กอโดอา, ชาว เมือง สเปน, เขา ไป จาก เกาะ คิวบา, ที่ เจ้า เมือง สเปน ตี ได้ เก็บ เอา เปน เมืองขึ้น. นั้น เขา เที่ยว ไป เสาะ ดู ฝั่ง ทเล เม็คซิโก, แล้ว ก็ กลับ มา กราบ เรียน เจ้า เมือง คิวบา, แล้ว สรรเสิญ เมือง เม็คซิโค นัก. เจ้า เมือง คิวบา ชื่อ วิลัศเค็ศ, จึ่ง ใช้ เขา ไป แลก สินค้า ที่ เมือง เม็คซิโค, ได้ กำไร ดี นัก. วิลัศเค็ศ จึ่ง อยาก ได้ เมือง เม็คซิโค ให้ อยู่ ใน อำนาจ เมือง สเปน.

◎ ครั้น ถึง คฤษ ศักราช ๑๕๑๙. วิลัศเคศ จึ่ง จัด แจง ให้ คอติศ เปน แม่ ทัพ เรือ, ยก ไป ตี เอา เมือง เม็กซิโก ให้ จง ได้. ฝ่าย คอติศ ก็ แล่น ไป จาก เมือง คิวบา, ไป ถึง ฝั่ง เมือง เม็กซิโก ที่ ตำบล เรียก ว่า ซันชิวอัน. แล้ว ก็ ขึ้น จาก เรือ. ฝ่าย ชาว เมือง นั้น ออก มา ต่อ รบ, สาตราวุธ เขา มี แต่ ธนู ง่า ไม้ แล ทวน. ฝ่าย ทหาร คอติศ, ใส่ เสื้อ เกราะ ถือ กระบี่ มี ปืน ด้วย. ฝ่าย ชาว บ้า นั้น ต้าน ทาน มิได้ ล้ม ตาย เปน อัน มาก, ที่ ยัง ไม่ ตาย ก็ หนี ไป สิ้น.

◎ ฝ่าย คอติศ แม่ ทัพ แล พวก ทหาร, ก็ ลง เรือ แล่น ไป ข้าง ทิศ เหนือ ตาม ชาย ทเล น่อย หนึ่ง, ถึง ท่า ชื่อ ซันชิวอัน, เดี๋ยว นี้ เขา เรียก ว่า, วีเรครีวส์. ชาว บ้าน นั้น ไม่ อาจ ต่อ รบ กับ คอติศ. มา ทำ เปน ชอบ กัน กับ คอติศ แม่ ทัพ. ๆ ได้ ยิน ข่าว เขา ภฤๅว่า, เจ้าเมืองเม็กซิโก, ที่ ชื่อ มันติ ซูมา นั้น, มี ทรัพย สิ่ง สิน มาก. ฝ่าย คอติศ แม่ ทัพ, ก็ ตั้ง ใจ ว่า จะยก กอง ทัพ ยก ตรง ไป เข้า ตี เอา

เมือง เมกซิโก ให้ จง ได้. แต่ ทาง ที่ จะยก ไป นั้น ยาว สอง ร้อย ไมล์, ทหาร ของ คอติศ, มี อยู่แต่ ห้า ร้อย คน. เมื่อ กำลัง เดิน ทาง ไป นั้น, ไม่ มี ผู้ ที่ จะอาจ ยา มารถ เข้า ต่อ สู้ ได้.

◎ ครั้น ยก ไป ถึง ภูเขา แห่ง หนึ่ง, ซึ่ง มี อยู่ ใกล้ เมือง เม็กซิโก, แล้ว ภา กัน ขึ้น ไป บน ยอด เขา นั้น, ก็ เห็น เปน บ้าน เมือง งด งาม นัก, มี เรือน, ตึก, แล วัด อัน ใหญ่ สูง รุ่ง เรือง นัก, ก็ คิด อัศจรรย ใจ. แต่ แรก เขา หมาย ว่า ชาว เมือง เม็กซิโก, เปน ของ ชาว ป่า โง่ เหมือน อย่าง คน ที่ กะลิโป, ได้ ภบ แต่ แรก. แต่ ไม่ เหมือน, ด้วย ไม่ เปน เภด ชาว ป่า. เขา เปน คน มี ปัญญา มาก. บ้าน เมือง ภอ ที่ จะ เปรียบ เทียบ กับ เมือง สเปน ได้. ถึง กระนั้น คอติศ ตั้ง ใจ ว่า, ควร จะ ตี เอา เมือง เม็กซิโก ให้ เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง สเปน ให้ จง ได้, เพราะ ว่า ชาว เมือง นั้น ไม่ ได้ นับ ถือ บาด หลวง, ควร เรา จะ ตี ให้ เข้า มา, เปน สิษ บาด หลวง. คำ ที่ คอติศ คิด นั้น เหน ว่า เปน บาป แท้.

◎ เมื่อ คอติศ, ไป ถึง เมือง เม็กซิโก แล้ว, ชาว เมือง ออก มา ต้อน รับ ก่อน ประมาณ พัน คน, ๆ เหล่า นี้ แต่ง ตัว ใส่ ขน นก อัน งาม ที่ ดี สะ, แล ใส่ เสื้อ ครุย เปน กอง นำ น่า. มันติซูมา กระษัตร ก็ เสดจ ขี่ คาน หาม มา ภาย หลัง. พระที่นั่ง นั้น แล้ว ไป ด้วย ทอง คำ แล ขน นก ศรี ต่าง ๆ. มันติซูมา กระษัตร ต้อน รับ คอติศ แม่ ทัพ ด้วย เครื่อง ยศ เปน อัน มาก. แล้ว โปรด ให้ ทะหาร ของ คอติศ, เข้า ไป ใน เมือง, ให้ พัก อา ไศรย อยู่ ที่ ดี อัน ยิ่ง. แล้ว จัก แจง ให้ มี เสบียง อาหาร บริบูรณ. แต่ คอติศ แม่ ทัพ เปน คน อกตัญ นัก. ◎ ที่ หลัง จะ มี เรื่อง นี้ ต่อ ไป.

◎ ครั้น อยู่ มา วัน หนึ่ง คอติศ, ให้ ทหาร จับ มันติซูมา กระษัตร ให้ จำ ไว้. อยู่ มา น่อย หนึ่ง มันติซูมา กระษัตร, ถึง แก่ พิราไลย ด้วย ความ โธมนัศ. ฝ่าย เสนา บดี ผู้ ใหญ่ มี ความ อาไลย ใน กระษัตร มันติซูมา นัก. จึง ตั้ง ใจ รบ จับ พวก คอติศ ฆ่า เสีย หลาย คน. แล้ว ก็ ขับ ไล่ กอง ทัพ พวก คอติศ, ออก ไป เสีย จาก เมือง. แล เมื่อ กำลัง รบ กัน อยู่ นั้น, ชาว เมือง เม็กซิโก ขึ้น บน หอ คอย แห่ง หนึ่ง ได้ ที่ ดี นัก, พวก สเปน จะ ไป ทาง ไหน ก็ ยาก, ด้วย ทหาร ฝ่าย เมือง เม็กซิโก เขา มี ช่อง ที่ จะ ยิง ลูก ศร ลง มา แต่ บน หอ คอย ได้ ถนัด, ถ้า จะ ทิ้ง ก้อน หิน ลง มา ทับ เอา ฝ่าย ทหาร ชาว สเปน ก็ จะ ตาย โดย ง่าย. อนึ่ง คอติศ แม่ ทัพ คิด เหน ดัง นั้น, จึง ตั้ง ใจ แขง แรง นัก, ให้ ทหาร ที่ ดี มือ เข่น แขง ของ ตัว อัน เหลือ อยู่ ข้าง เลก น้อย นั้น, ขึ้น บัน ได ขึ้น บน หอ คอย รบ กับ ชาว เมือง เม็กซิโก, ที่ บัน ได หอ คอย นั้น, รุก ขึ้น ไป ที่ ชั้น สูง ฆ่า ทหาร เมือง เม็กซิโก, บน หอ คอย นั้น ล้ม ตาย เปน อัน มาก. เหลือ อยู่ คน นุ่ม ๆ สอง คน เปน ข้าว นาย. เขา จึง คิด ว่า, คอติศ ผู้ เดียว เปน คน ที่ นำ เอา ความ อันตราย มา ยัง เมือง เม็กซิโก, จำ เรา จะ คิด กล อุบาย กระทำ ให้ คอติศ แม่ ทัพ ถึง แก่ กรรม ให้ จง ได้, แล้ว เมือง เรา จึง จะ รอด ได้. เขา คิด แล้ว จึง วาง อาวุธ ของ ตัว ลง, แล้ว ขับ ไป หา คอติศ, เหมือน จะ ยาร ภาพ. แล้ว เขา ทั้ง สอง พร้อม ใจ กัน จับ คอติศ เข้า ไว้, แล้ว ลาก ไป ถึง หอ คอย ชั้น บน ด้วย จะ โดด ลง มา จาก ที่ สูง หมาย ว่า จะ ตาย ทั้ง สาม คน. แต่ คอติศ มี กำลัง มาก, มือ หนึ่ง เหนี่ยว ยึด ราว ไว้ มั่น. จึง ผลัก สอง นาย นั้น ตก ลง มา ถึง แก่ ความ ตาย, แต่ คอติศ นั้น หา ตาย ไม่.

◎ ควร ที่ คน ทั้ง ปวง จะ สรรเสิญ คน ทั้ง สอง นั้น เปน อัน มาก, เพราะ เปน คน มี ความ รัก เมือง ของ ตัว เปน อัน ยิ่ง, มิ ได้ อาไลย ใน ชีวิตร ของ ตัว เลย.

◎ เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป อีก.

◎ เมือง ยูไนติศเตศ โต เท่า ใด, ฯะ

◎ ถ้า จะ แบ่ง ประเทศ อะเมริกา ทั้ง หมด, ออก เปน ท่อน ๆ สี่ เหลี่ยม จัตุรัด, เหลี่ยม หนึ่ง วัด ได้ ไมล์ หนึ่ง, ใน ประเทศ นั้น คง มี เหลี่ยม เปน ท่อน ๆ, โต ด้าน ละ ไมล์, นับ ได้ สอง ล้าน สอง แสน เก้า หมื่น พัน หนึ่ง กับ ห้า ร้อย สาม สิบ เจ็ด ท่อน. ที่ ยัง เปน ป่า ดง คง มี ท่อน สี่ เหลี่ยม ด้าน ละ ไมล์, นับ ได้ แสน หนึ่ง กับ เจ็ด หมื่น หก พัน หก ร้อย แปด สิบ สอง ท่อน.

◎ คน ชาว อะเมริกา นี้, นับ ใน คฤษศักราช ๑๘๕๐ ปี, ได้ คน ยี่สิบ สาม ล้าน กับ แสน หนึ่ง เก้า หมื่น พัน แปด ร้อย เจ็ดสิบ หก คน. แต่ ทุกวัน นี้ จะ นับ ประมาณ ได้ สามสิบ ห้าล้าน คน.

◎ ประเทษ ฝรั่งเศศ โต เท่า ใด.

◎ ถ้า จะ คิด ประเทษ ที่ เปน เมือง ฝรั่งเศศ แท้, เปน สี่ เหลี่ยม จัตุรัด, โดย เหลี่ยม หนึ่ง วัด เปน ไมล์, คง มี เหลี่ยม โต ด้าน ละ ไมล์ นั้น, นับ ได้ สองแสน ห้าพัน หกร้อย เจ็ดสิบ เบ็ด เหลี่ยม. แล เมือง ที่ ขึ้น ฝรั่งเศศ นับ ได้ สองแสน ห้าพัน หกร้อย

ห้าสิบ ห้า เหลี่ยม, ทั้ง เมือง เดิม เมือง ขึ้น หมด ด้วย กัน เปน สี่ แสน กับ สิบเบ็ด พัน สามร้อย ยี่สิบ หก เหลี่ยม.

๏ ชาว เมือง ฝรั่งเศศ แท้ นั้น, นับ เมื่อ คฤษศักราช ๑๘๕๑ ปี นับ ได้ สามสิบ ห้าล้าน เจ็ดแสน แปดหมื่น พัน หกร้อย ยี่สิบ แปด คน.

๏ แล คน ขึ้น กับ ฝรั่ง เศศ ใน ปีนั้น, นับ ได้ สองล้าน เจ็ด แสน ห้าหมื่น กับ พัน สี่ร้อย สามสิบ ห้าคน, ทั้ง ชาว ฝรั่งเศศ กับ คน ที่ ขึ้น ใน ฝรั่งเศศ นั้น, หมด ด้วย กัน สามสิบ แปดล้าน ห้า แสน สามหมื่น สาม พัน หกสิบ สาม คน.

๏ ประเทศ อังกฤษ โต เท่า ไร.

๏ ถ้า จะ แบ่ง เปน เมือง อังกฤษ แท้, กะไอริลันก์แล ซะคอตลันด์, จะ แบ่ง ออก เปน ท่อน ๆ, สี่ เหลี่ยม แต่ เหลี่ยม ละ ไมล์ นั้น, คิก เปน แสน หนึ่ง กับ สองหมื่น สองพัน ห้าร้อย ห้าสิบ เบ็ด ท่อน, แต่ เมือง ที่ ขึ้น อังกฤษ, ก็ โต กว่า เมือง เดิม เปน อัน มาก, ถ้า จะ แบ่ง เมือง ที่ ขึ้น, แก่ อังกฤษ เปน ท่อน สี่ เหลี่ยม ๆ ละ ไมล์, คิก เปน สิบหก ล้าน แปด แสน ห้าหมื่น, สองพัน ห้าร้อย ห้าสิบ ท่อน, คิด หมด ด้วย ทั้ง เมือง ขึ้น เมือง เดิม, เปน สิบห้า ล้าน เก้าแสน เจ็ดหมื่น ห้าพัน ร้อย ท่อน.

๏ คน อังกฤษ แต่ ใน เมือง เดิม นั้น, มี อิงลันด์ ไอริลันด์, ซะคอตลันด์, เปน ต้น นับ ใน คฤษศักราช ๑๘๕๑ ปี, นับ คน ได้ สิบ ยี่สิบ เจ็ดล้าน เจ็ดแสนสามหมื่น เจ็ดพัน สามร้อย หกสิบ สามคน, คน ที่ ขึ้น อังกฤษ ใน คฤษศักราช ๑๘๕๑ปี, นับ คน ได้ร้อย หก สิบ สาม ล้าน เปน แสน ห้าหมื่น สี่ร้อย เก้าสิบ สามคน. ทั้ง เมือง ขึ้น แล เมือง เดิม หมด ด้วย กัน, นับ ได้ร้อย เก้าสิบ ล้าน ห้าแสน แปดหมื่น เจ็ดพัน แปดร้อย หกสิบ คน.

๏ เมือง อังกฤษ,

๏ ไม่ หยาก ได้ เมือง ขึ้น อีก, เพราะ มี เมือง ขึ้น มาก อยู่ แล้ว, เหลือ ที่ จะ รักษา ไว้ ให้ ดี ได้. แต่ ทุก วัน นี้ อังกฤษ เตม ใจ จะ ปล่อย ให้ เมือง คะนาดา ทั้ง สอง เมือง, ที่ เปน เมือง ขึ้น แก่ อังกฤษ ใน ทวีป อะเมริกา นั้น, คิด จะ ตั้ง ให้ ไป เปน เมือง เอกะเทษ มิได้ ขึ้น แก่ ใคร. แล มี ข่าว มา ใหม่ ว่า, เมือง อังกฤษ จะ โปรฎ เมือง คะนาดา, ให้ เปน ใหญ่ แก่ ตัว ใน ปี นี้ ให้ สำเร็จ จง ได้.

๏ เมือง อังกฤษ มี กำลัง เปน หลาย ปี มา แล้ว, ถอ ที่ จะ ตี เอา เมือง พม่า ให้ อยู่ ใน อำนาจ ของ ตัว ทั้ง หมด ก็ จะ ได้. แต่ มิได้ ต้อง ประสงค์ แผ่นดิน เมือง พม่า อีก เลย. แต่ ข้าว เมือง พม่า ขาย อาไศรย พึ่ง บาระมี เมือง อังกฤษ, เมือง อังกฤษ จึ่ง ได้ รับ เอา เปน ธุระ, ช่วย ป้อง กัน ไว้. เมือง พม่า จึ่ง ได้ มี ความ สุกข ขะเญ ขึ้น.

๏ เมือง ฝรั่งเศศ.

๏ เมือง ฝรั่งเศศ อยู่ เคียง กัน กับ เมือง อังกฤษ, แล เปน คู่ แข่ง กัน กับ เมือง อังกฤษ. แต่ ฝรั่งเศศ มี เมือง ขึ้น น้อย กว่า เมือง ขึ้น อังกฤษ นัก. เพราะ เหตุนี้ ฝรั่งเศศ ถึง จะ รบ สู้ กับ อังกฤษ ใน มหาสมุท ทั่ว ไป ใน โลกย์ ก็ มิได้. เอม ยี่ร้อย ข้าว เมือง ฝรั่งเศศ จึ่ง คิก โทมนัศ นัก. ตั้ง ใจ ว่า จะ เที่ยว หา เหตุ ซึ่ง จะ ได้ ช่อง โอกาษ เพื่อ จะ เอา เมือง ขึ้น เปน ของ ตัว. เจ้าเมือง ฝรั่งเศศ หยาก จะ ได้ ที่ สำคัญ ขึ้น เปน ของ ตัว, เพื่อ จะ ได้ มี กำลัง เข้ม แขง ขึ้น ทั่ว โลกย์. อัน เมือง ที่ เปน สำคัญ นั้น เปรียบ เหมือน ลูก กุนแจ, ถ้า ได้ ลูก กุนแจ แล้ว เมื่อ ใด, ก็ ได้ สม ความ ปรารถนา เมื่อ นั้น.

๏ เหตุ ชั่น ข้าว เมือง ฝรั่งเศศ, ครั้น ได้ เหน เมือง เม็กซิโก, เกิด คึก ขึ้น ใน เมือง แล มี กำลัง น้อย, แล เหน ว่า เมือง ยูไนติศเตศ ที่ อยู่ เคียง กับ เมือง เม็กซิโก นั้น, เกิด คึก ใหญ่ ขึ้น ใน ยูไนติศเตศ ด้วย, แล เมือง ยูไนติศเตศ จะ วาง กาน ยก ทับ ไป ช่วย เมือง เม็กซิโก มิได้, จ้าว เมือง ฝรั่งเศศ เหน ว่า ได้ ช่อง โอกาษ ที่ จะ ยก ไป ตี เมือง เม็กซิโก, ให้ อยู่ ใน อำนาจ ของ ตัว ก็ จะ ได้ คิก แล้ว ก็ ยก ทับ ข้าม มหาสมุท, ไป ตี เอา เมือง เม็กซิโก ได้ บ้าง เลก น้อย ก่อน. แล คอย หา ช่อง ที่ จะ ตี ต่อ ไป. มิ ช้า ก็ ได้ ช่อง ไป ตี อีก เปน ครั้ง ที่ สอง ก็ ได้. แล้ว จึ่ง ตี ต่อ ๆ ไป จน ได้ เม็กซิโก อยู่ ใน อำนาจ ของ ตัว หมด. นี่ แล จึ่ง ว่า เมือง ที่ สำคัญ นั้น เปรียบ เหมือน ลูก กุนแจ, ที่ จะ ไข โลกย์ ฝ่าย ทิษ ตวัน ตก. ลูก กุนแจ นั้น ก็ อยู่ ใน เงื้อม มือ ฝรั่งเศศ แล้ว. แต่ ข้าว เมือง ฝรั่งเศศ หยาก จะ ได้ ลูก กุนแจ ที่ จะ ไข ทั้ง ฝ่าย ทิตย์ ตวัน ออก บ้าง จึ่ง คิด เหน ว่า ประเทศ กัมพูชา เปน ที่ สำคัญ, ถ้า เรา ได้ ที่ นั้น มา อยู่ ใน อำนาจ ของ เรา แล้ว, ก็ จะ เปน เหมือน ลูก กุนแจ ไข โลกย์ ฝ่าย ทิศ ตวัน ออก ได้. เหน ว่า เมือง กำภูชา มี กำลัง น้อย, แล ผู้ ที่ ครอง เมือง มี ปัญา น้อย ด้วย. ถึง มา ทว่า กำปูชา ขึ้น อยู่ ใน เมือง ไทย ๆ ก็ มี กำลัง น้อย ด้วย. แม้น เรา ทำ อุบาย ให้ กัมพูชา มา อยู่ ใน อำนาจ ของ เรา ได้ แล้ว, เมือง ไทย จะ ต่อ สู้ กับ เรา

ให้ออกไป จาก เมืองกัมพูชา ก็มิได้. คิดดั่งนี้ แล้วจึ่งจัดแจง ให้ขุนนาง เข้ามา ทำไมตรี กันกับ เจ้าเมืองกัมพูชา. เปนใจความว่า, เจ้าเมืองกัมพูชา, ยอมให้เจ้าเมืองฝรั่งเศศเปนใหญ่ ที่ปากน้ำมะกง, ที่เปนแม่น้ำใหญ่ในเมืองกำพูชา, แม้นเมืองใดจะไปมาค้าขาย ก็ต้องขอแก่ฝรั่งเศศก่อน. แลเมืองฝรั่งเศศ ทั้งสัญญาไว้ว่า, จะอุปถัมภ์เมือง กัมพูชา มิให้เสื่อมเสียไปได้. แต่เหนเปนคำอุบายฟ้อลวงให้เจ้าเมืองกัมพูชา หลงไหล.

◎ เรื่องนี้จะมีอีกต่อที่หลัง. ฯะ

◎ หนังสือขดหมายเหตุเมืองอเมริกา. ฯะ

◎ เมื่อคฤษศักราช ๑๘๕๐ ปี, มีหนังสือขดหมายเหตุ, ที่เขาตีทุกวันๆนั้น๒๕๔ ชนิด, เขาตีได้ปีละสองร้อยสามสิบห้าล้านแสนกับหมื่นเก้าพันเก้าร้อยหกสิบหกเล่ม, เปนหนังสือที่ชาวเมืองได้ซื้อทั้งนั้น. มีหนังสือขดหมายเหตุเขาตีสามวันยกหนึ่ง, มีสองร้อยสิบห้าชนิด, เขาตีปีหนึ่งสิบเอดล้านแปดแสนสิบเอดพันกับร้อยสี่สิบเล่ม, เปนหนังสือขายทั้งนั้น. มีอีกอย่างหนึ่งเขาตีเจดวันสองหน, เปนสามสิบเอดชนิด, เขาตีปีละห้าล้านห้าแสนหกหมื่นห้าพันร้อยเจดสิบหกเล่ม, ขายทั้งนั้น. มีอีกอย่างหนึ่งเขาตีเจดวันยกหนึ่ง, มีพันเก้าร้อยสองชนิด, เขาตีปีละร้อยห้าสิบสามล้านแสนหนึ่งกับเจ็ดร้อยแปดเล่ม. มีอีกอย่างหนึ่งเขาตีเดือนละสองยก, เปนเก้าสิบห้าชนิด, เขาตีปีละสิบเอดล้านเจดแสนสามพันสี่ร้อยแปดสิบเล่ม. มีอีกอย่างหนึ่งเขาตีเดือนละยกเปนร้อยชนิด, ตีปีละแปดล้านแปดแสนแปดหมื่นเจดพันแปดร้อยแปดสิบเล่ม. มีอีกอย่างหนึ่งตีสามเดือนยกหนึ่ง, สิบเก้าชนิดเปนเล่มใหญ่, เขาตีปีละแสนสามพันห้าร้อยเล่ม. หนังสือขดหมายเหตุที่ว่ามานี้ศรีเข้ากันเปนสี่ร้อยเจ็ดสิบหกล้านสี่แสนเก้าพันเก้าร้อยเจดสิบแปดเล่ม. หนังสือเหล่านี้เปนหนังสือใหญ่ทั้งนั้น, บางทีใบหนึ่งยาวสี่ฟุต, กว้างสามฟุต. ใบเดียวพับได้เปดน่า, ครั้นครบปีแล้วก็ผูกเปนเล่มใหญ่. แลนอกบาญชีที่ว่ามานี้มีหนังสือขดหมายเหตุเลกๆในเมืองอเมริกามากมาย. แต่บาญชีนี้ได้คิดเมื่อสิบห้าปีมาแล้ว. ตั้งแต่นั้นมา คงจะมีหนังสือขดหมายเหตุทวีมากขึ้นกว่านั้นนัก. เปนหนังสือชาวเมืองซื้อทั้งนั้น.

◎ มีข่าวมาว่า.

◎ มีกำปั่นรบของเมืองยุในติศเตศ, เปนหกร้อยเจ็ดสิบเบ็ดลำ, บันทุกของหมดด้วยกัน, ศรีเปนห้าแสนสิบหมื่นสามร้อยเก้าสิบหกตัน. มีปืนใหญ่สี่พันหกร้อยสิบบอก, มีทหารสำรับเรือรบห้าสิบหมื่นคน.

◎ อนึ่งทหารบกนับได้แปดแสนห้าสิบพันคน. อนึ่งเงินค่าส่วยอากรทั้งปวงเก็บได้เมื่อปีชวดนั้น, เปนสองร้อยหกสิบล้านหกแสนสามสิบสองพันเจ็ดร้อยสิบห้าเหรียน.

◎ ได้ยินข่าวมาว่าไข้ลงรากที่เมืองสิงคโปร์หายแล้ว. ข่าวว่าไข้อย่างอื่นเกิดขึ้นที่เมืองสิงคโปร์เปนเร็วนั้น, เหนจะไม่จริง. เพราะหนังสือขดหมายเหตุที่เมืองสิงคโปร์, หาได้กล่าวด้วยโรคเช่นนั้นไม่.

◎ มีข่าวมาว่า, เสนาบดีที่เมืองกวางตุ้ง, ได้สั่งให้นายห้างที่ได้สะสมเข้าไว้มิได้จำหน่ายนั้น, ก็เร่งให้จำหน่ายเสีย. เขาก็ขายเข้า,ๆก็ถูกลงกว่าแต่ก่อนเปนหายละยี่สิบเซ็นต์.

◎ เมืองไทย. ฯะ

◎ อนึ่งในเมืองนี้มีข่าวมาว่า, ได้ภยช้างเผือกใหม่อยู่ในป่าฝ่ายทิศตวันออกนั้น, เขาได้ล้อมเข้าไว้แล้ว. สมเดจ์เจ้าฟ้ามหามาลา, แลเจ้าพระยาพระคลัง, ได้ไปจัดแจงเพื่อจะจับตัวไว้.

◎ อนึ่งพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงวงษาธิราชสนิท, ทรงพระประชวนพระยอด, น่ากลัวจะเปนอันตราย, แต่บัดเดี๋ยวนี้พระอาการนั้นค่อยทุเลา, เปนคงจะหาย.

◎ อนึ่งมีกำปั่นรบของฝรั่งเศศ, มาถึงเมื่อณวันเสาร์เดือนห้าขึ้นสิบสามค่ำ, ชื่อไมเตรส์, ถืออำนาทเจ้าเมืองฝรั่งเศศ, มาเพื่อจะให้เมืองไทยเลิกหนังสือสัญญา, ที่เมืองไทยได้ทำไว้แก่เมืองกัมพูชาแต่ณปีชวดนั้น, ให้จงได้.

◎ หนังสือสำแดงการ

ที่ จะ ทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอก รีคอเดอ ต่อ ไป.

◎ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ที่ ต่างหาก, เปน สอง ใบ สี่ น่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ ที่ มี อยู่ แล้ว. แล หนังสือ นั้น, จะ บอก ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้าน เมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลประสาตร วิชา การ ต่าง ๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นั้น, แล เมือง ที่ ลอม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง ยัด เดเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง บี่แนง, เมือง พม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำไบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกัน. จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ เหล่า นั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ เอา ใจ ใส่, เพื่อ จะ ได้ ให้ หนังสือ จด หมาย เหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ จำเริญ ดี.

◎ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เปน ลำ, คัญ แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้ง ปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกัน บ้าง, ประเทศ ยุโรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง บี่แนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มี ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละ สอง หน ฤๅ. จะ คิด เสีย ตาย เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา บี่ ละ ห้า บาท, ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก รีคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้ง หลาย เดือน ละ สอง ครั้ง, จะ บอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก รีคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, ๆ จึง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ, เปน ภาษา ไทย. ตาม ที่ ได้ เหน ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ พวก ไทย.

◎ อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกัน, แล ประเทศ ยุโรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมายเหตุ มั่น คง, เพื่อ ประสง จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้า ใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมายเหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้ง ปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกัน จึง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ซึ่ง มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมายเหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ดวัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้า ใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง ส่อง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เหน ใกล แล ไกล ได้. ถ้า หา มี กล้อง ส่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตา บอด มิ ได้ เหน เลย.

◎ ราคา หนังสือ บางกอก รีคอเดอ

◎ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง รอ้ย, สามรอ้ย เล่ม, คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ตี เดือน ละสอง ใบ นั้น, ต้อง ขาย เปน เล่ม ละ ห้า บาท, คือ บี่ หนึ่ง ห้า บาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ซื้อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อ ไร, เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สอง บาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ซื้อ สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ตี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แลย จะ เหมือน กับ ที่ พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

◎ อนึ่ง เมื่อ กำลัง ขาย ได้ น้อย, ถ้า ผู้ ใด จะ เอา แต่ ใบ หนึ่ง สอง ใบ นั้น, ฉะนั้ง ขาย ใบ ละ สลึง เฟื้อง.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอก รีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ บางกอก รีคอเดอ คือ จด หมาย เหตุ นั้น, จะ ให้ เปน รางวัล แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ชื่อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที่ ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ ข่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ปอ้ม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

◎ อนึ่ง เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ บาง กอก รีคอเดอ นั้น, ชื่อ ว่า, ดี บี บรัดเล ๑, เฮน เอ แมคคันล์ ๓.

◎หนังสือจดหมายเหตุ๚

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1. เล่ม ๑ บางกอกเดือน หก ขึ้น เจ็ดค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ May 1st 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๕ No. 5.

เรื่องอเมริกา

◎ เรื่องอะเมริกาเดิมต่อที่มีในน่า๑๕ หนังสือจดหมายเหตุนี้.

◎ ฝ่าย คอติศ แม่ทับ กับ ทหาร ที่เหลือ ตาย บ้าง เล็ก น้อย นั้น, ก็ ภา กัน อพยพ หนี จาก เมือง เมกซีโก, ใน เพลา กลาง คืน, เขา จำ เปน ต้อง ไป ตาม ทพาน ข้าม บึง ใหญ่. ฝ่าย พวก ทหาร เม็กซีโก, ก็ ออก มา ก้าว สกัด พื้น แทง, ฝ่าย ทหาร พวก คอติศ ท้าน ทาน มิ ได้ ต้อง ฮาวุท ล้ม ตาย เปน อัน มาก, ที่ ต้อง จับ ไป เปน ฉะเลย ก็ หลาย คน, ที่ หนี ไป ได้ ก็ มี บ้าง. แต่ คอติศ แม่ทับ นั้น หนี ต้น ไป ตาม ทุบ เขา หน่อย หนึ่ง, ก็ ภย พวก ทหาร เม็กซีโก ทั้ง สกัด อยู่ เปน กอง ใหญ่, จะ หลบ หลีก ไป ก็ ไม่ พ้น. คอติศ นั้น ตั้ง ใจ แขง แรง ว่า, จะ พื้น แหก ออก ไป ที่ ตรง น่า นั้น, จึง สั่ง พวก ทหาร ว่า, พวก เรา จง พื้น แหก ออก ไป ทาง นี้ ให้ จง ได้. เขา ก็ พร้อม ใจ กัน เขา พื้น พวก ทหาร เม็กซีโก ล้ม ตาย เปน อัน มาก, แต่ ทหาร คอติศ มี น้อย แทบ จะ ยอม แพ้ เขา แล้ว. ภอ คอติศ เหน แม่ทับ ฝ่าย เม็กซีโก ยก เข้า มา ใกล้, ถือ ธง ใหญ่ นำ หน้า มา ด้วย. จึง นึก ว่า, ถ้า เรา ชิง เอา ธง นั้น ได้, คง จะ มี ไชย ชำนะ เปน แท้. จึง สั่ง ทหาร ให้ ตรง เข้า ไป พื้น แม่ทับ เม็กซีโก, ชิง เอา ธง ให้ จง ได้. พวก ทหาร ก็ ตรง พื้น แหก เข้า ไป จน ถึง แม่ทับ ก็ ชิง เอา ธง ได้. ฝ่าย ทหาร เม็ก ซีโก เหน ดัง นั้น ก็ เสีย ใจ, ทิ้ง ฮาวุธ หนี ไป หมด, ไม่ อาจ สะ กัด ที คอติศ อีก. ฝ่าย คอติศ ก็ กลับ ไป เมือง คิวบา, แล้ว บำรุง พแกล้ว ทหาร ให้ มี กำลัง อยู่ ศัก ปี หนึ่ง. แล้ว จึง ภา กัน ยก ไป ที่ เมือง เม็กซีโก เปน ครั้ง ที่ สอง. ให้ พวก ทหาร ล้อม เมือง ไว้ รอบ ไม่ ให้ ผู้ คน เข้า ออก หา กิน ได้. จน ถึง ๗๕ วัน แล้ว. ฝ่าย ชาว เมือง เม็กซีโก ขัด สน นัก, เหน จะ ต้าน ทาน มิ ได้, ก็ ยอม แพ้ แก่ คอติศ.

◎ ตั้ง แต่ นั้น มา เมือง เม็กซีโก ก็ กลับ เปน เมือง ขึ้น แก่ เมือง ซเปน, ประมาณ ได้ ๓๐๐ ปี มา แล้ว. ชาว เมือง เดิม นั้น ก็ เสื่อม ลง ๆ, กลับ เปน ย่าว พวก เมือง ซเปน, พวก ชาว เมือง ซเปน นั้น, ก็ เจริญ มาก ทวี ขึ้น, ชาว เม็กซีโก เดิม นั้น, ก็ เสื่อม ถอย น้อย ลง ๆ. นับ แต่ ปี ฉลู ศัปตศก ถอย หลัง ไป ได้ ประมาณ ๔๐ ปี แล้ว, เมือง เม็กซีโก ก็ กลับ ตั้ง แขง เมือง มิ ได้ ขึ้น แก่ เมือง ซเปน. ไพร่ พล ทั้ง ปวง พร้อม ใจ กัน ตั้ง คน ๆ หนึ่ง ขึ้น เปน จ้าว เมือง เรียก ว่า เปรศซีเดนท์, ให้ เปน จ้าว แผ่น ดิน รักษา ราษฎร อยู่ ๔, ๖, ปี. แล้ว ประชุม กัน ปฤกษา เลือก ตั้ง ผู้ อื่น ต่อ ไป. เขา เอา ธรรมเนียม คล้าย ๆ กัน กับ ยุโนติศเทษ. จึง เรียก เมือง เม็กซีโก ว่า เมือง รีปอยลิก, แต่ เมือง เม็กซีโก นั้น, หา ใคร่ จะ เปน สุข ไม่, มัก เกิด ความ วุ่น วาย บ่อย ๆ.

◎ ครั้น อยู่ มา ชาว เมือง เม็กซีโก มี ความ ขัด สน ลง, ไป ยืม เงิน นาย ห้าง ฝรั่งเศศ แล อังกฤษ มา ใช้ หลาย ห้าง, ได้ ไป ยืม มา ใช้ หลาย ครั้ง หลาย หน, จน เงิน นั้น มาก ขึ้น ถึง สอง ล้าน เหรียน เศศ. ฝ่าย นาย ห้าง ฝรั่งเศศ, แล อังกฤษ ไป ทวง เงิน นั้น หลาย ครั้ง หลาย หน ก็ ไม่ ได้. ครั้น อังกฤษ ให้ ราชทูต ไป เรรา ความ เมือง เปน หลาย ประการ, เข้า เมือง เม็กซีโก ก็ มิ ได้ ต้อน รับ ราชทูต โดย ดี ตาม ปรกติ. เข้า เมือง อังกฤษ จึง มี ความ แคัน แก่ เมือง เม็กซีโก. อนึ่ง เข้า เมือง ซเปน กล่าว ติ โทษ เข้า เมือง เม็กซีโก ว่า, เข้า เมือง เม็กซีโก ฆ่า ชาว ซเปน เสีย บ้าง ได้ ขับ ไล่ ราชทูต เมือง ซเปน เสีย ด้วย.

◎ เพราะ เหตุ ที่ ว่า มา นี้ เข้า เมือง ฝรั่งเศศ, แล เมือง อัง กฤษ, แล เมือง ซเปน, ทั้ง ๓ เมือง นี้, จึง เข้า ด้วย กัน ตั้ง เปน ไม้ตรี กัน, เมื่อ จุลศักราช ๑๒๒๓ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ว่า จะ ยก ทับ เรือ ระดม พร้อม กัน ทั้ง ๓ เมือง, ไป ตี เอา หัว เมือง อัน เปน สำคัญ ที่ แถบ ชาย ทะเล, ของ เมือง เม็กซีโก. ทั้ง ๓ เมือง นั้น สัญา ซึ่ง กัน แล กัน ว่า, จะ ไม่ ชิง เอา เขต แดน เมือง เม็กซี โก, แห่ง ใด แห่ง หนึ่ง ที เดียว ดอก, จะ ตี จับ ไว้ แต่ ภอ ให้ เข้า

เมืองเม็กซิโก ถ้ายโทษต่าง ๆ นั้นให้จงได้. แลได้สัญญากันว่า จะไม่ทำอะไรที่จะให้เมืองเม็กซิโกนั้น, ผลัดธรรมเนียมเลือกเปรศซิเดน เปนเจ้าเมืองตอก.

๏ ครั้นถึง จุลศักราช ๑๒๒๓ เดือน ย้าย ขึ้น ๑๕ ค่ำ, ในปีนั้นเรือรบกองทับทั้งสามเมืองนั้น, ก็ยกไปถือพร้อมกันที่ชายทะเล, เมืองเม็กซิโก. กำปั่นรบฝรั่งเศส ๑๔ ลำ มีปืนใหญ่ ๓๑๔ บอบ, ทหารรบสำรับเรือ ๔๐๐๐ คน, คนทหารยก ๓๑๐๐ คน. กำปั่นรบเมืองซเปน ๑๓ ลำ มีปืนใหญ่ ๔๖๑ บอก, ทหารรบสำรับเรือ ๕๐๐๐ คน ทหารยก ๖๐๐๐ คน. แต่กำปั่นรบฝ่ายอังกฤษนั้นหาแจ้งไม่ว่าจะมีสักกี่ลำ. แต่ได้สัญญากันไว้ว่า, ถ้าจะต้องการ, จะให้มีกำปั่นรบมาช่วย ๓๕ ลำ, ปืนใหญ่ ๑๐๐๐ บอก, ทหารรบสำรับเรือ ๑๐๐๐๐ คน.

๏ ทั้งสามเมืองนี้พร้อมใจกัน, ระดมตีเมืองเม็กซิโกได้แต่แรกนั้นโดยง่าย. ครั้นมาภายหลัง สักก ๒, ๓, เดือน ทั้งสามเมืองนั้น, บังเกิดความวิวาทขุ่นเคืองกันขึ้น, เพราะฝรั่งเศสไม่ทำตามสัญญาซึ่งกันและกัน. ฝ่ายเมืองอังกฤษและเมืองซเปนนั้น, ก็เลิกกองทับไปเสียมิได้ทำสงครามต่อไป, ละให้แต่ฝรั่งเศสทำต่อไป, ตามแต่สติปัญญาจะทำไปได้.

๏ เหตุดังนี้ ทั้งแต่นั้นมาฝรั่งเศส, จึงทำศึกแก่เมืองเม็กซิโกได้โดยยาก. แต่ทว่าได้ไชยชำนะตีรุกเข้าไปจนถึงเมืองหลวง. แล้วตีเมืองหลวงได้, ให้ตั้งอยู่ในอำนาจฝรั่งเศสด้วย, แล้วจัดคนผู้หนึ่งในประเทษยุรบชื่อแมกซิมิลญัญ เปนเชื้อเจ้า, ตั้งให้เปนที่เอ็มบีรอที่เมืองเม็กซิโกนั้น.

คำสัญญาใหม่

๏ ความยอมข้อสัญญา, พร้อมด้วยท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ที่สมุหพระกลาโหม เปร์ซนิแอร์มินิศเตอ, โดยพระนามของพระบาทสมเดจ์พระเจ้ากรุงสยามฝ่ายหนึ่ง, แลมองซิเออโอยาเรศ กงสุลฝรั่งเศส อฟพีเซอลเดอเลียออนดอนเนอร์, โดยพระนามแห่งสมเดร์พระเจ้านโปเลออนเอมบีรอเดอฝรั่งเศสฝ่ายหนึ่ง, ด้วยคอแวนแมนกรุงสยามฝ่ายหนึ่ง, กับคอแวนแมนฝรั่งเศสฝ่ายหนึ่ง. มีใจพร้อมกันตกลงได้ตัดสินให้สำเร็จความเมืองเขมรเปนอย่างไร, เพราะมีหนังสือสัญญาฝรั่งเศส, ซึ่งได้ทำแล้วเมื่อณวันที่ยี่สิบเจ็ด, เดือนยาซัก บี กอ่น ๑๒๒๕. ฝรั่งเศสคือวัน ๑๑ อกุสต์ ๑๘๖๓. อนึ่งทั้งแต่นี้สืบไป, คอแวนแมนทั้งสองฝ่าย, มีใจจะหลีกเสียให้พ้นทุกข์ความที่เปนอันตรายได้แก่ทางพระราชไมตรีทั้งสองฝ่าย. เพราะข้อนี้คอแวนแมนทั้งสองฝ่าย, ยอมพร้อมกันได้ตัดสินข้อสัญญา, ซึ่งมีอยู่ ๗ ข้อในข้างหน้านี้.

๏ ข้อ ๑ ว่า, พระบาทสมเดจ์พระเจ้ากรุงสยาม, จะยอมรับโดยจะแจ้งความชัดกัน, ซึ่งสมเด็จพระเจ้าเอมบีรอฝรั่งเศสได้ชัดกันเมืองเขมร.

๏ ข้อ ๒ ว่า, หนังสือสัญญาซึ่งกรุงเทพมหานครกับกรุงเขมรได้ทำไว้, เมื่อเดือนเดเซมเบอร์ ๑๘๖๓, หนังสือสัญญานั้นใช้ไม่ได้, ตอบว่าเปนโอกาศ. ฝ่ายไทยจะใช้ข้อใดข้อหนึ่งในหนังสือสัญญานั้นต่อ ๆ ไปไม่ได้.

๏ ข้อ ๓ ว่า, สมเด็จพระเจ้าเอมบีรอฝรั่งเศส, มีน้ำใจให้เมืองเขมรอยู่เปนสิทธิแก่ตัวไม่ขึ้นอยู่แก่ผู้ใด. เพราะดังนั้นสมเด็จพระเจ้าเอมบีรอฝรั่งเศส, ได้สัญญาจะไม่เอาที่เมืองเขมรให้เพิ่มเติมแก่หัวเมืองญวน, ซึ่งเปนของฝรั่งเศส.

๏ ข้อ ๔ ว่า, เขตรแดนเมืองบัตบอง, เมืองนครเสียมราบ, และเมืองสาวของไทย, ซึ่งติดต่อเขตรแดนเขมร, ฝรั่งเศสยอมรับให้คงอยู่ตามที่ซึ่งได้สังเกตกันในกาลนี้, พวกเขมรก็ไม่ล่วงเข้ามาเบียดเบียนในเขตรแดนของไทย, ๆ ก็ไม่ล่วงเบียดเบียนเขตรแดนเขมร. เขตรแดนที่ต่อกันนั้น, ไทยและเขมรจะจัดขุนนางไปปักปันเขตรแดนกันตามที่กำหนดสำคัญในกาลนี้. ขุนนางฝรั่งเศสตอบไปเปนพยาณพร้อมกันด้วย.

๏ ข้อ ๕ ว่า, เมืองเขมรตอบอยู่เปนสิทธิแก่ตัวไม่ขึ้นแก่ผู้ใด, ตอบอยู่เปนเมืองกลาง, ฝรั่งเศสฝ่ายหนึ่ง, แลไทยฝ่ายหนึ่ง,. แต่ว่าเพราะเหตุว่าธรรมเนียมก่อน ๆ พระเจ้ากรุงเขมรตอบใช้เจ้าพนักงานมาคำนับสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม, และตอบใช้เจ้าพนักงานมาคำนับสมเด็จพระเจ้าเอ็มบีรอฝรั่งเศสเวลาหนึ่งด้วย. การมาคำนับนั้นตอบรู้จะแจ้งว่าเปนการนับถือเท่านั้น, ไม่เปนอันตรายประการใดประการหนึ่งกับความเปนสิทธิแก่ตัว. ถ้าพระเจ้ากรุงเขมรส่งบรรณา

การ เหมือน ตาม เคย มา แต่ ก่อน ๆ, ไทย กับ เขมร จะ ไป มา หา กัน โดย ทาง ไมตรี, ฝรั่งเศศ ก็ ไม่ ห้าม ปราม.

๏ ข้อ ๖ ว่า, เจ้า เขมร เคย เข้า มา อาไศรย อยู่ ณ เมือง ไทย, ตอแวน แมน ฝรั่งเศศ ไม่ ขัด ขวาง, ซึ่ง เจ้า เขมร จะ เข้า มา อยู่ เมือง ไทย ต่อ ไป. ถ้า เจ้า เขมร จะ ไป อยู่ ใน ที่ ของ ฝรั่งเศศ, ตอแวน แมน ไทย ก็ ไม่ ขัด ขวาง ห้าม ปราม.

๏ ข้อ ๗ ว่า, ตอแวน แมน ฝรั่งเศศ รับ ให้ เขมร ประพฤติ ตาม ข้อ สัญญา, ซึ่ง ว่า มา นั้น ๆ ทุก ประการ. ได้ เขียน เปน อักษร ไทย, อักษร ฝรั่งเศศ, ข้อ ความ ตอ้ง กัน เอา เปน แน่ ได.

๏ หนังสือ สัญญา นี้, ได้ ลง ชื่อ ประทับ ตรา ทั้ง สอง ฝ่าย ที่ กรุง เทพ มหานคร, เมื่อ ณ วัน สุกร์ เดือน ห้า แรม สี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, ศักราช ๑๒๒๗ ตรง กัน กับ วัน ที่ ๑๔ เดือน เอปริล์, คฤษ ศักราช ๑๘๖๕.

๏ เมื่อ ลง มือ ประทับ ตรา หนังสือ สัญญา นี้ ณ วัน เดือน ห้า แรม สาม ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, ที่ วัน เจ้า พระยา พระกลาโหม. หนังสือ จด หมาย เหตุ ชื่อ สยาม ไตม์, ได้ บอก ว่า, กับปีตัน แล นาย รอง กับปีตัน หลาย คน ที่ เรือ รบ ฝรั่งเศศ นั้น, ได้ ขึ้น มา ที่ วัน เจ้า พระยา พระกลาโหม, เพื่อ จะ ดู การ ประทับ ตรา คำ สัญญา ใหม่ นั้น แล จะ เปน พยาน ด้วย. แต่ หนังสือ บอก ความ นั้น, หา ถูก ไม่. กับปีตัน แล นาย รอง กับปีตัน เรือ รบ นั้น ไม่ ได้ ขึ้น มา ดู ดอก, มี แต่ กงสุล ฝรั่งเศศ ผู้ ถ่าม ฝรั่ง เศศ แล เสมียน เจ้า พระยา พระกระลา โหม กับ ตัว ท่าน.

คำ สัญญา ด้วย สุรากร

๏ หนังสือ สัญา, กงสุล ฝรั่งเศศ กับ หลวง บริบูรณ สุรา กร กรุง เทพ. ฯ

๏ ข้อ ที่ ๑ ว่า, เล่า ฝรั่งเศศ ชาย ได้ ไม่ มี คัด ขวาง อะไร, คน ที่ รับ พนักงาน ขาย นั้น, อากร สุรา ไม่ ห้าม ปราม ตอ้ง ให้ ขาย ตาม อำเภอ ใจ.

๏ ข้อ ที่ ๒ ว่า, เมื่อ มี กำปั่น ลำ หนึ่ง เข้า มา ถึง กรุง เทพ. ฯ แล กำปั่น ลำ นั้น, มี เล่า สำรับ นาย ห้าง ๆ นั้น ตอ้ง บอก กงสุล ว่า มี เล่า มา คี่ หีบ, แล้ว นั้น ตอ้ง ส่ง ให้ กงสุล, หนังสือ เจ้า พนักงาน อยู่ เมือง ฝรั่งเศศ ยัง ยืน ว่า เล่า นั้น เปน เล่า ฝรั่งเศศ จริง.

๏ ข้อ ที่ ๓ ว่า, เมื่อ กงสุล รู้ ความ แล้ว, กงสุล จะ บอก ความ ให้ เจ้า ภาษี ทราบ.

๏ ข้อ ที่ ๔ ว่า, เมื่อ นายห้าง อยาก ให้ คน ที่ กรุง เทพ ฯ ชาย เล่า แทน ตัว เขา, ตอ้ง บอก กับ กงสุล เสีย ก่อน, แล้ว ตอ้ง ส่ง บาญชี เปน ชื่อ คน ใด, มี กี่ คน, และ คน เหล่า นั้น นาย ห้าง ให้ คลุม กี่ หีบ ดั่ง นั้น, กงสุล พร้อม ใจ กับ เจ้า ภาษี ให้ หนังสือ กับ คน นั้น ให้ มี อำนาด ชาย เล่า ได้. และ ใน หนังสือ นั้น ตอ้ง มี ตรา กงสุล แล ตรา เจ้า ภาษี ด้วย, และ หีบ ขวด ตอ้ง มี ตรา เจ้า ภาษี ปิด ไว้. กอง จับ สุรา ปลอม นั้น, จะ ได้ รู้ เปน สำคัญ ว่า เล่า หีบ นี้ เล่า ขวด นี้ เปน เล่า ฝรั่งเศศ ดัง นั้น, ไม่ มี ความ เกี่ยง กัน.

๏ ข้อ ที่ ๕ ว่า, ตอ้ง รู้ จะ แจ้ง ว่า, หนังสือ สัญญา นี้ ว่า ด้วย เล่า ฝรั่งเศศ เท่า นั้น ไม่ ว่า ด้วย เล่า อื่น ๆ ทั้ง นั้น, ผู้ ซึ่ง มี อำนาท ชาย เล่า ตอ้ง รู้ แน่. ลาง ที่ มี ใจ ชั่ว อยาก ใช้ หนังสือ นี้, แล จะ ชาย เล่า ปลอม ที่ มี ยี่ห้อ ฝรั่งเศศ. ถ้า คน ทำ เช่น นี้ กงสุล รู้ จะ คืน เอา หนังสือ มา เสีย, ฤๅ ว่า ลาง ที่ เจ้า ภาษี ภบ จับ ได้ มัน, ผู้ นี้ อย่า ได้ มา ร้อง ทุก กับ กงสุล, ๆ ไม่ อยาก ฟัง คน เช่น นี้.

๏ ข้อ ที่ ๖ ว่า, ถ้า ผู้ ใด อยาก จะ รู้ ตรา ยี่ห้อ ขวด, ที่ เปน เล่า ฝรั่งเศศ จริง, ฤๅ เปน เล่า ปลอม ที่ บ้าน กงสุล ฝรั่งเศศ มี ตรา ยี่ห้อ ต่าง ๆ, ถ้า ผู้ ใด อยาก จะ มา ดู ก็ มา ได้.

๏ ข้อ ที่ ๗ ว่า, หนังสือ สัญญา นี้, เขียน เปน อักษร ฝรั่งเศศ อักษร ไทย, ใช้ ใน จังวัด แขวง กรุง เทพ ฯ ทั้ง แต่ นี้ สืบ ไป ทุก คน ตอ้ง ถือ ตาม.

๏ หนังสือ สัญญา นี้ จะ ประทับ ตรา ใน วัน ใด นั้น หา แจ้ง ไม่ แต่ ชัพเจ้า ได้ ยิน ว่า, คง ได้ ทำ ใน ระว่าง สาม เดือน นี้ แน่.

คลอง ที่ จะ ขุด ใหม่

๏ มี พระ บรม ราช โองการ ปก เล้า ฯ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ สั่ง ว่า, ให้ ขุด คลอง ใหญ่, ตั้ง แต่ โรง หีบ กล ไฟ แขวง เมือง นคร ไชยศรี. จะ ปัก ตรุย หมาย มา ตรง พระ ปรางวัด อรุณ ราช ธาราม. เมื่อ ขุด มา บันจบ กัน ถึง คลอง บางยาก แล้ว, ก็ ร่วม กัน ลง ที่ คลอง บางกอก ใหญ่. แต่ ถนน ตาม ที่ คลอง นั้น จะ ตัด ตรง มา ถึง วัด อรุณ ราช ธาราม.

๑ มิศเตอเอศเบดมัน, แล กัปตันฉุน, กับ ขุน นาง ใน กรมเมือง คน หนึ่ง, ท่าน เสนา บดี ได้ตั้งไว้, เพื่อ จะได้ปัก วัด กรุย แนว คลอง แล ถนน นั้น, ตั้ง แต่ ลำ น้ำ ท่า จีน มา จน ถึง วัดอะรุณ ราชธาราม. ทั้ง สาม คน นั้น ได้ ออก ไป ดู ที่ ได้ ประมาณ เดือน เศศ แล้ว, เหน พื้น อากาษ มัว ไป, ดู พระปรางค์ แต่ แม่ น้ำ ท่า จีน เหน ไม่ ได้, จึง ต้อง รอ อยู่ กว่า พื้น อากาษ จะ ผ่อง ใส. ระยะ ทาง ตั้ง แต่ โรง หีบ กล ไฟ มา ถึง บาง จาก ๕๑๖ เส้น, ตั้ง แต่ บาง จาก ถึง วัดอรุณราชธาราม เปน ร้อย ๑๖๐ เส้น, รวม กัน เปน ๖๗๖ เส้น, คือ เปน ๑๗ ไมล์ ย่อน น่อย หนึ่ง.

๑ คลอง แล ถนน นี้ เมื่อ สำเร็จ แล้ว ก็ คง จะ เปน ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ มหา นคร โดย มาก. คือ ทาง ที่ ขุด ใหม่ นี้ ก็ ย่น กว่า ทาง มหาไชย ประมาณ ๑๒๐๐ เส้น. ประการ หนึ่ง สอง ฟาก คลอง นี้ คง จะ มี ผล มาก เพราะ ดิน อุดม ดี ด้วย. แต่ ก่อน ถึง จะ ทำ ไร่ นา, ก็ ชัด สน ด้วย หา มี คลอง และ ถนน ที่ จะ ไป มา ไม่ แต่ ดิน ดิน นั้น เปน ป่า เสีย เปน อัน มาก. เมื่อ คลอง สำเร็จ แล้ว ก็ จะ กลับ เปน ที่ นา ที่ ไร่ อ้อย อัน ดี อัน ใหญ่. แล พื้น นา นั้น มา ทว่า จะ แห้ง แล้ง ก็ ดี, ภอ จะ จัด แรง ให้ มี น้ำ ขึ้น ถึง พื้น นา ได้, ถึง จะ เสีย ก็ จะ ให้ เสีย แต่ เลก น้อย.

๑ ประการ หนึ่ง ทั้ง สอง ฟาก คลอง นั้น, ก็ จะ มี คน อา ศรย อยู่ เปน ศุข มาก. อีก ประการ หนึ่ง, ถนน ที่ จะ มี ม้า ตาม แนว คลอง นั้น, จะ เปน ถนน รถ, จะ ไป มา ด้วย ม้า แล รถ ก็ เปน ศุข มาก. แม้น คน ปรารถนา จะ ไป ถึง โรง หีบ กล ไฟ, ถ้า ไป ด้วย ม้า แต่ เช้า มืด, สัก สาม ชั่ว โมง ก็ จะ ถึง. เมื่อ เพลา ตก ร้อน ภัก อยู่ ที่ โรง หีบ กล, ครั้น ถึง เพลา เย็น กลับ มา ก็ จะ ทาย นัก. อีก ประการ หนึ่ง, ถ้า คลอง สำเร็จ แล้ว, โรง หีบ อ้อย ทั้ง ปวง แล การ ที่ จะ ทำ เรือก สวน ไร่ นา, ไป มา ค้า ขาย ทั้ง ปวง ที่ เมือง นคร ไชยศรี นั้น, ก็ จะ พลอย มี ราคา วิเศศ กว่า แต่ ก่อน อีก ครึ่ง หนึ่ง.

๑ เพราะ เหตุ ดั่ง นี้, ข้าพเจ้า เหน ว่า คลอง นั้น จะ เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ ข้าว นายแล ราษฎร ทั้ง ปวง, ควร ที่ ท่าน เสนา บดี จะ เร่ง กระทำ การ นั้น ให้ สำเรจ โดย เร็ว, ข้าพเจ้า มี ความ หวัง ใจ ว่า, ท่าน เสนาบดี จะ ยินดี รีบ ร้อน, ไม่ นอน ใจ ใน การ นั้น, แล ข้าพเจ้า เหน ว่า, ถ้า จะ จับ การ ตั้ง แต่ นี้ ไป, สัก สิบ สอง เดือน ก็ คง จะ แล้ว

๑ ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ว่า, จะ ตั้ง โรง หวย ที่ เมือง นครไชย ศรี, สำรับ ที่ จะ เก็บ เงิน ใช้ ใน การ ขุด คลอง, แล ได้ ยิน ข่าว ว่า, มี จีน ที่ เปน เสรฐี คน หนึ่ง, เต็ม ใจ จะ รับ ข้าง การ ขุด คลอง เปน การ เหมา, แต่ ค่า ข้าง นั้น จะ ขอ ตั้ง หวย ถึง สาม ปี, แล้ว จึ่ง จะ เอา เงิน ค่า หวย, เปน ค่า ลูก ข้าง ขุด คลอง. แต่ เสนา บดี จะ เก็บ เงิน ใน การ เล่น หวย เล่น โป เล่น ถั่ว, เพื่อ จะ ใช้ ใน การ หลวง นั้น, ข้าพเจ้า ไม่ เหน ควร เลย. เปน เหมือน คำ สุภาสิต ว่า, มี ปัญญา เพื่อง หนึ่ง กับ อับ ปัญญา ซัง หนึ่ง. ดุจ หนึ่ง คน ปรารถนา จะ บำรุง มือ ขวา, จึ่ง ตัด มือ ซ้าย เสีย, เพื่อ จะ ให้ โลหิต ที่ เคย แล่น ไป ข้าง ซ้าย, จะ ให้ กลับ มา บำรุง ข้าง ขวา นั้น. ข้าพเจ้า เหน ว่า เปน การ อับ ปัญญา เพราะ คง จะ ชัก ชวน คน ให้ หลง ใน การ เล่น, จึ่ง ไม่ ได้ ทำ การ ที่ จะ เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ คน แล บ้าน เมือง เลย. และ จะ เกิด ความ คะระหา ต่าง ๆ, ที่ จะ ให้ ประชา ราษฎร ได้ ความ เดือด ร้อน อด อยาก ยาก จน เพราะ การ นัก เลง เล่น. อย่า เลย, ไม่ ต้อง การ. เพราะ เงิน ใน หลวง ที่ จะ ทำ คลอง นั้น ก็ มี ภอ อยู่ แล้ว. ถ้า มี ภอ ก็ ควร ที่ จะ ปิด ทาง เงิน ที่ ไหล เข้า ไป ใน วัด บ้าง, ภอ ที่ จะ ทำ คลอง แล ถนน จะ เปน การ ที่ ใหญ่ กว่า การ วัด นั้น เท่า ใด.

ข่าว ช้าง เผือก

๑ ช้าง เผือก เมื่อ เดือน ก่อน, ข่าว ว่า ล้อม ไว้ ใน ป่า เมือง พนัศนิคม นั้น, มัน ก็ สูญ หาย ไป แล้ว. แล ข้าว นาย ออก ไป จับ โดย ความ ลำยาก ก็ หา สม ดัง ความ ปรารถนา ไม่.

ความ มรณ.

๑ ณวัน พุทธ เดือน ห้า แรม เก้า ค่ำ ปี ฉลู สัพตศก, มิศเตอ โรเบิด หันแตร, ผู้ เปน ล่าม แล เสมียน, ใน เจ้า พระยา ศรีสุริย์ วงษ ถึง อนิจกำม์ ที่ บ้าน เขา. มี ข่าว ว่า ถึง แก่กำม์ เพราะ กิน สุรา. ได้ ยิน ว่า เขา ยัด ได้ ถึง ห้า เดือน แล้ว มิได้ รับ ประทาน เลย. แต่ เมื่อ ก่อน ตาย ได้ ห้า วัน, มี คน อังกฤษ ที่ เปน เพื่อน กัน สอง สาม คน มา เยี่ยม. เขา เหน เล่า ฝรั่งเศศ นั้น ตั้ง อยู่ สอง ขวด สาม ขวด, แต่ ยัง หา ได้ เบิด ออก ไม่. เปน เล่า ที่ เพื่อนของ มิศหัน แตร คน หนึ่ง ฝาก มา ให้ เมื่อ ครั้ง ก่อน. มิศหันแตร ตั้ง ใจ ว่า จะ

ไม่ กิน, แต่ คน นั้น มา ชัก ชวน ให้ กิน. มิศหันแตร ขัด เขา มิ ได้ จึ: เบิด ออก ให้ เขา กิน. ตั้ง แต่ นั้น มา มิศหันแตร ก็ กิน บ่อย ๆ ใจ ก็ วุ่น วาย ไป. เมื่อ ใกล้ จะ ตาย ก็ ลง ทอ้ง นัก.

๏ ดวัย ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ เตือน ใจ คน ทั้งหลาย ที่ เสพสุรา หวัง จะ ให้ เขา ตั้ง ใจ แขง แรง ว่า, จะ ไม่ รับ ประทาน สุรา อัน เปน ของ ชั่ว นัก. สุรา เปน สัตรู แก่ ชีวิตร มนุษ แท้, เปน ของ ฟ่อ ใจ ที่ จะ หลง นัก, หา ควร จะ ไว้ ใจ ไม่. ถ้า มี คน หนึ่ง คน ใด มา ชัก ชวน ให้ กิน, ก็ อย่า ได้ ยอม กิน เลย, ขัด ไว้ ให้ จง ได้, เหมือน เรา ไม่ รับ ยา ที่ มี พิศม์ เหมือน กัน..

กองเตวน

๏ บาญชี จับ คน ทำ ผิด, ที่ กับตัน เอม นายกอง เตวน บอก มา.

๏ ตั้ง แต่ ณวัน เดือน หา ขึ้น หก ค่ำ, ปี ฉลู สัปตศก จน ถึง ณวัน เดือน หก ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, เปน ๒๕ วัน ดวัย กัน.

จับ ชะโมย ได้ ๗ คน.
จับ คน ถือ เครื่อง สาตรา อาวุธ ได้ ๖ คน.
จับ คน เปน นี่ เขา ได้ ๖ คน.
จับ คน ชะโมย วิ่งราว เงิน ๕๓ บาท ที่ ถนน หลวง ได้ คน หนึ่ง.
จับ คน ชะโมย วิ่งราว เงิน ๑๐ บาท ที่ ถนน หลวง ได้ คน หนึ่ง.
จับ คน วิวาท ฟัน แทง กัน ดวัย เครื่อง อาวุธ ได้ ๓ คน.
จับ คน วิวาท ชก ต่อย กัน ดวัย มือ ได้ ๕ คน.
จับ คน เอา กอ้น หิน ขว้าง เขา ได้ คน หนึ่ง.
จับ คน ที่ พวก โปลิศ กอง เตวน ได้ สอง คน.
จับ ทาษ หนี นาย เงิน ได้ สอง คน.
จับ คน รอ้ง ด่า แม่ กลาง ถนน ได้ คน หนึ่ง.
จับ คน ลัก ขาย ผี้น ตาม ถนน ได้ สอง คน.
จับ ผี้น ดิบ ได้ ๗๔ ลูก ใหญ่.
จับ คน แทง ฟัน กัน มี บาด แผล โลหิต ไหล ได้ ๓ คน.
จับ คน ที่ ทำ เหลือ เกิน ได้ คน หนึ่ง.
จับ คน เสพ สุรา เมา ที่ พวก โปลิศ กอง เตวน ได้ คน หนึ่ง.
จับ คน จีน เสพ สุรา เมา ถือ อาวุธ ได้ คน หนึ่ง.
จับ คน ทำ เกะกะ ทำ รังแก ที่ โรง พวก หญิง คน ชั่ว ได้ คน หนึ่ง

รวม เปน ๔๕ คน ดวัย กัน.

การชะโมยใหญ่

๏ ณวัน อังคาร เดือน หก ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, เพลา กลาง คืน ได้ ๕ ทุ่ม, มี อ้าย ผู้ ร้าย เปน จีน, ตัด ฝา เรือน กับ บีตัน โรเบิด เข้า ไป ได้ ใน เรือน. กับบีตัน โรเบิด เหน อ้าย ผู้ ร้าย, จึง เข้า จับ อ้าย จีน ผู้ ร้าย. อ้าย ผู้ ร้าย ต่อ สู้ ฟัน ถูก กับบีตัน โรเบิด, กับ หญิง มา แต่ เมือง จีน คน หนึ่ง, ทั้ง สอง คน นั้น ถูก ฟัน เปน บาด แผล โลหิต ไหล, แทบ จะ ถึง แก่ ความ ตาย. แล้ว มิศเบลก นาย ห้าง อะเมริกัน ได้ ไป เชิญ หมอ คำเย่อ มา รักษา ทัน, จึง ได้ รอด พ้น จาก ความ ตาย. ฝ่าย อ้าย ผู้ ร้าย นั้น เหน จะ ถูก ฟัน มี บาด แผล ดวัย, เพราะ ได้ เหน โลหิต ไหล ออก ไป ตาม ทาง ที่ อ้าย ผู้ ร้าย หนี ไป นั้น. เมื่อ พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, บาด แผล ที่ อ้าย ผู้ ร้าย ถูก ฟัน นั้น, จะ เปน ที่ สอ่ อ ให้ สืบ เสาะ พิจารณา หา เหตุ จับ เอา ตัว อ้าย ผู้ ร้าย ได้. ควร จะ จับ ผู้ ร้าย นั้น มา ปรับ ไหม มี โทษ ให้ จง หนัก, เพื่อ จะ ให้ คน อื่น เกรง กลัว อย่า ให้ คิด เยี่ยง อย่าง กัน ทำ ความ ชั่ว สืบ ไป.

๏ อนึ่ง ณวัน เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, มี อ้าย จีน ผู้ ร้าย ลอบ เข้า ไป, ใน กำปั่น กรุง เทพ ชื่อ ฟอชุน, จะโมย เอา นาฬิกา สำรับ เดิน เรือ ใบ หนึ่ง นาฬิกา นั้น มี ชื่อ ผู้ ทำ จารึก ลง ไว้ ว่า ฟรัดซัม จด เลข ลง ไว้ ว่า, ๒๒๗๕ ราคา นาฬิกา นั้น ๑๒๐ บาท. มัน จะโมย เอา กล้อง ส่อง อัน หนึ่ง, แล ผ้า ขาว ภัก หลาย เลลา. พระยา ไพรบูรณ์ ยน ว่า, ถ้า ผู้ ใด มา บอก ให้ รู้ เปน แน่ ว่า, ผู้ ใด เปน ชะโมย นำ ไป จับ ตัว ได้ พิจารณา เปน สัจ แล้ว จะ ให้ เงิน สินบน แก่ ผู้ นำ จับ ตัว ได้ นั้น ๕๐ เหรียน.

ราคา สินค้า ที่ กรุง เทพ

๏ ณวัน เดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

๏ น้ำ ตาล ทราย ขาว ดี ที่ สุด, หาย ละ ๑๓ บาท.
น้ำ ตาล ทราย ที่ จัด ว่า ที่ ๑ นั้น หาย ละ ๑๒ บาท ๗ สลึง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ จัด ว่า ที่ ๒ นั้น หาย ละ ๑๒ บาท สลึง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๓ หาย ละ ๑๒ บาท ย่อม เพี้ยง.
น้ำ ตาล ทราย อย่าง เหล่า นี้ ไม่ สู้ มี มาก
น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๑ หาย ละ ๘ บาท ๓ สลึง.

น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๒ หาย ละ ๘ บาท สลึง.

น้ำ ตาล ทราย แดง เหล่า มี น้อย.

พริก ไทย ดำ หาย ละ ๑๑ บาท ย่อม เพื่อง.

ฝาง อย่าง ที่ ๓, ๔, ตุ้น หนัก ได้ หาย ๑ เป็น หาย ละ ๘ บาท ๒ สลึง.

ฝาง อย่าง ๔, ๕, ตุ้น หนัก หาย ๑ เป็น หาย ละ ๓ บาท สลึง.

ฝาง อย่าง ๕, ๖, ตุ้น เป็น หาย ๑ ราคา หาย ละ ๓ บาท เพื่อง.

ฝาง อย่าง ๖, ๗, ตุ้น เป็น หาย ๑ ราคา หาย ละสอง บาท ๓ สลึง.

ฝาง อย่าง ๗, ๘, ตุ้น เป็น หาย ๑ ราคา หาย ละ สอง บาท ๒ สลึง.

สินค้า เหล่า นี้ กำลัง เข้า มา มาก.

ไม้ ศัก เป็น กะดาน หนา ๓ กะเบียด ราคา ยก ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.

ไม้ ซิง ชัน หนัก ๑๐๐ หาย, ราคา ใน ร่าง ๑๕๐ กับ ๒๔๐ บาท.

หนัง ควาย หาย ละ ๙ บาท.

เขา ควาย หาย ละ ๑๐ บาท.

หนัง วัว	หาย ละ ๑๐ บาท สอง สลึง
ว่ายาน ที่ ๑	หาย ละ ๑๙๐ บาท แล ๒๐๐ บาท.
ว่ายาน ที่ ๒	หาย ละ ๑๓๐ บาท แล ๑๕๐ บาท.
เ	หาย ละ ๔๗ บาท.
งาเม็ด	เกวียน ละ ๑๑๕ บาท แล ๑๒๐ บาท.
ครั่ง ที่ ๑	หาย ละ ๑๔ บาท.
ครั่ง ที่ ๒	หาย ละ ๑๒ บาท สลึง.
รา ช้าง	หาย ละ ๓๒๖ บาท แล ๓๔๖ บาท
	ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.
น	หาย ละ ๑๙๓ บาท.
	หาย ละ ๒๒ บาท สลึง.
รอบ	พัน ละ ๗๕ บาท.
ง ลาว	หาย ละ ๒๖๐ บาท.
ง เมือง ญวน	หาย ละ ๗๑๐ บาท.

ง ใบ ชั้น เสี้ยง ที่ ๑ ราคา หนัก บาท ๑ เป็น เงิน ๑๖ บาท.

แลก เงิน ฝาก ไป เมือง สิงกะโปร์, เงิน ๑๐๐ เหรียน ได้ กำ ลอง เหรียน กับ ๒๕ เซ็น บ้าง, แล สอง เหรียน กับ ๗๕ เซ็น บ้าง.

◎ ราคา สินค้า ต่าง ๆ ... ระ

◎ ที่ ช่องกง แต่ ณ บี ฉลู เดือน ห้า ขึ้น ห้า ค่ำ.

ฝ้าย ขาย, หาย ละ ๒ เหรียน.

เข้า ขึ้น ราคา, หาย ละ ๕ เซนต์.

เข้ กล้อง เมือง บังกลา, หาย ละ ๓ เหรียน, แล ๓ เหรียน ๑๕ เซนต์.

เข้า เมือง ยาวา, หาย ละ ๓ เหรียน, แล ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์.

เข้า เมือง อะระกัน, หาย ละ ๒ เหรียน ๙๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๙๕ เซนต์.

เข้า เมือง บาลี, หาย ละ ๓ เหรียน, แล ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์.

เข้า เมือง ไทย, หาย ละ ๒ เหรียน ๙๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๕ เซนต์.

ราคา เข้า ที่ เมือง แช่ง ฮน, ณ เดือน ห้า ขึ้น ค่ำ หนึ่ง.

เข้า กล้อง, หาย ละ ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์.

ข่าว เมือง อะเมริกัน

◎ ข่าว ที่ เมือง อะเมริกัน มา โดย ทาง ไฟ ฟ้า ว่า, เมือง ซาระ ซิศตอน, ที่ เป็น ต้น การ กระบถ เมือง อะเมริกัน ฝ่าย ใต้ นั้น ก็ แตก แล้ว. แล เมือง วิสมิงตอน ที่ ริม ปอ้ม พิศเซอ นั้น ก็ ยอม แพ้ แก่ ทัพ เมือง อะเมริกัน, แล เมือง โมบิล เป็น เมือง เข้ม แขง นัก ก็ แตก ด้วย, แล เมือง ริศมันด์ ที่ เป็น เมือง หลวง ฝ่าย ขบถ, ที่ ทัพ เมือง อะเมริกัน ล้อม รอบ ไว้ เป็น หลาย เดือน แล้ว นั้น, เข้า เมือง และ แม่ ทัพ ใหญ่ เหน เหลือ กำลัง ที่ จะ ต้าน ทาน ก็ อพยบ หนี ไป ได้.

◎ มี ข่าว มา ว่า, เข้า เมือง ฝ่าย กระบถ จะ ละ เมือง ที่ ซาย ทะเล เสีย หมด, จะ เข้า ไป ตั้ง อยู่ ข้าง ใน ลึก ๆ ที่ เรือ รบ จะ มา ไม่ ถึง ได้.

ถนน ใต้ พื้น ดิน

◎ เสนาบดี ใน เมือง นิวยอก, หมาย ว่า จะ ทำ ถนน ใหม่ ใต้ ถนน เก่า ที่ มี ชื่อ ว่า ทาง กว้าง ขวาง เพราะ ทาง เก่า นั้น ถึง กว้าง ก็ ไม่ รอ จะ ทำ การ ใน ที่ นั้น. เขา คิด กัน ว่า จะ ขุด อุโมง ทำ ถนน ให้ กว้าง กว่า เก่า, เพื่อ จะ ให้ รถ แล ม้า เดิน ไป มา ได้ สดวก. เพราะ อย่าง ที่ เมือง ลอนดอน มี อยู่ แล้ว, ใช้ ได้ คุ้ม นัก ได้ การ ใหญ่. ใน เจ็ด วัน คน เดิน ใน ทาง อุโมง ลอนดอน นั้น, นับ ได้ สอง แสน เจ็ด หมื่น สาม พัน ห้า ร้อย หก สิบ เก้า คน. เมื่อ เขา เดิน ทาง

นั้น ตอ้งเสีย ค่า ธรรมเนียม. ถ้า จะ คิดเปน เงิน เหรียน ประมาณ สี่ สาม พัน ห้า รอ้ย สิบ ห้า เหรียน.

◎ พวก มิศชันเอรี อะเมริกัน.

◎ มี ข่าว มา แต่ เมือง อะเมริกา ว่า, ภรรยา หมอ มะตูน กับ ลูก สอง คน, กับ เรฟเฟอเรนด์ มิศเตอ วิลซัน, ไป ถึง เมือง นิวยอก ณ ปี ชวด เดือน อ้าย ขึ้น ๑๕ ค่ำ, นับ ตั้งแต่ ออก จาก กรุง เทพ ฯ นี้ เปน ๕ เดือน กับ ๑๔ วัน ก็ ถึง. ใน เวลา ที่ เดิน สาน นั้น, ก็ สะบาย ปรกติ อยู่. ครั้น ไป ถึง ที่ แล้ว, แหม่ม ก็ บ่วย ยัง เกิด โรค ขึ้น ใน ปอด, ได้ ความ ลำบาก ยิ่ง นัก. แล้ว มี ข่าว มา ว่า, โรค นั้น ค่อย ทุเลา ขึ้น, เกือบ จะ หาย เปน ปรกติ แล้ว. แล้ว คราว ที่ เรือ เร่า พระยา ภา หน หลัง นี้, ข่าว มา ว่า โรค แหม่ม หาย ดี แล้ว. แล หมอ เฮา กับ ภรรยา หมอ เข้า, กับ มิศเตอ ตอนิเลียท ปรัศเล, บุตร หมอ ปรัศเล, ไป ทาง ยก ประมาณ สาม เดือน เสศ, ถึง เมือง นิวยอก ณ วัน เดือน เจ็ด แรม ๕ ค่ำ ปี ชวด ฉ ศก, เขา ได้ ไป เที่ยว ดู ที่ เมือง ชายมุยโต, แล เมือง โวม, แล เมือง ฟโลเร้นซ์, แล เมือง เซนนีวา, แล เมือง ปารีส, แล เมือง ลอนดอน, แล เมือง ลิเวอปูล. มี ข่าว มา ว่า, คน เหล่า นี้ อยู่ ที่ เมือง อะเมริกา เปน สุข สะบาย อยู่. ยัง อีก สัก ๖ เดือน หมอ เข้า กับ ภรรยา หมาย ว่า จะ กลับ มา ยัง กรุง เทพ ฯ นี้ อีก. แล มิศเตอ วิลซัน หมาย ว่า, จะ ออก จาก เมือง อะเมริกา, ณ วัน เดือน ๑๑ ปี ฉลู สัปตศก โดย สาน มา ยัง กรุง เทพ ฯ นี้, แต่ มิศเตอ คะนิเลียท ปรัศเล นั้น, ตั้ง ใจ ว่า จะ อยู่ เรียน หนังสือ ต่าง ๆ สัก ๗ ปี, แล้ว จึง จะ กลับ เข้า มา ยัง กรุง เทพ ฯ นี้ อีก.

หนังสือ พิมหมาย เหตุ ใน เมือง ต่าง ๆ.

◎ เมื่อ ศักราช ๑๘๕๑ ปี, มี บาญชี หนังสือ พิมหมาย เหตุ ใน เมือง ออซ์เตรียนับ เปน ๑๐ ชนิด. ใน เมือง แอฟริกา ๑๔ ชนิด. ใน เมือง สเปน ๒๔ ชนิด. ใน เมือง โปตุเกต ๒๐ ชนิด. ใน ทวีป อาเซีย ๓๐ ชนิด. ใน เมือง เบล์เยียม ๖๕ ชนิด. ใน เมือง เดนมาก ๘๕ ชนิด. ใน เมือง รัศเซีย แล เมือง โปลันด์ ๙๐ ชนิด. ใน เมือง ปรอยเซีย ๓๐๐ ชนิด. ใน ประเทศ เยอเมนี อื่น ต่าง ๆ ๓๒๐ ชนิด ใน เมือง อังกฤษ คือ อิงลันด์ แล ไอลันด์ ๕๐๐ ชนิด. แล เมือง ยุไนติศเตศ ๑๘๐๐ ชนิด.

◎ เปรียบ เหมือน ชน นก เขา ๆ ที่ ผูก แขวน ไว้ ด้วย ด้าย เส้น เล็ก ยอก ลม ฉัน ใด, หนังสือ พิมหมาย เหตุ ยอก ความ รู้ ฉัน นั้น. ถ้า มี คน ซื้อ พิมหมาย เหตุ มาก ที่ เมือง ใด ๆ, นั้น แล เปน สำคัญ พยาน ว่า ชาว เมือง นั้น มี ความ รู้ มาก.

โรง พิมพ์

◎ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ พิมหมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ ที่ วิม ปอัม ปากคลอง บางกอกใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิราช สนิท. ถ้า ผู้ใด ๆ ปรารถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เนื้อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปรารถนา จะ รับ ช้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง ๆ ราคา ค่า ช้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ ก่อน มาก. ถ้า ฎีกา ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำ ซ่ม, ถ้า ตี เต็ม หน้า ช้าง หนึ่ง, ถ้า ตอ้ง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ต้อง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โยดโนฎ นั้น, เปน หนังสือ พิมหมาย สำรับ ที่ นาย ห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเตร แล ซิบบิ้ง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ตอ้ง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

◎ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ฯ

◎ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุท อิงอฤษ, เท่า กับ กดหมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง ลวัน เปน เล่ม ละ กึ่ง ตำลึง. ถ้า ขลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แล ใหญ่ ตอ สม ควร.

◎ การ แปล หนังสือ. ฯ

◎ คำ ไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า รอ้ย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร กอ ตก ลง กัน ได้.

◎ หนังสือสำแดงการ

ที่ จะทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียกว่า บางกอกริคอเดอ ต่อ ไป.

๑ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ที่ ต่างหาก, เปน สี่ ใบ แปล ว่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ บอก ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้าน เมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ทาม หนังสือ, แล ศิลปะสาตร วิชา การ ต่าง ๆ, แล การ พ่อ ค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ สอบ รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง บัด เตเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง บีแนง, เมือง พม่า, เมือง ยัง กะลา, เมือง ลังกา, เมือง ฮ่าไย, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา, จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ เหล่า นั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอก ริคอ เดอ, จะ เอา ใจ ใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมาย เหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้ จำ เริญ ดี ขึ้น.

๑ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เปน สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้ง ปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง บีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มี ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละ สอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ตาย เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา บี่ ละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมาย เหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก ริคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้ง หลาย เดือน ละ สอง ครั้ง, จะ บอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก ริคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก ริคอเดอ, ๆ จึง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เปน ภาษา ไทย, ทาม ที่ ได้ เหน ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ มั่น คง, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้า ใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้ง ปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ด วัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้า ใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง ส่อง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เหน ใกล้ แล ไกล ได้. ถ้า หา มี กล้อง ส่อง อย่าง นี้ ไม่, ตุ๋ย หนึ่ง ตา บอด มิ ได้ เหน เลย.

◎ ราคา หนังสือ บางกอก ริคอเดอ

◎ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง รอ้ย, สามรอ้ย เล่ม, คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ที่ เดือน ละสอง ใบ นั้น, ต้อง ขาย เปน เล่ม ละ ห้าบาท, คือ ปี หนึ่ง ห้าบาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ซื้อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อไร, เจ้า ของ บางกอก ริคอ เดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สองบาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ซื้อ สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ดี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ บ่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ที่ พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

◎ อนึ่ง เมื่อ กำลัง ขาย ได้ น้อย, ถ้า ผู้ ใด จะ เอา แต่ ใบ หนึ่ง สอง ใบ นั้น, จดอ้ง ขาย ใบ ละ สลึง เพื่อง.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอก ริคอเดอ จด หมายเหตุนี้, ได้ หา คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ชื่อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที่ ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ ข่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ปะ ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

◎ อนึ่ง เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ บางกอก ริคอเดอ นั้น, ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล. แล เอน.เอ. แมคดันล์.

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือน หก แรม หกค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ May 15th 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๖ No. 6.

จดหมายเหตุเดิม

เรียกว่า บางกอกรีคอเดอ, ที่พวกมิสชันเนรี, ได้จัดแจงตีพิมพ์เมื่อ จุลศักราช ๑๒๐๖, และเมื่อ จุลศักราช ๑๒๐๗ นั้น, แล้วก็อยุดเสีย มิได้ทำต่อมา. แต่หนังสือ บางกอกรีคอเดอ เล่มเก่านั้นได้ตกอยู่กับข้าพเจ้าเล่มหนึ่ง. ข้าพเจ้าคิดเหนว่าคงจะตกค้างอยู่ที่ท่านผู้อื่นบ้าง. จึ่งมีคนหลายคนมาขอให้ข้าพเจ้าจัดแจงตีพิมพ์หนังสือ บางกอกรีคอเดอ, เล่มเก่านั้นอีกจบหนึ่ง, เพราะว่าในหนังสือเล่มนั้นมีวิชาการดีหลายอย่าง. ข้าพเจ้าจึ่งตั้งใจว่าจะคัดเอาข้อใจความที่จะสำแดงวิชาการต่าง ๆ ในเล่มเดิมนั้น, ลงพิมพ์มาในหนังสือจดหมายเหตุ, ที่เรียกว่า บางกอกรีคอเดอใหม่ เล่มนี้ต่อไปด้วย.

◎ สำแดงตำราไฟฟ้า

◎ อันว่าไฟฟ้านั้นอยู่ในดินทุกแห่ง, แต่ทว่าอยู่แห่งละน้อย ๆ ทั่วทั้งแผ่นดิน. และไฟฟ้านั้นออกจากดินที่ละน้อย ๆ ทุกเวลา, ขึ้นพร้อมกับอายดินและอายน้ำ, ขึ้นไปประชุมพร้อมกันอยู่ในเมฆ. อันธรรมดาไฟฟ้านั้นถ้าประชุมอยู่ในเมฆก้อนหนึ่งมาก, ในเมฆก้อนหนึ่งน้อย, ถ้าและเมฆสองก้อนนั้นลอยมาใกล้กันเข้าแล้ว, ไฟฟ้าที่มากนั้นก็จะแตกแล่นแลบไปหาเมฆที่น้อยให้อยู่เท่ากัน. เพราะเหตุดังนั้นเราจึ่งได้เหน, เมื่อฟ้าร้องและฟ้าแลบแล่นไปจากเมฆก้อนหนึ่ง, ไปถึงเมฆก้อนอื่น. อีกประการหนึ่ง, เมฆซึ่งเตมด้วยไฟฟ้านั้น, ถ้าลอยลงมาใกล้แผ่นดินแล้ว, ไฟฟ้าที่มีมากอยู่ในเมฆนั้น, ก็จะแตกแลบแล่นออกไปหาไฟฟ้าที่น้อยที่อยู่ในดินให้เสมอเท่ากัน. อันธรรมดาไฟฟ้าแลบลงมาจากเมฆนั้น, ก็ย่อมลงมาตามของอันตั้งอยู่สูง, คือเสากระโดง, และต้นไม้, และเรือน, เปนทางที่สายฟ้าจะลงมาถึงแผ่นดิน.

แต่ทว่ามีของหลายสิ่งที่ไม่ชอบกับไฟฟ้า, คือแก้ว, และยางไม้, และกำมะถัน, และไหม, และขนสัตวทั้งปวง, และไม้ที่อย่างไฟภอแห้ง, สิ่งทั้งปวงเหล่านี้ไม่ชอบกับไฟฟ้า, ไม่เปนหนทางแห่งไฟฟ้า. และสิ่งของที่ไฟฟ้าชอบมักตามไปนั้น, คือเงินเปนต้น, และทองแดงเปนที่สอง, ทองคำเปนที่สาม, สังกะสีเปมที่สี่, เหลกเปนที่ห้า, ตกั่วเกรียบเปนที่หก, ตกั่วดำเปนที่เจด. เมื่อไฟฟ้ามาใกล้จะถึงสิ่งทั้งปวงนี้, สิ่งนี้ก็ย่อมดูดชักให้ไฟฟ้าลงไปตามสิ่งนี้.

นักปราชทั้งปวงได้เหนดังนั้นจึ่งคิดดูว่า, เงินและเหลก และทองแดงชักดูดไฟฟ้ามากเท่าไร, แล้วจึ่งคิดทำเปนตำราห้ามไฟฟ้า, มิให้ตกต้องเปนต้นว่าเรือน, และกำปั่น, และสิ่งของทั้งปวง. ถ้าและมีที่เปนปริมณฑลกลมเล็กใหญ่เท่าใดมิได้กำหนด, ถ้าจะมิให้ไฟฟ้าตกลงถูก, จึ่งเอาเงินก็ได้, และเหลกอ่อนก็ได้, และทองแดงก็ได้, เอาแต่อย่างเดียวทำให้เปนสี่เหลี่ยมสามกระเบียด, ปักลงไว้ในดินให้สูงส่วนหนึ่ง, ให้วัดดูที่วงนั้นโดยตรงเปนสี่ส่วนเอาส่วนหนึ่ง, จึ่งเอาแท่งเงินก็ได้, และแท่งเหลกอ่อนก็ได้, และแท่งทองแดงก็ได้, ตามแต่จะเอาอย่างหนึ่ง, ทำให้เปนสี่เหลี่ยมสามกระเบียดปักตั้งแต่ดินขึ้นไป, ให้สูงเท่าส่วนหนึ่งนั้น. เมื่อไฟฟ้าผ่าลงมาก็จะลงมาตามแท่งเงิน, และแท่งเหลกอ่อนและแท่งทองแดง, ที่ปักไว้มิได้ถูกต้องของอื่น ๆ ในปริมณฑลนั้นเลย. ถ้าวงนั้นกว้างแปดวา, ก็จะต้องปักแท่งเงินและแท่งเหลกอ่อนและแท่งทองแดงให้สูงสองวา. ในเมื่องนอกนั้น, เขาได้ใช้แต่เหลกอ่อนอย่างเดียว, เพราะราคาถูกกว่าเงินและทองแดง.

ถ้าเรือนยาวแปดวาจะไม่ให้ไฟฟ้าตกลงถูกเรือนนั้น, ก็

ให้ ปัก แท่ง เหลก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด ตรง น่า ขั่ว ข้าง นอก. ถ้า ปัก ข้าง เดียว, ตั้ง แต่ ดิน ขึ้น มา ให้ สูง พ้น อก ไก่ ขึ้น ไป สี่ วา, ถ้า ปัก ข้าง นอก ขั่ว ทั้ง สอง ข้าง, ให้ สูง พ้น อก ไก่ ข้าง ละ สอง วา, ก็ จะ กัน ไฟ ฟ้า ได้. อีก อย่าง หนึ่ง, ให้ ปัก นอก ขั่ว ข้าง เดียว, ให้ สูง กว่า อก ไก่ น่อย หนึ่ง, แล้ว ให้ ต่อ เหลก ทอด ไป ตาม อก ไก่ ให้ ถึง ที่ กลาง อก ไก่, แล้ว ให้ ติด กัน เหมือน รอย ขึ้น ไป ตรง กลาง อก ไก่ ให้ สูง สอง วา, ก็ จะ กัน ไฟ ฟ้า ได้. ถ้า เรือน ยาว กว่า ห้า วา, ให้ ปัก แท่ง เหลก ทั้ง สอง ข้าง น่า ขั่ว, ให้ สูง กว่า ส่วน ที่ ว่า มา แล้ว นั้น น่อย หนึ่ง, ก็ จะ ดี กว่า ปัก ข้าง เดียว. แล ที่ ปลาย แท่ง เหลก ข้าง บน นั้น ให้ แหลม เป็น สาม งาม สี่ งาม, ยาว งาม ละ หก นิ้ว, แล ปลาย งาม ข้าง บน, หุ้ม เงิน ก็ ได้, หุ้ม ทอง แดง ก็ ได้, อย่า ให้ เป็น สนิม. แล ข้าง ต้น เหลก ที่ ปัก ลง ใน ดิน นั้น, ให้ ทำ เป็น สาม งาม สี่ งาม, ให้ ปัก โลด ออก จาก เรือน ลง ใน ดิน ประมาณ สอง ศอก สาม ศอก, ภอ ถึง ดิน เปียก.

ใน เมือง อังกฤษ, แล เมือง อเมริกา, แล เมือง อาละมาน นั้น, เขา ได้ กระทำ กัน เรือน ห้าม ไฟ ฟ้า อย่าง นี้ เป็น อัน นาก. ไฟ ฟ้า มิ ได้ ผ่า ถูก เรือน, แล มิ ได้ ถูก ต้อง คน ซึ่ง อยู่ ใน เรือน นั้น เลย. ถ้า กลัว ว่า สนิม จะ กิน ต้น เหลก ที่ อยู่ ใน ดิน นั้น, ให้ ใส่ ถ่าน ไฟ น่อย หนึ่ง ให้ รอบ เหลก นั้น. ประการ หนึ่ง, เมื่อ จะ ปัก แท่ง เหลก นั้น, ให้ มี สาย ยู เหลก, แล ห่วง เหลก ติด ไว้, แล้ว ให้ เอา ผ้า ชุบ ครั่ง, แล ขัน พัน สาย ยู แล ห่วง นั้น เสีย, เพื่อ จะ มิ ให้ ไฟ ฟ้า ตาม เหลก นั้น เข้า ไป ใน เรือน, เพราะ ไฟ ฟ้า มิ ได้ ชอบ กัน กับ ครั่ง แล ขัน. จึ่ง เอา แท่ง เหลก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด ปัก ลง ใน สาย ยู แล ใน ห่วง นั้น เหมือน ที่ ว่า มา แล้ว.

อีก ประการ หนึ่ง, ถ้า จะ มิ ให้ ไฟ ฟ้า ตก ถูก กำปั่น ก็ ดี, สำเภา ก็ ดี, ให้ ปัก เหลก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด บน ปลาย เสา กระโดง, ให้ สูง ภอ ประมาณ ก็ จะ กัน ไฟ ฟ้า ได้. ถ้า กำปั่น มี สาม เสา, จะ ต้อง ปัก เสา หัว, แล เสา ท้าย ทั้ง สอง เสา, แล้ว จึ่ง เอา โซ่ พัน ให้ ติด กับ เหลก นั้น, ให้ ล่าม โซ่ นั้น ลง มา ให้ ติด กับ ทอง แดง ที่ ท้อง กำปั่น นั้น, ไฟ ฟ้า ก็ จะ ตาม โซ่ ลง ไป ถึง ทอง แดง, แล้ว จะ ตาม ทอง แดง ลง ไป ใน น้ำ. ถ้า ไม่ มี ทอง แดง ก็ ให้ โซ่ นั้น ลง ไป ใน น้ำ ศัก ศอก สอง ศอก ก็ ได้.

อีก ประการ หนึ่ง, ตึก ที่ สำรับ ไว้ คน อยู่ นั้น จะ มิ ให้ ไฟ ฟ้า ลง ถูก ไหม้, ให้ ปัก เสา ทั้ง สี่ มุม, ให้ ห่าง ตึก ศอก หนึ่ง, สอง ศอก ก็ ได้, ให้ ปัก เหลก สี่ เหลี่ยม สาม กระเบียด ลง ใน ดิน ให้ เข้า ใน สาย ยู ทุก เสา, ให้ สูง กว่า อก ไก่ ตึก นั้น ตาม ตำรา ที่ ว่า มา แล้ว, ไฟ ฟ้า จะ มิ ได้ ถูก ต้อง ตึก นั้น เลย. มา ทว่า ไฟ ฟ้า จะ ลง มา เหลก นั้น ก็ จะ ชัก ให้ ลง ไป ใน ดิน สิ้น.

อีก ประการ หนึ่ง, ถ้า คน กลัว ไฟ ฟ้า จะ ตก ลง ถูก ตัว, ให้ ทำ เก้าอี้ แล เตียง นอน, ให้ ทำ ตีน เตียง แล ตีน เก้าอี้ นั้น, ด้วย แก้ว ก็ ได้, ครั่ง ก็ ได้, ชัน ก็ ได้, สูง ศอก หนึ่ง สอง ศอก ก็ ได้, ถ้า คน นั่ง นอน อยู่ บน เตียง แล เก้าอี้ นั้น, อย่า ได้ ถูก ต้อง ของ สิ่ง อื่น, อย่า ให้ ทั่ว แล มือ ห้อย ลง ไป ใกล้ พื้น เรือน, ให้ อยู่ แต่ บน เตียง แล บน เก้าอี้ นั้น. ถึง ไฟ ฟ้า จะ ตก ลง บน ศีศะ คน นั้น, ๆ ก็ มิ ได้ เป็น อัน ตราย, เพราะ ไฟ ฟ้า มิ ได้ แล่น ออก จาก ตัว เรว. ถ้า คน จะ เอา ผ้า แพร ทำ ด้วย ไหม, คลุม ศีศะ กับ ทั้ง ตัว ไว้, ก็ มิ ได้ เป็น อัน ตราย, เพราะ ไฟ ฟ้า มิ ได้ ชอบ กับ ไหม นั้น.

อัน ตำรา ไฟ ฟ้า นี้, นักปราชญ, ผู้ ชื่อ ว่า ฟรังกลิน, เป็น ชาว เมือง อะเมริกา, ศักแปด สิบ ปี แล้ว, ได้ คิด ทำ ไว้ เป็น ต้น.

ตำรา
รักษา คน ถูก สาย ฟ้า

ตำรับ นี้ จะ ว่า, ด้วย คน ที่ ต้อง อัศนีบาต คือ ถูก สาย ฟ้า ผ่า นั้น โดย สังเขป. ถ้า คน ถูก ใหม่ ๆ, สลบ ไป เหมือน ตาย แล้ว ก็ ดี, บาง ที ก็ รักษา รอด ได้ บ้าง. เมื่อ แพทย์ จะ รักษา นั้น, ให้ เอา คน ผู้ ต้อง ถูก สาย ฟ้า นั้น, ให้ นอน อยู่ ที่ กลาง แจ้ง. เมื่อ นอน นั้น, ยก ศีศะ แล ไหล่ ทั้ง สอง ขึ้น วาง บน หมอน ให้ สูง น่อย หนึ่ง. แล้ว จึ่ง ให้ เอา น้ำ ที่ เย็น นัก ประมาณ ศัก ถัง หนึ่ง, แล้ว รด ให้ สูง ๆ ตั้ง แต่ ศีศะ ลง ไป ให้ ทั่ว ทั้ง กาย แล้ว. ถ้า คน ไข้ สดุ้ง ขึ้น มา ได้, ก็ พึง เข้า ใจ เถิด ว่า รักษา ได้. แล้ว ให้ เอา น้ำ เอย็น เหมือน น้ำ ห้วย เท รด ซ้ำ ลง เป็น คราว ๆ, ให้ หลาย ครั้ง, จน คน ไข้ หาย ใจ เข้า ออก ได้. ถ้า ยัง ไม่ หาย ใจ, ก็ ให้ เอา มือ บีบ จมูก คน ไข้ ไว้, แล้ว ให้ คน หนึ่ง เป่า ลม เข้า ไป ตาม ช่อง ปาก, ให้ ลม แล่น เข้า ไป ถึง ปอด แล้ว, เอา

มือ ทั้งสอง ประคอง กก เข้า ที่ ชาย โครง ทั้งสอง ข้าง, แล้ว กด ที่ ท้อง น้อย คัน ลม ขึ้น ไป ด้วย, แล ลม ซึ่ง เข้า เข้า ไป นั้น ก็ จะ กลับ ออก มา. แล้ว ให้ เข้า ซ้ำ เข้า ไป ดั่ง กล่าว มา นั้น, ให้ หลาย ครั้ง หลาย หน, คน ไข้ นั้น ก็ จะ กลับ ฟื้น หาย ใจ เข้า ออก ได้ บ้าง. เมื่อ คน ไข้ ฟื้น แล้ว, จึง เอา ผ้า เชด ตัว เสีย ให้ แห้ง แล้ว, จึง เอา น้ำ องุ่น สัก สาม ช้อน ใหญ่, เอา น้ำ ท่า สัก สิบ ช้อน, ตั้ง ไฟ ให้ อุ่น ๆ แล้ว, ให้ กิน ประมาณ สัก ช้อน หนึ่ง, สิบ นา ที กิน ช้อน หนึ่ง ๆ, ถอ หมด น้ำ องุ่น นั้น, ให้ อยุด เสีย ถ้า ให้ กิน เกิน กำหนด ไป แล้ว, มัก เปน อันตราย ต่าง ๆ. ถ้า หา มี น้ำ องุ่น ไม่, ก็ ให้ เอา สุรา ที่ ไม่ สู้ เข้ม นัก ก็ ได้, ให้ กิน ถอ สม ควร แก่ กำ ลัง หาย แล. ฯะ

© กงสุลฝะรั่งเสศ ฯ

๑ ข้าพเจ้า ได้ ยิน ว่า, กงสุล ฝรั่ง เสศ มี ความ น้อย ใจ นัก หนา. เพราะ ข้าพเจ้า, ได้ รับ รื่อง ความ หนังสื่อ สัญญา กรุง สยาม กับ กรุง ฝรั่ง เสศ, ที่ ว่า ถึง ความ ฝรั่ง เสศ จะ ช่วย อุป ถัมภ์ เมือง เขมร นั้น, แล ได้ ตี พิมพ์ ลง ก่อน เพราะ เจ้า เมือง ฝรั่ง เสศ ยัง มิ ได้ รับ หนังสื่อ สัญญา นั้น ว่า ชอบ ถูก ต้อง แล้ว.

๒ แลอีก ข้อ หนึ่ง ได้ ยิน ว่า, ท่าน กงสุล ฝรั่ง เสศ นั้น ไม่ ชอบ ใจ, เพราะ เหตุ ที่ ข้าพเจ้า ได้ หนังสื่อ เรื่อง ความ กงสุล ฝรั่ง เสศ กับ หลวง บริบูรณ สุรา กร สัญญา กัน นั้น, ที่ ใจ ความ ว่า จะ ให้ กงสุล ฝรั่ง เสศ, เปน เจ้า พนักงาน ใน การ ซาย เล่า ฝรั่ง เสศ นั้น. แล ข้าพเจ้า ได้ ตี พิมพ์ หนังสื่อ สัญญา นั้น ลง ก่อน ท่าน เสนา บดี ยัง มิ ได้ รับ ว่า, ความ ซึ่ง กงสุล ฝรั่ง เสศ กับ หลวง บริบูรณ สุรา กร สัญญา กัน นั้น, จะ ชอบ ตก ลง กัน ฤๅ ไม่, ท่าน กงสุล จึง ได้ ขัด ใจ ไป.

๓ ข้าพเจ้า จะ ขอ ให้ มองซิเออ โอยา เรศ, ผู้ว่า ที่ กงสุล ฝรั่ง เสศ ทราบ ว่า, เมื่อ เวลา ที่ ข้าพเจ้า ได้ ตี พิมพ์ หนังสื่อ สัญญา นั้น, จะ เปน เพราะ ท่าน เสนา บดี ฝ่าย ไทย สั่ง, ฤๅ ขอ ให้ ตี พิมพ์ นั้น ก็ หา มิ ได้. แต่ ข้าพเจ้า ได้ ฉบับ หนังสื่อ สัญญา ทั้งสอง นั้น, เหมือน ได้ ข่าว อย่าง อื่น, หา ได้ อาไศรย แก่ ท่าน เสนา บดี ผู้ ใด ไม่. ข้าพเจ้า พิเคราะห ดู เหน เปน แน่ ใจ ว่า เปน ความ สัตย ความ จริง อย่าง นั้น, แล เหน ว่า เปน ความ ที่ ควร คน ทั้งปวง จะ รู้, จึง ได้ ตี พิมพ์ ลง ไว้ ใน หนังสื่อ จดหมาย เหตุ, ที่ เรียก ว่า บางกอก รี คอเดอ นี้. จะ ควร มิ ควร ประการ ใด สุท แล้ว แต่ ความ สัตย จะ ว่า ต่อ ไป ฯะ

◎ คำสัญญาด้วยสุรากร

◎ หนังสื่อ สัญญา กง สุล ฝรั่ง เสศ กับ หลวง บริบูรณ์ สุรา กร, ที่ ข้าพเจ้า ได้ ตี พิมพ์ ลง ไน จดหมาย ใบ ก่อน นั้น, ก็ เปน เนื้อ ความ ผิด กัน กับ ใน หนังสื่อ สัญญา เดิม, ที่ กรุง เทพ ได้ ทำ สัญญา ไว้ กับ, เมือง อังกฤษ, เมือง อะเมริกา, เมือง เดน หมาก, เมือง แฮน ซี แอด ติก รี ปอปลิก, แล เมือง โป ตุ เก็ต, แล เมือง ปรอย เซีย ที่ เรียก ว่า ตอย ชะ นั้น. คำ สัญญา แก่ เมือง ปรอย เซีย ใน ข้อ ๒๓ ว่า, ประเทศ ตอย ชะ ทั้งหลาย ที่ เข้า ใน สัญญา นี้, แล คน ชาว ประเทศ นั้น, จะ ได้ เสมอ เท่า กัน ผล ประโยชน์ ทั้ง สิ้น ทุก อย่าง, ซึ่ง ประเทศ สยาม ให้ แล้ว, ฤๅ ยัง จะ ยอม ให้ ได้ แก่ ชาว ประเทศ อื่น ๆ นั้น (เหมือน กัน) ◎ ข้อ สัญญา นี้ เหมือน ไม่ ใช่ สำนวน ไทย ความ จึง มัว ไป. แต่ ใจ ความ นั้น ว่า ถ้า กรุง เทพ ฯ จะ ยอม ให้ เมือง ฝรั่ง เสศ มี ผล ประโยชน์ มาก กว่า เมือง อื่น เมื่อ ใด, ก็ จะ ต้อง ให้ เมือง ปรอย เซีย, แล เมือง อื่น ๆ ทั้ง ปวง ที่ เปน ไม ตรี กัน กับ กรุง เทพ, ฯ ให้ มี ผล มี ประโยชน์ เหมือน กัน. ถ้า แม้น สุรา เมือง นอก เปน ของ ต้อง ห้าม แต่ เดิม, ครั้น มา ภาย หลัง ยอม ให้ ฝรั่ง เสศ เอา มา ขาย, ก็ จะ ต้อง ยอม ให้ เมือง อังกฤษ, แล เมือง อื่น ๆ ทั้ง ปวง ที่ เปน ไม ตรี กัน นั้น, ขาย ได้ ด้วย มี ผล มี ประโยชน์ เสมอ กัน, จะ ไม่ ต้อง ทำ หนังสื่อ สัญญา กับ หลวง สม บัติ สุรากร เลย. ข้อ ซึ่ง กงสุล ฝรั่ง เสศ, เปน คน รู้ ขนบ ธรรม เนียม เมือง พร้อม, แล รู้ ใจ ความ คำ สัญญา ไม ตรี ที่ กรุง เทพ ฯ ได้ ทำ ไว้ แก่ เมือง ต่าง ๆ นั้น, แล้ว มา ทำ หนังสื่อ สัญญา กับ หลวง บริบูรณ สุรากร นั้น, ดู ผิด ประลาด นัก, ดู เหมือน การ เด็ก ๆ ทำ เลน.

◎ แต่ ใน ใจ ข้าพเจ้า นี้, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, การ ที่ ขาย สุรา เพื่อ จะ ให้ คน เสพ นั้น, เปน การ ชั่ว ทั้ง สิ้น, เพราะ สุรา นั้น ไม่ ใช่ ของ ที่ จะ บำรุง ชีวิตร ได้, เปน ของ มี พิศ มาก, กระทำ ให้ ใจ กำเริบ ต่าง ๆ นัก, ให้ เสีย เงิน เสีย เวลา เสีย ใจ เสีย ชีวิตร เปล่า ๆ. ควร ที่ ท่าน เสนา บดี จะ รัด แจง ห้าม ปราม, ไม่ ให้ ขาย สุรา เมือง นอก ฤๅ สุรา เมือง นี้. ถ้า เว้น ไว้ แต่ ที่ จะ ต้อง

ใช้ ใน การ วิชา ต่าง ๆ เท่า นั้น. เพราะ ความ ชั่ว ราย ที่ มัน ให้ เกิด ขึ้น ใน บ้าน ใน เมือง, มาก กว่า ความ ดี ที่ มัน ให้ เกิด ขึ้น นั้น เปน หลาย ร้อย เท่า พัน ทวี. ฯะ

ความขัดคอ่งในแม่น้ำ

๏ ด้วย ที่ น่า วัด เสวตรฉัตร บาง ลำพู ล่าง นั้น, มี เรือ ตะเภา ลำ หนึ่ง ล่ม จม อยู่ ใน แม่ น้ำ ริม ตลิ่ง, เปน ของ คัด คอ่ง มา หลาย เดือน แล้ว. ถ้า เปน เวลา ที่ คราว น้ำ ขึ้น ใหญ่ ก็ มิ ได้ เหน สิ่ง ใด ใน ลำ เรือ นั้น เปน ที่ สังเกต ได้. ดู น่า กลัว เรือ แพ ขึ้น ลอง ไป มา โดน เข้า, ก็ จะ ลม ลง เปน อันตราย ต่าง ๆ ได้ ยิน ว่า, คอแวนแมน ฝ่าย ไทย ยัง กำลัง จัด แจง จะ เอา เรือ ที่ จม อยู่ นั้น ขึ้น. เขา ว่า เปน เรือ ของ พระพาศรีสมบัติ บริบูรณ, ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ดั่ง นั้น, ก็ มี ความ สบายใจ, เปน การ ที่ ท่าน ควร จะ กระทำ ให้สำเร็จ โดย เร็ว. ถ้า เปน เรือ ล่ม แล คน ตาย, ฤๅ ทรัพย์สิ่ง ของ อื่น ๆ เสีย, เพราะ เรือ ที่ ติด ขวาง ใน แม่ น้ำ นั้น, ผู้ที่ เปน เจ้า ของ เรือ นั้น, ตอ้ง ใช้ ทรัพย์สิ่ง ของ ที่ เขา, ตาม กฎหมาย แม่ น้ำ.

๏ อนึ่ง ใน ลำ คลอง บางกอก ใหญ่, ริม ปอ้ม ไชยประสิทธิ นั้น, มี เรือ ปั๊ก หลัก ลอย ชอ้น อยู่ กลาง คลอง เปน อัน มาก, ใน เวลา กลาง คืน กลาง วัน, ก็ด ขวาง ทาง เดิน เรือ ไป มา นัก. บาง ที่ เพลา กลาง คืน เดือน มืด, เรือ เล็ก ไป มา ไม่ ทัน เหน โดน เข้า ล่ม ลง เปน อันตราย ต่าง ๆ ถึง เปน เรือ ใหญ่ สัก หน่อย. เรือ ที่ ปั๊ก หลัก คัด ชอ้น นั้น, ก็ เปน ที่ ติด ขวาง ไป มา ลำบาก, เพราะ กลัว ว่า ไม้ หลัก ที่ ปั๊ก นั้น, จะ โดน เก่ง ฤๅ ปะทุน เปน อันตราย ต่าง ๆ. การ ที่ เขา ทำ เช่น นี้, ก็ เหน ว่า เปน ความ ผิด ขาก กฎหมาย ทอ้ง น้ำ อยู่, ควร ที่ จะ จับ ผู้ ทำ ผิด นั้น, ไป ว่า กล่าว ปรับ ไหม ภอ ให้ เข็ด หลาย, จึง จะ สม ควร.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ เหน ลำ คลอง บางกอก ใหญ่, ที่ น่า บัน พระยา สาศดา นั้น, งอก แหลม ออก มา ใน ลำ คลอง, เพราะ เอา กิ่ง ไม้ สะ ทิ้ง ถม ลง ไป ริม ลำ คลอง, จน เนื้อ ที่ คลอง นั้น ตอน งอก ออก มา เปน แผ่นดิน เขตร แดน ฆ่า ย้าน ของ ท่าน. บ้าง ที่ ท่าน จะ หา ได้ สังเกต ดู ไม่. ถ้า ท่าน ได้ สังเกต ดู รู้ แล้ว, ก็ ควร ที่ ท่าน จะ ห้าม ปราม เสีย, อย่า ให้ เกิด เหตุ ดัง นี้ ต่อ ไป เลย.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า, พิเคราะห์ ดู ลำ คลอง เล็ก ๆ ใน แขวง กรุง เทพ ฯ นี้, เปน ทาง ที่ คน จะ ต้อง การ เดิน เรือ เข้า ออก ไป มา มาก ๆ. บาง ที่ เปน คลอง ที่ จะ ไป วัด. บาง ที่ เปน คลอง ที่ จะ ไป บ้าน ต่าง ๆ, ถึง มิ ได้ มี กฎหมาย ห้าม, ก็ ไม่ ควร ที่ ผู้ใด จะ เอา ไม้ ซุง ฤๅ เรือ ใหญ่, ลง บิด ขวาง คลอง ไว้, ให้ เรือ ไป มา เข้า ออก ได้ ความ ลำบาก ยาก แค้น นัก. ดุจดัง บุคคล เอา ไม้ ซุง เปน หลาย ท่อน ไป ทิ้ง ไว้, ที่ กลาง ถนน เมือง ลอนกอน, ที่ เปน ทาง ที่ คน ต้อง ขี่ รถ แล เดิน เปน อัน มาก, ก็ จะ เปน ความ ผิด ตาม สมควร นัก ฉัน ใด, การ ที่ บิด คลอง ใน แขวง กรุง เทพ, ฯ ก็ สมควร เหมือน กัน ฉัน นั้น, ควร ที่ ท่าน ผู้ใหญ่ ที่ อยู่ ริม คลอง ไป มา ลำบาก นั้น, จะ เอา ใจ ใส่ ดู แล สิ่งของ ที่ ขัด ข้อง นั้น, ว่า กล่าว ห้าม ปราม. ถ้า ขัด ขืน ไม่ ทำ ตาม, ก็ ควร จะ กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ให้ ทรง ทราบ, จึง จะ สมควร, เพราะ สมเด็จ พระ เจ้า แผ่นดิน, จะ เสด็จ พระ ราชดำเนิน เที่ยว ประภาส ไป ทุก แห่ง ไม่ ได้, จึง ตั้ง ขุน นาง ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ไว้, ต่าง พระเนตร์ พระ กรรณ์ หา ไม่ ฤๅ.

เหตุ ที่ บาง บอน

๏ ด้วย คลอง บาง บอน นั้น เปน ที่ น้ำ ชน กัน, ตอน ต้น นัก เปน ที่ คับ แคบ ด้วย, ทาง นั้น เปน ที่ สำคัญ นัก, เพราะ สิน ค้า เมือง เพชร บุรี, แล เมือง ราช บุรี, แล เมือง นคร ไชยสี่ห์, แล เมือง อะไร ๆ นั้น, เขา ก็ มา ตาม ทาง นั้น ทั้ง สิ้น. ครั้น ถึง คราว น้ำ น้อย แล้ว, เรือ แพ น้อย ใหญ่ ก็ ติด คับ คั่ง กัน นัก เหลือ จะ ประมาณ. บาง ที่ จน ชั้น แต่ เรือ สำปั้น เล็ก ๆ, จะ ลึก ลัด ตัด ไป ให้ พ้น ที่ ติด นั้น, ก็ ได้ ความ ลำบาก ยาก แค้น นัก. บาง ที่ เปน เรือ ใหญ่ เขื่อง ขึ้น หน่อย หนึ่ง, ก็ ต้อง ติด ค้าง อยู่ สอง คืน สาม คืน บ้าง ไป ไม่ ได้. บาง ที่ เรือ บันทุก ผล ไม้ แล ผัก ของ สวน เปน สินค้า แล้ว, เข้า ของ นั้น อยาก จะ มา ให้ ถึง ทัน ตลาด ท้อง น้ำ โดย เร็ว, เพราะ กลัว สินค้า นั้น จะ เน่า ไป, ก็ มา ไม่ ได้. บาง ที ผล ไม้ เน่า เสีย ทั้ง ลำ ขาด ทุน, เข้า ของ เสีย ใจ นัก. เหตุ อย่าง นี้ ย่อม บังเกิด ขึ้น ที่ นั่น เนือง ๆ. ถ้า มี ธรรมเนียม กฎหมาย ว่า เรือ ออก ไป ฝั่ง สวน, เรือ เข้า มา ฝั่ง ทเล แล้ว, เรือ นั้น ก็ ไม่ ใคร่ จะ ติด คั่ง มาก. ถึง จะ มี เรือ ใหญ่ ติด อยู่ กลาง คลอง ก็ ภอ จะ

หลีก เลี่ยง กัน ไป ได้. แต่ กาล ทุก วัน นี้ ไม่ มี ท่าน ที่ เปน อิศร บังคับ. เรือ จึง สับ สน แซก แซง กัน นัก, เช้า ออก ไม่ เปน ลำ ดับ, ควร ที่ คอ.วอแมน จะ มี กฎหมาย, เขียน ที่ ไม้ กะดาน ตรึง ไว้ กับ ไม้ หลัก อัน สูง, บอก ว่า เรือ มา แอบ ฝั่ง ทเล, เรือ ไป ออก ไป ฝั่ง สวน เถิด. ถ้า มิ ฟัง ท่าน เจ้า พนักงาน จับ ตัว ได้. พิจารณา เปน สัตย์ แล้ว จะ ให้ ปรับ ไหม ตาม โทษานุโทษ

การลอบขายฝิ่น

◎ ณวัน พุทธ เดือน หก แรม ค่ำ หนึ่ง ปี ฉลู สัพตศก, ลูกจ้าง ของ เจ้า ภาษรี ฝิ่น, กับ มิศเตอเอมซ์ เปน นาย กอง เตวน ใหญ่, กับ ลูก จ้าง กอง ตเวน ห้า คน หก คน, ลง ไป ช่วย ลอบ ดู ที่ ห้าง มิศเตอ บีกเอนแปก ติศแอน กำปะนี. หมาย ว่า จะ มี คน ซ่อน เร้น ลัก ลอบ ขาย ฝิ่น อยู่ ที่ นั่น บ้าง. ได้ เข้า ไป ค้น เบิก หีบ ดู แล้ว ก็ ได้ เหน ฝิ่น เปน อัน มาก. ใน หีบ ใส่ ผ้า ของ เขา, ก็ มี ฝิ่น แทบ จะ ทุก ใบ. ลาง ใบ ก็ มี น้อย ราคา ฝิ่น เพียง บาท เดียว. ลาง ใบ ก็ มี มาก ราคา ถึง ๒๐๐ บาท. เหน ที่ พวก ลูก จ้าง เบ็ดตะเล็ด นั้น ได้ ทำ ฝิ่น ขาย มาก, หลาย เดือน หลาย วัน มา แล้ว. ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู เหมือน เขา จะ ทำ ฝิ่น ใน ที่ นั้น, เพราะ มี เครื่อง ภาชะนะ ต่าง ๆ สำรับ ทำ ฝิ่น, แล ภาชะนะ นั้น เล่า เรา ก็ ได้ เก็บ มา. เหน ที่ ลูก จ้าง เบ็ดตะเล็ด จะ คิด อ่าน ใน การ นั้น, เพราะ ข้าพเจ้า ได้ เหน ฝิ่น นั้น, เขา แจก จ่าย ขาย กัน ทั่ว ไป ใน ๔๐ คน ๕๐ คน. แต่ นาย การ ผู้ นั้น มี ฝิ่น อยู่ มาก. ข้าพเจ้า จับ ตัว สำคัญ ได้ สี่ คน. ควร ที่ จะ จับ เสีย ให้ หมด, แต่ พวก กอง เตวน กับ พวก เจ้า ภาษรี ฝิ่น เท่า นั้น น้อย ตัว นัก จึง จับ มิ ได้ หมด. แต่ สี่ คน ที่ จับ ได้ นั้น เรา ภา ไป หมาย ว่า จะ ลง เรือ. เขา ก็ รอง ให้ เรียก เพื่อน กัน มา ช่วย แก้. บัดดา พวก เพื่อน เขา ก็ มา ประมาณ ๕๐ คน ๖๐ คน, แต่ ใน ๕๐ คน ๖๐ คน นั้น, มี คน ที่ เขา ว่า เปน คน เบ็ดตะเล็ด ลูกจ้าง ใน ยนิโอกำปะนี บ้าง. ได้ ต่อ สู้ กับ คน กองตเวน หก คน, เขา ได้ ภา คน โทษ สอง คน เก็บ เอา ฝิ่น นั้น ไป ด้วย ไม่ แพ้แก่ เขา. แต่ คน โทษ อีก สอง คน นั้น ลูก จ้าง ของ เจ้า ภาษรี ภา ไป, เขา ก็ คิด กลัว จึง ปล่อย คน โทษ ทั้ง สอง นั้น เสีย. แต่ ลูก จ้าง เบ็ดเล็ด ที่ ต่อ สู้ นั้น, ถือ ไม้ ตะบอง ถือ อิด ขว้าง ตี กอง เตวน กับ พวก เจ้า ภาษรี. มิศเตอพีนค์ ที่ อยู่ ใน พวก มิศเตอบีก เอนแปกแอน กำปะนี นั้น, ก็ ออก มา ห้าม ปราม พวก ลูกจ้าง เบ็ด ตะเล็ด เหน เหลือ กำลัง แล้ว, จึง ให้ พวก พอ้ง ของ มิศเตอบีก เอนแปก ไป เอา ปืน มา หลาย บอก, เพื่อ จะ ยิง พวก ที่ ตี กอง เตวน, ๆ เหน ดั่ง นั้น ก็ กลัว จึง หนี ไป.

◎ ข้าพเจ้า ผู้ เขียน หนังสือ นี้, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า การ ที่ พวก จีน ตี กอง เตวน, แล เอา คน โทษ ออก เสีย เปล่า ๆ นั้น เคย มี อยู่ เนือง ๆ. แล เมื่อ ขณะ ยัง มิ ได้ จับ คน ผู้ ร้าย เช่น นั้น, ไป ลง โทษ ถึง สาหัส, ก็ การ ร้าย อย่าง นี้ จะ ไม่ รู้ สิ้น. กอง เตวน ได้ ทำ การ ครั้ง นั้น การ ที่ ควร จะ ทำ. ถ้า ลูก กอง เตวน จะ ไม่ ลง มือ ตวัย ก็ จะ เก็บ เอา ฝิ่น นั้น มิ ได้. เหตุ ดั่ง นี้ เมื่อ คอแวนแมน ยัง กำลัง รับ เก็บ ภาษรี เพราะ ขาย ฝิ่น. คอแวนแมน ยัง ตอ้ง การ พวก กอง เตวน ไป ช่วย จับ คน ร้าย ลอบ ขาย ฝิ่น, นั้น. ข้าพเจ้า มี ความ ไว ใจ ว่า คอแวนแมน จะ ช่วย อุปถำ ใน การ นี้, แล ให้ จับ ทำ โทษ ทุก คน, ที่ ได้ มา ตี พวก กอง เตวน ขัด ขวาง ไม่ ให้ กอง ตเวน ทำ การ ของ ตัว ให้ สำเร็จ ได้.

◎ ข้าพเจ้า หา ความ สะบาย มิได้, เพราะ นาย ห้าง มิศเตอ บีกเอนแปก แอน กำเปนี นี้, เปน นาย ห้าง ชาติ ยุรบ ที่ ๒, อัน ลูก จ้าง เบ็ดเล็ด ของ เขา ลัก ลอบ ขาย ฝิ่น มาก ๆ, ที่ จับ มา ใน ๓ ชวบ อาทิตย์ ๔ ชวบ อาทิตย์ นี้.

ยัง มี นาย ห้าง ยุรบ, ที่ ข้าพเจ้า สงไสย กลัว ว่า ลูก จ้าง ของ เขา, จะ เปน คน ลัก ลอบ ขาย ฝิ่น ด้วย, เหน ว่า ลูก จ้าง ของ เขา เปน ชาติ จีน. เขา ก็ คิด ว่า เรา เปน ลูก จ้าง นาย ห้าง ชาติ ยุรบ, แล นาย กอง เตวน จะ ไม่ อาจ มา ค้น ดู ห้อง เรา ได้. แต่ ข้าพเจ้า ขอบ ใจ นัก, เพราะ นาย ห้าง ชาติ ยุรบ ทั้ง สอง ห้าง, ได้ ช่วย ให้ กอง เตวน ไป ค้น หา บันดา ใน พวก ลูก จ้าง ของ ท่าน. แล ข้าพเจ้า หวัง ใจ ว่า นาย ห้าง อื่น ๆ, จะ ช่วย พวก กอง เตวน เช่น นี้, ไม่ ช้า นาน ที่ เขา มา จัก ลอบ ขาย ฝิ่น ยัง น้อย, จะ เลิก เสีย หมด, แล นาย ห้าง ชาติ ยุรบ, ที่ ยัง สงไส บ้าง เล็ก น้อย, ว่า เขา ยอม ให้ ลูก จ้าง ที่ ลัก ลอบ ขาย ฝิ่น นั้น, ก็ จะ พ้น เขา สงไสย ตัว แล.

◎ ข่าว มา แต่ ต่าง ประเทศ ๆ

◎ เรือ กำปั่น เจ้า พระยา มา ถึง ณวัน อาทิตย เดือน หก แรม ห้า คำ ปี ฉลู สัปตศก. มี ข่าว มา แต่ เมือง ลอนดอน, ลง มา ถึง ณวัน จันทร เดือน ห้า ขึ้น สิบห้า คำ ปี ฉลู ยัง เปน ฉศก, มา

โดย ทาง ไฟฟ้า อินโดย โรเบียน โดย เมือง กะระจี แล เมือง บำบาย, ใจ ความ ว่า, เซอโรเบิด ซอม เบิกค์, แต่ ก่อน ได้ เป่น ที่ กงสุล อังกฤษ กรุง เทพ ฯ บัด นี้ ถึง แก่ กรรม ตาย เสีย แล้ว, แต่ ณ วัน เสาร์ เดือน สิ่ ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ ปี ชวด ฉศก. ได้ ตาย ที่ เมือง เบอลิน เมือง หลวง มี ประเทศ ปรอยเซีย เป่น แว่น แคว้น.

๑ อนึ่ง เคาะแมน แห่ง สันตปา ปา, คือ เมือง โรม, ได้ บอก ราชทูต ทั้งหลาย ว่า, มี กำลัง น้อย จะ เกน ทะแกล้ว ทหาร ให้ มาก กอ จะ ปราย ปราม การ กระบถ ที่ บังเกิด ขึ้น ใน เมือง นั้น ก็ ไม่ ได้. มี กอง พวก กระบถ ยก เข้า มา ใน แว่น แคว้น เมือง โรม เป่น หลาย กอง ใหญ่. ฝ่าย ทหาร ฝรั่ง เสศ ได้ ยก กอง กลับ ไป เพื่อ จะ ช่วย เมือง โรม ขับ ไล่ พวก กระบถ เสีย.

๑ อนึ่ง เจ้า เมือง ..เป่น ได้ ป่าว ประกาศ เป่น ใจ ความ ว่า, ถ้า แม้น สันตปาปา ยาก หลวง ต้อง หนี จาก เมือง โรม แล้ว, จะ ยก หมู่ เกาะ, ชื่อ ว่า เบลิแอริก นั้น, ให้ แก่ ท่าน เป่น อัน ขาด ที่ เดียว. เกาะ นั้น อยู่ ทะเล เม็ด อิติเรเนียน ริม ฝั่ง เมือง ซเปน.

๑ อนึ่ง เอมบีรอ แห่ง เจ้า เมือง ฝรั่ง เสศ เกือบ จะ เสดจ ประพาศ ที่ เมือง แอลซีเรีย, เป่น เมือง ขึ้น แก่ ฝรั่ง เสศ, ที่ ทวีป อัฟริกา ข้าง ทิศ ฝ่าย เหนือ นั้น.

๑ อนึ่ง ที่ เมือง เซนศ์ บีเตอร์ เบิด เป่น เมือง หลวง แห่ง ประเทศ รัสเซีย, เกิด โรคย์ เปลค คือ โรค ห่า คน ตาย เป่น อัน มาก.

๑ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง ลอนดอน, ลง มา ถึง ณ วัน เดือน แรม สอง ค่ำ ปี ฉลู สัปต ศก ว่า, นาย ห้าง ใหญ่ ที่ เมือง ลิเวอปูละ นั้น, ขัด สน ลง ด้วย เงิน, เจ้า นี่ มา ทวง เงิน, นาย ห้าง หา มี เงิน จะ ให้ เขา ไม่, ต้อง ยอม รับ ว่า, การ เวา หัก ทำลาย เสีย ขาด แล้ว. แล ห้าง หนึ่ง นั้น, เป่น นี่ เขา ถึง ล้าน เจ็ด แสน เหรียน.

๑ อนึ่ง ที่ เมือง สิงกะโประ นั้น, ห้าง หนึ่ง ชื่อ แฮมมิลตอน เครแอน กำเปนี่, หัก ขาด แล้ว, เป่น นี่ เขา ได้ ประมาณ ล้าน เหรียน.

๑ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา, ลง มา ถึง ณ วัน เดือน ห้า ขึ้น แปด ค่ำ ปี ฉลู ยัง เป่น ฉศก ว่า, มี การ รบ กัน, ที่ บีเตอ ซ์เบิด, แม่ ทัพ ฝ่าย เจ้า เมือง เรียก ว่า, เซ็นนิรัลแครนท์ กับ แม่ ทัพ ฝ่าย กระบถ, เรียก ว่า เซ็นนิรัลลี, ได้ ทำ สงคราม รบ กัน อยู่ สาม วัน แล้ว, เซ็น นิ รัล ลี นั้น ก็ แพ้, เสีย พวก ทหาร ที่ ตาย, แล ลำบาก ด้วย ต้อง อาวุธ นั้น, แล ตก เป่น ชเลย ด้วย ๑๕๐๐๐ คน. เซ็นนิรัล แครนท์ เสีย แต่ ๗๐๐๐ คน เท่า นั้น.

๑ ทัพ ฝ่าย พวก กระบถ หนี จาก เมือง บีเตอซ์เบิด, แล เมือง ริดเซอมัน เป่น เมือง หลวง ฝ่าย กระบถ นั้น, จะ ยก ไป ตั้ง ที่ ไหน ก็ หา รู้ ไม่, ดู เหมือน แทบ จะ สิ้น กำลัง แล้ว.

เรือกลไฟแตก

๑ ว่า ที่ เมือง สิงฆ์ โปร์, เมื่อ ณ วัน เสา เดือน ห้า แรม ห้า ค่ำ, กำ ปั่น ไฟ ลำ หนึ่ง เป่น ของ ข้าว มลายู องค์ หนึ่ง ชื่อ ทุมะคง, ได้ ซื้อ มา จาก ประเทศ ยุรบ เป่น เรือ ใหม่, จัด แจง ติด ไฟ พร้อม หมาย จะ แล่น ออก จาก เมือง ไป ถึง โยโฮรี. บัง เกิด เหตุ ม่อ น้ำ นั้น แตก ออก กระจาย ไป เสียง ดัง ปั้น ใหญ่ หลาย บอก. แลเสา กะโดง ก็ ถอน ออก กระเดน ไป ไกล, และ เรือ ทั้ง สอง ฟาก ก็ พัง ออก จาก กัน. คน ชาติ มลายู ทุก น้ำ ร้อน แล ไม้ ที่ กระเดน ไป นั้น ตาย ๑๘ คน, ชาติ ยุรบ สี่ คน. ข้าพเจ้า เหน ว่า น่า กลัว ที่ จะ เกิด เหตุ ใน เมือง ไทย เหมือน เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี กำ ปั่น กล ไฟ หลาย ลำ นัก, แล อิน เชน เนีย ใน เมือง ไทย, เป่น คน รู้ น้อย มัก เลิน เล่อ, เพราะ ยัง มิ ได้ เกิด เหตุ อัน ตราย ทาง ๆ, จึง มิ ใจ กำเริบ กลัว หาร. อนึ่ง ม่อ น้ำ ใน กำ ปั่น กล ไฟ ก็ เก่า อยู่ หลาย ลำ นัก, ควร จะ ซ่อม แซ ดู แล ให้ ละเอียด, อย่า ให้ เกิด เหตุ ร้าย สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด ได้.

หนังสือฝาก

๑ ใน เมือง นุยอก มี ที่ รับ แล แจก หนังสือ ฝาก เป่น การ ใหญ่ นัก. หนังสือ ฝาก ที่ เจ้า พนักงาน รับ แล แจก ใน ที่ นั่น ทุก ๆ วัน, ใน วัน เดียว มี น้ำ นัก ถึง ๕๔ ดอล์, คิด เป่น ๙๗๐ หาบ.

กองเตวน

๑ บาญชี จับ คน ทำ ผิด, ที่ กับ บี ตัน เอม นายกอง ตเวน บอก มา.

๑ ตั้ง แต่ ณ วัน อังคาร เดือน หก ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, มา จน เถิง ณ วัน พุทธ เดือน หก แรม สอง ค่ำ, รวม เป่น ๑๗ วัน ควย กัน.

จับ ชะโมย เสื้อ ผ้า ต่าง ๆ ได้ สอง คน.

จับ คน แยก ของ ผิด เวลา กลาง คืน ได้ สอง คน.

จับ คน ตี พัน พวก โปลิศ ได้ คน หนึ่ง.

จับ คน เล่น ลูก นี่ เขา ได้ สอง คน ๆ หนึ่ง เป็น นี่ ๗๖ บาท, คน หนึ่ง ๓๕ บาท.

จับ คน วิวาท พัน แทง กัน ได้ คน หนึ่ง.

จับ คน ลอบ ลัก ชาย ผี้น ได้ สาม คน.

จับ คน ถือ เครื่อง สาตรา วุธ ได้ สอง คน.

จับ คน เกะกะ ทำ รังแก ที่ โรง พวก หญิง คน ชั่ว ได้ คน หนึ่ง.

จับ คน พัน เมีย ของ ตัว มี บาด แผล น่า กลัว ได้ คน หนึ่ง.

จับ คน ฉะเลาะ วิวาท ชก ตี กัน ได้ สอง คน.

จับ คน วิ่ง ราว ตาม ถนน หลวง ได้ คน หนึ่ง.

จับ คน ที่ ไม่ ทำ ตาม สัญญา ว่า จะ ให้ ๒๐๐ บาท นั้น ได้ คน หนึ่ง.

จับ ทาษ หนี นาย เงิน ได้ คน หนึ่ง.

ความ ปลัน

◎ เมื่อ สาม ชวบ สี่ ชวบ ฮา ทิตย์ พัน มา แล้ว, มี ข่าว ภา กัน ว่า ผู้ ร้าย ประมาณ ๒๐ คน, ปลัน แหก เรือน เข้า ไป ข โมย เอา เงิน, ภา เอา ของ ไป ใน ท้อง สำเพง, หา มี ผู้ ใด ที่ ใน ท้อง สำเพง จะ ขัด ขวาง ไม่. ข่าว ที่ เลื่อง ภา เช่น นี้ ไม่ ถูก. แล คน ที่ ไม่ กลัว ความ มุษา, ภา ความ ต่าง ๆ เพื่อ จะ คิด พาฬ พา โล ใส่ โทษ เขา ที่ มิ ได้ ทำ ผิด, แล คน เช่น นั้น ก็ มี ถม. ไป ทุก วัน. ถา คน ผู้ ราย นั้น หนี ไป ตาม ทอง สำเพง จริง ไซ้, พวก กอง เวรน ที่ ตั้ง อยู่ ท้อง สำเพง คง จะ ได้ เห็น. ครั้น ไก่ ถาม ไล่ เลี่ยง เขา ถึง ความ นั้น, เขา ก็ ว่า, มิ ได้ รู้ เหตุ นั้น เลย.

◎ แต่ เป็น ความ จริง ดวัย การ ปลัน นั้น เป็น ดั่ง นี้, มี เรือ ไน แม่ น้ำ เจ้า พระยา ลำ หนึ่ง, มี ลูก เรือ ๒๐ คน, เขา ภาย เรือ มา แอบ เข้า, ที่ เรือ ลำ หนึ่ง อัน หลอง มา แต่ ฝ่าย หน้อ นั้น จอด น่า วัด สำปลี้ม. เจ้า ของ เรือ นั้น ชาย คน หนึ่ง หญิง คน หนึ่ง เขา มี เงิน อยู่ ใน ท้อง เรือ ๒๐ ชั่ง กับ ทอง คำ น้ำ หนัก สิบ สอง บาท, แล คน ร้าย ๒๐ คน ก็ ตรง เข้า ไป จับ คน ทั้ง สอง นั้น, มัด มือ ไพล หลัง ไว้. แล้ว บอก ว่า ถ้า แม้น ร้อง ขึ้น แล้ว ศัก นึด เรา จะ ฆ่า เสีย ที เดียว, แล้ว เขา ก็ เกบ เอา เงิน ทอง หมด, ภา กัน หนี ไป พ้น. ทุก วัน นี้ ก็ สงบ เงียบ อยู่ หา รู้ ว่า จะ ไป แห่ง ใด ไม่. หา มี ผู้ ได้ ผู้ หนึ่ง ได้ เห็น ว่า พวก เหล่า ร้าย ขึ้น ไป ใน ทอง, สำเพง ไม่, คง จะ หนี ไป ตาม ใน ลำ แม่ น้ำ เป็น แน่.

◎ ข้าพเจ้า เห็น ว่า, ความ ปลัน เกิด ทวี ชุก ชุม ขึ้น, จริง ทรัพย์ สม บัติ ของ เรา ท่าน ทั้ง หลาย จะ ไว้ ใจ ว่า, จะ ปราศ จาก อัน ตราย แต่ เวลา คืน เดียว ก็ ไม่ ได้.

ราคาสินค้าที่เมืองจีน

◎ เมือง จีน ณวัน เสาร์ เดือน หก ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก,

◎ ที่ ฮองกอง พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๘ เหรียน, ขาว หาบ ละ ๑๓ เหรียน.

◎ นิงโป พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๖ เหรียน ๕๐ เซ็นต์, ขาว หาบ ๑๑ เหรียน ๕๐ เซ็นต์.

◎ เซียงไฮ้ พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๘ เหรียน ๕ เซ็นต์, ขาว หาบ ละ ๑๐ เหรียน.

◎ ฮองกอง น้ำ ตาล ทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๗ เหรียน ๙๐ เซ็นต์ แล ๘ เหรียน ทวน.

◎ ที่ สอง หาบ ละ ๗ เหรียน ๔๐ เซ็น แล ๗ เหรียน ๕๐ เซ็น. ที่ สาม หาบ ละ ๖ เหรียน ๘๐ เซ็น แล ๗ เหรียน

◎ แดง หาบ ละ ๕ เหรียน กับ ๕ เหรียน ๒๐ เซ็น.

◎ ฝ่าง หาบ ละ ๒ เหรียน กับ ๑๕ เซ็น แล ๒ เหรียน กับ ๓๐ เซ็น.

◎ เซียงไฮ้, หาบ ละ ๒ เหรียน ๘๐ เซ็น แล ๓ เหรียน.

◎ นิงโป, หาบ ละ ๒ เหรียน ๘๐ เซ็น แล ๒ เหรียน ๘๓ เซ็น.

◎ เซียงไฮ้, หาบ ละ ๒ เหรียน แล ๒ เหรียน ๗๕ เซ็น.

โรง พิมพ์

◎ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ ที่ วัด ป่อม ปาก คลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิราช สนิท. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปราถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ภา หนังสือ อังกฤษ, จะ เป็น เนื้อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปราถนา จะ รับ ช้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง ๆ ราคา ค่า ช้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ ก่อน มาก. ถ้า ฎีา ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำ ชม, ถ้า ตี เต็ม น่า ช้าง หนึ่ง, ถ้า ตอ้ง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ตอ้ง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โบดโนฎ นั้น, เป็น หนังสือ จด หมาย

สำรับ ที่ นายห้าง ผ่าก สินค้า บันทุกไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เวียก ว่า, เอ็นเตร แล ซิบยิง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ตอ้ง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ การด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

◎ การ แปล หนังสือ. ฯ

๑ คำ ไทย ๆ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า ร้อย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร จะ ตก ลง กัน ได้.

หนังสือ ขาย

◎ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัด พูด คำ อังกฤษ จบ ละ ๖ สลึง. แล หนังสือ จินดา มะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุท ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา จบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุด ไทย, ทำ เปน สอง เล่ม อังกฤษ, ขาย จบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาด สมุดเปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละ บาท บ้าง, เล่ม ละ สอง สลึง บ้าง, เพียง หนึ่ง บ้าง, หลาย อย่าง ต่าง ๆ. เชิญ ท่าน ทั้งหลาย มา หา ข้าพเจ้า ที่ โรง

◎ พิมพ์ ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ดี. บี. ปรัดเล นั้น เทอญ.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ	กำปั่น ชื่อ ไร	กับตัน ชื่อ ไร	คื่ ตอน	เปน เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
ณวัน เดือน หก ขึ้น สิบสาม ค่ำ	แฟนิเคอเช็น	รอซีนี	๗๖๐	โอนเลมเบิกบาก	กะลาปา
๑๔ ค่ำ	ริชาดคอยเดน	บิศคอฟ	๔๕๐	ปรีเม็นบาก	กะลาปา
๑๕ ค่ำ	ไดมันซิตี	ลูเบ็ก	๒๘๒๒	สยามบาก	ขันตบุรี
แรม ๕ ค่ำ	เจ้าพระยาเรือไฟ	ออร์ตอน	๓๕๓	สยาม ซะติเมอ	สิงกะโปร์

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

เมื่อ ไร	ชื่อ ไร	กับตัน ชื่อ ไร.	คื่ ตอน	เมื่อง ไร	จะ ไน ไหน.
ณวัน เดือน หก ขึ้น สาม ค่ำ	นอฟอล	ยัง	๒๓๓๒	สยาม บาก.	สิงกะโปร์.
๓ ค่ำ	ไคลโอ	คาคิล	๑๓๐	อังกฤษ ซะกุเนอ.	ชาย กะเล.
๔ ค่ำ	แชมตอนโคต	ครอโฟด์	๒๓๗๖	อังกฤษ บาก.	ฮองกง.
๔ ค่ำ	ซะตาอยบี์ด	ดิก	๔๔๕	สยาม บาก	ฮองกง.
๔ ค่ำ	เดนมาก	พรอดชี	๓๒๓๘	สยาม บาก.	ฮองกง.
๕ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ตอน	๓๕๓	สยาม เรือ กล ไฟ.	สิงกะโปร์.
๙ ค่ำ	ไมเตรล์	โอลิ	๓๖๐	ฝรั่งเศศ เรือ กล ไฟ.	แชงฮน.
๑๑ ค่ำ	คอศตาริกา	เมาเลอ	๒๙๙๙	อังกฤษ บาก.	ซูระบายะ
๑๔ ค่ำ	เองบี	แฮนเซ็น	๗๓๐	สยาม ซิบ.	ฮองกง.
๑๕ ค่ำ	เซงไต	เดมซะกี	๔๘๓	สยาม บาก.	เซียงไฮ้

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

VOL. I. เล่ม ๑ บางกอกเดือน เมษายน แปด ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ June 1st 1865. คริศศักราช ๑๘๖๕ ใบที่ ๗ No. 7.

เรื่องอเมริกา

◎ เปนเรื่องต่อที่น่าสิ้สัย ในจดหมายเหตุเล่มนี้. แลคนที่อ่านหนังสือเล่มนี้ คงจะถามว่า, ชาวอเมริกาเดิมที่เปนเชื้อสายของชาวเมืองเม็กซิโกนั้น, ได้เกิดมาแต่ไหน. วิสัชนาว่า, เขาคงจะเกิดต่อๆกันมาจากอาดาม. อาดามนั้นเปนผู้ชาย, แลฮาวาเปนผู้หญิง, ผู้เปนมนุษเดิมที่เดียว, ที่พระเจ้าเจ้าของโลกย์ได้สร้างแลตั้งไว้ที่สวนเอเดน, ในทวีปเอเซียใกล้กับเมืองภาราณษีนั้น, ประมาณได้แล้วจะถึง ๖๐๐๐ ปีมาแล้ว. ข้อนี้หาควรจะสงไสยไม่, เพราะมีสำคัญพยานอ้างได้โดยมาก.

◎ แต่มีข้อที่น่าสงไสยอยู่ข้อหนึ่ง, คือว่าชาติมนุษนั้นจะแผ่ออกจากเมืองเอเดนที่เปนเมืองเดิมนั้น, ไปถึงทวีปอเมริกา, มีมหาสมุทอันกว้างขวางอยู่ถ้ากลางนั้น, จะไปที่ไหนได้. เดิมนั้นมนุษย่อมใช้แต่เรือเล็ก, เรือใหญ่หาใคร่จะมีไม่, เขาไม่อาจจะออกไปพ้นฝั่งได้, แลเข็มเดินเรือก็ไม่มี.

◎ จึงมีคำแก้ว่า, อันมหาสมุทที่อยู่ในระว่างทวีปนี้, คือทวีปเอเซียกับทวีปอเมริกานั้น, มีอยู่แห่งหนึ่งกิ่วคอดอยู่ประมาณสามโยชน์, เหนฝากฝั่งข้างโน้นภอจะข้ามไปได้. แลอ่าวที่กิ่วคอดนั้น, เรียกว่าบีริงซเตรด, บีริงเปนชื่อคนชาติเด็นมาก, ๆ นั้นเขาเที่ยวไปที่นั้น, ได้เขียนเรื่องต่าง ๆ, จึงเรียกที่นั้นว่าบีริง. ซเตรดนั้นว่าอ่าวน้ำใหญ่, ที่ต่อมหาสมุททั้งสองฝ่าย. ทุกวันนี้คนที่รอบรู้ทั่วโลกย์นี้ตกลงกันโดยมากว่า, ชาวอเมริกาเดิมคงมาจากทวีปเอเซีย, โดยทางอ่าวบีริงซเตรดนั้น, เพราะหนทางนั้นภอจะข้ามไปมาหากันได้, แลชาติอเมริกาเดิมนั้น, ดูคล้ายกับชาติมนุษที่ทุกวันนี้อยู่ทวีปเอเซียฝ่ายทิศตวันออกเฉียงเหนือริมอ่าวบีริงซเตรด, คือผิวหนังนั้นก็เหมือนกัน, อันธรรมเนียมของเขาก็เหมือนกันโดยมาก.

◎ สองพันปีมาแล้ว, มีนักปราชญคนหนึ่ง, ชื่อเฮโรโดตัส, เขาเขียนเรื่องไว้ว่า, ชาติมนุษที่อยู่ทวีปเอเซียฝ่ายเหนือนั้น, เมื่อชะนะศึกเขาได้ถลกหนังศีศะคนที่เขาฆ่านั้น, เก็บเอาไปตามธรรมเนียมเขา, เขาได้รักษาแขวนไว้ในที่อยู่ของตัว, แลเมื่อได้ขี่ม้าเที่ยวไป, ก็มักแต่งม้าด้วยหนังศีศะคน, ที่ได้โดยฆ่าศึกนั้น. แลชาวอเมริกาเดิมนั้น, ก็ชำนิชำนานในการยิงสรกับหนูน่าไม้, เหมือนคนทุกวันนี้, ที่ทวีปเอเซียฝ่ายบีริงซเตรดนั้น.

◎ อนึ่งนักปราชญทั้งหลายนั้นเหนว่า, มนุษชาติเอเซีย, เมื่อข้ามอ่าวบีริงซเตรดนั้น. เขาก็ตั้งบ้านอยู่ที่ทวีปอเมริการิมบีริงซเตรดก่อน, แล้วก็แผ่ออกไปฝ่ายทิศใต้บ้าง, ทิศตวันออกบ้าง, เกิดเปนหลายจำพวก, แลแปลเปนภาษาต่าง ๆ กัน, แต่ดูเหมือนเมื่อเดิมเขาจะเปนภาษาเดียวกัน.

◎ ชาวเมืองเม็กซิโกนั้น, นับเข้ากับชาวเมืองอเมริกาเดิม. แลคนที่อยู่ทวีปอเมริกาฝ่ายใต้นั้น, คือที่เมืองปิรู แลเมืองชิลี แลเมืองชิลลีนั้น, เปนชาวอเมริกาเดิมด้วย. ทุกวันนี้ชาติอเมริกาเดิมก็ยังอยู่, แต่กระจัดกระจายทั่วไปในทวีปอเมริกา, หาได้ตั้งเปนเมืองใหญ่ไม่, เรือนแลตึกก็มิได้ทำ, ๆ เปนกระโจมภอฮาไศรได้. เขาทั้งอยู่มิได้เปนที่, เที่ยวหาสัตวป่าเปนอาหาร. เดิมเขาเคยใช้หนูน่าไม้, แต่ทุกวันนี้เขาชำนาญในทางนี้นโดยมาก. เขามักทำอันตรายแก่ชาติยูรบ, ที่ไปตั้งบ้านเรือนใกล้ที่อยู่ของเขา. จะระคนปนกันกับชาติยูรบมิได้. ถ้าชาติยูรบจะมาตัดไม้ในป่าตั้งบ้านเมืองในที่ใดๆ, ชาวอเมริกาเดิมก็หลบหลีกหนีไปอาไศรยอยู่ในป่าให้พ้น, เพราะเปนเพชชาวป่า.

◎ เขามักทำที่อาไศรยคล้าย ๆ กับกระโจม, แลมุงด้วยเปลือกไม้. เครื่องนุ่งห่มล้วนแต่หนังสัตว. ประดับกายด้วยขนนกอินทรีแลเล็บหมี, เพื่อจะสำแดงกายให้รู้ว่าเปนคน

ชำนาญ ใน การ ยิงสัตว. แล เอา หนัง ศีศะ คน ที่ เขา ฆ่า ตาย ใน การ สงสราม มา แต่ง ตัว, หวัง จะ ให้ คน ทั้งปวง เข้า ใจว่า เปน คน ชำนิ ชำนาน ใน การ ศึก.

◎ เขา เชื่อ ว่า มี พระเจ้า องค์ เดียว เปน พระ วิญญาณ หา มี รูป กาย ไม่, อยู่ ทั่ว ไป ใน โลกย์ เสมอ. ได้ เชื่อ ว่า สวรรค์ นั้น พ้น ภูเขา ทั้งหลาย ที่ ดวง อาทิตย์ ตก. เข้า ใจ ว่า สวรรค์ เปน ทุ่ง สว่าง ผ่อง ไสย, และ มี น้ำ ภุ ะ มาก มาย ไหล ล้น ตัน มา จาก ยอด เขา, แล เปน ป่า งด งาม มี สัตว บริบูรณ, แม้น จะ ไล่ เนื้อ ลอ้ม หมี่ ก็ สบาย นัก.

◎ ใน ๕๐ ปี ที่ ลว่ง มา แล้ว นั้น, มี พวก มิชันนรี ไป เที่ยว สั่ง สอน สาศนา พระเยซู แก่ พวก ชาว ป่า นั้น, หลาย แห่ง หลาย ตำบล. ก็ ได้ การ ใหญ่ พวก ชาว ป่า ก็ กลับ นับ ถือ พระเยซู โดย มาก. เขา ก็ เปลี่ยน ทำเนียม เดิม เสีย, มา ประพฤษ คล้าย กัน กับ ชาว ยูรบ, แล สร้าง บ้าน เมือง เหมือน กัน บ้าง.

◎ ตำรา ลม อากาษ ฯะ

◎ อัน ว่า อากาษ นั้น ล้อม รอบ แผ่น ดิน ทุก ทิศ, เปรียบ เหมือน น้ำ อยู่ บน แผ่นดิน ทุก ทิศ, แต่ ลม นั้น เบา กว่า น้ำ หลาย เท่า. แลสิ่ง ของ ทั้ง หมด อยู่ บน แผ่นดิน, เปน หนัก เบา มาก น้อย ตาม กำลัง แผ่นดิน จะ ชัก ดูด เข้า ไป. ทอง คำ หนัก กว่า เหลก, ๆ หนัก กว่า ไม้, ๆ หนัก กว่า กระดาด, เพราะ เหตุ แผ่นดิน ได้ ชัก ตาม ของ หนัก แล เบา. ถ้า แผ่นดิน มิได้ ชัก ของ ทั้งปวง นั้น, ๆ ก็ จะ มี น้ำ หนัก น้อย จะ เบา เท่า กัน ทุก สิ่ง. ฝ่าย ว่า ลม อากาษ นั้น แผ่นดิน ได้ ชัก แรง เท่า ไร, นักปราชญ ได้ คิด กำหนด ไว้ แล้ว. แล ลม อากาษ นั้น อยู่ บน แผ่นดิน ก็ ดี, อยู่ บน ทเล ก็ ดี, นิ้ว แล นิ้ว ทั่ว ไป หนัก ได้ สิบ ชั่ง, เปรียบ เหมือน น้ำ อยู่ บน แผ่นดิน ภุก ได้ ห้า วา กับ เจด นิ้ว, อากาษ นั้น ก็ หนัก เท่า กับ น้ำ นั้น ทุก ทิศ. ถ้า ผู้ใด มี วิมัติ สงไสย, จะ ใคร่ ลอง ดู ว่า, จะ จริง เหมือน คำ ว่า แล้ว นั้น ฤๅ ไม่, ถ้า จะลอง ดู จง ทำ ท่อ สี่ เหลี่ยม, ข้าง ใน นั้น กว้าง เหลี่ยม ละ นิ้ว, สูง หก วา ให้ ตัน ไว้ ข้าง หนึ่ง. แล้ว ใส่ น้ำ ให้ เตม จึ่ง กลับ ท่อ นั้น, เอา ตัน ขึ้น เอา ปาก ข้าง เปิด ไว้ นั้น, ลง จุ่ม ไว้ ใน ขัน น้ำ ก็ ได้ ใน ชาม น้ำ ก็ ได้, น้ำ ใน ท่อ นั้น ก็ จะ ทรุด ลง มา คง อยู่ แต่ ห้า วา กับ เจด นิ้ว เท่า นั้น, ไม่ ได้ ทรุด ลง มา อีก เลย. เพราะ เหตุ ลม อากาษ นั้น ดัน น้ำ ใน ขัน แล ใน ชาม นั้น ไว้ ทุก นิ้ว เท่า กัน กับ น้ำ ใน ท่อ นั้น. แล้ว จง เท น้ำ ใน ท่อ นั้น ขึ้น ชั่ง ดู, ก็ จะ เหน ว่า หนัก สิบ ชั่ง เหมือน ที่ ว่า แล้ว.

◎ อีก ประการ หนึ่ง, ลม อากาษ อยู่ บน แผ่นดิน ก็ ดี, อยู่ บน ทเล ก็ ดี, แล นิ้ว แล นิ้ว ทั่ว ไป, หนัก เท่า กับ ปรอด สูง สาม สิบ เจด นิ้ว ทุก ที. ถ้า จะ ให้ รู้ เปน สำคัญ แน่, จง เอา ท่อ สี่ เหลี่ยม ข้าง ใน เหลี่ยม ละ นิ้ว, ยาว สาม สิบ แปด นิ้ว, ให้ กัน ตัน ข้าง หนึ่ง. จึ่ง เอา ปรอด ใส่ ให้ เตม แล้ว, จึ่ง กลับ ท่อ นั้น เอา ตัน ขึ้น เอา ปาก ลง ใน ขัน ใน ชาม เปล่า ก็ ได้, ปรอด นั้น ก็ จะ ทรุด ลง มา คง อยู่ แต่ สาม สิบ เจด นิ้ว เท่า นั้น, ไม่ ได้ ทรุด ลง มา อีก เลย. เพราะ เหตุ ลม อากาษ นั้น ดัน ปรอด ที่ ปาก ท่อ นั้น ไว้ ทุก นิ้ว ทุก นิ้ว, เท่า กัน กับ ปรอด ใน ท่อ นั้น, ไม่ ให้ ปรอด ใน ท่อ นั้น ไหล ออก ได้. แล้ว จง เท ปรอด ใน ท่อ นั้น ออก ชั่ง ดู, ก็ จะ เหน ว่า หนัก สิบ ชั่ง เท่า กัน. เปน สำคัญ ว่า, ลม อากาษ หนัก เท่า กับ ปรอด ใน ท่อ สูง สาม สิบ เจด นิ้ว, แล หนัก เท่า กับ น้ำ ใน ท่อ ห้า วา กับ เจด นิ้ว เหมือน กัน.

◎ อีก ประการ หนึ่ง, ถ้า จะ เอา ท่อ ทำ ด้วย เหลก ก็ ดี, แล ทอง แดง ก็ ดี, สี่ เหลี่ยม ข้าง ใน เหลี่ยม ละ นิ้ว, ยาว สั้น ตาม ชอบ ใจ, ให้ ตัน ข้าง หนึ่ง ขึ้น แล้ว, จึ่ง เอา ปาก ข้าง เปิด นั้น คว่ำ ลง กับ ก้อน ตะกั่ว แล ก้อน ทอง แดง, หนัก สิบ ชั่ง ให้ อัด ลม ไว้, แล ทำ รู ข้าง กัน เปิด หนึ่ด หนึ่ง, ภอ จะ ชัก สูบ ลม ให้ ออก หมด แล้ว, ก็ ปิด รู นั้น เสีย, ท่อ นั้น ก็ จะ ยก ก้อน ตะกั่ว แล ของ ทั้งปวง หนัก ได้ สิบ ชั่ง, เปน เพราะ เหตุ ว่า ไม่ มี ลม ข้าง ใน, แล ลม อากาษ ข้าง นอก นั้น มัน จึ่ง ดัน ไว้ ให้ หนัก สิบ ชั่ง ได้, เปน สำคัญ ว่า, ลม อากาษ อยู่ ทุก นิ้ว ๆ ยก ของ หนัก ได้ สิบ ชั่ง. สิ้น ตำรา แต่ เท่า นี้. ฯะ

◎ เดือน เจด ข้าง แรม ยก ที่ หลัง ที่ จะ ต่อ นี้ ไป จะ ว่า ด้วย เครื่อง สูบ น้ำ, แล เครื่อง ต่าง ๆ ที่ จะ แจ้ง ความ มา พาย หลัง.

◎ เหตุ ข่าว เมือง บำใบ

◎ ที่ เมือง บำใบ นั้น, มี สำนัก ครู สำรับ สั่ง สอน เรียก ว่า ยูนิเวอซิติ, แปล เปน คำ ไทย ว่า, ที่ สำรับ สั่ง สอน สิลปสาตร์ วิชา การ ต่าง ๆ ทุก อย่าง. ที่ นั้น มี ครู ใหญ่ เปน ชาติ ยูรบ บ้าง, เปน

ชาติอารยอย บ้าง, เปน คน เกิด ใน เมือง บัมไบ บ้าง. ครู ใหญ่ คน หนึ่ง ชื่อ ดกตาภายเนาวรชี, คน หนึ่ง ชื่อ ฟราหมชีนะเจอวัรชี, คน หนึ่ง ชื่อ เสช เสฐชี นะเชอวันชี ตามา, แล คน หนึ่ง ชื่อ ธรรมชี ภาย ฟรามชี, ท่าน ครู ที่ ได้ กล่าว มา นี้ เมื่อ ปี ชวด ฉศก จุลศักราช ๑๒๒๖ นั้น, ได้ เบิก ทรัพย์ ของ ตัว ออก เปน ทัน มาก, เพื่อ จะ ได้ อุปถัมภ์ แก่ ยูนิเวอซิติ นั้น. ท่าน ครู ตาตา ภาย เนาวรชี ได้ บริจาก ให้ ๕๐๐๐ รูเบี้ย, คิด เปน เงิน ไทย ได้ ๓๖๒๖๖ บาท, คือ ๔๕๘ ชั่ง กับ หก ตำลึง สอง บาท. แล ขุน นาง คน หนึ่ง ชื่อว่า รัสสะทมชี แซม เส็ต ชี, ได้ ให้ เงิน ๘๐๐๐ รูเบี้ย เปน เงิน ไทย ๖๐๐๐ บาท, คือ ๗๕๐ ชั่ง ไทย. แล้ว ท่าน คน นั้น จำน่าย เงิน อีก, เพื่อ จะ ได้ บำรุง ใน สำนัก นี้ ที่ สำรับ สั่ง สอน กุลบุตร ให้ วาด เขียน รูป ภาพ ต่าง ๆ, คิด เปน เงิน ไทย ได้ ๑๔๐๖ ชั่ง กับ ห้า ตำลึง. ใน ปี ชวด ฉศก นั้น, เสรฐี คน หนึ่ง ชื่อ ว่า เคาวัสสะชีชี อันเซีย, ได้ บริจาก เงิน ของ ตน, เพื่อ จะ ตั้ง สำนัก ครู สั่ง สอน กุลบุตร อีก อย่าง หนึ่ง, ชื่อ เอลฟีนสะตอน คอลิช์ เงิน ที่ ท่าน ให้ นั้น, คิด รวม เปน ๒๐๐๐๐๐ รูเบี้ย, คิด เปน เงิน ตรา ไทย ได้ ๑๘๗๕ ชั่ง. แล เงิน ที่ ให้ ยูนิเวอซิติ นั้น, เปน เงิน อีก ๘๖๗ ชั่ง. อนึ่ง เสรฐี ชื่อ ว่า, พราหม ชันท์ รอย ชันท์, ใน ปี ชวด ฉศก นั้น, ได้ ให้ เงิน สอง หลักช์, เปน เงิน ๒๐๐๐๐๐ รูเบี้ย, คิด เปน เงิน ไทย ๑๘๗๕ ชั่ง, สำรับ ได้ ใช้ ช่วย ก่อ ตึก เปน ที่ ไว้ หนังสือ ที่ ยูนิเวอซิติ. แล้ว ท่าน ได้ ให้ เบิก เงิน อีก ๕ หลักช์, คิด เปน เงิน ได้ ๕๐๐๐๐๐ รูเบี้ย, คิด เปน เงิน ตรา ไทย ได้ ๔๖๘๗ ชั่ง กับ ๕ ตำลึง, เพื่อ จะ ได้ ก่อ ตึก ใหญ่ สำรับ คน แก่, แล คน โรค ที่ รักษา ไม่ ได้, แล คน ยาก จน เข็ญ ใจ, จะ ได้ อาไศรย ค่อย ทุเลา อยู่ ที่ นั่น จน สิ้น ชีวิตร.

◎ ข่าว ที่ ว่า มา นี้, ได้ คัด ออก จาก จดหมาย เหตุ เมือง บังคลา เรียก เตมศ์ ออฟ อินเดีย.

ยูนิเวอซิติ

◎ เมื่อ ไร จะ บัง เกิด ใจ การุณา โอย อัม อารี เช่น ท่าน ที่ เมือง บำไบ นั้น. แล เมื่อ ไร จะ มี ยูนิเวอซิติ ตั้ง ขึ้น ใน กรุง สยาม บ้าง เล่า. คน ชาว เมือง ไทย ที่ เปน เสรฐี มี เงิน ก็ มี อยู่ บ้าง, ก็ ควร ที่ คน ทั้ง หลาย จะ พร้อม ใจ กัน, ตั้ง ที่ สำนัก นี้ ครู สั่ง สอน สิลปสาตร วิชา การ ความ รู้, แล ให้ หัด พูด หัด แปล ภาษา ต่าง ๆ, แต่ ภาษา ที่ ยัง กำลัง ใช้ อยู่ ใน กาล ทุก วัน นี้ เปน สำคัญ, มี ภาษา อังกฤษ ภาษา ฝรั่งเศศ แล ภาษา เชอรมาน เปน ต้น. แล ที่ สำนัก อาจารย์ สั่ง สอน ภาษา มคธ ก็ มี อยู่ แล้ว, แต่ ภาษา มคธ นั้น, ไม่ ได้ สำแดง คดี โลกย์. ถึง ผู้ ใด จะ รู้ เลอียด ใน ภาษา มคธ นั้น, ก็ จะ ไม่ เกิด ความ รู้ รอบ ใน ทาง คดี โลกย์ เลย.

◎ อนึ่ง ข้า พเจ้า ได้ ยิน ข่าว ว่า, พระปลัด เมือง เพชร์บุรี มี ความ ปรารถนา, จะ ตั้ง ที่ สำรับ ครู สั่ง สอน สิลปสาตร ตาม ภาษา ต่าง ๆ ที่ เปน สำคัญ, ซึ่ง ได้ ใช้ สอย กัน อยู่ ใน กาล ทุก วัน นี้ มาก. พระ ปลัด นั้น หมาย ว่า จะ จ้าง ครู มา แต่ เมือง นอก, แล้ว ให้ เด็ก ทั้ง ปวง ที่ จะ ไป เรียน วิชา นั้น, เสีย เงิน ทุก ปี ๆ ภอ คุ้ม เงิน ค่า จ้าง ครู ที่ สั่ง สอน นั้น ได้. ข้า พเจ้า ได้ ยิน ดัง นั้น, เหน ชอบ ด้วย. แล เหน ควร ที่ คน มี เงิน จะ เข้า ส่วน ใน การ ที่ จะ ทำ ตึก เปน ที่ ครู สำรับ สั่ง สอน วิชา นั้น อย่าง ประเทษ ยูรบ. ทำ แล้ว ก็ จง ฝาก ลูก ไป ไว้ ใน ที่ นั่น ให้ อยู่ หลาย ปี จึ่ง จะ ได้ รู้ สนัด ใน ภาษา ต่าง ๆ, แล มี บัญา ตริก ตรอง คิด กระทำ การ งาน ให้ สำเร็จ ตลอด ไป ได้ ตาม ใน ใจ เขา, ภอ สมเดช์ พระเจ้า แผ่นดิน เมือง สยาม จะ วาง พระไทย ใช้ ราช การ ใหญ่ แก่ เขา ได้, ไม่ ต้อง การ กลัว ว่า จะ เสีย ราชการ ไป. บัด นี้ ข้าพเจ้า มี ความ เสีย ดาย นัก, ที่ ท่าน ผู้ ใหญ่ ไม่ ได้ จัด แจง สำนัก ครู สั่ง สอน เช่น ว่า มา นั้น, แต่ แรก เดิม ได้ สิบ สี่ ปี มา แล้ว. ถ้า ได้ ทำ ก็ ทุก วัน นี้ คง มี คน หนุ่ม ๆ หลาย สิบ คน, ที่ ได้ รู้ สันทัด ใน การ แปล ภาษา อังกฤษ แล ภาษา ฝรั่ง เศศ, แล อินเตอแนชันแอล พ้อช์ คือ กฎหมาย สำรับ ใช้ ใน รหว่าง เมือง ต่อ เมือง นั้น. แล จะ ได้ เปน ผล ประโยชน์ แก่ เมือง ไทย หลาย อย่าง นัก. แต่ บัด นี้ เตม ที่ จะ หา คน ๆ เดียว ซึ่ง เปน ชาว เมือง ไทย ที่ อาจ อ่าน ใน หนังสือ สยาม เตมศ์, ฤๅ หนังสือ บังกอก รีกอเดอ แต่ น่า เดียว ได้.

◎ อนึ่ง มี คำ สุภาสิต กล่าว ว่า, ถึง จะ ทำ ที่ สาย นัก, ก็ ดี กว่า ที่ จะ ไม่ ทำ เลย อีก. คำ นี้ เปน คำ ชอบ อยู่. ถึง เวลา นี้ เปน เวลา สาย นัก, ก็ ควร จะ จับ ทำ ตึก สำนัก ครู สั่ง สอน สิลปสาตร วิชา การ ทั้ง ปวง โดย พลัน, หา ควร ที่ จะ ผัด เพี้ยน ไป อีก ไม่ เลย. ถ้า ได้ ทำ อีก ๑๐ ปี จึ่ง จะ มี บุตร ข้า ราชการ หนุ่ม ๆ หลาย สิบ คน ที่ จะ รู้ สันทัด ใน ภาษา อังกฤษ แล ภาษา ฝรั่ง เศศ, แล ภาษา ยา เชอรมาน แล สิลปสาตร วิชา การ ต่าง ๆ. ใน กาล ทุก วัน นี้, ที่ กรุง สยาม ต้อง จำ เปน ให้ ชาว เมือง ไทย รู้ ใน ภา ษา ต่าง ๆ,

แล สิล ประสาทร วิชา การ เช่น ว่า มา แล้ว, เพราะ กรุง สยาม ทุจ เลื่อน ขาก ที่ ๆ เคย ตั้ง อยู่ นั้น, ไป ตั้ง อยู่ ใหม่ ใน ประเทษ ยูรบ แล้ว, มี ชาว ประเทษ ยูรบ มา รคน ปน อยู่ ด้วย กัน มาก, ได้ ตั้ง เปน ไมตรี กัน เปน หลาย เมือง แล้ว. ถ้า ไม่ ได้ เรียน รู้ ใน ภาษา แล สิลปสาตร วิชา การ ของ เขา, จะ กระทำ การ งาน สิ่ง ใด ด้วย เขา ก็ ขัด ข้อง นัก ไม่ สดวก เลย. จะ ได้ เกิด ความ อัปยศ ต่าง ๆ, เพราะ มี ความ รู้ น้อย, แล ชาว เมือง ที่ เขา ล้อม รอบ อยู่ นั้น, เขา รู้ ภาษา แล วิชา การ มาก กว่า ตัว. ถ้า กระนั้น ที่ ไหน จะ ได้ ชื่อ เสียง ว่า เปน เมือง ใหญ่ ได้ เล่า.

◎ เหตุ เมือง ใช่ ง่อน ๚

◎ มี หนังสือ พิมพ์ มา แต่ เมือง ใช่ง่อน, ณ วัน เดือน อ้าย แรม ค่ำ หนึ่ง ปี ชวด ฉศก, เปน ใจ ความ ว่า, ใน กาล ทุก วัน นี้ คน ทั้ง ปวง ที่ อยู่ ใน เมือง ใช่ง่อน นั้น, มี ความ สุข มาก. ใน ปี ที่ ล่วง ไป ใหม่ นี้, เปน ปี ที่ แรก ความ สุข หา มี การ ศึก สง ความ ประการ ใด ไม่. ใน ร่าง สิบสอง เดือน ที่ ล่วง ไป แล้ว ที่ ไม่ มี การ ศึก สงคราม นั้น, ก็ บังเกิด ผล ประโยชน์ แก่ เมือง ใช่ง่อน นั้น หลาย อย่าง, แล ศึก ดิน ที่ สำรับ จะ บำรุง เรือ รบ ที่ เข้า มา นั้น, ได้ กระทำ สำเร็จ แล้ว. แล อู่ แห้ง ที่ สำรับ ซ่อม แปลง เรือ ใหม่ นั้น, ก็ ได้ ทำ สำเร็จ ด้วย. แล ทหาร ปืน ใหญ่ ได้ ความ ดี ขึ้น ต่าง ๆ, แล เคาเวิน เมนต์ ฝรั่ง เศศ ที่ เมือง ใช่ง่อน นั้น. ได้ ทำ ตพาน หลาย แห่ง หลาย ตำบล, แล ถนน หน ทาง ก็ หลาย แห่ง หลาย ทาง.

◎ อนึ่ง เคาเวินเมนต์, ได้ ตั้ง สำนัก นี้ ครู สั่ง สอน บุตร พวก บวน ให้ รู้ อ่าน หนังสือ โรมัน, คือ หนังสือ ต่าง ๆ ที่ พวก ชาติ ยูรป ได้ ใช้ อยู่ ใน กาล ทุก วัน นี้. แล ใน ระหว่าง สาม เดือน เท่า นั้น, มี บุตร บวน หก ร้อย คน ที่ ได้ หัด อ่าน หนังสือ โรมัน เปน. แล ใน หก ร้อย คน นั้น, มี สาม ร้อย คน ที่ หัด เขียน หนังสือ โรมัน เปน ด้วย. อนึ่ง ใน สิบสอง เดือน นั้น, ได้ ทำ หนังสือ แผน ที่ ใน เขตร แดน เมือง ใช่ ง่อน นั้น ทุก ตำบล, แล ทำ ที่ ว่า ราช ฝาร ทุก บ้าน ทุก เมือง อย่าง กดหมาย เมือง ฝรั่ง เศศ. อนึ่ง กฮดมิรันล์ ดิลาแครนแคร์, ได้ กำหนด เวลา ที่ จะ กลับ ไป ยัง เมือง แรง เศศ. คือ เปน ณ วัน เดือน สิ่ บ สิ้น เก้า ค่ำ, ปี ฉลู สัปตศก, แล จะ กลับ มา ยัง เมือง ใช่ง่อน อีก, จะ เปน ณ วัน เดือน แปด ข้าง แรม, ๗ เดือน เก้า ข้าง ขึ้น ใน ปี ฉลู สัปตศก นี้. ๚

◎ ไทย เสพ สุรา

◎ ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย การ เสพ สุรา. ดู กร ท่าน ทั้ง หลาย ที่ ได้ อ่าน หนังสือ ฉบับ นี้, ท่าน เคย เสพ สุรา บ้าง ฤๅ ไม่, ถ้า ไม่ เคย แล้ว ขอ ท่าน อย่า ได้ ถูก ต้อง เลย. ถ้า เคย อยู่ บ้าง เล็ก น้อย แล้ว, ก็ จง พิจารณา ให้ เหน โทษ ไภย ใน ประจุบัน แล้ว, แล จง ละ ทิ้ง เสีย. สุรา นั้น เปน อันตราย แก่ ความ สุข แล ชีวิตร แล ทรัพย์ สมบัติ, แล เปน อันตราย แก่ ราชการ บ้าน เมือง เปน อัน มาก,

◎ อนึ่ง กาล ทุก วัน นี้ คน ที่ เสพ สุรา ยา เมา ก็ ทวี มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, แทบ เจียน จมด ทั่ว คน ทั้ง พระนคร เสีย แล้ว. สุรา เปน เหตุ ให้ บังเกิด โรก ต่าง ๆ แก่ คน ผู้ บริโภค นั้น, แล ให้ ถึง พินาศ ฉิบหาย เสีย โดย พลัน เรว หนัก. ถ้า จะ นับ คน ซึ่ง ถึง แก่ ความ ตาย เพราะ เหตุ ที่ ตน ได้ ส้อง เสพ สุรา นั้น, ก็ มาก กว่า มาก หนัก. ถ้า จะ ว่า ด้วย ประเทศ เมือง อะเมริกา ครั้ง ก่อน นั้น, คน ที่ ตาย เพราะ กิน สุรา เปน เหตุ นั้น, ปี หนึ่ง นับ ได้ สาม หมื่น คน. ก็ ใน สยาม ประเทศ นี้ ถ้า ท้าก มี ผู้ นับ ได้ ก็ เหน จะ มาก กว่า นั้น อีก, เพราะ คน ใน สยาม ประเทษ นี้ ไม่ ว่า ผู้ ดี เขญ ใจ ทั่ว ไป ทั้ง นั้น เว้น บ้าง เล็ก น้อย. อนึ่ง นัก โทษ ที่ ต้อง อยู่ ใน เรือน จำ ด้วย ได้ ทำ ผิด เพราะ เหตุ เมา สุรา นั้น จะ มี สัก กี่ มาก น้อย. ถ้า มี ผู้ ไป ถาม เขา ทุก คน ๆ, ว่า เปน โทษ ด้วย เหตุ อัน ใด, คน ที่ ตัง พัน ทนาการ บอก ความ ตาม จริง โดย โทษ ของ ตน ที่ ต้อง ติด นั้น แล้ว. ถ้า จะ นับ ผู้ ที่ ต้อง โทษ ด้วย เหตุ เมา สุรา ได้ สัก สิบ ส่วน, ที่ มิ ได้ เปน โทษ เพราะ สุรา สัก ส่วน หนึ่ง, ด้วย ว่า คน พาล ที่ ส้อง เสพ สุรา บาน น้ำ ตาล เมา, เที่ยว ซก ซิง วิ่ง ราว ปล้น เอา ทรัพย์ สมบัติ ของ เขา, หา กิน อยู่ อย่าง นี้ โดย มาก. ก็ การ เปน บาย อยาย คาย เช่น นี้, ดู เหมือน สุรา เปน เหตุ ยัง ใจ เขา ให้ กล้า ละ ความ ละอาย เสีย ยุยง ให้ ทำ. กรรม อัน นั้น จึ่ง ให้ ผล เหน ประจักษ์ ทัน ตา. เหตุ ฉนี้ จึ่ง จัด ชื่อ ว่า สุรา เปน เสี้ยน หนาม อัน ตราย แก่ แผ่นดิน.

◎ อนึ่ง ทุก วัน นี้ มี คน เปน อัน มาก, กล่าว เข้า แก่ ตัว แก้ ได้ ว่า, รัย ทาน แต่ หนึ่ด หน่อย แล้ว ไม่ เมา ไม่ สู้ เปน ไร. ก็ เมื่อ

บริโภค เข้าไป อย่าง นี้ เปน ที่ น่า กลัว หนัก, ด้วย ว่า คน ทั้ง ปวง ที่ วิบัติ เพราะ กิน เล่า นั้น, เมื่อ เดิม นั้น เขา ก็ กิน บ้าง เล็ก น้อย ไม่ สู้ เมา. ครั้น นาน มา ความ ปรารถนา ของ เขา ก็ กำเริบ ขึ้น, ใจ นั้น ก็ โลภ พา ตัว ของ เขา ไป บริโภค เปน อาจิณ, สิ้น ทั้ง สิน ทรัพย์. ก็ วิไสย ธรรมดา แห่ง สุรา เมื่อ ผู้ ใด ได้ กิน ติด เข้า แล้ว ยาก ที่ จะ ปลด จะ ถอด กัน ได้. สุรา เปรียบ เหมือน นาย ผู้ บังคับ ใช้ ให้ ทำ การ สิ่ง ไม่ อยาก จะ ทำ ก็ ต้อง จำ ใจ ทำ. ก็ ความ ปรารถนา ที่ งอก ขึ้น แต่ ใจ, ครั้น นาน ไป ก็ ใหญ่ โต พอง ฟู ขึ้น. ที่ กำหนด ว่า จะ กิน แต่ น้อย นั้น ก็ หาย ไป. เหตุ ดั่ง นั้น ไซร้ จึง ชื่อ ว่า สุรา เหตุ ใหญ่ เปน ราก แก้ว แห่ง ความ ชั่ว ทั้ง ปวง.

เรื่อไฟ โดน เรื่อ พระที่นั่ง

๏ วัน ศุกร์ เดือน หก ขึ้น สี่ ค่ำ ปี ฉลูศัปตศก, เวลา ห้า โมง เช้า เรือไวกองแกนนิง, กะปิตัน ชื่อ วิลียัมซัน นั้น, แล่น ขึ้น ไป ถึง ปาก คลอง บางกอก น้อย, ตรง ตำหนัก แพ พระบวร ราชวัง. เรือ กำปั่น พระ ที่นั่ง ออก แอบ ฝั่ง เรียง กัน อยู่ ๓ ลำ, เรือ พระที่นั่ง แอมเยรก ขณะ เบ้อ ลำ ๑, เรือ พระ ที่ นั่ง ประพาน พันลา ๑, เรือ พระที่นั่ง อาษาวดีรถ, ชื่อ อังกฤษ ชะลิแวน ลำ ๑, เรือไว กองแกนนิ่ง, เบน กลับ หัว เรือ ไป โดน, เรือ พระที่นั่ง อาษาวดีรถ กระทั้น ทั้ง ลำ, กราบ อ่อน พังไป กง หัก ปลอ่ง ไฟ หก. เรือไว กองแกนนิ่ง ลำ นี้, เปน เรือ หลวง พิศาล สุพผล, เจ้า ของ เรือ รับ ทำ ใช้ ให้ ดี ดัง เก่า, มี พวก พ้อง ของ เรา อยู่ ใน พระบวรราช วัง คือ พระวิศุชุวารี, เขา รับ ธุระกัน ทำ ใช้. เจ้า ของ เรือ ก็ ได้ สบาย ไม่ มี ความ ร้อน ใจ. การ ที่ กลับ เรือ ตรง น่า ตำหนัก แพ, พระบวร ราชวัง นั้น ไม่ ใช่ ที่ ๆ ควร จะ กลับ ที่ นั่น เลย, เพราะ ว่า น้ำ แหง มา แต่ ปาก คลอง บางกอก น้อย, เรือ เจ้า พระยา เขา ก็ ได้ ขึ้น ไป กลับ เสมอ ทุก คราว, แต่ เขา หา ได้ กลับ ตรง น่า ตำหนัก แพ ไม่, เขา ขึ้น ไป กลับ ถึง น่า วัด สมอ ราย จึง ไม่ ได้ มี เหตุ, นี่ เรือไว กองแกนนิ่ง, ไป กลับ ที่ น่า ตำหนัก แพ โดน เรือ หลวง, ก็ ไม่ ได้ เสีย ทรัพย์ สิน เท่า ใด. ถ้า ไป โดน เรือ นอก เข้า แล้ว, เจ้า ของ เรือ คง จะ เอา เรือ เข้า อู่, เจ้า ของ เรือ ที่ โดน ก็ จะ ต้อง เสีย ทรัพย์ สิน มาก. ต่อ ไป วัน น่า ถ้า แม้น ท่าน ทั้ง ปวง จะ ขึ้น ไป กลับ เรือ แล้ว, ก็ ไม่ ควร จะ กลับ ที่ นั้น เลย, ควร จะ ต้อง ขึ้น ไป กลับ ตาม อย่าง เรือ เจ้า พระยา, จึง จะ ชอบ. แจ้ง ความ มา ณวันพุท เดือน หก แรม สิบ ห้า ค่ำ ปี ฉลูศัปตศก.

เรื่อง ผู้ ร้าย

๏ อำแดง สี่ บ้าน อยู่ ริม น้ำ ฝั่ง ตวัน ออก ตรง ตึก พระยา โพษยา ข้าม, ทำ เรื่อง ราว มา ร้อง ว่า, อำแดง ทิม แม่ ค้า เอา ของ ไป เช่า ตึก อำแดง สี่ ไว้. ณวัน เดือน เจด ขึ้น สาม ค่ำ, อำแดง ทิม ไป ไข กุญ แจ ตึก, จะ เอา ของ มา ขาย, จึง รู้ ว่า ผู้ ร้าย ลัก ของ มี รอย คัด ฝา กระดาน หลัง ตึก. ของ หาย ไป, ผ้า ม่วง จีน ๕๗ หีบ เปน ผ้า ๑๑๔ ผืน, ผ้า ขาว ตรา นก ๑๕ พับ, ผ้า ขาว เปลือก กระเทียม ๓๕ พับ. ได้ บอก ความ ต่อ อำแดง สี่ เจ้า ของ ตึก, เจ้า ของ ตึก ไม่ รู้ ว่า หาย ไป เมื่อ ไร. จึง ได้ ทำ เรื่อง ราว มา ร้อง เมื่อ ณวัน เดือน เจด ขึ้น สาม ค่ำ, ว่า มี ผู้ ร้าย ลัก ตึก, ขอ ให้ ช่วย พิจารณา, ได้ ให้ ผู้ ชำระ ลง ไป ดู ที่, มี รอย ปาก สิ่ว คัด ฝา กระดาน กัน หลัง ตึก. ครั้น ไต่ ถาม ได้ ความ ว่า ทาษ ของ เจ้า ของ บ้าน ยืม สิ่ว เพื่อน กัน มา ไว้ คืน หนึ่ง, แต่ เมื่อ วัน สงกรานต์ แล้ว. จึง เอา ตัว ทาษ ของ เจ้า ของ บ้าน ขึ้น มา สี่ คน เขา ได้ ไล่ เลียง ใน เวลา เอียน วัน นั้น. น่า คน ที่ เปน ผู้ ร้าย เสีย ไป, จับ ได้ ว่า เปน พี่ รุ่น, ชัก ถาม ก็ รับ, ชัด เพื่อน กัน ว่า ได้ ถ้า ด้วย กัน สาม คน คือ, อ้าย โห่ อ้าย ศุก อ้าย นุ่ม, รับ เปน สัตย์ นำ สิ่ง ของ ที่ เอา ไป ขาย. ชำระ ความ สาม วัน ได้ ของ เสร็จ ทั้ง สิ้น

๏ ยอง เบ่า ของ อำแดง ทิม		ตัว ผู้ ร้าย
อ้าย ศุก ไต้	ผ้า ม่วง จีน ๕๗ หีบ เปน ผ้า ๑๑๔ ผืน ขาย กับ อำแดง จัน บ้าน ตลาด น้อย	เงิน ชั่ง สิบ ห้า ตำลึง
	ผ้า ขาว ตรา นก ๔ พับ ผ้า ขาว เปลือก กะเทียม ๑๓ พับ อี บัว มารดา อี บัว ขาย	ให้ เงิน ๖ ตำลึง ๒ บาท
	ผ้า ขาว เปลือก กะเทียม พับ ๑ ขาย กับ อำแดง รอด บ้าน โรงศรี วัด ประทุม คงคา	เงิน ๒ ตำลึง
อ้าย โห่ ไต้	ผ้า ขาว เปลือก กะเทียม ๑๑ พับ ขาย ให้ อำแดง เพ็ง พี่ อ้าย จีน โห บ้าน สำเพ็ง	เงิน ๖ ตำลึง ๓ บาท กับ ผ้า ๒ พับ

ข้าย นุ่ม	ใต้	ผ้าขาว เปลือก กะเทียม	๑๐ ภับ
		ผ้าขาว ตรา นก	๑๐ ภับ
		อี บัว มารดา อี บัว ขาย	ให้เงิน ๑๑ ตำลึง

ของขัดคอ่ง

◎ ข้าพเจ้า เหน ความอีก อย่าง หนึ่ง ว่า, โพงพาง ที่ ขึง ลูก ทุ่น ขวาง แม่ น้ำ อยู่ ทุก แห่ง หลาย ตำบล, เหน เปน โทษ แก่ ราษฎร หลาย อย่าง นัก. คือ ล่อง แพ มา โดน เข้า, เข้า ของ โพงพาง ก็ พัง แพ แตก, ไม้ ก็ หาย. แล เรือ มา โดน เข้า, เรือ ก็ ล่ม, เสีย ของ. ลาง ที่ คน พลัด เข้า ไป ใน โพงพาง, คน ก็ ตาย แทบ ทุก ปี. ประโยชน์ ที่ ได้ เปน ของ แผ่นดิน, ค่า เครื่อง มือ ช่อง ละ สาม ตำลึง เท่า นั้น ก็ ไม่ มาก นัก. ถ้า โปรด ให้ ยก เลิก เสีย ก็ จะ มี คุณ แก่ ราษฎร มาก.

◎ อนึ่ง ได้ ประมาณ สาม เดือน แล้ว, ข้าพเจ้า ได้ ไป เที่ยว ตาม ลำ แม่ น้ำ ท่า จีน, ไป ด้วย เรือ ฉลอม, ลูก เมีย ไป ด้วย เปน เวลา กลาง คืน เดือน มืด นัก, ไป โดน เสา โพงพาง ที่ เขา ปัก ทิ้ง ไว้ หา ได้ ถอน เสีย ไม่. แทบ จะ เปน อัน ตราย ให้ เรือ เกือบ ล่ม. ถ้า เปน เรือ ย่อม ๆ แล้ว คง ล่ม เปน แท้. ลูก เมีย ก็ คง เปน อัน ตราย แก่ ชีวิตร. ตั้ง แต่ นั้น ล่อง ไป ไม่ สะบาย เลย, เพราะ มี เสา หลัก โพงพาง, ที่ ปัก ทิ้ง ไว้ ใน แม่ น้ำ นั้น เนือง ๆ. เหตุ ผล ประการ ใด, ท่าน เคานเวินเมนต์ จึง มิ ได้ ห้าม ปราม แล ปรับ ไหม เจ้า ของ ผู้ ที่ ได้ ปัก หลัก เสา โพงพาง นั้น เล่า. ถ้า เขา ปัก ทิ้ง ไว้ เช่น นั้น, ก็ ควร ที่ เจ้า ของ จะ จัด แจง ให้ มี ได้ เพลิง เปน สำคัญ ไว้, แล ตอง เฝ้า เขา วัว เขา ควาย, ให้ มี เสียง ไว้ ด้วย, เรือ ขึ้น ล่อง ไป มา จะ ได้ รู้ เปน สำคัญ. ฯะ

◎ ตันคิมจิงกงสุล ฯ

◎ ตันคิมจิง ที่ อยู่ เมือง สิงโปร์, ที่ ใน หลวง ตั้ง เปน ที่ พระ พิเทศ ภานิช สยามพิชิต ภักดี กงสุล สยาม, เข้า มา เฝ้า เมื่อ เดือน หก นั้น. ได้ ไป เฝ้า เจ้า นาย, แล ไป หา ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย, แล เรือ ที่ ใน เมือง บางกอก เปน หลาย แห่ง หลาย ตำบล, ท่าน เหล่า นั้น ได้ เชิญ พระพิเทศภานิช ไป กิน เลี้ยง เปน ธรรมเนียม ไทย บ้าง, ธรรมเนียม อย่าง ยุโรป บ้าง. แต่ บ้าน เจ้า พระยา พระคลัง, บ้าน พระ ภานี สมบัติ บริบูรณ เลี้ยง ใหญ่, เอา อย่าง ธรรมเนียม ขุนนาง เมือง จีน, กิน เข้า สอง ร้อย ชาม, ของ หวาน ทั้ง ผลไม้ เจ็ด สิบ ชาม. กิน คราว หนึ่ง แล้ว ลุก ออก มา กิน น้ำ ร้อน น้ำ ชา, พูดจา กัน ประมาณ สาม สิบ มีนิต, จัด โต๊ะ เปลี่ยน ใหม่ แล้ว กลับ เข้า กิน อีก. ทำ ดัง นี้ ถึง สาม ครา จึง เลิก, เวลา รับ ประทาน ตั้ง แต่ หัว ค่ำ ไป จน เวลา เจ็ด ทุ่ม, จึง แล้ว กัน. เลี้ยง ใหญ่ เปน ธรรมเนียม จีน อย่าง นี้ มี สอง แห่ง เท่า นั้น. ที่ บ้าน เจ้า พระยา พระคลัง เมื่อ เวลา กิน โต๊ะ มี นโหรี ให้ ฟัง. ที่ บ้าน พระ ภานี สมบัติ บริบูรณ มี ศักระวา ดอก ซ่อย, มี แพน ลาว ให้ ฟัง. พระ พิเทศ ภานิช กงสุล มี ความ ยินดี มาก, ด้วย คอเวอนเมนต์ ไทย ทั้งปวง แล เชลัว รักษ ใคร่ นับถือ, เพราะ ใน หลวง โปรด ปราน เขา.

◎ อนึ่ง ท่าน เจ้าพระยาศรี สุริยวงษ ที่ สมุหะ พระกลาโหม, ได้ ให้ พระพิเทศพานิช ขึ้น ภัก อาไศรย ที่ บ้าน ทำ ใหม่ ใน สวน ดอกไม้, ซึ่ง เปน ที่ สะอาด งด งาม, แล้ว จัด คน พิทักษ รักษา เลี้ยง ดู, แล จัด เรือ ที่ จะ ไป มา เที่ยว ด้วย, เปน ศุกข์ สบาย ตั้ง แต่ มา ถึง จน กลับ ไป ไม่ ขัด สน.

◎ ข้าพเจ้า ผู้ แต่ง หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, เหน ควร แล้ว ที่ ขุน นาง ผู้ ใหญ่, จะ มี ใจ รักษ ใคร่ พระ พิเทศภานิช สยาม พิชิต ภักดี เช่น กล่าว มา แล้ว, เพราะ สมเดจ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ตั้ง ท่าน ไว้ ต่าง พระเนตร์ พระกรรณ์ ที่ เมือง อังกฤษ เปน ที่ สำคัญ ใหญ่.

◎ แมกนีเซียม ฯะ

◎ ด้วย ใน เมือง ลอนดอน, ที่ ตึก ใหญ่ ได้ ว่า ราชการ นั้น, นาย ห้าง ชื่อ ชานลเนฟชิว แอนด์ กำปะนี, ได้ สำแดง แสง สว่าง แห่ง แมกนีเซียม ใน คืน วัน หนึ่ง. แสง สว่าง อื่น ที่ ทำ ด้วย ขี้ ผึ้ง, แล ทำ ด้วย แคศ นั้น, แสง อ่อน ไป เหมือน ตะเกียง ที่ จุด ตาม ไว้ ใน กลาง แดด. เมื่อ จะ ใช้ แมกนีเซียม เปน ตะเกียง นั้น, เขา เอา แมกนีเซียม ทำ เปน ลวด เล็ก ๆ โดย ยาว ร้อย หก สิบ ฟุต, น้ำ หนัก นั้น กึ่ง ตำลึง, คิด เปน ราคา สาม สิบ รูเบี้ย, คิด เปน เงิน ตรา ไทย, ห้า ตำลึง สิบ สลึง. เมื่อ กำลัง จุด ตาม อยู่ นั้น, ใน สาม นาที ก็ สิ้น ไป สาม ฟุต. อนึ่ง เขา ได้ สำแดง คุณ แห่ง แมก นีเซียม ใน วัน หนึ่ง, ที่ ตึก สำรับ ชัก เงา รูป. แล รูป ที่ ชัก ด้วย แสง แมกนีเซียม นั้น ดี ที่ สุด, ไม่ มี ที่ จะ ติ ได้ เลย. ฯะ

◎ ราคา สินค้า ที่ กรุงเทพ.

◎ ณวัน เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ ปี ฉลูสัปตศก.

◎ น้ำ ตาล ทราย ขาว ดี ที่ สุด, หาบละ ๑๒ บาท ๓ สลึง.

น้ำ ตาล ทราย ที่ ขัด ว่า ที่ ๑ นั้น หาบละ ๑๒ บาท สลึง เฟื้อง.

น้ำ ตาล ทราย ที่ ขัด ว่า ที่ ๒ นั้น หาบละ ๑๑ บาท ๓ สลึง.

น้ำ ตาล ทราย ที่ ๓ หาบละ ๑๑ บาท สลึง.

น้ำ ตาล ทราย อย่าง เหล่า นี้ ไม่ สู้ มี มาก.

น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๑ หาบ ละ ๘ บาท ๓ สลึง.

น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๒ หาบ ละ ๘ บาท สลึง.

น้ำ ตาล ทราย แดง เหล่า มี น้อย.

พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๔ บาท ๒ สลึง.

ฝาง อย่าง ที่ ๓, ๔, ตุ้น หนัก ได้ หาบ ๑ เปน หาบ ละ ๓ บาท ๒ สลึง.

ฝาง อย่าง ๔, ๕, ตุ้น หนัก หาบ ๑ เปน หาบ ละ ๓ บาท สลึง.

ฝาง อย่าง ๕, ๖, ตุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ ๓ บาท เฟื้อง.

ฝาง อย่าง ๖, ๗, ตุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ สอง บาท ๓ สลึง.

ฝาง อย่าง ๗, ๘, ตุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ สอง บาท ๒ สลึง.

สินค้า เหล่า นี้ กำลัง เข้า มา มาก.

ไม้ ศัก เปน กะดาน หนา ๓ กะเบียด ราคา ยก ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.

ไม้ ชิง ชัน หนัก ๑๐๐ หาบ, ราคา ใน ร่วง ๑๕๐ ถึง ๒๔๐ บาท.

หนัง ควาย หาบ ละ ๙ บาท.

เขา ควาย หาบ ละ ๑๐ บาท.

หนัง วัว	หาบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง
กำยาน ที่ ๑	หาบ ละ ๑๘๐ บาท แล ๒๐๐ บาท.
กำยาน ที่ ๒	หาบ ละ ๑๓๐ บาท แล ๑๕๐ บาท.
รง	หาบ ละ ๔๗ บาท.
งา เม็ด	เกวียน ละ ๑๑๕ บาท แล ๑๒๐ บาท.
ครั่ง ที่ ๑	หาบ ละ ๑๔ บาท.
ครั่ง ที่ ๒	หาบ ละ ๑๒ บาท สลึง.
งา ช้าง	หาบ ละ ๓๒๖ บาท แล ๓๔๖ บาท ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.
กระวาน	หาบ ละ ๑๘๓ บาท.
เร่ว	หาบ ละ ๒๒ บาท สลึง.
กะสอบ	พัน ละ ๗๕ บาท.
ไหม ลาว	หาบ ละ ๒๖๐ บาท.
ไหม เมือง ญวน	หาบ ละ ๗๑๐ บาท.

ทอง ใบ อันเสิ่ง ที่ ๑ ราคา หนัก บาท ๑ เปน เงิน ๑๖ บาท.

การ แลก เงิน ฝาก ไป เมือง สิงกะโปร์, เงิน ๑๐๐ เหรียน ได้ กำไร สองเหรียน กับ ๒๕ เซ็น บ้าง, แล สองเหรียน กับ ๗๕ เซ็น บ้าง.

◎ ราคา สินค้า เมือง บีแนง ณวันเดือน ห้า แรม ๑๒ ค่ำ, ปี ฉลู.

สินค้า อย่าง ไร		เหรียน	เซนต์	เหรียน	เซนต์
ชี ผึ้ง	หาบละ	๔๐	. .	. . .	. .
การะบูน	หาบละ	๒๒	. .	. . .	. .
น้ำมัน พร้าว	หาบ ใหญ่	๑๒	. .	. . .	. .
กาแฟ	หาบละ	๑๔	. .	. . .	. .
งา ช้าง	หาบละ	๒๐๐	. .	๑๓๐	. .
กะเกาะ ปลา	หาบละ	๖๐	. .	๖๒	. .
กำยาน	หาบละ	๕๒	. .	๒๕	. .
หนัง ควาย	หาบละ	๖	๙๐	๗	. .
หนังวัว	หาบละ	๑๐	๒๕	. . .	. .
เขา ควาย	หาบละ	๗	๓๕	. . .	. .
เข้า เปลือก	เกวียน ละ	๕๒	. .	. . .	. .
เข้า สาร ขาว ที่ ๑	เกวียน ละ	๑๑๖	. .	๑๐๕	. .
เข้า สาร ที่ ๓	เกวียน ละ	๙๘	. .	๘๘	. .
เข้า กล้อง	เกวียน ละ	๘๕	. .	๘๑	. .
พริกไทย ดำ	หาบละ	๕	๑๓	๕	๑๗
เกลือ บำใบ	เกวียน ละ	๑๕	. .	. . .	. .
เกลือ ขาว	เกวียน ละ	๒๒	. .	. . .	. .
ครั่ง ไทย	ยะฮา ละ	๔๐	. .	. . .	. .
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๑	หาบ ละ	๖	. .	๖	๕๐
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๒	หาบละ	๕	. .	๕	๕๐
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๓	หาบละ	๔	๒๕	๔	๗๕
น้ำ ตาล ทราย แดง	หาบละ	๓	๒๕	๓	๗๕
ตะกั่ว	หาบละ	๒๐	๔๐	๒๕	๕๕
ผ้า บังกลา	ห้บ ละ	๓๙๐	. .	๔๑๒	. .
ผ้า เทอกี	หาบละ	๔๒๓	. .	๔๓๐	. .
ผ้า กิบ เทอกี	หาบละ	๔๔๐	. .	. . .	. .

กองเตวน

◎ บาญชี จับ คน ทำ ผิด ที่ กับบีดันเอมส์, นาย กอง เตวน ได้ยอก มา. ตั้ง แต่ ณวัน เสาร์ เดือน หก แรม สี่ ค่ำ, มา จน ถึง ณวัน อาทิตย์ เดือน เจด ขึ้น สี่ ค่ำ, บี ฉลู สัปตศก. รวม เปน สิบหก วัน ด้วย กัน. คือ จับ ผู้ ร้าย ขโมย ที่ย สอง ใบ ได้ คน ๑ จับ ผู้ ร้าย ขโมย กังเกง ได้ คน ๑ จับ ผู้ ร้าย ขโมย ไก่ ได้ คน ๑ จับ คน เสพ สุรา เมา ได้ คน ๑ จับ ทาษ หนี นาย เงิน ได้ ๒ คน

จับ คน เปน ลูก นี่ เขา ๑๒๐ บาท ได้ คน ๑
จับ คน ชาย ผี้น ต้อง ห้าม ได้ คน ๑
จับ คน วิ่ง ราว ตาม ถนน หลวง ได้ คน ๑
จับ คน ถือ เครื่อง สาตราวุธ ได้ ๓ คน
จับ ผู้ ร้าย ขโมย ทอง คำ ราคา ๔๒๐ บาท ได้ คน ๑
จับ คน ทำ ล่วง เกิน ได้ คน ๑

หนังสือ ขาย

◎ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัด พูด คำ อังกฤษ จบ ละ ๖ สลึง. แล หนังสือ จินดามะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุท ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา จบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุด ไทย, ทำ เปน สอง เล่ม อังกฤษ, ขาย จบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาด สมุด เปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละ บาท บ้าง, เล่ม ละ สอง สลึง บ้าง, เพียง หนึ่ง บ้าง. หลาย อย่าง ต่าง ๆ เชิญ ท่าน ทั้ง หลาย มา หา ข้าพเจ้า ที่ โรง พิมพ์

ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล นั้น เทอญ.

ใบ ที่ ๙ ระ ออก ณวัน ศุกร์ เดือน เจ็ด แรม ๙ ค่ำ.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบีตัน ชื่อ ไร	ตัน	เปน เรือ ระไร	มา แต่ ไหน
ณวัน เดือน หก แรม เก้า ค่ำ	ไลออน	ลีเซอ	๒๐๐	บาก สยาม	กลาปา
๑๐ ค่ำ	ยังเม	จีน	๒๐๐	บาก สยาม	กลาปา
๑๔ ค่ำ	แวร์ลิวปรัก	ซิบดอพีน	๔๐๐	บาก ซอลันด์	สัมปาหลัง
เดือน เจ็ด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	เบดซี	เซมส	๒๙๔	บริก อังกฤษ	คาดิบพ์
๓ ค่ำ	ไต้เซง	จีน	๑๒๐	สกูเนอ สยาม	สัมปาหลัง

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

ณวัน เดือน	กำปั่น ชื่อ ไร	กับบีตัน ชื่อ ไร	ตัน	เปน เรือ ระไร	จะ ไป ไหน
ณวัน เดือน หก แรม ห้า ค่ำ	เบนดิก	มอเลย	๕๓๗	บาก สยาม	สิงกะโปร์
๗ ค่ำ	โคลดีเฟ่นเดอ	ดีแกศโตร	๒๗๖	บาก สยาม	ฮองกง
๗ ค่ำ	บันลี	จีน	๒๖๐	บาก สยาม	ฮองกง
๘ ค่ำ	กิมเซ็งฮอง	ซกัด	๓๑๖	สกูเนอ สยาม	สิงกะโปร์
๙ ค่ำ	ปรินเซ็ดชีแรบพี้	โคเฟด	๔๕๔	บาก สยาม	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	เจ้า พระยา	ฮอดสัน	๓๕๓	เรือ ไฟ สยาม	สิงกะโปร์
๑๔ ค่ำ	เซนเอดอ	ดัมซัน	๓๒๓	บาก สยาม	ฮองกง
๑๕ ค่ำ	กอนเตศ	ดัมซัน	๖๐๘	ซิบ สยาม	ฮองกง
๑๕ ค่ำ	เอดิมกวาน	เซนเซด	๓๐๕	บาก อังกฤษ	ฮองกง

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนเจ็ดแรมแปดค่ำ จุลศักภาช ๑๒๒๗ June 16th 1865. คฤศศักภาช ๑๘๖๕, ใบที่ ๘ No. 8.

◎ ตำราลมอากาษ ๆ

บท ๒

◎ ใน หนังสือ จดหมาย เหตุ เมื่อ ต้น เดือน นี้, ได้ ว่า ด้วย ลม อากาษ นิ้ว แล นิ้ว ทั่ว แผ่นดิน หนัก สิบ ชั่ง, เท่า กัน กับ น้ำ ใน ท่อ ภูก ได้ ห้า วา กับ เจ็ด นิ้ว. ถ้า จะ เอา ท่อ สูง หก วา ให้ ต้น ข้าง หนึ่ง, เต็ม ด้วย น้ำ แล้ว กลับ ปาก ท่อ นั้น ลง ใน ชาม, น้ำ ใน ท่อ นั้น ก็ จะ ทรุด ลง คง อยู่ แต่ ห้า วา กับ เจ็ด นิ้ว เท่า นั้น, ไม่ ได้ ทรุด ลง อีก เลย. เปน ทั้ง นี้ เพราะ ลม อากาษ ได้ ดัน น้ำ ที่ ปาก ท่อ นั้น ไว้, นิ้ว แล นิ้ว หนัก สิบ ชั่ง, เหมือน ที่ ว่า มา แล้ว นั้น.

◎ คน ทั้งปวง ได้ รู้ ดัง นั้น แล้ว, จึง ทำ เปน สูบ น้ำ. สูบ นั้น มี หลาย อย่าง ต่าง ๆ กัน, คือ สูบ น้ำ, แล สูบ ลม, แต่ ทว่า ได้ ทำ ตาม วิชา ลม อากาษ ที่ ว่า มา แล้ว นั้น. แล เครื่อง สูบ น้ำ อย่าง หนึ่ง ที่ จะ ทำ ได้ ง่าย, ที่ คน ได้ ใช้ มาก นั้น เขา ทำ อย่าง นี้, ให้ ทำ เปน ท่อ เล็ก ใหญ่ ตาม ใจ มิ ได้ กำหนด, ริม ปาก ท่อ ข้าง ใน ที่ จะ จุ่ม ลง ใน น้ำ นั้น, ให้ มี ปตู ลม เบิด ขึ้น แล บิด ลง ได้, ที่ ลูก สูบ นั้น ก็ ทำ ให้ มี ปตู ลม เบิด ขึ้น แล บิด ลง ได้ เหมือน กัน, เอา ท่อ สูบ นั้น จุ่ม ลง ใน น้ำ หน่อย หนึ่ง. ถ้า ชัก ลูก สูบ นั้น สูง ขึ้น เพียง ใด, น้ำ ก็ จะ เข้า ตาม ช่อง ปตู ข้าง ล่าง เพียง เสมอ ลูก สูบ เท่า นั้น, แล น้ำ เข้า ไป ใน สูบ นั้น เพราะ ไม่ มี ลม อยู่ ข้าง ใน, ลม อากาษ จึง ดัน น้ำ ข้าง นอก ท่อ, ให้ ดัน ปตู สูบ เข้า ไป ได้. ถ้า กด ลูก สูบ ลง ไป น้ำ ก็ ไม่ ออก ได้, เพราะ ดัน ปตู ข้าง ล่าง ให้ บิด ไว้, น้ำ จะ ดัน ขึ้น ให้ ปตู ที่ ลูก สูบ นั้น เบิด ออก, แล ชัก ลูก สูบ ขึ้น อีก ที หนึ่ง, น้ำ ก็ จะ ไหล ออก ตาม ท่อ ข้าง บน, ตั้ง แต่ นั้น น้ำ จะ ไหล ออก ทุก ที ชัก ลูก สูบ มิ ได้ ขาด. เครื่อง สูบ น้ำ อย่าง นี้ เขา ได้ ใช้ มาก, ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก จาก ท้อง กำปั่น บ้าง, ได้ สูบ น้ำ ใน บ่อ, แล ใน แม่น้ำ ให้ ขึ้น บน เรือ บ้าง. เขา ได้ ใช้ ใน กำปั่น นั้น สอง สูบ ให้ พร้อม กัน บ้าง, สาง สำ ใช้ สูบ สี่ สูบ บ้าง ให้ ไป พร้อม กัน. แล ปตู ช่อง ลม ใน สูบ ข้าง ล่าง นั้น, ให้ สูง กว่า น้ำ ห้า ศอก หก ศอก ก็ ได้, ถ้า ปตู นั้น สูง กว่า ห้า วา กับ เจ็ด นิ้ว, ถึง จะ ชัก สูบ สัก เท่า ใด ๆ, น้ำ ก็ มิ ได้ ขึ้น เลย, เพราะ กำลัง ลม ข้าง ใน กับ ข้าง นอก ดัน ไว้ เท่า กัน. อีก ประการ หนึ่ง ปตู ลูก สูบ นั้น อย่า ให้ มี รู สัก หนิด หนึ่ง เลย, ถ้า มี รู ประมาณ เท่า ช่อง เข็ม, ลม จะ เข้า ไป ข้าง ใน ได้, จะ ชัก น้ำ ไม่ ขึ้น เลย.

◎ สูบ น้ำ อีก อย่าง หนึ่ง, ก็ ทำ เหมือน กัน กับ สูบ ที่ ว่า มา แล้ว, ผิด กัน แต่ ไม่ มี ปตู ช่อง ลม ที่ ลูก สูบ, แต่ ปตู ที่ สูบ ข้าง ล่าง นั้น มี เหมือน กัน. แต่ ทว่า มี ท่อ เล็ก ที่ น้ำ จะ พุ ออก นั้น, ทำ ให้ ต่ำ ลง มา เหนือ ปตู หน่อย หนึ่ง. เมื่อ ชัก สูบ ขึ้น, ปตู จะ เบิด, น้ำ จะ เข้า ใน สูบ, เมื่อ กด ลง น้ำ จะ ดัน ปตู ให้ เบิด, แล้ว น้ำ จะ พุ ออก ตาม ท่อ เล็ก นั้น. ท่อ อย่าง นี้ สำรับ เขา รด ต้น ดอก ไม้, ถ้า จะ ให้ น้ำ โปรย ออก ไป ไกล, ก็ ต้อง กด ลูก สูบ ลง ให้ แรง ตาม ปรารถนา จะ ให้ ไกล้ แล ไกล. แล เครื่อง สูบ นี้ เมื่อ ชัก ลูก สูบ ขึ้น น้ำ ก็ อยุด มิ ได้ พุ ออก, เมื่อ กด ลง น้ำ จึ่ง พุ ออก ได้ ทุก ที.

◎ จะ ว่า ถึง สูบ น้ำ อีก อย่าง หนึ่ง, กระทำ เหมือน กัน กับ สูบ ที่ ว่า มา ใน ที่ สอง, ต่าง กัน แต่ อย่าง ใหม่, ที่ ว่า นี้ มี หีบ ลม ด้วย, จึ่ง ทำ ให้ ท่อ เล็ก ที่ น้ำ จะ พุ ออก นั้น เข้า ไป ใน หีบ ลม, แล ให้ มี ปตู บิด เบิด ได้ ที่ ปลาย ท่อ เล็ก ที่ อยู่ ใน หีบ ลม นั้น ด้วย. แล้ว จึ่ง ให้ มี ท่อ เล็ก ๆ อีก อัน หนึ่ง, ให้ อยั่ง ลง มา กลาง หีบ ลม นั้น, ให้ สูง พ้น พื้น กัน หีบ ลม นั้น สอง นิ้ว สาม นิ้ว ก็ ได้, แต่ ปลาย ท่อ นั้น ให้ สูง กว่า หีบ ลม ขึ้น ไป สอง ศอก สาม ศอก ก็ ได้, ให้ ขึ้น ไป เหมือน กัน กับ ลูก สูบ นั้น. เมื่อ ชัก ลูก สูบ ขึ้น จะ ดูด น้ำ เข้า ตาม ช่อง ปตู ให้ น้ำ เข้า ไป ใน สูบ, เมื่อ กด ลง ปตู สูบ น้ำ จะ บิด, ปตู ที่ อยู่ ปลาย ท่อ เล็ก ที่ อยู่ ใน หีบ ลม จะ เบิด, น้ำ จะ เข้า ใน หีบ ลม ทั้ง หมด. เมื่อ ชัก ลูก สูบ ขึ้น อีก, น้ำ ใน หีบ ลม นั้น จะ ดัน ปตู ที่ ปลาย ท่อ เล็ก นั้น ให้ บิด, น้ำ จะ กลับ

ไหล ไปใน สูบ นั้น ไม่ ได้, น้ำ ข้าง นอก จะ ไหล เข้า ใน สูบ ได้, เพราะ ชัก ลูก สูบ ขึ้น ปตู สูบ นั้น เบีด. เมื่อ กด ลูก ชูบ ลง อีก, น้ำ จะ เข้า ไป ใน หีบ ลม อีก, จะ อัด ลม อยู่ ข้าง ใน, ลม จะ ออก ไม่ ได้, เพราะ น้ำ ถ่วม ปลาย ท่อ ข้าง ล่าง ที่ อยู่ ลง ใน หีบ ลม นั้น. เมื่อ ชัก ลูก สูบ ขึ้น, แล กด ลง หลาย ที, ก็ ยิ่ง อัด ลม ใน หีบ นั้น นัก, ลม จะ ดัน น้ำ ให้ ขึ้น ตาม ท่อ ใน หีบ ลม ที่ ออก ข้าง บน แรง ยิ่ง นัก, น้ำ จะ พุ่ง ออก ทุก ที, ชัก ลูก สูบ แล กด ลง มิ ได้ อยุด เลย. เครื่อง สูบ น้ำ นี้, ก็ เปน เครื่อง สำรับ กับ ไฟ. แล ที่ สุด ปลาย สูบ น้ำ นั้น, เขา ให้ มี ท่อ ทำ ด้วย หนัง สัตว, ต่อ ติด ไป จะ ให้ ไกล ห้า เส้น หก เส้น ก็ ได้, ให้ ปลาย ท่อ หนัง นั้น ลง ใน บ่อ ก็ ได้, ใน แม่ น้ำ ก็ ได้, ยัง สูบ น้ำ อีก หลาย อย่าง, ก็ กระ ทำ ตาม วิชา นี้ ทั้ง หมด.

◎ แล ใน เดือน ข้าง น่า, เรา จึ่ง จะ ว่า ถึง เครื่อง สำรับ กำ หนด จะ ให้ รู้ ว่า ลม อ่อน แล ลม กล้า, ที่ พ่อ ค้า ได้ ใช้ ใน กำ บั่น, อังกฤษ เรียก ชื่อ ว่า, บรัมอิเตอ อย่าง หนึ่ง, สิน สัมอิเตอ อย่าง หนึ่ง.

ว่า ด้วย ข่าว มา แต่ ยุรบ แล อเมริกา ตาม ทาง ไฟฟ้า

◎ เมื่อง ลอนดอน, เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน หก ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, ปี ฉลู สัปตศก, เขา ได้ ข่าว มา แต่ เมื่อง อเมริกา ว่า, เซนนิเร็ลลี แม่ ทัพ ใหญ่ ฝ่าย ขบถ, ได้ ยอม แพ้ แก่ เซนนิเร็ล แครนท์ แล้ว, กอง ทัพ ที่ ยอม แพ้ ปราไชย ไป นั้น, นับ ได้ ๒๕๐๐๐ คน.

◎ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมื่อง รูเซีย ว่า, ราช บุตร ใหญ่ เจ้า เมื่อง ที่ จะ เปน กระศัตริย์ สืบ วงษ ไป นั้น, อายุ ได้ ๒๒ ปี, ถึง แก่ กรรม เมื่อ ณะ วัน จันทร์ เดือน หก แรม สิบ สี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

◎ อนึ่ง เสมียร ราช ทูต แห่ง เมื่อง รูเซีย, ที่ ให้ ไป อยู่ ณะ เมื่อง ปาริศ ฝรั่ง เสศ นั้น, มี อ้าย ผู้ ร้าย มา ฆ่า เสีย ถึง แก่ กรรม์ ตาย แล้ว.

◎ เมื่อง ลอนดอน, เมื่อ ณวัน พุธ เดือน หก ขึ้น สอง ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, เขา ได้ ข่าว มา แต่ เมื่อง อเมริกา ว่า, เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน, มี อ้าย ผู้ ร้าย มา ลอบ ยิง ด้วย ปืน เมื่อ ณวัน ศุกร เดือน ห้า แรม สี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก. ครั้น อยู่ มา ถึง ณวัน เสาร์ เดือน ห้า แรม ห้า ค่ำ เวลา เช้า ถึง แก่ กรรม ตาย, อ้าย ผู้ ร้าย เหล่า นั้น หมาย ว่า จะ ฆ่า มิศเตอชิวอาด, ที่ เปน ขุนนาง ใหญ่ ของ เปรศ ซิเด็นต์ ลิงกัน, สำรับ ฝ่าย ท่าง ประเทศ, แต่ มิศเตอชิวอาด นั้น ถูก ฟัน ด้วย ดาบ หลาย แผล, แต่ ยัง หา ตาย ไม่.

◎ เมื่อง นุยอก, เมื่อ ณวัน ศุกร เดือน หก ขึ้น สี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, มี ข่าว มา ว่า, อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ยิง เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน นั้น, มี ผู้ มา ยิง ถูก ปืน ตาย แล้ว. แล มี ข่าว เซ็นนิเร็ลเซอมัน แม่ ทัพ ฝ่าย เมื่อง อเมริกา นั้น, ได้ ทำ หนังสือ สัญญา ไว้ กับ เซ็นนิเร็ล ยอนซตอน แม่ ทัพ ฝ่าย พวก ขบถ ว่า, จะ สงบ การ ศึก นั้น งด ไว้ ก่อน, แต่ เสาเวินเมนต์ เมื่อง อเมริกา นั้น ไม่ เหน ด้วย, จึ่ง ให้ เซ็นนิเร็ล แครนท์ ยก กอง ทัพ ไป รบ กว่า จะ ยอม แพ้ ให้ ได้.

◎ เมื่อง ลอนดอน, ฝ่าย บด กำลัง ขาย ราคา บ่อน ละ สลึง เฟื้อง เสศ, ฝ่าย พวก ขบถ เมื่อง อเมริกา ได้ เผา ฝ่าย บด เสีย ๙๐๐๐๐ เบละ, เบละ หนึ่ง หนัก ประมาณ ได้ ๔ หาบ. อนึ่ง คน ผู้ ร้าย ที่ จะ คอย ลอบ ฆ่า มิศเตอชิวอาด นั้น, เขา ยิง ตาย เสีย แล้ว, แล พัก พวก อ้าย ผู้ ร้าย นั้น, เขา จับ ตัว ได้ สิ้น แล้ว.

◎ เมื่อง อเมริกา, เมื่อ ณวัน พุธ เดือน ห้า แรม เก้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, มิศยอนซตอน ที่ ขึ้น เปน เปรศซิเด็นต์, แทน มิศลิงกัน ที่ ตาย นั้น ได้ ขึ้น ว่า ราช การ แผ่นดิน อยู่, แต่ หา ได้ บอก ว่า จะ ประพฤษดิ์ อย่าง ไร ไม่, เซ็นนิเร็ลยอนซตอน แม่ ทัพ ฝ่าย ขบถ ยัง กำลัง หนี อยู่ ตรง หน้า เซ็นนิเร็ลเซอมัน, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า จะ ยอม แพ้ โดย เร็ว. อนึ่ง มิศเตอ ชิวอาด ที่ ถูก ฟัน ด้วย ดาบ นั้น ค่อย ทุเลา ขึ้น, แล สพ เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน นั้น, ได้ ฝัง ไว้ ใน วัน นั้น.

◎ เมื่อง นุยอก, เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน หก ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, มี ข่าว มา ว่า, เซ็นนิเร็ล ยอนซตอน, แม่ ทัพ ฝ่าย ขบถ นั้น, ได้ ยอม แพ้ แก่ เซ็นนิเร็ล เซอมัน แม่ ทัพ ฝ่าย เมื่อง อเมริกา กอง ทัพ ฝ่าย ขบถ ทั้ง ปวง หมด ได้ ทำ หนังสือ สัญญา กัน ว่า, จะ ไม่ ยก เครื่อง สาตราวุธ ขึ้น ต่อ สู้, ทำ สงคราม รบ กับ เมื่อง อเมริกา ต่อ ไป แล้ว, กว่า จะ เปลี้ยน พวก ชเลย ทั้ง สอง ฝ่าย, ให้ สำเร็จ แล้ว แก่ กัน นั้น.

◎ อนึ่ง มิศเดวิศ, ผู้ ได้ เปน เปรศซิเดนต์ ฝ่าย ขบถ, ได้ หนี ไป จาก เมื่อง ริศมอนท์, ไป ถึง เมื่อง เซาซิแกโรไลนา แล้ว.

◎ เมื่อง อเมริกา ที่ เมื่อง นุยอก, เมื่อ ณวัน พุธ เดือน หก ขึ้น เก้า ค่ำ นั้น มี ข่าว มา ว่า, กอง ทัพ ฝ่าย ขบถ ที่ แตก กระจัด พรัด พราย ไป นั้น, ก็ ยอม แพ้ สิ้น ทั้ง หมด. แล้ว ได้ ทำ หนังสือ

สัญญาไว้ว่า, จะไม่ยกเครื่อง สาตราวุธ ขึ้น ต่อสู้ทำสงคราม กับ เมือง อเมริกา ต่อไปแล้ว. แล มีข่าว มาว่า กอง ทัพ ฝ่าย เมือง อเมริกา นั้น, เคาเวินเมนต์เมือง อเมริกา, ได้ให้พวกทหาร กลับไป บ้าน เมือง ได้ประมาณ สี่ แสน คน แล้ว, เพราะไม่ต้อง การ,ๆ ที่ทำศึก สงคราม กัน นั้น, จะสงบ กัน แล้ว.

◎ อนึ่ง มิศ ยอนซตอน, ที่ เป็น เปรศซิเดนต์ ใหม่ นั้น, ได้ เปิด ของให้โอกาศ ลูกค้า วานิช, ไป ซื้อ ขาย ที่ฝ่าย ใต้ เมือง อเมริกา นั้น แล้ว.

◎ แล มีข่าว มาว่า ฝ่าย ยอด แล้ว, ที่เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ นั้นแพ้ อยู่.

◎ มีหนังสือข่าว เมือง อเมริกาว่า, ณวันเสาร์เดือน ห้าแรม ห้าค่ำ ปีฉลูสัปตศก มิศตอนตัน, ผู้เป็นขุนนางใหญ่ ฝ่ายฆ่าศึก เมือง อเมริกา นั้น, บอกข่าวว่า, เปรศซิเดนต์ลิงกัน, ในเวลา ค่ำวันนั้น, เมื่อเวลา นาฬิกา ได้ยาม หนึ่ง กับครึ่ง ทุ่ม, ได้นั่ง อยู่ในที่ประชุม ชนเป็นอันมาก, แล ภรรยา ของเปรศซิเดนต์ ลิงกัน, กับ ภรรยา ของ มิศฮาริก, กับ นาย ทหาร คน หนึ่ง ชื่อ ว่า รัสเบิน. ขณะ นั้น มีอ้าย ผู้ร้าย อย่อง แอบ เข้า มา ข้าง หลัง เร็ว นัก, มันได้ที่ จึ่งยิง เอา เปรศซิเดนต์ ลิงกัน, ถูก ศีศะ ตรง ท้าย ทอย ล้ม ลง สลบ ไปไม่ รู้สึก ตัว. แล้วอ้ายผู้ร้าย ก็ วิ่งโดด ขึ้น ไป อยู่ บน แท่น, ที่ คน ทั้งปวง เคย มา แจ้ง ความ ต่าง ๆ แก่ เปรศซิเดนต์ ลิงกัน ที่ นั่น, แล้ว ชัก กระบี่ ออก กวัด แกว่ง ทำ สิงหนาท ร้องด่า คน สำแดง ไภย ต่าง ๆ, แล้ว กระโดด วิ่ง กลับ ออก ไป ทาง ปตู หลัง ศึก. ในทันใด นั้น ยังมี อ้าย ผู้ร้าย อีก คน หนึ่ง, เป็น คู่คิด กัน กับ อ้าย ผู้ร้าย ที่ ยิง เปรศซิเดนต์ ลิงกัน นั้น, มัน เข้าไป ที่ มิศเตอ ซิวอาด อยู่ นั้น แล้ว บอก ว่า, มีเรื่อง ความ มา ถึง ท่าน เป็น การ ร้อน. ฝ่าย มิศเตอ ซิวอาด นั้น, บ่วย เป็น ไข้ นอน อยู่ บน ที่ นอน. ฝ่าย คน ที่ รักษา ปตู นั้น หมายว่า จริง, ไม่ทันรู้ จึ่ง เปิด รับ ให้เข้าไป ใน ห้อง, ครั้น มัน เข้าไปได้, จึ่งวิ่ง ตรง เข้าไป ถึง ที่ นอน, ชัก ดาบ ออก แทง มิศเตอ ซิวอาด ถูกที่ คอ สอง สาม แห่ง, แล แทง หน้า สอง แห่ง, แล้ว ก็วิ่ง กลับ ออก ไป. ในทันใด นั้น ผู้ที่ พยาบาล มิศเตอ ซิวอาด อยู่, เหน ว่า เกิด ความ จลาจล วุ่น วาย ขึ้น, จึ่ง ไป ร้อง เรียก ลูก ชาย ชื่อ เฟรศซิก, บุตร ของ มิศเตอ ซิวอาด ให้ ลุก ขึ้น โดย เร็ว, ลูก ชาย นั้น วิ่ง ออก มา ถึง ปตู, อ้าย ผู้ร้าย ก็ วิ่ง ออก มา ถึง ปตู พร้อม กัน เข้า, อ้ายผู้ร้าย ก็ แทง เอา เฟรศ ริก นั้น ถูก เป็น บาด แผล โลหิต ไหล, ดู น่า กลัว นัก เหน ชีวิตร จะไม่ รอด, แต่ บาด แผล มิศเตอ ซิวอาด นั้น, พิเคราห ดู เหน ว่า ภอ จะ เยียว ยา รักษา ได้ อยู่. แต่ เปรศซิเดนต์ ลิงกัน นั้น, เหน ว่า ชีวิตร จะไม่ ตลอด คืน นั้น ไปได้. ในเวลา คืน วัน นั้น, เปรศซิเดนต์ ก็ได้ เชิญ เซนเนอรัล แครนต์ แม่ทัพใหญ่, กับ ภรรยา ท่าน ให้มา ประชุม พร้อม กัน อยู่ ที่ นั่น ด้วย. แต่ ท่าน เซนเนอรัล แครนต์, กับ ภรรยา นั้น ไม่ ทัน รับ หนังสือ เชิญ, จึ่ง ไป เสีย ที่ อื่น เป็น ทาง ไกล, หา ได้มา ใน ที่ ประชุม นั้น ไม่. ถ้าได้มา ใน ที่ ประชุม นั้น ด้วยแล้ว, เหน จะถูก ฟัน ถึง แก่ กรรม ตาย เพราะ อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ด้วย. ใน วัน นั้น เซน นิเร็ล แครนต์ กับ มิศเตอ ซิวอาด เป็น ขุน นาง ใหญ่, ฝ่าย ต่าง ประเทษ, กับ มิศเตอ ซตอนตัน เป็น ขุน นาง ใหญ่ ฝ่าย การ ศึก, แล มิศเตอ เวลส์ เป็น ขุนนาง ใหญ่ ฝ่าย ทัพ เรือ, กับ ขุน นาง ใหญ่ ผู้อื่น อีก หลาย คน, เป็น ที่ ปฤกษา การ แผ่นดิน, ได้มา ประชุม ปฤกษา พร้อม กัน, ด้วย การ แผ่นดิน ใน เวลา วัน นั้น. ฝ่าย เปรศซิเดนต์ ลิงกัน มีใจ เบิกบาน ยินดี นัก, ด้วย พิเคราห ดู เหน ว่า, จะ กลับ มี ความ สุข แก่ บ้าน เมือง เร็ว. แล ท่าน ได้ กล่าว ถึง เซนนิเร็ล ลิ แม่ทัพใหญ่ ฝ่าย ชยถ ว่า, ถึง เป็น ชยถ แล้ว, ท่าน ก็ ยัง มี ความ เมตา อยู่. อนึ่ง มิศเตอ ซิวอาด กับ บุตร ชาย ท่าน นั้น, มี อาการ ไม่ รู้สึก สม ปฤๅ ดี, ใน เวลา กลาง คืน แรม สี่ ค่ำ นั้น, เวลา สิบ ทุ่ม.

◎ ครั้น รุ่ง ขึ้น ห้าค่ำ เวลา เที่ยง, มิศเตอซตอนตัน มีหนังสือ ต่อมา ว่า, อ้าย ผู้ร้าย ที่ ฆ่า เปรศเดนต์ ลิงกัน นั้น, ชื่อ ว่า วิลซิบูศ, เป็น น้อง ชาย ของ เอดวิลบูศ เป็น คน เล่น ลคอน, เป็น พวก ฝ่าย ชยถ เข้ม แขง นัก. มีข่าว ภอ เชื่อ ฟัง ได้ว่า, อ้าย ผู้ ร้าย นั้น เขา จับ ตัว ได้แล้ว. แล มิศเฟรดดิริกซิวอาด นั้น, ถึง แก่ กรรม ตาย แล้ว. แล ท่าน เปรศซิเดนต์ ลิงกัน นั้น, ถึง แก่ กรรม ใน เวลา เช้า โมง หนึ่ง กับ สาม สิบสอง นาที. อนึ่ง สิบ ข่าว ได้ ความ เป็น แน่ ว่า อ้าย ผู้ ร้าย ตัว การ ผู้ ใหญ่, ที่ ได้ ลง มือ นั้น, สอง คน แน่, คน หนึ่ง ชื่อ ว่า วิลซิบูศ, คน หนึ่ง ชื่อ มิได้ ปรากต, แต่ คน ทั้งปวง จำ หน้าได้ ชัด, จะ หนีไป ให้พ้น โทษ นั้น มิได้. แล้ว คัน ได้ หนังสือ ที่ ตก อยู่ ใน หีบ ของ วิลซิบูศ นั้น, ใจ ความ ว่า, เขา ทั้ง สอง คน นั้น พร้อม ใจ กัน ว่า, จะทำ ร้าย เปรศซิเดนต์

ลิงกัน นั้น, ใน ตัน เดือน สี่, แต่ หา ได้ ทำ ไม่, เพราะ ผู้ รอง วิลซิ บูศ เปน ที่ สอง นั้น, เหน ควร จะ ให้ งด ไว้ ก่อน, กว่า จะ ได้ รู้ ข่าว ว่า, เมือง ริศมอนด์ จะ เสีย แก่ ฆ่า ศึก ฤๅ ไม่. ครั้น เมื่อ ณ วัน ศุกร์ เดือน ห้า แรม สี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, เวลา บ่าย หก โมง, อ้าย ผู้ ร้าย ทั้งสอง คน นั้น, ได้ ไป เช่า ม้า เขา, คน ละ ตัว ที่ โรง ม้า แห่ง หนึ่ง, ใน เวลา ค่ำ ประมาณ สาม ทุ่ม, มัน ได้ เอา ม้า ไป ฝาก ไว้ กับ ผู้ มี ชื่อ แห่ง หนึ่ง. แล้ว มัน ได้ เข้า ไป ทำ ร้าย คน ตาย อย่าง ตาม ความ ที่ ได้ กล่าว มา แล้ว นั้น. ครั้น ทำ สำเร็จ การ แล้ว, มัน ภา กัน ออก มา ขึ้น หลัง ม้า, แล้ว หนี ไป.

◎ ณ วัน อาทิตย์ เดือน ห้า ขึ้น ๗ ค่ำ เซนนิเร็ลลี, ยอม แพ้ แก่ เซนนิเร็ลแครนด์ เปน ความ แพ้ ใหญ่ นัก.

◎ เมื่อ ณ วัน อาทิตย์ เดือน ห้า ขึ้น ๗ ค่ำ ปี ฉลู ยัง เปน ฉศก. เซนนิเร็ลด์ลี, ที่ ตั้ง กอง ทับ อยู่ ใน เมือง ริดศมอนด์ นั้น, เหน ว่า เซนนิเรนด์ แครนด์ นั้น, แทบ จะ ล้อม เมือง ไว้ รอบ แล้ว, จะ หา มี ทาง ที่ จะ หนี ออก ได้ ไม่, จึ่ง ภา พอก กอก ทับ อพยพ หนี ออก จาก เมือง ใน เพลา กลาง คืน ประมาณ สอง ยาม, แล เดิน ทับ หนี ไป ได้ หน่อย หนึ่ง. ฝ่าย เซนนิเร็ล แครนด์ รู้ เหตุ นั้น, จึ่ง แบ่ง ทหาร ใน กอง ทับ ให้ ยก ธง เข้า ไป ใน เมือง แล้ว, ให้ ปัก ธง ลง ไว้ ใน ที่ สูง. ฝ่าย ท่าน เซนนิเร็ล แครนด์ ยก กอง ทับ ใหญ่ ไป ก้าว สกัด ติด ตาม, เซนนิเร็ล ลี เมื่อ ณ วัน สุกร์ เดือน ห้า ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปี ฉลู ยัง เปน ฉศก. ตาม ไป ทัน กลาง ทาง, ใน วัน นั้น ได้ รบ พุ่ง กัน สามาถ ตั้ง แต่ เพลา สอง โมง บ่าย, จน เพลา พลบ ค่ำ, จับ ได้ นาย ทหาร ใหญ่ ฝ่าย กระบถ นั้น ๖ คน, ได้ ทหาร ชะเลย นั้น หลาย พัน คน, ได้ ปืน ใหญ่ ๑๔ บอก, แล เครื่อง สาตราวุธ ต่าง ๆ เปน อัน มาก. แล ทัพ ที่ แตก นั้น ได้ ทิ้ง เครื่อง สาตราวุธ แล สะเบียง อาหาร เสีย ตาม ทาง เปน อัน มาก. ถ้า วัน นั้น ไม่ เปน เวลา พลบ ค่ำ, เวลา ช้า ไป สัก สอง ชั่ว โมง แล้ว, เซนนิเร็ลลี นั้น, คง จะ ยอม แพ้ ที เดียว.

◎ ครั้น เมื่อ เวลา วัน ศุกร รุ่ง ขึ้น เช้า, เซ็นนิเร็ลแครนด์ มี หนังสือ ฝาก ไป ถึง เซ็นนิเร็ลลี เปน ใจ ความ ว่า, ขอ คำนับ มา ถึง ท่าน, ด้วย ข้าพเจ้า เหน เหตุ การ ที่ บังเกิด แก่ ท่าน ใน เพลา ๗ วัน นี้, คง จะ ให้ ท่าน เข้า ใจ ว่า, ไม่ ควร ที่ ท่าน จะ ต่อ สู้ ทำ สงคราม ด้วย ต่อ ไป อีก แล้ว. ข้าพเจ้า ขอ ให้ ท่าน ยอม แพ้ เสีย เถิด, อย่า ให้ มี เหตุ ที่ ต้อง ให้ โลหิต ทแก้ลว ทหาร เรา ทั้ง สอง ฝ่าย ไหล ออก อีก เลย, ไม่ ต้อง การ หา บังควร ไม่. ฝ่าย เซ็นนิเร็ลลี, มี หนังสือ ตอบ ไป อีก เปน ใจ ความ ว่า, ข้าพเจ้า ได้ รับ หนังสือ ท่าน แล้ว. ความ ที่ ท่าน ปราถนา จะ ให้ โลหิต ทหาร อยุด เสีย มิ ให้ ไหล ออก อีก นั้น, ข้าพเจ้า เหน ชอบ ด้วย แล้ว. แต่ ข้าพเจ้า ยัง ไม่ เหน ด้วย ท่าน ว่า, กำลัง กอง ทัพ ของ ข้าพเจ้า อ่อน ลง เพียง ว่า, จะ ไม่ ควร ที่ จะ มี ความ หวัง ใจ อีก. แต่ ใจ ท่าน จะ ให้ ข้าพเจ้า ยอม แพ้ อย่า ทับ เลิก ไป นั้น, ด้วย เหตุ ประการใด. ฝ่าย เซ็นนิเร็ลแครนด์ นั้น, มี หนังสือ ตอบ ไป ว่า, ข้าพเจ้า มี ความ ปราถนา ความ สุข, เปน ความ ปราถนา ใหญ่ ของ ข้าพเจ้า. แล ข้าพเจ้า จะ ให้ ทแก้ลว ทหาร ของ ท่าน สาบาน ตัว ว่า, จะ ไม่ ยก เครื่อง สาตราวุธ ขึ้น, ทำ การ ศึก สงคราม กับ เมือง อเมริกา ต่อ ไป แล้ว, กว่า จะ ได้ จัด เปลี่ยน พวก ชะเลย ทั้ง สอง ฝ่าย นั้น, ให้ เปน อัน สำเร็จ เลิก แล้ว แก่ กัน. ข้าพเจ้า ปราถนา จะ ใคร ภบ กัน กับ ท่าน, ฤๅ ท่าน ผู้ แทน ตัว ท่าน, ใน ที่ ใด ที่ หนึ่ง, ตาม ที่ ท่าน จะ ชอบ ใจ จัด แจง. ฝ่าย เซ็นนิเร็ลลี มี หนังสือ ตอบ ไป ว่า, ข้าพเจ้า ยัง ไม่ หมาย ว่า, จะ ยอม แพ้ ท่าน ดอก, เปน แต่ หา ฤๅ ว่า, ท่าน จะ ให้ ข้าพเจ้า ยอม แพ้ อย่างไร. ข้าพเจ้า เหน ว่า ยัง ไม่ ถึง ที่ สม ควร จะ ยอม แพ้ แก่ ท่าน. แต่ ทว่า มี ความ ปราถนา อยาก จะ ให้ บ้าน เมือง บังเกิด ความ สุข จึ่ง ได้ ไป ว่า. ข้อ ที่ ท่าน จะ ให้ ข้าพเจ้า ประพฤษดิ์ ตาม ทาง นั้น, บ้าน เมือง จะ บังเกิด ความ สุข ฤๅ ไม่. ที่ ท่าน จะ ให้ ข้าพเจ้า ภบ ปะ ท่าน, เพื่อ จะ ให้ ยอม แพ้ อย่า ทับ ของ ข้าพเจ้า ไป นั้น ยัง มิ ได้. แต่ ทว่า ถ้า ท่าน จะ ให้ ข้าพเจ้า ช่วย จัด แจง, เพื่อ จะ ให้ เลิก ยอม อย่า ทับ กัน เสีย ทั้ง สอง ฝ่าย นั้น, ข้าพเจ้า ก็ จะ ยอม กระทำ ตาม.

◎ ฝ่าย เซ็นนิเร็ล แครนด์ มี หนังสือ ตอบ ไป อีก ว่า, ข้าพเจ้า มี ความ ปราถนา จะ ให้ การ ศึก สงคราม นั้น, อยุด เสีย ทั้ง สอง ฝ่าย. แต่ ข้าพเจ้า ไม่ มี อำนาท ที่ จะ ให้ ฝ่าย ทัพ ของ ข้าพเจ้า อยุด ได้. ท่าน เจ้า เมือง ของ ข้าพเจ้า ปราถนา จะ ให้ บังเกิด ความ สุข, แต่ ท่าน จะ ไม่ ยอม ให้ อยุด, ถ้า เว้น ไว้ แต่ ชาว เมือง ฝ่าย ใต้ จะ ยอม วาง เครื่อง สาตรา ชาวุธ ลง, ไม่ ยก ทัพ ทำ ศึก สงคราม กับ เมือง ฝ่าย เหนือ ต่อ ไป อีก แล้ว, ถ้า ท่าน ยอม ลง เช่น นั้น, ก็ จะ ได้ มี ความ สุข โดย เร็ว, จะ ได้ รอด ชีวิตร หลาย พัน คน, แล ทรัพย์ พัศดุ มี ราคา หลาย ล้าน เหรียน, ก็ ได้ รอด พ้น จาก อัน

ตราย ดวย. ข้าพเจ้า มี ความ หมาย ใจ ว่า, จะ จัด แจง มิ ให้ เสีย ชีวิตร อีก เลย สัก คน เดียว. ฝ่าย เซ็นนี่เร็ลลี่ มี หนังสือ ตอบ ไป อีก ว่า, ข้าพเจ้า อยาก ขอ ให้ ภบ ปะ ท่าน, ตาม กระแส ความ ที่ มี มา ใน หนังสือ บอก ของ ท่าน นั้น.

๏ ฝ่าย เซ็นนี่เร็ลแครนต์ นั้น, ครั้น ณวัน อังคาร เดือน ห้า แรม เก้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, จึ่ง ตอบ ว่า ข้าพเจ้า จะ ให้ ท่าน จัด แจง ทำ บาญชี ย์ หางว่าว สอง ฉบับ, สำรับ จด หมาย ราย ชื่อ พวก ขแก้ลว ทหาร, แล นาย กอง ทหาร ทุก คน ๆ. ฝ่าย ท่าน เซ็นนี่เร็ลแครนต์ นั้น จึ่ง ว่า, ข้าพเจ้า จะ จัด เลือก เอา นาย ทหาร คน หนึ่ง สำรับ ถือ บาญชี ย์ หางว่าว ฉบับ หนึ่ง. แล้ว จะ ให้ ท่าน เลือก เอา นาย ทหาร คน หนึ่ง, สำรับ ถือ บาญชี ย์ หางว่าว นั้น หาง หนึ่ง, แล้ว จะ ให้ แต่ บันดา นาย กอง ทหาร ทุก คน ๆ, ตั้ง คำ สัญญา สาบาน ตัว ว่า, จะ ไม่ ยก เครื่อง สาตรา อาวุธ ขึ้น ต่อ สู้ ทำ ศึก สงคราม กับ เมือง อเมริกา ต่อ ไป อีก แล้ว, กว่า จะ ได้ เปลี่ยน พวก คน ชะเลย ทั้ง สอง ฝ่าย ให้ เรียบ รอ้ย ดี เป็น ปรกติ. แล ข้าพเจ้า จะ ให้ พวก ทหาร ทุก คน ๆ, ตั้ง คำ สัญญา สาบาน ลง ชื่อ ไว้ ใน บาญชี ย์ เหมือน กัน. แล เครื่อง อาวุธ ใหญ่ น้อย นั้น ให้ เอา มา ทั้ง ประชุม กัน, แล ทรัพย์ สิ่ง ของ อื่น ๆ ทั้ง ปวง นั้น ที่ ตก เป็น ของ กลาง อยู่ ใน กอง ทัพ ของ ท่าน นั้น, ก็ จะ ให้ ยก เอา มา ไว้ ให้ แก่ เวา ทั้ง สิ้น ดวย. แต่ สิ่ง ของ เครื่อง สำรับ ตัว พวก นาย ทหาร เป็น ต้น ว่า, กระบี่ แล ม้า, แล หีบ ใส่ ของ สำรับ ตัว นั้น ก็ ไม่ เอา. แล้ว ข้าพเจ้า จะ ยอม ให้ นาย ทหาร แล ไพร่ พล ทั้ง ปวง กลับ ไป บ้าน เมือง ของ ตัว ทุก คน ๆ, ไม่ ให้ มี ไภย อันตราย เลย เมื่อ ยัง ได้ รักษา คำ สัญญา อยู่ นั้น. ฝ่าย เซ็นนี่เร็ลลี่ ก็ ยอม ตาม ถอ้ย คำ ที่ เซ็นนี่เร็ลแครนต์, ให้ มี หนังสือ มา นั้น ทุก ประการ. แล เมื่อ ได้ ทำ บาญชี ย์ จด หมาย ราย ชื่อ นาย ทแก้ลว ทหาร ทั้ง สอง ฉบับ สำเร็จ แล้ว, เซ็นนี่เร็ลแครนต์, ก็ ปล่อย คน ทั้ง ปวง ให้ กลับ ไป บ้าน เรือน ของ ตัว. ถ้า จะ นับ ทแก้ลว ทหาร ทั้ง หมด ดวย กัน, รวม เป็น ๒๕๐๐ คน.

๏ ครั้น เมื่อ การ แผ่นดิน เหล่า นี้ ว่า กล่าว ตก ลง กัน สำเร็จ แล้ว เซ็นนี่เร็ลแครนต์, จึ่ง ได้ บอก หนังสือ เรื่อง ความ นั้น ตาม ทาง ไฟ ฟ้า ไป ถึง เมือง วัดชิงตัน, เป็น เมือง หลวง ฝ่าย อเมริกา. ฝ่าย เปรศซิเด็ลลิงกัน, จึ่ง มี รับสั่ง ให้ ยิง ปืน สลูต คำนับ ทุก แห่ง ทุก ตำบล, แต่ บันดา ที่ มี กอง ทับ ตั้ง อยู่ ใน แว้น แควน ทั่ว ประเทศ เมือง อเมริกา นั้น ทั้ง สิ้น.

โจร ผู้ร้าย

๏ วัน พฤหัศบดี เดือน เจ็ด ขึ้น แปด ค่ำ, ปี ฉลู สัปตศก เวลา โมง เช้า ฟอนซิกา พุทเก็ด, ไป ที่ วัง พระ เจ้า น้อง ยา เธอ กรม หลวง วงษาธิราช สนิท, ๆ ยัง ไม่ ปทม ตื่น. ฟอนซิกา เข้า ไป ขโมย เอา นาฬิกา ทอง คำ, ครู นำมิเต้อ, มี สาย สร้อย ทอง คำ ใหญ่ ด้วย, มี ตลับ รูบ เจ้า จอม มารดา ตลับ หนึ่ง, ตลับ เข็ม ตลับ หนึ่ง, มี คน เหน เปน หลาย คน. พระ เจ้า น้อง ยา เธอ กรมหลวง วงษาธิราช สนิท, ให้ หม่อม ราโชไทย ตะลา การ ศาล ต่าง ประเทศ, ลง ไป ฟอ้ง กับ มิศเตอโม กงสุล พุทเก็ด, ๆ ให้ เสมียน ขึ้น มา คัน แพ ฟอนซิกา. ได้ ของ ๆ กรมหลวง วงษา ธิราช สนิท, ที่ ฟอนซิกา ลัก ไป แต่ ก่อน ๆ เปน หลาย สิ่ง.

๏ ทาษ ฟอนซิกา ยืน ยัน ความ ว่า, ฟอนซิกา ลัก หีบ ใส่ เงิน ของ กรมหลวง วงษา ธิราช สนิท ไป, เอา ผ้า แดง เช่น เย็บ ธง ห่อ หีบ ให้ ทาษ ฟอนซิกา แบก ไป แพ, เวลา เช้า กรมหลวง วงษา ธิราช สนิท ยัง ไม่ ปทม ตื่น เหมือน กัน, แต่ การ หลาย เดือน มา แล้ว. ใน หีบ นั้น มี เงิน ถุง สิบ ชั่ง เต็ม ถุง ๆ หนึ่ง, ถุง ผ้า ขาว ห้า ชั่ง เศศ ถุง หนึ่ง, ถุง ไหม เขียว ทุ้ม ทอง หู ทอง, เงิน สาม ชั่ง เสศ ถุง หนึ่ง, ถุง เอย็บ ดวย ไหม ทอง, ใส่ ทอง ๕๕ บาท ถุง หนึ่ง. ฟอนซิกา ลัก ของ กรมหลวง วงษาธิราช สนิท ไป, แต่ ก่อน เปน อัน มาก. ฟอนซิกา ไม่ ได้ ทำ มา หา กิน สิ่ง ใร, แทง หวย ตัวละ ๑๐๐ บาท ๒๐๐ บาท เนือง, เปน นักเลง เล่น โป, เล่น ไพ่, แล้ว ช่วย ทาษ ไว้ เปน หลาย ครัว หลาย คน, ซื้อ นา สวน วัว ควาย เข้า ของ ไว้ เปน อัน มาก. กงสุล พุทเก็ต ดู เหมือน จะ เข้า แก่ ฟอนซิกา, หา ชำระ เอา ของ เหล่า นี้ ถวาย แก่ กรมหลวง วงษาธิราช สนิท ให้ ครบ ไม่. ตัดสิน ว่า ฟอนซิกา แพ้ ความ แก่ กรมหลวง วงษา, เพราะ มี ผู้ ยืน ยัน เปน พระยาน ว่า ได้ เหน นา ฬิกา เปน หลาย คน. ให้ ฟอนซิกา ใช้ นาฬิกา แล้ว, จะ เอา ตัว ฟอน ซิกา ใส่ คุก ไว้ ที่ กรุง เทพ ฯ หก เดือน, แล้ว จะ เอา ตัว ฟอน ซิกา ส่ง ไป เมือง มะเกา. เข้า ของ ๆ ฟอนซิกา ยัง มี อยู่ เปน อัน มาก. ภรรยา ฟอนซิกา เที่ยว ยัก ย้าย จำนำ ซื้อ ขาย เปน หลาย แห่ง. ฟอนซิกา เปน นี่ ผู้ อื่น อยู่ เปน อัน มาก. กงสุล พุทเก็ต ดู เหมือน หา ชำระ โดย ซื่อ ตรง ไม่, ไม่ เอา ของ ๆ ฟอนซิกา มา

ขาย เลหลัง ให้ สิ้น, ใช้ ให้ กับ กรมหลวง วงษา ให้ ครบ, แล เจ้า นี่ อื่น ๆ ตาม กฎหมาย ประเทศ ยูโรป ไม่.

๑ ครั้น ณวัน พุธ เดือน เจ็ด ขึ้น สิบ สี่ ค่ำ, มี พระยาน ไป ยื่น ยัน, ฟอนซิกา กลับ รับ ว่า ได้ ชโมย นาฬิกา ไป จริง, แต่ เกิด ความ ขึ้น ก็ ทิ้ง น้ำ เสีย แต่ ณวัน ขึ้น เก้า ค่ำ, แต่ ขึ้น สิบ ค่ำ ยัง มี ผู้ เหน นาฬิกา ที่ ฟอนซิกา. กงสุล ก็ ไม่ ชำระ เอา นาฬิกา ให้ ได้.

---

๑ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เจ้า ของ หนังสือ นี้, ได้ ตี พิมภ์ ข้อ ความ ที่ ว่า ด้วย ฟองสกา พุทธเก็ษ นั้น, เพราะ ท่าน ผู้ มี ชื่อ เปน สำคัญ, ได้ มา ขอ แจ้ง ความ ใน หนังสือ จดหมาย เหตุ. แต่ ข้อ ความ นั้น จะ ถูก ฤๅ จะ ผิด ประการ ใด, ข้าพเจ้า หา รู้ ไม่. อย่า ให้ ผู้ ใด มา ติ โทษ ข้าพเจ้า. ข้าพเจ้า ไม่ ยอม ใช้ ความ ผิด ใด ๆ ที่ จะ มี ใน ๗ ข้อ ความ นั้น เลย.

แจ้งความ

๑ ด้วย ข้าพเจ้า ผู้ มี ชื่อ ได้ มา ออก หนังสือ พิมพ์, กับ ท่าน หมอ ปรัดเล เปน ใจ ความ ว่า, ม้า ของ ข้าพเจ้า หาย. ข้าพเจ้า ได้ ไป อายัด กับ ท่าน ๆ ก็ หา รับ ไม่. แต่ ม้า ของ ข้าพเจ้า นั้น ตก อยู่ บ้าน หมื่น ชำนาญ, คือ ท่าน ที่ ข้าพเจ้า ไป อายัด นั้น, ท่าน จะ ให้ ตัว ข้าพเจ้า กลับ จับ อ้ายชโมย ส่ง. แม้น ข้าพเจ้า รู้ จัก ตัว อ้ายชโมย แล้ว, ทำ ไม ข้าพเจ้า จะ ให้ จับ เอา ม้า ของ ข้าพเจ้า ไป ได้ เล่า. แล้ว มี ฉนั้น, ท่าน กลับ ใช้ ให้ คน มา เกลี้ยก กล่อม เอา ทาษ คือ คน ที่ ระนาด ของ ข้าพเจ้า ไป อีก คน หนึ่ง.

◎ การ ที่ ของ หัก ล้ม

๑ ด้วย ตาม กระแส กฎหมาย เมือง อเมริกา ที่ ว่า ด้วย การ หัก ล้ม นั้น, ข้าพเจ้า ผู้ มี ชื่อ ที่ สุด ท้าย หนังสือ นี้, จึง หมาย ประกาษ มา ให้ คน ทั้งปวง เข้า ใจ ว่า, ตัว ข้าพเจ้า มี ที่ ตั้ง ที่ เขา ตั้ง ไว้ สำรับ รับ พัศดุ สิ่ง ของ ทั้งปวง, ที่ ยัง เหลือ อยู่ แห่ง ซีย์อัลเลน ผู้ ที่ อยู่ ใน กรุง เทพย์ นี้, การ ของ เขา หัก ล้ม เสีย แล้ว. แต่ บันดา คน ที่ เปน ลูก นี่ ของ ซีย์อัลเลน, ข้าพเจ้า จะ ขอ ให้ เขา มา ชำระ บาญชี, แล ใช้ เงิน ที่ เปน นี่ นั้น ใน ที่ บ้าน ของ ข้าพเจ้า ที่ ตั้ง อยู่ ใน กรุง เทพย์ นี้, ณวัน เสาร์ เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ ปี ฉลู สัปต์ศก, ฤๅ ก่อน นั้น ก็ จะ ดี. แล้ว บันดา เจ้า นี่ ของ ซีย์อัลเลน นั้น, ข้าพเจ้า จะ ขอ ให้ นำ เอา บาญชี, ทั้ง หนังสือ ประกัน ที่ เปน สำคัญ พะยาน นั้น, ให้ มา ชำระ เสีย ใน ระวาง เดือน เจ็ด แรม ห้า ค่ำ, กับ เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ ให้ แล้ว. อนึ่ง บันดา คน ที่ มี ทรัพย์ ของ ซีย์อัลเลน ที่ การ หัก ล้ม เสีย แล้ว นั้น ติด อยู่ กับ ตัว, ขอ ให้ คน นั้น ได้ เอา ทรัพย์ มา คืน ให้ แก่ ข้าพเจ้า โดย เร็ว.

๑ หนังสือ นี้ ได้ เขียน ที่ กรุง เทพ, เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน เจ็ด แรม ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปต์ศก.

เอฟ เยลก เปน ผู้ สำรับ, รับ ทรัพย์ ที่ ยัง เหลือ อยู่, ของ ซีย์อัลเลน ที่ การ เขา หัก ล้ม นั้น

---

๑ การ โยง เรือ แล เรือ ลำเลียง บัน ทุก ของ ฯ

๑ แต่ บันดา กาน ที่ เขา จะ สั่ง ให้ โยง เรือ, แล ลำเลียง บัน ทุก ของ ที่ คน ทั้ง หลาย ตอง ช่าว, เรือ ไฟ กล ชื่อ แยกวะเตอ ลำ หนึ่ง, เรือ ไฟ กล เฟรี ลำ หนึ่ง ทั้ง เรือ ลำเลียง สำรับ เรือ ไฟ กล หลาย ลำ, ถ้า ผู้ ใด จะ ตอง ประสงษ จง สั่ง มา ให้ ที่ อยู่ ของ ข้าพเจ้า, ที่ มี ชื่อ เขียน มา สุด ท้าย หนังสือ ใบ นี้, ข้าพเจ้า จึง จะ รับ คำ สั่ง นั้น โดย ดี, กว่า จะ มี หมาย ประกาษ อย่าง ใหม่ ต่อ นี้ ไป ได้ เขียน ใน กรุง เทพ เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน เจ็ด, แรม ห้า ค่ำ,

◎ ชื่อ เอฟเยลก สำรับ รับทรัพย์ ของ ซีย์อัลเลน ที่ การ หัก ล้ม นั้น.

เรือ รบ อังกฤษ

๑ เรือ ไฟ กล เปน เรือ รบ แห่ง เมือง อังกฤษ. มา แต่ เมือง สิงฆโปร, ชื่อ ปรินเซศ โรยัลล์, มา ถึง ที่ สัน ดอน เมื่อ ณ วัน สุกร์ เดือน เจ็ด แรม ค่ำ หนึ่ง. กบีตัน เรือ รบ นั้น ชื่อ ดัปล์ยู ชีโชนศ์. เรือ รบ นั้น ส่ง ของ ไวซิแอดมิเรลเซนต์วินเซน์ กิง. ซี. บี. นาย รอง แอกนิเรล นั้น เปน, ๓๔ คน ด้วย กัน, หมอ ยา ๔ คน, เอนทเนีย ใหญ่ คน หนึ่ง, เอนทเนีย รอง ๕ คน, ใน นาย ๓๔ คน นั้น, แต่ คน หนึ่ง เปน กบีตัล ใหญ่ อยู่ คน หนึ่ง, กบีตัล รอง คน หนึ่ง, ลูเตนัต ใหญ่ มี ๖ คน, ลูเตนัต รอง ๖ คน, ลูเตนัต สำรับ ของ คน หนึ่ง, เสมียน ใหญ่ คน หนึ่ง, เสมียน รอง ๔ คน, นาย เลก ๆ เปน คน หนุ่ม ๑๐ คน, ผู้ ที่ เปน ปทาน สำรับ เทษนา แล นำ คำ สวด คน หนึ่ง, คน เปน เจ้า กระทรวง สำรับ จ่าย เงิน ใหญ่ คน หนึ่ง, รอง ๔ คน. นอก นั้น มี นาย ๗ คน, แต่ คน หนึ่ง

เปนนาย สำรับ ปั้น คน หนึ่ง, เปน เจ้า นัก พนัก งาน ดู เครื่อง สำ รับ เรือ คน หนึ่ง, เปน นาย ช่าง ไม้ คน หนึ่ง, เปน นาย ทหาญ สำรับ เรือ รบ คน หนึ่ง, เปน นาย รอง ทหาญ สำรับ เรือ คน หนึ่ง, เปน ครู สำรับ สั่ง สอน ใน การ แล่น เรือ, สริ เข้า ด้วย กัน เปน ๕๑ คน. นอก นั้น มี ทหาญ สำรับ เรือ รบ ๑๐๐ คน, แล ทหาญ ปก ประมาณ ๗๘๙ คน, สริ เข้า กัน เปน ๙๒๐ คน.

๏ แล มี ปั้น ใหญ่ ๗๓ บอก. ใน ๗๓ นั้น มี บอก หนึ่ง เรียก ชื่อ ว่า อามศตรอง ขุ ลูก ปั้น หนัก ๑๑๐ ปอน. ปั้น ใหญ่ เรียก ว่า อามศตรอง อิก ๑๐ บอก, ขุ ลูก ปั้น หนัก ๔๐ ปอน. ปั้น ๑๑ บอก เหล่า นี้ อยู่ ดาด ฟ้า ข้าง บน ที่ สุด, ยิง ออก ถูก ๕ ไมล์ ๆ คือ ๒๐๐ เส้น, ที่ ดาด ฟ้า ชั้น กลาง มี บน ใหญ่ ๓๐ บอก, ขุ ลูก ปั้น บอก ละ ๓๒ ปอน. ปั้น เหล่า นั้น มี น้ำ หนัก บอก หนึ่ง, ถ้า จะ ประ มาณ บอก ละ ๕๐ หาบ สริ ด้วย กัน ๑๕๐๐ หาบ. ที่ ดาด ฟ้า ชั้น ล่าง, มี ปั้น ใหญ่ ๓๒ บอก, ถ้า จะ วัด ปาก กว้าง ได้ ๙ นิ้ว. มี น้ำ หนัก บอก ละ ๖๙ หาบ, สริ เข้า กัน เปน ๒๓๐๙ หาบ.

๏ มี เรือ ยก ใหญ่ ๓ ลำ, บัน ทุก ปั้น ที่ ชื่อ ว่า อามศตรอง, ขุ ลูก ปั้น น้ำ หนัก ๒๕ ปอน. มี เรือ ยก เล็ก ลง มา กว่า นั้น ๒ ลำ, มี ปั้น ขุ ลูก น้ำ หนัก ๑๒ ปอน บ้าง, ๒๔ ปอน บ้าง.

๏ อนึ่ง เมื่อ กลาง คืน วัน ใด ๆ, ถ้า ปัน ตา ลูก เรือ กำลัง นอน อยู่ ใน เรือ, จะ ปลุก ขึ้น ให้ พร้อม กัน ทำ ศึก สงคราม ใน ๑๐ นาที ก็ ได้. อนึ่ง มี ทหาญ ถือ ปั้น ที่ เรียก ว่า ไรเฟล ๕๐๐ คน, เอา ขึ้น จาก ไป บน บก, แล ปั้น ใหญ่ สอง บอก, ขุ ลูก น้ำ หนัก ๒๐ ปอน. เอา ขึ้น ยก โดย เร็ว ได้.

๏ มี เรือ กล ไฟ ลำ หนึ่ง, เปน เรือ อุปถัมภ์ เรือ ลำ ใหญ่, แรง ๔๐๐ ม้า เครื่อง จักร นั้น มิศ มอดิเล เปน ผู้ ทำ. เรือ นั้น แล่น ได้ โมง ละ ๙ นอต ๆ หนึ่ง นั้น คือ ไมล์ หนึ่ง. บัน ทุก ถ่าน หิน หนัก ๓๐๐ ตอน, ๆ หนึ่ง ถ้า จะ ประมาณ น้ำ หนัก ๑๖ หาบ, บัน ทุก สเบียง อาหาร, ภอ ลูก เรือ ใหญ่ น้อย จะ ใช้ ได้ หก เดือน, มี เครื่อง กลั่น น้ำ เคม ให้ จืด ได้ ใน ๒๔ ชั่ว โมง ได้ น้ำ จืด หนัก ๓๕ ตอน. ตอน หนึ่ง เปน ๑๖ หาบ เศศ.

๏ เรือ ใหญ่ ลำ นี้ ได้ ต่อ เมื่อ กฤษ ศักราช ๑๘๕๓ ปี, แรก ได้ ใช้ ใน การ ศึก ที่ เมือง รูเซีย นั้น. เรือ นั้น ยาว ๒๔๐ ฟุต ปาก กว้าง ๖๓ ฟุต, กิน น้ำ ภุก ๒๗ ฟุต. เรือ นั้น แล่น ใน ๒๔ ชั่ว โมง ได้ ๓๑๘ นอต.

๏ อนึ่ง แอดต์มิเรลกิง, มี ที่ ตั้ง เปน แม่ ทัพ สำรับ เมือง จีน, แล เมือง ยี่ปุ่น ด้วย. แล เรือ รบ กล ไฟ ที่ อยู่ ใต้ ธง ของ ท่าน นับ ได้ ๓๖ ลำ, เปน เรือ จักร ท้าย ทั้ง สิ้น, บัน ทุก ได้ ๖๐๐๐ คน ทั้ง ปั้น ใหญ่ ๓๒๖ บอก.

กองเตวน

๏ ยาญชี จับ คน ทำ ผิด ที่ กับ บีตันเอมส์, นาย กอง เตวน ได้ บอก มา. ตั้ง แต่ ณวัน อาทิตย์ เดือน เจต ขึ้น สี่ ค่ำ, ปี ฉลู สัปตศก. มา จน ถึง ณวัน อาทิตย์ เดือน เจ็ด แรม สาม ค่ำ, รวม เปน สิบ สี่ วัน ด้วย กัน.

จับ ผู้ ร้าย ชโมย ผ้า สร่ง ได้ คน ๑.
จับ คน เปน ลูก หนี้ ได้ คน ๑
จับ คน ลัก ขาย ผี้น ต้อง ห้าม ได้ ๖ คน
จับ คน ถือ เครื่อง สาตราวุธ ได้ ๒ คน
จับ ทาษ หนี นายเงิน ได้ คน ๑
จับ คน ร้าย แทง ฟัน ผู้ หญิง ได้ คน ๑
จับ ผู้ ร้าย วิ่ง ราว ของ แต่ง ตัว ได้ คน ๑
จับ คน หัว ไม้ ที่ หมาย ใจ จะ ฆ่า คน นั้น ได้ คน ๑

กองสุด อเมริกา ที่จะมา ใหม่

๏ มี หนังสือ ฝ่าก ของ ผู้ มี ชื่อ มา แต่ เมือง นุยอก เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน ห้า ขึ้น เก้า ค่ำ ว่า, มิศ เตอ เซ แอล์ซีต์ เปน กอง สุน อเมริกา สำ หรับ กรุง เทพย์, ทั้ง ภรรยา แล ผู้ ช่วย ใน การ กอง สุน คน หนึ่ง จะ ลง เรือ ที่ เมือง นุยอก, แต่ ณ เดือน ห้า ขึ้น แปด ค่ำ, ได้ โดย สาร นาย กำปั้น ชื่อ แอม เมรันธ์ มา ถึง ฮอง กง, แล้ว จะ โดย สาร เข้า มา ใน กรุง เทพ.

๏ ราคา สิน ค้า ที่ กรุง เทพ ฯ

๏ ณวัน เดือน ๗ แรม ๔ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

น้ำ ตาล ทราย ขาว ดี ที่ สุด, หาบ ละ ๑๓ บาท สลึง เฟื้อง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ จัด ว่า ที่ ๑ นั้น หาบ ละ ๑๒ บาท ๓ สลึง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ จัด ว่า ที่ ๒ นั้น หาบ ละ ๑๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง.
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๓ หาบ ละ ๑๑ บาท ๒ สลึง.

น้ำ ตาล ทราย อย่าง เหล่า นี้ ไม่ สู้ มี มาก.

น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๑ หาบ ละ ๘ บาท ๓ สลึง.
น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๒ หาบ ละ ๘ บาท สลึง.
น้ำ ตาล ทราย แดง เหล่า นี้ มี น้อย นัก.

พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๙ บาท ๓ สลึง.
ฝาง อย่าง ที่ ๓, ๔, ตุ้น หนัก ได้ หาบ ๑ เป่น หาบ ละ ๓ บาท ๒ สลึง.
ฝาง อย่าง ๔, ๕, ตุ้น หนัก หาบ ๑ เป่น หาบ ละ ๓ บาท สลึง.
ฝาง อย่าง ๕, ๖, ตุ้น เป่น หาบ ๑ ราคา หาบ ละ ๓ บาท เฟื้อง.
ฝาง อย่าง ๖, ๗, ตุ้น เป่น หาบ ๑ ราคา หาบ ละ สอง บาท ๓ สลึง.
ฝาง อย่าง ๗, ๘, ตุ้น เป่น หาบ ๑ ราคา หาบ ละ สอง บาท ๒ สลึง.
สิน ค้า เหล่า นี้ กำลัง เข้า มา มาก.

ไม้ ศัก เป่น กะถาน หนา ๓ กะเบียด ราคา ยก ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.
ไม้ ชิงชัน หนัก ๑๐๐ หาบ, ราคา ใน ร่วง ๑๕๒ กับ ๒๓๕ บาท.
หนัง ควาย หาบ ละ ๙ บาท.
เขา ควาย หาบ ละ ๑๐ บาท.

หนัง วัว	หาบ ละ ๑๑ บาท สลึง
กำยาน ที่ ๑	หาบ ละ ๑๖๐ บาท แล ๒๑๐ บาท.
กำยาน ที่ ๒	หาบ ละ ๑๓๕ บาท แล ๑๔๕ บาท.
รง	หาบ ละ ๔๗ บาท.
งาเม็ด	เกวียน ละ ๑๒๓ บาท.
ครั่ง ที่ ๑	หาบ ละ ๑๓ บาท ๒ สลึง.
ครั่ง ที่ ๒	หาบ ละ ๑๑ บาท ๒ สลึง.
งา ช้าง	หาบ ละ ๒๗๐ บาท แล ๓๔๐ บาท. ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.
กระวาน	หาบ ละ ๒๐๐ บาท.
เร่ว	หาบ ละ ๒๒ บาท สลึง.
กะสอบ	พัน ละ ๗๕ บาท.
ไหม ลาว	หาบ ละ ๒๕๕ บาท.
ไหม เมือง ญวน	หาบ ละ ๗๑๐ บาท.

ทอง ใบ อันเส็ง ที่ ๑ ราคา หนัก บาท ๑ เป่น เงิน ๑๖ บาท เฟื้อง.
การ ที่ ฝาก ตัว ไป แลก เงิน ที่ เมือง สิงคโปร์, ถ้า แลก ได้ ร้อย เหรียน ได้ กำไร สาม เหรียน, แล การ แลก เงิน เหรียน เม็กซิโก ฝาก ไป เมือง สิงคโปร์, เงิน ๑๐๐ เหรียน ได้ กำไร เหรียน หนึ่ง กับ ๒๕ เซ็นต์.

◎ ราคา สินค้า เมือง บีแนง ณวันเดือน ห้า แรม ๑๒ ค่ำ, บี ฉลู

สินค้า อย่าง ไร		เหรียน	เซนต์	เหรียน	เซนต์
ชี่ผึ้ง	หาบละ	๔๐	. .	. . .	. .
กระบูน	หิ้บละ	๒๒	. .	๒๕	. .
น้ำมัน พร้าว	หาบ ใหญ่	๑๐	๗๕	. . .	. .
กาแฟ	หาบละ	๑๔	. .	. . .	. .
งา ช้าง	หาบละ	๒๐๐	. .	๑๔๕	. .
กะเภาะ ปลา	หาบละ	๖๐	. .	๖๒	. .
กำยาน ที่ หนึ่ง	หาบละ	๕๑	. .	๒๕	. .
กำยาน ที่ สอง	หาบละ	๒๕	. .	๒๐	. .
กำยาน ที่ สาม	หาบละ	๑๓	. .	๑๔	. .
หนัง ควาย	หาบละ	๗	๕๐	๗	. .
หนังวัว	หาบละ	๑๐	๕๐	. . .	. .
เขา ควาย	หาบละ	๗	๕๐	. . .	. .
เข้า เปลือก	เกวียน ละ	๕๓	. .	. . .	. .
เข้า สาร ขาว ที่ ๑	เกวียน ละ	๑๓๐	. .	. . .	. .
เข้า สาร ที่ ๒	เกวียน ละ	๑๒๒	. .	. . .	. .
เข้า สาร ที่ ๓	เกวียน ละ	๑๑๘	. .	. . .	. .
เข้า กล้อง	เกวียน ละ	๑๐๙	. .	๑๑๐	. .
พริกไทย ดำ	หาบละ	๕	๔๐	. . .	. .
เกลือ บำใบ	เกวียน ละ	๑๕	. .	๑๖	. .
เกลือ ขาว	เกวียน ละ	๒๒	. .	๑๖	. .
ครั่ง ไทย	ยะฮา ละ	๔๐	. .	. . .	. .
กรั่ง มอญ	ยะฮา ละ	๓๖	. .	. . .	. .
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๑	หาบ ละ	๖	๕๐	. . .	. .
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๒	หาบละ	๕	๕๐	๕	๗๕
น้ำ ตาล ทราย ที่ ๓	หาบละ	๕	. . .	. . .	. .
น้ำ ตาล ทราย แดง	หาบละ	๓	. .	๓	๕๐
ตกั่ว	หาบละ	๒๑	๒๕	๒๑	๕๐
ผื่น บังกลา	หิ้บ ละ	๔๐๕	. .	๔๒๐	. .
ผื่น เทอกี	หาบละ	๔๓๕	. .	. . .	. .

ราคาสินค้าที่เมืองจีน

◎ ณวัน แรม สี่ คำ เดือน หก ปีฉลู สัปตศก ฝน ที่ เมือง ฮอง กง หีบละ ๔๓๕ หฤ ๔๓๕ แล ๔๕๒ เหรียน.

◎ ฝน เต่อ กี, หาบละ ๔๐๐ เหรียน. ฝน เมือง เปอ เซีย หีบละ ๕๐๐ เหรียน.

◎ เข้า สาน บังกะล่า ที่ ฮอง กง หาบละ ๓ เหรียน กับ เซ็น ฤๅ ๓ เหรียน ๓๕ เซ็น

◎ เข้า กลอง กรุง เทพ ฯ หาบละ ๒ เหรียน กับ ๙๕ เซ็น ฤๅ ๓ เหรียน

◎ เข้า อย่างกลาง หาบละ ๓ เหรียน ๑๐ เซ็น ฤๅ ๓ เหรียน ๓๐ เซ็น

◎ เข้า สาน ขาว หาบละ ๓ เหรียน ๓๕ เซ็น ฤๅ ๓ เหรียน กับ ๕๐ เซ็น

◎ เข้า สาน ย่าง กุ้ง หาบละ ๓ เหรียน กับ ๒๕ เซ็น

◎ น้ำ ตาน ทราย ที่ ๑ หาบละ ๘ เหรียน ๓๐ เซ็น แล ๘ เหรียน ๕๐ เซ็น. ที่ ๒ หาบละ ๗ เหรียน ๙๐ เซ็น แล ๘ เหรียน ๑๐ เซ็น. ที่ ๓ หาบละ ๗ เหรียน ๕๕ เซ็น ฤๅ ๗ เหรียน ๑๕ เซ็น. น้ำ ตาน ทราย แดง หาบละ ๕ เหรียน ๑๐ เซ็น แล ๕ เหรียน ๓๐ เซ็น

◎ พริก ไทย ขาว หาบละ ๑๑ เหรียน, พริก ไทย ดำ หาบละ ๖ เหรียน ๓๐ เซ็น แล ๖ เหรียน ๕๐ เซ็น

◎ หมาก แห้ง หาบละ ๒ เหรียน ๗๕ เซ็น แล ๓ เหรียน ๕๐ เซ็น

◎ ฝาง กรุง เทพ ฯ หาบละ ๒ เหรียน ๒๐ เซ็น แล ๒ เหรียน ๕๐ เซ็น

◎ สินค้าขาออก

◎ ณวัน สุกร เดือน หก ขึ้น สี่ คำ เรือ ชื่อ อัมตอน ควด ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง ฮองกง ได้ บัน ทุก ฝาง หนัก ๗๐๒ หาบ น้ำ ตาน ทราย ๑๖๑ หาบ หนัง งัว หนัง ควาย ๔๖๕ หาบ เขา ควาย ๒๖ หาบ, ตกั๊ว เกรียบ หนัก ๘๒ หาบ กับ ไม้สัก ด้วย.

◎ ณวัน ที่ตย ขึ้น สิบ สาม คำ เดือน หก, เรือ ไฟ กลาย ชื่อ ไว เคา แกน นิง, ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง ฮองกง ได้ บัน ทุก ฝาง ๙๐๐ หาบ น้ำ ตาน ทราย ๓๑๑๓ หาบ, พริก ไทย ดำ ๑๔๔๘ หาบ, หนัง สัตว์ ๓ หาบ เขา ควาย ๒๐ หาบ กระ วาน ๕๓ หาบ ตกั๊ว เกรียบ ๓๖๐ หาบ, ไม้สัก ด้วย.

◎ ณวัน สุกร ขึ้น เก้า คำ เดือน เจ็ด เรือ ชื่อ วอดตาสิล ออก จาก กรุง เทพ ฯ จะ ไป เมือง ฮองกง ได้ บัน ทุก ไม้สัก ทั้ง นั้น.

◎ ตั้ง แต่ ณวัน แรม แปด คำ เดือน ห้า มา จน ถึง ณวัน สิบ สี่ คำ เดือน เจ็ด ใน ระ ว่าง นั้น มี เรือ กรุง สยาม ๑๗ ลำ ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือ, ฮองกง ได้ บัน ทุก ของ คิด รวม กัน ฝาง ๒๕๗๖๘ หาบ, น้ำ ตาน ทราย ๒๐๘๗๒ หาบ, พริก ไทย ๘๐๑๑ หาบ, หนัง งัว หนัง ควาย ๓๖๖ หาบ, เขา ควาย ๖๖ หาบ, กระ วาน ๘๒๐ หาบ, งา เม็ด ๑๔๖๔ หาบ, ตกั๊ว เกรียบ ๑๖ หาบ, ครั่ง ๑๔๐ หาบ, ทั้ง ผ้าย แล ไม้ ซึง ชัน แล ไม้สัก.

◎ ณวัน เสา แรม สิบ สอง คำ เดือน ห้า, เรือ กล ไฟ เจ้า พระยา ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง สิงคโปร์, ได้ บัน ทุก น้ำ ตาน ทราย ๑๖๕๐ หาบ, เขา ควาย ๕๔ หาบ, ครั่ง ๒๐ หาบ ไหม ดิบ ๑๙๗ หาบ,

◎ ณวัน สุกร ขึ้น สิบ เบด คำ เดือน หก เรือ ชื่อ คอศซะตา ริกา, ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง สุราบยา, ได้ บัน ทุก เกลือ กับ ปลา เค็ม ทั้ง นั้น.

◎ ณวัน อาทิตย แรม สิบ สอง คำ เดือน หก เรือ กล ไฟ เจ้า พระยา, ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง สิงคโปร์, ได้ บัน ทุก น้ำ ตาน ทราย ๑๔๒๑ หาบ, ไหม ดิบ ๑๒ หาบ, แต่ ปลา เค็ม นั้น มิได้ นับ,

◎ ณวัน อังคาร ขึ้น หก คำ เดือน เจ็ด เรือ ใบ ชื่อ แฟน นี เกิก เนอ ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป สุ ระบายา, ได้ บัน ทุก ปลา เค็ม กับ เกลือ ทั้ง ลำ.

◎ ณวัน เสา ขึ้น เก้า คำ เดือน เจ็ด เรือ ใบ ชื่อ รัด ชาก คอยเดิน ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง สุระยาบา, ได้ บัน ทุก เกลือ แล ปลา เค็ม ทั้ง ลำ,

◎ ตั้ง แต่ ณวัน จันทร ขึ้น สิบ สี่ คำ เดือน หก มา จน ถึง ณวัน จันทร แรม หก คำ เดือน หก ใน ระ ว่าง นั้น มี เรือ ใบ ออก จาก กรุง เทพ ฯ สอง ลำ ไป เมือง สิงคโปร์, ได้ บัน ทุก น้ำ หนัก คิด รวม กัน, ฝาง ๓๘๑๙ หาบ น้ำ ตาน ทราย ๕๓๘ หาบ หนัง สัตว์ ๓๗ หาบ,

◎ ณวัน เสา แรม สาม คำ เดือน หก เรือ เมือง อะเมริกา ชื่อ อิกลิย ออก จาก กรุง เทพ ฯ ไป เมือง ซัน ฟะรัน ศิศิโก, บัน ทุก ไม้สัก, กับ หนัง สัตว์ ๓๓๑ หาบ

เปรศซิเดนลิงกันเปนคริศเตียร

๏ กาล ที่ล่วง มา ประมาณ ได้สัก ปี มีคน ผู้ หนึ่ง ไป เฝ้า เปรศเด็นต์ลิงกัน นั่ง สั่น ทนา กัน อยู่, จึ่ง ถาม เปรศเดนต์ลิงกัน ว่า, ท่าน ได้รักษ พระเยซู ฤๅ ไม่. ครั้น ท่าน ได้ ยิน ดั่ง นั้น, แล้ว ท่าน ก็ เอา ผ้า ปิด หน้า เข้า แล้ว, ก็ ซบ หน้า ลง มิ น้ำ ตา ไหล. จึ่ง ตอบ ว่า, เมื่อ เรา จาก บ้าน เรา, มา นั่ง อยู่ใน ที่ นั่ง นี้ อัน เปน ที่ ว่า ราช การ สำรับ เมือง, เมื่อ ขณะ นั้น ข้าพเจ้า ว่า แก่ ชาว เมือง นั้น ว่า, ขอ ให้ ช่วย อ้อน วอน เพื่อ ข้าพเจ้า ด้วย. แต่ ใน เวลา นั้น ข้าพเจ้า ยัง มิได้ เปน คฤษเตียร แท้. แล เมื่อ ลูก ชาย ของ ข้าพเจ้า ถึง แก่ กรรม นั้น, ข้าพเจ้า มี ความ ทุกข์ อัน ยิ่ง. ใน ขณะนั้น ข้าพเจ้า ยัง มิได้ เปน คฤษเตียร แท้. แต่ เมื่อ ข้าพเจ้าไป ดู ที่ ๆ ฝั่ง ศภ ใน เมือง เดด ติศเบิด, ก็ พิจรนา ดู ที่ ฝั่ง ศภ ทหาร ฝ่าย เมือง เรา ที่ ถูก อา วุธ ตาย ใน ที่ นั้น, เพราะ รักษ เมือง ใน ขณะ นั้น ข้าพเจ้า ได้ ถวาย กาย แล จิตร ข้าพเจ้า, แก่ พระ เยซู เปน แท้, แล ข้าพเจ้า ได้ รักษ ไว้ ใน พระ เยซู จริง.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับตัน ชื่อ ไร	กี่ตอน	เปน เรือ อะไร	มา แต่ไหน
ณวัน เดือน เจ็ด ขึ้น สอง ค่ำ	บันเนก	จีน	๙๓	สกีเคอ สยาม	ซิงโคอะ
๓ ค่ำ	ทิชิง	จีน	๑๖๒	สกูเนอ สยาม	สำปหลัง
๘ ค่ำ	เอ็นวอย	โครวิส	๑๓๐	บาก สยาม	สิงคโปร์
๑๐ ค่ำ	ไอ ออลติวด์	เครติชี่	๑๓๑	บาก สยาม	สิงคโปร์
๑๒ ค่ำ	เจ้า พระยา	อตอน	๓๕๓	เรือไฟ สยาม	สิงคโปร์
๑๕ ค่ำ	เวอคัน	คับเปอมัน	๓๓๘	บาก แฮน โนเวอ	บัตเตเวีย
๑๕ ค่ำ	เซ็นต์ ปอล์	ยิมซอน	๓๐๐	บาก สยาม	สิงคโปร์
ณวัน เดือน เจ็ด แรม ค่ำ ๑	ปรินเซ็ส รอยัน	ซอนซ์	๓๑๒๖	เรือ รบ อังกฤษ	สิงคโปร์
ค่ำ ๑	คิมอิงไค	ยอเซ็น	๓๐๐	บาก สยาม	สิงคโปร์
ค่ำ ๑	เด็ส ยโร	ซเปน ทิวมาน	๓๑๖	บาก ฮอลัน	บัตเตเวีย
๓ ค่ำ	ปลักส์	บลก	๔๑๗	บาก ฮอลัน	บัตเตเวีย
๓ ค่ำ	ยังอิง	จีน	๑๙๐	บริก สยาม	สิงคโรา

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

ณวัน เดือน เจ็ด ขึ้น ห้า ค่ำ	แรบิต	คาลด	๔๒๐	บาก สยาม	ฮองกง
๖ ค่ำ	พันนิเคิก เนอ	รดชินี่	๖๐๐	บาก โอเด็นเบอก	สุรบายา
๙ ค่ำ	วอเตอ ลิลี่	ปอนเบรี่	๑๔๐	สกุนเนอ อังกฤษ	ฮองกง
๙ ค่ำ	ริชา คอย เด็น	บิศคอฟ	๔๔๙	บาก บริเมน	สุรบายา
๙ ค่ำ	นอ ซีมาน	ยัง	๗๑๑	ชิบ สยาม	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ไทวัด	เครตอน	๖๕๔	บาก สยาม	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	เอ มี คอกลัศ	ออฟดินเชอ	๓๓๓	บาก สยาม	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออตอน	๓๕๓	เรือไฟ สยาม	สิงคโปร์

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือน แปดขึ้น แปดค่ำ จุลศักภาช ๑๒๒๗ July 1st 1865. ตฤศศักภาช ๑๘๖๕, ใบที่ ๙ No. 9.

◎ตำราลมอากาศ

บท ๓

◎ ในหนังสือจดหมายเหตุใบที่ ๘ นั้น, เราได้ว่า ลมอากาศนิ้ว แล นิ้วทั่วแผ่นดิน หนักสิบชั่งเท่ากัน กับปรอทสูง ๓๗ นิ้ว. ถ้าจะเอาท่อเล็ก ๆ ทำด้วยแก้ว ยาวประมาณสี่สิบนิ้วให้ตันข้างหนึ่ง, แล้วเอาปรอทใส่ให้เต็ม, แล้วกลับปากท่อคว่ำลงในชาม, ก็จะเหนว่าปรอทนั้นทรุดลงคงอยู่แต่สามสิบเจ็ดนิ้วเท่านั้น, ไม่ได้ทรุดลงมาอีกเลย, เพราะเหตุลมอากาศนั้นดันปรอทที่ปากท่อนั้นไว้นิ้ว แลนิ้วหนักสิบชั่ง, เท่ากันกับปรอทในท่อนั้น. เครื่องที่ทำด้วยแก้วอย่างนี้, อังกฤษเรียกชื่อว่า บโรเมเตร, แปลว่า, เครื่องนี้เปนที่สังเกตว่าลมอากาศหนักเท่าไร. เครื่องอย่างนี้เขาทำสันถานรูปหลายอย่าง, แต่ทว่าได้ทำตามวิชาที่ว่ามาแล้วนั้นทุกอย่าง. สันถานรูปอย่างหนึ่งที่คนได้ใช้มากเขาทำอย่างนี้, เขาทำท่อด้วยแก้วเล็ก ๆ ยาวประมาณสี่สิบห้าสิบนิ้ว, ให้ตันไว้ข้างหนึ่ง, ข้างปากท่อที่เปิดนั้นให้งอคู้ขึ้นสี่ห้านิ้ว, แล้วใส่ปรอทให้เต็มก็จะทรุดลงถึงสามสิบเจ็ดนิ้วเท่านั้น, แลปรอทจะล้นออกข้างท่อที่งอขึ้นนั้นน่อยหนึ่ง. แล้วเอาด้ายผูกสิ่งที่เบา ๆ ที่จะลอยบนปรอทที่ไม่ขมนั้นอย่อนลงไปในท่อให้ของนั้นลอยอยู่บนปรอท, แลปลายด้ายข้างหนึ่งให้มีลูกถ่วงให้เบากว่าสิ่งที่ลอยอยู่บนปรอทนั้นผูกไว้แล้ว, ให้พานไว้กับเข็มเหมือนเข็มนาฬิกา. แลเครื่องนี้จะเปนที่สังเกตจะได้รู้ว่าลมอากาศหนักแลเบา. ถ้าว่าลมอากาศเบากว่าเคยเปน, ปรอทจะทรุดลงข้างกันท่อที่ตันนั้น, แลจะขึ้นข้างปากท่อที่เปิดนั้น, ลูกถ่วงด้ายนั้นจะพานให้เข็มลง. ถ้าลมอากาศหนักกว่าเคยเปน, ปรอทจะขึ้นข้างท่อตัน, จะทรุดลงข้างท่อเปิด, เข็ม[illegible]จะกลับขึ้นตามหนักมากแลน้อย. แลเครื่องนี้เขาใ[illegible]ในกำปั่นมาก, จะเปนที่สังเกตว่าลมอากาศหนักแลเบา. ถ้านายกำปั่นอยู่ที่ใด ๆ เหนว่าเข็มนั้นลง, ก็รู้ว่าลมอากาศนั้นเบานัก นายกำปั่นก็รู้เปนสำคญว่า, จะบังเกิดพยุห์แลลมฝนอันใหญ่ในที่นั้น.

◎ แลที่เราได้ว่าแต่ก่อนว่า, ลมอากาศนิ้วแลนิ้วทั่วไปหนักสิบชั่งนั้น, เราได้ว่าเมื่อลมอากาศบริสุทธิ์ปราศจากหมอกแลเมฆ. แต่ทว่าลางทีลมอากาศก็เบาลงกว่าสิบชั่งบ้าง, ถึงแปดชั่งเก้าชั่งบ้างในที่แห่งนั้น. เมื่อเปนร้อนหลายวันอยู่ในที่ใด ๆ, ลมอากาศที่ติดกับแผ่นดินก็เปนร้อน, เมื่อร้อนแล้วก็จะเบาจะลอยขึ้น, แลลมอากาศที่แห่งอื่นจะไหลเข้าไปอยู่ที่นั้นให้เปนหนักเสมอกัน, แลอายน้ำอายดินเมื่อเปนร้อนก็ลอยขึ้นในลมอากาศพร้อมกันกับลมอากาศที่ร้อนนั้นเปนหมอกเปนเมฆ. เมื่อเปนร้อนนักหลายวันในที่อันใหญ่, ก็ให้ลมอากาศเปนเบานักอยู่ที่นั่น, แลลมอากาศอยู่ที่อื่นก็จะไหลพัดไปอยู่ในที่นั้น, จะบังเกิดลมมาทุกทิศเปนพยุห์ใหญ่, เหมือนที่เกิดในทเลใหญ่บ่อย ๆ. เมื่อนายกำปั่นเหนปรอทในบโรเมเตอ, ก็รู้ว่าลมอากาศเบาไปนัก, จะบังเกิดลมพยุห์ใหญ่, ก็จะต้องจัดแจงกำปั่นให้ดี.

◎ อีกประการหนึ่งมีลมพัดมาแต่ทิศข้างเหนือหกเดือน, แล้วก็กลับพัดมาแต่ทิศข้างใต้หกเดือน, เปนเพราะเหตุลมพัดไปตามพระอาทิตย์. เมื่อพระอาทิตย์ไปข้างใต้, ก็ให้อากาศร้อนเบาขึ้นอยู่ที่นั่น, ลมอากาศอยู่ข้างเหนือก็จะไหลไปอยู่ที่นั้น, เปนลมพัดไปแต่ข้างเหนือไปสู่ทิศใต้, ที่พระอาทิตย์ตั้งอยู่นั้น. เมื่อพระอาทิตย์ไปข้างเหนือก็ให้ลมอากาศร้อนเบาไปอยู่ที่นั้น, ลมอากาศอยู่ข้างใต้จะไหลไปอยู่ที่นั้น, เปนลมพัดมาแต่ข้างใต้ไปสู่ทิศข้างเหนือ, ที่พระอาทิตย์ตั้งอยู่เหมือนกัน. เพราะเหตุดังนั้นลมจึงพัดไปข้างเหนือหกเดือน, พัดไปข้างใต้หกเดือน, ตามพระอาทิตย์ไปดังนั้น.

◎ ข่าวมาแต่เมืองอเมริกา ตามทางไฟฟ้าใหม่

◎ แล ข่าว ที่ ว่า มา ด้วย เปรสซิเด็นต์ลิงกัน, ที่ อ้าย ผู้ร้าย ลอบ เข้า มา ยิง เอา ถึง แก่ กรรม ตาย, ความ ข้อ นี้ เปน ความ จริง. เมื่อ ท่าน ถึง แก่ กรรม นั้น, ณวัน เสาร์ เดือน ห้า แรม ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก. แต่ มิศเตอซิวอาด, ที่ เปน ขุนนาง ใหญ่ ฝ่าย ต่าง ประเทศ, ที่ ถูก อ้าย ผู้ ร้าย วิ่ง เข้า ไป ฟัน, เมื่อ นอน ป่วย อยู่ นั้น, อาการ ค่อย ทุเลา ขึ้น แล้ว, คง จะ รอด เปน แท้. แล บุตร ชาย ของ ท่าน ที่ ภฤกัน ว่า, อ้าย ผู้ ร้าย มัน ฟัน ตาย นั้น, ก็ จะ รอด ด้วย. ฝ่าย มิศเตอซิวอาด ผู้ เปน บิดา ไม่ ถึง แก่ กรรม ตาย นั้น, เพราะ ผ้า ที่ หมอ ให้ พันธ์ ผูก รัด ซาตไกร, ที่ หัก เตาะ ไป นั้น ผูก พันธ์ เปน หลาย ชั้น, ตาย ที่ อ้าย ผู้ ร้าย แทง นั้น, จึง ไม่ เข้า ไป ภูก ได้. ซาตไกร ท่าน หัก นั้น เพราะ ม้า ที่ เทียม รถ นั้น ตก ใจ ตื่น วิ่ง ไป เร็ว นัก, ท่าน จึง โดด ลง จาก รถ, ล้ม ลง ซาตไกร เบื้อง ขวา จึง หัก เตาะ, แล แขน เบื้อง ขวา ก็ หัก ด้วย. ท่าน จึง ได้ นอน ป่วย อยู่ หลาย วัน. อ้าย ผู้ ร้าย รู้ เหตุ นั้น, จึง เหน ได้ ช่อง ที่ จะ กระทำ ได้ จึง ยง อาจ เข้า ไป ทำ. เมื่อ ก่อน เวลา ที่ อ้าย ผู้ ร้าย ยัง ไม่ มา แทง นั้น, ฝ่าย หมอ ที่ รักษา ก็ คิด ว่า, จะ ต้อง แทง ให้ โลหิต ไหล สัก น่อย หนึ่ง, เพราะ แผล ที่ บวม มาก ขึ้น นั้น. ภอ อ้าย ผู้ ร้าย มา แทง ให้ โลหิต ไหล ก็ ภอ ที่ ได้ ความ สุข สบาย มาก ขึ้น. แต่ เมื่อ แรก ถูก อ้าย ผู้ ร้าย แทง นั้น ก็ สลบ ไป. ครั้น อยู่ มา สัก น่อย หนึ่ง ก็ ค่อย ทุเลา ยันเทา ขึ้น เปน อัน มาก.

◎ อนึ่ง วิลลิกซิบุศ ตัว อ้าย ผู้ ร้าย, ที่ ได้ ฆ่า เปรสซิเด็นต์ลิงกัน นั้น, ขึ้น ม้า หนี ไป ใน เวลา ค่ำ วัน นั้น, ครั้น ไป ถึง ที่ ตำบล แห่ง หนึ่ง, ที่ นั่น เปน โคลน, ม้า นั้น ก็ พลาด ล้ม ลง ทับ เอา ท้าว วิลลิกซิบุศ เจ็บ, จะ เดิน ต่อ ไป อีก ไม่ ได้. จึง เรียก หมอ คน หนึ่ง มา ช่วย รักษา. ฝ่าย หมอ นั้น จึง มา ช่วย สงเคราะห์ รักษา วิลลิกซิบุศ, ให้ ถือ ไม้ ท้าว กราน ภอ เดิน หนี เขา ไป ได้. แล มัน มี เพื่อน อีก คน หนึ่ง ชื่อ ว่า ฮาโรลด์, เปน เพื่อน ได้ ช่วย สงเคราะห์ กัน มา แต่ เดิม. ทั้งสอง คน นั้น ก็ ภา กัน หนี ไป, ได้ สิบเอด วัน, สิบสอง วัน, ไป ถึง ที่ ตำบล แห่ง หนึ่ง. จึง เหน พวก ทหาร ม้า ไล่ ติด ตาม มา ข้าง หลัง. จึง ภา กัน หนี เข้า ไป ซ่อน ตัว อยู่ ใน โรง เปน ที่ สำรับ ไว้ ของ แห่ง หนึ่ง. แล้ว จัด แจง ปิด ทาง ไว้ เพื่อ จะ มิ ให้ ทหาร เข้า ไป ได้. ฝ่าย พวก ทหาร ก็ ยอก แก่ มัน ว่า, เธอ จง ยอม แพ้ แก่ เรา เสีย เถิด, เรา จะ ให้ เข้า มี เวลา สัก ห้า นาที, ภอ ที่ จะ ตริก ตรอง ได้. ถ้า เข้า ไม่ ยอม แพ้ แล้ว, เรา จะ เอา ไฟ เผา โรง นี้ เข้า ให้ จง ได้, วิลลิกซิบุศ จึง ตอบ ว่า, เธอ ซื้อ ไร จะ เอา อไร. ฝ่าย ทหาร ตอบ ว่า, เรา จะ เอา ตัว เข้า, หมาย ว่า จะ จับ กุม เอา ตัว เข้า ไป. ฝ่าย วิลลิกซิบุศ ตอบ ว่า. นี่ เปน การ อยาก นัก, เรา ก็ มี แต่ ท้าว เดียว แต่ ทว่า เข้า จง ยอม ให้ เรา มี โอกาศ ที่ จะ แก้ ชีวิต ไว้ สัก ที หนึ่ง, จง ถอย ออก ไป สัก ๕๐ วา เถิด, แล้ว จะ ออก รบ กัน. ฝ่าย พวก ทหาร ตอบ ว่า, เรา ไม่ ได้ มา เพื่อ จะ รบ กัน ดอก, เรา มา เพื่อ จะ จับ กุม เอา ตัว เข้า ไป, เข้า จำ เปน ต้อง ยอม แพ้ แก่ เรา. ฝ่าย วิลลิกซิบุศ ตอบ ว่า, เรา อาจ ยิง พวก เจ้า ห้า คน, หก คน, เมื่อ กำลัง พูด อยู่ เดี๋ยว นี้ ก็ ได้. แต่ ทว่า เรา ไม่ อยาก จะ ฆ่า ผู้ ใด, เรา จะ ไม่ ยอม แพ้ เลย, เมื่อ ยัง กำลัง มี ชีวิตร อยู่ เรา ก็ ไม่ ยอม. ฝ่าย พวก ทหาร ตอบ ว่า, ถ้า กระนั้น เรา จะ เอา ไฟ เผา โรง นี้ เข้า. ส่วน วิลลิกซิบุศ ตอบ ว่า, ถ้า กระนั้น เข้า ทั้งหลาย ที่ เปน คน กล้า หาร, จง จัด แจง ที่ ๆ สำรับ จะ หาม สพ เรา ไป เถิด. ใน ขณะ นั้น ฮาโรลด์ ที่ เปน เพื่อน กัน ก็ กลัว ความ ตาย, จึง ยอม แพ้ แก่ พวก ทหาร, จึง ยื่น มือ ออก ไป ตาม ช่อง เพื่อ จะ ให้ เขา ใส่ โซ่ ไว้. ครั้น เขา ใส่ แล้ว จึง ลาก ตัว ออก มา. แต่ วิลลิกซิบุศ นั้น, ก็ โกรธ เพื่อน กัน นัก, เพราะ ยอม ให้ พวก ทหาร มา จับ ตัว ไป ได้. ใน เวลา นั้น เปน กลาง คืน มืด นัก ด้วย. ฝ่าย นาย ทหาร เหน ว่า, จะ พูด จา ต่อ ไป อีก จะ ไม่ ได้ การ, จึง ให้ เอา ไฟ มา เผา โรง เข้า, เมื่อ ไฟ ไหม้ พลุ่ง โพลง ขึ้น, จึง แล เหน วิลลิกซิบุศ ยืน อยู่ ใน กลาง โรง, อยิบ เอา ปืน สั้น เดิน เขยก มา เพื่อ จะ ยิง พวก ทหาร ตาม ช่อง ปตู. ทหาร คน หนึ่ง แอบ ดู ตาม ช่อง, เหน วิลลิกซิบุศ จะ มา ยิง เอา พวก ทหาร, ๆ จึง เอา ปืน ยิง วิลลิกซิบุศ ตาม ช่อง ฝา นั้น, ถูก ต้น คอ ล้ม ลง. แต่ เมื่อ ยัง ไม่ ตาย นั้น เขา มี ใจ โกรธ นัก, จึง ร้อง ด่า ชาว เมือง อเมริกา เปน คำ อยาบ ช้า ต่าง ๆ. ครั้น อยู่ มา ประมาณ ได้ สี่ ชั่ว โมง ก็ ตาย, แล้ว เมื่อ ใกล้ จะ ตาย นั้น ได้ ด่า แช่ง ชาว เมือง อเมริกา เปน คำ อยาบ ช้า ต่าง ๆ จน กระทั่ง ขาด ใจ ตาย, เมื่อ เวลา ใกล้ จะ สิ้น ใจ นั้น, มี คำ อ่อน อยู่ แต่ คำ ที่ สั่ง มา อำลา ถึง มารดา คำ เดียว เท่า นั้น.

◎ ว่า ด้วย เมือง ริศมอนด์ รับ

◎ กอง ทับ ฝ่าย เมือง อเมริกา

◎ เมือง ริศมอนด์ ได้เปน เมือง หลวง ฝ่าย กระบถ, เชนนี้ เร็ลแครนด์ฝ่าย เมือง อเมริกา, ได้ยก กอง ทัพ ใหญ่ มา ตี เมือง ริศมอนด์, ตั้ง แต่ ณเดือน เจ็ด ปี ชวด จน ถึง เดือน ห้า ๗ ค่ำ ปี ฉลู.

◎ ครั้น ถึง เดือน ห้า ขึ้น เจ็ด ค่ำ, เชนนี้เร็ลลี่ แม่ ทัพ ฝ่าย กระบถ ใน เมือง ริศมอนด์ เหน เหลือ กำลัง, ที่ จะ ต้าน ทาน ไว้ มิ ได้, ก็ เลิก ทัพ อพยบ หนี ไป.

◎ ครั้น ถวัน พุท ขึ้น แปด ค่ำ เพลา เช้า, เชนนี้เร็ล แครนด์ ก็ จัด ให้ เชนนี้เร็ลวิศเซ็น, ให้ ยก ทัพ เปน หลาย กอง เดิน เปน กระบวร เข้า ไป ใน เมือง ริศมอนด์. ครั้น เข้า ไป ถึง ปตู แล้ว ก็ จัด นาย ทหาร กอง เลก กอง หนึ่ง, ให้ ไป หา ขุนนาง ผู้ใหญ่ ใน เมือง ริศมอนด์ นั้น, เข้า ไป รับ ลูก กุญแจ. ได้ แล้ว ทับ ทั้ง หมด ก็ ยก เข้า ไป ใน เมือง. ชาว เมือง นั้น ออก มา ต้อน รับ กอง ทัพ ด้วย ยินดี นัก, กล่าว คำ ปราไสย โดย ดี. แล คน ทาษ ที่ เปน ชาติ อาฟริกา ผิว หนัง ดำ นั้น ก็ ดี ใจ นัก. แล เขา เหน กอง หนึ่ง ที่ เปน ชาต อาฟริกา มา ด้วย นั้น, เขา ก็ ไป ต้อน รับ ด้วย ความ ดี ใจยิ่ง. แล เมื่อ กอง ทัพ เข้า ไป พิจาณา ดู ที่ ๆ ทัพ พวก กระบถ ยก มา ตั้ง อยู่ เมื่อ ก่อน นั้น, ครั้น เขา เหน เครื่อง สาตราวุธ เสื้อ ผ้า แล หนังสือ ฝ่าก นั้น ที่ เขา ทิ้ง เรี่ย ราย อยู่ นั้น, เขา ก็ เหน เปน แน่ ว่า, คน เหล่า นี้ ไป โดย ใจ ด่วน นัก. เขา ก็ เดิน เปน ขบวร ทัพ หลวง เข้า ไป อีก สอง ชั่ว โมง ก็ ถึง ที่ ใหญ่ สำรับ ราชการ. แต่ ไฟ ไหม้ เสีย นั้น ก็ หลาย หลัง, น่า สงสาร คิด เสีย กาย. เขา คิด ว่า เงิน ที่ เสีย เพราะ ไฟ ไหม้ นั้น, อยู่ ใน ราว ๒ ล้าน ๓ ล้าน เหรียน, เสีย เพราะ ฝ่าย กระบถ เขา คิด แค้น นั้น เอง. เมื่อ ขณ เขา เดิน ทัพ ไป, ก็ เหน ตึก ใหญ่ ที่ ไฟ ไหม้ นั้น พัง ทลาย ลง, เสียง ไฟ ดุ จะ เสียง ปืน ใหญ่ หลาย บอก, แล เสียง ไฟ เสียง แตร เชง แซ่ สนั่น เปน อัศจรรณ นัก, ไม่ เคย เหน เคย ได้ ยิน เลย. แม้น ผู้ ใด ได้ ฟัง แล้ว ก็ จะ ไม่ ลืม เลย.

◎ แล ทับ ฝ่าย กระบถ กอง หลวง ล่วง ไป ใน เพลา กลาง คืน แต่ กอง หลัง ยัง เลื่อย ล้า อยู่, จน ถึง เชนเนอเร็ล วิศเซ็น เข้า ไป ใน เมือง ได้ แล กอง หลัง ที่ ล้า อยู่ นั้น ก็ ไป มิ อาจ ต่อ สู้ ได้. มิศเควิด ผู้ เปน เปรดซิเดนต์ ฝ่าย กะบถ, ได้ หนี ไป จาก เมือง ริศมอนต์ เมื่อ เพลา พลบ ค่ำ วัน อาทิตย์. ฝ่าย ชาว เมือง ริศมอนต์ นั้น หา ทัน รู้ ไม่ ว่า, ทัพ หลวง จะ เลิก ไป เรว ดั่ง นั้น. เมื่อ เขา เหน กอง ทับ เดิน ล่วง ไป แล้ว, ก็ ตกใจ วุ่น วิ่ง ทิ้ง สิ่ง ของ เสีย เปน อัน มาก. บาง จำ พวก ก็ คิด ว่า จะ หนี ไป ก็ เหน ไม่ พ้น, สู้ นั่ง จน อยู่ กว่า กอง ทับ นั้น จะ มา เพื่อ เขา จะ มี เมตา บ้าง ดอก กระมัง. แล ใน ท้อง ถนน ก็ เกลื่อน กลาด ไป ด้วย กะดาษ หนังสือ ฝ่าก แล สิ่ง ของ ทั้ง ปวง มาก. ฝ่าย พวก อาฟริกา ที่ เปน ทาษ เขา ทิ้ง เสีย นั้น, ก็ เข้า ใน เมือง เก็บ เอา สรรพ สิ่ง ของ ได้ เปน อัน มาก. เมื่อ ขณ เดิน ทัพ เข้า ไป นั้น, มี คน ผิว ขาว ชาว อเมริกัน, ออก มา ต้อน รับ ด้วย เสียง อัน ดัง โดย ดี ใจ ยิ่ง นัก. บาง คน ก็ หา ได้ รวัง ลิ้น ไม่, ก็ ออก วาจา ด่า ทอ ต่อ กับ ฝ่าย อเมริกา, ๆ ก็ จับ ผู้ ที่ ด่า มา ทำ โทษ สิ้น ทุก คน. เชนนิเร็ล วิศเซน, ก็ เข้า ไป ตั้ง อยู่ ใน ตึก ใหญ่ ที่ เปรดซิเดนต์ เดวิศ ได้ ละ ทิ้ง ไว้ นั้น. ใน ห้อง นั้น ดู เหมือน เปรดซิเดนต์ เดวิศ จะ มี ทัน ที่ จะ เก็บ สิ่ง ของ ทั้ง ปวง ไม่, หนี ไป เรว โดย ด่วน. แล ของ สำคัญ แห่ง ภรรยา เปรดซิเดนต์ เดวิศ ตก ช้าง อยู่ บน โตะ บน หิ้ง บ้าง. อนึ่ง ภรรยา ของ เชนนี้เร็นลี่ ป่วย อยู่ จะ ภา ไป ด้วย ก็ มิ ได้, จำ เปน ต้อง ละ ไว้ ที่ บ้าน. ฝ่าย เชนนี้เร็ลวิศเซ็น, ก็ จัด แจง ให้ ทหาร อยู่ รักษา โดย ดี, มิ ให้ เปน อัน ตราย ได้. อนึ่ง ปืน ใหญ่ ที่ ทัพ ฝ่าย กระบถ ทิ้ง ไว้ นั้น นับ ได้ ๓๐๐ บอก.

◎ คน ฝาแฝด เปน ชาติไทย ๗๗

◎ มี ข่าว มา ว่า, คน แฝด ที่ สาย สะดือ ติด กัน นั้น, ยัง อยู่ ที่ เมือง อะเมริกา ฝ่าย ใต้, ที่ หัว เมือง นอดแคโรไลนา, ยัง หา ได้ เปน อันตราย เพราะ การ กระบถ ที่ ทำ สงคราม กัน นั้น ไม่. ตัว เขา ยัง เปน สุข สบาย อยู่ ด้วย กัน ทั้ง สอง คน. แต่ เขา ได้ เมีย คน ละ คน, แล้ว มี ลูก ด้วย กัน ทั้ง สอง คน. แต่ คน หนึ่ง นั้น มี ลูก มาก, คน หนึ่ง มี ลูก น้อย. เมีย ของ คน ที่ มี ลูก น้อย นั้น บังเกิด ความ ฤษยา คน ที่ มี ลูก มาก. คน แฝด ทั้ง สอง นั้น ใส่ เสื้อ กางเกง สี่ มอ ๆ ตาม อย่าง พวก ชะยก ที่ หัว เมือง ฝ่าย ใต้ นั้น. เขา ทั้ง สอง คน นั้น, ได้ เข้า เปน พวก คฤษเตียน, ใน พวก ที่ เรียก ว่า บัพทิศ นั้น. ความ ที่ เขา สงไสย มา แต่ เดิม ว่า, เมื่อ เรา ทั้ง สอง ตาย ลง นั้น, จะ ตาย พร้อม กัน ฤๅ, ๆ จะ ตาย ที่ ละ คน, ความ สงไสย ข้อ นี้ ยิ่ง บังเกิด ทวี มาก ขึ้น ไป กว่า แต่ ก่อน อีก,

เพราะ เขา มี อายุศม์ มาก กว่า ห้า สิบ ปี แล้ว. คน แฝด ทั้ง สอง นั้น, กลัว ว่า ความ ชะบถ นั้น, จะ เปน อันตราย ถึง บุตร ภรรยา ของ ตัว. แต่ ความ กลัว ที่ ใหญ่ ยิ่ง กว่า นั้น ยัง มี อยู่, คือ เมื่อ จะ ตาย นั้น, จะ ต้อง ตาย ที่ ละ คน ฤๅ จะ ตาย พร้อม กัน, แล ฝ่าย คน ที่ เปน อยู่ นั้น, จะ ต้อง ติด อยู่ กับ ศพ ของ ผู้ ตาย ด้วย, แล สาย พัง ผืด ที่ ติด กัน อยู่ นั้น, จะ ตัด ออก เสีย ได้ ฤๅ มิ ได้ ประการ ใด, ก็ ยัง หา รู้ เปน แน่ ไม่.

◎ นาฬิกา พก เมือง อะเมริกา ๆ

◎ ด้วย ที่ เมือง วัลละซัม แขวง หัว เมือง แมซซาชูเซ็ท นั้น, มี ที่ ใหญ่ สำรับ ทำ นาฬิกา พก, ตั้ง อยู่ เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๕๐ ปี. การ ที่ ทำ นั้น จำเริญ โต ใหญ่ ขึ้น เร็ว นัก. ใน กาล ทุก วัน นี้ มี ช่าง ทำการ ใน ที่ นั้น, อยู่ ใน ร่วง เก้า ร้อย สิบ ร้อย คน. แล นาฬิกา ที่ เขา ทำ ขึ้น นั้น, นับ ได้ ปี ละ ๗๕๐๐๐ นาฬิกา. แล นาฬิกา ที่ ทำ นั้น, ดี ยิ่ง ขึ้น เปน อัน มาก, สู้ กับ นาฬิกา พก ที่ ดี อย่าง ยิ่ง ที่ เขา ทำ ใน ประเทษ ยุรบ ได้. ท้าพเจ้า พิจารณา ดู เหน ว่า, จะ ดี กว่า นาฬิกา ที่ ทำ ใน ประเทษ ยุรบ นั้น อีก, เพราะ นาฬิกา ใน ประเทษ ยุรบ นั้น ทำ แล้ว ไป ด้วย มือ คน, หา มี เครื่อง จักร์ ไม่. แต่ นาฬิกา พก ที่ ทำ ใน เมือง วัลละซัม นั้น, เขา ได้ ทำ แล้ว ไป ด้วย เครื่อง จักร์ สิ้น ทั้ง นั้น, ทำ โดย พินิจ ละเอียด นัก. แล เครื่อง จักร์ นาฬิกา ที่ ทำ เปน แบบ เดียว กัน นั้น, มี หลาย ชะนิด หลาย อย่าง, ได้ นับ ว่า เปน ที่ หนึ่ง ที่ สอง ที่ สาม เปน ต้น. แล นาฬิกา ที่ นับ ว่า ที่ หนึ่ง ที่ สอง ที่ สาม นั้น, ถ้า เครื่อง จักร์ แล ไกย์ ใน นาฬิกา เหล่า นั้น ตึก เสีย ไป แล้ว, จะ เขียน จด หมาย ฝาก ไป ให้ ซื้อ เครื่อง จักร์ แล ไกย์ ฤๅ เครื่อง อะไร ๆ, ใน นาฬิกา นั้น มา เปลี่ยน ออก เสีย ก็ ไม่ ผิด กัน เลย, เพราะ เขา ทำ ด้วย เครื่อง จักร์ เปน แบบ เดียว กัน หลาย ชะนิด สิ้น ทั้ง นั้น. ถ้า ผู้ ใด ใน เมือง ไทย นาฬิกา ชะนิด นั้น ตึก เสีย ไป แล้ว, ก็ จง เขียน หนังสือ ฝาก ไป ถึง ผู้ เปน เจ้า ของ ช่าง นาฬิกา, ที่ เมือง วัลละซัม นั้น, บอก ชะนิด นาฬิกา ที่ เสีย ไป, แล บอก เครื่อง อะไร ๆ ที่ เสีย นั้น, เขา จึง จะ จัด สิ่ง นั้น, ฝาก เข้า มา ให้ ตาม ที่ ต้อง การ. ผู้ ใด ๆ ที่ เปน ช่าง นาฬิกา, ถึง ไม่ สู้ ฉลาด นัก ก็ เปลี่ยน ได้. แล นาฬิกา นั้น ก็ ดี ขึ้น เหมือน อย่าง แต่ ก่อน เดิม ไม่ ผิด เลย.

อินซุรันซี กัมเปนี่

◎ บอนิโอ กัมเปนี่ นายห้าง กรุง เทพ ๆ ได้ ตั้ง เปน พวก เอเซ็น, คือ รับ ธุระ แทน อินซูซันซี กัมเปนี่ เมือง จีน ฝ่าย เหนือ.

◎ พวก บีกเอลแปก แอน กัมเปนี่, นายห้าง กรุง เทพ นี้, ได้ ตั้ง เปน เอเซ็น, คือ พวก รับ ธุระ แทน อินซูซันซี กัมเปนี่, ที่ เมือง บัลตาเวีย คือ กลาปา นั้น.

◎ พวก เอ มากวาล แอน กัมเปนี่, นายห้าง ที่ ได้ ตั้ง อยู่ ณะ กรุง เทพ, ได้ ตั้ง เปน เอเซ็น, คือ พวก สำรับ เอา เปน ธุระ แทน พวก นายห้าง, ที่ เมือง ฮัมเบิกค์ แล เมือง ปรีเมน นั้น.

◎ มิศเตอ ดานิเอล มักเกลน, ที่ อยู่ ใน กรุง เทพ นี้ ปรารถนา จะ ให้ คน ทั้งปวง รู้ ว่า, ตัว ได้ ตั้ง เปน พนักงาน พิจารณา ดู เรือ กำปั่น ต่าง ๆ ว่า, ควร จะ ไว้ ใจ ได้ ฤๅ ไม่.

◎ พ่อ ค้า ๆ

◎ เวอชิน แอน กัมเปนี่, เปน พ่อ ค้า อะเมริกัน สำรับ ขาย เครื่อง กำปั่น, แล เสบียง อาหาร ที่ สำรับ ใช้ ใน กำปั่น ด้วย, แล ขาย สิ่ง ของ อื่น ต่าง ๆ, ที่ คน ใน กรุง เทพ ฯ จะ ต้อง การ. แล เปน พวก สำรับ ขาย ของ ใน การ เลหลัง. ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน ศอก ควาย น่า วัด บาทหลวง.

◎ พวก ริมีซะมิศ แอน กัมเปนี่, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ, ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน คอก ควาย ริม ตึก กงสุล ฝรั่งเศศ, มี ของ เครื่อง สำรับ เรือ แล ของ ฝรั่งเศศ, แล ของ อังกฤษ หลาย อย่าง ต่าง ๆ เปน อัน มาก.

◎ พวก ชีวิลแมเลอย์ แอน กัมเปนี่, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน กะดีจีน แห่ง หนึ่ง, ตั้ง อยู่ ที่ ทอง สนาม น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรค แห่ง หนึ่ง, มี เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ ที่ มา แต่ ประเทศ ยุรบ เปน อัน มาก.

◎ อนึ่ง มิศฟะรันซิศ จิต, เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ปรารถนา จะ ให้ คน ใน กรุง นอก กรุง เข้า ใจ ว่า, ตัว นั้น อยู่ ที่ แพ้ น่า บ้าน กะดีจีน, ได้ เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ต่าง ๆ. รูป ที่ ได้ ชัก ไว้ แล้ว นั้น, ก็ มี หลาย อย่าง, คือ รูป วัง, แล รูป วัด, รูป ตึก, รูป เรือน, แล รูป เงา ต้น ไม้, แล รูป ท่าน ผู้ มี วาศนา ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปรารถนา, จะ ให้ ข้าพเจ้า ไป ชัก เงา รูป ที่ บ้าน ของ ท่าน [illegible] จะ ไป ทำ, ราคา ค่า จ้าง นั้น จะ เอา แต่ อย่าง กลาง ภอ สม ควร.

๏ ฝ่าย ฮาโรลท์ นั้น, พวก ทหาร ภา ตัว ไป ถึง เมือง วัดชิงทน. แล้ว เคาเวอเม็นต์ อเมริกา ได้ ให้ จับ น้อง ของ วิลลิกชิบุศ, ด้วย คิด ว่า เปน สมัก พรวก พวก กับ อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ด้วย.

๏ อนึ่ง อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ลอย เข้า ไป แทง เอา มิศเตอ ชีวอาด, ที่ ชื่อ ว่า เพน นั้น, เขา ก็ จับ ตัว ได้ แล้ว, ส่ง ไป จำ ไว้ ณ คุก ที่ เมือง วัดชิงตอน ได้ หน่อย หนึ่ง, เมื่อ มัน ได้ ความ ลำบาก ก็ คิด อยาก จะ ทำลาย ชีวิตร ของ ตัว เสีย เอง. จึ่ง ฉวย เอา แท่ง เหล็ก มา ตี ลง ที่ ศีศะ ของ ตัว เอง, เพื่อ จะ ให้ ตาย เสีย, คน อื่น เขา เหน จึ่ง ได้ ชิง เอา แท่ง เหล็ก นั้น ไป เสีย. แล้ว มัด มือ มัน ไว้ จึ่ง ไม่ ได้ ทำ ร้าย ตัว เอง.

๏ ที่ เปน พวก เพื่อน อื่น นั้น เขา จับ ตัว ได้ อีก สิบ สาม คน, แต่ ยัง หา ได้ พิจารณา เปน สัจ ไม่, แต่ ดู เหมือน จะ เปน สัจ โทษ ถึง ตาย นั้น ทั้ง สิบ สี่ คน.

๏ อนึ่ง เขา ได้ จับ เปรสชิเด็นต์ เดวิส, ที่ เปน เจ้า เมือง ฝ่าย อยก นั้น ด้วย, เขา จับ ตัว ได้ แล้ว ให้ จำ ไว้ ณ คุก ที่ เมือง วัดชิงตอน นั้น.

โทษ ขบถ

๏ อนึ่ง เหตุ ที่ เกิด ขึ้น ด้วย อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ฆ่า แปรสชิเดนต์ ลิงกัน นั้น, ดู น่า กลัว ว่า, แปรสชิเด็นต์ เดวิส จะ ขัด แขง ข้าง ให้ อ้าย ผู้ ร้าย นั้น กระทำ. อนึ่ง แปรสชิเด็นต์ ยอนซัน ที่ ขึ้น เปน เจ้า เมือง อะเมริกา ใหม่ นั้น, ได้ กล่าว ไว้ ว่า, ผู้ ที่ เปน นายใหญ่ ใน การ คิด ขบถ นั้น, จะ ต้อง เปน โทษ ถึง ยาหัด ตาม กฎหมาย. ถ้า เปน ไป ดั่ง นั้น, แปรสชิเด็นต์ เดวิส ก็ จะ ต้อง เปน โทษ ผูก คอ แขวน ไว้ บน ไม้ ที่ สูง, กว่า จะ สิ้น ชีวิตร โดย พลัน.

เปรสชิเดนต์ ใหม่ ที่ เมือง อเมริกา

๏ ท่าน ชื่อ แอนดริว ยอนซัน, แต่ แรก ชาว เมือง อเมริกา ได้ เลือก ท่าน ไว้ เปน ไวยช์ เปรสชิเด็นต์, คือ ผู้ รอง เปรสชิเด็นต์ ใหญ่. เมื่อ เปรสชิเด็นต์ ลิงกัน ถึง แก่ กรรม, มิศเตอแอนดริวยอนซัน, ได้ แทน ที่ เปรสชิเด็นต์ ใหญ่ ตาม ธรรมเนียม. มิศแอนดริวยอนซัน, เกิด ที่ เมือง รอเลใน แขวง เมือง นอต กาไลนา, เมื่อ ณ วัน เดือน ดิเซมเบอ วัน ยี่สิบเก้า คฤษ ศักราช ๑๘๐๘, อายุ ท่าน เดี๋ยว นี้ ได้ ๕๗ ปี แล้ว. บิดา ท่าน ตาย แต่ เมื่อ อายุ ท่าน ได้ ๔ ปี. บิดา ท่าน ตาย เพราะ การ ช่วย คน ที่ ตก น้ำ. เมื่อ อายุ มิศเตอยอนซัน ได้ ๑๐ ปี, มารดา ได้ ฝาก ท่าน ไว้ กับ คน ช่าง เย็บ ผ้า, ให้ อยู่ ที่ นั้น เจด ปี. ฝ่าย มารดา นั้น เปน คน เขญใจ, จะ หา ครู สอน หนังสือ ลูก ก็ มิ ได้. ลูก นั้น เมื่อ หัด ทำ การ เย็บ ผ้า อยู่, มี จิตร์ รักษ ใคร่ ใน หนังสือ โดย มาก, คิด ตั้ง ใจ ว่า ถึง จะ ไม่ มี ครู ยอก ก็ อาจ รู้ ได้, หมาย จะ อยู่ หัด เรียน เอา เอง. ขณะ นั้น ยัง มี ชาย ผู้ หนึ่ง, เคย เข้า ไป ใน ที่ ๆ เขา เย็บ ผ้า อยู่ นั้น อ่าน หนังสือ ให้ คน ทั้ง ปวง ฟัง. ใน หนังสือ นั้น เปน หนังสือ ข้อ ราชการ ที่ ชุนนาง อังกฤษ ประกาศ แก่ คน ทั้ง ปวง ฟัง, แล้ว เขา จึ่ง เก็บ เอา ถ้อย คำ นั้น ที่ เปน หนังสือ พิมพ์. เพราะ มิศแอนดริวยอนซัน ก็ ชอบ ใจ ฟัง, จึ่ง มี ความ ปรารถนา อยาก จะ เรียน รู้, ครั้น รู้ แล้ว จะ ได้ อ่าน ให้ เพราะ เหมือน คน นั้น. จึ่ง จับ ตัว อักษร มา สังเกต ไว้ ให้ แม่น ยำ. ครั้น จำ ตัว ได้ ดี แล้ว, จึ่ง ประสม อักษร ทำ เปน คำ พูด, แล้ว ยัม หนังสือ นั้น มา หัด อ่าน ทุก ๆ วัน. ครั้น อยู่ มา เจ้า ของ ก็ ให้ หนังสือ นั้น ไว้ เปน สิท แก่ มิศ แอนดริว ยอนซัน, ๆ ก็ อยู่ หัด อ่าน หนังสือ เล่ม เดียว นั้น ทุก ๆ คืน ๆ ละ สอง ทุม สาม ทุม, ครั้น เวลา กลาง วัน ก็ ได้ หัด ใน การ ช่าง เย็บ. ครั้น อยู่ มา ครบ กำหนด ๗ ปี แล้ว, คือ คฤษ ศักราช ๑๘๒๔ ปี, ก็ ตั้ง ตัว เปน นาย ช่าง เย็บ อยู่ ใน แว่นแคว้น เมือง นอตกาโรไลนา เกือบ ถึง สอง ปี. ใน สอง ปี นั้น มี หญิง สาว คน หนึ่ง, ได้ มา เกลี้ยก กล่อม ยอม กาย หมาย ว่า จะ เปน ภรรยา, แต่ มารดา หญิง นั้น มิ ได้ ยอม. เพราะ เหตุ ว่า มิศแอนดริวยอนซันเปน คน นุ่ม อนาถา ยาก จน นัก, จึ่ง มิ ได้ ตั้ง เปน ผัว เมีย กัน.

๏ เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๒๖ ปี, อายุ ท่าน ได้ ๑๘ ปี, ก็ กลับ มา อยู่ เมือง เดิม ชื่อ รอเล. อยู่ ได้ น้อย หนึ่ง จึ่ง ภา มารดา ไป อาไศรย อยู่ ใน หัว เมือง เต็นนิซี, ตำบล นั้น ชื่อ เครนวิล, ไป ตั้ง รับ จ้าง เย็บ ผ้า ใน เมือง นั้น ประมาณ สิบ สอง เดือน. จึ่ง ได้ หญิง ใน เมือง นั้น เปน ภรรยา. ครั้น อยู่ ประมาณ นาน มา หน่อย หนึ่ง ก็ ออก จาก ที่ นั้น ไป อาไศรย อยู่ ฝ่าย ทิศ ตวัน ตก, ไป ตั้ง การ จ้าง เย็บ ผ้า, มี ช้า ก็ ถอย กลับ มา ตั้ง อยู่ ตาม เดิม. เมื่อ ครั้ง นั้น เขา ได้ รู้ แต่ ที่ จะ อ่าน หนังสือ ฝ่าย เดียว. แล การ ที่ จะ เขียน แล เรียน เล็ข นั้น ยัง หา รู้ ไม่. ฝ่าย ภรรยา เปน คน รู้ ใน การ ขีด เขียน เล่า เรียน ทั้ง ปวง, จึ่ง อยู่ หัด สั่ง สอน สามี จึ่ง รู้ วิทยา ต่าง ๆ, ท่าน นั้น ได้ ร่ำ เรียน กับ ภรรยา แต่ เมื่อ เวลา กลาง คืน, แต่ กลาง วัน นั้น มี ธุระ มาก, จึ่ง หา ได้ เรียน ไม่.

๏ เมื่อ ถึง ศักราช ๑๘๒๘ ปี อายุ ท่าน ได้ ๒๐ ปี, ชาว เมือง นั้น เหน ว่า ท่าน คน ดี มี ปัญญา มาก, จึง ตั้ง ขึ้น เปน ขุนนาง ใน บ้าน นั้น ได้ ปี หนึ่ง. ครั้น สิ้น ปี แล้ว ก็ เลือก ตั้ง ใหม่ อีก ปี หนึ่ง, เมื่อ ถึง กำหนด แล้ว จึง ตั้ง ขึ้น ใหม่ อีก ปี หนึ่ง, กว่า จะ ครบ สาม ปี, ๆ แล้ว จึง ตั้ง ใหญ่ ขึ้น ไป เปรียบ เหมือน เจ้า พระยา ยมราช, ว่า ราช การ ใน ตำแหน่ง นั้น อีก สาม ปี. ครั้น ถึง กฤษ ศักราช ๑๘๓๕ ปี, ชาว เมือง ทั้งปวง ก็ เลือก ท่าน ไว้ เปน ผู้ สำรับ ว่า ราชการ หัว เมือง, ตั้ง อยู่ ใน ตำแหน่ง นั้น ได้ สอง ปี. ถึง กฤษศักราช ๑๘๓๙ เขา ก็ เลือก ตั้ง ท่าน ไว้ ใน ที่ ตำแหน่ง นั้น ต่อ ไป, จน ถึง กฤษ ศักราช ๑๘๔๐ ชาว เมือง จึง ตั้ง ให้ เปน ผู้ ช่วย เลือก เปรศซิเด็นต์, เที่ยว ว่า กล่าว ทั่ว ไป ใน แขวง เมือง นั้น, สรรเสิญ ผู้ ที่ ท่าน เหน ควร จะ เปน เปรศซิเด็นต์ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง ด้วย ท่าน เปน คน ซื่อ พูด เพราะ. ถึง กฤษ ศักราช ๑๘๔๑ ปี, ชาว เมือง ทั้งปวง ก็ เลือก ตั้ง ท่าน ขึ้น เปน เซนนิตอ คือ เปน ผู้ ว่า ราช การ ใหญ่ ใน หัว เมือง ที่ เรียก ว่า เด็นนิซี ได้ สอง ปี. ถึง กฤษ ศักราช ๑๘๔๓ ปี, ชาว เมือง ก็ เลือก ท่าน ตั้ง ขึ้น อีก ใหญ่ กว่า แต่ ก่อน, ให้ เปน เซนนิตอ สำรับ ว่า ราชการ ใน เมือง หลวง คือ วัดชิงตอน เปน ขุนนาง ใหญ่ ใน ที่ นั้น ได้ สิบ ปี. เปน ศักราช ๑๘๕๓ ปี, ใน ขณะ นั้น ชาว เมือง ก็ เลือก ท่าน ตั้ง ขึ้น เปน ใหญ่ กว่า นั้น อีก, ได้ เปน เจ้า เมือง เด็นนิซี ได้ ๔ ปี. ครั้น กฤษ ศักราช ๑๘๕๗ ปี, ชาว เมือง ก็ เลือก ท่าน ตั้ง ขึ้น เปน เซนนิตอ ใน เมือง หลวง, คือ เมือง วัดชิงตอน อีก ๖ ปี. เมื่อ กฤษ ศักราช ๑๘๖๔ ปี, บันดา ชาว ประเทศ อเมริกา ทั่ว ไป ก็ พร้อม ใจ กัน ตั้ง ท่าน ขึ้น เปน รอง เปรศซิเด็นต์ ใหญ่.

๏ ครั้น ถึง เดือน ๔ ปี ชวด เดือน มาช์ วัน ที่ ๔, ถ้า จะ คิด เปน ไทย คือ เดือน ๔ ขึ้น แปด ค่ำ ใน ปี นั้น, เปน เวลา ที่ เปรศซิเด็นต์ ที่ จะ เปน ใหม่ เข้า มา ตั้ง คำ สาบาล ไว้, ว่า จะ รักษา บ้าน เมือง โดย ยุติธรรม ตาม คำ กอนซติติวชัน, ที่ เปน กฎหมาย อัน เปน หลัก สำรับ ประเทศ อเมริกา. ใน วัน นั้น มิศแอนดริวยอน ซัน ตั้ง คำ สาบาล ไว้ ตาม ทำเนียม. เมื่อ เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน ถึง แก่ กรรม แต่ ณ เดือน ห้า แรม ห้า ค่ำ ปี ฉลู นั้น, มิศ แอนดริวยอนซัน ก็ เลื่อน ขึ้น เปน ที่ เปรศซิเด็นต์, แทน เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน ที่ ถึง แก่ กรรม นั้น.

๏ ข่าว ที่ ฦๅ มา ว่า, แปรศซิเด็นต์ แอนดริวยอนเซัน นั้น, เมื่อ เวลา ที่ เข้า รับ เปน ไวศ์ แปรศซิเด็นต์ นั้น, ท่าน ก็ เสพ สุรา เมา เสีย สติ ไป, ความ ข้อ นี้ ก็ จริง. แต่ มี คำ แก้ ว่า, ท่าน เปน คน ไม่ เคย เสพ สุรา เลย. แต่ ท่าน ไม่ สะบาย มา หลาย วัน แล้ว, แล ใน เวลา วัน นั้น, เมื่อ ก่อน ที่ จะ ตั้ง ขึ้น ใน ตำแหน่ง ไวศ์ แปรศซิเด็นต์ นั้น, ฝ่าย หมอ ที่ สำรับ รักษา ตัว ท่าน นั้น, เชิญ ให้ ท่าน เสพ สุรา หน่อย หนึ่ง, ประสงค์ เพื่อ จะ ให้ มี กำลัง ชื่น อารมณ์, ภอ ที่ จะ กระทำ การ มงคล ให้ สำเร็จ เปน อัน ดี ได้ ใน วัน นั้น จึง ได้ เสพ สุรา เมา ไป เพราะ ไม่ เคย. เมื่อ ท่าน สร่าง เมา ได้ สติ แล้ว ก็ เสีย ใจ นัก, จึง ตั้ง คำ สัจ สาบาล ตัว ว่า, จะ ไม่ เสพ สุรา ต่อ ไป อีก เลย. การ ที่ ข้าพเจ้า เมา สุรา นั้น, มี ต้น มี ปลาย แล้ว จะ ไม่ มี ต่อ ไป อีก เลย. ฝ่าย ขุนนาง แล ราษฎร ชาว เมือง ทั้ง ปวง ก็ วาง ใจ ใน ท่าน มั่นคง ว่า เปน คน ไม่ เคย เสพ สุรา จริง, แล ท่าน จะ ไม่ เมา เสีย สติ ต่อ ไป เช่น นั้น อีก แล้ว. แล เมื่อ ท่าน ขึ้น เปน ที่ แปรศซิเด็นต์ นั้น, ณ วัน เสาร์ เดือน ห้า แรม ห้า คำ ปี ฉลู สัปต์ ศก, ขณะ นั้น ท่าน ได้ สำแดง กิริยา อาการ ดี เปน อัน มาก. ฝ่าย ราชทูต อังกฤษ แล ราชทูต ฝรั่ง แต่ บันดา ขุนนาง ที่ อยู่ นั่น, ก็ มี ความ ยินดี ชอบ ใจ นัก. แล้ว ท่าน ได้ กล่าว เปน ใจ ความ ว่า, ควร ที่ เมือง อังกฤษ แล เมือง อเมริกัน จะ เปน สา พันท์ มิตร สนิท กัน, เพราะ เปน ภาษา อัน เดียว กัน, เคย ประ กอบ การ เลี้ยง ชีพ อย่าง เดียว กัน. ข้าพเจ้า หา ได้ ถือ ตัว ว่า มี ปัญญา ภอ ที่ จะ ว่า กล่าว ราชการ แผ่น ดิน ที่ แปรศซิเด็นต์ ได้ ไม่. ข้าพเจ้า จะ ขอ พึ่ง อาไศรย บุญ ญา ท่าน ทั้ง หลาย ที่ สำรับ เปน ที่ ปฤกษา ราชการ แผ่นดิน. ข้าพเจ้า ตั้ง ใจ มั่นคง ว่า จะ อุษาห์ ประพฤษดิ์ ให้ ต้อง ตาม ยุตติธรรม, เปน การ ที่ ควร ข้าพเจ้า จะ กระทำ. แต่ เหตุ ทั้ง ปวง ที่ จะ บังเกิด เพราะ ยุตติธรรม ที่ ข้าพเจ้า ได้ กระทำ นั้น, เปน สิทธิ์ อยู่ กับ พระเจ้า, เรา จะ อุษาห์ วาง ใจ อยู่ กับ พระเจ้า.

๏ การ สพ แปรศซิเดนต์ ลิงกัน ๗

๏ ฝ่าย ชาว เมือง อเมริกา นั้น, ครั้น ได้ ยิน ข่าว ว่า ท่าน แปรศ ซิเด็นต์ ลิงกัน นั้น ถึง แก่ กรรม ตาย แล้ว, ก็ ภา กัน เศร้า โศก เสีย ใจ นัก. แต่ บันดา ที่ ๆ ได้ สำรับ ว่า ราชการ นั้น, ให้ ประดับ ไป ด้วย แพร ศรี ดำ ทุก แห่ง ทุก ตำบล, กับ ทั้ง ที่ โรง สวด ทั้ง ปวง นั้น, ก็ ให้ ประดับ ไป ด้วย แพร ดำ มาก มาย.

◎ ณวัน พุทธ เดือน ห้า แรม เก้า ค่ำ ปี ฉลูสัปตศก นั้น, มี การ สพ ใหญ่ ที่ เมือง วัดชิงตัน, ใน วัน นั้น อาณา ประชา ราษฎร ชาว เมือง ทั้งปวง ทั่ว ไป ใน ประเทศ อเมริกา, พร้อม ใจ กัน อยุด การ, เพื่อ จะ สำแดง ความ รักษ์ ที่ คิด ถึง ท่าน แปรศซิเด็นต์ ลิงกัน เจ้า แผ่นดิน ที่ ตาย นั้น. ครั้น ถึง ณวัน ศุกร์ เดือน ห้า แรม สิบเอ็ด ค่ำ, ก็ เชิญ สพ ยก ไป, เพื่อ จะ ฝั่ง ไว้ ใน ป่าช้า ที่ ตำบล บ้าน ของ ท่าน ชื่อ ว่า ซปริงฟิลด์, ใน แว่นแคว้น ทัว เมือง อิลินอย, เปน ทาง ไกล หลาย วัน. เมื่อ ไป ถึง เมือง ใหญ่ เมื่อ ใด ก็ ให้ อยุด สพ ท่าน เจ้า แผ่น ดิน ลง ไว้ สัก วัน หนึ่ง บ้าง สอง วัน บ้าง, ถวย ให้ ราษฎร ชาว เมือง มา คำนับ เยี่ยม เยียน สพ ท่าน. แต่ บันดา ราษฎร ชาว เมือง ทั้ง ปวง ก็ มา ประชุม พร้อม กัน ใน ที่ นั้น ๆ เปน อัน มาก. แต่ เชิญ สพ ยก ไป ดั่ง นี้ นั้น ได้ ๑๔ วัน จึ่ง ถึง ที่ ตำบล บ้าน เดิม ของ ท่าน. ใน วัน นั้น จึ่ง ได้ เชิญ สพ ท่าน ฝั่ง ไว้ ใน ป่าช้า นั้น.

◎ หนังสือ จดหมาย เหตุ ที่ เมือง สิงคโปร์ ชื่อ ซเตรศ์ เตม ได้ กล่าว ไว้ ว่า, การ สพ ของ แปรศเดนต์ ลิงกัน นั้น, เปน การ ใหญ่ ยิ่ง นัก, ไม่ เคย มี ทั่ว ไป ใน โลก เช่น นั้น เลย.

◎ อนึ่ง เจ้า เมือง ต่าง ๆ ประเทศ เปน อัน มาก, มี เมือง อังกฤษ, แล ฝรั่ง เสศ เปน ต้น, ได้ ทราบ ข่าว ว่า, เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน ถึง แก่ กรรม เช่น นั้น, ก็ สำแดง การ เศร้า หมอง ใน ใจ. จึ่ง เขียน หนังสือ ฝาก ไป ถึง เจ้า เมือง อเมริกา บ้าง, ไป ถึง แมคมัลลิงกัน บ้าง, เปน ใจ ความ ว่า, เรา ก็ เปน ทุข นัก เพราะ ท่าน แปรศเดนต์ ลิงกัน ที่ ถึง แก่ กรรม นั้น. ขอ อวย พร มา ถึง ท่าน ด้วย, ขอ พระเจ้า ได้ โปรด ประทาน ซึ่ง ความ สวัดี มงคล จง มี แก่ ท่าน ต่อ ไป จน ชั่ว กลาปาวสาน.

ตราชูอย่างหนึ่ง

◎ ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย การ กำหนด สัง เกต, พิจารณา บันดา สิ่ง ของ ทั้งหลาย, อัน มี อยู่ ใน ประเทศ เบื้อง ตระวัน ตก, แล ประเทศ เบื้อง ตระวัน ออก นั้น. ถ้า จะ เปรียบ กัน เข้า แล้ว, ข้าง ไหน จะ จำเริญ ใจ สว่าง ตา. คน ทั้ง หลาย คง เห็น ลง ว่า, บันดา สิ่ง ของ ซึ่ง เกิด มี มา แต่ ประเทศ เบื้อง ตระวัน ตก นั้น, เปน ของ ประเสริฐ วิเศษ ดี กว่า กัน. ก็ การ ซึ่ง ประเสริฐ วิเศษ นั้น, ด้วย เปน อัศจรรย์ ประการ ใด. อัศจรรย์ นั้น มี อยู่ หลาย อย่าง. ๆ หนึ่ง มิ ได้ พึ่ง นับถือ ตาม คติ ธรรม เนียม แห่ง บุราณ, เหมือน อย่าง ใน สยาม ประเทศ นี้, ฤๅ ประเทศ ซึ่ง ตั้ง อยู่ ล้อม รอบ นั้น ก็ ดี. ก็ ฝ่าย สยาม ประเทศ นี้ ถ้า จะ คิด อ่าน ทำ การ อัน ใด, มัก มี อัทฆาไศรย ตาม คติ เดิม ของ บุราณ อาจารย์ ฉนั้น. ตุจ มิ ได้ มี ปัญญา คิด ผ่อนผัน ให้ แปลก ประลาด ตา ยวด ยิ่ง ขึ้น ไป, กว่า ของ เก่า ที่ เขา ทำ ไว้ เสร็จ นั้น. เพราะ เขา ย่อม ถือ กัน ว่า บุราณ นั้น, ท่าน ทำ ไว้ เปน ครู อย่าง ไร ควร เรา จะ ทำ ไป เอา เยี่ยง ท่าน เช่น นั้น. เหตุ ฉนี้ จึ่ง มิ ได้ มี สิ่ง ของ, อัน ใหม่ เปน ที่ ใส สอาด ตา พ้น ไป จาก เครื่อง ที่ คร่ำ คร่า ได้ ดั่ง นั้น.

◎ ก็ ฝ่าย ประเทศ เบื้อง ตระวัน ตก นั้น. เขา มิ ได้ นับถือ กัน ตาม แบบ บุราณ, เขา คิด แต่ การ ที่ จะ ให้ ประเสริฐ เลิศ ยิ่ง ขึ้น ไป กว่า ของ เก่า แห่ง บุราณ ที่ เขา สร้าง ไว้ นั้น. เมื่อ เขา เห็น ว่า ธรรม เนียม แห่ง บิดา แล มาร ดา นั้น, ไม่ สู้ จะ ดี, เขา ก็ สละ หนี ทิ้ง เสีย ไม่ ถือ เอา, จัด แจง ตก แต่ง เข้า เสีย ใหม่ ให้ ดี ให้ เปน ที่ ทัศ นา แห่ง ตา โลกย์ ทุก ปี ๆ ดั่ง นี้, ฤๅ มาท แม้น ว่า บิดา มาร ดา ของ เขา, เคย อาไศรย อยู่ แต่ เพียง โรง เท่า นี้, บุตร นั้น ก็ ปลูก แปลง จัด แจง กัน เข้า, ให้ เปน ดีก สอาด ดี ยิ่ง กว่า บิดา มาร ดา อีก. ฤๅ บิดา มาร ดา ของ เขา นั้น, เคย ได้ รัปประทาน อาหาร อยิบ ด้วย มือ, บุตร แล หลาน ของ เขา เหล่า นั้น, ก็ ใช้ สอย กัน ด้วย มีด แล ซ่อม แล ช้อน เงิน แล ช้อน ทอง เปน ต้น ฉนี้. ฤๅ บิดา มาร ดา ของ เขา นั้น เคย ไป เที่ยว เล่น ด้วย ท้าว แล เกียน ก็ ดี, บุตร แล หลาน ของ เขา เหล่า นั้น ก็ ไป ด้วย รถ เพลง แล กำปั่น ไฟ เชน นี้. เพราะ ฉนั้น จึ่ง สรรพ์ สิ่ง ของ ทั้งปวง, ใน ประเทศ เมือง ตระวัน ตก โน้น ก็ งาม ดี มาก ทวี จำเริญ ตา ขึ้น กว่า แต่ ก่อน ๆ นั้น.

◎ อนึ่ง ใน สยาม ประเทศ นี้, ไม่ สู้ ต้อง การ ด้วย ของ ที่ ดี งาม สง่า, มา ใช้ สอย ประดับ กาย ให้ เกลี้ยง ตา, ด้วย ว่า เปน ประเทศ อัน ร้อน กล้า. แม้น มี เรือน เคหา ไม่ สู้ มิด ชิด, พอ ค้าง กาย ก็ อยู่ เปน สุข ไป ได้. ฤๅ เสื้อ ผ้า ท่อน สะไบ แต่ เล็ก น้อย ไม่ สู้ ดี ก็ บริโภค นุ่ง ห่ม ได้, ฤๅ เครื่อง มือ ที่ จะ ใช้ กระ ทำ การ ต่าง ๆ ไม่ สู้ ดี, แล ไม่ หมั่น ลับ ก็ ใช้ กัน ได้, เพราะ เปน วิไสย แห่ง ประเทศ ฉนั้น, ด้วย เขา ใช้ กัน แต่ ไม้ ไผ่ แล จาก กระ ทำ เปน โรง แล เรือน พะเพิง อยู่ ดั่ง นี้, มิ ได้ ใช้ ตึก เปน

ที่ เรือน อยู่ โดย มาก. ฤๅ เครื่อง มือ ที่ จะ ทำ นา มี ไถ แล คราด แล มีด พร้า จอบ เสียม เปน ต้น ฉนั้น, ถึง เลว ทราม ไม่ งด งาม ฉัน ใด, เขา ก็ พยายาม ทำ ไป ได้ ทั้ง นั้น, เพราะ ปฐวี แห่ง สยาม ประเทศ นี้, เปน ที่ ดิน ดี พืชน์ พัน งอก ผล ง่าย ดั่ง นี้.

๏ ก็ ฝ่าย ประเทศ เมือง อังกฤษ แล เมือง อเมริกา เปน ต้น นั้น, ถ้า ไม่ มี ศึก ที่ สนิท มิด ชิด กัน, ฤๅ เสื้อ ผ้า ทั้ง ชั้น ใน แล ชั้น นอก เช่น นั้น, ฤๅ เครื่อง รอง ท้าว แล หมวก เปน ต้น ดั่ง นั้น, เห็น จะ ตาย ไม่ มี ร่าง กาย เปน แม่น มั่น, เพราะ ประเทศ นั้น, หนาว ยิ่ง หนัก ดั่ง นี้.

๏ อนึ่ง ใน ประเทศ เบื้อง ตระวัน ออก นี้, แม้น เขา จะ ประกอบ กิจ สิ่ง ใด ๆ. มี เลื่อย ไม้ แล เยบ ผ้า เปน ต้น, เขา ก็ ประกอบ ด้วย กำลัง คน, ให้ กระทำ ท่วน ทั่ว ตัว คน ฉนี้.

๏ ก็ ฝ่าย ประเทศ เบื้อง ตระวัน ตก นั้น, เขา ใช้ กิจ ปัญญา ให้ กระทำ เปน จักร กล ไก, ใช้ กำลัง น้ำ แล กำลัง ไฟ แทน กำลัง คน ได้ โดย มาก ดั่ง นี้. เหตุ ฉนั้น จึง กล่าว ว่า กำลัง กาย เห็น จะ สู้ กำลัง ปัญญา ไม่ ไหว, แล ประเทศ เหล่า ใด ที่ ได้ อาไศรย แก่ ปัญญา, คง จะ จำเริญ มาก กว่า ประเทศ นั้น ๆ เปน แน่.

๏ อนึ่ง เหล่า คน ทั้งหลาย ซึ่ง มี อยู่, ใน ประเทศ เบื้อง ตระวัน ตก นั้น, เขา มี ความ อุษ่าห์ ขวน ขวาย หมั่น ตรึก ตรอง พิจารณา ด้วย ปัญญา เปน อัน มาก แล้ว, สำแดง การ ต่าง ๆ ให้ วิเศษ เกิน ขึ้น ไป, ด้วย เขา หวัง จะ ให้ มี ประโยชน์ แก่ ตัว ของ ตัว ฉนี้ เพราะ ประเทศ นั้น มี ธรรม เนียม อย่าง หนึ่ง ว่า, ถ้า ผู้ ใด คิด ทำ ของ ให้ ปลาด ตา ขึ้น ได้, ผู้ นั้น ก็ ไป รับ ปะเต็นท์ ณ เมือง หลวง, คือ ตรา มิ ให้ ผู้ ใด เอา เยี่ยง อย่าง กัน, ไป ทำ ขาย ได้ กว่า จะ สิ้น กำ หนด ปะเต็นท์, ก็ ปะเต็นท์ นั้น บาง ที ยี่ สิบ ปี ฤๅ สาม สิบ ปี ก็ มี. ครั้น ครบ จำ นวน ท่วน กำ หนด ปะเต็นท์ แล้ว, ผู้ ใด มี ความ ปรารถนา ก็ เอา อย่าง ได้, ฤๅ หนึ่ง ถ้า ยัง ไม่ ถึง กำหนด ปะเต็นท์, มี ผู้ อื่น คิด ขึ้น ได้ ดี กว่า นั้น อีก แต่ ว่า อย่า ให้ เหมือน กัน เช่น นั้น. ก็ ไป รับ ปะเต็นท์ ที่ เมือง หลวง นั้น เหตุ ฉนี้ คน ทั้ง หลาย จึง มี อุษ่าห์ คิด กัน, ให้ เปน ของ วิเศษ ต่าง ๆ ขึ้น ได้ ดั่ง นั้น.

๏ ก็ ฝ่าย ประเทศ เบื้อง ตระวัน ออก เหล่า นี้, มิ ได้ มี ขนบ ธรรม เนียม เช่น นั้น, จึง ไม่ มี ปัญญา ที่ จะ ยัง กัน แล กัน ให้ เฉียบ แหลม ขึ้น ได้ เหมือน เขา เหล่า นั้น,

๏ อนึ่ง ประเทศ เบื้อง ตระวัน ตก เหล่า นั้น, เขา ได้ ตั้ง สกูล แลยูนิเวอชิตี, แล ได้ ว้าง ครู อาจารย์ สำ รับ ไว้, ให้ สั่ง สอน ศิลปสาตรวิชา การ, แล ภาษา ต่าง ๆ เปน อัน มาก. แล เด็ก ทั้งหลาย ทั้ง หญิง แล ชาย, ก็ ไป เรียน ที่ นั่น มาก หลาย ปี จน มี ความ รู้ ทัว ขึ้น ได้ มาก ฉนั้น,

๏ ก็ ฝ่าย ประเทศ เบื้อง ตระวัน ออก นี้, มิ ได้ มี ดุจ เขา เช่น เหล่า นั้น, เด็ก จึ่ง ไม่ อาจ สามาถ เพื่อ จะ รู้ ได้ เหตุ ฉนี้ เขา ทั้ง หลาย จึ่ง ยิน ดี ไป ด้วย การ เล่น ต่าง ๆ, หา สู้ แสวง หา วิ ชา ความ รู้ ไม่ ดั่ง นั้น.

๏ อนึ่ง ถ้า จะ ว่า ให้ สั้น เข้า แล้ว, ประเทศ แห่ง ตระวัน ตก เหล่า นั้น เขา มี ความ จำ เริญ ขึ้น ได้ ด้วย พระ สาศนา, เพราะ เขา มี พระ คำ ภีร์ ที่ วิเศษ, ได้ รู้ ธรรม ของ พระ เจ้า ผู้ ที่ เที่ยง แท้ ฉนี้ แล.

การ ซโมย

๏ ณ วัน เสาร์ เดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปี ฉลู สัปตศก, จีน คน หนึ่ง มา กล่าว ความ ที่ ตำแหน่ง กอง เวร, เปน ใจ ความ ว่า, มี เงิน ประมาณ ๓๐๐๐ เหรียน, ที่ เขา ซโมย เอา ออก จาก กำปั่น ชื่อ ฟาคี่ ที่ จม น้ำ อยู่ ปาก อ่าว ทเลไทยสัก หก เดือน แล้ว นั้น. แล คน นั้น กล่าว ว่า ผู้ ที่ ซโมย นั้น, ให้ เงิน เปน สินบน แก่ ตัว เปน เงิน ๔๐ เหรียน, เพื่อ จะ มิ ให้ ใคร รู้ ความ นั้น. ครั้น เมื่อ ณ วัน อาทิตย์ ขึ้น สอง ค่ำ, ข้าพเจ้า คือ มิศเอม ได้ ไป รับ เงิน จาก หมอ จีน คน หนึ่ง ที่ อยู่ สำเพง, เงิน นั้น ๔๙ เหรียน. หมอ ได้ รับ เงิน นั้น ไว้ กับ มือ ผู้ มี ชื่อ, ที่ เข้า ส่วน ใน การ ซโมย นั้น เงิน เรียน นั้น ดำ เพราะ อยู่ น้ำ เค็ม หลาย เดือน, ข้าพเจ้า ได้ ฝาก เงิน นั้น ไว้ ที่ กงสุล อังกฤษ เมื่อ ณ วัน จันทร์ ขึ้น สาม ค่ำ. ข้าพเจ้า จับ ได้ เจ็ด ได้ สอง คน ที่ เขา พ้อง ว่า เปน ซโมย, ข้าพเจ้า ได้ จับ ไว้ คอย ถ้า เวลา ที่ จะ ตัด สิน ความ. ใน สอง คน นั้น แต่ คน หนึ่ง เปน ลูก จ้าง ใน เรือ ชื่อ ฮอก, เขา มัก เรียก ว่า เปน กบี ตัน เรือ ฮอก ๆ นั้น เขา ได้ ว้าง ไป ช่วย เอา เรือ ฟาคี่ นั้น ขึ้น, เขา ได้ รับ จ้าง ช่วย เปน หลาย เดือน, แต่ การ นั้น ยัง มิ ได้ แล้ว. ข้าพเจ้า คอย ถ้า เวลา ที่ จะ ตัด สิน ความ นั้น, โดย ข้าพเจ้า หยาก จะ รู้ ว่า จะ เปน สัจ ฤๅ ไม่.

กองเตวน

◎ บาญชี จับ คน ทำ ผิด, ที่ กบีตัน เอม นาย กอง เตวน ได้ บอก มา, แต่ ณวัน พุทธ เดือน ๗ แรม สี่ ค่ำ, จน ถึง ณวัน พฤหัสบดี เดือน แปด ขึ้น หก ค่ำ สริ เปน ๑๘ วัน ด้วย กัน.

◎ จับ คน แบก ของ ไป ผิด เวลา ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ ลูก นี่ เปน เงิน ๒๔๑ เหรียน คน หนึ่ง.

◎ จับ ลูก นี่ เปน เงิน ๒๐๐ ร้อย เหรียน ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ คน ย้อ แย่ง ปิ่น ซัน ได้ สอง คน.

◎ จับ คน ย้อ แย่ง นาฬิกา ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ คน ขโมย เสื้อ ผ้า ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ คน ขโมย เงิน สาม ตำลึง ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ คน ขโมย ไก่ ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ คน ถือ เครื่อง สาตราวุทธ ได้ สอง คน.

◎ จับ ทาษ หนี นาย ได้ สาม คน.

◎ จับ คน ตี กัน ด้วย ไม้ ตบอง ฟัน กัน ด้วย มีด ได้ ห้า คน.

◎ จับ คน ที่ รับ เงิน ขโมย ๙๐ เหรียน, เขา หมาย ว่า เปน เงิน ที่ เรือ ฟาคี่ ที่ จม น้ำ นั้น ได้ คน หนึ่ง.

ความ แก้ ตัว

◎ หนังสือ มา ถึง เจ้ ของ บางกอก รีคอเดอ, ด้วย ข้อ ความ ขโมย ที่ ท่าน ได้ ตี พิมพ์ ลง ใน ฉบับ ที่ ๘ เมื่อ ณวัน ศุกร เดือน เจ็ด แรม แปด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก นั้น, มี ความ ใน หนังสือ นั้น ที่ จะ ให้ ชื่อ เสียง ของ มิศโม กงสุล ประตุเกศ มัว หมอง เศร้า หมอง ไป น่อย หนึ่ง. ควร ที่ ข้าพเจ้า จะ ตอ้ง แก้ความ ที่ มัวหมอง นั้น ให้ หมด มนทิล. เพราะ ข้าพเจ้า ได้ว่า มิศโม เมื่อ ชำระ ความ ฟองสกา, ดู เหมือน จะ เข้า ด้วย ฟองสกา ผู้ จำเลย, ด้วย ข้าพเจ้า คิด เหมือน ชำระ ความ ตระลาการ ที่ ศาล ไทย. ถ้า มี ผู้ ยืน ยัน ว่า ผู้ นั้น ขโมย ของ อื่น ๆ ของ โจท, ถ้า มี พระยาณ หลาย คน ก็ ควร จะ ชำระ ความ ขโมย ของ อื่น ๆ นั้น ต่อ ไป ด้วย, แล้ว ผู้ จำเลย ก็ คง จะ มี โทษ เหมือน โจท ได้ พ้อง แล้ว เหมือนกัน. ด้วย ข้าพเจ้า ไม่ สู่ รู้ สันทัด ใน ธรรมเนียม กฎหมาย ยุรบ, จึ่ง ได้ คิด ทำ ผิด ไป แล ได้ ลง หนังสือ พิมพ์, เปน หลาย ข้อ ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย เข้าใจ ว่า มิศเตอโม ไม่ ทำ รโดย สัจ ซื่อ. เพราะ เหตุ นั้น ข้าพเจ้า มี ความ เสียใจ นัก, ด้วย ว่า มิศเตอโม เปน คน รู้ จัก ชอบ ยาณไสย กับ ข้าพเจ้า มา กว่า สิบ ปี แล้ว, ข้าพเจ้า ได้ นับ ถือ ว่า เปน คน ซื่อ ตรง ไม่ เข้า ค้าง โน้น ค้าง นี้. ถ้า หนังสือ ที่ ข้าพเจ้า ลง พิมพ์ ก่อน นั้น, จะ ทำ ให้ ยศศักดิ์ ของ ท่าน เสีย ไป สัก นิอย, ข้าพเจ้า ก็ จะ มี ความ เสียใจ นัก. ข้าพเจ้า ขอ ให้ เจ้า ของ หนังสือ บางกอก รีคอเดอ ลง พิมพ์ หนังสือ ของ ข้าพเจ้า ฉบับ นี้ โดย เร็ว, ด้วย ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ แก้ ความ ผิด ของ ข้าพเจ้า ตาม ที่ สม ควร.

◎ ที่ ว่า ใน ความ นี้ ผู้ โจท ของ ฟองสกา ผู้ เปน จำเลย.

◎ เขียน เมื่อ ณวัน พฤหัส บดี เดือน แปด ขึ้น หก ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

◎ ราคา สิน ค้า ที่ กรุง เทพ ฯ

◎ ณวัน เสาร์ เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

น้ำ ตาล ทราย ขาว ที่ ๑ หาบ ละ ๑๔ บาท ๓ สลึง.

น้ำ ตาล ทราย ขาว ที่ ๒ หาบ ละ ๑๔ บาท เฟื้อง.

น้ำ ตาล ทราย ขาว ที่ ๓ หาบ ละ ๑๓ บาท.

น้ำ ตาล ทราย อย่าง เหล่า นี้ ไม่ สู้ มี มาก.

น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๑ หาบ ละ ๘ บาท ๒ สลึง เฟื้อง.

น้ำ ตาล ทราย แดง ที่ ๒ หาบ ละ ๘ บาท.

น้ำ ตาล ทราย แดง เหล่า นี้ มี น้อย นัก.

พริก ไทย ดำ หาบ ละ ๙ บาท ๓ สลึง.

ฝาง อย่าง ที่ ๓, ๔, ตุ้น หนัก ได้ หาบ ๑ เปน หาบ ละ ๓ บาท เฟื้อง.

ฝาง อย่าง ๕, ๖, ตุ้น เปน หาบ ๑ หาบ ละ ๒ บาท ๓ สลึง เฟื้อง.

ฝาง อย่าง ๗, ๘, ตุ้น เปน หาบ ๑ ราคา หาบ ละ ๗ สลึง เฟื้อง.

ฝาง อย่าง เหล่า นี้ มี มาก.

ไม้ ศัก เปน กะดาน หนา ๓ กะเบียด ราคา ยก ละ ๑๑ บาท.

ไม้ ซิง ซัน หนัก ๑๐๐ หาบ, ราคา ใน ว่าง ๑๕๒ กับ ๒๕๕ บาท.

ตาม ใหญ่ แล เล็ก.

หนัง ควาย หาบ ละ ๙ บาท.

เขา ควาย หาบ ละ ๑๐ บาท.

หนัง วัว หาบ ละ ๑๒ บาท เฟื้อง.

กำยาน ที่ ๑ หาบ ละ ๑๙๐ บาท แล ๒๐๐ บาท.

กำยาน ที่ ๒ หาบ ละ ๑๓๐ บาท แล ๑๕๐ บาท.

วง หาบ ละ ๔๘ บาท. งาเม็ด เกวียนละ ๑๓๕ บาท.
ครั่ง ที่ ๑ หาบ ละ ๑๓ บาท ๓ สลึง.
ครั่ง ที่ ๒ หาบ ละ ๑๑ บาท ๒ สลึง.
งาช้าง หาบ ละ ๓๓๐ บาท แล ๓๗๐ บาท.
ตามใหญ่ ตามเล็ก.
กระวาน หาบ ละ ๓๐๐ บาท.
เร่ว หาบ ละ ๒๒ บาทสลึง.
กะสอบ พัน ละ ๗๕ บาท.
ไหม สาว หาบ ละ ๒๕๒ บาท.
ไหม เมือง ญวน หาบ ละ ๗๑๕ บาท.
ทองใบอันเส้ง ที่ ๑ ราคา หนัก บาท ๑ เปน เงิน ๑๖ บาท เพื่อง.
การ ที่ ฝาก ตัว ไป แลก เงิน ที่ เมือง สิงคโปร์, ถ้า แลก ได้ ร้อย หรียน ได้ กำไร สี่ เหรียน.

ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน

◎ ณวัน อังคาร เดือน เจ็ด แรม ห้า ค่ำ. ปี ฉลู สัปตศก.

◎ แพร ที่ เรียก ลุงกง ที่ หนึ่ง เบล์ ๕๑๐ เหรียน. ที่ สอง ๔๙๐ เหรียน. แล อย่าง ที่ เรียก เกากง เบล์ ๕๐๐ เหรียน.

◎ ผ้า อย่าง ที่ เรียก ว่า ปัตนา, หีบ ละ ๔๑๗ เหรียน ครึ่ง กับ ๔๒๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า บีนาส์, หีบ ละ ๔๐๒ เหรียน ครึ่ง กับ ๓๙๗ เหรียน ครึ่ง. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า มัลวา นั้น, หีบ ละ ๖๕๐ เหรียน กับ ๖๕๕ เหรียน. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า เตอกี หีบ ละ ๓๘๐ เหรียน กับ ๓๙๐.

◎ ผ้า ที่ เชียงไฮ, อย่าง ที่ เรียก ว่า มัลวา, หีบ ละ ๖๐๖ เหรียน กับ ๖๑๒ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า ปัตนา หีบ ละ ๔๑๐ เหรียน กับ ๔๑๒ เหรียน ครึ่ง. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า เตอกี นั้น หีบ ละ ๓๗๕ เหรียน.

◎ ผ้า ที่ เมือง ฟูเจ่า อย่าง ที่ เรียก ว่า มัลวา, หีบ ละ ๗๔๐ เหรียน กับ ๗๕๐ เหรียน. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า ปัตนา, หีบ ละ ๕๔๐ เหรียน กับ ๕๓๕ เหรียน. อย่าง ที่ ว่า บีนาส์, หีบ ละ ๕๐๐ เหรียน กับ ๔๙๕ เหรียน. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า เปอเซียน หีบละ ๕๔๐ เหรียน กับ ๕๓๐ เหรียน.

◎ เข้า ที่ เมือง ฮองกง, เข้า บังกลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์ กับ ๓ เหรียน.

◎ เข้า สยาม เข้า กล้อง หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์, กับ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์. เข้า อย่าง กลาง ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์ กับ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์. เข้า ขาว ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, กับ ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์.

◎ เข้า เมือง ไซ่งอน หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, กับ ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์.

◎ เข้า เมือง เมนิลลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์, กับ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์.

◎ เข้า เมือง อย่างกุ้ง เข้า ขาว หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์ กับ ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้า กล้อง ๒ เหรียน กับ ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์.

◎ ใบชา ชา ออก จาก เมือง จีน ใน ๑๒ เดือน ที่ สิ้น เมื่อ เดือน เจ็ด ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก นั้น. เก้า แสน สี่ พัน สาม สิบ หาบ, ใบชา นั้น ขาย ที่ เมือง อังกฤษ, แปด แสน เก้า หมื่น เก้า ร้อย สิบ หาบ, ขาย ที่ เมือง ยุโรป ติศเทศ แล เมือง อื่น ต่าง ๆ ได้ หมื่น สาม พัน สี่ สิบ หาบ.

◎ แพร เมือง จีน ที่ ชา ออก ใน ๑๒ เดือน นั้น เปน สี่ หมื่น พัน หนึ่ง กับ ร้อย ยี่ สิบ แปด เบล, ขาย ที่ ประเทศ ยุรุป ทั้ง นั้น.

ประกาศ การ เลหลัง

◎ ณวัน เสาร์ เดือน แปด แรม สิบ สี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, จะ มี การ ขาย ของ เลหลัง ณ กรุง เทพ, ฯ เปน ของ ซื้อ ขาย ณ ที่ การ ได้ หัก ล้ม นั้น, ของ เหล่า นั้น จะ ขาย เลหลัง ทั้ง หมด, ไม่ หน่วง เหนี่ยว ไว้ ให้ เนิ่น ช้า เลย สัก สิ่ง เดียว.

◎ ของ เหล่า นั้น, คือ กำปั่น กล ไฟ สอง ลำ, แล เรือ ลำ เลียง หก ลำ, สำรับ เรือ กล ไฟ ครบ, แล เครื่อง สำรับ เรือ ทั้ง ปวง พร้อม.

◎ เรือ กล ไฟ ลำ หนึ่ง นั้น, ชื่อ แฟรี จักร นั้น อยู่ ข้าง ๆ, ๆ ของ น้ำ หนัก ได้ ประมาณ ๑๕๐ ตอน, โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต, กว้าง ๑๖ ฟุต, รวาง ใส่ ของ ลึก ๖ ฟุต, เครื่อง กล ไฟ ใน ลำ เรือ นั้น เรียก ว่า, ดับลิออซิเลติง. เดี๋ยวนี้ แรง เท่า กำลัง ๔๐ ม้า. ลำ เรือ นั้น กำลัง ยัง ดี พร้อม. อนึ่ง เรือ ช่วง ส่ง ลำเลียง นั้น สอง ลำ, คือ ลำ ที่ หนึ่ง แล ลำ ที่ สอง, ๆ ของ ได้ ลำละ ๓๐๐๐ หาบ.

๏ อนึ่ง เรือ กลไฟ อีก ลำ หนึ่ง, ชื่อ แยกวอคเตอ, จุ ของ หนัก ได้ ประมาณ ๑๑๒ ตัน, โดย ยาว ๙๓ ฟุต, กว้าง ๑๖ ฟุต ราง ใน เรือ นั้น ภุก ได้ ๘ ฟุต ครึ่ง. เครื่อง จักร ใน เรือ กลไฟ นั้น เรียก ว่า, เอนแชนโปรเปล่เลอ. แรง เดี่ยว นี้ เท่า กำลัง ๕๐ ม้า, กำลัง นั้น เรียก ว่า, ไฮแปรศเซอ.

๏ อนึ่ง ๆ ขาย เรือ ช่วง ส่ง ลำเลียง ชื่อ ว่า กองกา, จุ ของ หนัก ได้ ๑๒๕๐ หาบ. แล เรือ ลำเลียง อีก ลำ หนึ่ง ชื่อ ว่า, โก กีละ, จุ ของ หนัก ได้ ๑๒๕๐ หาบ. แล เรือ ลำเลียง อีก ลำ หนึ่ง ชื่อ ว่า ตาละไมตา, จุ ของ น้ำ หนัก ได้ ๑๖๐๐ หาบ. อีก ลำ หนึ่ง ชื่อ ว่า อินดัศตรี, จุ ของ น้ำ หนัก ได้ ๒๖๐๐ หาบ. อีก ลำ หนึ่ง ชื่อ ว่า, เอนเตอไปรศ์ บันทุก ของ น้ำ หนัก ได้ ๓๑๕๐ หาบ เรือ เหล่า นี้ ต่อ ควัย ไม้สัก สิ้น ทั้ง นั้น ยัง ดี พร้อม.

๏ ถ้า ผู้ใด ปรารถนา จะ ใคร่ รู้ ว่า, จะ ขาย ที่ ไหน, ฤๅ จะ มี ยาญชี โดย ละเอียด, ฤๅ ปรารถนา จะ ใคร่ รู้ ความ อะไร ใน การ ขาย เลหลัง ที่ กล่าว มา นี้ ต่อ ไป, ก็ เชิญ ให้ ท่าน ฟัง ข่าว ที่ มิศ เตอเอฟเปลก, ฤๅ ผู้ ที่ จะ ขาย เลหลัง นั้น เทอญ.

๏ กรุง เทพ ฯ ณวัน พุทธ เดือน แปด ขึ้น ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

เวอชินแอน กำปนี ผู้ สำรับ ขาย เลหลัง.

สังฆะปาปา

๏ ที่ เปน บาทหลวง ใหญ่ ใน เมือง โรม, ยัง กำลัง ถือ ตัว ว่า เปน ผู้ รับ รอง พระเยซู คฤษ เจ้า แต่ ผู้ เดียว. และ ถือ ว่า ตัว มี อำนาจ ที่ จะ ว่า ใน สาศนา ทั่ว ไป ใน โลกย์. ถ้า ผู้ใด ๆ ไม่ เข้า นับถือ ใน สาศนา ด้วย ก็ จะ ลง โทษ ผู้ นั้น. สังฆะปา ๆ บาทหลวง จึง มี หนังสือ แจก ทั่ว ไป เนือง ๆ, เพื่อ จะ สั่ง สอน ให้ รู้ ใน ทาง ผิด แล ชอบ, หนังสือ นั้น เรียก ว่า เอนไซคลิเคล์, แปล ว่า หนังสือ สำรับ ทั่ว ไป.

๏ ใน ปี ชวด ข้าง หลัง นี้, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๖๔ มี หนังสือ เอนไซคลิเคล์ มา ใบ หนึ่ง, ที่ ท่าน สั่ง สังฆะปาปา แต่ง แจก ไป ทั่ว. เปน ใจ ความ ว่า, คน ทั้งปวง ทุก วัน นี้ หลง นัก, เพราะ มี ใจ ยินยอม อยู่ ใต้ สังฆะปาปา, แล ไม่ เอา หนังสือ สาศนา ของ สังฆะปาปา เปน แบบ อย่าง, เขา เอา แต่ ปัญา กำลัง ของ ตน ว่า เปน ใหญ่ ไม่ ได้ อาไศรย สังฆะปาปา เปน อาจารย์. ใน หนังสือ นั้น หา ได้ ติ การ ที่ จะ ใช้ ทาษ, ฤๅ การ ที่ ลิดกระบถ, ฤๅ การ ที่ เสพ สุรา เมา, ฤๅ การ ที่ จะ ผิด ประเวณีย์ ผัว เมีย เขา, ฤๅ การ มุสาวาท, ฤๅ การ ขโมย ของ เขา, แต่ ท่าน ได้ ว่า ไว้ ว่า, ควร เรา จะ ติ ความ เปน ข้อ ใหญ่ กว่า การ ที่ ว่า มา แล้ว นั้น, คือ การ ที่ มนุษ ทุก วัน นี้ เร่ง ใน ความ รู้ ต่างๆ เกิน นัก, แล การ ที่ บ้าน เมือง ทั้งปวง มัก ถือ ว่า เปน ใหญ่ แก่ ตัว ไม่ ควร จะ ขึ้น แก่ ใคร, แล การ ที่ มนุษ โดย มาก ถือ ตัว ว่า เกิด มา มี อายุ สม์ ประมาณ ๒๐ ปี, ก็ ถือ ว่า เปน ใหญ่ แก่ ตัว, หา ควร จะ มี ผู้ใด บังคับ ไม่, เว้น ไว้ แต่ ใจ ของ ตัว จะ ชอบ. แล ท่าน ติ การ ที่ สั่ง สอน ให้ ไพร่ พล ทั้งปวง มี ความ รู้ มาก มิ ได้ เลือก ว่า ใคร. แล ท่าน ก็ ติ ว่า ธรรมเนียม ใหม่ ๆ ที่ ให้ การ บ้าน เมือง, แล การ สาศนา ตั้ง ขึ้น เปน คน ละ ท่าง หาก ไม่ เปน อัน เดียว กัน นั้น, ก็ ผิด นัก. ท่าน ว่า ควร ที่ บ้าน เมือง จะ อาไศรย สาศนา บาทหลวง, เปน อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน จึง จะ ถูก. อนึ่ง ใน หนังสือ เอนไซคลิเคล์ นั้น, ท่าน ว่า เรา แต่ง หนังสือ นี้, เพื่อ จะ ทำลาย ธรรมเนียม ใหม่ ๆ เหล่า นี้, เพราะ มัน เปน เสี้ยน หนาม ใน สาศนา บาทหลวง, ที่ จะ เกิด อันตราย แก่ สาศนา แล แก่ จิตร วิญาณ มนุษ ด้วย. แล ท่าน ได้ ว่า สาศนา บาทหลวง เปน สาศนา แท้, ก็ ควร จะ บังคับ คน ทั้งปวง ให้ เข้า รีต ของ ได้.

๏ ที่ เรา คัด ข้อ ความ จาก หนังสือ จดหมาย เหตุ อเมริกา แต่ เท่า นี้, ภอ ที่ จะ ให้ คน ทั้งปวง เหน ใน น้ำใจ สังฆะปา ๆ บาท หลวง ถนัด. ถ้า ท่าน มี กำลัง ภอ จะ ทำ ได้, ก็ เหน จะ ให้ การ ที่ เร่ง รู้ วิชา ต่าง ๆ, และ การ ที่ สั่ง สอน ไพร่ พล ทั้งปวง ให้ มี ความ รู้ เหมือน เจ้า นาย แล ผู้ ใหญ่ ใน สาศนา, แล การ ที่ ให้ มี ทางไฟฟ้า, ที่ มี เรือ กลไฟ, รถไฟ กล, แล การ บ้าน เมือง ดี ขึ้น เช่น นี้ ท่าน จะ ให้ อยุด. แล ให้ บ้าน เมือง กลับ ถอย หลัง เปน เหมือน แต่ ก่อน เมื่อ ๔๐๐ ปี มา แล้ว นั้น. เมื่อ ครา นั้น ไม่ มี เรือ กลไฟ, ไม่ มี รถ กลไฟ, แล ไม่ มี ทาง ที่ จะ บอก เหตุ การ ด้วย ไฟฟ้า, แล คน ที่ ไก้ เล่า เรียน รู้ หนังสือ ก็ น้อย นัก, คน ที่ ไม่ รู้ หนังสือ เปน คน โง่ นั้น ก็ มาก นัก.

๏ ฝ่าย สังฆะปา ๆ บาทหลวง รู้ ว่า, ถ้า ไพร่ พล ทั้งปวง จม อยู่ ใน ความ โง่ แล้ว, สังฆะปาปา บาทหลวง ก็ จะ ว่า กล่าว บังคับ บันชา เขา โดย ง่าย, ไม่ ใคร่ จะ มี ผู้ใด ขัด ขวาง ได้. เมื่อ ได้ ๔๐๐ ปี ล่วง มา แล้ว นั้น, ไพร่ พล เมือง ทั้งปวง เปน คน โง่ มาก, เขา จึง เข้า อยู่ ใต้ บังคับ สังฆะปาปา. ครั้ง นั้น กระษัตริย์ ใน ประเทศ ยุรบ แหบ จะ ทุก องค์, ก็ ย่อม อยู่ ใต้ บังคับ สังฆะปาปา, บ้าน เมือง ไม่ อาจ จะ ตั้ง ผู้ใด ขึ้น เปน กระษัตริย์, ถ้า เว้น ไว้ แต่

สังฆะปาปา ฯ ะ อนุญาต. น้ำใจ ของ สังฆะปาปา ทุก วัน นี้, ก็ ถือ ตัว ว่าเปน ใหญ่เหมือน กันกับแต่ก่อน ๆ, แต่กำลัง ของ ตัว นั้น มี เสื่อม ถอย น้อย ลง มาก, เพราะเจ้า นาย แล ไพร่พล ทั้งปวง ก็ วิชา การ ความ รู้ ทวี มาก ขึ้น นัก, เขาจึง เหน ว่า, ข้อ ที่ สังฆะปาปา ถือ ตัว นั้น เกิน มาก, จึง ไม่ ยอม อยู่ ใต้ บังคับ สังฆะปาปา ต่อ ไป.

๏ ทุก วัน นี้ ฝ่าย สังฆะปาปา, มี ความ ปรารถนา ฯ ให้ บ้าน เมือง กลับ กลาย ถอย หลัง ไป นับ ถือ ตัว เหมือน อย่าง แต่ ก่อน. จึง สำแดง ความ โทมนัศ น้อย ใจ ใน หนังสือ เอนไซคลิเคล์ เช่น กล่าว มา แล้ว นั้น. ถ้า มี กำลัง ภอ ฯ ทำ ได้ แล้ว, ก็ ดูเหมือน ฯ ภอด กระษัตริย์ ทั้งหลาย ใน ประเทศ ยุรย, ที่ ไม่ ได้ นับ ถือ สังฆะปาปา นั้น ออก เสีย, แล ฯ ตั้ง ผู้ ที่ นับ ถือ สังฆะปาปา เปน กระษัตริย์ แทน ขึ้น ทุก ๆ เมือง. แล เมือง ยูไนติศเทศ ที่ เปน รีปอบลิก นั้น, สังฆะปาปา ก็ ฯ ร้อ ทำลาย เสีย, แล้ว ฯ ทำ ขึ้น ใหม่ ตาม อำเภอ ใจ ของ ตัว. ถ้า ไพร่พล เมือง ไม่ ยอม, ท่าน คง ฯ ลง โทษ ต่าง ๆ ตาม ที่ เคย ทำ มา ได้ ประมาณ ๔๐๐ ปี มา แล้ว นั้น.

เรื่อง สามก๊ก

๏ ข้าพเจ้า หมอ ปรัดเล ขอ ถวายพร มา ถึง ท่าน ทั้ง หลาย, ที่ ได้ จดหมาย ลง ชื่อ ไว้ ว่า, ฯ ต้อง ประสงค์ หนังสือ สามก๊ก นั้น, ด้วย ข้าพเจ้า ยัง หา ได้ รายชื่อ คน ที่ ต้อง การ นั้น ครบ ๕๐๐ จบ, ตาม ที่ ได้ สัญญา ไว้ แต่เดิม นั้น ไม่. บัด นี้ ได้ แต่ ๓๕๐ จบ เท่า นั้น. แต่ ข้าพเจ้า ไม่ รอ ท่า ต่อ ไป อีก แล้ว, เพราะ ได้ กะดาด ซื้อ มา แต่ เมือง ฝรั่ง เศศ พึ่ง มา ถึง. ตั้ง แต่ เดือน ๘ นี้ ไป หมาย ว่า อีก สาม เดือน ฯ ะ ได้ สัก เล่ม หนึ่ง, แล ตั้ง แต่ นั้น ไป อีก สาม เดือน ก็ ฯ ะ ได้ อีก เล่ม หนึ่ง, คือ สาม เดือน ได้ เล่ม หนึ่ง ๆ, เปน เช่น นี้ ไป กว่า ฯ ะ ได้ ครบ ๔ เล่ม เปน จบ หนึ่ง. ผู้ ใด ที่ ได้ จด หมาย ราย ชื่อ ลง ไว้ แล้ว, ก็ ฯ ะ ขาย ให้ จบ ละ ๔ ตำลึง ตาม ที่ ได้ สัญญา ไว้ แล้ว นั้น. แต่ ผู้ ใด ๆ ที่ มา ซื้อ นอก กว่า นี้, ฯ ะ ต้อง ขาย เอา ราคา จบ ละ ๕ ตำลึง ท่วน.

๏ จดหมาย เหตุ ใบ ที่ ๑๐ ใน เมือง น่า นั้น, ข้าพเจ้า ฯ ะออก เมื่อ ณ วัน เสาร์ เดือน แปด แรม สิบ สี่ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, ตั้ง แต่ นั้น ไป ฯ ะ ออก ใน วัน กลาง เดือน แล วัน สิ้น เดือน เสมอ ไป เปน นิจ, แล ข้าพเจ้า ได้ ผ่อน เวลา เลื่อน ไป เช่น นี้, เพื่อ ฯ ะ ให้ คน ทั้งปวง ได้ สังเกต กำหนด จำ ง่าย ๆ แล

๏ ความ มรณา ฯะ

๏ มิศชั่ล ที่ อยู่ ใน พวก นาย ห้าง ที่ เรียก ว่า ชีมาเล็ม แอนกำปั่น นี้ นั้น, ถึง แก่ กรรม ที่ เมือง สิงคโปร์ ณ วัน อาทิตย์ เดือน เจ็ด แรม สาม ค่ำ, ท่าน ได้ ตาย เพราะ โรค ผี ใน ท้อง. ครั้น ตัว ท่าน ตาย แล้ว, หมอ ผ่า ท้อง ออก ดู ก็ ได้ เหน ผี ออก ยุก เกิด ขึ้น ที่ กะเภาะ อาหาร ใหญ่ ที่ ตับ ด้วย.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับตัน ชื่อ ไร	ตี่ตอน	เปน เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
ณะ วัน เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ	โปศช์ตลิ ยัน	ครีบฟ	๓๕๘	บาก ฮอลันด์	สุระบายา
๗ ค่ำ	กะดิงกา	ดำมิง	๒๕๘	บริก อังกฤศ	สิงคโประ
๘ ค่ำ	ยาวา	มาน	๗๔๐	บาก ฮอลันด์	บะตาเวีย
๑๕ ค่ำ	กิมฮับสุน	จีน	๑๘๐	บาก สยาม	จันทบุรี
ณะวันนเดือน ๘ ขึ้น ๓ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโประ

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

					ฯะ ไป ไหน
ณะ วัน เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ปรินเซิศรอยัน	โยน	๓๓๒๐	เรือ รบ กลไฟ	ฮองกง
ณะ วัน เดือน ๘ ขึ้น ค่ำ ๑	แกนตอน	เฮมซอด	๗๗๙	ซิบ สยาม	ฮองกง
๘ ค่ำ	กิมฮองตาย	ซะโตรก	๔๘๐	สักเกอ สยาม	ฮองกง
๓ ค่ำ	ไต้ส้ง	จีน	๑๒๐	สกุณา สยาม	ซ่าย ทะเล

◎ เจ้าของ หนังสือ นิราษ เมือง ลอนดอน นั้น, อยู่ที่ แพ้ริม ป่าก คลอง ขุก ตพาน หัน, ชื่อ นาย จำรง. หนังสือ นิราษ ลอนดอน นั้น ยัง มี เหลือ อยู่ บ้าง, ถ้าผู้ใด จะ ตอ้ง การ, เชิญ ท่านไป ซื้อ ตามชอบ ใจ เถิด.

โรง พิมพ์

◎ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จต หมวย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ที่ ริม ป่อม ปากคลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิ ราช สนิท. ถ้าผู้ใด ๆ ปรารถนา จะให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะเปน เนื่อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปรารถนา จะ รับ ช้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง. ๆ ราคา ค่า ช้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ กอ่น มาก. ถ้าฎี ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำชม, ถ้า ตี เต็ม หน่า ช้าง หนึ่ง, ถ้า ตอ้ง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ตอ้ง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โบทโนฎ นั้น, เปน หนังสือ จต หมาย สำรับ ที่ นายห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเตร แล ซิบยิง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ตอ้ง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

◎ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ฯ

◎ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุท อังกฤษ, เท่า กับ กดหมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง ลวัน เปน เล่ม ละ กึ่ง ตำลึง. ถ้า ขลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แล ใหญ่ ภอ สม ควร.

◎ การแปล หนังสือ. ฯ

◎ คำ ไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า รอ้ย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร ภอ พก ลง กัน ได้.

อินซุรันซี กัมเปนี่

◎ บอนิโอ กัมเปนี่ นายห้าง กรุง เทพ ฯ ได้ ตั้ง เปน พวก เอ เซ็น, คือ รับ ธุระ แทน อินซูซันซี กัมเปนี่ เมือง จีน ฝ่าย เหนือ.

◎ พวก บิ๊กเกนแปก แอน กัมเปนี่, นายห้าง กรุง เทพ นี้, ได้ ตั้ง เปน เอเซ็น, คือ พวก รับ ธุระ แทน อินซูซันซี กัมเปนี่, ที่ เมือง ยิ๊ดตาเวีย คือ กลาป้า นั้น.

◎ พวก เอ มากวาล แอน กัมเปนี่, นายห้าง ที่ ได้ ตั้ง อยู่ ณะ กรุง เทพ, ได้ ตั้ง เปน เอเซ็น, คือ พวก สำรับ เอา เปน ธุระ แทน พวก นายห้าง, ที่ เมือง ซัมเบิกก์ แล เมือง ปริโมน นั้น.

◎ มิศเตอ ดานิเอล มักเกลน, ที่ อยู่ใน กรุง เทพ นี้ ปรารถนา จะ ให้ คน ทั้งปวง รู้ ว่า, ตัว ได้ ตั้ง เปน พนักงาน พิจารณา ดู เรือ กำปั่น ต่าง ๆ ว่า, ควร จะ ไว้ใจ ได้ ฤๅ ไม่.

◎ พ่อ ค้า ฯ

◎ เวอชิน แอน กัมเปนี่, เปน พ่อ ค้า อะเมริกัน สำรับ ขาย เครื่อง กำปั่น, แล เสบียง อาหาร ที่ สำรับ ใช้ใน กำปั่น ดวย, แล ขาย สิ่ง ของ อื่น ต่าง ๆ, ที่ คน ใน กรุง เทพ ฯ จะ ตอ้ง การ. แล เปน พวก สำรับ ขาย ของ ใน การ เลหลัง. ตั้ง อยู่ที่ บ้าน คอก ควาย น่า วัด บาทหลวง.

◎ พวก ริมิซะมิศ แอน กัมเปนี่, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ, ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน คอก ควาย ริม ตึก กงสุล ฝรั่งเศศ, มี ของ เครื่อง สำรับ เรือ แล ของ ฝรั่งเศศ, แล ของ อังกฤษ หลาย อย่าง ต่าง ๆ เปน อันมาก.

◎ พวก ซิวิลแมเลอย์ แอน กัมเปนี่, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ ตั้ง อยู่ที่ บ้าน กะดีจีน แห่ง หนึ่ง, ตั้ง อยู่ ที่ ทอ้ง สนาม น่า พระที่ นั่ง สุทไธย สวรรค แห่ง หนึ่ง, มี เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ ที่ มา แต่ ประเทศ ยุรุป เปน อัน มาก.

◎ อนึ่ง มิศฟะรันซิศ จิต, เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ปรารถนา จะ ให้ คน ใน กรุง นอก กรุง เข้าใจ ว่า, ตัว นั้น อยู่ ที่ แพ น่า บ้าน กะดีจีน, ได้ เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ต่าง ๆ. รูป ที่ ได้ ชัก ไว้ แล้ว นั้น, ก็ มี หลาย อย่าง, คือ รูป วัง, แล รูป วัด, รูป ตึก, รูป เรือน, แล รูป เงา ต้นไม้, แล รูป ท่าน ผู้ มี วาศนา ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปรารถนา, จะ ให้ ข้าพเจ้า ไป ชัก เงา รูป ที่ บ้าน ของ ท่าน, ข้าพเจ้า ก็ จะ ไป ทำ, ราคา ค่า ช้าง นั้น จะ เอา แต่ อย่าง กลาง ภอ สม ควร.

◎ หนังสือสำแดงการ

ที่ จะ ทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอกรีคอเดอ ต่อ ไป.

◎ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ที่ ต่างหาก, เปน สี่ ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ จุ ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้าน เมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลประสาตร วิชา การ ต่างๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ลอม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง บัต เต เวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง บีแนง, เมือง พม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำใบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา. จะ คัดเอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมายเหตุ เหล่า นั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอกรีคอเดอ, จะ เอา ใจใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมายเหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน นั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้จำเริญ ดี ขึ้น.

◎ หนังสือ จด หมายเหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุต่าง ๆ เปน สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง บีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้อ่าน นี้ จะ มี ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละสอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ค่า เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา บี่ ละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอกรีคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้งหลาย เดือน ละสอง ครั้ง, จะ บอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอกรีคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอกรีคอเดอ, ๆ จึ่ง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เปน ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เห็น ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมายเหตุ ต่าง ๆ มั่น คง, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้าใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้งปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึ่ง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ด วัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้าใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง สรอง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เหน ไกล แล ไกล ได้. ถ้า หา มี กล้อง สร่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตา บอด มิ ได้ เหน เลย.

◎ ราคา หนังสือ บางกอกรีคอเดอ

◎ เมื่อ จะ ซาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง ร้อย, สามร้อย เล่ม, คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ที่ เดือน ละสอง ใบ นั้น, ต้อง ซาย เปน เล่ม ละ ห้าบาท, คือ บี่ หนึ่ง ห้าบาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ซื้อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อไร, เจ้า ของ บางกอกรีคอเดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สองบาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ซื้อ สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ที่ พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ที่ พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

◎ อนึ่ง เมื่อ กำลัง ซาย ได้ น้อย, ถ้า ผู้ ใด จะ เอา แต่ ใบ หนึ่ง สอง ใบ นั้น, จงอ้าง ซาย ใบ ละ สลึง เพื่อง.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอกรีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ หา คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ซื้อ คน นั้น เล่ม หนึ่งคือ ๒๖ ใบ.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที่ ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ ข่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ป้อม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

◎ อนึ่ง เจ้า ของ หนังสือ จด หมายเหตุ บางกอกรีคอเดอ นั้น, ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล. แล เอน.เอช. แมคดันล์.

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. I เล่ม ๑ บางกอกเดือนแปดแรมสิบสี่ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ July 22nd 1865. คฤศศักราช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๐ No. 10.

◎ เคมมิศตรี ฯะ

๑ แต่ก่อนนั้น คนทั้งปวงก็เข้าใจว่ามีแต่สี่สิ่งในโลกย์นี้, คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ, เหมือนคนไทยเคยพูดว่า ธาตุทั้งสี่. แต่เดี๋ยวนี้ คนนักปราชเหนว่าที่ว่ามีแต่สี่สิ่งนั้นหาควรไม่, ด้วยเหตุว่าสี่สิ่งนั้นมิได้เปนแต่สี่สิ่งแท้, มีหลายสิ่งที่ปนกันเข้า. ฝ่ายลมอากาศนั้นมิได้เปนแต่สิ่งเดียว, แต่หากว่าเปนสองสิ่ง, คือ อกซุเซ็นสิ่งหนึ่ง, นิดโรเซ็นสิ่งหนึ่ง, สองสิ่งนี้ปนกันแล้วจึ่งเรียกว่าลมอากาศ. ฝ่ายน้ำนั้นเล่าก็ไม่เปนสิ่งเดียวเหมือนกัน, แต่เปนสองสิ่ง, คืออกซุเซ็นสิ่งหนึ่ง, หุดโรเซ็นสิ่งหนึ่ง, สองสิ่งนั้นปนกันเข้าจึ่งเรียกว่าน้ำ. อีกประการหนึ่ง, น้ำตาลทรายนั้นไม่เปนแต่สิ่งเดียว, แต่หากว่าเปนสามสิ่ง, คือ อกซุเซ็นสิ่งหนึ่ง, หุดโรเซ็นสิ่งหนึ่ง, กายันสิ่งหนึ่ง, สามสิ่งนี้ปนกันเข้าจึ่งเรียกว่าน้ำตาลทราย. พวกนักปราชทั้งปวงก็ค้นหาสิ่งของซึ่งมีอยู่ในโลกย์นี้, ตฤกตรอง ดูเหนว่าในสิ่งของทั้งปวงมีอยู่ประมาณห้าสิบสี่สิ่ง, คือสิ่งที่แบ่งออกเปนสองไม่ได้. ฝ่ายห้าสิบสี่สิ่งนั้นในภาษาไทยจะเรียกอย่างไรข้าพเจ้าก็ไม่รู้, แต่ในภาษาอังกฤษห้าสิบสี่สิ่งนั้นเรียกว่าเอลเมนต์. ตำราที่กล่าวว่าด้วยห้าสิบสี่สิ่งนั้นในภาษาอังกฤษเรียกว่าเคมิซตรี. ข้าพเจ้าจะว่าด้วยเคมิซตรีนั้นต่อไปภอเปนสังเขปแต่ภอจะให้เข้าใจเล็กน้อย. ครั้นจะแปลออกหมดก็จะเปนหนังสือเล่มใหญ่ได้หลายเล่ม. ที่จะว่าด้วยสิ่งที่ชื่อว่าอกซุเซ็น.

อกซุเซ็น

๑ อกซุเซ็นนั้นแต่ก่อนเปนภาษาเฮเลน, ถ้าจะแปลเปนคำไทยว่า, อกซุเซ็นนั้นคือกระทำให้เปรี้ยว, ด้วยเหตุว่าสิ่งของทั้งปวงที่เปนเปรี้ยวนั้นก็มีอกซุเซ็นอยู่ในนั้น. ถ้าจะไล่อกซุเซ็นออกเสียจากของที่เปรี้ยวนั้น, ของนั้นก็ไม่เปรี้ยวเลย. อนึ่งเมื่ออกซุเซ็นอยู่แต่สิ่งเดียวไม่ปนกับสิ่งอื่น, มันก็เปนลมอย่างหนึ่ง, เปนหนักกว่าลมอากาศน่อยหนึ่ง. อกซุเซ็นเมื่อจะรู้ประจักษ์ชัดนั้น, ก็มีหมอคนหนึ่งชื่อ บรัดเล ได้รู้ก่อนคนทั้งปวง, รู้เมื่อก่อนเจ็ดสิบปีล่วงไปแล้วนับแต่ปีมะโรงฉศก, จุลศักราช ๑๒๐๖ นั้นไป. ถ้าผู้ใดจะกระทำอกซุเซ็นนั้นให้อยู่แต่สิ่งเดียวก็กระทำได้, ทำไม่ยากเลย. สิ่งของทั้งปวงที่เปนสนิมแล้ว, มีเหล็กแลทกั่วเปนต้น, ก็มีอกซุเซ็นอยู่ในนั้น. แต่มีสิ่งหนึ่งชื่อมังกเนชคล้าย ๆ กับทกั่วนั้น, จะเอาสิ่งนั้นกระทำให้อกซุเซ็นออกปรากฏก็กระทำได้ง่าย. คือทำดังนี้, คือเอามังกเนชหนักสักตำลึงหนึ่งใส่ลงในครกตำให้เละอียด, แล้วใส่ลงในขวดทำด้วยเหลกมีคอเล็ก ๆ ยาวสักศอกหนึ่ง, แล้วใส่ขวดนั้นในไฟให้ร้อน, ๆ แล้วอกซุเซ็นที่อยู่ในผงมังกเนชนั้นก็จะออกมาจากปากขวดที่ร้อนนั้น, แลจะรับไว้ซึ่งอกซุเซ็นที่ออกมาด้วยขวดแก้วก็ได้. อันว่าลมอากาศที่เราหายใจเข้าออกนั้นไม่เปนสิ่งเดียวเหมือนเราว่ามาแต่หลังนั้น, แต่เปนสองสิ่ง, คืออกซุเซ็นหนึ่ง, นิดโรเซ็นหนึ่ง, แต่นิดโรเซ็นนั้นมากกว่าอกซุเซ็นสักสี่เท่า. คือเอาลมอากาศร้อยทนาน, กระทำลมอากาศนั้นให้อกซุเซ็นแลนิดโรเซ็นให้แยกออกจากกัน, จะมีอกซุเซ็นสักยี่สิบทนาน, นิดโรเซ็นสัก ๘๐ ทนาน, เปนเช่นนี้ทั่วโลกย์ทุกแห่ง. แต่ก่อนนั้นมีคนหนึ่งชื่อลูซักได้เอาบาลูนขึ้นไปในอากาศขึ้นไปสูงประมาณ ๑๖๕ เส้น, แล้วเอาขวดใส่ลมที่สูงให้เต็มขวด, แล้วก็จุกปากขวดให้แน่นไม่ให้ลมนั้นออกได้, แล้วก็กลับลงมากระทำอกซุเซ็นแลนิดโรเซ็นให้แยกออกจากกัน. เมื่อตฤกตรองดูก็เหนว่าอกซุเซ็นนั้นมีสักยี่สิบส่วน, นิดโรเซ็นมีสักแปดสิบส่วน, เหมือนกันกับลมที่ต่ำทุกแห่ง, มิได้ผิดกันเลย. ข้างหน้านี้ไปข้าพเจ้าจึ่งจะว่าด้วยอกซุเซ็นนั้นต่อไปอีก.

◎ รูป หัวใจ มนุษ ฯะ

◎ แผนที่นี้ สำแดง รูป หัวใจ มนุษ, เปน สอง ห้อง, อยู่ซ้าย ขวา ห้อง หนึ่ง. ตัว ก, นั้น บอก เส้น โลหิต ในญ่ ศรี แดง, ที่ ออก จาก หัว ใจ, ไหล ทราบ ซ่าน แยกไป ทั่ว กาย. ตัว ข, บอก เส้น โลหิต ดำ, ไหล ลง จาก ศีศะ, แล คอ, แล แขน, แล อก, เข้า สู่ชาน, แล้ว ไหล ลง สู่ ห้อง หัว ใจ ห้อง ขวา. ตัว ค, บอก เส้น โลหิต ดำ, ที่ ไหล ออก จาก หัว ใจ ห้อง ขวา, ไหล ไป ถึง ปอด ทั้ง ซ้าย ขวา, ถูก ลม หาย ใจ. ตัว ค, ค, บอก ชาน ห้อง ข้าง ขวา, โลหิต ดำ ไหล ลง ที่ ชาน นั้น ก่อน, แล้ว จึ่ง ไหล ลง สู่ ห้อง หัว ใจ ข้าง ขวา นั้น. ชาน นั้น เปน ที่ ประชุม โลหิต ดำ ไหล มา รวม กัน. ตัว ฆ, บอก ช่อง ที่ โลหิต ดำ ไหล ออก จาก ห้อง ข้าง ขวา, ไป จน ถึง ปอด ทั้ง ซ้าย ขวา, ถูก ลม หาย ใจ. ตัว ง, บอก เส้น โลหิต ดำ สาม เส้น, ไหล ขึ้น จาก ตับ, เข้า สู่ ชาน

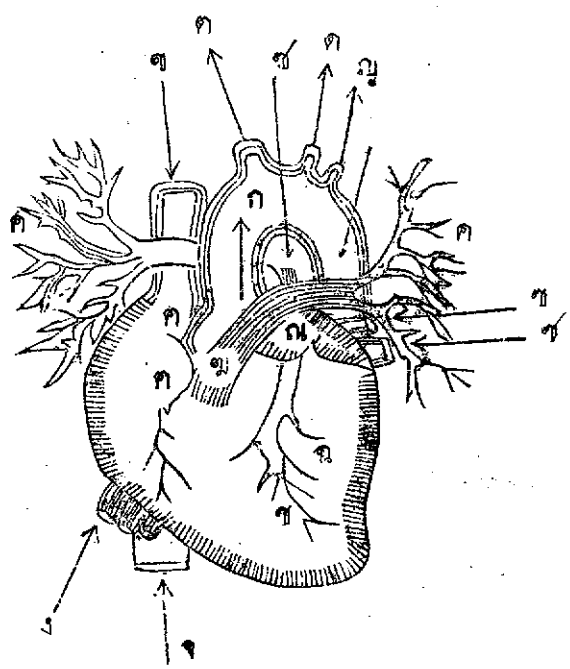

ห้อง ขวา, รวม กัน แล้ว, ไหล ลง สู่ ห้อง ขวา. ตัว จ, บอก เส้น โลหิต ดำ ใหญ่, ที่ ขึ้น มา แต่ ท้าว ขา, แล มา จาก ท้อง เข้า สู่ชาน, แล้ว ไหล ลง สู่ ห้อง ขวา. ตัว ฉ, บอก ห้อง ข้าง ซ้าย สำรับ โลหิต แดง. ตัว ช, บอก เส้น โลหิต เล็ก ๆ, ไหล ออก จาก ห้อง ข้าง ซ้าย, ไป เลี้ยง หัว ใจ หุ้ม อยู่ ข้าง นอก. ตัว ซ, ซ, ซ, บอก เส้น สาม เส้น, ที่ โลหิต แดง, เมื่อ ไหล ออก สู่ ปอด ทั้ง สอง ข้าง แล้ว, ถูก ลม หาย ใจ เข้า รวม กัน ที่ ชาน สำรับ ห้อง ข้าง ซ้าย, แล้ว ไหล ลง สู่ ห้อง ซ้าย. ตัว ฌ, บอก ชาน ข้าง ซ้าย ตัว ญ, บอก เส้น โล หิต แดง ออก จาก เส้น โลหิต ใหญ่, แล่น ขึ้น ไป ตาม เกลียว คอ ข้าง ซ้าย จน ศีศะ. ตัว ฎ, บอก เส้น โลหิต แดง ออก จาก เส้น โลหิต ใหญ่, ไหล แล่น ออก จาก แขน ซ้าย. ตัว ฏ, บอก เส้น โลหิต แดง ออก จาก เส้น ใหญ่, ไหล แยก ไป ตาม เกลียว คอ, แล้ว ก็ ไป แขน ข้าง ขวา.

อัน ลูก ธนู นั้น ชี้ ไป ตรง ไหน, ก็ เปน ที่ ให้ รู้ ว่า โลหิต ใน เส้น นั้น, ไหล ไป ตรง นั้น.

ถ้า จะ ใคร่ รู้ ให้ ประจักษ์, ก็ ให้ เอา หัว ใจ คน ตาย มา ตัด เส้น ทั้ง ปวง นี้ ออก, เหลือ เศศ ไว้ ยาว ๆ, แต่ เส้น ปอด นั้น อย่า ตัด เลย. แล้ว ผูก ที่ ปาก แผล เสีย ทุก เส้น, เว้น แต่ เส้น ใหญ่ ที่ มี ชาน ลง ไป ห้อง ขวา. แล้ว เอา ชี่ ผึ้ง หลอม ให้ ละลาย, ใส่ ศรี แดง ลง, แล้ว จึ่ง เอา เครื่อง สวน ฉีด เข้า ตาม ช่อง ชาน ข้าง ขวา. ชี่ ผึ้ง นั้น จะ ไหล ไป เข้า ห้อง ขวา, แล้ว ออก จาก ห้อง ขวา, แล้ว ออก จาก ห้อง ขวา เข้า ไป สู่ ปอด, แล้ว กลับ มา จาก ปอด ตาม เส้น สาม เส้น นั้น มา ถึง ชาน ข้าง ซ้าย, ไหล ลง สู่ ห้อง ข้าง ซ้าย. แล้ว ก็ ออก จาก ห้อง ซ้าย โดย เส้น โลหิต ใหญ่ ศรี แดง, แยก ไป ตาม เส้น ที่ แยก ไป ทั่ว กาย มี สี่ เส้น นั้น. งด ไว้ ก่อ ชี่ ผึ้ง แข็ง, ก็ จะ เหน สนัด ชัด แท้.

อย่าง หนึ่ง อย่า ตัด เอา แต่ หัว ใจ มา เลย, ให้ ติด อยู่ กับ คน ตาย. แล้ว เอา ชี่ ผึ้ง มา หลอม, ฉีด เข้า ไป โดย ช่อง ห้อง ข้าง ขวา. ชี่ ผึ้ง นั้น ก็ จะ แล่น ไป ตาม สาย เส้น เช่น ว่า นั้น, ตลอด ไป จน ขา แล แขน คอ แล ศีศะ. แล้ว จึ่ง เอา มีด เชือด ตัด ลง ตรง ที่ แค่ง ขา, ก็ จะ เหน ชี่ ผึ้ง ถึง นั่น, ก็ จะ รู้ แน่. เมื่อ มนุษ ยัง มี ชีวิตร อยู่ นั้น, ใน หัว ใจ, แล เส้น โลหิต ทั่ว ทั้ง กาย, ไม่ มี ลม เลย สัก หนิด หนึ่ง. ถ้า ลม เข้า ถึง หัว ใจ สัก หนิด หนึ่ง, คน ก็ จะ ตาย. ถ้า ผู้ ใด สงไสย ไม่ เชื่อ, ก็ ให้ จับ สัตว มา ตัด เส้น โลหิต เส้น หนึ่ง, ชัก ออก มา ให้ ยาว, แล้ว เอา เครื่อง ฉีด, ฉีด ลม เข้า ไป ตาม เส้น นั้น, บัด เดี๋ยว สัตว นั้น ก็ จะ ตาย. ถ้า คน ตาย แล้ว, ไม่ มี โลหิต ใน เส้น นั้น, ก็ เกิด ลม ขึ้น เอง, ใน เส้น นั้น บ้าง เล็ก น้อย. แต่ เมื่อ เปน อยู่, ก็ ไม่ มี ลม เลย.

◎ เหตุเมืองอิตาลี ฝ่ายใต้ ฯ

◎ มีชาวอเมริกา คน หนึ่ง, ได้ไปอยู่ใน เมืองอิตาลี ฝ่ายใต้ สาม ปี มาแล้ว, จึงได้เขียน เปนใจความ, ที่นั้น คนทั้งปวง ต้องอยู่ใน บังคับ บาทหลวง สิ้นทั้งนั้น, ย่อม เปนดังนั้น มา หลาย ร้อย ปี แล้ว. คนทั้งปวง มีใจมืด มัวนัก, ไม่ใคร่ จะมีผู้ใด อ่าน หนังสือได้, มีแต่ผู้ที่ได้สั่งสอน สาศนา, แล หมอ มา ที่รักษาโรค เท่านั้น. ถึง คน ทั้งสอง จำพวกนี้, ก็เปน คน ยังรู้น้อย, หา ควร ที่จะเข้าเปนสิษ ในสำนักนี้ สั่งสอน, ที่เรียกว่า ฟรีเอแกะติมี ในเมือง อเมริกาไม่. ฟรีเอแกะติมี นั้น, เปน ที่สำรับ ลูก ราษฎร ยาก จน จะเข้าไป เรียน หนังสือ ไม่ ต้องเสีย เงิน. คนทั้งปวง ในเมืองอิตาลี นั้น, ดูเหมือน จะเข้าใจว่า, ความที่รู้ หนังสือ นั้น, เปนความไม่มี ปัญญา, เปนที่บาทหลวงได้ห้าม, เขาไม่รู้จัก วิชา การ ในโลกย์เลย, แล ทางที่จะไป ยังเมืองนี้ เมืองโน้น นั้นก็ไม่รู้. ชาวเมืองนั้น ที่เปนคนรู้มาก กว่าคนอื่น, ก็ได้มาแต่ความ ชาวอเมริกานั้น เนืองเนืองว่า, ตัวได้มาแต่เมืองอเมริกา โดยทาง รถไฟ ตลอดมา ฤๅ, เขาหารู้ว่ามีมหาสมุท อยู่ใน ระว่าง อเมริกากับอิตาลีไม่. ถ้าจะเข้าไปในบ้าน เรือน ของชาวเมืองอิตาลีนั้น, ในสิบเรือน จะไม่ได้ภบปะคนที่อ่าน หนังสือได้สักคนเดียว, จะค้นหา หนังสือ อะไร สักเล่มหนึ่งก็จะไม่ภบ. แต่ทุกวันนี้ เกาะแผ่นเมืองอิตาลีนั้น, กำลังขัดแจง การ เพื่อจะตั้งครูสั่งสอน บุตร ราษฎร ทั้งปวง. แต่คนชาวเมืองยังกำลังโง่นัก, ไม่ใคร่ จะนับถือ การที่ให้บุตร สั่งสอนให้รู้ หนังสือ, ให้รู้วิชาต่าง ๆ นั้น.

◎ อนึ่งเขาก็ไหว้รูป นางมาเรีย มารดา เยซู เรียกว่า มาดานา, แลไหว้รูป นักบุญ ต่าง ๆ นา ๆ, ที่ทำด้วยไม้, แลทองเหลือง, แลเงินนั้น. ถ้าป่วยไข้เขาก็ไหว้รูป มาดานา. ถ้ายังเกิดความดี ฤๅความร้าย, เขาก็ไหว้กราบ รูป มาดานา. ที่หน ทาง สาม แพร่ง สี่แพร่ง เขาก็เขียน รูป มาดานาไว้, เพื่อจะให้คนทั้งปวง ที่เดินไปมาได้กราบไหว้. เมื่อถึงน่า รดูดอกไม้, พวกผู้หญิง ก็เก็บดอกไม้ต่าง ๆ มา บูชาไว้ที่ รูป มาดานา. บางที ก็จุดประทีป ตามไว้ที่ ตรง น่า รูป มาดานา, ให้แสงไฟสว่างรุ่งเรือง อยู่ตลอดคืน. อนึ่งเขาถือว่า รูป มาดานานั้น, ป้องกันโรคไภยได้. ฝ่าย มารดา, ฤๅ ภรรยา, เมื่อ บุตร ฤๅผัว จะมีที่ไปนั้น, เขาก็จัดแจง ให้มี รูป มาดานานั้นใส่หีบไปด้วย, เพื่อจะป้องกันมิให้ ยังเกิดเหตุอันตราย แก่ตัว.

◎ ผลอย่างนี้ และเปน ผลที่ สาศนา สังตะปาปา มักเกิดทุก บ้าน ทุก เมือง, ที่ไม่มี พวกโปรเต็ศตันต์กั้นกางไว้. ถึงเมือง ฝรั่งเศศ แล เมือง ซเปน ที่เปนเมืองถือ สาศนา สังตะปาปามาก กว่าเมืองอื่นๆ นั้น, ถ้าแม้น พวกโปรเต็ศตันต์ไม่ได้กั้นกางไว้, ไพร่ พล ทั้งปวง ก็จะเปน คนโง่เซอะ, เหมือน อย่าง พวกชาวเมืองอิตาลีฝ่ายใต้นั้น. แล เหตุที่สังตะปาปา ทุก วันนี้ ไม่ได้ครอบ ครอง ทั่ว ประเทศ ยุรบ, ทั้ง ประเทศ อเมริกานั้น, ก็เปน เพราะพวกโปรเต็ศตันต์ ได้ขัดขวาง คำสั่งสอน ของ สังตะปาปาไว้, จึงเรียกว่า พวกโปรเตศตันต์, ๆ นั้นแปลเปนภาษาไทยว่า, ขัดขวาง.

◎ เมือง อิตาลีฝ่ายใต้อยู่ใกล้ ๆ เมือง โรม ทาง สอง วัน, ที่บาทหลวง สังตะปา ปา ได้อยู่กว่า พัน สอง ร้อย ปี มาแล้ว.

◎ ขะว่าด้วย พงษาวดาร เดิม เมืองอังกฤษ ฯ

◎ บัดนี้ กรุง เทพ ฯ ได้เปน มิตร ไมตรี กับ เมือง อังกฤษแล้ว เหน ว่า, ควร จะรู้เรื่อง พงษาวดาร เดิม ของ ชาว เมืองอังกฤษบ้าง. เกาะที่ พวกอังกฤษ อยู่เดี๋ยวนี้นั้น, ในโปราณ เรียกว่า เกาะ บริตแต็น. คน เดิม ที่อยู่ใน เกาะนั้น, มิได้มี กระษัตริย์ครอบ ครอง รักษา. เปน แต่ตั้งก๊ก ทำ กก่อม อยู่เปน หมู่ ๆ กัน. พวกนั้น ใจ ดุร้าย มาก, แต่ง ตัว หนุ่ง ห่ม ด้วย ขน สัตว ต่าง ๆ, เที่ยว ยก ไป ตั้ง เลี้ยง ฝูง สัตว ใน ตำบล เหล่า เกาะนั้น, แล มักเที่ยวรบ ฆ่าฟัน กัน เนืองๆ. พวกนั้น นับถือ สาศนา ตรูอิศ. ใน สาศนานั้น ถือว่า, เวียน ตาย เวียน เกิด, แล ต้องฆ่า คน บูชา. แต่ พระ ของ พวกนั้น, แต่ง ตัว หนุ่ง ห่ม ผ้ายาว ๆ. เมื่อ จะ ปรฏิบัติ ตาม สาศนา ต้องแต่ง ตัว ใส่เสื้อ ขาว, แล ได้สั่ง สอน เด็ก ๆ ทั้งปวง. อนึ่ง พวก พระนั้น มีอำนาจ มาก, ตั้ง ตัว เปน ตระลาการ ชำระ ตัดสิน ถ้อย ความ ของ คน ทั้งปวง, ๆ ย่อม ยำเกรง นับถือเปน อัน มาก.

◎ แต่เรื่อง โปราณ ของ ชาว เกาะ บริตแต็นนี้, หา สู้จะถ้วนถี่แจ้งชัดไม่. ด้วย เปน แต่ได้ ทราบ ข่าว มา จาก พ่อค้าเมืองโรม, แล เมือง เยเล็น. แล นักปราชญ์ ผู้แต่ง เรื่องพงษาวดาร, แล เรื่องต่าง ๆ ใน พวกอังกฤษนั้น, อนุมาน เหน พร้อม กันว่า, ชาว

บริดแต็น เดิม นั้น, เหน จะ เปน กระกูล หนึ่ง, อัน มา แต่ เมือง คอละ, ซึ่ง เปน ชื่อ เดิม ของ ประเทศ ฝรั่ง เสศ.

๏ ครั้น อยู่ มา ใน ปี ที่ ๕๕ ก่อน คฤษสักราช, มี นาย ทหาร คน หนึ่ง ชื่อ ยุลียัศซีซา อยู่ใน เมือง โรม, ยก ไป ตี เมือง ใน ประเทศ คอละ ได้ เปน อัน มาก. แล ยก ข้าม ไป ตี เกาะ บริดแต็น, ได้ ไชย ชำณะ แล้ว ให้ เมือง ทั้งปวง บันดา ซึ่ง ตี ได้ นั้น, ขึ้น แก่ เมือง โรม ทั้ง สิ้น.

๏ แต่ ชาว เกาะ บริดแต็น นั้น, มิ เต็ม ใจ ขึ้น แก่ เมือง โรม, ได้ แขง เมือง เปน ขบถ เนือง ๆ, จน คฤษสักราช ได้ ๗๘ ปี. มี นาย ทหาร คน หนึ่ง ชื่อ อังกริกโกลา, มา แต่ เมือง โรม, ได้ ปราบ ปราม ชาว บริดแต็น นั้น, ให้ ราบคาบ สงบ เปน ปรกติ ดี มา, จน คฤษสักราช ได้ ๔๑๑ ปี.

๏ ขณะ นั้น เมือง โรม เกิด ศึก สงคราม เปน อัน มาก, ต้อง กวาด เอา ทหาร ซึ่ง อยู่ รักษา เกาะ บริดแต็น นั้น, ไป ช่วย การ ทัพ ใน เมือง โรม.

๏ ฝ่าย พวก บิ๊ก, แล พวก สกอต, ซึ่ง อยู่ เกาะ ข้าง ทิศ เหนือ, ได้ แจ้ง กิติศัพท์ ไป ว่า, พวก โรม มิ ได้ อยู่ รักษา เกาะ บริดแต็น นั้น, จึ่ง ภา กัน มา รบ เกาะ นั้น เนือง ๆ. ชาว บริดแต็น เหน ฆ่า ศึก มา ย่ำยี อยู่ ดัง นั้น, จึ่ง แจ้ง ข่าว ไป ยัง เมือง โรม, ขอ กอง ทัพ ถึง สาม ครั้ง, แล ครั้ง ที่ สาม ได้ ทราบ ความ ชัด เปน แน่ ว่า, พวก โรม มิ รับ ช่วย ป้อง กัน รักษา. แล้ว จึ่ง ไป ขอ กอง ทัพ พวก แซ็กซัน, ซึ่ง อยู่ ใน ประเทศ เซอมะนี.

๏ ครั้ง นั้น ใน ประเทศ เซอมะนี, มี พี่ น้อง สอง คน ชื่อ เฮนยิศ แล ฮอซา, ได้ เปน ใหญ่ ใน พวก แซ็กซัน. เมื่อ แจ้ง ความ นั้น แล้ว, ก็ จัด แขง ทหาร ยก ไป ช่วย ชาว บริดแต็น รบ แขง แรง ยิ่ง นัก, พวก ฆ่า ศึก ก็ ถอย ทัพ กลับ เลิก ไป สิ้น.

๏ ฝ่าย เฮนยิศ แลฮอซา ซึ่ง เปน แม่ ทัพ มา นั้น, เหน ชาว บริดแต็น มิ ได้ ชำนาญ ใน การ สงคราม, จึ่ง ปฤกษา กัน คิด จะ ชิง เอา เกาะ นั้น. แล้ว แจ้ง ความ ไป ยัง เซอมะนี, ขอ กอง ทัพ ได้ ทะหาร มา อีก ห้า พัน, แล้ว กลับ ทำ สงคราม กับ ชาว บริดแต็น ต่อ ไป อีก ปี หนึ่ง, ก็ มี ไชย ชำณะ ได้ เขตร แดน ข้าง ฝ่าย ใต้ ไว้ หลาย แห่ง หลาย ตำบล. แต่ ฮอซา ผู้ น้อง ถึง แก่ กรรม เสีย ใน ระหว่าง เมื่อ ยัง ทำ สงคราม อยู่ นั้น.

๏ ครั้น คฤษสักราช ล่วง ได้ ๔๕๐ ปี, เฮนยิศ จึ่ง สร้าง เมือง ขึ้น เมือง หนึ่ง, ชื่อ แกนเตอเบรี, ใน แขวง เคนต์ อัน เปน ฝ่าย ใต้ เกาะ บริดแต็น. ครั้น สำเร็จ แล้ว ก็ ตั้ง ตัว เปน กระษัตริย์, ครอง ราช สมบัติ อยู่ ใน เมือง แกนเตอเบรี นั้น. เฮนยิศ ผู้ นี้, ได้ เปน ปถม กระษัตริย์ ใน เกาะ บริดแต็น, ก่อน กระษัตริย์ ทั้ง ปวง ใน เกาะ นั้น.

๏ ครั้น อยู่ มา ภาย หลัง, จึ่ง มี นาย ทหาร มา หลาย คน, แต่ พวก แซ็กซัน, แล พวก แองคอละ. ตั้ง เมือง ขึ้น อีก หก เมือง, คือ เมือง นอซำเบอลันด์ หนึ่ง, เมือง อังเกลีย หนึ่ง, เมือง เมอเซีย หนึ่ง, เมือง เอศเซ็ก หนึ่ง, เมือง ซเซ็ก หนึ่ง, เมือง เวศเซ็ก หนึ่ง, เปน เจ็ด เมือง ทั้ง เมือง แกนเตอเบรี. ก็ เมือง ทั้ง เจ็ด นี้, รวม เปน คำ เดียว เรียก ว่า, เฮบตาเก. ต่าง คน ต่าง ตั้ง ตัว เปน กระษัตริย์, มิ ได้ อ้อน น้อม แก่ กัน. ทั้ง เจ็ด พระนคร นั้น, มี กระษัตริย์ เสวย ราช สมบัติ ต่อ ๆ กัน มา. ตั้ง แต่ นั้น มา จึ่ง เรียก ชาว เกาะ นั้น ว่า, แองโกล แซ็กซัน.

๏ อนึ่ง เมื่อ ครั้ง เฮบตาเก นั้น, ชาว บริดแต็น เดิม, แตก อพยพ หนี ไป เกือบ สิ้น.

๏ อยู่ มา เมื่อ คฤษสักราช ล่วง ได้ ๘๒๗ ปี, เมือง เวศเซ็ก ได้ เปน ราช ธานี ใหญ่, กระษัตริย์ ที่ ครอง ราช สมบัติ นั้น, ทรง พระนาม ว่า เอศเบิด มี อำนาจ เปน อัน มาก, ได้ ครอบ ครอง ตลอด ทั้ง เจ็ด พระนคร.

๏ ก็ ใน ระหว่าง ๔๐๐ ปี นี้, สาศนา ตรูอิศ นั้น ก็ เสื่อม สูญ สิ้น ไป, พวก แซ็กซัน นั้น นับ ถือ สาศนา พระเยซู เจ้า, ล้วน เปน คฤษเตียน ทั้ง สิ้น.

ความ สงไสย เรื่อง เปรศซิเดนต์ ที่ เมือง อเมริกา

๏ การ ใน ยุไนติศเตศ อเมริกา, เปน ที่ ห่าง ตา ชาว ไทย ไม่ ได้ เหน, เปน แต่ ได้ ฟัง ชาว อเมริกา มา เล่า แล เขียน แล ตีพิมพ์ บ้าง, จะ จำ ความ ต่อ ติด เปน เรื่อง ก็ ไม่ ได้. เปน แต่ ได้ ฟัง ชาว อเมริกา, ที่ เข้า มา อยู่ ใน กรุงเทพ ฯ นี้, ย่น เล่า แทบ ทุก ปาก ซ้ำ ซาก ไป. ว่า เมือง ยุไนติศเตศ อเมริกา, มี ชน บธรรมเนียม ผู้ ครอง แผ่นดิน, ได้ จัด แต่ง ตั้ง บัญญัติ เปน แบบ แผน มา, แต่ ครั้ง เปร์ศซิเด็นต์ ยอด วัด ชื่อ วัดชิงตัน. การ ธรรมเนียม ทั้ง ปวง นั้น เปน ยุติธรรม เรียบ ร้อย ดี, แล เปน พิธี แปลก ประหลาด

อย่าง ใหม่, เปน เหตุให้ ได้ มี ความ สุข สบาย, แก่ ประชาชน เปน อัน มาก. แล ผู้ ครอง แผ่นดิน สมัค สโมสร เรียบ ร้อย ดี กว่า บ้าน เมือง ใน ข้าง ยุรป แล เมือง อื่น ๆ, ซึ่ง ลาง เมือง มี แต่ อวด อ้าง เข้า นาย กล้า แขง แรง เรี่ยว เชี่ยว ชาญ, แล ยก ยศ ให้ เปน สูง ข่ม ผู้ อื่น ให้ เปน ต่ำ ไป ท่า เดียว, ไม่ แล เหลียว ดู ใคร. พวก อเมริกา มา เล่า ดัง นี้, เมื่อ สังเกต ไป, ก็ เหน ชอบ กล. คน อเมริกา ย่อม รำพรรณ สรรเสิญ ผู้ ครอง แผ่นดิน ของ ตัว, แล เล่า ชี้ อย่าง ธรรมเนียม ใหม่ ๆ ใน เมือง นั้น, ฟัง ดู ดี มาก ๆ. ถึง ว่า ยาก ที่ เมือง อื่น มี ธรรมดา เดิม ยัง ยืน อยู่, จะ แก้ ไข เอา อย่าง ตาม ไป ไม่ ได้, ก็ ยัง ต้อง สรรเสิญ ว่า อย่าง ธรรมเนียม ยุโรป ทิศ เทศ ที่ เล่า กัน อยู่ นั้น เปน ดี นัก หนา.

◎ คน ชาว อเมริกา ที่ เข้า มา อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ นี้, ดู เปน เข้า ใจ ใน การ ของ ผู้ ครอง แผ่นดิน, แล พูด ถึง การ แผ่นดิน เมือง ของ ตัว มาก กว่า ชาว ยุรป แทบ ทุก พวก. ก็ เมื่อ บ้าน เมือง เปน ศุข ทิด พัน เรียบ รอย มา นาน กว่า แปด สิบ สี่ แปด สิบ ห้า ปี มา แล้ว, คำ ที่ เล่า นั้น ก็ ย่อม เปน ที่ เหน ว่า จริง หมด. ครั้น มา เมื่อ บ้าน เมือง เกิด ขบถ โต ใหญ่ รบ พุ่ง กัน มา นาน ได้ ถึง สี่ ปี ห้า ปี มา แล้ว, ก็ เหตุ ที่ ขบถ เกิด เพราะ อย่าง ไร. ถึง มี ใน หนังสือ พิมพ์ ภาษา อังกฤษ เล่า ยืด ยาว ไป ต่าง ๆ, ไม่ ได้ ต้น ทาง ความ, แล ไม่ ได้ เหน ถิ่น ฐาน บ้าน เมือง ว่า เปน อย่าง ไร. ก็ เข้า ใจ ได้ ด้วย ยาก, หนังสือ ยาว มาก. เมื่อ ไม่ใช่ การ จวน ตัว ก็ เกียจ คร้าน เพื่อ จะ อ่าน, ก็ คำนึง เอา แต่ ตาม ใจ ที่ คิด สงไสย. แลคาด เหน ว่า จะ เปน, คือ ว่า มี ข้าง หนึ่ง, ก็ ข้าง หนึ่ง จะ อย่าง ไร, จึ่ง เกิด รบ กัน ใหญ่ โต ใน คน ที่ เคย สมัค สโมสร กัน มา นาน ถึง แปด สิบ สี่ แปด สิบ ห้า ปี มา แล้ว. ต้อง จำใจ รบ กัน ขึ้น, เสีย ผล ประโยชน์ บ้าน เมือง เท่า ไร. ก็ ต้น เหตุ นั้น จะ ไม่ เลก น้อย, จะ ไม่ เปน การ ที่ ควร เข้า ใจ เหน พร้อม กัน ง่าย, คน มาก มาย จึ่ง ได้ ถือ แล ชอบ ใจ ผิด กัน ขึ้น, สู้ ทน ทุกข แล เสีย ชีวิตร์ เสีย สมบัติ ทุน รอน, แล ผล ประโยชน์ เพราะ รบ กัน นั้น นัก หนา.

◎ ชอบ ว่า พวก เปรศซิเด็นต์ แล เสเนต ที่ ว่า ราชการ เมือง อยู่, จะ บัญญัติ ยัก ย้าย อย่าง ธรรมเนียม เก่า, ตั้ง ธรรมเนียม ใหม่ ขึ้น อย่าง ไร, ให้ เปน ข้อ ขัด ใจ พวก ขบถ ไม่ เหน ด้วย ฤๅ, ฤๅ ว่า พวก ขบถ จะ คิด ยัก อย่าง ล้าง ทำลาย ธรรมเนียม เก่า ไป อย่าง ไร, ด้วย ใจ คน เปน อัน มาก คิด เหน ว่า เปน ดี. แต่ พวก ผู้ ครอง แผ่นดิน เดิม ยัง รัก ธรรมเนียม เก่า อยู่, ไม่ ยอม ตาม ใจ ให้, จึ่ง เกิด รบ กัน. ได้ ยิน แต่ เขา เล่า สั้น ๆ ว่า, พวก ขบถ ภอ ใจ จะ ใช้ ทาษ, ที่ เรียก ว่า เสลวรี. ก็ การ ใช้ ทาษ นั้น, บ้าน เมือง เปน อัน มาก, สมบัติ พัศถาร โต ใหญ่, เขา ก็ เลิก เสีย นาน แล้ว ไม่ ใช้ ใน แผ่นดิน ยุรป ตลอด ถึง อเมริกา. ถึง ใน เมือง จีน เขา ก็ ใช้ ลูกจ้าง โดย มาก. เมือง ไทย นี้ มี ชื่อ ว่า ใช้ ทาษ, แต่ พิเคราะห์ ไป โดย แท้ ก็ ไม่ ตรง นัก, เพราะ สัญญา กัน ที่ ให้ ต้น เงิน ไป แล้ว, ยอม แรง ให้ เปน แทน ดอก เบี้ย, แล นาย ยก ดอก เบี้ย ให้ เปน ค่า จ้าง ใช้. คน หลวง ก็ ได้ เบี้ย หวัด, แต่ เพราะ ได้ น้อย, ก็ ผลัด ให้ เข้า เวน ออก เวน. ไพร่ หลวง ที่ เอา มา ใช้ เข้า เดือน, ไม่ ได้ เบี้ย หวัด, ก็ ได้ ตรา ภูม คุ้ม ไม่ ต้อง เลี้ย ภาษี, มี พิกัด เงิน ปี หนึ่ง คล้าย กับ เบี้ย หวัด, ให้ หัก เอา ที่ เข้า ภาษี. การ ที่ เปน ทั้ง นี้, ก็ เพราะ บ้าน เมือง ยัง มี เงิน น้อย ไม่ ภอ ใช้, มิ ใช่ จะ เหน ไป ว่า ข่มเหง ไพร่ เปน ดี, ดัง บ้าน โจร เมือง พาล.

◎ ก็ พวก ขบถ อเมริกา นั้น เขา คิด ใช้ ทาษ อย่าง ไร, จึ่ง มี ผู้ เหน ไป ด้วย เขา ว่า เปน ชอบ, ว่า การ นั้น เปน ดี มาก มาย หลาย คน ด้วย กัน นัก หนา, จน เกิด กำลัง วังชา รบ รอ ต่อ สู้ ผู้ ครอง แผ่นดิน เดิม ได้ ถึง สี่ ปี ห้า ปี มา ได้. ก็ แต่ ครั้ง นี้ ผู้ ครอง แผ่นดิน เดิม ปราบ ปราม ขบถ, ให้ สงบ เรียบ เรียบ ร้อย ลง ได้. ไทย ทั้ง ปวง เข้า ใจ ว่า, เมือง ยุโรป ทิศ เทศ อเมริกา คง อยู่ ตาม ธรรมดา เดิม เหมือน อย่าง แต่ ก่อน. ถ้า ยาการ ขบถ นั้น ไม่ ได้ เกิด เพราะ บัญญัติ อะไร อย่าง ใหม่ ของ ผู้ ครอง แผ่นดิน เดิม อยู่ นั้น แล้ว

◎ อนึ่ง เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน เมื่อ มี ความ ชอบ ได้ ไชย ชำนะ ขบถ, ทำ บ้าน เมือง ให้ สงบ ได้ ดัง นี้, แล มี ผู้ มา ลอบ ทำ ให้ ตาย เสีย ได้ ง่าย ๆ นั้น, ก็ เปน น่า อัศจรรย์ นัก หนา. ก็ ผู้ ที่ มา ลอบ ฆ่า นั้น เปน พวก ขบถ ฤๅ, ก็ ถ้า เปน พวก ขบถ มา ทำ ทรยศ ทำลาย ล้าง เปรศซิเด็นต์ ลิงกัน ลง เสีย ได้, พวก ขบถ จะ กลับ ลุก เอา ไชย ชำนะ ได้ ฤๅ, ก็ เพราะ รู้ อยู่ ทั่ว กัน ว่า เปรศซิเด็นต์ เปน อันตราย ลง, ก็ คง มี ผู้ มา เปน เปรศซิเด็นต์ ต่อ ไป, เพราะ เขา ได้ เลือก ฟั้น จัด ไว้ เปน ชั้น ๆ ตระเตรียม อยู่ บริบูรณ แล้ว. บัดนี้ ถึง เปรศซิเด็นต์ ตาย, พวก ขบถ ก็ ไม่ ได้ กลับ คิด ร้าย อะไร ขึ้น, จะ คิด ว่า ผู้ ฆ่า เปรศซิเด็นต์ เปน พวก ขบถ ก็ ยัง น่า สงไสย. ที่ ข่าว ว่า ผู้ ทำ ร้าย เปรศซิเด็นต์ นั้น จับ ตัว ได้ แล้ว

นั้น, ๆะ เปน ตัว แท้ ฤๅ ตัว เทียม, ๆะ จับผิด ฤๅ จับ ถูก.

◎ ความ เรื่อง นี้ เปน ที่ สงไสย นัก หนา, ว่า เปรศซิเด็นต์ ลินกันเปน ที่รัก ใคร่ นับ ถือ ของ ไพร่ บ้าน พลเมือง, นับ ได้ พัน หน เปน อัน มาก, เขา จึ่ง ได้ เลือก ให้ เปน เปรศซิเด็นต์ มา แล้ว สี่ ปี. ถึง คราว ผลัด ก็ ไม่ มี ผู้ ปรารถนา ผู้ อื่น มาก กว่า, จึ่ง ได้ ตั้ง ให้ เปน เปรศซิเด็นต์ ต่อ ไป. ก็ ผู้ ที่ มา คิด ฆ่า นั้น ๆะ ชิง ชัง อย่าง ไร นัก หนา, ฤๅ ความ ปรารถนา ๆะ แก่ กล้า อย่าง ไร, ๆะ ทน รอ คอย อยู่ อีก จน สี่ ปี, ถึง คราว เปลี่ยน เปรศซิเด็นต์ อื่น ไม่ ได้, จึ่ง สู้ กล้า หาร เข้า มา ทำ ร้าย อย่าง นี้, ไม่ คิด ชีวิตร์ เปน ที่ น่า สงไสย นัก หนา. เมื่อ เปน ดั่ง นี้, คำ ที่ ชาว อเมริกา สรรเสิญ เมือง ตัว มา แต่ ก่อน มาก ต่าง ๆ นั้น, ก็ เปน อัน ที่ ๆะ ให้ ชาว ไทย ไม่ ใคร่ ๆะ เชื่อ ว่า, เปน บ้าน เมือง เรียบ ร้อย กว่า บ้าน เมือง ช้าง ยุรป แล อื่น ๆ. คำ ที่ หาฤๅ มา อย่าง นี้, ถ้า ผู้ ลง พิมพ์, เอา ลง พิมพ์ ว่า, พวก ไทย สงไสย แล บ่น อย่าง นี้ เปน เก่า แล้ว, จึ่ง ทำ คำ เล่า ชี้ แจง เรียก ตาม ภาษา ชาว วัด ว่า วิสัชนา, ว่า ให้ สิ้น สงไสย ได้ แล้ว, ไทย ที่ อ่าน หนังสือพิมพ์, ๆะ ได้ ดี ใจ นับ ถือ ยุโรป ติศเทศ อเมริกา. ผู้ ที่ ทำ ร้าย เปรศซิเด็นต์ นั้น, ชาว ไทย คิด เหน ว่า มิ ใช่ พวก ขบถ เพราะ พวก ขบถ ไม่ ต้อง การ แล้ว.

◎ ท่าน ๆะ ลง พิมพ์ แก้ แทน, ว่า แก่น แท้, เถียง ความ ว่า เอา เปน แน่, ขัด ขวาง ต่อ สู้ คำ ที่ ผู้ เปน อัน มาก เขา เล่า ฤๅ, ๆะ เปน ที่ เชื่อ ถือ นัก ก็ ไม่ ได้. หมอ ก็ อยู่ ไกล, ไป เหน ด้วย ฤๅ. เขา ฤๅ เพราะ เขา สงไสย, ผู้ ที่ เมา สุรา มี ยศ เยี่ยม จ้อง ที่ ใหญ่ อยู่ แล้ว, เกลือก เมื่อ เวลา เมา ๆะ กระซิบ สั่ง คน ใจ กล้า แกล้ว ให้ ทำ การ ผิด ๆ ไป. ด้วย รู้ ว่า ตัว คง ๆะ เปน ใหญ่, คง ๆะ ช่วย ผู้ รับ ยังคับ ตัว ได้. เมือง ยัง เจือ การ ป่า, การ เถื่อน, ยัง เลือน เปือน อยู่ บ้าง, หมอ มา ว่า บริสุทธิ, สอาด, เรียบ ร้อย ไป หมด. ถ้า เรียบ แท้, ๆะ ไม่ มี ผู้ ทุรยศ แล การ ศึก กลาง เมือง เอง ใหญ่ โต เลย.

◎ คำ แก้ สงไสย บ้าง ๚

◎ ผู้ ที่ เขียน หนังสือ ช้าง บน นี้, ดู เหมือน ๆะ เปน ผู้ ใหญ่, ใน เคาเวอเม็นท์ กรุง สยาม, แล คำ ที่ ท่าน กล่าว มา นั้น, ก็ ควร ที่ ๆะ เข้า ใจ ว่า, เปน คำ สำแดง ให้ รู้ ว่า, เคาเวอเม็นท์ สยาม คิด ถึง เมือง ยุโรป ติศ เท็ศ อย่าง ไร, แล มี ใจ นับ ถือ อย่าง ไร. ใน หนังสือ นั้น ออก ความ ขัด, ใจ ความ ว่า, ครั้ง ก่อน นั้น การ ขบถ ใหญ่ ยัง ไม่ ได้ บังเกิด ขึ้น, เคาเวอเม็นท์ สยาม ได้ ยิน ชาว อเมริกา ทุก คน สรรเสิญ เมือง ของ ตัว, ก็ ปลง ใจ ลง เชื่อ เหน ว่า เปน ปลาด ดี, เรียบ ร้อย มาก กว่า เมือง อื่น จริง. แต่ เมื่อ บังเกิด การ ขบถ ใหญ่ รบพุ่ง กัน เอง ได้ ประมาณ สี่ ปี ห้า ปี มา แล้ว, ก็ กลับ มี ความ สงไสย ไม่ ใคร่ เชื่อ ชาว อเมริกา ที่ กล่าว สรรเสิญ นั้น, แล ไม่ ใคร่ เชื่อ ตาม ข่าว ใหม่ ๆ ที่ มี มา ตาม หนังสือ จดหมาย เหตุ ด้วย. ใจ ความ ว่า, การ ขบถ นั้น ก็ สิ้น แล้ว แล บ้าน เมือง เกือบ ๆะ เรียบ ร้อย. ข้าพเจ้า ได้ อ่าน หนังสือ ช้าง บน นั้น เข้า ใจ ว่า, เคาเวอเม็นท์ สยาม ถ้า เหน บ้าน เมือง ที่ ไหน ไหน เกิด ศึก สงคราม รบพุ่ง กัน เอง แล้ว, ก็ สำคัญ เปน พยาน ว่า เคาเวอเม็นท์ นั้น ไม่ สู้ ดี นัก. ความ ที่ คิด หมาย เอา เชน นั้น หา เปน ที่ สำแดง ปัญญา มาก ไม่. ไม่ ถูก เลย. ผู้ ที่ เขียน หนังสือ ช้าง บน นั้น ๆะ ยอม ว่า ฤๅ, การ ขบถ ที่ เกิด ใน กรุง สยาม, เมื่อ จุลศักราช ๑๒๑๐ นั้น เปน พยาน ว่า, เคาเวอเม็นท์ กรุง สยาม ไม่ ดี เหมือน เมือง ยวน แล เมือง พม่า ฤๅ. อนึ่ง ถ้า แม้น พวก โจร ๆะ ลอย เข้า ไป ใน ที่ สูง, แล้ว จับ เอา ท่าน ผู้ ใหญ่ ทำ โทษ เหมือน พวก ขบถ องอาจ เข้า ไป ยิง เอา เปรศซิเด็น ลินกันท์ ตาย นั้น, ท่าน ๆะ ยอม ว่า, เคาเวอเมนต์ ไทย ไม่ ดี ฤๅ. ถ้า แม้น พวก ชาว สยาม พวก หนึ่ง มาก มาย, ไม่ ชอบ ใจ ให้ เมือง ไทย เปน ไมตรี กัน กับ เมือง ต่าง ๆ ประเทษ, จึ่ง คิด อ่าน กัน ตั้ง ใจ ว่า ๆะ ขัด ขวาง เคา เวอเมนต์ สยาม, แล้ว ตั้ง ผู้ หนึ่ง ขึ้น เปน ใหญ่, แล้ว ยก ทับ ใหญ่ มา รบ กับ เมือง ไทย, ได้ สี่ ปี แล้ว ยอม แพ้ แก่ เคาเวอเมนต์ ราบ คาบ ลง ดี แล้ว นั้น. ท่าน ๆะ ยอม ว่า เคาเวอเมนต์ ไทย ไม่ ดี ฤๅ. แต่ ที่ จริง เมือง ที่ ดี ยิ่ง นั้น, ไป นาน ๆ คง ๆะ เกิด การ ทำ ศึก สงคราม กัน เอง บ้าง. เมือง อังกฤษ ที่ เปน เมือง เอก นั้น, ก็ เกิด ศึก กัน เอง หลาย ครั้ง นัก หนา. การ ที่ เมือง อังกฤษ เช่น นั้น, ๆะ ว่า เมือง อังกฤษ ไม่ เรียบ ร้อย ไม่ เข้ม แขง ฤๅ. อนึ่ง ประ มาณ ได้ หก ปี, เจ็ด ปี มา แล้ว, ที่ เมือง มังกล่า นั้น ก็ บังเกิด การ ขบถ ใหญ่, คน ตาย ลง ใน การ ศึก ทั้ง สอง ฝ่าย มาก มาย. ก็ เปน ไป ได้ ประมาณ ปี ครึ่ง, แล้ว พวก ขบถ ก็ ยอม แพ้. ก่าร เปน เช่น นี้ ควร ๆะ ว่า เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ไม่ สู้ ดี ฤๅ.

◎ ข้าพเจ้า เหน ว่า เมือง ใด ๆ, ที่ มี กำลัง ให้ การ ขบถ ใหญ่, ราบ คาบ เรียบ ร้อย ดี ลง แล้ว, ก็ ควร ที่ ๆะ นับ ถือ เมือง นั้น ว่า ดี แท้.

◎ ท่าน ผู้ ที่ เขียน หนังสือ ข้าง บน นั้น, ยอม รับ ว่า ท่าน มี ความ รู้ ชน บ ธรรมเนียม เมือง อเมริกา นั้น น้อย, เพราะ ความ ที่ อยู่ ไกล นัก, แล้ว ไม่ สู้ เต็ม ใจ อ่าน ใน หนังสือ พิมพ์ อังกฤษ, ที่ กล่าว ด้วย เมือง อเมริกา นั้น ยืด ยาว นัก. ถ้า ไม่ เต็ม ใจ อ่าน ตริก ตรอง, ที่ ไหน จะ รู้ ความ ใน เรื่อง นั้น เป น แน่ ได้ เล่า. เรื่อง ความ นั้น ต้อง จำเป น ความ ยืด ยาว. ถ้า จะ ว่า ให้ สั้น ๆ, ความ ก็ จะ ไม่ แจ้ง ชัด, เหมือน อย่าง หนังสือ ที่ ผู้ มี ใจ เข้า ด้วย กระบถ เมือง อเมริกา, ฝ่าก มา ถึง เคาเวอเมนต์ กรุง สยาม เมืองๆ, เป น ความ สั้นๆ ดูหมิ่น ฝ่าย เมือง สรรเสิญ ฝ่าย กระบถ, ถ้า เคาเวอเมนต์ ชอบ ใจ อ่าน หนังสือ เช่น นั้น, แล้ว รับ ไว้ ว่า เป น ความ จริง, ใจ ท่าน คง มืด ใน เรื่อง เมือง อเมริกา ต่อ ๆ ไป ไม่ รู้ สิ้น เลย. ข้าพเจ้า มี ความ หวัง ใจ ว่า, ไม่ ช้า ไม่ นาน เคาเวอเมนต์ กรุง สยาม, คง จะ สิ้น ความ สงไสย ด้วย เรื่อง เมือง อเมริกา, แล้ว จะ ยอม ว่า, เป น เมือง ที่ ควร จะ นับถือ ว่า เป น เอก, แล ข้าพเจ้า จะ อุษาห์ สำแดง เรื่อง เมือง อเมริกา ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้ ให้ เสอียด, ตาม ที่ ท่าน ได้ ชัก ชวน ให้ ทำ นั้น แล.

◎ วัน ต้น บังเกิด เมือง อเมริกา ๆ๔

◎ ณ วัน อังคาร เดือน แปด ขึ้น สิบ เบ็ด ค่ำ ปี ฉลู สัปต ศก, วัน นั้น เป น วัน ต้น ปี ที่ ๔๐. ตั้ง แต่ เมือง ยุโนติศเตศ ตั้ง ใจ ว่า, จะ ไม่ ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ อีก ต่อ ไป, จึง เรียก ว่า เป น วัน ต้น ที่ บังเกิด แห่ง เมือง อเมริกา. ตั้ง แต่ เวลา นั้น มา ชาว อเมริกา ได้ ประชุม กัน ทุก วัน ที่ เกิด เมือง นั้น, เป น ธรรมเนียม มา ทุก ๆ ปี. วัน นั้น เป น วัน ที่ สี่ แห่ง เดือน ชูไล. ใน วัน ขึ้น สิบ เบ็ด ค่ำ นั้น, พวก ชาว อเมริกา ได้ ประชุม กัน ที่ มิศเตอเยลก นาย ห้าง เวลา สี่ โมง เช้า. เขา ได้ ข้าง พวก เป่า แตร หลวง มา ช่วย เป่า ประโคม ยี่สิบหก คน ทั้ง ตัว นาย. เขา ได้ แต่ง ตัว งาม สอาด ดี นัก, แล้ว จัด เป น กระบอน แห่ ล่วง ตาม กัน ไป เป น อัน มาก. แล เขา ให้ เป่า แตร นั้น, เป น ที่ ให้ บันเทิง ใจ, แล กระบวน แห่ นั้น ไป ถึง โรง สวด แห่ง แปรศซบิธี เรียน มิศชันที่ สำเหร่ นั้น. โรง สวด นั้น ตกแต่ง ประดับ ด้วย ธง บันดา เมือง ทั้ง หลาย, มี กิ่ง ไม้ แล พวง ดอก ไม้ เป น อัน มาก ประดับ ประดา อยู่ ใน โรง สวด นั้น, ดู สนุกนี้ สนาน ยิ่ง นัก. ฝ่าย พวก กงสุล ต่าง ประเทศ, แล ผู้ ช่วย กงสุล ก็ มา ประชุม พร้อม กัน ที่ นั้น ด้วย. เมื่อ คน ทั้งปวง นั่ง ลง เป น ปรกติ แล้ว. ฝ่าย มิศเตอชิลกัต เป น มิศชันเอริ, จึง ขึ้น ไป บน แท่น, แล้ว อ่าน คำภีร์ พระเจ้า บท หนึ่ง, แล้ว ก็ ลง สวด คำ อ้อน วอน ประมาณ ๑๐ นาที. ครั้น จบ แล้ว, มิศเตอ ชอด ดับบิยู เวอ ชิน กงสุล อเมริกา, ก็ ขึ้น บน แท่น อ่าน เรื่อง พรรณา ด้วย เมือง อเมริกา เป น ใหญ่, ไม่ ขึ้น แก่ เมือง ใด ๆ. อ่าน อยู่ ประมาณ สิบห้า นาที ก็ จบ, แล้ว ชาย หญิง สำรับ ร้อง เพลง, ก็ ร้อง เพลง บท หนึ่ง สรรเสิญ การ ที่ กระทำ ให้ ไพร่ พล ทั้งปวง เป น อิศร แก่ ตัว. ครั้น จบ แล้ว มิศมุน ก็ ขึ้น บน แท่น, กล่าว ถึง เรื่อง อเมริกา ใน เบื้อง ต้น แล เบื้อง ปลาย, แล ได้ กล่าว ด้วย เรื่อง การ สงคราม ใหญ่ ที่ ได้ สำเหร็จ เรียบ ร้อย เป น ปรกติ ดี แล้ว นั้น. คน ทั้งปวง ก็ ฟัง สบาย นัก. เมื่อ กล่าว คำ นั้น ได้ ประมาณ สัก ชั่ว โมง หนึ่ง ก็ จบ เรื่อง. พวก ร้อง เพลง จึง ร้อง เพลง ขึ้น อีก บท หนึ่ง, เป น ความ อวย ไชย ให้ พร เมือง อเมริกา. ครั้น จบ แล้ว หมอ บรัดเล ก็ ขึ้น บน แท่น นั้น, อ่าน หนังสือ หมาย ประกาศ แห่ง เปรศซิเด็นลินกัน ที่ สั่ง ให้ พวก ทาษ ทั้งปวง ใน เมือง อเมริกา เป น ไทย ได้ เป น อิศร แก่ ตัว. ครั้น จบ แล้ว พวก ร้อง เพลง ก็ ร้อง ขึ้น อีก บท หนึ่ง, สำรับ สรรเสิญ ธง เมือง อเมริกา. แล้ว มิศเตอ ชิลกัต ก็ ขึ้น บน แท่น อีก, แล้ว อ่าน เรื่อง ที่ เปรศซิเด็นต์ ลินกัน ได้ กล่าว ถึง ราชการ, เมื่อ ท่าน ได้ ขึ้น เป น เปรศซิเด็นต์ ครั้ง ที่ สอง นั้น. แล้ว พวก ร้อง เพลง ก็ ร้อง ขึ้น อีก บท หนึ่ง, ที่ เรียก ว่า ธง อัน ประดับ ด้วย ดวง ดาว ทั้ง หลาย. แล้ว มิศเตอ มักดันนัล ก็ ขึ้น อ่าน เรื่อง ความ เป น หก ข้อ สั้น ๆ, ใจ ความ ว่า, ชาว เมือง อเมริกา ที่ กรุง สยาม นี้, มี ใจ พร้อม ด้วย ชาว อเมริกา ที่ บ้าน ของ เรา, ใน การ ศึก สงคราม นั้น. แล พวก ข้าพเจ้า ร่วม สุข ร่วม ทุกข์ ด้วย กัน, เพราะ เปรศซิเด็นต์ลินกัน สิ้น พระชนม์, แล เพราะ กอง ทัพ พวก เรา มี ไชย ชำนะ อัน รุ่ง เรือง. ประการ หนึ่ง พวก ข้าพเจ้า มี ความ ยินดี นัก, เพราะ การ ที่ ใช้ ทาษ ที่ แต่ ก่อน ได้ ทำ ให้ ธง ของ เรา นั้น, ให้ เปรอะ เปื้อน ไป. บัด นี้ ได้ ชำระ เสีย หมดจด สอาด แล้ว. ประการ หนึ่ง, เมื่อ พวก ข้าพเจ้า ยัง มี ความ สุข อยู่ ใน ร่ม ธง อเมริกา ใน กรุง สยาม นี้, ข้าพ เจ้า ได้ ปฏิญาณ ไว้ ว่า, จะ ประพฤษดิ์ ตาม อย่าง ที่ จะ สรรเสิญ ธง ของ พวก ข้าพเจ้า. ประการ หนึ่ง, เมื่อ พวก ข้าพเจ้า ยัง สรรเสิญ เจ้า เมือง แล บันดา ขุนนาง ทั้ง หลาย แห่ง เมือง เรา ผู้ ที่ ได้ ยืน รักษา

กฎหมาย กอนซตีติวชัน, เปน กำลัง นั้น, แล ยัง สรรเสิญ นาย ทัพ บก, แล นายทัพ เรือ, ที่ ได้ นำ กอง ทัพ ของ เรา ให้ ได้ ไชย ชำนะ, แล ยัง สรรเสิญ ทแกล้ว ทหาร ทั้งหลาย, เปน หลาย หมื่น ที่ ได้ วาง ชีวิตร์ ลง ใน การ ที่ ได้ รักษา เมือง เรา ไว้, เมื่อ เรา ทั้ง หลาย สรรเสิญ ดั่งว่า มา นี้, ก็ ยัง คิด ถึง พวก ผู้หญิง ที่ มี ใจ รักษา เมือง เรา, แล ชอบ ใจ ให้ ผัว แล พี่ ชาย น้อง ชาย แล บุตร ชาย แล บิดา ทั้งหลาย ให้ เข้า ใน กอง ทัพ, เพื่อ จะ รักษา เมือง เรา ไว้, ไม่ ให้ เสีย แก่ พวก ขบถ. แล ข้าพเจ้า สรรเสิญ พวก ผู้หญิง นั้น, เพราะ การ เมตา ที่ เขา ช่วย รักษา พยาบาล ทแกล้ว ทหาร ที่ ถูก ต้อง อาวุทธ์ เปน หลาย หมื่น คน นั้น. ประการ หนึ่ง ข้าพเจ้า ทั้งหลาย, เมื่อ กำลัง ยินดี เพราะ การ มี ไชย ชำนะ ทัพ บก แล ทัพ เรือ นั้น, ข้าพเจ้า มี ความ ทุกข น้ำตา ไหล พร้อม ด้วย เมือง ของ เรา, เพราะ เปรศซิเด็นต์ เอปราฮัมลินกัน ถึง แก่ กรรม ตาย ด้วย อำยุ ผู้ร้าย นั้น, ข้าพเจ้า ทั้งปวง คิด ถึง ท่าน ด้วย ใจ รัก นัก. ประการ หนึ่ง ข้าพเจ้า ทั้งหลาย มี ใจ สรรเสิญ พระเจ้า ผู้ใหญ่ยิ่ง ที่ สุด, เพราะ ท่าน ได้ โปรด ให้ เมือง เรา เปน อิศรภาพ ใหญ่, แล ได้ โปรด ให้ การ ศึก อัน ใหญ่ นั้น สงบ ใน เร็ว ๆ นี้ แล.

๏ เมื่อ มิศเตอ มักดันนัล อ่าน คำ ทั้ง หก ประการ นั้น ให้ คน ทั้งปวง ฟัง แล้ว, คน ทั้งปวง ก็ พร้อม ใจ กัน รับ ว่า ดี แล้ว ๆ. พวก เบ้า แตร ก็ ประโคม ขึ้น พร้อม กัน ใน ที่ นั้น. แล้ว มิศเตอมักดันล์ ก็ ขึ้น ยน แท่น สวด สรรเสิญ พระเจ้า, แล อวยพร แก่ บันดา คน ทั้ง ปวง ที่ มา ประชุม กัน ใน ที่ นั่น. แล้ว เชิญ คน ทั้งปวง ให้ ไป กิน โต๊ะ ที่ บ้าน มิศเ ตอ ยอด, ที่ พวก ผู้ หญิง ชาว อเมริกา ได้ แต่ง ไว้. แล ใน ห้อง นั้น มี กิ่ง ไม้, แล พวง ดอก ไม้ ประดับ ประ ดา งด งาม นัก. ที่ โต๊ะ นั้น มี ของ กิน บริบูรณ พร้อม, เว้น ไว้ แต่ ของ ที่ จะ ทำ ให้ ใจ ประหมาท เมา เซอะ ไป, ของ เช่น นั้น ไม่ ต้อง ประสงค์ ใน การ เลี้ยง ใหญ่ เช่น นั้น, จึง ไม่ มี. ครั้น เลี้ยง กัน แล้ว, ก็ เป่า แตร ประโคม ขึ้น อีก ครั้ง หนึ่ง, แล้ว ก็ เลิก ไป.

๏ เพลา ค่ำ วัน นั้น ประมาณ สอง ทุ่ม, พวก อเมริกา กับ พวก กงสุล ต่าง ประเทศ, ก็ มา ประชุม พร้อม กัน ที่ มิศเตอเบลก นาย ห้าง ดู ดอก ไม้ ไฟ, แล กิน โต๊ะ ที่ บ้าน มิศเตอเบลก อีก ครั้ง หนึ่ง. คราว นั้น พวก แตร ได้ เป่า ประโคม อยู่ หลาย ครั้ง หลาย หน, เปน ที่ สนุกนี้ สบาย ใจ ยิ่ง นัก. ตรัน ถึง เวลา สาม ยาม ก็ เลิก แล้ว ใน การ นั้น.

การ เลี้ยง โต๊ะ

๏ อนึ่ง ณวัน จันทร์ เดือน แปด แรม สองค่ำ ปี ฉลู สปต ศก, มี การ เลี้ยง โต๊ะ ใหญ่ พวก แขก เมือง, ที่ วัง พระ เจ้า น้องยา เธอ กรมหลวง วงษา ธิราชสนิท, เปน วัน ที่ สอง แห่ง พระ ชน พรรษา ได้ ๕๘ ปี ใน วัน นั้น. ท่าน ไม่ ได้ เลี้ยง โต๊ะ พวก แขก เมือง ใน วัน ต้น นั้น, เพราะ เปน วัน พระ ฝ่าย แขก เมือง, ห้าม ไม่ ให้ ประชุม เลี้ยง โต๊ะ กัน. พวก กงสุล กับ ผู้ช่วย กงสุล ใน กรุงเทพ ฯ, แล พวก นาย ห้าง, แล พวก มิศชัน เนรี ยาท หลวง, แล พวก มิศชัน เนรี โปรเตศตันต์, มา ประชุม พร้อม กัน, รวม กัน ประมาณ ๔๐ คน. โต๊ะ นั้น ตก แต่ง งาม ดี นัก, แต่ ของ กิน แล ผล ไม้ นั้น เขา บาง เพราะ คราว นั้น สิ่ง ของ บริโภค, ใน ท้อง ตลาด ก็ มี น้อย ขัด สน นัก. ของ กิน ที่ เคย ซื้อ มา แต่ ต่าง ประเทษ, ก็ น้อย ไป ด้วย. เพราะ กำปั่น ไม่ ใคร่ จะ เอา มา ขาย. ถึง ขัดสน ด้วย ของ บริโภค ก็ จริง, แต่ ของ ดื่ม นั้น ก็ บริบูรณ นัก. แล ผู้ ที่ ชอบ เสพ สุรา ใน ที่ นั้น, ก็ จะ กลาว สรรเสิญ ด้วย ดี ใจ ได้ ว่า, ถึง ขัดสน ด้วย ของ บริโภค นั้น, ก็ มี น้ำองุ่น ดี ขึ้น กว่า ของ ที่ ขัดสน นั้น อีก: แต่ สุรา นั้น จะ เปน อย่าง ที่ นัก เลง เขา นับ ถือ ว่า ดี ฤๅ ประการใด, ข้าพเจ้า หารู้ ไม่. แต่ ถ้า จะ ว่า ตาม ที่ ข้าพเจ้า ได้ เห็น บาง คน ที่ กิน ใน คราว นั้น, ก็ จะ สรรเสิญ ชม ว่า เปน สุรา ดี มี รศ อร่อย นัก. คราว นั้น ข้าพเจ้า มี ใจ สบาย, เพราะ ได้ เห็น พวก กงสุล บ้าง, ที่ ผู้อื่น ๆ บ้าง, ที่ ไม่ รับ ประทาน สุรา เลย. แล ได้ สรรเสิญ ซึ่ง น้ำ ใส ที่ ได้ กลั่น มา แต่ บน ฟ้า ว่า, เปน ของ ดื่ม ที่ เลี้ยง โต๊ะ ใหญ่ ดี กว่า น้ำ สุรา ยิ่ง นัก. เพราะ น้ำ นั้น ไม่ ได้ กระทำ ให้ คน เปน บ้า เมา เซ็อะ ฤๅ ดุร้าย เลย. เมื่อ ขณ รับ ประทาน อาหาร แล้ว, จึง ยืน ขึ้น พร้อม กัน, เพื่อ จะ ถวาย พร สรรเสิญ พระเจ้า น้องยา เธอ กรมหลวง วงษา ธิราชสนิท. จึง ริน น้ำ องุ่น ใส่ ใน ถ้วย แก้ว มี เชิง, แล้ว ถือ ไว้ ทุก คน ๆ, เว้น แต่ ผู้ ที่ มิ ได้ เสพ สุรา นั้น, ๆ ริน เอา น้ำ ท่า ใส่ ถ้วย แก้ว ถือ แทน น้ำองุ่น. แล้ว มิศนอคศ์ กงสุล อังกฤษ ก็ ยืน ขึ้น, กล่าว คำ สรรเสิญ ต่าง ๆ, ตาม ได้ รู้ เห็น ท่าน มา ใน ๑๔ ปี แล้ว. จึง จับ เอา ถ้วย น้ำองุ่น กล่าว ว่า เรา ทั้งหลาย จงกิน เพื่อ จะ ขอ ให้ พระ

เจ้า น้องยา เธอ กรมหลวง วงษาธิราชสนิท, ให้ ปราศจาก โรคย์ ไภย ได้ ความ สุข, มี พระ ชน พรรษา ยืน นาน. แล้ว คน เหล่า นั้น ก็ ถือ เอา ถ้วย น้ำ องุ่น, แล ถ้วย น้ำ ท่า ยืน ขึ้น ร้อง ว่า, ชิบ, ชิบ, ชิบ, ฮุเร. สาม ครั้ง แล้ว. จึ่ง ดื่ม น้ำ องุ่น ใน ถ้วย แก้ว นั้น. แล้ว เสด็จ กรมหลวง, ก็ ยืน ขึ้น กล่าว ว่า, เรา ขอบ คุณ ท่าน ทั้งหลาย, เพราะ ได้ รับ เชิน มา กิน โต๊ะ, แล ถ้วย พร เช่น นั้น. แล้ว. ภาย หลัง เสด็จ กรมหลวง ลุก ขึ้น อีก ครั้ง หนึ่ง ว่า, ข้าพเจ้า จะ กิน ถวย พร, แต่ บรรดา เมือง ใหญ่ ฝ่าย ตวันตก, ที่ เป็น ไมตรี กัน กับ กรุง สยาม. แล้ว ฝ่าย คน ทั้งปวง จึ่ง ยืน ขึ้น จับ ถ้วย ดื่ม น้ำ องุ่น, เหมือน เช่น กล่าว มา แล้ว แต่ หน หลัง นั้น.

๏ ธรรม เนียม เลี้ยง โตะ กิน น้ำ องุ่น เสร็จ แล้ว, จึ่ง เชิญ พวก แขก เมือง ขึ้น ไป บน ท้อง พระ โรง, อัน ตก แต่ง ด้วย เครื่อง แก้ว อัน รุ่ง เรือง เป็น แสง สว่าง งาม นัก. แล้ว โปรฎ ให้ แขก เมือง ไป เที่ยว ดู สิ่ง ของ ต่าง ๆ, ที่ พวก เขา ทั้งหลาย เห็น ว่า เป็น ของ ปลาด. เมื่อ ขณะ เลี้ยง โตะ อยู่ นั้น, พวก พระ สงฆ์ ห้า สิบ แปด รูป, สวด พุทธมนต์ อยู่ ใน ท้อง พระ โรง นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ เป็น ความ ศิริสวัสดิมงคล แก่ ท่าน. แต่ ความ ศิริสวัสดิมงคล นั้น, จะ มี มา แต่ ไหน ข้าพเจ้า หา ทราบ ไม่, เพราะ เห็น ว่า, พุทส สาศนา ไม่ มี ผู้ ใหญ่ ยิ่ง ที่ สุด ที่ จะ รับ คำ สวด มนต์ นั้น ได้. ถ้า เป็น คำ เลื่อน ลอย ไป, ไม่ มี พระเจ้า รับ, ก็ ดู เหมือน จะ ออก จาก ปาก เปล่า ๆ. ถ้า มิ ใช่ เป็น คำ ออ้นวอน, เป็น แต่ คำ สั่ง สอน ตาม พุทธ สาศนา, ถ้า ท่าน เข้า ของ สาศนา ไม่ อยู่ แล้ว, คำ สั่ง สอน นั้น จะ มี อำ นาจ ที่ ไหน ได้.

๏ ครั้น ประมาณ ได้ ยาม เศศ, พวก แขก เมือง นั้น ก็ ลา เสด็จ กรม หลวง วงษาธิราชสนิท กลับ ไป สิ้น. เขา มี ความ ปราถนา ทั้ง หมด จะ ให้ ท่าน จำเริญ อายุ, แล ศิริ กาย, แล ความ สุข, แล กำ ลัง, แล ปัญญา เจริญ ต่อ ๆ ไป ฯ

๏ วัน บังเกิด ฯ

๏ ณ วัน อังคาร เดือน แปด แรม สิบ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, วัน นั้น เป็น วัน ต้น ปี ที่ ๖๒ แห่ง อายุ ข้าพเจ้า, ผู้ เป็น เจ้า ของ หนังสือ จดหมาย เหตุ นี้. แล เป็น ต้น ปี ที่ ๖๒ ตั้ง แต่ มารดา ข้าพเจ้า ถึง แก่ กรรม ตาย, แล เป็น ต้น ปี ที่ ๓๐ ตั้ง แต่ แรก ข้าพเจ้า ได้ เข้า มา พึ่ง พระบรม โพธิ สมภาร, อยู่ ใน กรุงเทพ ฯ นี้. เวลา วัน นั้น, เป็น วัน ที่ ๑๘ แห่ง เดือน ชูไล. เป็น เดือน ที่ ๗ ฝ่าย พวก ชาติ ยุรบ. เพราะ เหตุ ทั้งสาม ประการ อย่าง นี้, ข้าพเจ้า จะ ลืม วัน นั้น เสีย ไม่ ได้, ด้วย เดช พระกรุณา แห่ง พระ เป่น เจ้า ผู้ ได้ สร้าง, แล ได้ บำรุง ชีวิตร ข้าพเจ้า, ๆ จึ่ง ได้ มี อายุ ยืน มาก กว่า ธรรมดา พวก มิศชันเอรี, ที่ ไป เที่ยว สั่ง สอน สาศนา ใน ต่าง เประเทศ นั้น. แต่ ข้าพเจ้า มิ ได้ มี ใจ จะ อวด ตัว, เพราะ อายุ ยืน นั้น ดอก. ข้าพเจ้า มี ความ อาย ใน ใจ, เพราะ ข้าพเจ้า ได้ กระทำ การ ดี นั้น น้อย นัก, หา สม กับ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ช่อง ได้ โอกาศ เช่น นี้ ไม่. ข้าพเจ้า จึ่ง มี ความ ทุกข ใน ใจ ทุก วัน, เพราะ ข้าพเจ้า ได้ สำแดง สาศนา พระเยซู ยัง น้อย นัก, ปราถนา จะ มี อายุ ยืน ไป อีก สัก ๑๕ ปี, เพื่อ จะ ได้ ทำ การ มิศชันเอรี ใน กรุง สยาม กว่า จะ ได้ เห็น ว่า, ได้ การ ใหญ่ แท้, แล จะ ได้ เห็น โอวาท แห่ง พระเยซู เจ้า มี อำนาจ ใน เมือง ไทย, เหมือน ได้ มี ใน เมือง อังกฤษ แต่ เดิม นั้น. ตั้ง แต่ แรก เมื่อ ข้าพเจ้า เข้า มา ใน กรุง เทพ ฯ นั้น, คน ไทย ก็ ล่วง ไป มาก มาย แทบ จะ หมด ชั่ว อายุ มนุษ ชั่ว หนึ่ง. แล คน ที่ เกิด ใน กรุง สยาม ตั้ง แต่ เวลา นั้น มา, ดู เหมือน จะ มาก กว่า ชาว เมือง ไทย ที่ ยัง เป็น อยู่ ใน กาล ทุก วัน นี้. ถ้า จะ นับ เห็น จะ ได้ ใน ระหว่าง สี่ ล้าน ห้า ล้าน คน. พวก ไทย ที่ ยัง เกิด มา คราว ๆ ที่ ยัง เกิด ข้าพเจ้า นั้น, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า ยัง อยู่ น้อย นัก. ข้าพเจ้า ชอบ ใจ คิด ว่า, พระบาท สมเด็จ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว, ท่าน ยัง เกิด พร้อม กับ ข้าพเจ้า, พระชน มายุ ของ ท่าน อ่อน กว่า ข้าพเจ้า ๔๑ วัน ท่วน. ข้าพเจ้า ขอ ให้ พระบาท สมเด็จ พระจอ้มเกล้า เจ้า อยู่ หัว, ขเริญ ทรง พระชนมายุ ยืน นาน ไป ใน เบื้อง น่า, กว่า ท่าน จะ ได้ เห็น ชาว กรุง สยาม เป่น อารยเทียน เหมือน ชาว เมือง อังกฤษ นั้น แล.

๏ เหตุ ไฟ ไหม้ ฯ

๏ วัน อังคาร เดือน แปด แรม สาม ค่ำ, ปี ฉลู สัปตศก เพลา บ่าย ประมาณ สอง โมง เสศ, เรือน โรง ผู้ มี ชื่อ ตำบล บางรัก ตรง หลัง อู่ เจ้า พระยา นิกรบดินทร์, เพลิง ไหม้ เรือน โรง ราษฎร ๒๒ เจ้า ของ, เรือน ๕๐ หลัง, โรง ๑๙ หลัง, รวม ๖๙ หลัง. สืบ ชาว บ้าน ใกล้ เคียง ได้ ความ ว่า, เพลิง ไหม้ ขึ้น ที่ หมู่ บ้าน นาย สิบ อากึ่ง ก่อน. อึ่ ทิม ทาษ นาย สิบ อากึ่ง เป็น ต้น ไฟ. ได้

ตัว อี หิน มา ถาม ไห้ การ ว่า, เพลา กลาง วัน อี หิน หุง เข้า กิน แล้ว ลืม ไป หา ได้ ดับ เชื้อ เพลิง ไม่. อี หิน ลง ไป อาบ น้ำ ที่ ตื้น ท่า ไกล กับ เรือน ประมาณ ๑๐ วา ๑๒ วา. อี หิน ยัง อาบ น้ำ อยู่, ได้ ยิน ผู้ มี ชื่อ ร้อง ขึ้น ว่า ไฟ ไหม้. อี หิน แล ขึ้น ไป เหน ไฟ คิด ขึ้น ที่ ผา ครัว ไฟ ที่ อี หิน หุง เข้า ก่อน. อี หิน วิ่ง ขึ้น ไป จะ ดับ ก็ ไม่ ทัน, ไฟ ไหม้ ขึ้น ไป ถึง หลัง คา. อี หิน ก็ ภา บุตร์ วิ่ง หนี ไป. ถาม ได้ ความ แต่ เท่า นี้.

๏ แต่ พวก ชาว เมือง ไทย ที่ เสีย ทรัพย์ เพราะ ไฟ ไหม้ เมื่อ ณ วัน อังคาร เดือน แปด เรม สาม ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก นั้น, หลวง นาวา เปน ผู้ เสีย มาก. ลูก ไฟ ลม หอบ ข้าม สวน ผล ไม้ ไป ตก ลง ที่ ตึก หลวง นาวา มุง จาก ไหม้ ต่อ ๆ ไป เปน อัน มาก. เขา ดับ ไม่ ได้, เพราะ ใน ขณ นั้น น้ำ ใน คลอง แห้ง, ไฟ จึ่ง ได้ ไหม้ โอริเอล เต็ล โฮเต็ล ของ ไคเออ แอ็น กำปะนี หมด สิ้น ที่ เดียว, เหลือ อยู่ แต่ ฟูก ที่ นอน กับ บัญชี บ้าง, ตัว กับ ปีตัน แวศต์ นั้น, แทบ จะ สิ้น ชีวิตร์ ตาย ใน ไฟ นั้น, แต่ ได้ ยิน ข่าว ว่า คง จะ รอด. มี ข่าว ภา ว่า ต้น ไฟ นั้น, เกิด เพราะ หญิง มี ชื่อ, กำลัง ทอด ปลา ด้วย น้ำ มัน พร้าว. เมื่อ น้ำมัน ร้อน กล้า, จึ่ง เอา ปลา ขึ้น หนึ่ง ทอด ลง ใน น้ำมัน, ๆ จึ่ง กระเด็น ออก ไป ติด ไฟ ไหม้ ลูก โพลง ขึ้น ติด หลัง คา จาก, แล้ว ไหม้ ลาม ไป เช่น ว่า มา แล้ว นั้น.

◎ ข่าว มา ใหม่ ฯะ

๏ อนึ่ง มี หนังสือ จดหมาย เหตุ มา แต่ ต่าง ประเทศ, มา ด้วย เรือ ชื่อ เฟเวอริต บาก สยาม. มา ถึง ณ วัน อังคาร แรม สิบ ค่ำ, มี หนังสือ เต็ลลิแครฟ, มา แต่ เมือง นุยอก เมื่อ ณ วัน เดือน แปด ขึ้น สิบ ค่ำ. ใจ ความ ว่า เซเฟอซัน เดวิศ ที่ ได้ เปน เปรศซิเด็นต์ ฝ่าย ขบถ ที่ เมือง อเมริกา นั้น, เขา จับ ตัว ได้ ที่ แขวง เมือง ซอ เชย ตำบล บ้าน เออวินเวล. เขา ได้ คุม ตัว ไป ถึง วอดชิงตอน, แล้ว พิจารณา ความ นั้น เหน ว่า, โทษ ขบถ อย่าง นี้ เปน อย่าง สูง ที่ สุด.

๏ อนึ่ง อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ได้ องอาจ ลอบ เข้า ไป แทง เอา มิศเตอ ซิวอาด นั้น, มัน ชื่อ เปน. มัน ได้ ยอม รับ แล้ว ว่า, เปน คน ลง มือ ทำ อันตราย แก่ มิศเตอ ซิวอาด เอง. แล้ว ได้ ความ ชัด อีก ข้อ หนึ่ง ว่า, แต่ บันดา อ้าย ผู้ ร้าย ซึ่ง คิด อ่าน กัน ฆ่า เปรศซิเด็นต์ ลินกัน นั้น, เปน ฝ่าย พวก ขบถ เข้า ด้วย เซเฟอซัน เดวิศ ทั้ง นั้น. แล เขา ได้ จัด แจง การ เพื่อ จะ ฆ่า เปรศซิเด็นต์ ที่ ขึ้น ใหม่, แล เซ็นนิรัล แควรนต์ ด้วย. แล้ว เขา จับ ตัว อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ได้ อีก คน หนึ่ง มัน ชื่อ อัลซิรอด. แต่ อัลซิรอด อ้าย ผู้ ร้าย นั้น, เมื่อ เขา จับ ตัว ได้, มี ผู้ หนึ่ง เขา ฟ้อง กล่าว โทษ ไว้ ว่า, มัน คอย หา ช่อง โอกาศ ที่ จะ ฆ่า เปรศซิเด็นต์ ชอนซัน ด้วย.

๏ อนึ่ง แต่ บันดา ท่า เรือ ที่ เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ นั้น, เปรศซิเด็นต์ ชอนซัน ได้ เปิด ให้ เรือ ลูก ค้า ข้า ออก ได้ แล้ว, เว้น แต่ ท่า เรือ ใน หัว เมือง เล็ก ซัด ที่ พวก ขบถ ยัง ไม่ ได้ ยอม แพ้.

◎ หัว ไม้ ฯะ

๏ ใน กาล เร็ว ๆ นี้, ยัง เกิด เหตุ ร้าย ขึ้น อย่าง หนึ่ง, คือ ใน กรุง เทพ ฯ นี้. มี เด็ก ชาย คน หนึ่ง, อายุ ประมาณ ได้ ๑๔ ปี. เปน ลูก ข้าง อยู่ ใน เรือ สกุเนอ ลำ หนึ่ง, ที่ เปน ของ พวก สำรับ นำ ร่อง น้ำ. แล มี คน พวก หนึ่ง, มา ชวน ให้ เด็ก นั้น ขึ้น ไป บน บก. แล เมื่อ อยู่ บน บก นั้น, มัน เอา มีด แทง เด็ก นั้น เข้า ที่ สี่ ค่าง แทบ จะ ถึง หัว ใจ. แต่ เด็ก นั้น หา ตาย ไม่. อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ก็ หนี ไป ได้. แต่ มี ชาย คน หนึ่ง, หญิง คน หนึ่ง, ให้ อ้าย ผู้ ร้าย ยืม มีด ไป แทง เจ็ก นั้น, เขา จับ ตัว ไว้ ได้ แล้ว. แล ความ ร้าย ทั้ง นี้, เกิด ขึ้น เพราะ เหตุ ผล ประการ ใด, ยัง หา รู้ ชัด ไม่.

◎ วิ่ง ราว ที่ สำเพ็ง ฯะ

๏ ณ วัน เสาร์ เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก. มี จีน คน หนึ่ง, เดิน อยู่ ตาม ถนน สำเพ็ง. แล มี พวก ไทย สอง คน มา แย่ง ซิง เอา ของ จีน ผู้ นั้น ไป. ฝ่าย จีน นั้น ร้อง เสียง ดัง ให้ คน มา ช่วย. พวก โปลิศ ลูก กอง เตวน ได้ วิ่ง มา ช่วย จีน นั้น, จับ อ้าย ผู้ ร้าย. อ้าย ผู้ ร้าย อีก คน หนึ่ง เอา ขวาน ฟัน พวก กอง เตวน ถูก ที่ หน้า ผาก โลหิต ไหล. ใน ทัน ใด นั้น พวก กอง เตวน อีก คน หนึ่ง, วิ่ง มา จับ อ้าย ผู้ ร้าย ที่ ฟัน นั้น ได้, แต่ อ้าย ผู้ ร้าย ที่ จับ ก่อน นั้น หนี ไป ได้. มา ภาย หลัง จึ่ง จับ อ้าย ผู้ ร้าย นั้น ได้. บัดนี้ อ้าย ผู้ ร้าย ทั้ง สอง คน นั้น, ต้อง เปน โทษ ตาม กฎหมาย. ฝ่าย โปลิศ กอง เตวน ที่ ถูก ฟัน ด้วย ขวาน นั้น, ค่อย ทุเลา ขึ้น บ้าง แล้ว. กอง เตวน คน นั้น เปน คน เคราะ ร้าย ถูก ฟัน บ่อย ๆ. ครั้ง ก่อน เมื่อ กำลัง ปราบ ปราม ความ ผู้ ร้าย, ที่ บังเกิด ขึ้น ใน พวก เซอ

วิมาน ที่ โรง หยิง คน ชั่ว นั้น, พวก เซอริมาน คน หนึ่ง พัน เอา ถูก ปลาย หมูก ขาด ครั้ง หนึ่ง แล้ว.

◎ คน โทษ หนี ไป ฯะ

◎ อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ว่า, ผู้ ชื่อ อาซอย, อีก ชื่อ หนึ่ง ว่า แซม, เปน ชาติ จีน, เปน กับปิตัน เรือ สกูเนอ, ที่ เรียก ว่า ฮอก นั้น, เขา จับ ตัว เกาะมา ไว้, เพราะ มี โจทย์ ฟ้อง หา กล่าว โทษ ว่า, เปน ผู้ร้าย ได้ ขโมย เงิน ๓๐๐๐ เหรียน, จาก เรือ อังกฤษ ที่ ชื่อ ว่า ฟากี, ที่ จม น้ำ อยู่ ปาก อ่าว นั้น. เอา ตัว มา จำ ไว้ ที่ ศึก กงสุล อังกฤษ หน่อย หนึ่ง, แล้ว อ้าย จีน ผู้ร้าย นั้น, มัน ก็ คัด ซี่ กรง เหล็ก น่า ต่าง ศึก หนี ไป ได้.

◎ ทำ อัฐ ปลอม ฯะ

◎ วัน อาทิตย์ เดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, ปีฉลูสัปตศก จีน หล่อ อยู่ โรง เดียว กัน กับ จีน เสี้ยง อยู่, มา รับ สินบล เปน เงิน สาม ชั่ง ว่า จีน เสี้ยง อยู่ เปน จีน เมืองแต้จิ๋ว, มา เช่า โรง อำแดง ซ่วน, อยู่ ที่ สำเพ็ง ใน กรอก วัด ยวน ว่า, จีนเสี้ยง อยู่ ทำ อัฐ ปลอม. มา ให้ พวก โปลิศ ไป ช่วย กัน. จับ ได้ ตัว จีน เสี้ยง อยู่, ผู้ ทำ อัฐ ปลอม คน หนึ่ง. จีน เตย, จีน ซิวอี๋ ผู้ รับ เอา อัฐ ไป เที่ยว จำ น่าย สอง คน, ได้ แบบ พิม ที่ ทำ อัฐ ปลอม, ทำ ด้วย ดิน สอ พอง สอง อัน. อัฐ ปลอม ทำ แล้ว ๓๕๔ อัฐ. เมื่อ ไป จับ นั้น เปน เพลา กลาง วัน กำลัง ทำ อยู่. ฯะ

◎ ข้าพเจ้า พิเคราห์ ดู, การ ที่ ทำ อัฐ ปลอม นั้น น่ากลัว จะ เปน ความ อัปยศ แก่ บ้าน เมือง ทวี มาก ขึ้น. เพราะ อัฐ นั้น ทำ ด้วย ตกั่ว มี ราคา ต่ำ, แล หล่อ หลอม ง่าย ด้วย. ธรรมเนียม อังกฤษ แล เมือง อเมริกา นั้น, เมื่อ จะ ทำ อัฐ ที่ เรียก ว่า เซ็นต์ แล เมื่อ อังกฤษ ทำ อัฐ เรียก ว่า ไปซ์ นั้น, ก็ เอา ทอง แดง ที่ หลอม ยาก, แล้ว ค่อย มี ราคา มาก หน่อย หนึ่ง, ใน ๑๐๐ เซ็นต์ นั้น ที่ ใช้ เปน เรียญ หนึ่ง, แต่ ราคา ทอง แดง นั้น, ประมาณ แทบ จะถึง กึ่ง หเรียญ. แล อัฐ ที่ ทำ ด้วย ตกั่ว นั้น, ก็ ดี กว่า หน่อย เบี้ย มาก อยู่ แล้ว, แต่ ยัง ต่ำ กว่า อัฐ ทอง แดง อยู่. ถ้า พระเจ้า แผ่น ดิน กรุง สยาม ทรงพระ กรุณา โปรฎให้ ยก อัฐ ตกั่ว เสีย, ใช้ อัฐ ทำ ด้วย ทอง แดง, ก็ เหน ว่า จะมี คุณ แก่ กรุง สยาม เปน อัน มาก, แลเหน ว่า มี เครื่อง ที่ สำรับ ทำ เงิน แล อัฐ นั้น, พร้อม มูล อยู่ แล้ว, จะ ยก อัฐ ตกั่ว เสีย, ทำ อัฐ ทอง แดง ใช้ ก็ เหน จะ ไม่ สู้ ลำบาก นัก, ไม่ สู้ ช้า ด้วย

◎ ความ มรณะ ฯะ

◎ เจ้า เปน พระหน่อ ที่ สิบ สี่ ของ กรม หลวง พิทักษมนตรี, ผู้ เปน พระเจ้า น้า เธอ, ตั้ง เปน กรม ใน วัง หลวง, ท่าน ประชวร เปน ไข้ จับ ตั้ง แต่ วัน จันทร์ เดือน เจ็ด แรม สิบ เบ็ด ค่ำ. ครั้น ถึง วัน พฤหัศบดี เดือน แปด ขึ้น หก ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก ก็ สิ้น พระ ชน, อายุ ได้ ๕๔ ปี.

◎ ณ วัน อังคาร เดือน แปด แรม สิบ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, หม่อม เจ้า หญิง หนู อายุ แปด สิบ ปี สิ้น พระ ชน. หม่อม เจ้า หญิง นั้น เปน หน่อ กรมหลวง เทพ หริรักษ, ผู้ เปน พระ เชฐา ของ สม เด็จ พระ ราช มารดา.

◎ ความ ที่ ประสูท พระองค์ เจ้า ฯะ

◎ ณ วัน พุทธ เดือน แปด แรม สิบ เบ็ด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, ประสูท พระองค์ เจ้า หญิง. จอม มารดา เปน เชื้อ สาย ลาว เวียง จัน. เจ้า หญิง นั้น เปน พระองค์ เจ้า ที่ สอง แห่ง จอม มารดา นั้น. พระองค์ เจ้า หญิง นั้น, เปน ที่ ๗๕ แห่ง พระหน่อ ของ พระ บาทสม เด็จ พระจอม เกล้า เจ้า อยู่หัว, เปน ที่ ๓๖ แห่ง พระองค์ เจ้า หญิง.

◎ อนึ่ง ณ วัน พุทธ เดือน แปด ขึ้น สิบ สอง ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, กับ ปี ตัน เฮม นาย กอง เตวน, ก็ เกิด ลูก หญิง คน หนึ่ง.

◎ อนึ่ง ณ วัน อังคาร เดือน แปด แรม สาม ค่ำ, ปี ฉลู สัปตศก ตัก เตอ เซม กำนอ ได้ เกิด ลูก ชาย คน หนึ่ง,

◎ กอง เตวน ฯะ

◎ ยาลชีย์ จับ คน ทำ ผิด, ที่ กับ ปี ตัน เฮม นาย กอง เตวน บอก มา, ตั้ง แต่ เดือน แปด ขึ้น ห้า ค่ำ จน ถึง แรม ห้า ค่ำ, รวม เปน ๑๕ วัน ด้วย กัน. ฯะ

◎ จับ คน วิ่ง เครื่อง อาวุธ ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ คน ฟ้อน พวก กอง โปลิศ ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ กลาสี ลูก เรือ หนี ไป ได้ สอง คน.

◎ จับ คน ที่ มิได้ ทำ ตาม คำ สัญญา คน หนึ่ง.

◎ จับ คน ขโมย ได้ ห้า คน.

◎ จับคน ที่ วิวาษ ตีกัก ได้ สอง คน.

◎ จับ คน แทง กัน ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ คน ปล้น เอา ผ้า เขา สี่ สิบ ภัพ ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ คน ตี ฟัน หญิง มี ครรภ์ ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ ทาษ หนี นาย ได้ คน หนึ่ง.

◎ จับ คน คัด ขวาง พวก กอง โปลิศ ได้ คน หนึ่ง.

◎ ข่าว เมือง อเมริกา อีก ฯะ

◎ อนึ่ง หัว เมือง เตกซัศ ที่ ฝ่าย ชยถ ยัง มิ ได้ ยอม แพ้, แต่ ทว่า จะ ทน อยู่ นาน มิ ได้ ด้วย เปน หัว เมือง เล็ก น้อย. นอก กว่า หัว เมือง เดียว นั้น, ฝ่าย ชยถ หัว เมือง ทั้ง ๑๓ เมือง ก็ ยอม แพ้ หมด. แล บัดเดี๋ยว นี้ เคาเวอเมน อะเมริกา ยัง จัด แจง หัว เมือง นั้น ขึ้น ไหม่, มิ ให้ ขาว เมือง ทั้งปวง ใช้ ทาษ อีก เลย. เปรศเดนต์ ชอนซัน ที่ เปน ใหม่ นั้น, ก็ ประพฤษดี เปน ที่ ชอบ แห่ง ขาว เมือง อเมริกา โดย มาก, เปน ที่ วางใจ ได้ มั่น คง. ฯะ

◎ ราช ทูต ใหม่ ฝรั่งเสศ ก็ ไป ถึง เมือง วัดชิงตอน แล้ว, เปรศเดนต์ ชอนซัน ได้ รับ ไว้, ด้วย คำ ปราไสย เปน อัน ดี แล้ว.

◎ อนึ่ง ทัพ ฝรั่งเสศ ที่ เมือง เม็กซิโก, ได้ ยอม แพ้ แก่ ทัพ แห่ง รีปับลิก เมือง เม็กซิโก เปน หลาย ศรั้ง มา แล้ว. รีปับลิก เมือง เม็กซิโก, ได้ ยิน ข่าว ว่า เมือง ยุโรป เตดศเตดศ, ได้ ไชย ชะ นะ ใหญ่ แก่ เมือง ฝ่าย ชยถ แล้ว, จึ่ง มี น้ำใจ แชง แรง ขึ้น, คิด จะ รบ กับ ฝรั่งเสศ ต่อ ไป, ไม่ ให้ ฝรั่งเสศ ตั้ง อยู่ เปน ศุข ใน ที่ นั้น ได้ เลย.

◎ ใบ ชา ทำ ที่ เมือง พม่า ฯะ

◎ ประเทศ พม่า ที่ ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ คือ เมือง อาซัม แล เมือง เคศา, เปน ที่ ชอบ ใน การ ทำ ใบ ชา. พวก อังกฤษ เขา ได้ ทำ ใบ ชา ที่ นั่น มี รศ ดี ยิ่ง กว่า ชา ที่ เมือง จีน มาก, แล ใบ ชา นั้น เขา ทำ ไม่ ช้า ไม่ นาน, ก็ จะ ได้ มาก กว่า ชา ที่ เมือง จีน ราคา ใบ ชา ก็ จะ ตก.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้า มา เมื่อไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับตัน ชื่อ ไร	ตี่ตอน	เปน เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
ณะ วัน เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ	เซอ อารบี้ส์	ลันซี	๓๔๕	บาก ฮอลันด์	บะเตเวีย
๑๔ ค่ำ	ปรอศชบี โร	ชาตจีน	๑๙๓	บริก สยาม	สิงคโปร์
แรม ๓ ค่ำ	เวนิลิยี	เตรมา	๖๗๙	ชิป ฝรั่งเสศ	บเตเวีย
๙ ค่ำ	เฟเอวริด	คะเนยี่	๔๐๐	ชิป สยาม	สิงคโปร์

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

					จะ ไป ไหน
ณะ วันน เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ	โคโปโร	ซะปั่นดุแมน	๓๑๖	บริก ฮอลันด์	สุระไบยา
๘ ค่ำ	ซับสิงห์	เฮเบอคอศ	๓๐๐	บาก สยาม	ฮองกอง
๑๐ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออตอน	๓๓๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๑๑ ค่ำ	เอวดัน	คับเป่อมัน	๓๔๘	บาก หโนเวอ	สุระไบยา
แรม ๓ ค่ำ	ยีวันโปรก	ระซำ	๔๐๐	บาก ฮอลันด์	สุระไบยา
ค่ำ	ไดมันซีตี	ลุบิก	๒๔๕	บาก สยาม	แตนสิง
๔ ค่ำ	กะดิงกา	คำมิง	๓๕๘	บริก อังกฤศ	สิงคโปร์
๕ ค่ำ	ปาริ์คอน	โฮลินเกว็ด	๗๘๖	ชิป สยาม	ฮองกอง
๑๑ ค่ำ	ติงใช้	ไม่ รู้ จัก ชื่อ	๙๐	สกูนเนอ อังกฤศ	ท่าจีน

◎หนังสือจดหมายเหตุ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือนเก้า ขึ้น สิบห้า ค่ำ จุลศักภาช ๑๒๒๗ August 7th 1865 คฤศศักภาช ๑๘๖๕, ใบ ที่ ๑๑ No. 11.

◎ เรื่องราวฉันเหล็ก ฯะ

◎ ข้าพเจ้า หลวง พิไชยวารี, ทำเรื่อง ราว มา กราบ เรียน เจ้าคุณ ขางวาง, แล ยื่น ท่าน ตระลาการ ศาล รับ สั่ง ผู้ใหญ่ ผู้น้อย, ขอ ท่าน ได้ นำ ขึ้น กราบ เรียน เจ้าคุณ ผู้ใหญ่ ให้ ทราบ, ด้วย หลาง ภาษีวิเสศ นำ ความ ไม่ จริง ขึ้น กราบ เรียน เจ้าคุณ ผู้ใหญ่ ผู้น้อย, ตั้ง แต่ ตัว ได้ เข้า ทำ เถ้าแก่ ที่ เหล็ก, รูปพรรณ์ ส่ง หลวง ได้ ๑๗ เดือน, ได้ เบิก เงิน แต่ สาม เดือน. ความ ข้อ นี้ หา จริง ไม่. ข้าพเจ้า สืบ ความ ถาม ฎีกา ออก เหล็ก จำนวน ปีกุน เบญศก, กับ ปี ชวด ฉศก, สอง ปี ต่อ กัน มี รายเดือน ชัด อยู่ ดังนี้. เดือน ญี่ ๓๐๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๘ แผ่น, ช้าง แรม ๘ แผ่น. เดือน สาม ๔๘๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๒ แผ่น ช้าง แรม ๑๒ แผ่น เดือน สี่ ๔๘๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๒ แผ่น ช้าง แรม ๑๒ แผ่น เดือน ห้า ๔๘๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๒ แผ่น ช้าง แรม ๑๒ แผ่น เดือน หก ๖๐๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๕ แผ่น ช้าง แรม ๑๕ แผ่น เดือน เจ็ด ๗๒๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๘ แผ่น ช้าง แรม ๑๘ แผ่น เดือน แปด ๗๒๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๘ แผ่น ช้างแรม ๑๘ แผ่น

◎ ใน เจ็ด เดือน ช้าง บน นี้, รวม เหล็ก ๓๗๘๐๐ หาบ. เงิน ราย นี้ หลวง ภาษี วิเสศ ได้ รับ ไป เสร็จ แล้ว.

เดือน เก้า ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๙ แผ่น ช้าง แรม ๑๙ แผ่น เดือน สิบ ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๙ แผ่น ช้าง แรม ๑๙ แผ่น เดือน สิบเอ็ด ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ขึ้น ๑๙ แผ่น ช้าง แรม ๑๙ แผ่น เดือน สิบสอง ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ขึ้น ๑๙ แผ่น ช้างแรม ๑๙ แผ่น เดือน อ้าย ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๙ แผ่น ช้าง แรม ๑๙ แผ่น เดือน ญี่ ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๙ แผ่น ช้าง แรม ๑๙ แผ่น เดือน สาม ๗๖๐๐ หาบ, ฎีกา ช้าง ขึ้น ๑๙ แผ่น ช้างแรม ๑๙ แผ่น

เจ็ด เดือน ที่ สอง นี้, รวม เหล็ก ๕๗๒๐๐ หาบ จีน อยู่ พี่ เมีย ได้ เข้า มา เปน เจ้า ภาษี. เงิน ได้ เบิก ไป แล้ว บ้าง, ยัง ไม่ ได้ เบิก ไป บ้าง.

◎ ฎีกา ออก เหล็ก มี แจ้ง อยู่ ดัง นี้, เดือน สิ่, เดือน ห้า, เดือน หก, ตั้ง แต่ ข้าพเจ้า ทำ เรื่อง ราว ทูล เกล้า ฯ ถวาย ครั้ง ก่อน. แล้ว ฎีกา สาม เดือน นั้น ยัง ไขว่ เขว ยุ่ง ยิ่ง กัน อยู่, จะ กราบ เรียน ไป ยัง หา ได้ ไม่. แต่ ราย ที่ มี ฎีกา สิบสี่ เดือน รวม เหล็ก เก้า หมื่น พัน หาบ, เงิน หลวง ได้ ออก ราคา หาบ ละ สี่ บาท, รวม เงิน สี่ พัน ห้า ร้อย ห้า สิบ ชั่ง ได้ ส่ง เหล็ก รูปพรรณ์ ยัง พระคลัง ใน ชวา ๑๕๖๐๐ หาบ เสศ. แต่ เงิน ค่า ถ่าน ๒๘๔๓ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ยัง ไม่ ได้ เบิก. ข้าพเจ้า ยื่น เรื่อง ราว ครั้ง นี้, ตาม จับ ได้ ทัน แล้ว เงิน ค่า ถ่าน นี้, เหน จะ ไม่ กล้า เบิก จะ ต้อง ทิ้ง เสีย, เอา ตัว รอด ไป ครั้ง นี้. ราย เงิน เบิก จาก ท้อง พระคลัง, กับ ส่ง ตัว เหล็ก หัก ใช้ กัน แล้ว, ยัง เกิน เงิน อยู่ ที่ หลวง ภาษี วิเสศ อีก มาก. ราย เงิน ค่า ถ่าน ที่ ยัง ไม่ ได้ เบิก นั้น, ด้วย เงิน ค่า ถ่าน จำนวน ปี เก่า ของ พระยา สมบัติยาธิบาล เบิก ไป ยัง หา เสร็จ ไม่. ครั้น หลวง ภาษีวิเสศ จะ เบิก ค่า ถ่าน ปี ใหม่ เจ้า พนักงาน พระคลัง มหา สมบัติ ยัง ไม่ ยอม เบิก ให้, จะ เบิก เงิน ค่า ถ่าน ต้อง ได้ น้ำ หนัก เหล็ก ก่อน. ครบ ปี แล้ว จึ่ง จะ เบิก เงิน ค่า ถ่าน ปี ใหม่ ได้. ครั้น หลวง ภาษีวิเสศ เข้า มา รับ เปน เถ้าแก่ ที่ เหล็ก ได้ ห้า เดือน หก เดือน, ชอบ เข้า กับ พระยา สมบัติยาธิบาล, คิด หา กิน ด้วย กัน ได้ แล้ว. จึ่ง แต่ง จีน อยู่ เข้า มา ประมูล แย่ง ภาษี เหล็ก ก่อน. จีน เทียน เปน ประกัน, จีน อยู่ จีน เทียน เปน พี่ น้อง เมีย หลวง ภาษีวิเสศ. ครั้น ผู้อื่น เปน เจ้า ภาษี เหล็ก ก่อน, จะ ต้อง จ่าย เหล็ก ให้ แก่ หลวง ภาษีวิเสศ, ๆ กลัว ความ นั้น จะ ล่วง ไป แก่ ผู้ คน อื่น, กลัว ความ จะ ไม่ มิด ด้วย เหล็ก มี อยู่ ตาม เจ้า ภาษี ร้อย ชัก สาม, เจ้า ภาษี เหล็ก ก่อน ได้ เก็บ บาญชี, ปี หนึ่ง อยู่ ใน ๔๐๐๐๐ หาบ. เบิก เงิน หลวง น้ำ หนัก เหล็ก ปี หนึ่ง ถึง หก หมื่น เจ็ด หมื่น หาบ. คิด ตก เปน ราย เดือน ๆ หนึ่ง มี เหล็ก อยู่ ใน ท้อง น้ำ แต่ เพียง ๓๐๐๐ หาบ เสศ เท่า นั้น. ราย ฎร ใช้ การ ก็ มาก จะ เหลือ ตัว เหล็ก สัก พัน สาม ร้อย, พัน สี่ ร้อย หาบ, มี

ตัวเหล็ก จำนวนเดือนเสมอ อยู่เพียงเท่านี้.

◎ ตั้งแต่จีนอยู่พี่เมีย หลวง ภาษีวิเสศ, เข้ามาเปนเจ้าภาษี, ก็ได้ออกเหล็กเดือนละ ๗๖๐๐ หาบเสมอทุกเดือนมา, ในท้องน้ำไม่มีตัวเหล็กจะซื้อจะขาย. ถ้าต้องจ่ายเหล็กเดือนหนึ่งถึง ๗๖๐๐ หาบดังนี้จริงแล้ว. จ่ายสามเดือนก็หมดเหล็กในจำนวนปีหนึ่ง, ซึ่งมีอยู่ในกรุงเทพ ฯ ต่อไปอีกสักแปดเดือน, เก้าเดือนนั้น, ไม่มีเหล็กจะใช้จนสักหาบหนึ่ง. ของไม่มีหลวง ภาษีวิเสศเอามาพูดเปนมี. หากินโกง ๆ ดังนี้, ตรวจดูภูมิภาออกเหล็กสองยอดที่มีบาญชีเจ็ดเดือน, เหมือนกัน. ผู้อื่นเปนเจ้าภาษีออกเหล็กเจ็ดเดือนรวมเหล็ก ๓๗๘๐๐ หาบ. แต่งจีนอยู่พี่เมียให้เข้ามาเปนเจ้าภาษี, ออกเหล็กเจ็ดเดือนรวมเหล็ก ๕๓๒๐๐ หาบ. หักยอดเจ้าภาษีคนเก่าเจ็ดเดือนแล้ว. จีนอยู่ออกเหล็กเกิน ๑๕๔๐๐ หาบ, คิดเปนเงิน ๗๗๐ ชั่ง. พลอยได้ค่าถ่าน ๔๘๑ ชั่ง ห้าตำลึง รวมเปนเงิน ๑๒๕๑ ชั่งห้าตำลึง. เจ็ดเดือนได้เปรียบกว่าเจ้าภาษีคนอื่นออกเหล็ก, เงินหลวงจะต้องเสียไปเปล่าถึงเท่านี้.

◎ ข้อหนึ่งคิดตามจำนวนบาญชีออกเหล็ก ๑๔ เดือน, รวมเหล็ก ๙๑๐๐๐ หาบ. เงินค่าเหล็กก้อนตามพิกัดหาบละสี่บาทเงิน ๔๕๕๐ ชั่ง. เงินค่าถ่านคิดเพียงราคากลางหาบละสิบสลึง, เงิน ๒๘๔๓ ชั่งสิบห้าตำลึง รวมเงิน ๗๓๙๓ ชั่งสิบห้าตำลึง. หักส่งเหล็กเงิน ๓๐๐๐ ชั่ง. เงินหลวงจะต้องเสียไปเปล่า ๔๓๙๓ ชั่งสิบห้าตำลึง. เงินยอดรายนี้หลวงภาษีวิเสศคิดฉ้อไว้ได้ตามพิกัดอย่างเก่า. เดช พระบารมีพระเจ้าอยู่หัวเงินรายนี้ยังตกอยู่ในพระคลังมหาสมบัติ, ยังหาทันเบิกไปเสร็จไม่. หลวงภาษีวิเสศพูดอวดอ้างตามลูกค้าไทยจีนว่า, ตัวได้รองทุนส่งเหล็กหลวง. เงินค้างอยู่ในท้องพระคลังหลายพันชั่งยังเบิกไม่ได้. พูดอวดอย่างนี้มานานแล้ว, คือเงินที่คิดฉ้อไว้ได้รายนี้. ตั้งแต่เกิดความมีตระลาการชำระรายฉ้อเหล็กหลวงนี้ได้จริงแล้ว. หลวงภาษีวิเสศก็สิ้นพูดว่าเงินค้างอยู่ในท้องพระคลัง. ข้าพเจ้าจึงทำคำมากราบเรียนให้ท้าวกรุณาเจ้าว่า, หลวงภาษีวิเสศฉ้อพระราชทรัพย์ของหลวง, เปนความสัจสิ้นได้ชัดดังนี้.

◎ ความที่ว่ามานี้จะจริงฤๅไม่, ข้าพเจ้าผู้เปนเจ้าของหนังสือนี้หารู้ไม่.

◎ ต้น เหตุ ขบถ ใน เมือง อเมริกา ฯะ

◎ การที่ใช้พวกอาฟาริกาคนทำเปนทาษนั้น, เปนต้นเปนกลางเปนปลายเหตุนั้นทั้งปวง. ชาวเมืองอเมริกาฝ่ายทิศใต้นั้น, เคยได้ใช้พวกชาตอัฟะริกาเปนทาษมากว่า ๒๐๐ ปีแล้ว, ทาษนั้นก็เกิดทวีมากขึ้นนัก, นับในคฤษสักราช ๑๘๕๐ ปีนั้น, ได้คน ๓ ล้าน ๒ แสน ๔ พัน ๓ ร้อย ๑๓ คน.

◎ ธรรมเนียมกฎหมายที่เขาใช้ทาษนั้น, ร้ายกาจอยากช้านัก, ไม่ยอมให้ทาษนั้นเปนอิศระแก่ตัวได้บ้างเลย. ทาษนั้นเปนทรัพย์สิทธิ์ขาดอยู่กับนาย, เหมือนอย่างสัตว์เดียรฉานมีม้าแลโคเปนต้น. นายนั้นเคยพรากเอาลูกแลเมียไปขายเสียที่อื่น ๆ เหมือนสัตว์เดียรฉาน, เพราะกฎหมายแผ่นดินของเขายอมให้ทำธรรมเนียมเช่นนั้น. ที่จะตั้งให้ทาษนั้นเปนผัวเมียกันแท้ ๆ ก็ไม่มี, เพราะกฎหมายนั้นไม่ให้ทาษเปนเจ้าของอะไรเลย. จะเปนเจ้าของเมียก็ไม่ได้, จะเปนเจ้าของลูกก็ไม่ได้, จะเปนเจ้าของสิ่งของใด ๆ ที่ติดอยู่กับตัวก็ไม่ได้. นายเขาไม่ให้อยู่กินเปนผัวเมียกันแท้ ๆ, แต่ให้ผู้ชายกับผู้หญิงอยู่ด้วยกัน, เพื่อจะประสมให้เกิดลูก, ๆ นั้นเปนทรัพย์ของนาย ๆ เอาไว้ใช้เปนกำลังของนาย. ถ้านายเอาไปขาย, ก็ได้เงินคนละหลายร้อยเหรียน, เปนประโยชน์แก่นาย. บางทีเมื่อลูกทาษนั้น, มีอายุได้ขวบหนึ่งบ้าง, สองขวบบ้าง, ยังกำลังกินนมอยู่, นายเหนว่าลูกทาษนั้น, จะขายดีได้กำไรงาม, ก็พรากเอาไปขายส่งเสีย. ถึงพ่อแม่มันจะร้องไห้, นายนั้นก็ไม่ใคร่เมตา. บางทีถ้าพ่อแม่มันร้องไห้หนัก, นายก็โกรธแล้วทุบตีให้นิ่งเสีย.

◎ อนึ่งลูกทาษนั้นที่เปนหญิง, นายนั้นอยากจะนอนด้วย, หญิงนั้นจะขัดขวางก็ไม่ได้, พ่อแม่จะขัดขวางก็ไม่ได้, เพราะกฎหมายแผ่นดินยอมให้นายเปนเจ้าของแท้ ๆ. เมื่อหญิงทาษนั้นเกิดลูกกับนาย, กฎหมายว่าลูกนั้นเปนทรัพย์ของบิดา. ถ้าบิดานั้นภรรยาของตัวหักล้ม, กฎหมายก็ให้ขายลูกนั้นขาดเปนสิทธิ์แก่ผู้ซื้อ. บางทีลูกนั้นเปนคนขาวเหมือนพ่อ, ถึงกระนั้นกฎหมายก็นับเข้าในพวกทาษ.

◎ อนึ่งกฎหมายของเขาห้ามมิให้พวกทาษเรียนหนังสือ เพราะนายกลัวว่า, ถ้าทาษเรียนหนังสืออ่านได้, จะมีความรู้มาก, มันจะถือตัว, จะว่ากล่าวมันก็ยาก, มันจะปรารถนา

เปน อิศร แก่ ตัว, แล กลัว ว่า พวก ทาษ มัน จะ องอาท ทำ อัน ตราย แก่ นาย, เพื่อ จะ ให้ พ้น ทาษ.

๏ อนึ่ง คน ที่ เปน นาย นั้น, ก็ มัก ถือ ตัว ว่า, ไม่ ควร ที่ ตัว จะ ลง มือ ทำ การ เอง, เปน ที่ จะ ให้ ยศถาศักดิ์ ของ ตัว เสื่อม ไป, ถือ ว่า การ ทำ มา หา กิน ทั้งปวง นั้น, เปน การ สำรับ ทาษ โดย ธรรมดา, คน ที่ เปน เจ้า ของ ทาษ ที่ เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ นั้น, เมื่อ ก่อน เกิด การ ขบถ เปน คฤหัสถ์ นั้น, นับ คน ได้ ประมาณ ๓ แสน คน. คน เหล่า นั้น มั่ง มี เงิน ทอง มาก, ถือ ตัว ว่า เปน เหมือน เจ้า แผ่นดิน ก็ ว่า ได้. ผู้ อื่น ที่ ไม่ มี ทาษ ใช้ สอย นั้น, เขา ถือ ว่า เปน คน ต่ำ ศักดิ์, แล นาย ทาษ นั้น มี อำนาจ ที่ จะ บีบ ช่อง เสีย, มิ ให้ คน ที่ ไม่ มี ทาษ นั้น เปน ขุนนาง ได้. คน ที่ ไม่ มี ทาษ นั้น จึ่ง อยู่ ไม่ เปน สุข, ดู คล้าย ๆ กับ พวก ทาษ, ฝ่าย ผู้ ที่ ใช้ ทาษ นั้น มัก ดู หมิ่น คน ไม่ มี ทาษ ว่า, เปน คน หินชาต จึ่ง ต้อง จำ เปน หา กิน ด้วย มือ ของ ตัว เอง.

๏ อนึ่ง ชาว อเมริกา ฝ่าย เหนือ นั้น, ก็ มิ ได้ ใช้ ทาษ เลย, เพราะ เหน ว่า เปน ชาต จาก เมตา, เปน การ ร้าย กาจ อยาบ ช้า นัก, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า พวก ชาติ อฟริกา นั้น, ก็ เปน มนุษ ด้วย กัน, บิดา มารดา ของ เขา ใน เดิม นั้น, ก็ เปน บิดา มารดา ชาว ชาติ คน ขาว เหมือน กัน. แล เหน ว่า พระ เปน เจ้า เปน พระ บิดา แก่ มนุษ ทั้งปวง, มี พระ ไทย เมตา บุตร ที่ เปน มนุษ ทั้งปวง, มิ ได้ ลำเอียง แก่ ผู้ ใด, มิ ได้ เหน แก่ หน้า บุคล ว่า, จะ เปน คน ชาว ฤๅ ดำ, ฤๅ คน เนื้อ สอง ศรี, จึ่ง ได้ ให้ พระเยซู พระบุตร มา รับ แทน โทษ คน ทุก ชาติ ทุก อย่าง ดังนี้.

๏ เพราะ เหตุ ที่ ว่า มา นี้, ชาว เมือง อเมริกา ที่ ฝ่าย เหนือ นั้น, จึ่ง ไม่ เหน ด้วย ใน การ ที่ พวก ใต้ ใช้ ทาษ นั้น. แต่ แรก เมื่อ ตั้ง เปน เมือง ยู ใน เตทศเตศ นั้น, ชาว เมือง ฝ่าย เหนือ ก็ เกลียด ชัง การ ที่ ใช้ ทาษ โดย มาก. ถ้า จะ ประมาณ ดู ผู้ ที่ เกลียด ไม่ ใช้ ทาษ นั้น สัก สาม ส่วน, ที่ ชอบ ใจ ใช้ ทาษ นั้น สัก สอง ส่วน. เหตุ ฉะนี้ หัว เมือง ฝ่าย เหนือ นั้น, จึ่ง ทำ กฎหมาย บัญญัติ ห้าม ไม่ ให้ ใช้ ทาษ. จึ่ง เรียก ว่า เปน เมือง ฟรี, แปล ว่า เปน เมือง อิศร แก่ ตัว, คือ ไม่ ได้ ใช้ ทาษ. ถ้า จะ แบ่ง ชาว เมือง อเมริกา ทั้ง ฝ่าย เหนือ ฝ่าย ใต้ ออก เปน สอง ส่วน, ใน ๓๐ ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, ที่ เขา ชอบ ใจ ใช้ ทาษ นั้น, ก็ มี มาก กว่า ที่ ไม่ ชอบ ใจ ใช้ ทาษ นั้น หน่อย หนึ่ง. ชน ทั้งสอง ฝ่าย นั้น จึ่ง พูด จา คัด ค้าน แก่งแย่ง กัน มา หลาย ปี แล้ว. เมื่อ ถึง การ จะ เลือก เปรศเด็นต์ นั้น, เขา จึ่ง แก่งแย่ง กัน หนัก, พวก ที่ ฝ่าย เหนือ นั้น อยาก จะ ได้ มี เปรศเด็นต์ ที่ จะ ไม่ ยอม ให้ เกิด หัว เมือง อื่น ๆ ที่ จะ ให้ มี กฎหมาย ใช้ ทาษ ต่อ ไป. ฝ่าย พวก ฝ่าย ใต้ อยาก จะ ได้ เปรศเด็นต์ ที่ จะ ชอบ ให้ บังเกิด หัว เมือง ที่ ใช้ ทาษ ต่อ ไป.

๏ ใน คฤษ สักราช ๑๒๕๕ ปี นั้น, เปน ปี ที่ ได้ เลือก เปรศเด็นต์ ใหม่, ชาว เมือง ทั้งปวง จึ่ง ยก คน สอง คน ตั้ง ขึ้น ไว้, จะ เลือก เอา เปน เปรศเด็นต์ คน หนึ่ง. ๆ ชื่อ ฟริมอนต์, คน หนึ่ง ชื่อ บิวแคนนอนต์. คน ที่ ชอบ ฟรมอนต์ นั้น, ก็ ไม่ ยอม ให้ ตั้ง เมือง อื่น ที่ ใช้ ทาษ ต่อ ไป เลย. แต่ เมือง ที่ ได้ มี กฎหมาย ให้ ใช้ ทาษ แล้ว, ก็ ให้ มี คง อยู่ แต่ เท่า นั้น, อย่า ให้ มี ขึ้น ใหม่ อีก เลย. แต่ พวก ที่ ชอบ ด้วย บิวแคนนอนต์ นั้น เปน สอง พวก, เนป คน ทั้ง อยู่ กลาง ๆ บ้าง, เปน คน ที่ ชอบ ใช้ ทาษ บ้าง.

๏ พวก ฝ่าย ใต้ ที่ ชอบ ใช้ ทาษ นั้น เหน ว่า, ถ้า ได้ ฟริมอนต์ เปน เปรศเด็นต์ แล้ว, การ ที่ จะ ใช้ ทาษ ก็ จะ เสื่อม ไป หนัก, แล้ว จะ ไม่ มี เมือง ใหม่ ที่ ได้ ใช้ ทาษ ต่อ ไป อีก. ถ้า ได้ บิวแคนนอนต์ เปน เปรศเด็นต์ แล้ว, ความ ปรารถนา อัน ใหญ่ ของ เรา นั้น, ก็ จะ ไม่ สู้ เปน ไร นัก. ครั้น เมื่อ เลือก เปรศเด็นต์ คราว นั้น, จึ่ง เกิด ความ แก่งแย่ง กัน นัก, แต่ มิศเตอ บิวแคนนอนต์ นั้น, ได้ คะแนน ซื่อ มาก กว่า มิศเตอ ฟริมอนต์ หน่อย หนึ่ง, จึ่ง ได้ เปน ที่ เปรศเด็นต์ อยู่ ๔ ปี. คราว นั้น พวก ฝ่าย ใต้ เหน ว่า, พวก ที่ ไม่ ชอบ ใช้ ทาษ นั้น, บังเกิด ทวี มาก ขึ้น นัก, ครั้น เมื่อ จะ เลือก เปรศเด็นต์ คราว น่า นั้น, เหน จะ ต้อง ยอม แพ้ พวก ฝ่าย เหนือ เปน แท้. จึ่ง คิด แต่ ใน ใจ ว่า, ควร เรา จะ ตั้ง แขง เมือง ขึ้น, เพราะ เรา จะ อยู่ ด้วย กัน กับ พวก คน ที่ ไม่ ชอบ ใช้ ทาษ นั้น ไม่ ได้. แล ใน ระหว่าง ๔ ปี ที่ มิศเตอ บิวแคนนอนต์ เปน เปรศเด็นต์ นั้น, เขา ทำ อุบาย ต่าง ๆ เพื่อ จะ ได้ เรือ รบ แล เครื่อง สรรพ ยุทธ์ ทั้งปวง ไว้ ใน เมือง ฝ่าย ใต้, จึ่ง ได้ สำเร็จ สม ดัง ความ ปรารถนา โดย มาก.

๏ ครั้น ถึง คฤษ สักราช ๑๘๕๙ เปน ปี ที่ จะ เลือก เปรศเด็นต์ ใหม่ อีก ครั้ง หนึ่ง. พวก ฝ่าย เหนือ นั้น ก็ ยก ตั้ง คน หนึ่ง ขึ้น, ชื่อ ว่า เอประฮัม ลิน กัน. พวก ฝ่าย ใต้ นั้น ได้ ยก. เซนนิวัล แมกแคลลัน ขึ้น. ชน ทั้ง สอง ฝ่าย นั้น รู้ ว่า, มิศเตอ ลินกัน นั้น, เปน คน ไม่ ชอบ ใจ ให้ บังเกิด หัว เมือง ที่ จะ มี กฎหมาย ให้ ใช้ ทาษ ต่อ ไป อีก เลย. แล คน ทั้ง ปวง นั้น รู้ ว่า, มิศเตอ แมก

แคลลัน นั้น, เปน คนใจ กลาง กลาง, พวก ฝ่าย ใต้ จึง ชอบ ใจ มิศเตอ แมก แคลลัน นั้น มาก. แต่ พวก ฝ่าย เหนือ นั้น ก็ แคลง ใจ อยู่ ไม่ สู้ ชอบ. ครั้น เมื่อ ถึง เดือน โนเวมเบ๊อ, ศกษ ศักราช ๑๘๕๙ ปี, เปน เวลา ที่ จะ เลือก แปรศซิเด็นต์, ชน ทั้งสอง ฝ่าย นั้น ก็ แก่ง แย้ง กัน หนัก. แต่ พวก ฝ่าย เหนือ นั้น ได้ ไชย ชำนะ.

◎ จึง ได้ มิศเตอ ลินกัน เลือก ไว้ จะ เปน แปรศซิเด็นต์. พวก ฝ่าย ทิศ ใต้ นั้น, จึง เสีย ใจ นัก. ครั้น อยู่ ได้ สัก เดือน หนึ่ง ชุน นาง ทั้ง ปวง ที่ เมือง เซาศกาโรลายนา ก็ เข้า ประชุม กัน, ตั้ง ปฏิญาณ กัน ว่า, เรา จะยก เมือง เรา ออก จาก เมือง ยู ในติศเตศ แล้ว, ไม่ เข้า ด้วย กัน ต่อ ไป อีก เลย. ครั้น อยู่ มา ได้ ๑๔ วัน หัว เมือง ที่ เรียก ว่า, มิศ ซิซิบบี ก็ แตก ออก ด้วย. ถัด มา อีก สอง วัน หัว เมือง ชื่อ โฟลริดา, แล เมือง อาลบามา ทั้ง สอง หัว เมือง นี้ ก็ ออก ด้วย. ครั้น มา อีก ๘ วัน เมือง ชอเชีย ก็ ออก ด้วย. ถัด มา ได้ ๖ วัน เมือง ลุยซิอานา ก็ ออก ตาม. ถัด มา อีก ได้ ๕๓ วัน เมือง ซาลัน ซัด นั้น ก็ ออก ด้วย. ครั้น อยู่ มา อีก สอง เดือน, เมือง เวอชีเนีย ก็ ออก แล เมือง นอด แคโรลายนา ก็ ออก. อยู่ มา ประมาณ ได้ ๑๕ วัน เมือง เต็นนิซี ก็ ออก. แล เมือง เต็กซัศ, อีก เมือง หนึ่ง ก็ ออก, รวม เปน ๑๑ หัว เมือง ด้วย กัน เปน ขบถ.

◎ การ ที่ เปน ขบถ เช่น นั้น, ก็ ผิด ด้วย กฎหมาย ที่ เรียก ว่า กอนซติติวชัน นัก. ชาว เมือง อเมริกา ทั้ง ปวง เขา ได้ เลือก เอา มิศเตอ ลินกัน, ให้ เปน แปรศซิเด็นต์ ต่อ ไป ๔ ปี, ตาม อย่าง กฎหมาย กอนซติติวชัน ที่ กล่าว ไว้ ว่า, ถ้า ผู้ ใด ได้ ชื่อ ที่ ฉลาก นั้น มาก, ก็ ให้ หัว เมือง ทั้ง ปวง ยอม ตั้ง ท่าน ผู้ นั้น ไว้ เปน ที่ แปรศซิเด็นต์. ก็ ควร ที่ หัว เมือง ฝ่าย ใต้ นั้น จะ ยอม ตาม เหมือน อย่าง ที่ หัว เมือง ฝ่าย เหนือ ได้ ยอม ตาม ฝ่าย ใต้ หลาย ครั้ง หลาย หน แล้ว, จึง จะ ถูก ต้อง กับ คอนซติติวชัน, ซึ่ง หัว เมือง ทุก เมือง ได้ ยอม ให้ เปน ใหญ่ ยิ่ง นั้น.

◎ แล เวลา ที่ ชาว เมือง เขา เลือก แปรศซิเด็นต์ ลินกัน ครั้ง ก่อน นั้น, เปน พื้ น วอก เดือน ๑๒ ขุล สักราช ๑๒๓๒ ปี. ตั้ง มา แต่ นั้น สัก ๔ เดือน จึง จะ ถึง ที่ เวลา แปรศซิเด็นต์ ใหม่ ขึ้น ว่า การ แผ่น ดิน. แปรศซิเด็นต์ คน เก่า ที่ ชื่อ ว่า บิวแคนนอน นั้น ก็ ยัง ว่า การ แผ่น ดิน อยู่, เมื่อ เหน เกิด จลาจล ขึ้น เช่น นั้น, ก็ ไม่ ใคร่ จะ ห้าม ปราม, ดู เหมือน จะ บังเกิด เปน สอง ใจ ไป. พวก ฝ่าย ขบถ จึง เกิด กำลัง ขึ้น เพราะ เข้า เมือง ฝ่าย เก่า นั้น นิ่ง เฉย ๆ อยู่. เมื่อ ถึง วัน เดือน สี่ แรม แปด ค่ำ ปี วอก จุล ศักราช ๑๒๒๒ ปี นั้น, มิศเตอ ลินกัน ขึ้น ว่า การ แผ่น ดิน, แล สายาล สัญญา ว่า จะ รักษา กฎหมาย กอนซติติวชัน ไว้ ตาม ยุคติธรรม. ครั้น ถึง เดือน หก ขึ้น สาม ค่ำ ปี ระกา, ก็ พวก ทหาร ฝ่าย ขบถ ยิง เอา ป้อม ที่ เรียก ว่า ซัมปะเตอ ที่ ปาก น้ำ ชาลิซตอน, แขวง เมือง เซาซะแกโรลายนา. นี่ แล เปน ต้น เดิม แห่ง พวก ขบถ ที่ เปน ฆ่า ศึก.

◎ การ ที่ จะ ขุด คลอง ใหม่ ๆ ๆ ๆ

◎ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้าของ หนังสือ นี้ มี ความ ยินดี, เพราะ พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว, ได้ โปรด ให้ พระภาษีสมบัติบริบูรณ์. ขุด คลอง ตั้ง แต่ บ้าน คอนกะดี แขวง เมือง ท่าจีน, มา ออก คลอง บาง กอก ใหญ่, ริม วัด ปากน้ำ แขวง กรุงเทพ ฯ นั้น. เพราะ ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ กรุงเทพ ฯ แล บ้าน เมือง สยาม มาก. ข้อ ที่ เคาวเมนต์ กรุง สยาม โปรด ให้ ไพร่ พล เมือง ทำ การ ใหญ่ ด้วย เงิน ของ เขา เอง, ไม่ ใช่ เงิน ใน หลวง เช่น นั้น, ก็ เปน อย่าง ธรรมเนียม ใน ประเทศ ยูรป แล ประเทศ อเมริกา โดย มาก. นั่น และ เปน สำคัญ เปน พยาน ว่า ใน สยาม ประเทศ จะ มี ธรรมเนียม ดี ขึ้น ต่าง ๆ.

◎ แต่ ข้าพเจ้า มี ความ เสียดาย หมอง ใจ อยู่ อย่าง หนึ่ง, เพราะ กลัว ว่า จะ ตั้ง โรง หวย ที่ แขวง เมือง นครไชยสีห์, แล เมือง ท่าจีน นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ เก็บ เงิน ใช้ ใน การ ขุด คลอง. ความ ที่ ข้าพเจ้า ยก อาจ มา ท้วง ติง ดัง นี้ นั้น, ขอ ประทาน โทษ โปรด อย่า เสียเกิด. ด้วย ข้าพเจ้า ถึง มิ ได้ เปน คน ชาว เมือง ไทย แท้, ก็ แทบ จะ เปน ไทย อยู่ แล้ว, เพราะ ได้ เข้า มา พึ่ง พระ บรมโพธิสมภาร อยู่ ได้ ประมาณ ๓๐ ปี เศศ มา แล้ว. มี ใจ รัก ใคร่ ใน สยาม ประเทศ นี้ มาก อยู่, ปรารถนา จะ ให้ บังเกิด ความ ดี ใน เมือง ไทย ทุก อย่าง. ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, การ เล่น หวย นั้น เปน การ ชั่ว ร้าย กาจ นัก, ดุจ ปล่อย พวก ผี บ้า ผี สาจ ทั้ง หลาย ให้ มา ฟ้อ ลวง ฝูง ราษฎร ทั้ง หลาย, ให้ คิด จลาจล วุ่น วาย ไป ต่าง ๆ ให้ ใจ หลง เชื่อ หมอ เชื่อ เถน, ให้ คิด แต่ จะ เล่น แก้ ตัว ให้ รวย ขึ้น, เพราะ เงิน ที่ เสีย ไป แล้ว นั้น, กว่า ทรัพย์ สิน เงิน ทอง ของ เขา จะ ตก เข้า ไป เปน ทรัพย์ ของ เจ้าภาษี หมด. แล้ว จะ ต้อง ขาย บุตร ภรรยา, แล เรือก สวน ไร่นา, จน กระทั่ง ถึง ตัว ก็ จะ ต้อง เปน ข้า เขา ด้วย. บาง ที คิด แก้ ตัว ไม่ ได้ แล้ว, สิ้น ความ

คิดก็ผูกคอ ตาย เสีย บ้าง, กิน ยา ตาย เสีย บ้าง, เปน ไป ทั้ง นี้ ก็ เพราะ ราษฎร นั้น, เปน คน โง่ หลง โดย มาก, คน ที่ มี ปัญญา นั้น น้อย นัก. เพราะ เหตุ เช่น นี้ ควร จะ มี ใจ กรุณา สงเคราะห์ แก่ ราษฎร ที่ เปน คน โง่ ปัญญา อ่อน นั้น. บาง ที เล่น เสีย ไป หมด แล้ว ก็ รำคาน ใจ, จึง ไป เสพ สุรา บ้าง, สูบ ฝิ่น บ้าง, ครั้น เมา เซอะ เข้า แล้ว ก็ ค่อย หาย รำคาน ใจ ได้ บ้าง, แล การ ที่ เขา ควร จะ ทำ ไร่ ไถนา ค้า ขาย ประกอบ การ เลี้ยง ชีวิตร์ โดย ชอบ นั้น, ก็ ทิ้ง เสีย หมด. กำลัง สำรับ เมือง จึ่ง อ่อน ไป, เพราะ คน ที่ เสีย ไป นั้น, เปน แขน แล ขา ของ เมือง. แต่ ก่อน ข้าพเจ้า จึ่ง ได้ เปรียบ ความ ว่า, เหมือน ตัด แขน ข้าง ซ้าย, เพื่อ จะ บำรุง ให้ โลหิต ไหล ไป ข้าง ขวา โดย มาก เช่น นั้น. ส่วน เจ้า ภาษี จะ ได้ เกบ เงิน ภอ ใช้ ใน การ ขุด คลอง นั้น เร็ว ก็ จริง อยู่, แต่ ที่ เคาวเมนต์ จะ ยอม ให้ ทำ นั้น, ข้าพเจ้า เหน ว่า จะ เปน เหมือน มี ปัญญา สัก เฟื้อง หนึ่ง, แล ไม่ มี ปัญญา นั้น สัก ชั่ง หนึ่ง.

◎ ฝ่าย เมือง ทั้งหลาย ใน ประเทศ ยูรบ, แล ประเทศ อเมริกา, ก็ ได้ ลอง ดู การ ตั้ง หวย แล้ว, เพื่อ จะ ได้ เงิน เข้า ใน หลวง, ครั้น ลอง ดู น่อย หนึ่ง, ก็ เหน ว่า บังเกิด ความ ชั่ว มาก มาย ต่าง ๆ, ไม่ เปน ประโยชน์ แก่ เมือง เลย เปน อันตราย ต่าง ๆ นา ๆ. จึ่ง กลับ มี กฎหมาย ห้าม แขง แรง ไม่ ให้ ตั้ง หวย เลย.

◎ บ้าง คน จะ แก้ ตัว ว่า, ถ้า แม้น เรา ไม่ ได้ ตั้ง ออก หวย. ที่ เมือง นคร ไซย สีห์, แล เมือง ฮ่อ จีน, เพื่อ จะ ได้ เงิน ขุด คลอง นั้น, คน ทั้งปวง ก็ คง จะ เล่น กัน เอง ตาม ธรรมดา. เงิน ที่ ควร จะ ตก เข้า เปน หลวง นั้น, เรา จะ เก็บ ไว้ ใช้ ใน การ บ้าน เมือง. ความ ที่ แก้ ตัว เช่น นั้น, ก็ เหมือน อย่าง คน ที่ จะ แก้ ตัว ว่า, ถ้า เรา ไม่ ได้ ทำ ความ ชั่ว, คน อื่น ๆ ก็ จะ กระทำ ความ ชั่ว เอง ตาม ธรรมดา, ถึง เรา จะ ทำ บ้าง ก็ จะ เปน ไร มี. อนึ่ง เหมือน อย่าง คน จะ ปล่อย หมา บ้า หลาย ตัว ไว้ ใน เมือง, ถึง เรา ไม่ ปล่อย, คน อื่น ๆ ก็ คง จะ ปล่อย, ถึง เรา จะ ปล่อย บ้าง ก็ จะ เปน ไร มี. อนึ่ง เหมือน อย่าง เมือง อเมริกา ฝ่าย เหนือ, เมื่อ กำลัง ปราบ ฆ่า ศึก ชบถ ใหญ่ ฝ่าย ใต้ นั้น, บาง คน ก็ มี ใจ โลภ ไม่ สู้ รักษ เมือง, ก็ เอา สะเบียง อาหาร แล เครื่อง อาวุธ, ไป ขาย แก่ ชบถ ฝ่าย ใต้. เขา หมาย ว่า จะ แก้ ตัว ว่า, ถึง เรา ไม่ เอา ไป ขาย, คน อื่น ก็ คง จะ เอา ไป ขาย, ถึง เรา จะ ขาย บ้าง ก็ จะ เปน ไร ไป. จะ แก้ อย่าง นั้น ได้ ฤๅ.

◎ ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, การ ที่ เก็บ เอา เงิน ตาม พิกัด, ตั้ง แต่ เรือ เดิน ตาม ลำ คลอง ได้ ๑๐ ปี, กับ ที่ ไร่ นา ที่ สวน ยื่น ขวาง ลำ คลอง, ขึ้น ไป ข้าง ละ ๑๕ เส้น นั้น, ก็ เหน ภอ ควร ดี อยู่ เปน ตาม อย่าง ตาม ธรรมเนียม, ใน ประเทศ ยูรบ, แล ประเทศ เมือง อเมริกา โดย มาก นัก. ขอ ให้ เก็บ เงิน สำรับ ทำ คลอง นั้น ตาม อย่าง ดี นั้น เทอญ.

◎ ข่าว น้ำ ฝน ที่ เมือง เพชร์ บุรี ฯ

◎ ใน ปี ฉลู สัปตศก นี้, เมือง เพชร์ บุรี นั้น, ฝน บริบูรณ์ ดี น้ำ มาก ภอ สมควร, ราษฎร ได้ ทำ นา มาก ขึ้น กว่า ปี ที่ ล่วง ไป แล้ว. อนึ่ง คน ที่ รับ ราชการ ใน เมือง นั้น, ถ้า เปน ชาว นา เมื่อ ถึง น่า เทศกาล ทำ นา, นาย ก็ โปรด ปล่อย ไป ให้ ทำ นา โดย สดวก. แล คน ที่ มิ เคย ทำ นา มา แต่ ก่อน นั้น, ก็ ชักชวน กัน ทำ เปน อัน มาก. จน ที่ นา ใน แขวง เมือง เพชร์ บุรี มิ ใคร่ จะ มี ที่ ว่าง เปล่า. อนึ่ง เมื่อ เดือน แปด ข้าง แรม นั้น, ฝน ตก อยู่ เนือง ๆ, น้ำ ใน แม่ น้ำ นั้น ก็ มาก. เข้า ใน ทุ่ง นา ก็ งาม เปน ปรกติ ดี, แล นา ที่ ราษฎร ทำ แล้ว ประมาณ สัก สามส่วน. ที่ ยัง มิ ได้ ดำ นั้น สัก สอง ส่วน.

◎ อนึ่ง คน ที่ อยู่ ข้าง เหนือ น้ำ เมือง นั้น, ใน ปี ฉลู นี้ ได้ ทำ ไร่ ผัก ต่าง ๆ. แล เข้า โภค หลาย แห่ง หลาย ตำบล, มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน ๆ นั้น. แต่ เดี๋ยว นี้ ชาว เพชร์ บุรี นั้น ภา กัน นิยม ยินดี เล่น หวย มาก นัก, จน ละ ทิ้ง การ งาน เสีย. เที่ยว ลัด เสาะ หา ผู้ วิเสศ ใน ตำบล ๆ. บาง คน ก็ เที่ยว แต้ม ตาม ต้น ไม้ แล ใน ที่ ป่า ช้า, ทำ ตาม ลัทธิ ต่าง ๆ, หลาย อย่าง หลาย ประการ นัก. แต่ ได้ ยิน พูด ถึง หวย นั้น แทบ ทุก บ้าน ทุก ตำบล ใน ถนน ที่ เคย ไป มา นั้น.

◎ ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน ฯ

◎ ได้ คัด ออก จาก หนังสือ จดหมาย เหตุ, ที่ เรียก ว่า ไชนา โอเวอแลนด์ แตรด รีโปด.

◎ เมื่อ ณวัน พฤหัศบดี เดือน แปด ขึ้น หก ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, ที่ เมือง ฮองกง ซื้อ ขาย กัน. น้ำ ตาล ทราย ขาว ที่ ๑ หาบละ ๘ เหรียน กับ ๕๐ เซ็นต์, แล ๘ เหรียน ๗๐ เซ็นต์. ที่ ๒ หาบละ ๘ เหรียน กับ ๑๐ เซ็นต์, แล ๘ เหรียน ๓๐ เซ็นต์.

◎ น้ำตาล ทราย แดง ที่ เมือง กวางตุ้ง, หาบละ ๕ เหรียน กับ ๓๐ เซ็นต์, แล ๕ เหรียน ๕๐ เซ็นต์.

◎ น้ำตาล ทราย ขาว ที่ ๑ ที่ เมือง นิงโป หาบละ ๔ เหรียน. แล ๔ เหรียน ๒๐ เซ็นต์.

◎ ฝ้าย ยด ที่ เมือง เชียงไฮ, ชาย กัน เบลล์ ๒๔ เหรียน กับ ๕๐ เซ็นต์. ที่ เมือง นิงโป ชาย กัน เบลล์ ๒๕ เหรียน กับ ๒๕ เซ็นต์. ที่ เมือง ญี่ปุ่น ชาย กัน เบลล์ ๒๖ เหรียน กับ ๒๕ เซ็นต์, แล ๒๖ เหรียน ๕๐ เซ็นต์.

◎ ผ้า นิ้น ดิบ ที่ เมือง ฮองกง เขา ได้ ซื้อ ขึ้น ไว้ ใน ๑๕ วัน, ที่ พัน มา นั้น. มี ผ้า นิ้น อย่าง บี้ดนา ๔๑๔ ทีบ. แล อย่าง ที่ เรียก ว่า บินาเรศ นั้น ๓๗๕ ทีบ. อย่าง เรียก ว่า มัลวา นั้น ๔๔๔ ทีบ.

◎ จำน่าย. ฯะ

◎ แต่ ที่ เขา ได้ จำน่าย ออก ไป ใน ๑๕ วัน นั้น, อย่าง บี้ดนา ๑๓๐๐ ทีบ. อย่าง บินาเรศ ๑๑๐๐ ทีบ. อย่าง มัลวา ๔๕๐ ทีบ ยัง เหลือ อยู่ อย่าง บี้ดนา ๑๐๗๐ ทีบ. อย่าง บินาเรศ นั้น ๔๘๐ ทีบ. อย่าง มัลวา นั้น ๓๗๒ ทีบ.

◎ บอก ราคา ที่ ได้ จ่าย ไป นั้น. ฯะ

◎ อย่าง บี้ดนา นั้น, ชาย ทีบละ ๔๑๒ เหรียน ครึ่ง. อย่าง บินาเรศ นั้น ชาย ทีบละ ๔๑๒ เหรียน ครึ่ง. อย่าง มัลวา ชาย หาบละ ๖๕๖ เหรียน, แล ๖๐๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า เตอกี นั้น ทีบ ละ ๓๘๕ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า เปอเซีย นั้น ทีบละ ๔๕๐ เหรียน.

◎ ดิน ปสิว ที่ เมือง ฮองกง ชาย ใน ๑๕ วัน ได้ ๑๕๐๐ กระสอบ ๆ ละ ๘ เหรียน กับ ๒๐ เซ็นต์, แล ๘ เหรียน ๔๐ เซ็นต์.

◎ เข้า สาร ฯะ

◎ เข้า ขาว ที่ เมือง ฮองกง มี มาก, แต่ ราคา ตก, ด้วย เข้า ใหม่ คง จะ มี ใน สาม ชวบ อาทิตย์ ข้าง น่า, แล เห็น ว่า ราคา จะ กด ลง อีก ใน สอง เดือน สาม เดือน ข้าง น่า, ราคา คง จะ ไม่ ขึ้น. เข้า ชาย ที่ เมือง ฮองกง ใน ๑๕ วัน ๑๘๓๐๐๐ หาบ. เข้า เมือง บังกล่า หาบละ ๒ เหรียน กับ ๒๕ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซ็นต์. เข้า กรุงสยาม อย่าง กลาง ๒ เหรียน กับ ๑๐ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๒๕ เซ็นต์. เข้า ขาว ๒ เหรียน กับ ๓๕ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. เข้า เมือง ไซ่ง่อน หาบละ ๒ เหรียน กับ ๒๕ เซ็นต์. เข้า เมือง มนีลา หาบละ ๒ เหรียน กับ ๒๐ เซ็นต์. แล ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. เข้า ขาว เมือง ย่าง กุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๔๐ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. เข้า กล้อง หาบละ เหรียน กับ ๙๐ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน. เข้า อย่าง กลาง ที่ เมือง ซวอเตา หาบละ ๒ เหรียน กับ ๗๕ เซ็นต์. เข้า ขาว ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์. เข้า เมือง อาน่า หาบละ ๒ เหรียน ๘๒ เซ็นต์. เข้า บังกล่า หาบละ ๒ เหรียน ๗๐ เซ็นต์. ถั่ว ขาว หาบละ ๒ เหรียน กับ ๔๐ เซ็นต์.

◎ ถั่ว มาลักกา หาบละ ๒๖ เหรียน กับ ๘๐ เซ็นต์. ปลิง ทเล ที่ ๑ ชาย ที่ เมือง ฮองกง, หาบละ ๒๘๙ เหรียน, ที่ ๒ หาบละ ๑๒ เหรียน. หมาก กรุง สยาม ที่ ๑ หาบละ ๓ เหรียน กับ ๖๐ เซ็นต์, ที่ ๒ หาบละ ๒ เหรียน กับ ๒๐ เซ็นต์.

◎ พริก ดำ หาบละ ๖ เหรียน กับ ๔๐ เซ็นต์. พริก ขาว หาบละ ๑๓ เหรียน. หวาย หาบละ ๔ เหรียน กับ ๕๐ เซ็นต์, แล ๔ เหรียน ๔๐ เซ็นต์. ฝาง กรุง สยาม หาบละ ๒ เหรียน แล หาบละ เหรียน ๗๐ เซ็นต์. หู ปลา ขาว หาบละ ๓๑ เหรียน. หู ปลา ดำ หาบละ ๒๒ เหรียน. ยา เหลือง หาบละ ๔๐ เหรียน. ยา สูบ หาบละ ๑๐ เหรียน กับ ๓๐ เซ็นต์. ขี้ผึ้ง ขาว เมือง ญี่ปุ่น หาบละ ๑๒ เหรียน. ขี้ผึ้ง ขาว เมือง ชั่นเกา หาบละ ๙๖ เหรียน.

ราคา สินค้า ที่ กรุงเทพ ฯ

◎ ณวัน เสาร์ เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ, น้ำตาน ทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาย ละ ๑๔ บาท สอง สลึง.

◎ น้ำตาล ขาว ที่ สอง หาย ละ ๑๓ บาท ๒ สลึง.

◎ น้ำตาล ทราย ขาว ที่ สาม หาย ละ ๑๓ บาท.

แต่ น้ำตาล เช่น มา นี้ ไม่ สู้ มี มาก.

◎ น้ำตาล ทราย แดง ที่ หนึ่ง หาย ละ ๘ บาท ๒ สลึง.

◎ น้ำตาล แดง ที่ สอง หาย ละ ๘ บาท.

น้ำตาล เหล่า นี้ มี น้อย นัก.

◎ พริกไท ดำ หาย ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.

พริกไท นี้ มี น้อย.

◎ ฝาง อย่าง ที่ ๔, ๕, ต้น หนัก หาย หนึ่ง เปน หาย ละ ๒๓ บาท ๒ สลึง.

◎ ฝาง อย่าง ๕, ๖, ต้น หนัก หาย หนึ่ง เปน หาย ละ ๒๓ บาท สลึง.

◎ กะดาน ไม้ สัก หน่า สาม กะเบียด ยก ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.

◎ ไม้ซิงชัน หนัก ๑๐๐ หาบ อยู่ใน รวาง ๑๕๒ กะ ๒๓๕ บาท ตาม เลกใหญ่.

◎ หนัง ควาย หาบ ละ ๙ บาท สลึง.

◎ เขา ควาย ตำ หาบ ละ ๑๐ บาท.

◎ หนัง วัว หาบ ละ ๓ ตำลึง.

◎ กำยาน ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๑๙๐ บาท.

◎ กำยาน ที่ สอง หาบ ละ ๑๔๐ บาท.

◎ รง หาบ ละ ๔๙ บาท.

◎ งา เมลด เกี่ยน ละ ๑๒๘ บาท.

◎ งาช้าง หาบ ละ ๓๓๐ แล ๓๘๐ บาท ตาม เลกใหญ่.

◎ ครั่ง ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๑๓ บาท สลึง.

◎ ครั่ง ที่ สอง หาบ ละ ๑๑ บาท สลึง.

◎ กระวาน หาบ ละ ๒๒๐ บาท.

◎ เร่ว หาบ ละ ๒๓ บาท ๒ สลึง.

◎ กะซอบ ๑๐๐๐ ละ ๗๕ บาท.

◎ ไหม ลาว หาบ ละ ๒๕๕ บาท.

◎ ไหม ญวน หาบ ละ ๗๐๐ บาท.

◎ ฝ่าย บด หาบ ละ ๗๒ บาท.

◎ ฝ่าย เมลด หาบ ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง.

◎ ทอง ใบ อัน เสง ที่ หนึ่ง หนัก บาท หนึ่ง เปน เงิน ๓๖ บาท ๒ สลึง.

◎ การ ฝาก ตั๋วไป แลก เงิน ที่ เมือง สิงค์ โปร์ แลก ได้ ๑๐๐ เหรียน ได้ กำไร ๔ เหรียน ครึ่ง.

◎ เรือ สลัด ฯะ

◎ ณวัน เดือน เจ็ด แรม สิบ ห้า ค่ำ, มี เรือ สลัด ที่ เรือ สยาม สอง เสา, ชื่อ เรดเว ไกล จาก เมือง ฮ่องกง ทาง ประมาณ ๔๐ ไมล์. เรือ สยาม ได้ ออก จาก เมือง ฮ่องกง, เมื่อ ณวัน แรม สิบ สี่ ค่ำ, แต่ เรือ สลัด นั้น เปน สำเภา จีน, ใน ท้อง สำเภา นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สาตรา วุธ, เวลา ที่ สลัด เข้า ที่ เรือ สยาม นั้น, เปน เวลา ๑๑ ทุ่ม. บันดา ลูก เรือ สยาม ครั้น สลัด มา ที่ แล้ว ก็ หนี ลง ท้อง เรือ, เหลือ แต่ กปิตัน ต้นหน ๆ หา ผู้ ที่ จะ ช่วย มิ ได้, จำ เปน ต้อง ยอม แพ้. ฝ่าย สลัด ก็ เก็บ เอา ของ ที่ ควร จะ เอา ได้ ง่าย, ก็ เอา ไป ทั้ง เงิน แล ผ้าฝีกา เดิน เรือ แล ปืน สำรับ เรือ ๒ บอก, แล เชือก แล สเบียง อาหาร ทั้ง ของ ต่าง ๆ, ที่ เอา ไป ได้ ง่าย. แล้ว สลัด ก็ จับ ตัว นาย เรือ มัด เข้า, กระทำ โกย ต่าง ๆ, เพื่อ จะ ให้ บอก สิ่งของ ที่ เปน สำคัญ. ครั้น เวลา เช้า โมง หนึ่ง, มี เรือ สำเลียง จีน แล่น มา ถอ สลัด เหน เข้า, ก็ กลัว จึ่ง เอา ไฟ กำมถัน ทิ้ง ลง ใน ท้อง เรือ เพื่อ จะ เผา เสีย. แล ทำ ลาย ของ ต่าง ๆ ที่ ลูก เรือ เจ๊ป ปวด สาหัส แล้ว ก็ หนี ไป. ฝ่าย เรือ สยาม ก็ แล่น กลับ เข้า เมือง ฮ่องกง. ถึง ณวัน พุทธ์ เดือน แปด ขึ้น ห้า ค่ำ. ฯะ

◎ ข้อ ความ นี้ ได้ คัด ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ เมือง จีน, เรียก ว่า ไชนาเมล์. ฯะ

◎ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง แซ่งอน ว่า, เขา จับ เรือ สลัด ได้ ห้า ลำ. ครั้น เขา พิจารณา เหน ว่า เปน สลัด แท้ แต่ สี่ ลำ, ๆ หนึ่ง นั้น หา ได้ เปน สลัด ไม่, เขา จึ่ง ปล่อย เสีย.

◎ กริงกาปู ฯะ

◎ เจ้า เมือง กริงกาปู, ได้ มี หนังสือ ไป ถึง เจ้า เมือง สิงคโปร์. เปน ใจ ความ ว่า, บัดนี้ มี เรือ สลัด เที่ยว แล่น ลัด ทำร้าย, ไล่ เรือ ลูก ค้า ตาม ชาย ทเล หลาย ลำ, ชาว บ้าน ก็ มี อาจ ออก เที่ยว หา กิน ได้. เพราะ เหตุ ฉนี้ ข้าพเจ้า จึ่ง มี อาจ จะ เอา ตกั๋ว มา ขาย ให้ แก่ ท่าน เหมือน ตาม เคย มา แต่ ก่อน ไม่, แล ข้าพเจ้า มิ ได้ มี อำนาจ อาจ ไล่ เรือ นั้น ได้. ขอ อำนาจ บารมี ของ ท่าน มา ช่วย ไล่ พวก สลัด นั้น ให้ จง ได้ เถิด.

◎ อนึ่ง ใน หนังสือ จดหมาย เหตุ ที่ เมือง สิงคโปร์ ที่ มี ชื่อ ว่า, "สเตศเตม" นั้น, ได้ กล่าว ไว้ ว่า ท่าน เจ้าเมือง สิงคโปร์, จะ เอา เปน ธุระ ใน การ ที่ จะ จับ สลัด นั้น ด้วย.

ข่าว มา แต่ เมือง ต่าง ต่าง

◎ นาย ห้าง ที่ เมือง บ้าบาย หัก ล้ม, อีก ๑๐ กัมปะนี คือ ๑๐ พวก. ๆ หนึ่ง เรียก ว่า, คีนาราเยนดาชี เสีย เพราะ เปน นี่ เขา ๓๑๐๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ คิภาดาชี, เปน นี่ เขา ๔๒๕๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ บัศมอ แอ่น กำปะนี, เปน นี่ เขา ๖๔๐๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ พรานชิวันดัศซ์เฮอ ชิวันดัศซ์, เปน นี่ เขา ๖๐๕๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ ไพรามชีนา นากอย, ฟรามชี เปน นี่ เขา ๗๕๐๐๐๐ เรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ เอศ

ไทยับชี แอน กำปะนี, เปน นี่เขา ๑๐๓๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ เอ. เอ็ช หัศคดี แอนกำปะนี, เปน นี่เขา ๑๖๐๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ อาระตาเซีย เคอเซ็คชี คาดี เปน นี่เขา ๑๖๕๐๐๐ เหรียน. พวก หนึ่ง ชื่อ เปดตอนชี เคอเซคชีชรอฟ, เปน นี่เขา ๗๖๒๕๐๐ เหรียน. พวก หนึ่งชื่อ เคอเซ็คชีเฟอรดันชี, เปน นี่เขา ๑๐ ล้าน เหรียน. ฯะ

๏ อนึ่ง ภรรยา แห่ง พริศเวล บุตร ใหญ่ เจ้า เมืองอังกฤษ, ประสูท เจ้า ชาย, เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน เจ็ด ขึ้น สิบ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

๏ อนึ่ง เอ็มบีเรอ เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ, มี หนังสือ กราบ, พริศเนโปเลียน ผู้ หลาน, เพราะ พริศเนโปเลียน กล่าว คำ สรรเสญ เคาเวอเม็นต์ รีปับลิก. ท่าน กลัว ว่า จะ ยุยง ให้ ราษฎร ทั้งปวง เกิด จลาจล, จะ ต้อง เปลี่ยน เคาเวอเม็นต์, ให้เปน รีปับลิก เหมือน อย่าง ครั้ง ก่อน. ปริศเนโปเลียน จึง ลา ออก จาก ที่ ตั้ง เปน กรม แล้ว.

๏ อนึ่ง เคาเวอเม็นต์อังกฤษ มี หมาย ประกาษ ห้าม ว่า, อย่า ให้เรือ ที่ มี ธง ฝ่าย ขบถ เมือง อเมริกา, อยู่ใน เมืองอังกฤษ เลย. เมือง ฝรั่งเสศ ก็มี หมาย ประกาษ เหมือน กัน, ห้าม มิให้ พวก ขบถ อยู่ ที่ นั้น. ฯะ

๑ เอ็มบีเรอ เนโปเลียน เจ้าเมือง ฝรั่งเสศ, ได้ไป เที่ยว ที่ เมือง แอน ชีเรีย ได้ กลับ มา ถึง เมือง ปาริศ, เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน เจ็ด แรม ค่ำ หนึ่ง ปี ฉลู สัปตศก. เจ้าเมือง นั้น มี ความ สะ บาย มาก. ฯะ

๏ ความ มรณา ฯะ

๏ ณวัน อังคาร เดือน เก้า ขึ้น เก้า ค่ำ, มิศเตอ ซี. ซี. อัลเลน ตาย เมื่อ เวลา บ่าย สาม โมง เสศ, มี อายุ ได้ สามสิบ เก้า ปี. มิศเตอ อัลเลน เปน ชาว เมือง อเมริกา, ได้เข้า มา อาไศร อยู่ ใน กรุง สยาม นี้, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๕๘ ปี. เปน ผู้ ที่ ได้ รับ จ้าง โยง เรือ ที่ กรุง เทพ ฯ แต่ เดิม มา. ฯะ

๏ ข่าว ใหม่ มา แต่ เมือง อเมริกา ฯะ

๏ เกอเน็ล ฮานคน, แล เกอเน็ลปริศชาด, นาย ทหาร สอง คน ได้ ยก กอง ทหาร ไป เพื่อ จะ จับ เปรศซิเด็นต์ เดวิศ ฝ่าย ขบถ ที่ หนีไป นั้น, แล้ว เขา แยก ทาง กัน ไป. ฝ่าย เกอเน็ล ปริศชาด ได้ ไป ทาง ที่ เปรศซิเด็นต์ เดวิศ หนี, เขาไล่ ติด ตาม ไป ใน ทาง นั้น ๆ เปน บ้า ถึบ.

๏ เมื่อ ณเดือน หก แรม สิบสาม ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, เขา ไป ถึง บ้าน แห่ง หนึ่ง, ชื่อ กำเบอแลนด์ วิล ก็ ประจบ กัน เข้า ใน ที่ นั้น. เกอเน็ล ปริศชาด จึง เลือก เอา ทหาร ที่ มี ฝีมือ เข้ม แขง ได้ ๑๕๐ คน, ยก ลง ไป ถึง ตำบล เอออวินวิล, เปน ทาง ที่ เปรศซิเด็นต์ เดวิศ จะ หนี ไป. ฝ่าย เกอเน็ล ฮานคน ก็ ติด ตาม ไป ใน ทาง นั้น.

๏ ณเดือน หก แรม สิบห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, เกอเน็ล ปริศชาด ได้ ข่าว ว่า, เปรศซิเด็นต์ เดวิศ พัก อยู่ ไกล ออก บ้าน ที่ ตัว อยู่ นั้น ประมาณ สัก สอง ไมล์. ฝ่าย เกอเน็ล ฮานคน ก็ ไป ตั้ง ซุ่ม อยู่ ต้น ทาง, เพื่อ เกอเน็ล ปริศชาด จะ ติ ตาม ปริศซิเด็นต์ เดวิศ ขึ้น ไป, แล้ว จะ ได้ จับ เอา โดย ง่าย. เมื่อ เกอเน็ล ปริศชาด ยก กอง ทหาร ขึ้น ไป เกือบ จะ ถึง กอง ทหาร เกอเน็ลฮานคน นั้น, เปน เวลา เดือน มืด นัก. ฝ่าย พวก เกอเน็ล ปริศชาด หมาย ว่า เปน พวก เปรศซิเด็นต์เดวิศ, ก็ ยิง เอา พวก ทหาร กอง เกอเน็ล ฮานคน ตาย สอง คน, ถูก อาวุธ เปน บาด แผล ๕ คน เพราะ เดือน มืด หา เหน ตัว กัน ไม่. แต่ เขา ยิง กัน อยู่ ที่ นั้น ประมาณ ได้ ๑๕ นาที, จึง ได้ รู้ เปน แน่ ว่า, เปน พวก เดียว กัน.

๏ ฝ่าย เปรศซิเด็นต์ เดวิศ, เหน พวก กอง ทหาร ยก มา ใกล้ เกือบ จะ ถึง อยู่ แล้ว, จึง เอา เสื้อ ของ ภรรยา มา สวม ใส่ แต่ง กาย เปน หญิง, เพื่อ จะ มิให้ ใคร รู้ จัก, แล้ว ลอบ หนี ไป. ๚ะ ณะ เมื่อ หนี ไป นั้น, พวก ทหาร ทั้งปวง สำคัญ ว่า เปน ผู้ หญิง. จึง ภา กัน นิ่ง อยู่, หา รู้ ที่ จะ ทำ ประการ ใด ไม่. แต่ เขา ได้ เหน สำคัญ อีก อย่าง หนึ่ง, คือ รอง ท้าว ที่ ใส่ นั้น สูง ยาว ขึ้น มา ถึง เข่า, จึง เข้าใจ ว่า ชาย แปลง กาย เปน หญิง, เขา จึง ไล่ ติด ตาม ไป จับ ตัว ได้ ใน ทันใด นั้น. ฝ่าย เปรศซิเด็นต์ เดวิศ เหน ขวน ตัว ด้วย กลัว ตาย, จึง ชัก มีด ออก หมาย จะ ฆ่า ผู้ นั้น เสีย. ทหาร คน หนึ่ง จึง เอา ปืน แขน เสื้อ ที่ ยิง ได้ หก นัด นั้น, ออก ส่อง หมาย จะ ให้ กลัว. ครั้น เปรศซิเด็นต์ เดวิศ เหน ดัง นั้น จึง ยอม แพ้แก่ พวก ทหาร, ๆ จึง จับ ตัว ได้. เปรศซิเด็นต์ เดวิศ จึง กล่าว คำ ติเตียน เคาเวอเม็นต์ อเมริกา ว่า, ท่าน รัก แขง ให้ ทะ หาร ตาม มา จับ ลูก เมีย เรา โดย เข้ม แขง ฉนี้. ด้วย แต่ ก่อน

เราได้หมายว่า เกาเวอเม็นต์ ได้เปนใหญ่มีใจ กว้าง ขวาง แล้ว, จะไม่ ยอม ทำ การ ชั่ว เช่น นี้ เลย.

◎ เมื่อการ ที่ จับ เสร็จ แล้ว, ฝ่าย ภรรยา เปรศซิเด็นต์ เดวิศ, จึ่ง พูด กับ เกอเน็ล ฮา เดน ว่า, ให้ ทหาร ทั้งปวง รวัง อย่า ยู่ให้ ใจ เปรศซิเด็นต์มี ความโกรธ ขึ้น, ด้วย กลัว ว่า เปรศซิเด็นต์ เดวิศ, จะ คิด ทำราย แก่ เขา บ้าง.

◎ ข่าว ที่ ว่า มา นี้, อยู่ใน หนังสือ ฝาก ของ เซ็นนิเรล วิลซัน, ฝาก ไป ถึง มิศเตอ ซตอนตัน ที่ เปน ขุนนาง ใหญ่ ฝ่าย ทัพ บก เมือง อเมริกา.

◎ หนังสือ พ่อ ยิ้ม ๆ

◎ ข้าพเจ้า พ่อ ยิ้ม พระภาษิสมยติ บริบูรณ์, ขอ ประกาศ มา แก่ ท่าน ทั้งหลาย ทั้งปวง, ด้วย ข้าพเจ้า กับ ท่าน ผู้อื่น เปน อันมาก คิด กัน จะขุด คลอง, ตั้ง แต่ บ้าน ตอนกระดี่ แขวง เมือง ท่าจีน, มา ออก คลอง บางกอก ใหญ่ ริม วัด ปาก น้ำ แขวง กรุง เทพ ฯ. กว้าง เจ็ด วา, ภูก ห้า สอก ก่อน. แล้ว จะ ขุด ด้วย จักร กลไฟ ภูก อีก สอก หนึ่ง, ฤๅ สอง สอก ตาม สม ควร. เปน หน ทาง ยาวห้า ร้อย เส้น เสศ. ได้ กราบ เรียน ท่าน เสนาบดี ให้ กราบ ทูล พระกรุณา ให้ ทราบ ฝ่าลอองธุลี พระบาท แล้ว. ทรง พระราชดำริห์ พร้อม กับ ความ คิด ท่าน เสนาบดี, ว่า การ ที่ ข้าพเจ้า คิด นั้น ชอบ อยู่. แต่ แพราะ ปี นี้ จะ ต้อง เลิก อากร สวน ใหญ่, แล เข้า ที่ เปน สินค้า ก็ ต้อง ยึด ไว้ เพราะ ฝน แล้ง, ภาษี เข้า ก็เก็บ ไม่ ได้, ภาษี อื่น ก็ ตก ไป ด้วย เปน อัน มาก. พระราช ทรัพย์ หลวง จะ จ่าย มา เปน ทุน ขุด คลอง อย่าง เมื่อ ขุด คลอง อื่น ๆ ยัง ไม่ ภอ, จะ ช้า ไป. ข้าพเจ้า จึ่ง ได้ให้ กราบ ทูล รับ อาสา ว่า, เมือง อื่น ใหญ่ ๆ เขา ขุด คลอง ทำ ทาง, เขา ก็ ไม่ ได้ เอา เงิน แผ่นดิน ไป ใช้, เปน แต่ เขา เรี่ยไร กัน ใน ราษฎร, โดย เงิน เรี่ยไร ไม่ ภอ. เขา ก็ ขอ อำนาก แผ่นดิน เก็บ เอา ตาม เรือ รถ เกวียน, ซึ่ง ขึ้น ล่องไป มา ทาง นั้น, ที ละ เล็ก ละน้อย กว่า การ จะ สำเรร์ ลงได้. จึ่ง โปรด เกล้า ฯ ให้ ข้าพเจ้า คิด ให้ สมควร, เพราะ การ จะ เปน คุณ แก่ ราษฎร ทั่ว กัน.

◎ ข้าพเจ้า คิด การ สอง อย่าง, ๆ หนึ่ง เรือ ยาว ตั้ง แต่ สี่ วา ขึ้น ไป, บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ บาท, ไม่ ได้ บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ สอง สลึง. เรือ ยาว สี่ วา ลง มา ถึง สิบ สอก, บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ สอง สลึง, ไม่ ได้ บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ สลึง. เรือ ยาว สิบ สอก ลง มา, บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ สลึง, ไม่ ได้ บันทุก ของ เก็บ ลำ ละ เฟื้อง. แต่ แพ ไม่ ให้ เดิน. เรือ พ่วง ไม้ ใหญ่, เรือ พ่วง ไม้ เล็ก, เก็บ ลำ ละ กึ่ง ตำลึง, ขา ขึ้น ฤๅ ขา ล่อง มา ทาง นี้, จะ ขอ เก็บ เงิน ตาม พิกัด นี้. ตั้ง แต่ เรือ เดิน ตาม ลำ คลอง นั้น ได้ไป สิบ ปี, กับ ที่ ไร่ ที่ นา ที่ สวน, ยื่น ขวาง ลำ คลอง ขึ้น ไป, ฟาก คลอง ละ สิบ ห้า เส้น. คิด เปน ไร่ ปี หนึ่ง เอา ไร่ ละ สลึง แต่ เจ้า ของ ผู้ จับ ของ ที่ นั้น.

◎ อีก อย่าง หนึ่ง คิด ว่า ถ้า จะ เก็บ อย่าง นั้น, จะ เปน ที่ ต้อง ถุ้งเถียง ขัดเคือง กับ ท่าน ทั้งปวง เปน อัน มาก ไป. ถ้า จะ ไม่ ทำ อย่าง นั้น, จะ ตั้ง โรงหวย ที่ ตำบล เมือง นครไชยศรี, เมือง ท่า จีน สาน ปี, ผู้ มา แทง หวย เท่า ไร่, เมื่อ แทง ไม่ ถูก ก็ จะ กิน, ที่ แทง ถูก ก็ จะ ใช้ สาม สิบ ต่อ, เหมือน การ ใน โรง หวย ตาม ธรรม เนียม ยัก ไม่ อย่าง, ไม่ เรียก เงิน เดิน ทาง เลย. แต่ บัดนี้ ข้าพเจ้า ยัง สงไสย ว่า, ท่าน ทั้งปวง เปน อันมาก จะ ยอม อย่างไร, จะ ยอม ให้ เก็บ เอา ตาม เรือ ขึ้น เรือ ล่อง ฤๅ, ๆ จะ ให้ ตั้ง โรงหวย เก็บ กำไร เอา. ข้าพเจ้า ขอ ปฤกษา ด้วย ท่าน ผู้ ได้อ่าน คำ ประกาศ นี้ ทุก คน, ท่าน ผู้ ได้อ่าน ขอ จง ได้ เขียน หนังสือ ตอบ ให้ ข้าพเจ้า รู้ แต่ สิ้น ๆ. ลง ชื่อ ของ ท่าน ก่อน, ว่า ข้าพเจ้า ชื่อ นี้ อยู่ บ้าน นี้, เหน ว่า ให้ท่าน เก็บ เงิน แต่ ชาว เรือ ขึ้น ล่อง เอา เถิด, อย่า ตั้ง โรง หวย เลย. ฤๅ ว่า ข้าพเจ้า ชื่อ นี้ อยู่ บ้าน นี้, เหน ว่า ให้ ท่าน ตั้ง โรง หวย หา กำไร เอา เถิด, อย่า เก็บ เงิน แต่ ชาว เรือ ขึ้น ล่อง เลย. เมื่อ เขียน แล้ว ให้ เอา ไป ส่ง แก่ พระอินทราธิบดี สีหราชรองเมือง, พระเทพผลู, ตั้ง แต่ วัน จันทร์ เดือน เก้า ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, จน วัน สุกร์ เดือน เก้า ขึ้น สิบ สอง ค่ำ. ถ้า ข้าพเจ้า ได้รู้ ว่า, คน เปน อันมาก ชอบ ใจ ยอม อย่างไร, จะ ยอม ทำ ตาม อย่าง นั้น, ใน สอง อย่าง นี้. ถ้า ท่าน จะ ว่า อย่าง อื่น ไป รับ ไม่ ได้, ฤๅ จะ ทำ หนังสือ บัตร ประกาศ, แล ลง พิมพ์ ที่ โรง พิมพ์ พวก อเมริกา ว่า อะไร ๆ, จะ รับ ก็ไม่ ได้, จะ เชื่อ ถือ ก็ ไม่ ได้.

◎ หมาย ประกาศ มา วัน จันทร์ เดือน เก้า ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปี ฉลู สัปตศก. ๆ

◎ อนึ่ง เจ้าของ หนังสือ จด หมาย เหตุ บางอย่าง อีกอย่าง หนึ่ง นั้น, ชื่อ ว่า ดี. บี. บรัดเล. หนังสือ นี้ มี คน ที่ ซื้อ แต่ ๗๐ คน, ขายขาด ทุน มาก นัก, ขอ ให้ ท่าน ทั้งหลาย ช่วย ข้าพเจ้า ขาย ด้วย เถิด.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้ามาเมื่อไร	กำปั่นชื่อไร	กับบีตันชื่อไร	คี่ตอน	เปนเรืออะไร	มาแต่ไหน
ณะวัน เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ	อิดเด้น	สิวเวอ	๒๕๐	บาก แฮมเบิค	สิงคโปร
๑๕ ค่ำ	ชูเลียเอน	เลนอาด	๑๕๐	ศกูนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร
ขึ้น ๗ ค่ำ	ออดัศต์	ยูเอด	๗๑๓	บาก สยาม	สิงคโปร
๘ ค่ำ	เด็ลลีแคลฟ	กฤษเตียปเซน	๓๐๒	บาก สยาม	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	ไกรดอน	ซเรศ	๗๘๔	บาก ฮอลันด์	ปะตาเวีย
๑๓ ค่ำ	ยอด์เอวิริ	แยก	๔๖๗	บาก อังกฤษ	สิงคโปร
๑๔ ค่ำ	แคมราย	บอศไฟรด์	๒๕๖	ศกูนเนอ สยาม	สิงคโปร

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

ออกเมื่อไร	กำปั่นชื่อไร	กับบีตันชื่อไร	คี่ตอน	เปนเรืออะไร	จะไปไหน
เดือน ๙ แรม ๑๒ ค่ำ	เซนต์ยอด์	เดวิด	๗๒๐	บาก สยาม	เมืองจีน
แรม ๑๓ ค่ำ	ฟเรนซีฟ	กลินด์	๔๘๐	บาก สยาม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	อิไลซาเซน	เซนเซน	๓๔๑	บาก สยาม	นิงโป
๑๔ ค่ำ	ปอลักษ์	บลก	๔๑๗	บาก ฮอลันด์	สุระบายะ
๑๔ ค่ำ	เบศซี	ซอน	๒๘๙	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๕ ค่ำ	โซอาด์พีศ	มูลเลอ	๖๓๐	บาก สยาม	นิงโป
เดือน ๙ ขึ้น ๔ ค่ำ	ชาวา	มาณ	๗๔๐	บาก ฮอลันด์	สุระบายะ
๔ ค่ำ	โซไฟอา	จีน	๑๗๘	ปริก สยาม	สิงโคร
๕ ค่ำ	โปศติลยันด์	คีรวี	๓๕๘	บาก ฮอลันด์	ปะตาเวีย
๖ ค่ำ	โอชัน กวีน	มอละ	๗๒๗	ชีบ สยาม	ฮองกง
๖ ค่ำ	โอเรศทีศ์	วุลฟ	๔๘๐	บาก สยาม	ฮองกง
๗ ค่ำ	บริลลีแอนด์	ยูแซระ	๓๐๐	ชีบ สยาม	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	กิม ฮอง ไตย	ยอร์เซน	๓๐๐	บาก สยาม	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	เซออาริล	แลนซ์	๓๔๔	บาก ฮอลันด์	สุระบายะ
๑๒ ค่ำ	ฟอชูล	ฮอฟแมน	๔๔๗	บาก สยาม	ฮองกง
๑๔ ค่ำ	เจาไซ	เยอโร	๔๖๒	บาก สยาม	ฮองกง
๑๔ ค่ำ	โคลเดน ซตา	จีน	๒๐๑	บาก สยาม	แซ่งไห

◎ เจ้าของ หนังสือ นิราษ เมือง สอนดอน นั้น, อยู่ที่ แพ้ริม ปาก คลอง ขุด ตพาน หัน, ชื่อ นาย จำรง. หนังสือ นิราษ สอนดอน นั้น ยัง มี เหลือ อยู่ บ้าง, ถ้า ผู้ใด จะ ตอ้ง การ, เชิญ ท่านไป ซื้อ ตามชอบ ใจ เถิด.

โรง พิมพ์

◎ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ที่ ริม ปอ้ม ปาก คลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิ ราช สนิท. ถ้า ผู้ใด ๆ ปรารถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เน็อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปรารถนา จะ รับ จ้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง ๆ ราคา ค่า จ้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ ก่อน มาก. ถ้า ฎีกา ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำ ชุ่ม, ถ้า ตี เต็ม หน้า ข้าง หนึ่ง, ถ้า ตอ้ง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ตอ้ง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โยดโนฎ นั้น, เปน หนังสือ จด หมาย สำรับ ที่ นายห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเตร์ แล ซิบบิง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ถึง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลติง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ตอ้ง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

◎ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ๚

◎ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุท อังกฤษ, เท่า กับ กดหมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง ลวัน เปน เล่ม ละ ถึง ตำลึง. ถ้า ชลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แล ใหญ่ ภอ สม ควร.

◎ การแปล หนังสือ. ๚

◎ คำ ไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า รอ้ย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร ภอ ตก ลง กัน ได้.

◎ หนังสือ ขาย. ๚

◎ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัก พูด คำ อังกฤษ จบ ละ ๘ สลึง. แล หนังสือ จินตามะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุท ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา จบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุด ไทย, ทำ เปน สอง เล่ม อังกฤษ, ขาย จบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาด สมุดเปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละ บาท บ้าง, เล่มละสองสลึง บ้าง, เฟื้อง หนึ่งบ้าง, หลาย อย่าง ต่าง ๆ. เชิญ ท่าน ทั้งหลาย มา หาข้าพเจ้า ที่ โรงพิมพ์

ข้าพเจ้า ผู้ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล นั้น เทอญ.

◎ พ่อ ค้า ๚

◎ เวอชีน แอน กัมเปนี่, เปน พ่อ ค้า อะเมริกัน สำรับ ขาย เครื่อง กำปั่น, แล เสบียง อาหาร ที่ สำรับ ใช้ใน กำปั่น ควัย, แล ขาย สิ่ง ของ อื่น ต่าง ๆ, ที่ คน ใน กรุง เทพ ฯ จะ ตอ้ง การ. แล เปน พวก สำรับ ขาย ของ ใน การ เลหลัง. ตั้ง อยู่ที่ บ้าน ตอก ควาย น่า วัด บาทหลวง.

◎ พวก ริมีซะมิศ แอน กัมเปนี่, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ, ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน ตอก ควาย ริม ตึก กงสุล ฝรั่งเศศ, มี ของ เครื่อง สำรับ เรือ แล ของ ฝรั่งเศศ, แล ของ อังกฤษ หลาย อย่าง ต่าง ๆ เปน อันมาก.

◎ พวก ซิวิลแมเลอย์ แอน กัมเปนี่, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน กะดีจีน แห่ง หนึ่ง, ตั้ง อยู่ ที่ ตอ้ง สนาม น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรค แห่ง หนึ่ง, มี เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ ที่ มา แต่ ประเทศ ยุรย เปน อัน มาก.

◎ อนึ่ง มิศฟะรันซิศ จิต, เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ปรารถนา จะ ให้ คน ใน กรุง นอก กรุง เข้าใจ ว่า, ตัว นั้น อยู่ ที่ แพ น่า บ้าน กะดีจีน, ได้ เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ต่าง ๆ. รูป ที่ ได้ ชัก ไว้ แล้ว นั้น, ก็ มี หลาย อย่าง, คือ รูป วัง, แล รูป วัด, รูป ตึก, รูป เรือน, แล รูป เงา ต้นไม้, แล รูป ท่าน ผู้ มี วาศนา ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปรารถนา, จะ ให้ ข้าพเจ้า ไป ชัก เงา รูป ที่ บ้าน ของ ท่าน, ข้าพเจ้า ก็ จะ ไป ทำ, ราคา ค่า จ้าง นั้น จะ เอา แต่ อย่าง กลาง ภอ สม ควร.

◎ หนังสือสำแดงการ

ที่ จะทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอกริคอเดอ ต่อ ไป.

◎ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ดี ต่างหาก, เปน สี่ ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ บอก ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้าน เมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลประสาตร วิชา การ ต่าง ๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ลอม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง บัดเตเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง บีแนง, เมือง พม่า, เมือง ยังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำใบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา. จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ เหล่า นั้น, ซึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอก ริคอเดอ, จะ เอา ใจ ใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมาย เหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้ จำเริญ ดี ขึ้น.

◎ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เปน สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้ง ปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง บีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มี ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละ สอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ตาย เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา บี ละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมาย เหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก ริคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้ง หลาย เดือน ละ สอง ครั้ง, จะ บอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก ริคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก ริคอเดอ, ๆ จึง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เปน ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เห็น ว่า, จะ เปน ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ มั่น คง, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้า ใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้ง ปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ด วัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้า ใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง ส่อง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เห็น ไกล แล ไกล ได้. ถ้า หา มี กล้อง ส่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตา บอด มิ ได้ เห็น เลย.

◎ ราคา หนังสือ บางกอก ริคอเดอ

◎ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง ร้อย, สาม ร้อย เล่ม, คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ที่ เดือน ละ สอง ใบ นั้น, ต้อง ขาย เปน เล่ม ละ ห้า บาท, คือ บี หนึ่ง ห้า บาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ซื้อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อ ไร, เจ้า ของ บางกอก ริคอเดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สอง บาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ซื้อ สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ที่ พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ที่ พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอก ริคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เข้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ชื่อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ ข่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ป้อม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

◎ จดหมาย เหตุ ออก เมื่อ ไร ฯะ

◎ ตั้ง แต่ นี้ ไป จดหมาย เหตุ เหล่า นี้, จะ ออก ใน วัน กลาง เดือน, แล วัน สิ้น เดือน เสมอ ไป เปน นิจ. ผู้ ใด ๆ ปรารถนา จะ ได้ จดหมาย เหตุ ใบ อัน ใด อัน หนึ่ง โดย เรว, ก็ จง มา เอา ค่ำ วัน กลาง เดือน, แล ค่ำ วัน สิ้น เดือน ก็ ได้,

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. I เล่ม ๑ บางกอกเดือนเก้า แรมสิบสี่ค่ำ จุลศักภาช ๑๒๒๗ August 21st 1865 คฤษศักภาช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๒ No. 12.

รูป หัวใจ มนุษ

◎ บัดนี้ จะว่าด้วย ตำรา โลหิต เดินใน หัวใจ ต่อไป. ในจดหมายเหตุใบที่ ๑๐ ได้สำแดง หัวใจ มนุษ บ้าง เล็กน้อย. บัดนี้ จะสำแดงให้กว้างขวาง ต่อไปอีก. มีคำถาม ว่า, ทำไฉน โลหิต ใน กาย มนุษ จึ่งเดินไปเดินมา เปนเหตุ อย่างไร. ตอบ ว่า, หัวใจ มนุษ ที่ตั้งอยู่ใน อก เปน เครื่อง ฉีด เครื่อง สูบ, โลหิต จึ่งไหล จาก หัวใจไป ทั่ว กาย, แล้ว ก็ กลับ เข้า มา สู่หัวใจ อีก, ก็ ฉีด ออก ไปอีก, ไม่ อยุดดั่งนั้น. เหมือน กับ เครื่อง ฉีด น้ำ สูบ น้ำ เข้าไป, แล้ว น้ำ นั้น ก็ ฉีด ออก ไป แล้ว, ก็ สูบ เข้า มา แล้ว, ก็ ฉีด ออก ไป ไม่ อยุด. ถ้า หัวใจ มนุษ นั้น ไม่ ได้สูบ แล ฉีด โลหิต ให้ไหล ไปไหล มา เสมอ แล้ว, ชีวิตร มนุษนั้น ก็ จะ ดับ ไป ใน บัดเดี๋ยว นั้น, ด้วย เหตุ ว่า โลหิต นั้น เปน ที่ชูชีวิตร ทั่วทั้ง กาย. ส่วน อาหาร ทั้งปวง ที่ มนุษ กิน นั้น, ก็ กลับ กลาย เปน โลหิต ก่อน, แล้ว ก็ ไหล ซึม ซาบ ไป ทั่ว ทั้ง กาย, เปน เหตุที่ จะ ชูชีวิตร ไว้. ถ้า อาหาร นั้น มิได้ กลับ เปน โลหิต แล้ว, ก็ ไม่ เลี้ยง ชีวิตร ได้เลย.

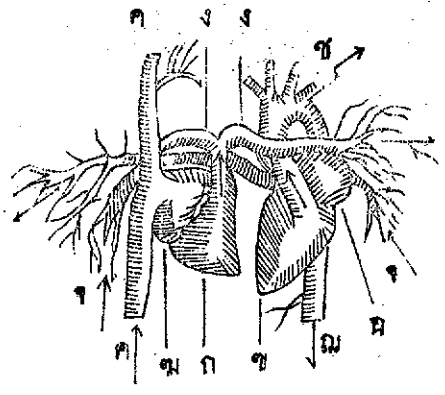

◎ ใน หัวใจ มนุษ นั้น, มีเครื่อง สูบ แล ฉีด อยู่ สอง สำรับ ยึด, อยู่ด้วย เอ็น ชิด กัน. ใน จด หมาย เหตุ ที่ ก่อน นั้น, เรา ได้สำแดง หัวใจ สอง อัน ที่ ผิด กัน อยู่, ดู เหมือน เปน อันเดียว เปน ปรกติ ใน มนุษ อย่าง นั้น. บัดนี้ เรา จะ เปลี่ยน แผ่น ที่, กระทำให้ หัวใจ แยก ออก ไป เปน สอง หัวใจ น่อย หนึ่ง, แต่ ภอ จะให้ เหน ว่า, เปน เครื่อง สูบ เครื่อง ฉีด สอง สำรับ, ให้เปน ซ้าย ขวา อย่าง แผน นี้. ตัว, ก, นั้น ชี้ หัวใจ ข้าง ขวา. ตัว, ข, นั้น ชี้ หัวใจข้าง ซ้าย. ตัว, ค, ค, นั้น ชี้โลหิต ดำ ไหล สู่ ชาน หัวใจ ขวา. ตัว, ฆ, นั้น ชี้ ชาน ขวา. ตัว, ง, ง, นั้น ชี้โลหิต ฉีด ออก จาก หัวใจ ขวา, เข้า สู่ ปอด ใน อก ทั้ง ซ้าย ขวา ถูก ลม หาย ใจ, แล้ว ก็ เปน สี แดง ไป. ตัว, จ, จ, นั้น ชี้โลหิต ไหล จาก ปอด ทั้ง สอง, ไหล เข้าไป สู่ ชาน หัวใจ ข้าง ซ้าย. ตัว, ฉ, นั้น ชี้ ชาน ข้างซ้าย. ตัว, ช, นั้น ชี้ คลอง โลหิต แดง ฉีด ออก จาก หัวใจ ซ้าย, ไหล แยก เปน ทาง ขึ้นไป ศีศะ บ้าง, แขน บ้าง, แล้ว ก็ เลี้ยว ลง ตาม กะดูก หลัง, แล้ว ก็ แยก ลง ขา ซ้าย ขวา. ตัว, ฌ, นั้น ชี้ คลอง โลหิต แดง ที่ ลง มา ตาม กะดูก หลัง นั้น. หัวใจ ทั้งสอง ไม่ ได้ ฉีด พร้อม กัน. ข้าง ขวา ฉีด ก่อน. เมื่อ ข้าง ขวา อยุด, ข้าง ซ้าย ก็ ฉีด, ๆ เปลี่ยน กัน เสมอ อยู่ไม่วิปะริต.

◎ หัวใจ อาจ ฉีด ได้, ก็ เพราะ เอ็น นั้น ชัก เข้า จึ่ง ฉีด ได้. เอ็น มังสะ หัวใจ นั้น เกี่ยว ประสาน กัน ไป มา. เมื่อ เส้น นั้น ชัก เข้า, ก็ ให้ หอ้ง โลหิต หุบ เข้า ชิด กัน สนิด ดี, โลหิต ที่ อยู่ ใน ห้อง นั้น, จึ่ง ฉีด ออก ไป แห้ง หมด. เอ็น หัวใจ ที่ ประสาน ที่ ชัก ข้าง ขวา นั้น ทั้ง เล็ก ทั้ง อ่อน, เอ็น หัวใจ ที่ ประสาน ที่ ชัก ข้าง ซ้าย นั้น ทั้ง โต ทั้ง แขง แรง นัก. เปน ไป ดั่ง นี้ ก็ เพราะ เหน ว่า เอ็น หัวใจ ที่ ชัก ข้าง ขวา นั้น, ฉีด โลหิต ไป ถึง แต่ เพียง ปอด. เอ็น หัวใจ ที่ ชัก ข้าง ซ้าย นั้น, ฉีด โลหิต ไป ไกล ทั่ว ทั้ง กาย ที่ ชาน หัวใจ ทั้ง ขวา ทั้ง ซ้าย นั้น, นี รู ที่ให้ โลหิต ไหล เข้าไป. ใน ห้อง. รู นั้น วัด โดย กว้าง ประมาณ นิ้ว หนึ่ง. ที่ ปาก รู นั้น มี เนื้อ พังผืด เปน กลีบ อยู่ สาม กลีบ ติด อยู่. เมื่อ โลหิต เตม ห้อง แล้ว มัน ก็ ปิด รู นั้น ไว้, ไม่ ให้ โลหิต ออก ได้. เมื่อ ห้อง นั้น หุบ

เข้าด้วย เส้นชักนั้นให้โลหิตนั้นไหลออกไปทางอื่น. เหมือนกับเครื่องสูบลมนั้น, เมื่อลมนั้นเข้า, ก็เข้าทางหนึ่ง, เมื่อออกก็ออกทางหนึ่ง. ด้วยทางที่ลมเข้านั้น, เมื่อหุบเข้าก็มีลูกลมบีบประตูนั้นไว้, ไม่ให้ลมนั้นออกได้ตามที่เข้า. บันดาโลหิตดำทั้งหมด, ก็ไหลเข้าไปในชานข้างขวา, แล้วชานนั้นก็หุบเข้า, ให้โลหิตนั้น, เข้าไปในห้องหัวใจข้างขวา. ประตูที่รูนั้นจึ่งบีด. ห้องหัวใจข้างขวานั้น, จึ่งรัดเข้าให้โลหิตนิดออกตามคลองที่เข้าไปสู่ปอด. ครั้นโลหิตดำนั้นถูกลมหายใจที่ปอด, ก็กลับแดงขึ้น, แล้วก็ไหลกลับมาตามคลองที่ตัว, ข, ข, ชี้นั้น, เข้าไปสู่ชานข้างซ้าย. ชานข้างซ้ายนั้นก็หุบเข้ายังโลหิตให้ลงไปสู่ห้องหัวใจข้างซ้าย. แลรูชานที่เป่นกลีบบีดอยู่สามกลีบนั้น, ก็บีดมิด. ห้องโลหิตข้างซ้ายนั้น, จึ่งรัดเข้าให้โลหิตนั้นไหลออกตามคลองที่ตัว, ช, ชี้นั้น, ให้ไหลไปทั่วทั้งกาย, เป่นที่ชูชีวิตร์ไว้, เหมือนบิดามารดาที่สงเคราะห์แก่ลูก, ตามที่ลูกต้องการนั้น. โลหิตนั้นก็เป่นที่สงเคราะห์แก่กายทั้งปวง, คือให้เป่นกระดูก, เป่นหนัง, เป่นเอ็น, เป่นเนื้อ, เป่นน้ำ, สารพัดเป่นทั่วทั้งกาย.

เคมมิศตรี บท ๒๓

๑ ในใบก่อนนั้น, เราได้ว่าด้วยอกซุเซน เป่นตำราเคมิซะตรี, ได้ว่าๆ ลมอากาษนั้นมิได้เป่นสิ่งเดียวเป่นสองสิ่ง, คืออกซุเซนสิ่งหนึ่ง, นิดโรเซนสิ่งหนึ่ง. ว่าเป่นอกซุเซนนั้น ๒๐ ส่วน, ว่าเป่นนิดโรเซน ๘๐ ส่วน. เราได้บอกว่าทำอย่างไรจึ่งจะได้อกซุเซนแยกจากสิ่งอื่น, ให้ออกเห็นปรากฏได้. เดี๋ยวนี้จะว่าต่อไปว่าด้วยอกซุเซนนั้น.

๑ ประการหนึ่งอกซุเซนนั้นเป่นที่จะยังไฟให้ติด. ถ้าแม้นเครื่องไฟถ้าปราศจากอกซุเซนแล้วไฟก็ไม่ลุกเลย. ถ้าอยากจะรู้ในข้อนี้ว่าจะจริงฤๅไม่จริง, ก็จงกระทำลมอากาษให้อกซุเซนกับนิดโรเซนให้แยกออกต่างกันใส่ไว้คนละขวด. แล้วจึ่งเอาไฟจุดเทียนใส่ลงในขวดนิดโรเซน, เทียนที่ติดไฟนั้นก็จะดับในพริบตาเดียว. แล้วเอาเทียนที่ไม่มีเปลวแต่มีไฟยังติดอยู่ที่ไส้เทียนนั้นใส่ลงในขวดอกซุเซน, เทียนนั้นก็จะลุกเป่นเปลวโตใหญ่ขึ้นเอง. ใช่แต่เท่านั้น, ถ้าจะเอาลวดเหล็กแลเทียนเล็กๆ ติดไฟติดไว้ที่ปลายลวดเหล็ก, แลเอาลวดนั้นใส่ลงในขวดอกซุเซน, ไฟไหม้เทียนนั้นหมดแล้ว, ไฟก็จาไหม้ติดลวดเหล็กนั้นด้วย.

๑ อนึ่งคนทั้งปวงก็รู้ว่าถ้าจะพัดไฟๆ ก็จะลุกขึ้นเรว, แต่เหตุที่ไฟลุกขึ้นนั้น, เขาก็มิได้รู้. เหตุนั้นคืออย่างไร. คืออย่างนี้, คือว่าเมื่อพัดไฟนั้นลมมันเข้าเรวกว่าก่อน, แลอกซุเซนที่อยู่ในลมนั้นได้เข้าถูกเครื่องไฟนั้นมากขึ้น, จึ่งกระทำให้ไฟนั้นลุกได้. ถ้าจะเอาลมที่ไม่มีอกซุเซนพัดเข้าที่ไฟนั้น, ไฟก็ไม่ลุกเลย, ถึงจะพัดไปยังค่ำไฟก็ไม่ลุก. อนึ่งถ้าจะเอาเทียนติกไฟแล้วใส่ไว้ในที่บที่ลมเข้ามิได้, แล้วเทียนมันก็จะไหม้เสียกว่าอกซุเซนนั้นจะหมด, อกซุเซนหมดเมื่อไรเทียนก็จะดับเมื่อนั้น.

๑ ประการหนึ่งอกซุเซนนั้นเป่นที่จะเลี้ยงชีวิตรสัตว. สัตวทั้งปวงนั้น, ถ้าไม่มีอกซุเซนอยู่ในลมหายใจเข้าออกแล้ว, มันก็จะตายเรว. ถ้าจะเอาสัตวเล็กๆ มีหนูแลนกเป่นต้นใส่ลงในขวดแลบีดปากขวดให้มิด, มันจะหายใจอยู่ได้กว่าอกซุเซนนั้นจะหมด. อกซุเซนหมดเมื่อใดมันก็จะตายเมื่อนั้น. แต่หากว่าถ้าจะใส่สัตวนั้นไว้ในขวดที่มีอกซุเซนสิ่งเดียวสัตวนั้นก็จะมีชีวิตรนานอยู่ศักสามเท่า.

๑ มีคำถามว่า, เป่นเหตุอย่างไรที่อกซุเซนนั้น, จะเลี้ยงชีวิตรสัตวไว้ได้. ตอบว่าอกซุเซนนั้นเป่นที่ชำระโลหิตให้สอาดดี. แรกเดิมโลหิตที่นิดออกจากหัวใจนั้น, ก็เป่นดีแดงสอาดบริสุทธิ์, แต่เมื่อมันจะกลับเข้ามาหาหัวใจอีกนั้นมันก็ดำไป, ไม่บริสุทธิ์เหมือนแต่ก่อน. โลหิตดำนั้น, มันเข้าไปในปอดกับลมอากาษที่หายใจเข้านั้น, แล้วอกซุเซนที่อยู่ในลมนั้นก็จะเข้าติดกับเลือดดำนั้น, ให้กลับเป่นดีแดง. แลเมื่อหายใจออกนั้น, นิดโรเซนได้หอบเอาของที่ไม่สอาดออกทิ้งไว้ข้างนอกนั้น.

๑ เรารู้ดังนี้เป่นแน่ด้วยเหตุอันใด. ก็รู้ว่าด้วยมีคนหลายคน, ได้เอาเลือดดำใส่ลงในขวดที่มีอกซุเซนสิ่งเดียวนั้น, แล้วส่ันให้อกซุเซนกับเลือดนั้นปนกันเข้า, ศักครู่หนึ่งเลือดดำนั้นก็จะกลับเป่นดีแดงงามบริสุทธ์, จึ่งรู้ว่าอกซุเซนนั้นเป่นที่จะสังโลหิตให้เป่นดี.

คำ ตอบ หลวง พิไชยวาริ์

๏ ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ความ ตาม ซึ่ง หลวง พิไชยวาริ์ มา ลง หนังสือ พิมพ์ บางกอก ริคอเดอ นั้น ถี่ ถ่วน. แต่ หลวง พิไชย วาริ์ ยัง ปก บิด บัง ความ สำคัน ไว้ ข้อ หนึ่ง, คือ ว่า เดิม หลวง พิไชย วาริ์ ร้อง กล่าว โทษ, พระยา สมบัติยาธิบาน ขุน ราชดานา หลวง ภาสีวิเสศ, ว่า ด้วย คบ คิด กัน ฉ้อ เงิน ฉ้อ เหล็ก หลวง, ความ นี้ ทรง ทราบ ใต้ ฝ่าละออง ธุลี พระบาท แล้ว. โปรด เกล้า ตั้ง ตระลา การ ๔ นาย ให้ ชำระ, แต่ พันหัว เจ้า ท่าน ที่ สมุห์ พระกระลาโหม เป็น ประธานา ธิบดี ใน การ นี้, ตระลาการ ชำระ ได้ จำนวน เหล็ก ของ หลวง ค้าง แล้ว. หลวง พิไชย วาริ์ ทำ เรื่อง ราว มา ยื่น แก่ ตระลาการ ฉบับ ๑, อยู่ อีก ๔ วัน มา ยื่น อีก ฉบับ ๑, รวม เป็น๒ ฉบับ, ความ ถูก กัน เหมือน ที่ ลง หนังสือ พิมพ์, เมื่อ ตระลาการ นำ ขึ้น กราบ เรียน พันหัว เจ้าท่าน ที่ สมุห์ พระกระลาโหม นั้น. พันหัวเจ้าท่าน พิจารณา ดูโดย ละเอียด, เหน ว่า ไม่ ต้อง ที่ชำระ, พันหัว เจ้าท่าน จึง ให้ ตัก หลัง เรื่อง ราว เขียน ด้วย น้ำหมึก คืน ให้ หลวง พิไชย วาริ์ไป, ที่ ตัก หลัง เรื่อง ราว นั้น ว่า.

๏ วัน สุกร์ เดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ ปี ฉลู ศก ตระลาการ นำ เรื่อง ราว หลวง พิไชย วาริ์ ๒ ฉบับ นี้, ขึ้น กราบ เรียน พันหัวเจ้าท่าน ที่ สมุห์ พระกระลาโหม ทราบ แล้ว. พันหัว เจ้าท่าน มี บันชา ว่า, ไทย จีน ทั้งหลาย ซึ่ง รับ ทำ ภาสี อากร ทั้ง ปวง นั้น, เพราะ เหน ว่า มี เสศ กำไร จึง ได้ รับ ทำ ตาม พิกัษ เจ้า พนัก งาน ตั้ง ไว้ นั้น ทุก ๆ ภาสี อากร. แล ซึ่ง หลวง พิไชย วาริ์ ว่า หลวง ภาสีวิเสศ รับ ทำ ภาสี ดีเหล็ก คิด ฉ้อ หลวง นั้น, หลวง ภาสีวิเสศ ก็ มิได้ เป็น เจ้า พนัก งาน เบิก เงิน จ่าย เงิน. หลวง ภาสีวิเสศ รับ ทำ ภาสี ดีเหล็ก ก็ รับ สัญญา พิกัด, ต่อ เจ้า พนัก งาน ตาม อย่าง เจ้า พนัก งาน ให้ จีน นาย เตา ทำ มา แต่ ก่อน. ถึง งวด ถึง ปี ก็ ต้อง ส่ง เงิน ภาสี ตาม รับ ทำ. จะ ขาด ทุน ได้ กำไร ก็ อยู่ กับ หลวง ภาสีวิเสศ. เรื่อง ราว๒ ฉบับ นี้ ไม่ ต้อง ที่ ชำระ, จึง ตัก หลัง คืน เรื่อง ราว ให้ หลวง พิไชย วาริ์ไป.

๏ ความ ตัก หลัง นี้ ไม่ ชอบใจ หลวง พิไชย วาริ์, ๆ มี ความ โกรธ คลั่ง แทบ จะ เป็น บ้า, บิด ความ ตัก หลัง เรื่อง ราว ไว้. หลวง พิไชย วาริ์ เอา แต่ ความ ของ ตัว มา ลง พิมพ์, ประกาษ ให้ ท่าน ทั้งหลาย ทราบ. แต่ ข้าพเจ้า ไม่ เหน ว่า หลวง พิไชย วาริ์ เป็น คน ฉลาด, เหมือน คำ คน ไม่ รู้ การ สรรเสญ. ถ้า เป็น คน ฉลาด จริง, ก็ คง เอา ทั้ง ความ ใน เรื่อง ราว ทั้ง ตัก หลัง เรื่อง ราว ลง พิมพ์ ให้ หมด. ท่าน ทั้ง หลาย ที่ ได้ อ่าน นั้น จะ ได้ อ่าน พิจารณา ดู. แล ตระลาการ ชำระ ได้ เงิน หลวง คืน แต่ พระยา สมบัติ ยาธิบาล, ขุนน ราชนาคา, ๓๓๑๓ ชั่ง นั้น ก็ เป็น ความ ชอบ หลวง พิไชย วาริ์. ซึ่ง หลวง พิไชย วาริ์ ยัง ถือ โง่ ถือ โกรธ แก่ ความ นั้น, ข้าพเจ้า เหน ไม่ สม กับ เป็น คน มี ความ ชอบ เลย.

◎ การ ค้า ขาย ที่ บีแนง แล มะลกา แล สิงคโปร์

๏ เมือง บีแนง, แล เมือง มะลกา, แล เมือง สิงคะโปร์, ทั้ง สาม เมือง นี้ รวม เข้า ด้วย กัน เรียก ว่า, ซะเตรศ เซ็ตเติลแมนต์, แปล เป็น คำ ไทย ว่า, บ้าน เมือง อยู่ ที่ ริม น้ำ ช่อง ทเล แคบ. เมือง บีแนง นั้น ขึ้น แก่ เมือง อังกฤษ, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๐๖ ปี เป็น ๗๙ ปี มา แล้ว. มี เมือง ขึ้น แก่ เมือง บีแนง เมือง หนึ่ง ชื่อ เวเลศลี. เมือง บีแนง เป็น เกาะ, เมือง เวเลศลี นั้น เป็น ฝั่ง แผ่นดิน. ทั้ง สอง เมือง นี้ อยู่เคียง กัน. ถ้า จะ วัด ที่ เป็น สี่ เหลี่ยม ๆ ละ ไมล์, ก็ จะ ถึง ๓๐๐ เหลี่ยม. แล ไมล์ หนึ่ง นั้น คือ ๔๐ เส้น ย่อน นิด เดียว. แล ใน เมือง บีแนง, แล เมือง เวเลศลี นั้น, มี คน อยู่ ๑๒๖๗๐๐. แล การ ค้า ขาย ใน บี ขอ แล บีกุญ นั้น, เงิน ขา เข้า เป็น ล้าน หนึ่ง กับ ๗ แสน ๑๙ พัน สอง ร้อย๖๕ เงิน ซะเตอลิง, คิด เป็น เงิน เหรียน ประมาณ ๙ ล้าน, ๕ แสน ๙ หมื่น ๖ พัน ๓ ร้อย๒๕ เหรียน. ขา ออก นั้น๒ ล้าน ๕ แสน ๖ หมื่น ๘ พัน ๒๗ เงิน ซะเตอลิง, คิด เป็นเงิน เหรียน ประมาณ ๑๒ ล้าน ๙ แสน ๔ หมื่น ๑๓๕ เหรียน. รวม กัน ทั้ง ขา ออก ขา เข้า, เป็น เงิน๒๑ ล้าน ๔ แสน ๓ หมื่น ๖ พัน ๔๖๐ เหรียน.

๏ อนึ่ง เมือง มะลกา นั้น, ได้ ขึ้น กับ อังกฤษ เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๒๔ ปี, คือ เป็น ๔๑ ปี มา แล้ว. แต่ ก่อน นั้น เป็น เมือง ขึ้น แก่ เมือง ฮอลันด์, ๆ ได้ ยก ให้ แก่ อังกฤษ. ถ้า จะ วัด ที่ นั้น เป็น ท่อน ๆ เป็น ๔ เหลี่ยม ๆ ละ ไมล์, ก็ จะ มี ๑๑๕๐ ท่อน. แล มี คน อยู่ ๗๑ พัน กับ ๖๐๐ คน. การ ค้า ขาย ใน บี ขอ จัตวาศก, แล บี กุญ เบญจศก สอง บี นั้น, ขา เข้า เป็น เงิน๒ ล้าน๒ หมื่น ๗๑ พัน ๕๒๐ เหรียน. แล ขา ออก นั้น เป็น เงิน ล้าน ๑ กับ ๗ แสน ๙ หมื่น ๘๐๐๐ เหรียน. คิด รวม ด้วย กัน ทั้ง ขา เข้า ขา ออก เป็น เงิน ๔ ล้าน ๗ หมื่น ๙ พัน ๔๒๐ เหรียน.

๏ เมื่อ แรก ได้ ยก ธง อังกฤษ ตั้ง ขึ้น ที่ เมือง สิงคโปร์ นั้น, เปน ศกษ ศักราช ๑๘๑๙ ปี, คือ ได้ ๔๖ ปี มา แล้ว. ตั้ง แต่ นั้น มา เรือ ค้า ขาย เข้า ออก ไม่ ต้อง เสีย ค่า ธรรมเนียม. ถ้า จะ วัด ที่ เกาะ เมือง สิงคโปร์ เปน ท่อน ๆ เปน ตาตรางสี่ เหลี่ยม, ก็ จะ มี ๒๐๖ ท่อน. มี คน ที่ นั้น ๘ หมื่น กับ ๗๐ คน. การ ค้า ขาย ใน ปี จอ จัตวา ศก, แล ปี กุญ เบญจศก นั้น, ขา เข้า เปน เงิน ๓๑ ล้าน ๗ แสน ๓ หมื่น ๕๐๐ เหรียน. แล ขา ออก นั้น เปน เงิน ๒๖ ล้าน ๙ แสน ๘ หมื่น ๘ พัน ๗๕๐ เหรียน. คิด รวม ด้วย กัน ทั้ง เข้า ออก, เปน เงิน ๕๘ ล้าน ๗ แสน ๒ หมื่น ๓ พัน ๗๕๐ เหรียน. ถ้า จะ รวม การ ค้า ขาย ที่ เมือง บีแนง, แล เมือง มะลกา, แล เมือง สิงคโปร์, ทั้ง สาม เมือง นี้, รวม เข้า ด้วย กัน ใน สอง ปี นั้น, ขา เข้า เปน เงิน ๔๑ ล้าน ๖ แสน ๒ พัน ๗๙๕ เหรียน, ขา ออก เปน เงิน ๔๑ ล้าน ๖ แสน ๒ หมื่น ๖ พัน ๘๘๕ เหรียน.

๏ อนึ่ง ทั้ง สาม เมือง นั้น, เงิน ภาษี ต่าง ๆ ที่ เก็บ ได้ ใน ๔ ปี นับ แต่ ต้น ปี ระกา ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, เปน เงิน ๓ ล้าน ๓ แสน ๗ หมื่น ๘ พัน ๒๒๕ เหรียน. แล ส่วน เงิน ที่ ใช้ เปน เบี้ย วรรษ, ฝ่าย ตำแหน่ง พล เรือน ใน สี่ ปี นั้น, เปน เงิน ๒ ล้าน ๓ แสน ๙ หมื่น ๓๓๐ เหรียน. แล ส่วน ตำแหน่ง ฝ่าย ทหาร ทับ บก นั้น, เปน เงิน ๕ แสน ๗ หมื่น ๒๖๐๐ เหรียน. ฝ่าย ทหาร ทับ เรือ, ๓๗๒๐๐ เหรียน.

๏ อนึ่ง ใน สาม เมือง นั้น ต้อง ใช้ เงิน รักษา คน โทษ, ประมาณ ปี ละ แสน หนึ่ง กับ ๑๒ พัน ๕๐๐ เหรียน. แล คน โทษ นั้น นับ ได้ ๓๔๐๐ คน.

การค้าขายที่เมืองสิงคโปร์ ในปีกุญ

ขา ออก ไป ถึง ไหน	คิด เปน เงิน เหรียน	ขา เข้า มา แต่ ไหน
ถึง เมือง จีน	๑๒๐๖๔๗๙๐	เมือง จีน ๖๔๕๓๗๒๓๐
ถึง เมือง ฮองกง	๗๓๖๖๖๕๕	เมือง ฮองกง ๖๔๔๔๕๓๕
เมือง มนีลา	๒๗๙๔๓๑๕	เมือง มนีลา ๑๐๙๖๐๙๙๐
เมือง ยี่ปุ่น	๕๔๔๔๙๕	เมือง ยี่ปุ่น ๖๔๑๙๑๕๕
เมือง ชาวา	๓๗๖๐๑๒๕	เมือง ชาวา ๑๑๒๐๙๕
เมือง ยวญ	๑๙๒๙๙๕	
เมือง สยาม	๕๙๗๙๐	เมือง สยาม ๑๐๓๐๓๐
เมือง สิงคโปร์	๗๔๓๔๐๕๐	เมือง สิงคโปร์ ๙๑๕๒๖๖๑๐
รวม กัน	๓๓๗๙๗๑๙๕	๙๗๗๒๖๖๑๕

๑ หนังสือ บาญชี ที่ ว่า มา นี้, ได้ คัด ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ ที่ เรียก ว่า, ซะเตรศไตม์.

๏ การ ค้า ขาย ที่ เมือง ย่าง กุ้ง ๆ

๏ ใน สอง ปี ที่ ล่วง มา แล้ว, คือ ปี กุญ เบญจะศก ปี ชวด ฉศก นั้น, เมือง พม่า ได้ ค้า ขาย มาก กว่า, ปี ก่อน นั้น ได้ ๗ ล้าน กะ ๕ แสน รูเบี้ย เสศ, ที่ สินค้า เมือง พม่า ขาย ลง กำปั่น ดีขึ้น เช่น ว่า มา นี้, ก็ เพราะ เกิด การ ศึก สงคราม ที่ เมือง อเมริกา, แล เพราะ ที่ เมือง ไทย ฝน แล้ง เข้า กล้า เสีย ด้วย, สินค้า ที่ เมือง พม่า จึง ขาย ดี มี ราคา นัก. หัว เมือง พม่า ที่ พวก มอญ อยู่ นั้น, ใน ปี ระกา ตรี ศก, แล ปี จอ จัตวา ศก นั้น, ราคา สินค้า ที่ ซื้อ ขาย ทั้ง ขา เข้า ขา ออก นั้น, เปน เงิน รูเบี้ย ได้ ๔ ร้อย ๗๐ ล้าน รูเบี้ย เสศ. ใน ปี กุญ เบญจะศก, แล ปี ชวด ฉศก นั้น, ซื้อ ขาย สินค้า ทั้ง ขา เข้า ขา ออก แทบ จะ ถึง ๘๐๐ ล้าน รูเบี้ย. ใน สอง ปี นั้น แต่ เข้า สิ่ง เดียว ที่ ขาย ลง กำปั่น ได้ ถึง

๑๐ ล้าน เหรียน, แต่ ราคา ฝ่าย สิง เดียว ได้ ขาย ไป จาก เมือง มอญ ใน สอง ปี นั้น, เปน เงิน ได้ ถึง ล้าน หนึ่ง, กับ ๒ แสน ๕ หมื่น เหรียน. ไม้ สัก ที่ ขาย ใน เมือง มอญ ใน สอง ปี นั้น, เปน เงิน ได้ ล้าน หนึ่ง กับ ๔ แสน รูเบี้ย, แต่ ที่ มณแมง นั้น, ก็ ขาย ไม้ สัก ได้ มาก กว่า เมือง ย่างกุ้ง, แล้ว ราคา ถูก กว่า เมือง ย่างกุ้ง, ด้วย. ที่ เมือง ย่างกุ้ง นั้น มี น้ำมัน ดิน ขาย ด้วย, แต่ ใน บ่อ น้ำมัน ดิน นั้น ไม่ สู้ บริบูรณ เหมือน บ่อ เมือง อเมริกา, พ่อค้า จะ รับ ไป ขาย เมือง อังกฤษ ไม่ ได้, เพราะ ที่ เมือง อังกฤษ ได้ ซื้อ มา แต่ เมือง อเมริกา มาก แล้ว ถูก.

๏ แล ที่ เมือง ย่างกุ้ง นั้น, เขา ได้ ซื้อ ม้า มา แต่ เมือง ฝ่าย เหนือ มาก, แล เคาเวอเมนต์ เมือง พม่า ยอม ให้ ขาย ม้า ไป เมือง นอก ได้, แต่ โค, แล กระบือ, นั้น ไม่ ยอม ให้ ขาย ไป เมือง นอก ได้, เพราะ กลัว ว่า เขา จะ เอา มัน ไป ฆ่า กิน เสีย, แล งัว ควาย ที่ ริม แม่น้ำ อิรวดี นั้น, ใน ที่ ประมาณ ๒๐๐ ไมล์ นั้น ดู มาก นัก งาม ดี, น่า ซื้อ ดี กว่า งัว ควาย ใน แว่น แคว่น เมือง บังกล่า มาก. แต่ เคาเวอแมนต์ ไม่ ยอม ให้ ชาติ อังกฤษ ซื้อ ขาย ไป นอก เมือง. ถ้า จะ ขอ ให้ ท่าน มี หมาย ประกาษ ยอม ให้ ซื้อ ไป ขาย เมือง นอก, ท่าน คง จะ สั่น เสียว แล้ว ตอบ ว่า, จะ ให้ เรา ยอม ฆ่า สัตว เหล่า นั้น, ซึ่ง มิ ได้ ทำ การ ชั่ว แก่ เจ้า ฤๅ. เรา จะ ยอม ให้ มิ ได้. ก็ ควร ที่ เรา จะ รักษา มัน ไว้ มิ ให้ ใคร ฆ่า. โทษ เพราะ ฆ่า งัว ตัว เมีย ใน เมือง พม่า นั้น โทษ ถึง ตาย. แต่ ทว่า ถ้า จะ ถ่าย โทษ ผู้ ฆ่า งัว ก็ ถ่าย ได้ ด้วย เงิน ค่า เถ้า ตัว.

๏ ความ นี้ คิด ออก จาก จดหมาย เหตุ ที่ ณ เมือง ย่างกุ้ง, เรียก ว่า แรงคุลไทม์, ฯะ

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, พิเคราะห์ ดู เหน ว่า ชาว เมือง ไทย นับ ถือ ชีวิตร วัว ควาย ก็ เหมือน ชาว พม่า เหมือน กัน. ถ้า จะ ซื้อ วัว ควาย ไป ขาย เมือง นอก ก็ เปน ไม่ ได้ เหมือน กัน, เพราะ ฝูง ราษฎร กลัว ว่า เขา จะ เอา ไป ฆ่า กิน จะ เกิด โทษ แก่ ตัว. ข้าพเจ้า เหน การ นี้ ผิด ปลาด. เหตุ ใด จึง มิ ได้ กลัว การ ที่ ฆ่า หมู เป็ด ไก่ ปลา ให้ เหมือน กัน เล่า. ถ้า จะ กิด แก้ ตัว ว่า เปน แต่ สัตว เดรัจ ไม่ สู้ มี คุณ เหมือน วัว ควาย, ข้าพเจ้า เหน ว่า จะ แก้ ไป ไม่ ไหว. คำ ที่ พุทธ สาศนา ห้าม ว่า มิ ให้ ฆ่า สัตว นั้น, รวบ เอา สัตว เดรัจ สัตว ใหญ่ เหมือน กัน มิ ใช่ ฤๅ ทำ มหาวิไสย สัตว เดรัจ ทั้ง ปวง ย่อม รักษา ชีวิตร เหมือน กัน. ถ้า ควร จะ ไม่ ยอม ให้ ฆ่า วัว ควาย, ก็ ไม่ ควร จะ ยอม ให้ ฆ่า สัตว อื่น เหมือน กัน. แล ไม่ ควร ที่ เคาเวอแมนต์ จะ ยอม ให้ คน ไป ขอด แห ตก เบ็ด เอา ปลา มา ขาย มา กิน เลย, แล ไม่ ควร จะ ยอม ให้ เจ็ก ฆ่า หมู ฆ่า เป็ด ไก่ ขาย เลี้ยง ชีวิตร เลย. และ ผู้ ใด ได้ ซื้อ เนื้อ สัตว ที่ เขา ฆ่า นั้น, ก็ เหมือน คน ผู้ นั้น เปน คู่ คิด การ กัน. ถ้า ไม่ มี ผู้ ซื้อ กิน จะ ไม่ มี ผู้ ฆ่า ขาย. และ ผู้ ที่ กิน เนื้อ สัตว นั้น, ทั้ง ผู้ ใหญ่ น้อย ทั้ง พระสงฆ์ แล คฤหัต, ก็ จัด ได้ ชื่อ ว่า เปน คน ช่วย ฆ่า สัตว เหมือน กัน. คุ ๆ คน ที่ ซื้อ จดหมาย เหตุ นี้, ได้ ชื่อ ว่า เปน คน ช่วย ใน การ ที่ หนังสือ จดหมาย เหตุ ขาย เหมือน เช่น นั้น.

๏ แต่ พวก ชาติ ยุรบ ทั้ง หลาย ก็ เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, ท่าน เจ้า ของ โลกย์ ไม่ ได้ ห้าม การ ที่ ฆ่า สัตว เดียรฉาน, แต่ ได้ บันดาน ให้ เกิด ขึ้น, และ ได้ มอบ ไว้ แก่ มนุษ, เพื่อ จะ ให้ มนุษ ซื้อ ขาย กัน ตาม ที่ จะ เหน ว่า จะ เปน ประโยชน์ มาก. พวก ชาติ ยุรบ ก็ เหน ว่า, เนื้อ งัว นั้น เปน อาหาร ชอบ แก่ ชีวิตร มนุษ โดย มาก. และ คน ทั้ง ปวง ชอบ ใจ ซื้อ กิน ด้วย, จึง เลี้ยง งัว ไว้ ให้ อ้วน ๆ, เพื่อ จะ ขาย แก่ ผู้ ซื้อ, จำเพาะ เอา ไป ฆ่า ให้ เปน อาหาร

๏ ใน คฤษ ศักราช ๑๘๔๙ ปี เดียว นั้น, ใน เมือง อเมริกา เนื้อ งัว ที่ เขา ได้ ฆ่า ขาย นั้น, เปน เงิน แพย จะ ถึง ๑๑๒ ล้าน เหรียน. จึ่ง เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง มาก. ถ้า เคาเวอแมนต์ ไทย จะ ยอม ให้ พวก ราษฎร เลี้ยง งัว ซื้อ ขาย ไป เมือง นอก แล้ว, ไม่ ช้า ไม่ นาน ก็ จะ เกิด เปน ประโยชน์ ใหญ่ แก่ เมือง ไทย มาก. ที่ จะ กลัว ว่า การ นั้น, จะ เกิด ยาย มาก กว่า การ อื่น หา ควร ไม่. ถ้า เกิด ยาย มาก กว่า การ อื่น, ทำไม จึ่ง ไม่ เหน ยาย นั้น ปรากฏ ใน ประเทศ ยุรบ แล อเมริกา เล่า. แล เมือง ไทย เมือง พม่า ที่ ได้ ถือ ใน ข้อ ที่ ห้าม มิ ให้ ฆ่า สัตว เดียรฉาน ฉะนั้น ควัด เคร่ง นัก, ทำไม ไม่ เหน เปน เมือง มี บุญ มาก กว่า เมือง อื่น ๆ ทั้ง ปวง เล่า.

๏ ความ ควาย ตาย เมือง พม่า ฯะ

หนังสือ จดหมาย เหตุ เมือง ย่างกุ้ง, ณ วัน เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ ว่า, กระบือ ที่ เมือง พม่า กำลัง ตาย มาก, เพราะ เจ้า ของ นั้น ได้ ใช้ การ เกิน ประมาณ, พิเคราะห์ ดู เหน จะ ไม่ ใช่ ตาย ห่า, พวก พม่า เปน คน มี ใจ เมตา แก่ สัตว ของ ใช้ นั้น มาก. จึ่ง เหน ว่า, ข้อ ที่ ควาย ตาย เหลือ เกิน นั้น, เปน ความ ผิด ปลาด อยู่.

◎ การบูร เกิด ที่ เมืองไทย ฯ๓ะ

◎ มิศเตอ อี.โอ.ไรลี ที่ เปน ชุนนาง ฝ่าย อังกฤษ เมื่อง พม่า นั้น, มี หนังสือ เปน ใจ ความ ว่า, ต้น ไม้ ที่ เกิด การบูร มี อยู่ ที่ แดน เมือง สยาม ทิศ ตวันตก, ใกล้ เมือง พม่า นั้น มาก นัก. ต้น ที่ งอก ขึ้น มา แรก เมื่อ เผา ป่า แล้ว นั้น, ก็ เปน ต้น การบูร อย่าง หนึ่ง มี มาก กว่า ต้น ไม้ อื่น ๆ ทั้งปวง. มิศเตอ อี.โอ.ไรลี ได้ ทำ การบูร แต่ ไม้ นั้น ลอง ดู, แล้ว ได้ ฝาก การบูร แล ต้น การบูร เล็ก ๆ นั้น, ไป ให้ ถึง หมอ ที่ เมือง เซอรำโปร์ ชื่อ ว่า วอยต์ เพื่อ จะ ให้ หมอ นั้น ลอง ดู, เพราะ เขา ชำนิ ชำนาญ ใน วิชา ดู ต้น ไม้ ทั้งปวง. หมอ นั้น พิจารณา ดู เหน ว่า, เปน ต้น การบูร อย่าง ใหม่ ๆ อยู่ ใน พวก ต้น ไม้ เรียก ว่า บลูเมีย, ใน พวก ไม้ นั้น มี หลาย อย่าง, เกิด ที่ เมือง ทวาย แล เมือ ตีวเปน อัน มาก. เปน การบูร อย่าง ที่ อยู่, แต่ เมื่อ ฟอก ชำระ ให้ บริสุทธิ์ นั้น, ได้ เนื้อ ๓ ส่วน, เสีย ส่วน หนึ่ง. แล การบูร เมือง จีน นั้น, ใน ๑๐๐ ส่วน, เสีย ๑๙ ส่วน, คือ เก็บ ได้ สี่ ส่วน, เสีย ส่วน หนึ่ง, ผิด กัน แต่ เท่า นั้น. มิศเตอ อี.โอ.ไรลี เหน ว่า ต้น การบูร อย่าง นี้ ปลูก ง่าย, จะ กลั่น ชัก เนื้อ การบูร ออก จาก ต้น นั้น ก็ง่าย ด้วย. ถ้า จะ จัด แรง ให้ เปน สิน ค้า ใหญ่ ก็ ทำ ได้, การบูร ที่ ทำ ได้ นั้น, เมื่อ ชำระ แล้ว ก็ ดี สู้ การบูร เมือง จีน ได้.

ปี โตรลี อำ คือ น้ำมัน ดิน

◎ ครั้ง กาล ที่ ล่วง ไป แล้ว ได้ ห้า ปี หก ปี มา นี้, มี น้ำมัน ดิน อย่าง หนึ่ง ที่ ชาว อังกฤษ รอง เรียก ชื่อ ว่า, ปี โตรลี อำ, ได้ บังเกิด ขึ้น ใน แผ่นดิน มณฑล ยูไนติศเตศ อะเมริกา, เปน ประโยชน์ แก่ ชน เมือง เปน อัน มาก. ดี กว่า น้ำมัน อื่น ๆ ที่ คน ทั้งหลาย ใช้ มา แต่ ก่อน. แล ชาว นคร ประเทศ นั้น ได้ ใช้ น้ำมัน ปี โตรลี อำ ใน การ ทำ ซะตีม เรือ จักร กล ไฟ, แล ใช้ ใน การ ฟอก หนัง บ้าง. ดวย เขา เหน ว่า ดี กว่า น้ำมัน ที่ เคย ใช้ สอย กัน มา. แล เขา ก็ ใช้ ใน การ อื่น ๆ ทุก ๆ ทุ้น ฟืน แล ถ่าน, เพราะ ว่า น้ำมัน นั้น มี ราคา ถูก กว่า ฟืน แล ถ่าน. ถ้า ว่า ผสม กัน เข้า กับ ยาง ไม้ อังกฤษ เรียก ชื่อ ว่า, อินดีอาระเบอ. ก็ อินดีอาระเบอ นี้ เมื่อ ทา หนัง เข้า แล้ว, หนัง นั้น จะ เลื่อม ใส เปน มัน, แล น้ำ จะ ทราบ เข้า มิ ได้. ฤๅ จะ ใช้ ปน กัน เข้า กับ สี พิ้ง ทำ เปน เทียน ก็ ชาว เหมือน เทียน ปลา วาน, ราคา นั้น ก็ อย่อน กว่า กัน ดวย. ฤๅ จะ ใช้ ทำ เปน ซะบู่ ชนิด ดี ก็ ได้. ฤๅ จะ ทำ เปน ไฟแคศ ๆ นั้น จะ มี แสง สว่าง รุ่ง เรือง ชัชวาล สุก ใส ดี กว่า ไฟแคศ ที่ เขา ทำ ดวย ถ่าน หิน แล ไม้, ราคา นั้น ก็ เยา กว่า กัน กึ่ง หนึ่ง. ฤๅ จะ ทำ เปน หมึก สำรับ ที่ พิมพ์ หนังสือ ก็ ได้. ฤๅ จะ ใช้ ใน เตา ทำ เปน ฟืน หุง เข้า, ไฟ นั้น ก็ จะ มี รัศมี รอน ยิ่ง กว่า ไฟ ติด ดวย ฟืน ตาม ธรรมเนียม. ก็ น้ำมัน ดิน อย่าง นี้ มี บริบูรณ มาก หนัก, ถึง คน จะ ขุด ตัก เอา สัก เท่า ใด ๆ, ก็ ไหล ออก อยู่ เสมอ ไม่ รู้ สิ้น สุด เลย.

ความ คัด ขยัง

◎ คลอง ทะพาน หัน กว้าง ประมาณ ๗ วา, ตั้ง แต่ ปาก คลอง เข้า ไป ถึง ทะพาน หัน, เรือ สูก ค้า สำ ใหญ่ ๆ จอด ซ้อน สำ กัน ออก มา ต่อน คลอง สี่ สำ ห้า สำ จน คลอง แคบ. มี ช่อง เรือ เดิน อยู่ ประมาณ ห้า ศอก บ้าง, หก ศอก บ้าง, เจ็ด ศอก บ้าง. เรือ เข้า ออก โคน กัน แตก หัก วิวาท กัน อยู่ เนือง ๆ. คลอง ก็ ตื้น ขึ้น กว่า แต่ ก่อน เปน อัน มาก, เพราะ เรือ จอด ประจำ ที่ อยู่, ทิ้ง ยาก เยือ แล อะไร ๆ ลง ใน คลอง ๆ เปน ที่ อาไศรย เรือ แขว เรือ พาย ไป มา ทั่ว กัน, ซึ่ง สูก ค้า มา จอด ค้า ขาย หา ประโยชน์ แก่ ตน ฝ่าย เดียว นั้น หา ควร ไม่. ทำ ให้ เสีย ประโยชน์ แก่ ท่าน ผู้ อื่น เปน อัน มาก, ประโยชน์ แผ่นดิน ก็ ไม่ มี. ดู เหมือน คลอง ไม่ มี เจ้า ของ. ครั้น คลอง ตื้น มาก ขึ้น เงิน แผ่นดิน ก็ จะ ตอง ออก จ้าง ขุด คลอง.

ความ ขบถ ใน กรุง เทพ ฯ

◎ อนึ่ง ความ ที่ ภา กัน ใน กรุง เทพ ฯ ว่า, มี อ้าย พวก จีน คิด ขบถ ใน ประเทศ สยาม หลาย ร้อย หลาย พัน คน นั้น, เรา พิจารณา เหน ว่า มี ความ จริง บ้าง มี ความ เทจ มาก. ซึ่ง ภา ว่า เคาเวอเม็นต์ สยาม จับ เจ็ก คน หนึ่ง, แล ขับ ไล่ เสีย จาก ประเทศ ไทย ไส่ โซร ตวน ให้ ลง กำปั่น ชื่อ คาศเตล เปน ยาก สยาม, แล กับ ตัน ชื่อ คอตลิบ มี คำ เคาเวอ เม็นต์ สั่ง ให้ ไป ปล่อย เสีย ที่ เมือง จีน นั้น เหน จะ จริง. แต่ ที่ เขา ภา กัน ว่า ได้ สำเร็จ โทษ อ้าย ขบถ จีน หลาย คน นั้น ไม่ เหน จริง เลย.

◎ ซึ่ง เคาเวอเม็นต์ สยาม ได้ บีด ความ นั้น ไว้, ไม่ ยอม ให้

ฝ่าย ราษฎร รู้ความ ที่ จริง, ก็ ดู เป็น ไม่ ดี. เหตุ เพราะ เคาเวอเม็นต์ ปิด ความ ไว้ เช่น นั้น, พวก ราษฎร จึง พูด กระซิบ กัน เหมือน จะ เป็น ความ น่า กลัว นัก. ฝูง ชน ทั้งปวง จึง แตก ตื่น เสีย เปล่า ๆ. แล การ ที่ เคาเวอเม็นต์ ปิด ความ ไว้ นั้น, ดู เหมือน เคาเวอเม็นต์ จะ กลัว สว่าง, จึง ไม่ ชอบ ใจ ให้ ออก มา ปรากฏ. มี คำ สุภาสิต ว่า, ผู้ ใด กระ ทำ การ ชั่ว ก็ ย่อม ชัง สว่าง หา ได้ มา ถึง สว่าง ไม่, กลัว เกลือก ว่า การ ของ ตัว จะ ปรากฏ. แต่ ผู้ ที่ กระ ทำ การ สัจ ก็ ย่อม มา ถึง สว่าง, เพื่อ จะ ให้ การ ของ ตน ปรากฏ ว่า ได้ กระ ทำ การ นั้น ใน พระเจ้า.

◎ เหตุ ผล ประการ ใด, นาย กอง ตเวน จึง ได้ นิ่ง เสีย, หา ได้ ลง พิมพ์ ตาม การ ตเวน ซึ่ง มี ธรรมเนียม ลง แต่ ก่อน นั้น ไม่ เล่า. จะ เป็น เพราะ เคาเวอเม็นต์ สยาม ห้าม แล้ว ฤๅ. ถ้า เป็น อย่าง นั้น จริง, ก็ เพราะ เหตุ อะไร, เคาเวอเม็นต์ จึง ได้ ห้าม เล่า. กลัว สว่าง จะ ส่อง เข้า มาก เกิน ฤๅ.

◎ พวก ขบถ ยืม เงิน เมือง อังกฤษ ฯะ

◎ พวก ชน ที่ อยู่ ฝ่าย บูรพทิศ มี คำ สุภาสิต ว่า, ความ แช่ง ชัก นั้น, มัก กลับ มา ที่ อาไศรย นอน, เหมือน ลูก ไก่ ทั้งหลาย ที่ อาไศรย นอน อยู่ กับ แม่ นั้น. บัดนี้ คำ สุภาสิต นั้น, สำเร็จ ใน เมือง อังกฤษ แก่ คน ทั้งหลาย, ที่ ใจ เข้า ด้วย พวก ขบถ เมือง อเมริกา, จึง ให้ เขา มา ยืม เงิน ของ ตัว นั้น. พวก เจ้า นาย แล เสรฐี ทั้งหลาย ที่ เมือง อังกฤษ นั้น, บัดนี้ ก็ บังเกิด ความ เศร้า หมอง ใจ นัก. แล้ว แช่ง ชัก ยายาน กัน, เปรียบ เหมือน ฟัน อากาศ เปล่า ไป ด้วย ความ ที่ แช่ง กัน. เมื่อ เขา ได้ ยิน ข่าว ว่า กอง ทัพ เชนนี เร็ลลี ยอม แพ้ แก่ เชนนี เร็ลแครนต์, เขา จึง รู้ ว่า ความ ที่ หวัง ใจ ว่า พวก ฝ่าย ใต้ จะ ได้ ชะนะ พวก ฝ่าย เหนือ นั้น, ก็ เสีย ไป เสีย แล้ว. เงิน ที่ เขา ให้ ยืม ไป นั้น เป็น หลาย สิบ ล้าน เหรียน, จะ ไม่ ได้ คืน เลย สัก อัฐ เดียว. เขา จึง โกรธ ตัว เอง, แล โกรธ ผู้ ทำ หนังสือ จดหมาย เหตุ อังกฤษ ต่าง ๆ ที่ ได้ เอา ข่าว เท็จ เมือง อเมริกา มา กล่าว ให้ เชื่อ, จึง มี ใจ ให้ พวก ขบถ มา ยืม เงิน ของ ตัว ไป เสีย. ความ ที่ เสรฐี แล เจ้า นาย เมือง อังกฤษ, พวก ที่ เรียก ว่า อาริศโตะแกรศ เศร้า หมอง ใจ หนัก นั้น, เป็น ที่ ยอก ความ ว่า, เขา อยาก จะ ให้ เมือง อเมริกา ฝ่าย เหนือ นั้น, เสีย ที แก่ ฝ่าย ใต้, แล ยอก ว่า เขา เสีย ทรัพย์ เปล่า ๆ ใน การ ที่ ช่วย พวก ขบถ นั้น มาก นัก. พวก อังกฤษ ที่ เข้า ด้วย พวก ขบถ นั้น, การ ของ เขา หัก ล้ม แทบ ทุก คน. การ ที่ หัก ล้ม นั้น บาง ที ก็ กู้ ขึ้น ได้, แต่ ความ ที่ ปรารถนา ให้ เมือง อเมริกา เสีย แก่ พวก ขบถ นั้น ก็ ไม่ ได้, เป็น อัน ขาด ที เดียว. ใน ทุก วัน นี้ ความ ที่ ครอง เมือง ตาม อย่าง รีปับลิก มี กำลัง มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน นัก, แทบ จะ ไม่ มี เมือง สู้ ได้ เลย. แต่ การ ที่ ทัพ ฝ่าย เหนือ ได้ ความ ชะนะ อัน รุ่ง เรือง นั้น, มิ ได้ เกิด อัศจรรย ใจ ที่ เมือง อังกฤษ มาก, เหมือน อย่าง ที่ เกิด เพราะ เงิน ที่ ไม่ รู้ น้อย ไป, ข้าง ฝ่าย เหนือ นั้น. แต่ ทุก วัน นี้ เมือง อังกฤษ แล เมือง ทั้งปวง ทั่ว ประเทศ ยูรป ก็ รู้ ว่า, เคาเวอเม็นต์ ที่ เป็น รีปับลิก, เหมือน อย่าง เมือง ยูไนติษเตศ นั้น, เป็น เคาเวอเม็นต์ อัน เข้ม แขง ยิ่ง กว่า เคาเวอเม็นต์ อื่น ๆ ทั้งปวง สิ้น. แล ความ ที่ ไว้ ใจ ใน การ ใช้ เงิน แล ยืม เงิน แห่ง เคาเวอเม็นต์ นั้น แน่น หนา มั่น คง นัก, หา มี เมือง อื่น ๆ ที่ การ ใช้ เงิน ยืม เงิน จะ มั่น คง กว่า นี้ ก็ มิ ได้.

◎ ความ เป็น ขึ้น แห่ง เมือง อเมริกา ฯะ

◎ บัด นี้ ความ เป็น ขึ้น แห่ง เมือง อเมริกา, นับ ประมาณ ถึง ๓๐๐๐ ล้าน เหรียน. มี ข่าว มา ว่า พวก เศรฐี ที่ เมือง อเมริกา, คิด อ่าน จะ เรี่ย รายเงิน ที่ เมือง อเมริกา เอง, ใน สอง ปี สาม ปี ใช้ นี่ นั้น ให้ เสร็จ. จึง จัด แจง แบ่ง นี่ นั้น ออก เป็น ๓ แสน ส่วน ๆ ละ ๑๐ พัน เหรียน. พวก เศรฐี นั้น, บาง คน รับ เอา ส่วน หนึ่ง, บาง คน ก็ รับ เอา สอง ส่วน, บาง คน ก็ ๔ ส่วน, บาง คน ก็ ๑๐ ส่วน. มี เศรฐี อีก ๒๔ คน, เขา รับ เอา คน ละ สอง ส่วน. ยัง มี เศรฐี ๘ คน เขา รับ เอา คน ละ ๔ ส่วน. มี เศรฐี สอง คน รับ เอา คน ละ ๑๐ ส่วน. มี คน หนึ่ง ชื่อ คานี เลียด วันเดอบิลส์, เป็น ช่าง ต่อ กำปั่น ที่ เมือง นิวยอก, เขา รับ เอา ๕๐ ส่วน เป็น เงิน ๕ แสน เหรียน. มี ข่าว มา ว่า ได้ เรี่ย รายเงิน ถึง ๒ ล้าน เหรียน แล้ว. ดู เหมือน เขา จะ เรี่ย รายได้ เงิน ใช้ นี่ ที่ เมือง อเมริกา ให้ สำเร็จ โดย เรว. ถ้า การ นี้ จะ ไป ได้ ตลอด ก็ คง จะ เป็น การ อัศจรรย์ ใหญ่ ยิ่ง นัก. อัน เรื่อง ราว ใน โลกย์ นี้ จะ ไม่ มี เหมือน เลย. แม้น จะ เรี่ย รายเงิน ใช้ นี่ เมือง เมริกา มิ ได้, ความ นี่ นั้น คง จะ สูญ หาย ใน ราว ยี่สิบ ปี, โดย เงิน ภาษี ที่ เก็บ ตาม พิกัด ทุก วัน นี้. มี บาง จำพวก ใน อเมริกา คิด เหน ว่า, หา ควร ที่ พอก เรา จะ ใช้ นี่ ใน การ นี้ ไม่, เพราะ เรา เล่า ได้ ลง ทุน ใช้ ใน การ ศึก สงคราม นี้ มา ก็

มาก อยู่แล้ว, ควรที่ บุตร เรา เขาจะ เอา ใจ ช่วย สงเคราะห์ แก่ เมือง ต่อ ไป. เขา คง จะ ได้เก็บ เกี่ยว เก็บ ความ ประโยชน์ เพราะ สงความ ที่ สิ้น เสร็จ นี้ มาก ยิ่ง กว่า พวก เราอีก, จึง ควรที่ เขา จะ เอา เปน ธุระ ใช้นี้ นั้น.

๏ อย่า ให้ผู้ใด คิด ว่า, เมือง ที่เปน นี่ มาก เปน สาม พัน ล้าน เหรียน จะ จำเริญ ขึ้น มิได้. ฝ่าย เมือง อังกฤษ เขา ได้เปน นี่ มาก กว่า นั้น นาน มา แล้ว, แล ยัง มิได้ใช้นี่ นั้น, แต่มี ความ จำเริญมา ตราย เท่า ทุก วัน นี้.

เงิน ใช้นี่ เมือง อเมริกา

๏ ธรรมดา เมือง ทั้งปวง, เมื่อ ทำ การ สงคราม ใหญ่ เปน หลาย ปี, ครั้น การ ศึก เสร็จ แล้ว ก็ ต้อง จำ ขัดสน ด้วย เงิน แล อ่อน กำลัง ลง นัก. แล ต้อง ยืม เงิน แต่ เมือง อื่น ต่าง ๆ, เพื่อ จะ ได้ใช้นี่ ของ ตัว. แต่ทุก วัน นี้ ใน เมือง อเมริกา นั้น, เปน อัศจรรย์ หา เปน ไป ตาม ธรรมเนียม ไม่. ถึง ได้ทำ การ ศึก สงคราม อยู่ สี่ ปี เศศ เปน สงคราม ใหญ่ ยิ่ง, แต่ก่อน มา ไม่ มี สงคราม อื่น จะ ใหญ่ เหมือน, ยัง มี เงิน อยู่ใน เมือง บริบูรณ, ไม่ ต้อง ยืม เงิน แต่ พวก เมือง นอก เลย. ชาว เมือง อเมริกา ให้ เคาเวอเมนต์ ยืม เงิน ของ ตัว เอง, ใน ๖ วัน เคาเวอเมนต์ อเมริกา ได้ ยืม เงิน แต่ ชาว เมือง นั้น. ถึง ๙๘ ล้าน ๓ แสน ๘ หมื่น ๔ พัน ๖๕๐ เหรียน. แล้ว เคาเวอเมนต์ เห็น ได้ เงิน ง่าย ดัง นั้น, จึง จัด แจง เพื่อ จะ ได้ ยืม เงิน แต่ ชาว เมือง อเมริกา อีก ๒๓๐ ล้าน เหรียน. จึง มี คน ให้ ยืม ตาม ราย นั้น, ใน วัน แรก วัน เดียว มี คน ให้ ยืม เงิน ถึง ๖ ล้าน เหรียน, แล ใน วัน ที่ สอง ได้อีก ๑๗ ล้าน เหรียน, ใน วัน ที่ สาม ได้อีก ๑๕ ล้าน เหรียน, แล วัน ที่ สี่ ได้ อีก ๓๐ ล้าน เหรียน.

เมือง ฝรั่งเศศ กับ ประเทศ อเมริกา

๏ หนังสือ จด หมาย เหตุ ที่ เมือง ฝรั่งเศศ, มี ชื่อ ว่า ชาว เนว แนชันแอล์, ได้ กล่าว คำ สรรเสิญ เปรศซิเด็นต์ลิงกัน นัก, แล ได้ สรรเสิญ เคาเวอเมนต์ ที่ เมือง อเมริกา ว่า, เมือง ยูไนติศ เตศ เปน เมือง ที่ให้ ผู้ง ราษฎร เปน ฟรี, คือ มี อิสรภาพ แก่ ตัว, มาก กว่า เมือง อื่น ทั้งปวง, แล เปน เคาะเมมต์ ประกอบ ไป ด้วย ความ เมตา, แล กำลัง ใหญ่ กว่า เมือง อื่น ทั่ว ตลอดโลกย์. ความ ที่ เมือง อเมริกา ได้ ที่ สรรเสิญ มาก นั้น, ก็ เพราะ ความ ปัญญา ที่ ชาว เมือง ทั้งปวง ได้ ใช้ ใน การ ที่ ตั้ง เมือง มั่น คง ไว้ ใน ความ ลิเบอติ, คือ ความ อิศรภาพ แก่ ตัว ฉนั้น. เมือง อื่น อื่น ทั้งปวง ที่ มี กำลัง ภอ จะ ปราบ ปราม ความ ขยก ใหญ่ ให้ ราบ สงบ นั้น ก็มี มาก, แต่ เมือง ที่ จะ ให้ ความ ลิเบอติ ของ ตัว มี กำลัง ขึ้น เมื่อ ได้ ความ ชะนะ ไว้ แล้ว, แล ที่ จะ ได้ รักษา ลิเบอติ, ด้วย กฎหมาย เปน อัน ที่ เข้ม แขง, อัน จะ ทัก ทำลาย มิได้ นั้น, เปน ความ ลับ ที่ ใน พวก โบราณ, ไม่ มี ผู้ใด รู้ จัก, แล ที่ ชาว ประเทศ ยูรบ ได้ รู้ แต่ น้อย นัก, แล ที่ พึ่งภพ ใหม่, คือ เมือง อเมริกา ได้ แพร่ง พราย แก่ พึ่งภพ เก่า คือ ประเทศ ยุรบ, แล แก่ ประเทศ อาเซีย นั้น. นี้ แล เปน ที่ คัด ออก จาก หนังสือ จดหมาย ฝรั่ง เศศ นั้น. เหน ที่ ชาว เมือง ฝรั่ง เศศ จะ เหน พร้อม ใจ กัน โดย มาก. แต่ เมื่อ กำลัง ชาว อเมริกา รบ กัน อยู่ นั้น เขา คิด สงไสย อยู่ ว่า, เมือง อเมริกา จะ เสีย แก่ ฆ่า ศึก ดอก กระมัง, ถ้า เสีย แล้ว ก็ หา ควร จะ สรรเสิญ เคาเวอเม็นต์ รีปับลิก ไม่. เมื่อ ได้เหน รีปับลิก ได้ ไชย ชะนะ อัน รุ่ง เรือง แล มี ความ สุข จำ เริญ ต่อ ๆ มา นั้น, ใช่ จะ สรรเสิญ แต่ ประเทศ ฝรั่ง เศศ เมือง เดียว หา มิได้, ฝ่าย ประเทศ ยูรบ ทั้งสิ้น ก็ กลับ มา สรรเสิญ เหมือน กัน.

ความ ทเลาะ กัน ที่ใน ป่า เมือง เชียงใหม่

๏ มี คำ พม่า พ้อง ฝ่าย อังกฤษ, ที่ ไป ตัด ไม้ ขอน สัก ณะ ป่า เมือง เชียงใหม่, เปน ใจ ความ ว่า พวก ข้าพเจ้า, ชาว พม่า ไป ตัด ไม้ ขอน สัก ที่ ป่า ณะเมือง เชียงใหม่, ได้ ไม้ ๑๓๓๐ ท่อน เปน ราคา ๖๖๕๐๐๐ รูเบี่ย. มิศเตอ เอฟ. เอ็น. เบิน คุม หหาร มา แต่ณะ เดือน สาม แรม แปดค่ำ, ห้าม มิให้ พวก ข้าพเจ้า, ตัด ไม้ ขอน สัก ที่ ป่า นั้น. กล่าว ว่า แม้น มิ ฟัง เวา จะ ยิง ผู้ นั้น เสีย. ฝ่าย พวก ข้าพเจ้า มี ความ กลัว ก็ ละ การ นั้น เสีย. กับตัน เบิน จึง ให้ นาย กอง ไป หมาย ไม้ ขอน สัก ไว้ ทุก ๆ ต้น, เพื่อ จะ ได้ เปน ของ ๆ ตัว. แต่ กับตัน ฮาร์. ซี. เบิน ยัง ตก ค้าง อยู่ ณะ เมือง ยินบิน, แขวง เมือง พม่า ที่ ขึ้น แก่ อังกฤษ, กำลัง ช่วย การ วาย นี้. ได้ ฝาก เครื่อง อาวุทธ์, แล เสบียง อาหาร, ไป ให้ แก่ เอฟ. เอล. เบิน ผู้ น้อง ที่ อยู่ใน ป่า. แต่ เคาเวอเมนต์ เมือง สยาม, มิได้ ยอม ให้ กับตัน เบิน มี อำนาท ที่ จะ ไป ตัด ไม้ ใน ป่า นั้น. พวก ข้าพเจ้า จึง ขอ อำนาท อังกฤษ ที่ อยู่ เมือง มรแมง นั้น,

มา ช่วย พวก ข้าพเจ้า ด้วย. แต่ นาย อำเภอ เมือง พม่า ก็ มิ ยาก ช่วย ธุระ ของ ข้าพเจ้า ได้. นาย อำเภอ นั้น กลัว ว่า, เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ได้ ให้ กัปตัน เบิน มี อำนาท ที่ จะ ไป ตัด ไม้ ได้. ซะ ให้ ท่าน เคาเวอเมนต์ อังกฤษ, มี หนังสือ ไป ถึง เคาเวอเมนต์ สยาม ด้วย, เพื่อ จะ ให้ รู้ ว่า เคาเวอเมนต์ อังกฤษ, ไม่ ได้ ให้ กัปตัน เบิน ไป ตัด ไม้ ที่ ป่า นั้น เลย, จะ ได้ รู้ ว่า ธุระ ของ กัปตัน เบิน ใน ป่า นั้น ก็ สิ้น แล้ว.

◎ หนังสือ ฟ้อง ใบ นี้, ได้ ลง มือ เขียน เมื่อ ณวัน เดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ, มี ชื่อ พวก พม่า จด หมาย ลง ได้ นังสือ ฟ้อง ใบ นี้ ๑๑ คน. มี ชื่อ ชาว อังกฤษ ติด อยู่ คน หนึ่ง, ชื่อ ยอด คอซัน เปน ผู้ ที่ ๑๑ คน นั้น ตั้ง ไว้ เปน ผู้ ช่วย กล่าว ความ.

◎ หนังสือ ฟ้อง ใบ นี้ ฝาก ไป ถึง ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ฝ่าย อังกฤษ ที่ เมือง มรแมง. ท่าน จึง มี หนังสือ ตอบ ไป, ถึง พวก ที่ ฟ้อง เปน ใจ ความ ว่า, เรา คง จะ ให้ เข้า เมือง เชียงใหม่ ทราบ ว่า, เคาเวอเมนต์ อังกฤษ มิ ได้ ยอม ให้ ผู้ ใด ๆ, ไป ทำลาย กฎหมาย เมือง สยาม เช่น ฟ้อง มา นั้น เลย. เรา เหน ควร เข้า เมือง เชียง ใหม่ จะ ว่า กล่าว เอา เปน ธุระ เอง, หา ควร ที่ เคาเวอเมนต์ อังกฤษ จะ เอา เปน ธุระ ตัด สิน ไม่.

◎ หนังสือ ใบ นี้ ได้ เขียน มา, เมื่อ ณวัน พุท เดือน หก ขึ้น สอง ค่ำ.

ข่าว ที่ กรุง เทพ ฯ

◎ อนึ่ง หนังสือ จดหมาย เหตุ สยามไทม์ แต่ บัดเดี๋ยา นี้ ได้ ดี พิมพ์ ที่ บ้าน มิศเตอซันด์เลอ ที่ ณตำบล ปาก คลอง บาง น้ำชล,

◎ อนึ่ง ฝ่าย ข้าพเจ้า ๆ ของ จดหมาย เหตุ นี้, ได้ ซื้อ เครื่อง พิมพ์ ที่ เปน ของ ๆ บัดดิศมิศซัน ที่ ตำบล บ้าน คอก ควาย นั้น มา หมด. จึง ได้ มี ตัว พิมพ์ ไทย, เลก ใหญ่ หลาย อย่าง, อีก ทั้ง เครื่อง ตี เครื่อง อัด เครื่อง เย็บ ผูก เปน เล่ม, หมาย ว่า จะ ได้ ทำ การ ให้ ใหญ่ ยิ่ง กว่า แต่ ก่อน, และ จ รวด เรว ด้วย. ซะ

◎ อนึ่ง เมล์ คือ หนังสือ ฝาก เปน กอง ที่ มา แต่ ประเทศ ยูรบ โดย เรือ ไฟ กล ฝรั่งเศศ ถึง สิงค์ โปร์ แล้ว. ฝ่าย เรือ เมือง สยาม ก็ ได้ รับ เข้า มา ใน กรุงเทพ ถึง ๑๕ วัน แล้ว. ใน หนังสือ เหล่า นั้น มี ข่าว มา จาก เมือง ลอนดอน, แต่ มื่อ ณวัน เสาร์ เดือน เจ็ด แรม เก้า ค่ำ. แล ข่าว นั้น ก็ เปน สุข อยู่ หา ไกย อันตราย มิ ได้, และ มี สำคัญ พยาน ว่า ที่ เมือง สิงค์ โปร์, แล มะลกา, แล เมือง บี้แนง, ทั้ง สาม เมือง นี้ จะ ตัด ทาง ราชการ ให้ ตรง แต่ มงกุฎ อังกฤษ, จะ มิ ได้ ไป ทาง อ้อม เหมือน อย่าง แต่ ก่อน. ถ้า การ มี สำเร็จ แล้ว เมื่อ ใด, ก็ คง จะ เปน คุณ แก่ ประเทศ สยาม สิงคโปร์ โดย มาก, ซะ

◎ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา, เปน ใจ ความ ว่า, เมือง ซึ่ง ขึ้น แก่ ฝรั่งเศศ, ที่ แขวง เมือง เม็กซิโก นั้น หา สู้ จำเริญ ไม่. แล ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ใน เมือง ฝรั่งเศศ, ก็ คิด เหน ว่า ที่ ฝรั่งเศศ ไป ตี เอา เมือง เม็กซิโก นั้น, คง จะ ป่วย การ เสีย เปล่า ๆ, ไม่ ช้า นาน การ นี้ ก็ จะ เลิก ไป. แล มี หนังสือ มา แต่ เมือง วัดซิงตอน, เปน ใจ ความ ว่า, อย่า ให้ ผู้ ใด คิด กลัว ว่า, เมือง อเมริกา จะ คิด ทำ ศึก กับ ฝรั่งเศศ เพราะ เมือง เม็กซิโก. จะ ไม่ ยอม ทำ เลย. แต่ เข้า เมือง ที่ ชื่อ เอ็มบัรอ แมกซิเมล์ยัน จะ ไม่ อยู่ นาน ได้. แล เคาเวอเม็นต์ ริปับลิก นั้น คง จะ มี ความ จำเริญ.

ข่าว มา ใหม่ ใน สยง วัน นี้

◎ อนึ่ง เรือ กล ไฟ เจ้า พยา มา ถึง เมื่อ ณวัน อาทิตย์ เดือน ๙ แรม ๑๕ ค่ำ, ปี ชวด สัปตศก, ได้ เอา เมล์ ที่ ประเทศ ยูรบ มา สอง เมล์. มี ข่าว มา แต่ เมือง ลอนดอน, เมื่อ ณวัน สุกร์ เดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ เปน ใจ ความ ว่า, แต่ บันดา เรือ กำปั่น ของ ค้า ขาย อยู่ ที่ ท่า เมือง อเมริกา ทั่ว ไป นั้น เปวศชิเดลต์ซอนซัน เข้า เมือง อเมริกา มี รับ สั่ง ให้ เบิด ท่า ค้า ขาย ตาม ธรรมดา อย่าง ที่ ได้ เคย มา แต่ ก่อน, มา แต่ ณวัน เสาร์ เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ.

◎ อนึ่ง เรือ อังกฤษ ชื่อ เครศอีศเตน, ได้ ณเล่น ออก ไป เพื่อ จะ วาง สาย ไฟ ฟ้า ราว ที่ จะ ข้าม มหา สมุท อัตลันติก ได้, ทาง ประมาณ ๑๗๐๐ ไมล์, หมาย ใจ ว่า การ นั้น จะ สำเร็จ ใน เดือน ออคัศ, คือ ปลาย เดือน ๒ แล ต้น เดือน ๑๐. เขา วาง สาย มา ได้ ๒๐๐ ไมล์ แล้ว.

◎ อนึ่ง มี ข่าว ว่า การ ศึก ขบถ ที่ เมือง เต็กซัส หัว เมือง อเมริกา นั้น สิ้น แล้ว, แม่ ทับ ฝ่าย พวก ขบถ ชื่อ เชนนิเร็ล เคอบิสมิศ ก็ ยอม แพ้ เมื่อ ณวัน สุกร์ เดือน ๗ ขึ้น สอง ค่ำ. เมือง อเมริกา กลับ มี ความ สุข ทั่ว ไป. เจ้า เมือง อเมริกา ให้ จึ่ง เลิก ทัพ กลับ ไป

บ้าน โดย มาก, ที่ เขา ไว้ สำรับ รักษา บ้าน เมือง ก็มี บ้าง เลก น้อย.

◎ อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, แต่ นี้ ไป คง จะ มี พ่าย บท แต่ เมือง อะเมริกา ฝ่าย ใต้ มา ขาย ที่ เมือง อังกฤษ โดย มาก.

◎ อนึ่ง บุตร ชาย แห่ง ปรินส์ ออฟ เวลส์, ได้ รับ สิน น้ำ มี ชื่อ ทั้ง ว่า ยอช์ ฟเร็ดเออรีก เออเน็ศ แอลเบิต.

◎ อนึ่ง มี ชาย ยี่ปุ่น นุ่ม ๆ ๑๙ คน, ไป เรียน วิชา ที่ เมือง อังกฤษ, หมาย ว่า จะ เรียน อยู่ ให้ นาน จะ ได้ เปน นัก ปราชญ, แล้ว จะ กลับ คืน หลัง ยัง เมือง ยี่ปุ่น.

◎ ราคา สิน ค้า ที่ เมือง ฮ่องกง ฯ๖ะ

◎ เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน เก้า ขึ้น หก ค่ำ, เข้า บัง กลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์ แล ๓ เหรียน ท่วน. เข้า กลอง กรุง เทพ ฯ หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. เข้า อย่าง กลาง หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. เข้า ชาว หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์. เข้า เมือง ไซ่ ง่อน หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล สอง เหรียน ๕๕ เซนต์. เข้า เมือง มะนิลลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์, เข้า ชาว เมือง ย่าง กุ้ง หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า ก้ลอง เมือง ย่าง กุ้ง หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๕๑ เซนต์.

◎ น้ำ ตาล ทราย ชาว ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๘ เหรียน ๒๐ เซนต์ แล ๘ เหรียน ๔๐ เซนต์. ที่ ๒ หาบ ละ ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์ แล ๗ เหรียน ๙๐ เซนต์. ที่ ๓ หาบ ละ ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์ แล ๗ เหรียน ๖๐ เซนต์.

◎ น้ำ ตาล ทราย แดง หาบ ละ ๕ เหรียน ๔๐ เซนต์ แล ๕ เหรียน ๖๐ เซนต์.

สวม สพ เปรศซิเดนต์ ลิน กัน

◎ ชาว เมือง อะเมริกา คิด การ จะ ก่อ สร้าง ที่ สวม สพ เปรศซิเด็นต์ ลินกัน ขึ้น ไว้ ใน ที่ ฝั่ง นั้น, สำรับ คน ทั้ง ปวง จะ ได้ เปน ที่ คิด ถึง. เขา หมาย ว่า จะ เรี่ยราย กัน ลง ทุน เปน เงิน ประมาณ ๓๐๐๐๐ เหรียน, จะ เอา เงิน แก่ คน ทั้ง ปวง แต่ คน ละ เหรียน เท่า นั้น. มี ข่าว มา แต่ ปารีศ เมือง ฝรั่งเศศ ว่า, ชาว เมือง ปารีศ นั้น จะ ขอ เข้า ส่วน ด้วย, ใน ที่ จะ ทำ การ สวม สก นั้น.

◎ ผู้ ที่ คิด ร้าย ฆ่า เปรศเด็นต์ ลินกัน นั้น เปน หลาย คน ด้วย กัน. เคาเวอเม็นต์ จับ ตัว ได้ แล้ว เมื่อ ณวัน เดือน หก ข้าง แรม, ยัง กำลัง ตัดสิน ความ นั้น อยู่ ที่ เมือง วัดชิงตัน. ใน พวก ผู้ ร้าย นั้น มี คน หนึ่ง ชื่อ แอซ์ตวิศ, แล มี ผู้ ยืน ยัน ว่า, คน นี้ รับ เปน ทุระ จะ ฆ่า เปรศซิเด็นต์ ยธนซัน คราว เดียว กัน กับ วิล์ซ์บูต ฆ่า เปรศซิเด็นต์ ลินกัน. มี คน ผู้ หนึ่ง ชื่อ เปน จัดแจง กัน ว่า, เวา จะ ฆ่า มิศเตอ ซิวอาด ที่ เปน ขุนนาง ใหญ่ ฝ่าย ต่าง ประเทศ. แล คน หนึ่ง จะ ฆ่า มิศเตอ ซตอนตัน ที่ เปน ขุนนาง ใหญ่ ฝ่าย ทัพ บก. อีก คน หนึ่ง จะ ฆ่า เซ็นเนอเร็ลแครนต์ ผู้ เปน แม่ ทัพ ใหญ่.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับปิตัน ชื่อ ไร	คิ ตอน	เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ปอนติเอนัก	ดราศะวิง เกอร์	๗๙๐	บาก ยอลนัต์	ปะตาเวีย
แรม ๑๓ ค่ำ	เจ้า พระยา	ยอตัน	๓๕๓	สตีมเมอ สยาม	สิงคโปร์

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อ ไร					จะ ไป ไหน
เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	มูนไลต์	ซอร์ เซนเซน	๖๔๗	ชิบ สยาม	ฮองกง
แรม ๙ ค่ำ	ซุเลียเอน	เลนอาก	๑๕๐	สกูนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร

◎ เจ้าของ หนังสือ นิราษ เมือง สอนดอน นั้น, อยู่ที่ แพ ริม ปาก คลอง ขุด ตพาน หัน, ชื่อ นาย จำรง. หนังสือ นิราษ สอนดอน นั้น ยัง มี เหลือ อยู่ บ้าง, ถ้า ผู้ใด จะ ตอ้ง การ, เชิญ ท่าน ไป ซื้อ ตามชอบ ใจ เถิด.

โรง พิมพ์

◎ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ตี หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ ที่ ริม ป่อม ปาก คลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิราช สนิท. ถ้า ผู้ใด ๆ ปรารถนา จะ ให้ ตี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เนื้อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปรารถนา จะ รับ จ้าง ตี พิมพ์ หนังสือ ต่าง ๆ ราคา ค่า จ้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ ก่อน มาก. ถ้า ฎี๋า ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาษ น้ำ ชม, ถ้า ตี เต็ม หน้า ข้าง หนึ่ง, ถ้า ตอ้ง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ตอ้ง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โยคโนฎ นั้น, เปน หนังสือ จด หมาย สำรับ ที่ นายห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเตร์ แล ชิบบิ้ง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ตอ้ง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

◎ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ฯ

◎ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุท อังกฤษ, เท่า กับ กดหมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง สัน เปน เล่ม ละ กึ่ง ตำลึง. ถ้า ขลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แล ใหญ่ ภอ สม ควร.

◎ การ แปล หนังสือ. ฯ

◎ คำ ไทย ฤๅ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า ร้อย คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร ภอ ตก ลง กัน ได้.

◎ หนังสือ ขาย. ฯ

◎ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัด พูด คำ อังกฤษ จบ ละ ๘ สลึง. แล หนังสือ จินดามะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุท ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา จบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุดไทย, ทำ เปน สอง เล่ม อังกฤษ, ขาย จบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาษ สมุดเบ็ดเล็ด ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละ บาท บ้าง, เล่ม ละ สอง สลึง บ้าง, เพียง หนึ่ง บ้าง, หลาย อย่าง ต่าง ๆ. เชิญ ท่าน ทั้งหลาย มา หา ข้าพเจ้า ที่ โรง พิมพ์ ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล นั้น เทอญ.

◎ พ่อ ค้า ฯ

◎ เวอชิน แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า อะเมริกัน สำรับ ขาย เครื่อง กำปั่น, แล เสบียง อาหาร ที่ สำรับ ใช้ ใน กำปั่น ด้วย, แล ขาย สิ่ง ของ อื่น ต่าง ๆ, ที่ คน ใน กรุง เทพ ฯ จะ ตอ้ง การ. แล เปน พวก สำรับ ขาย ของ ใน การ เลหลัง. ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน ดอกควาย น่า วัด บาทหลวง.

◎ พวก ริมิซะมิศ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ, ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน ดอก ควาย ริม ตึก กงสุล ฝรั่งเศศ, มี ของ เครื่อง สำรับ เรือ แล ของ ฝรั่งเศศ, แล ของ อังกฤษ หลาย อย่าง ต่าง ๆ เปน อัน มาก.

◎ พวก ซีวิลแมเลอย์ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน กะดีจีน แห่ง หนึ่ง, ตั้ง อยู่ ที่ ทอง สนาม น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรค แห่ง หนึ่ง, มี เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ ที่ มา แต่ ประเทศ ยุรบ เปน อัน มาก.

◎ อนึ่ง มิศฟะรันซีศจิต, เปน พนักงาน สำรับ ซัก เงา รูป ปรารถนา จะ ให้ คน ใน กรุง นอก กรุง เข้า ใจ ว่า, ตัว นั้น อยู่ ที่ แพ น่า บ้าน กะดีจีน, ได้ เปน พนักงาน สำรับ ซัก เงา รูป ต่าง ๆ. รูป ที่ ได้ ซัก ไว้ แล้ว นั้น, ก็ มี หลาย อย่าง, คือ รูป วัง, แล รูป วัด, รูป ตึก, รูป เรือน, แล รูป เงา ต้นไม้, แล รูป ท่าน ผู้ มี วาศนา ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปรารถนา, จะ ให้ ข้าพเจ้า ไป ซัก เงา รูป ที่ บ้าน ของ ท่าน, ข้าพเจ้า ก็ จะ ไป ทำ, ราคา ค่า จ้าง นั้น จะ เอา แต่ อย่าง กลาง ภอ สม ควร.

จะเกิด ถึง สอง ครั้ง สาม ครั้ง. พระ ปราณุกรม รู้ เข้า ก็ อ้อนวอน ไกล่เกลี่ย กับ ผู้ ที่ จะ ฟ้อง. เสีย เงิน ให้ ครั้ง หนึ่ง ห้า ตำลึง ครั้ง หนึ่ง เจ็ด ตำลึง. เขา จะ ถวาย ฎีกา ถึง สอง ครั้ง. พระ ปราณุกรม รู้ เข้า ก็ ไป เฝ้า สมเดจ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้า ฟ้า มหามาลา กับ พระยา บุรุษรัตนราชพัลลภ, ความ นั้น ก็ เงียบ ไป, จน กระทั่ง อ้ายแดง ลัก บ้าน กับ มาลิกา พระด่วง ๆ จับ ตัวได้. อ้ายแดง เอา มีด แทง เอา พระ ตาย, ความ จึ่งได้ ชำระ กัน ขุนกลาง รับ สินบน พระปราณุกรม ๓๐ ตำลึง, กับ อ้ายบ้าน อีก ๑๐ ตำลึง. ปล่อย อ้ายแดง อ้ายบ้าน ไป ให้ อยู่ อย่าง เดิม. อ้ายแดง อ้ายบ้าน ก็ จะ เที่ยว ลัก ผลไม้ ของสวน, กับ ย่อง เบา ล้วง เรือ แล ลอย ตี ฟัน คน ที่ ตื่น ตพาน วัดสังขจาย, แล ตื่น ตพาน วัดราชสิทธ อีก. อ้ายแดง อ้ายบ้าน มา ติด อยู่. ชาว บ้าน ชาว เรือ ค่อย ได้ ศุข บาง ปล่อย ให้ ไป อยู่ ที่เดียว แล้ว. ถ้า มิ จริง อย่าง ว่า ให้ สืบ ชาว บ้าน วัดสังขจาย จน ตลอด ถึง วัดราชสิทธ เถิด. ได้ความ จริง ทั้ง นั้น. ขุนกลาง ปล่อย อ้ายแดง อ้ายบ้าน. ถ้า มิ จริง ให้ สืบ รังวัด ตั้ง แต่ บ้าน ขุนกลาง ฟาก ตวันออก, จน ถึง ตื่น ตพาน ช้างทำ ใหม่, ฟาก ตวัน ตก จน กระทั่ง ปอม ท้าย สนม จน ถึง น่าท่า วัด พระ เชตุพน

เอดิคอร์

◎ ข้าพเจ้า เอดิตร์ เจ้า ของ จด หมาย เหตุ นี้ เหน ว่า, ความ ที่ รับ สิน บน ปล่อย ผู้ร้าย อย่าง นี้ เปน ความ สำคัญ นัก. ถ้า จะ เปน จริง บ้าง เท็จ บ้าง, ก็ ย่อม เปน ความ น่า กลัว นัก. เพราะ มี ทะลาการ แล พระ ราชา คณะ ติด อยู่ ใน เรื่อง นั้น. ดู เหมือน การ ภิพากษา ตัด สิน ความ ใน กรุง เทพ ฯ นี้, แทบ จะ ไม่ เปน สัตย ธรรม เสีย แล้ว. เหมือน นา ฬิกา ที่ มี ครื่อง จักร ภาย ใน ไม่ แน่น หนา หลวม คลอน แคลน ไป, ถ้า ไข กุญแจ เข้า แล้ว ก็ เดิน ไป ได้ สัก ครู่ สัก ยาม แล้ว ก็ อยุด ไม่ เปน ที่ ไว้ ใจ ได้. ก็ เหน ควร ที่ คอเวอแมนต์ จะ ส้อม แปลง เสีย ใหม่ ให้ แน นอน มั่น คง. เมื่อ เกิด เหตุ ขึ้น เช่น นี้, ควร ที่ จะ สืบ พระ ยาน ให้ ได้ เท็จ จริง. มิใช่ ที่ เอดิตร์ ปราชุนา จะ ให้ จับ คน นั้น คน นี้ ก่อน. เมื่อ ยัง ไม่ มี พระ ยาน ที่ น่า เชื่อ น่า ฟัง นั้น หา มิได้

เรื่อง คลอง ขุด ใหม่

◎ คำนับ ยัง ท่าน ทั้ง หลาย ให้ ทราบ ด้วย. ข้าพเจ้า ได้ อ่าน หนังสือ ประกาศ ของ พ่อ ยิ้ม พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ มา นาน แล้ว, ว่า ด้วย เดิม ใน หลวง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า. ยอม ให้ พระ ภาษี สมบัติ บริบูรณ. เปน ธุระ ใน การ ขุด คลอง ใหม่. ตั้ง แต่ วัด ปาก น้ำ ใน คลอง บางกอก ใหญ่ ไป ถึง แม่ น้ำ นครไชยศรี ได้ โรง จักร กล ไฟ ทำ น้ำ ตาน. ข้าพเจ้า คิด เหน ว่า เปน การ แปลก ๆ, เกิด ขึ้น ใหม่ ๆ ไม่ เคย ได้ ยิน ได้ รู้ มา แต่ ก่อน เพราะ ว่า ขอ บัญญา ท่าน ทั้ง หลาย ซึ่ง เหน พร้อม กัน มาก ๆ ว่า, จะ ยอม ให้ เก็บ ค่า คลอง กับ เรือ ลูก ค้า ไป มา แล นา ไร่ สวน. ยื่น ขวาง ลำ คลอง ขึ้น ไป สิบ ห้า เส้น ทั้ง สอง ฝั่ง. เอา มา รวม เปน ค่า จ้าง ขุด คลอง สิบ ปี ดี ฤๅ จะ ตั้ง โรง หวย เก็บ เอา กำไร ใช้ ค่า จ้าง ขุด คลอง ดี. ข้าพเจ้า ได้ ทราย ว่า ท่าน ทั้ง หลาย เหน มาก ด้วย กัน ว่า, ให้ ออก หวย ดี ด้วย ไม่ เปน ที่ ข่ม ขี่ น้ำ ใจ ของ ราษฎร. จะ ได้ ทำ อา ไร ๆ ตาม อำเภอ น้ำ ใจ แก่ คลอง นั้น, เหมือน อย่าง เดิม ของ ประเทศ สยาม ที่ มี แยบ เหน อยู่ ทุก วัน นี้. เพราะ เหน ว่า ถ้า จะ ยอม ให้ เก็บ ค่า คลอง กับ ลูก ค้า ไป มา. บันทุก สิน ค้า ด้วย เรือ เล็ก ใหญ่ แล เกวียน ถึง สิบ ปี. ก็ ต้อง มี ผู้ ตรวด ตรา รักษา ลำ คลอง แล ทาง เกวียน ให้ เรียบ ร้อย เปน ธรรมเนียม ปรกฎิ. เรือ แล เกวียน ลูก ค้า จะ ไป มา ก็ ต้อง รักษา, ให้ มี ความ ศุข สบาย ไม่ ได้ ความ ขัด ขวาง เดือด ร้อน. จึ่ง จะ มี คน ยอม เสีย ค่า เก็บ คลอง ให้ ไป ทาง นั้น, เพราะ มี คลอง อื่น ๆ ซึ่ง ไป ได้ ไม่ ต้อง เสีย อะไร ก็ หลาย คลอง. การ ซึ่ง ท่าน ทั้ง หลาย เหน ว่า ออก หวย ดี กว่า เก็บ ค่า คลอง ค่า ทาง แล ค่า ไร่ ค่า นา ค่า สวน นั้น, ก็ ต้อง ด้วย บัญญา ความ คิด ของ ราษฎร ชาว ประเทศ สยาม มา แต่ เดิม. อนึ่ง เหตุ ซึ่ง จะ ตั้ง ท่าน แล ผู้ รักษา ลำ คลอง แล ทาง เกวียน, แล ที่ ไร่ นา ที่ สวน ให้ เรียบ ร้อย เปน ธรรมเนียม โดย ยุติธรรม, ให้ ตลอด ลำ คลอง ขุด ใหม่ นั้น, จะ ได้ ผู้ ใด ไป รับ ฉลอง พระเดช พระคุณ ได้ การ ถึง สิบ ปี ก็ นาน นัก. ถ้า รักษา ธรรมเนียม ไว้ ได้ จน ถึง สิบ ปี ก็ จะ มี ความ เจริญ บริบูรณ ขึ้น กว่า นี้ หลาย ร้อย เท่า. เพราะ จะ ต้อง กำจัด สิ่ง อัน เปน อาสัจ อาธรรม ออก เสีย จาก ที่ นั่น จน สิ้น เชิง จึ่ง จะ เปน ที่ เกิด ผล ประโยชน. แล งาม บ้าน งาม เมือง ของ พระเจ้า อยู่ หัว ได้, ก็ จะ ผิด ไป กว่า คลอง อื่น ๆ, ซึ่ง ได้ เสีย พระ ราช ทรัพย แผ่นดิน ออก ไป ขุด, เหตุ ด้วย คลอง ใหม่ นี้ ต้อง เสีย พระราช ทรัพย แผ่นดิน ออก ไป ก่อน เหมือน กัน. แต่ จะ ได้ เก็บ เงิน ฤๅ ออก หวย เอา พระราช ทรัพย อื่น ส่ง ยัง ท้อง

พระคลัง นั้น ยังไม่ ทราบ. ข้าพเจ้าได้ ทราบ ใน หมาย ประกาศ นั้น อ้าง ธรรมเนียม ประเทศ ใหญ่ ๆ อื่น ๆ. ข้าพเจ้า คิด ดีใจ ว่า จะได้ เห็น ความ เจริญ ขึ้น ใน แผ่นดิน ผิด กับ ที่ อื่น แห่ง หนึ่ง จะ ได้ เป็น แบบ ฉบับ แห่ง ตา ของ ชาว ประเทศ สยาม. ภอ จะ ได้ทำ ตาม กัน ขึ้น หลาย ๆ แห่ง. แต่ ความ ต้น ซึ่ง ประกาศ กับ กลาง ความ ก็ผิด กัน ไป. ข้าพเจ้า เป็น ที่ สงไสย แต่ ทราบ ว่า ฯ พัณ ฯ สมุห พระกลาโหม เป็น ต้น รับ สั่ง, ท่าน เอา ใจ ใส่ เอา ธุระ ใน การ ขุด คลอง ใหม่ นี้ เป็น อัน มาก, ท่าน อุษาห สั่ง ออก ไป เมือง นอก ซื้อ เครื่อง จักร กล ไฟ ขุด คลอง มา ไว้ สำรับ รักษา มิให้ คลอง นั้น เสีย. แล ข้าพเจ้าได้ ข่าว ราษฎร ฦๅ กัน ว่า คลอง นั้น ขุดได้ กว่า ครึ่ง แล้ว, มี ความ สนุกนี้ สนาน มาก ด้วย ขุนนาง เจ้าสัว ราษฎร ชวน กัน ไป จับ จอง ที่ไร่ ที่ นา ที่ สวน ทำ ขึ้น ใหม่ มาก กว่า มาก. ครั้น เมื่อ เดือน แปด บูรพาสาท ข้าง ขึ้น ข้าพเจ้า กับ เพื่อน สี่ ห้า คน ชวน กัน ไป ใน คลอง ขุดใหม่ ครั้น แจว เรือ เข้า ไป. ข้าพเจ้า ก็ เห็น เป็น ที่ เจ็บนา ด้วย ความ อันตภาย กับ คลอง นั้น ก็ เกิด ตาม ขึ้น แล้ว. ข้าพเจ้า จึง ถาม พวก ชาว สวน ชาว นา ว่า ที่ สวน ที่ นา ของ ผู้ใด, เขา ก็ บอก ข้าพเจ้า ได้ ความ ว่า เป็น ที่ ของ ท่าน ขุนนาง แล เจสัว นั้น มาก กว่า ที่ ของ ราษฎร ชาว เมือง. เพราะ ท่าน ขุนนาง แล เจสัว นั้น มี อำนาจ มาก ให้ ข่าว ไป ตั้ง โรง ริม คัน คลอง ทั้งสอง ฟาก แล ชวน กัน ขุด ตัด ทำ ลาย คัน คลอง ปล่อย ให้ น้ำ เข้า ออก ใน นา. ครั้น น้ำ ฝน ตก ย่า ลง ใน คลอง โดย แรง, ไม่ มี ท่อ ไม่ รักษา น้ำ, ก็ ภา เอา ละออง ดิน ใน ท้อง นา แล ภัง ภา เอา ดิน คัน คลอง ลง ใน คลอง ทั้ง สิ้น เป็น ช่อง กว้าง ๆ หลาย แห่ง จะ ขึ้น เดิน บน คัน คลอง ไม่ ได้. เพราะ ต้อง ลุย น้ำ. ลาง แห่ง ก็ ปลูก โรง นา คร่อม ลง มา ริม คลอง จน จะ ไม่ มี ถนน. ลาง เจ้า ของ ก็ ปลูก ต้น ไม้ ต้น ทอง หลาง ห่าง ริม คลอง คั่น หนึ่ง ก็ มี. เพราะ ราษฎร ชาว ไทย ไม่ อาย แก่ ความ ชั่ว ความ ผิด, คิด อยู่ แต่ ว่า มี เจ้า นาย แขง แรง เป็น ที่ พึ่ง. ใจ ก็ ดีดิ้ง ไม่ กลัว ใคร จะ คิด ทำ อะไร ก็ ทำ ตาม อำเภอ ใจ ไม่ กลัว ผิด. ไม่ คิด เกรง พระ ราชอาญา, ด้วย พระราช ทรัพย ของ หลวง ลง ทุน ขุด คลอง ให้ ราษฎร อาไศรย ทำ ไร่ นา สวน. แล เรือ เกวียน ไป มา ค้า ขาย ทาง ยก ทาง คลอง ให้ ได้ โดย สดวก ด้วย กัน ทั้ง พระราช อาณา เขตร จึง จะ ชอบ ด้วย ราชการ แล ธรรมเนียม อัน เป็น ยุติธรรม สำรับ แผ่นดิน พระเจ้า อยู่ หัว อนึ่ง ขุนนาง ข้า ราช การ ทั้งปวง ซึ่ง ทรง พระ กรุณา ตั้ง แต่ง ไว้ ตาม พระเนตร พระกรรณ ก็ เห็น เฉย ๆ. ไม่ สู้ เอา เป็น ธุระ ใน การ ทำนุ บำรุง บ้าน เมือง ของ พระเจ้า อยู่ หัว. ฦๅ จะ รังเกียจ ว่า ธุระ ของ พระ ภายี สมบัติ บริบูรณ, ฦๅ จะ กลัว ว่า ฯ พัณ ฯ สมุหพระกลาโหม เป็น ต้น รับ สั่ง. ถ้า จะ เป็น เช่น นั้น. ข้าพเจ้า เห็น ว่า ฯ พัณ ฯ สมุหพระกลาโหม. แล พระ ภายี สมบัติ บริบูรณ, ก็ มี คน ใช้ ซึ่ง เป็น คน มี สติ ปัญญา เป็น หลาย คน. เหตุ ไร ท่าน จึง ไม่ ให้ อำนาจ กับ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ให้ ว่า สิทธิ์ ขาด เป็น เจ้า ของ คลอง สัก คน, พอ จะได้ รักษา ไว้ กว่า คลอง นั้น ขุด แล้ว. เมื่อ ตก ลง ว่า ออก หวย ฦๅ เก็บ ค่า คลอง จึ่ง ค่อย เปลี่ยน ธรรมเนียม เสีย ไหม่. ฦๅ จะ เป็น ด้วย ท่าน ยัง ไม่ ทราบ ว่า เกิด ความ ทำลาย อย่าง ข้าพเจ้า ได้ เห็น มา แล้ว กระมัง, ท่าน จึ่ง ยัง ไม่ ตั้ง ให้ ผู้ ใด ไป ดู แล ตาง หู ตา ของ ท่าน. เพราะ ท่าน ก็ ประกอบ ด้วย ปัญญา แล อำนาจ หา ขุนนาง เสมอ มิ ได้. ข้าพเจ้า ทราบ ว่า ท่าน คิด การ ทำนุ บำรุง แผ่นดิน พระเจ้า อยู่ หัว แทบ ทุก หาย ใจ เข้า ออก, ถ้า ท่าน ทราบ แล้ว ที่ ไหน ท่าน จะ ยอม ให้ ชื่อ คลอง ของ ท่าน เสีย ไป เหมือน คลอง มหาสวัติ คลอง บ่าง บอน ได้. แต่ ความ ซึ่ง ข้าพเจ้า ว่า มา นี้ เป็น ความ สัตย จริง ของ ข้าพเจ้า ทุก ประการ. ท่าน ทั้ง หลาย จง ได้ ออก ไป ดู, ให้ รู้ เห็น เป็น พยาน ของ ข้าพเจ้า ด้วย.

เมล์มาใหม่

◎ เรือ เจ้าพระ ยา มา ถึง กรุง เทพ ฯ ณวัน เสาร์ เดือน ๙ แรม ๑๓ ค่ำ เอา เมล์เมือง ยุโรป มา, มี หนังสือ ขก หมาย เหตุ มา แต่ เมือง ลอน ดอน แต่ เดือน ๘ ที่ ๒๒ ขึ้น ๒ ค่ำ, แต่ เมือง นูยอก เดือน ๘ ที่ ๒๓ แรม ๘ ค่ำ แต่ เมือง บัง กล่า. ณเดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ เมือง สิงค์โปร เดือน ๙ แรม ค่ำ หนึ่ง. เมือง รางกุง เดือน ๙ ที่ ๒ แรม ๑๕ ค่ำ, เมือง มรแมน เดือน ๙ ขึ้น ๓ ค่ำ, เมือง ปีแนง เดือน ๙ ขึ้น ๒ ค่ำ, เมือง ช่อง กง เดือน ๘ ที่ ๒๓ แรม ๑๕ ค่ำ, ข่าว มา แต่ ทาง เตลิแกรฟ.

◎ เมือง ลอนดอน เดือน ๘ ที่ ๒๓ แรม ๓ ค่ำ ข่าว ว่า, ข้อ สัญญา ที่ เมือง ออศเตรีย แล เมือง ปรอศเซีย. เป็น ไม้ ตรี กัน นั้น ยัง ปฤกษา กัน อยู่, ฝ่าย เมือง ออศเตรีย ยอม สัญญา เป็น ใจ ความ ว่า, จะ ให้ เมือง ปรอศเซีย ชัด แจง เมือง เยอมนี เลก ๆ ทั้ง ปวง ตาม ที่ ชอบ ใจ. อนึ่ง เมือง อิตาลี ว่า แก่ เมือง ออศ

เว้น การ เสพสุรา เสีย. แล้ว ชวน ให้ ลง ชื่อ สัญญา กัน เป็น พวก อันหนึ่ง ชื่อ ว่า, แตมเปีอ แรนซ์ โซไซริ ที, คือ พวก เว้น เสพสุรา. ธรรมเนียม นี้ มี ทั่ว ไป ใน เมือง อเมริกา, แล เมือง อังกฤษ, แล เมือง ต่าง ๆ. เขา ประพฤติ มา ทุก ๆ ปี, ก็ มี ผู้ มา ลง ชื่อ เป็น พวก เว้น เสพ สุรา นั้น มาก, ใน ปี หนึ่ง หลาย พัน คน. แต่ ผู้ สัญญา นั้น ต่าง ๆ กัน. บาง คน สัญญา ว่า จะ เว้น แต่ ปี หนึ่ง บ้าง, ห้า ปี บ้าง, จน สิ้น ชีวิตร บ้าง, สุด แต่ ใจ ผู้ นั้น จะ สัญญา.

◎ อนึ่ง ใน เดือน หก ปี ฉลู สัปตศก นี้, ที่ เมือง ลอนดอน เขา ประชุม กัน ใน ตึก ใหญ่ แห่ง หนึ่ง, ตึก นั้น เรียก ว่า เซอรี จับเปละ. มี นาย ห้อง คน หนึ่ง เรียก ว่า แจระแมน. ๆ นั้น เป็น ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ชื่อ เอิล ออฟ ซแรฟ บะรี. ท่าน เป็น พนักงาน ดู แล ใน การ ประชุม นั้น. แล้ว มี อาจารย์ ใหญ่ อีก คน หนึ่ง ชื่อ นิ่ว แมนฮอล, ขึ้น สั่งสอน พรรณา โทษ เสพสุรา. แล สรรเสิญ การ เว้น เสพ สุรา. ครั้น จบ แล้ว, มี ชาย สามคน เป็น คน ยาก ไร้ อัฒ กา, เดิม เป็น นักเลง สุรา, แต่ เข้า มา เป็น พวก นั้น หลาย ปี, ได้ รู้ คุณ แล โทษ ใน สุรา มาก. จึง ยืน ขึ้น ที ละคน เล่า เรื่อง ต่าง ต่าง, ที่ ตน ได้ ทำ ทุจริต เพราะ เสพสุรา, หวัง จะ ให้ คน ทั้งปวง สลด ใจ จะ ได้ เว้น เสพสุรา เสีย.

◎ ฝ่าย แจระแมน ได้ ฟัง ถ้อย คำ ทั้ง สามคน บรรยาย เรื่อง ดัง นั้น, ท่าน จึง ได้ สรรเสิญ ว่า, คน ทั้งสาม นี้ ถึง เป็น คน เลว ก็ จริง, แต่ ถ้อย คำ ควร จะ เป็น คติ ต่อ ไป ได้. แล ท่าน ว่า, ท่าน มี ความ ยินดี ด้วย ได้ ทราบ ว่า, คน ที่ เสพ สุรา ใน เมือง อังกฤษ นั้น น้อย ลง กว่า ใน ๒๐ ปี ที่ ล่วง ไป. เวลา นั้น มี คน ลง ชื่อ สัญญา จะ ไม่ เสพ สุรา เป็น หลาย คน.

◎ อนึ่ง ใน ที่ พวก เว้น เสพ สุรา นั้น, ยัง มี ชาย ผู้ หนึ่ง ชื่อ พัดริก. ๆ นั้น เดิม ชอบ เสพ สุรา นัก, มัก พูด ขา เป็น ตลก คนอง. วัน หนึ่ง ไป ยัง ที่ ประชุม พวก เว้น เสพ สุรา, ได้ ฟัง อาจารย์ ยอนซีอาบัต สั่งสอน อยู่ ที่ นั่น, ก็ บังเกิด ความ สังเวช สลด ใจ, จะ ไคร่ ลง ชื่อ เหมือน เขา บ้าง, ก็ ยัง มิ ไว้ ใจ, กลัว จะ อด ไป มิ ตลอด. จึง ขอ สัญญา แต่ ปี เดียว. แต่ นั้น มา ก็ อุษาห์ อด ใจ มิ เสพ สุรา เลย. ภาย หลัง พัดริก ก็ มี ความ ศุข สบาย มาก ขึ้น. แล้ว ได้ คิด ว่า เรา เสีย เงิน เพราะ สุรา นั้น มาก นัก. จึง แก ลัง เก็บ เงิน ส่วน ซื้อ สุรา เหมือน เคย ใช้ มา แต่ ก่อน นั้น, ประสม ไว้ ส่วน หนึ่ง ทุก วัน ๆ.

◎ อยู่ มา ก็ ครบ จำนวน ปี ซึ่ง ทำ สัญญา ไว้ นั้น, อาจารย์ ยอนซีอาบัต จึง ว่า, ท่าน จะ เลิก เท่า นั้น ฤๅ, ฤๅ จะ สัญญา ต่อ ไป. พัดริก ก็ ทำ อิด เอื้อน อ้าง กัม หน้า อยู่. ยอนซีอาบัต ซ้ำ ถาม อีก ถึง สอง ครั้ง สาม ครั้ง. พัดริก จึง ตอบ ว่า ถ้า ท่าน จะ โปรด ให้ สัญญา ตาม ใจ ข้าพเจ้า แล้ว, ๆ จึง จะ ทำ คำ สัญญา ต่อ ไป. ครั้น ท่าน จะ ชัด ขึ้น ก็ เกรง พัดริก จะ ไม่ สัญญา, จึง ว่า ตาม แต่ ใจ ท่าน จะ สัญญา เถิด. พัดริก ได้ ยิน ดัง นั้น มี ความ ยินดี นัก. จึง เขียน คำ สัญญา ลง โดย เร็ว ว่า, แต่ นี้ ไป เก้า ร้อย เก้า สิบ เก้า ปี, ข้าพเจ้า จะ ไม่ กิน สุรา เลย เป็น อัน ขาด. ถ้า ข้าพเจ้า มี อายุศม์ อยู่ เกิน ๙๙๙ ปี แล้ว, จึง จะ ทำ คำ สัญญา ใหม่ ต่อ ไป จน ตลอด ชั่ว ชีวิตร นี้.

◎ ครั้น อยู่ มา ประมาณ สาม วัน สี่ วัน, นาย อากร สุรา คน หนึ่ง เป็น คน คุ้น เคย กับ พัดริก มา แต่ ก่อน, ถาม ว่า, ท่าน เป็น ศุข สะบาย อยู่ ฤๅ. เขา ตอบ ว่า, หา สู้ สะบาย ไม่, เพราะ ก้อน อัน หนึ่ง เกิด ขึ้น ที่ ตี ค่าง ข้าพเจ้า. นาย อากร มิ รู้ เท่า, สำคัญ ว่า มี โรค. จึง ว่า, เนหะ เป็น เพราะ โทษ อด สุรา, ถ้า กิน สุรา เหมือน แต่ ก่อน แล้ว ก้อน นั้น คง จะ หาย เป็น แน่. พัดริก ทำ อาการ เหมือน หนึ่ง ตก ใจ. จึง ซ้ำ ถาม อีก ว่า, ท่าน เหน จะ เป็น ดัง นั้น จริง ๆ เป็น แน่ ฤๅ. นาย อากร รับ ว่า, จริง เป็น แน่. ถ้า ไม่ กิน สุรา แล้ว นาน ไป คง จะ มี ขึ้น ทั้ง สอง ข้าง. ซึ่ง ว่า กล่าว เดือน สะติ ทั้ง นี้ ก็ เพราะ ความ สงสาร ท่าน. แล้ว รีน สุรา ส่ง ให้ พัดริก. ๆ ยิ้ม แล้ว ก็ ว่า, ขอบ ใจ ท่าน นัก ที่ ท่าน ว่า นั้น เห็น จะ ถูก. แล้ว ก็ ล้วง เข้า ไป ที่ ตี ค่าง ยิบ ห่อ เงิน ค่า สุรา ที่ ประสม ไว้, ออก ให้ นาย อากร ดู. แล้ว ก็ ว่า, ก้อน นี้ มี ขึ้น เพราะ อด สุรา. ถ้า อด นาน ไป คง จะ มี ขึ้น ทั้งสอง ข้าง. ท่าน ว่า ถูก ทุก อย่าง มิ ได้ ผิด เลย.

◎ อัน ธรรมเนียม ซึ่ง กล่าว มา นี้, ควร จะ มี ใน เมือง ที่ ถือ ว่า เป็น สัมมาทิฐิ บ้าง แต่ ใน สยาม ประเทศ นี้, ก็ เคย มี อยู่ บ้าง. ใน สำนัก นี้ อาจารย์ แล ท่าน ผู้ ใหญ่, ฤๅ ท่าน ผู้ มี บันดา ศักดิ์, ห้าม ปราม ขอ เสีย มิ ให้ เสพ สุรา, บาง คน ก็ เว้น ได้, บาง คน ก็ เสีย สัตย์ สัญญา ไป. เพราะ ผู้ สั่ง สอน ห้าม ปราม นั้น น้อย นัก.

◎ อนึ่ง ผู้ จะ เว้น สุรา นั้น, เว้น เพราะ เห็น โทษ ใน สุรา นั้น อย่าง หนึ่ง, ๆ เพราะ เห็น แก่ บุคล. เมื่อ มี ท่าน ผู้ ใหญ่ สรร

เสีญ มาก ด้วย กัน แล้ว, คน ที่ เว้น สุรา ก็ คง จะ มาก ทวี ขึ้น ทุกปี, ฯะ

◎ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้าของ หนังสือ นี้, ปรารถนา จะให้ท่าน ผู้ ดี ผู้ใหญ่ ทั้งหลายใน เมืองไทย, เข้า ใน แคมเปี้ยน แรนซ์ โซไซอิตี้, คือ เป็น พวก สัญญา กันว่า, ไม่ เสพ สุรา ต่อ ไป อีก แล้ว, จึ่ง จะ เป็น ที่ จะ สรรเสิญ การ เว้น สุรา แท้, แล คน ที่ ดื่ม เมา สุรา ก็ จะ มี น้ำ ใจ เข้า เป็น พวก เว้น เสพสุรา ด้วย กัน, จะได้ เอา ตัว รอด เพราะ คน ผู้ ดี ผู้ ใหญ่, ได้ ช่วย ให้ มี น้ำ ใจ เข้ม แข็ง อาจ จะ อด ได้. อาไศย เหตุ นี้ จึ่ง มี คน ผู้ ดี ผู้ ใหญ่ ใน เมือง อะเมริกา, แล เมือง อังกฤษ เป็น อัน มาก, ที่ ไม่ ได้ เคย เสพ สุรา เลย, แต่ ได้ เข้า เป็น พวก สัญญา กัน ว่า, จะ ไม่ เสพ สุรา เลย เพื่อ ประสง จะ ได้ ชัก ชวน บุตร ภรรยา, แล เพื่อน บ้าน ทั้งหลาย ให้ เกลียด การ เสพ สุรา ให้ มาก นัก. แล เขา จึ่ง จะ ไม่ ได้ เสีย ไป ด้วย สุรา ต่อ ไป ข้าง น่า.

ความ ทเลาะ กันใน ป่า เชียงใหม่

ต่อ ที่ น่า ๙๖ คัด ออก จาก สยามไตม์

◎ หนังสือ นี้ คัด ออก จาก หนังสือ อัลเวอไทเซอ, จด หมาย เหตุ ที่ เมือง มรแมง, เมื่อ ณ วัน เสาร์ เดือน แปด ขึ้น แปด ค่ำ ได้ แปล ออก จาก หนัง สือ พม่า, เป็น หนังสือ ห้าม เพื่อ คน ทั้ง หลาย จะ ได้ รู้ แล กลัว ผิด,

◎ คำ ใน หนังสือ นั้น ว่า ถ้า ใน เขตร์ แดน ของ ผู้ ใด ๆ, ถ้า ตัด ไม้ ไหน ๆ มี หมาย ดัง ว่า ไว้ นั้น, ฝ่าย เจ้า ของ หมาย นั้น จะ ฟ้อง ผู้ เจ้าของ ที่ นั้น ต่อ หน้า ท่าน เสนาบดี, สำรับ ตัด สิน ความ. ถ้า ที่ นั้น จะ ขาย แก่ ผู้ อื่น แล้ว, เรา จะ ฟ้อง ทั้ง เจ้า ของ เก่า ใหม่ ด้วย, แล เขา ทั้ง สอง จะ ต้อง ให้ การ. เหตุ นี้ ดัง ให้ คน ทั้ง ปวง ระ วัง ตัว. จง นึ่ง อยู่ ถูก ตัว คน เกิด.

◎ หนังสือ ที่ ว่า มา นี้ หา ได้ บอก เจ้า ของ ไม่.

◎ ถ้า จะ ว่า ถึง หนังสือ ห้าม, ที่ ลง พิมพ์ ใน จด หมาย เหตุ ที่ เมือง มรแมง นั้น, เรา ผู้ มี ชื่อ ลง สุด ท้าย หนังสือ นี้ เห็น เป็น แน่ ว่า, ผู้ เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ ห้าม นั้น, มี ความ อาย มิ อาจ ลง ชื่อ ของ ตน ได้. ตัว เรา นี้ จะ ช่วย สง เคราะห์ พวก ที่ ไป ตัด ไม้ ซอนสัก แล มี ผู้ คน มา ข่ม ขี่ ทำ ร้าย, แล หมาย ไม้ ผิด จาก กด หมาย, ด้วย เขา หมาย ปลอม นั้น, เรา จึ่ง มี หนัง สือ ใบ นี้ ออก ประกาศ, ให้ ปรา กฏ แก่ บัน ดา คน ที่ ควร จะ รู้ ว่า, คำ ข่ม ขี่ ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ ห้าม นั้น, จะ ไม่ เป็น ไร ดอก. แต่ บัน ดา คน ที่ ได้ คม เหง พวก ที่ ตัด ไม้ ซอน สัก ได้ หมาย ไม้ ไว้ ผิด จาก กฎ หมาย, แล เจ้า ของ ไม้ นั้น เป็น คน ที่ อยู่ ใต้ ร่ม ธง อังกฤษ, ครั้น เมื่อ เขา จะ กลับ มา อยู่ ใน แดน เมือง อัง กฤษ จะ ถือ ตัด สิน ตาม กฎ หมาย นั้น ตาม กฎ หมาย ข้อ ที่ หนึ่ง ซึ่ง ได้ ตั้ง ไว้ แต่ เมื่อ กฤษ ศัก ราช, ๑๘๔๙ นั้น,

◎ มี ชื่อ ใต้ หนังสือ ที่ ว่า นี้, ชื่อ ดับลิ้ว. ดี. ลอ, เป็น ผู้ ว่า กล่าว คดี ความ ต่อ เสนาบดี ฝ่าย อังกฤษ, ใน ประ เทษ พม่า.

◎ หนังสือ นี้ ได้ เขียน ที่ เมือง มรแมง, แต่ณ วัน จันทร์ เดือน แปด ขึ้น สาม ค่ำ.

◎ หนังสือ หม่องกี, เป็น เจ้า พนักงาน ตัด ไม้ ซอนสัก ใน ป่า ไมนิลุงยี อยู่ เมือง อมระแมน, เป็น หนังสือ ฟ้อง คำนับ มา ถึง ท่าน ที่ มี ชื่อ, ลิวเตนอันต์เคอเนิล. ดี. ปรอน. เป็น เสนา บดี ที่ สอง, แล เป็น ลูก ขุน ที่ ตำบล เมือง อำเภอ.

◎ ข้าพเจ้า ขอ สำแดง ความ ตาม ที่ มี ใน หนังสือ ใบ นี้ เกิด.

◎ ข้าพเจ้า ผู้ ขอ นี้ อยู่ ใต้ ร่ม ธง อังกฤษ, แล เคย ได้ ทำ มา หา กิน ใน ป่า, ไมนิลุงยี ได้ ตัด ไม้ ซอน สัก ไว้ ๑๐๐ ท่อน ได้ ลาก ลง ไป ถึง ริม น้ำ โดย เจ้า เมือง เชียง ใหม่.

◎ อนึ่ง มี คน อังกฤษ ผู้ หนึ่ง ชื่อ ว่า, มิศเตออาร์. ซี. เบิน. ที่ แต่ ก่อน ได้ เป็น นาย กองทัพ. มี พม่า คน หนึ่ง ชื่อ ซโอเอฆาน มี พวก พล ๖๐ คน, ถือ สาตรา วุธ ยก เข้า มา ใน ป่า ที่ ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ อยู่ นั้น. — เขา ได้ หมาย แต่ บัน ดา ไม้ สัก ใน ป่า นั้น, ด้วย คอ้น เป็น สำคัญ ไว้ ว่า, เป็น ของ เขา หมด.

◎ ผู้ ที่ ขอ นี้ จึ่ง ไป ยัง เมือง เชียง ใหม่ โดย พลัน, กล่าว โทษ แก่ เสนา บดี ผู้ ใหญ่ ที่ เมือง เชียง ใหม่. แล้ว เจ้า เมือง เชียง ใหม่ จึ่ง มี หนังสือ ๓ เล่ม, ฝาก ไป ถึง ท่าน ผู้ ใหญ่ ฝ่าย อังกฤษ เมือง พม่า เล่ม หนึ่ง, ไป ถึง ท่าน รอง ผู้ ใหญ่ เล่ม หนึ่ง, ถึง ท่าน เจ้า พนัก งาน สำรับ ว่า กล่าว ที่ ตำบล บ้าน, ที่ แนดซีริม แล ใน ป่า ไมนิลุงยี เป็น ใจ ความ ว่า ให้ ห้าม, อย่า ให้ มิศเตอ เบิน แล ซโอเอฆาน, หมาย ไม้ ไว้ อีก เลย.

◎ นาย ป่า ไมนิลุงยี นั้น ได้ ห้าม มิศเตอเบิน, แล ซโอเอ ฆาน ไม่ ให้ หมาย ไม้ ไว้ อีก, แต่ เขา หา ฟัง ไม่.

๏ ข้าพเจ้าผู้ชื่อ, ได้ไป จาก เมืองเชียงใหม่ ถึง บ้านไมนี ลุงยี ณวัน เดือน ห้า ขึ้น สี่ ค่ำ. ครั้น ถึง ณวัน เดือน ห้า ขึ้น สิบ เอด ค่ำ, พวก มิศเตอเบิน กับ พวก ซโฮเอฆาน ๑๑ คน, มา ถึง บ้าน ข้าพเจ้า โดย ทาง ป่า, หา ได้ มา ตาม ทาง หลวง ไม่. เขา ถือ ปืน มา ถึง แล้ว ก็ มุง หมาย ทำ เปน จะ ยิง เอา ข้าพเจ้า.

๏ ข้าพเจ้าผู้ชื่อ จึง ถาม เขา ว่า, ท่าน ทั้งหลาย ทำ ดัง นี้ จะ ต้อง การ อะไร. เขา ตอบ ว่า มิศเตอเบิน กับ ซโฮเอฆาน สั่ง ให้ มา เอา หนังสือ ฝาก ๓ เล่ม นั้น, ที่ ข้าพเจ้า ได้ ถือ มา แต่ เมือง เชียงใหม่, และ มา เกาะ เอา ตัว ข้าพเจ้า ไป ด้วย.

๏ ข้าพเจ้าผู้ชื่อ, ไม่ ยอม ให้ หนังสือ ฝาก นั้น แก่ เขา. ข้าพเจ้า จึง บอก ว่า, ได้ ส่ง หนังสือ ฝาก นั้น ไป ถึง นาย ป่า ไม นี ลุงยี แล้ว.

๏ ขณะ นั้น พวก ๑๑ คน นั้น ออก ไป ๖ คน, ยัง อยู่ ๕ คน ๆ นั้น ไป หน่อย หนึ่ง, ครั้น ถึง เพลา บ่าย ๓ โมง, มิศเตอเบิน กับ ซโฮเอฆาน, ก็ นำ หน้า ภา พวก ๖๐ คน มา, มี มือ ถือ อาวุธ ครบ มือ กัน, และ เป่า แตร, แล้ว เขา มา ตี เรือน ข้าพเจ้า, และ เอา ปืน ลูก โดษ ยิง ต้อง เรือน ข้าพเจ้า.

๏ ข้าพเจ้าผู้ชื่อ นี้, เหน เปน ความ น่า กลัว จึง ภา พวก ข้าพเจ้า หนี จาก บ้าน เรือน ไป. พวก มิศเตอเบิน กับ ซโฮเอฆาน จึง เอา ไฟ จุด เรือน ข้าพเจ้า ไหม้ หมด, แล ไม้ซอนสัก ของ ข้าพเจ้า มี ๑๒๐ ท่อน, เปน ราคา ประมาณ ๖๐๐๐ รูเบี้ย, จะ ไหม่ ฤๅ ซโมย เอา ไป ไม่ แจ้ง หาย ไป หมด. แล ของ ๆ พวก ข้าพเจ้า ที่ มี ราคา ประมาณ ๒๐๐๐ รูเบี้ย ก็ หาย ไป ด้วย.

๏ ข้าพเจ้าผู้ชื่อ นี้, จึง ได้ ร้อง ทุกข ถึง นาย ป่า ไมนี ลุงยี, แล้ว ข้าพเจ้า จึง ใช้ นอ้ง ของ ข้าพเจ้า, ให้ ไป ถึง เมือง เชียงใหม, เพื่อ จะ ให้ ขึ้น ไป ร้องทุกข์ ถึง เจ้า เมืองเชียงใหม่. ข้าพเจ้า จึง จัด แจง ให้ นอ้ง ของ ข้าพเจ้า, ถือ เอา ยาญซีย์ ราย ทรัพย์สิ่ง ของ ๆ ข้าพเจ้า ที่ สูญ หาย ไป นั้น, ขึ้น เรียน เจ้า เชียงใหม่ ให้ ทราบ. ครั้น นอ้ง ของ ข้าพเจ้า ไป แล้ว, ส่วน ตัว ข้าพเจ้า ก็ กลับ มา อยู่ เมือง มฉเมง กว่า จะ ได้ ข่าว มา แต่ เมือง เชียง ใหม่.

๏ ข้าพเจ้าผู้ชื่อ นี้ ได้ มา กราย เรียน กับ ท่าน, ขอ ให้ ท่าน มี หนังสือ ไป ถึง ท่าน เสนา บดี เมือง เชียงใหม่, เพื่อ พวก เสนา บดี จะ ได้ ทำ ตาม ถ้อย คำ ที่ มี ใน หนังสือ ฝาก ของ เขา, ที่ ข้าพเจ้า ส่ง มา กับ ท่าน นั้น, เพื่อ ว่า ท่าน เสนา บดี เมือง เชียง ใหม่ จะ ส่ง มิศเตอเบิน แล ซโฮเอฆาน, ไป ถึง เขต แดน อังกฤษ ที่ เคาเวอเมน อังกฤษ จะ มา เอา ตัว ไป ชำระ ความ ตาม กฎหมาย ข้อ ที่ หนึ่ง, ที่ ได้ ตั้ง ไว้ แต่ ศก ศักราช ๑๙๔๙ นั้น.

๏ ข้าพเจ้าผู้ชื่อ นี้, เหน สม ควร ที่ จะ ร้อง ทุกข์ แก่ ท่าน เช่น ว่า มา นี้, แล ข้าพเจ้า คง จะ ร้อง ทุกข์ ต่อ ไป.

๏ ชื่อ ที่ เขียน ไว้ ใต้ ความ ที่ ว่า มา นี้, ชื่อ มองกี. ได้ เขียน เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน ห้า แรม แปด ค่ำ.

๏ ผู้มีชื่อ โคออง เม, ได้ ไป ถึง เมือง เชียง ใหม่ ด้วย กัน กับ ผู้ที่ ชื่อ นี้ รู้ ใน ความ นั้น หมด. และ ผู้มีชื่อ มองฮัน แล มอง เป แล มอง ซโฮเองยอีน, แล มองทุน, ทั้ง สาม คน ได้ อยู่ ด้วย ผู้ที่ ชื่อ นี้, เมื่อ มิศเตอเบิน ได้ ตี ข้าพเจ้า นั้น. แล คน เหล่า นั้น ก็ พร้อมใจ กัน จะ เปน พญาณ, ใน ความ ที่ ข้าพเจ้า ร้อง ทุกข์ นี้ ว่า เปน ความ จริง. มี ชื่อ เขียน ใต้ ความ ที่ กล่าว มา นี้ ชื่อ มองกี.

๏ หนังสือ ของ เจ้า เมือง เชียง ใหม่, คง จะ แปร ออก เปน ภาษา พม่า. ครั้น เมื่อ แปร ออก แล้ว, จะ เปน ความ ประการ ใด, คง จะ มี คำ สั่ง ไป ตาม คำ ออัน วอน เจ้า มองกี นี้ ให้ ได้.

๏ มีชื่อ ใต้ ความ ที่ ว่า มา นี้, ชื่อ ดี. ปรอน, ผู้ เปน นายรอง, กัมมิศชันเนอ. เขียน เมื่อ ณวัน อังคาร เดือน ห้า แรม แปด ค่ำ.

๏ ผู้ที่ เปน กัมมิศชันเนอ ใหญ่, ได้ อ่าน คำ หนังสือ ออัน วอน นั้น แล้ว, อีก ทั้ง หนังสือ เจ้า เมือง เชียง ใหม่ ที่ ได้ กล่าว ถึง ความ นั้น. เจ้า เชียง ใหม่ คง จะ มี หนังสือ แห่ง เสนา บดี ฝ่าย อังกฤษ ให้ ทราบ ว่า, เคาเวอเมน อังกฤษ จะ ไม่ ยอม ให้ ผู้ที่ อยู่ ใต้ รม ธง อังกฤษ, ไป ทำลาย กฎหมาย เมือง สยาม เช่น กล่าว มา นั้น เลย. แต่ ทว่า เจ้า เชียง ใหม่, จำ เปน ผู้ ใหญ่ ใน แว่น แคว้น ของ ท่าน, เคาเวอเมน อังกฤษ จะ ไป ชำระ ความ ใน เขต แดน ของ ท่าน ไม่ ได้.

๏ กับปีตันเบิน แล มองกี, คง จะ รู้ ใจ ความ ใน หนังสือ เจ้าเมือง เชียง ใหม่, แล ใจ ความ หนังสือ กัมมิศชันเนอ ผู้ ใหญ่ ตอบ แก่ ท่าน นั้น.

๏ ถึง หนังสือ ออัน วอน แห่ง มองกี นั้น, ท่าน ที่ เปน กัมมิศชันเนอ จะ ตอบ ว่า. ถ้า แม้น มองกี จะ กล่าว คำ ฟ้อง ต่อ สู้ กับ ตันเบิน, แล มองซโฮเอฆาน นั้น, ก็ ควร ที่ มองกี จะ กล่าว โทษ เรื่อง นั้น แก่ เจ้า เชียง ใหม่ ด้วย. เหน ที่ เจ้า เมือง เชียง ใหม่ จะ จัด แจง ให้ มองกี ได้ ภาร ตาม สัจซื่อ.

๏ อนึ่ง ใน เรื่อง หนังสือ ของผู้โรค นั้น, บอก ความ ว่า พวก มองกี ได้ ยิ่ง เอา พวก กับตันเบิน ก่อน. แล ได้ กล่าว ว่า ซึ่ง ความ ผิดชำ เปน ต้อง อยู่ กับ พวก มองกี ฝ่าย เดียว. แต่ ความ นี้ ต้อง ชำ ระ ใน แว่น แคว้น ที่ ๆ ความ ร้าย นั้น เกิด ขึ้น จึ่ง จะ ควร. ฝ่าย เสนา บดี อังกฤษ ที่ เมือง พม่า จะ ตัดสิน ความ ใน ที่ นั้น ไม่ ได้.

๏ มี ชื่อ เขียน ใต้ ความ ที่ กล่าว มา นี้, ชื่อ อัลเบิดไฟคี, เปน กัม มิศชันเนอ ผู้ใหญ่ใน กอง ที่ ๑๐ เมือง อังกฤษ ใน ประเทศ พม่า. จะ

๏ หนังสือ นี้ ได้ เขียน เมื่อ ณ วัน พุทธ เดือน หก ขึ้น สอง ค่ำ ปี ชวด ฉศก.

ประกาย ยอม ให้ เอา เข้า ลง กำปั่น

๏ เจ้า พระยา พระคลัง เสนา บดี, ซึ่ง ได้ ว่า การ ต่าง ประเทศ. ขอ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน มิศเตอ บิ๊กกินเปก กงสุล ฮอ ลันดา, แล ว่า การ กงสุล แอนไชรธาติก, ด้วย ท่าน เสนา บดี ให้ ข้าพเจ้า มี หนังสือ บอก ความ มา ถึง ท่าน แต่ ก่อน ว่า, ปี ชวด ฉศก นี้, ใน พระ ราช อาณาจักร ประเทศ สยาม เปน ส่วน น้ำ มาก จน เกิน ไป ทำ นา ไม่ ได้ ก็ มี. ที่ น้ำ น้อย ฝน น้อย แล้ง ไป จน ทำ นา ไม่ ได้ ก็ มี. ราษฎร ได้ ความ ทุกข์ ร้อน นัก ด้วย เข้า แพง. จะ ขอ ยืด เข้า ตั้ง แต่ เดือน ยี่ จน สิ้น เดือน เก้า ปี ฉลู สัปตศก. ถ้า สืบ ได้ ความ ว่า ฝน ฟ้า บริบูรณ์, ราษฎร ทำ นา ได้ มาก จะ เบิด ให้ ลูก ค้า ได้ ซื้อ ขาย เข้า. ถ้า ฝน แล้ง ฤๅ น้ำ มาก เกิน ไป ทำ นา ไม่ ได้ อีก, จะ ขอ ยืด เข้า ต่อ ไป อีก ปี หนึ่ง,

๏ ก็ บัดนี้ ผู้ รักษา เมือง กรม การ หัว เมือง ปาก ใต้ ฝ่าย เหนือ, บอก เข้า มา ว่า ฝน น้อย ที่ นา ปัก, น้ำ ยัง ไม่ ขัง ท้อง นา ทำ นา ยัง ไม่ ได้ ก็ มี. ตาง เมือง ที่ มี ฝน ก็ ทำ นา ได้ ย้าง, มี น้ำ ภอ เลี้ยง ต้น เข้า ก็ มี เปน เมือง ๆ. นา หว่าน แขวง กรุงเก่า ราษฎร ได้ ไถ หว่าน ลง ได้ เต็ม ภาก ภูม ก็ แต่ น้ำ ยัง ไม่ เข้า ทุ่ง. สืบ ดู ฝน เหนือ ก็ น้อย, น้ำ เหนือ ก็ ยัง ไม่ มี ลง มา. ถ้า น้ำ เหนือ ไม่ มี ลง มา เข้า ทุ่ง เลี้ยง ต้น เข้า ได้, เข้า ก็ จะ แห้ง เสีย ไป มาก เหมือน อย่าง ปี กลาย นี้. ถ้า ฝน เหนือ ใน เดือน ๑๐ เดือน ๑๑ เดือน ๑๒, มี มา น้ำ เข้า ทุ่ง เลี้ยง ต้น เข้า ได้ ก็ จะ ได้ ผล เมตเข้า. ถ้า มี มา น้อย อย่าง ปี หลัง, ท่าน เสนา บดี ปฤกษา เหน พร้อม กัน ว่า ราคา เข้า ที่ กรุง เทพ มหานคร เดี๋ยว นี้ ก็ แพง ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, เข้า ใน ยุ้ง ฉาง ของ ราษฎร ขวน เกี้ยว จะ มาก อยู่ แล้ว. เข้า ที่ หัว เมือง ทำ นา ได้ ก็ เบิด ขาย ออก มา บ้าง,

๏ จึ่ง สั่ง ให้ ข้าพเจ้า มี หนังสือ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน ว่า การ ที่ จะ ขอ ยืด เข้า ต่อ ไป อีก ปี หนึ่ง นั้น ไม่ ยืด แล้ว, สุดแต่ ท่าน ผู้ใด จะ เหน ผล ประโยชน์ อย่าง ไร, ก็ ตาม ใจ ที่ จะ ซื้อ ขาย กัน เถิด. จะ ขอ เรียก เอา แต่ ภาษี.

๏ และ สืบ ได้ ความ ว่า ที่ เมือง จีน แล ที่ เมือง อื่น ๆ, ราคา เข้า ถูก กว่า ที่ กรุง เทพมหานคร, ก็ ถ้า ลูก ค้า ใน บังคับ ของ ท่าน จะ บันทุก เข้า เข้า มา ขาย, ก็ จะยก ภาษี ร้อย ละ สาม ให้, ไม่ เรียก เอา ภาษี เข้า ซึ่ง บันทุก เปน สินค้า ขา เข้า. แต่ ลูก ค้า ที่ บันทุก เข้า มา ขาย จะ เรียก ร้อย ชัก สาม ตาม สัญญา แต่ ของ สิ่งอื่น มิ ใช่ เข้า. จะ

๏ แจ้ง ความ มาณ วัน อังคาร เดือน สิบ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง, ปี ฉลู สัปตศก, จะ

การ ที่ จะ เปลี่ยน อัฐ ตะกั่ว เปน อัฐ ทองแดง

๏ ข้าพเจ้า ผู้ เซน ชื่อ ท้าย นังสือ นี้, ขอ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน ทั้ง หลาย ให้ ทราบ ทั่ว กัน. ด้วย พระบาท สมเดจ์ พระจอม เกล้า เจ้า แผ่นดิน ประเทษ สยาม, ทรง คิด ทำ อัฐ ฟัศ ให้ ราษฎร ใช้ แทน เบี้ย หอย นั้น, ด้วย ทรง พระ ปัญญา รู้ การ ชาว ยุรป ใช้ แปน, เซนซ์, สุศ นั้น ก็ เปน ที่ ชอบ อยู่ แล้ว, สม กับ พระเกรียติ ยศ ซึ่ง ได้ พระ นาม ปรากฏ ไป กับ นา ๆ ประเทศ ทั้ง ปวง. แต่ อัฐ ฟัศ นั้น ทำ ด้วย ตะกั่ว, คน จะ คิด ทำ ปลอม นั้น ง่าย นัก. อัฐ หลวง ใช้ ๖๔ อัน เปน บาท ๘ อัน เปน พ้อง, คน ที่ ทำ อัฐ ปลอม ทำ ขาย ๑๐๐ อัฐ สาม สลึง พ้อง, ราคา ก็ ถูก กว่า อัฐ หลวง มาก. ถ้า ใน หลวง จับ ได้ ก็ มี โทษ. แต่ อย่าง นั้น ยัง มี ผู้ ลัก ทำ อัฐ ปลอม ขาย ด้วย เหน ว่า มี กำไร มาก, จึ่ง บังอาจ์ ทำ อัฐ ปลอม. ข้าพเจ้า คิด เหน ว่า อัฐ ตะกั่ว ปลอม ก็ ง่าย, สบ ก็ ง่าย. ถ้า ใน หลวง คิด ทำ เปน อัฐ เปน ฟัศ ทอง แดง, คน จะ คิด ทำ อัฐ ปลอม นั้น ก็ ยาก. ด้วย ลาย ทอง แดง นั้น ไม่ ซู ลบ ได้, ใช้ ได้ ช้า นาน, สม กับ ทรง พระ ปัญญา ที่ คิด ไว้, จะ ได้ เปน เกรียติ ยศ ไป ภาย หน้า. ถึง ผู้ อื่น จะ ยัก ทำ อย่าง อื่น ก็ ยาก, ด้วย เปน ของ เจวิญ ดี อยู่ แล้ว.

๏ ข้าพเจ้า จึ่ง คิด จะ ถวาย เงิน หลวง, ขึ้น กับ แผ่น ดิน ปี ละ ๔๐๐ ชั่ง, ขอ ทำ อัฐ ทอง แดง มา ให้ ทัน ใช้ แทน อัฐ ตะกั่ว ๑๐

บี้, ราคา อย่าง เดียว กัน กับ อัฐ ตะกั่ว มิ ให้ ซาด ได้. ท่าน ทั้ง หลาย ทั้ง ปวง ซึ่ง ได้ อ่าน หนังสือ พิมพ์ ประกาศ ของ ข้าพเจ้า นี้, เหน ว่า จะ มี ผล ประโยชน์ ก็ ให้ ตอบ หนังสือ พิมพ์, ประมูล เงิน มา ให้ ข้าพเจ้า ทราบ ใน ควาว หนังสือ พิมพ์ น่า เกิด. ถ้า ไม่ มี ผู้ ใด ตอบ แล้ว, ข้าพเจ้า จะ ทำ เรื่อง ราว ถวาย ใน หลวง ขอ ทำ ตาม ที่ ข้าพเจ้า คิด มา นี้. ไม่ ยอม ให้ ผู้ ใด มา คิด ประมูล ต่อ ภาย หลัง.

◎ หนังสือ ประกาศ มา ณ วัน เดือน สิบ ขึ้น สิบ หา ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก. ข้าพเจ้า มิศเอดซกอด ผู้ เปน ที่ กงสุล เดนมาก.

◎ ความ กงสุล ฝรั่งเศศ อีก

◎ ข้าพเจ้า เปน อัศจรรย ใจ นัก, เพราะ มงเซียโอบาเรศ ที่ เปน กงสุล ฝรั่ง เศศ ใน กรุง เทพ, ดู ที่ ได้ ประพฤษดิ การ ชุจริต ผิด ใน ขนบ ธรรมเนียน กงสุล ชาติ ยูรบ, เปน การ ที่ เขา ได้ ดู หมิ่น ดู ถูก เคาเวอเมน เมือง สยาม นัก. ถ้า แม้น การ ที่ ภา กัน นั้น เปน ความ จริง โดย มาก, ก็ จำ เปน เข้า ใจ ว่า, กงสุล ฝรั่ง เศศ นั้น, ได้ กระทำ ความ ผิด ใหญ่ จริง, ดู เหมือน จะ หา เหตุ แก้ ตัว มิ ได้. ข่าว นี้ ได้ มา แต่ ปาก หลาย จำ พวก, เหน ว่า คง จะ ปรากฎ ออก ความ จริง มาก. ถ้า ข้อ ใด ไม่ ถูก คง จะ มี แต่ น้อย.

◎ ความ เดิม นั้น ว่า, มี บาทหลวง ที่ เปน ประทาน คน หนึ่ง, ชื่อ ยอน มาดิน ได้ เปน ใหญ่ ใน สาศนา สำรับ บ้าน นั้น. มิ ได้ ชอบ กัน กับ พระยา วิเสศ บ้าน ยวน นั้น. ฝ่าย กงสุล ฝรั่งเศศ มี ความ ปราถนา จะ ใคร่ ให้ ถอด พระยาวิเสศ ออก เสีย จาก ที่, จะ ให้ ตั้ง มงเซียละมาซี ที่ เปน นาย ทหาร หลวง, ให้ ได้ ที่ พระยา วิเสศ ด้วย. จึง มี หนังสือ ฝาก ไป ถวาย เปน ใจ ความ ว่า, ซึ่ง พระยา วิเสศ นั้น เปน คน ไม่ ดี, ได้ เปน เสี้ยน หนาม ใน สาศนา บาทหลวง นัก, หา ควร จะ ให้ คง อยู่ ใน ที่ พระยา วิเสศ ไม่. ขอ ให้ ตั้ง มงเซียละมาซี ขึ้น แทน พระยา วิเสศ, เพราะ เหน ว่า มง เซียละมาซี นี้ มี ความ ชอบ ใน ราชการ มาก, แล พวก บาทหลวง ก็ เหน ว่า เปน คน ดี ด้วย. ถ้า ได้ โปรด ตั้ง มงเซียละมาซี ขึ้น แทน ที่ พระยา วิเสศ แล้ว, เอ็มบีรอร์ เข้า เมือง ฝรั่งเศศ ก็ จะ ดี พระไทย มาก. ด้วย ข้าพเจ้า ปราถนา จะ ให้ ตั้ง เสีย ก่อน เมื่อ ข้าพเจ้า จะ ทูล ลา ไป ยัง เมือง ปาริศ.

◎ ครั้น อยู่ มา. ถึง ณ วัน เสา เดือน สิบ ขึ้น ห้า ค่ำ, มิศ เตอ มาดิน กับ พระยา วิเสศ เปน ความ กัน, ที่ สาล ต่าง ประเทษ, มี ความ ทุ่ม เถียง เสียง ดัง ขึ้น ใน ท่า กลาง กระลาการ, แล ชาติ ไทย ยูรบ ก็ ได้ ยิน เปน หลาย คน. อยู่ มา วัน หนึ่ง มิศเตอ มาดิน ได้ กล่าว โทษ ท่าน พระยา วิเสศ แก่ กงสุล ฝรั่งเศศ ว่า, พระ ยา วิเสศ ได้ ด่า มิษเตอ มาดิน ต่อ หน้า คน ทั้ง ปวง, ว่า เปน คน พูด หา ความ จริง มิ ได้, หา ควร ที่ คน ทั้ง ปวง จะ วาง ใจ ไม่. ฝ่าย พระยา วิเสศ แก้ ตัว ว่า, มิศเตอมาดิน ได้ ด่า ข้าพ เจ้า ก่อน, ว่า เปน คน โกหก ชั่ว ถ่อย ไม่ ควน จะนับ ถือ ต่อไป. นิแล เปน ใจ ความ ที่ ด่า กัน นั้น. ความภา กัน ว่า พระยา วิเสศ นั้น มี พญาณ หลายคน หลายชาติว่า, คำ ที่ แก้ ตัว นั้น เปน คำ จริง.

◎ ฝ่าย กง สุล ฝรั่งเศศ, รับ คำ มิศเตอ มาดิน พ้อง, ก็ มี ใจ เชื่อ หา ได้ สืบ พยาณ ให้ ถ่องแท้ ตาม กฎหมาย ไม่. จึ่ง เขียน หนังสือ ให้ มง เซียละมาซี ถือ เข้า ไป กราบ ทูล ถวาย ใน พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว, เมื่อ ณ วันจันเดือน สิบ ขึ้น เจด คำ เพลา แปดทุ่ม. เขาถือ หนังสือ ตรง เข้า ไป ยัง ที่ เฝ้า นั้น, ก็ผิด ธรรมเนียมนัก. ควรจะไป เวียน กับท่าน ผู้ใหญ่ ที่ ว่า การ ฝ่าย ต่าง ประเทศ ให้ ท่าน ทราบ ก่อน, จึ่ง จะ ควร. ใจ ความใน หนังสือ กงสุน ฝรั่งเศศ ที่ ได้ ทูล เกล้า ถวาย นั้น ว่า, พระยา วิเสศ ได้ ด่า ผู้ เปน ประทาน ใน สาศนา บาดหลวง, ที่ ทำ กลาง สาล ต่าง ประเทศ, เปน คน ชั่ว ร้าย นัก, หา ควร จะ ตั้ง ให้ เปน พระยา ต่อ ไป ไม่, เหน ควร จะ ถอด เสีย จาก ที่ ที เดียว. ถ้า ใน หลวง จะเอา ไว้ ให้ ยั่ง ยืน ใน ตำแหน่ง นั้น, กงสุน ฝรั่งเศศ ควร ที่ จะ เข้าใจ ว่า, เปน การ ที่ พระเจ้า กรุง สยาม นี้, ดูหมิ่น ดู ถูก ใน สาศนา บาด หลวง ทั้ง เคาเวอเมนต์ ฝรั่งเศศ ด้วย, เพราะ ว่า จะ เปน การ หักทำ ลาย ใน ทาง พระ ราช ไมตรี.

◎ หนังสือ นั้น มงเซียละมาซี, ถือ เข้า ไป ใน เพลา คืน วัน นั้น. ใน หลวง ไม่ สบาย พระไทย, มิ ได้ เสด็จ ออก หลาย เวลา, แล้ว, แต่ ใน เวลา คืน วัน นั้น คอย สบาย พระไทย, จึ่ง นิมนต์ พระ สงฆ์ มา ถวาย ธรรม เทศนา. ใน ขณะ นั้น มงเซียละมาซี ถือ ตัว ว่า เปน นาย ทหาร ใหญ่, มิ ได้ อาไศรย แก่ ใคร. จึ่ง แซรก เอา หนังสือ เข้า ไป ตรง น่า พระ ยินั่ง. ที่ ทำ ดัง นั้น ก็ ผิด ขนบ ธรรมเนียม เมือง สยาม, ดวย หา เคย มี มา ดังนั้น ไม่. ครั้น ทอด พระเนตร เหน ดัง นั้น ก็ ตก พระไทย. จึ่ง ตรัส ถาม ว่า, เหตุ ไร เข้า จึ่ง เข้า มา เมื่อ เวลา ดึก ผิด ขนบ ธรรมเนียม เช่น นี้ เล่า. ฝ่าย มงเซียละมาซี จึ่ง ทูล ตอบ ว่า, ท่าน กงสุนฝรั่งเศศ ใช้ ให้ ข้าพเจ้า

ถือ เอา หนังสือ นี้ มา ทูล เกล้า ทูล กระหม่อม ถวาย, เปน การ ร้อน นัก. ด้วย มี ความ ปรารถนา ที่ จะ ให้ ทอด พระเนตร ดู ใน เวลา เดี๋ยว นี้.

◎ ข้าพเจ้า ผู้ เขียน นังหนังสือ นี้ พิเคราะห์ ดู เหน ว่า, หา ควร ที่ จะ โปรด ให้ มงเซียละ มาซี, กราบ ทูล ได้ ต่อ ไป อีก สัก คำ เดียว. ควร ที่ จะ คับ ไล่ เสีย จาก ที่ เฝ้า ไน้ ทันใด นั้น. เพราะ มงเซียละ มาซี มิ ใช่ เปน กงสุล ฝรั่ง เศศ, แล มิ ได้ ที่ ตั้ง ให้ เปน ผู้ ช่วย. เขา ถือ หนังสือ เข้า ไป ผิด. หา ได้ ไป หา ท่าน ผู้ สำเร็จ ราช การ ตาม ขนบ ธรรมเนียม เมือง สยาม ไม่, แล ได้ ผิด อย่าง ประเทศ ยุรบ, ด้วย หา มี กรณียกิจ ใน ประเทษ ยุรบ ยอม ให้ คน ถือ หนังสือ เขา มา อย่าง นี้ ไม่. ถ้า ได้ โปรด ให้ เขา มา ได้ ดัง นี้ แล้ว, น่า กลัว ว่า ไป เบื้อง หน้า น่อย หนึ่ง จะ เกิด มี อันตราย ต่าง ๆ นัก.

◎ เปน ความ อัศจรรย์ นัก ที่ ใน หลวง ได้ ยอม ให้ มงเซียละ มาซี เข้า ไป ดัง นี้. เมื่อ ได้ ทรง ทราบ แล้ว ว่า เปน การ ร้อน, จึง ทรง อ่าน ก็ เข้า พระไทย. จึง มี รับสั่ง ให้ สืบ พยาน, พิจารณา สอบ สวน ด้วย คำ ตาม ความ นั้น. แต่ มงเซียละมาซี มิ ใจ ร้อน รน นัก, ออก เสียง ดัง ขึ้น ใน ถ้า กลาง สงฆ์ แล ชี้ ราชการ ที่ คอย เฝ้า อยู่ นั้น ว่า, ไม่ ต้อง การ เลย ที่ จะ พิจารณา ความ นี้ ต่อ ไป. ข้าพเจ้า ได้ ยิน คำ พระยา วิเศศ ว่า มิศเตอ มาติน เอง, ให้ เฆี่ยน เขา เสีย ที เดียว เถิด, กงสุล ฝรั่ง เศศ ก็ เหน เขา มี ความ ผิด ใหญ่ จริง.

◎ ข่าว ภา ว่า, ใน หลวง ตรัส ถาม มงเซียละมาซี ว่า, เจ้า เปน ผู้ ใด เล่า, เปน แต่ คน ที่ ได้ รับ เบี้ยหวัด ใน หลวง. ไม่ ใช่ คน ที่ ได้ ปฤกษา ข้อ ราชการ ดอก. อย่า แหงน ตัว เข้า มา ทำ เปน ผู้ ใหญ่. แต่ ก่อน เปน แต่ พ่อ ครัว. แล้ว จึง ตรัส ว่า, ไป เสีย เถิด. แต่ ฝ่าย มงเซียละมาซี ก็ ยัง หา ไป ไม่, กำลัง พูด เสียง ดัง สำแดง ซึ่ง ความ โทโส อยู่. เปน อัศจรรย์ จริง ที่ ใน หลวง ได้ อด กลั้น พระไทย นัก. จึง ทรง ตรัส แก่ มงเซียละมาซี ต่อ ไป ว่า, เจ้า หา ได้ เปน ที่ รอง กงสุล, ภา ผู้ ที่ ตั้ง ช่วย กงสุล ไม่. การ กงสุล มี อยู่ ใน หนังสือ กงสุล นั้น หมด, มิ ใช่ ธุระ ของ เจ้า ที่ จะ ว่า กะ ไร ใน การ นั้น. ใน ความ ที่ กงสุล ฝรั่ง เศศ เขียน มา นั้น, เรา จะ เอา เปน ธุระ เอง, ไม่ ยอม ให้ เจ้า แซกรก ความ เข้า ว่า เลย. ถึง กระ นั้น มงเซียละมาซี ก็ ยัง ไม่ ไป, ยัง กำลัง บ่น พึม พำ อยู่. เมื่อ ขณะ นั้น ถึง เวลา ที่ ใน หลวง ยัง ทรง พัง ธรรมเทศนา อยู่, ก็ พัง ไม่ ได้, เพราะ มงเซียละมาซี ทำ วุ่นวาย ดัง นั้น. จะ ทน อีก ไม่ ได้. จึง มี รับสั่ง ให้ ภา ตัว มงเซียลามาซี ออก ไป ปล่อย เสีย จาก น่า พระ ที่นั่ง.

◎ ข้าพเจ้า ผู้ เขียน หนังสือ นี้ เหน เปน ควร การ นัก, หา ควร ที่ ผู้ ใด จะ ติ เตียน ไม่.

◎ เมื่อ ณวัน อังคาน เดือน สิบ ขึ้น แปด ค่ำ, มงเซียละมาซี ก็ ไป เล่า ความ ที่ เกิด เมื่อ คืน วัน นั้น, ให้ กง สุล ฝรั่งเศศ พัง. กง สุล ฝรั่ง เศศ ได้ พัง แล้ว, ก็ เขียน หนังสือ กราบ ทูล, เปน ใจ ความ ว่า, การ ที่ คับ มงเซียละมาซี นั้น เปน การ ผิด ใหญ่. เรา เหน เปน แน่ ว่า เคาเวอ เมนต์ สยาม, กับ เคาเวอ เมนต์ ฝรั่งเศศ เปน สตรู กัน แล้ว. เรา จะ ทูน ลา ไป แล้ว, สัก เดือน ครึ่ง จะ ถึง เมือง ปาริศ, แล จะ กล่าว ความ นี้ ให้ เอ็ม บีรอร์ เจ้า เมือง ฝรั่ง เศศ ทรง ทราบ หมด, เรา จะ ไป เมือง ไซ่ง่อน เสีย ก่อน, จะ ได้ กล่าว ความ นี้ ให้ แอด มิรัล ฟัง, แอดมิรัล แม่ ทัพ เรือ ฝ่าย ฝรั่ง เศศ, จะ ได้ เอา เปน ธุระ ดู การ ที่ จะ เกิด ใน กรุง เทพ นี้.

◎ ข้าพเจ้า ผู้ เขียน หนังสือ นี้ เหน ว่า, ถ้า แม้น ความ ที่ ภา กัน เช่น ว่า มา นี้, เปน ความ จริง โดย มาก แล้ว, กงสุล ฝรั่งเศศ ไม่ มี ความ สัจ ที่ จะ พึ่ง อาไศรย แก้ ตัว ได้. ถ้า เอ็ม บีรอ เจ้า เมือง ฝรั่งเศศ จะ ทรง เหน ด้วย กงสุล, ก็ ควร ที่ จะ เข้า ใจ ว่า, เคาเวอ เมนต์ ฝรั่ง เศศ ตก อยู่ ใน ความ อาสัจ อาธรรม แล้ว. "แล การ พิภากษา เปน ความ สัจ ก็ หัน กลับ ออก ไป เสีย แล้ว, แล ความ สัจธรรม์ ก็ ยืน อยู่ แต่ ภาย นอก ไกล นัก. ความ จริง ได้ ล้ม ลง ใน ถนน. แล ความ เที่ยง แท้ ก็ เข้า มา มิ ได้ แล้ว."

◎ ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ที่ ควร จะ เชื่อ ว่า, ใน หลวง ภอ พระไทย จะ ให้ พวก ยวญ นั้น, จัด เลือก เอา ขุนนาง คน หนึ่ง ใน ภาษา ของ เขา ตาม ที่ ชอบ ใจ, แล้ว จะ ได้ ตั้ง คน นั้น ขึ้น เปน พระยา วิเศศ ตาม ชอบ ใจ เขา. แต่ ที่ จะ ตั้ง ผู้ ใด ๆ ที่ มิ ใช่ ชาว เมือง ไทย ขึ้น เปน พระยา แทน ไม่ ได้ เลย.

◎ แล มี ข่าว ที่ น่า เชื่อ ว่า, มิศเตอ มาติน ที่ เปน ประทาน นั้น, เปน คน ที่ ได้ เฆี่ยน ผู้ หญิง คน หนึ่ง, ซึ่ง เปน ชาติ ไทย, ตี เกิน ขนาด นัก. พิจารณา เปน สัจ, จึง ปรับ หมาย มิศเตอ มาติน, เปน เงิน สิบ ตำลึง. ข่าว ภา ว่า เปน ใจ ดุ นัก.

◎ แล มี ข่าว ภา กัน ว่า, ใน หลวง ประสง จะ ให้ กงสุล ฝรั่ง

เศศ เข้าใจ ให้ ถูก ต้อง ใน ความนั้น, จึง ใช้ หมอ่มราโชทัย ไป หากง สุล ฝรั่ง เศศ, เพื่อ จะ สำแดง ความ ตาม ที่ ท่าน ได้เหน ได้เข้าใจ, หมาย ว่า กงสุล จะ เหน ด้วย จะ ได้ คลาย จาก ความ โทโส. ครั้น หมอ่ม ราโชทัย ไป ถึง แล้ว, ก็ สำแดง ความ ได้ น้อย หนึ่ง. กงสุล ฟัง ก็ ไม่ ชอบ, จึง ลุก ขึ้น จับ เอา ผม หมอ่มราโชทัย ได้, แล้ว ลาก ตัว ออก ไป นอก เรือน, แล้ว ก็ ถีบ เอา ว่า, ไป เสีย เถิด. แล้ว กง สุล หยิบ เอา พาน หมาก ทิ้ง ลง ไป จาก บัน ได.

๏ ฝ่าย ข้าพเจ้า ได้ รู้จัก หมอ่ม ราโชทัย มา ช้า นาน ประมาณ ๓๐ ปี แล้ว, แล ท่านได้ เรียน หนังสือ อังกฤษ กับ ข้าพเจ้า ได้ สิบ ปี กว่า, ข้าพเจ้า จึง รู้ ใน น้ำใจ ท่าน เสอียด, ด้วย เปน คน มี อาชาไสย ที่ จะ หา ใจ ดี เหมือน ก็ เปน อัน ยาก. จึง เข้าใจ ว่า ถ้า ผู้ใด จะ มี ใจ โกรธ แก่ ท่าน, ผู้ นั้น คง จะ เปน คน ผิด โดย แท้.

คำ ตัดสิน เล่น ขัน ๆ

๏ เมื่อ ณวัน เดือน เก้า ปี ฉลูสัปตศก, มี จีน พวก หนึ่ง เข้า ซื้อ กัน หลาย สิบ คน, ทำ เรื่อง ราว กล่าว โทษ จีน เล็ก เจ้า ภาษี ฝ้าย ทำ ผิด พิกัด สัญญา เก็บ เงิน ภาษี ฝ้าย เกิน อย่าง ธรรม เนียม ไป. ความ ถึง พระเจ้า แผ่นดิน ทราย ใต้ฝ่าละออง ทุลี พระบาทแล้ว พระ ราชทาน เรื่อง ราว ให้ กรมหลวง วงษา ธิราช สนิท, เปน ตระ ลาการ ชำระ ให้ได้ ความ จริง โดย ยุติธรรม. ตระลาการ ชำระ เหน ว่า, เจ้า ภาษี ช่อ รายฎร ผิด พิกัด สัญญา, เก็บ เงิน เกิน ไป. ตัดสิน ว่า เจ้า ภาษี ผิด, แล้ว ลง พระอาญา จำ ตาม สม ควร แก่ โทษ. แล้ว ให้ คืน เงิน ให้ แก่ รายฎร, การ ก็ เปน สำเร็จ แล้ว แก่ กัน. ลูกค้า ใน ทอ้ง น้ำ ภา กัน สรรเสิญ เปน อัน มาก, ด้วย ผู้ ทำ ภาษี อากร จะ ตอ้ง ถือ พิกัด สัญญา ตาม ที่ เคาเวอเมนต์ บัญ ญัติ ไว้, ใจ ความ คือ จะ ไม่ ให้ ช่อ หลวง บัง รายฎร. ข้อ บัญ ญัติ นี้ เปน ธรรมดา ของ พระเจ้า แผ่นดิน, และ เคาเวอเมนต์ ทุก ๆ ประเทศ.

๏ เมื่อ ณวัน เดือน เก้า ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ ใน หนังสือ บางกอกรี คอเดอ มี เรื่อง ความ ฟ้อง ราย ช่อ เหล็ก หลวง, ปี เดือน เรือน เงิน ราย ช่อ มี แจ้ง อยู่ ใน เรื่อง ราว นั้น แล้ว. ครั้น มา ณวัน เดือน เก้า แรม สิบสี่ ค่ำ, มี คำ ตอบ, ก็ หาได้ แก้ ใน ข้อ ความ ไม่. มี คำ อ้าง ๆ พณ ๆ ที่ สมุห พระ กลาโหม ตัดสิน ไม่ ให้ ชำระ ยก ว่า เปน ภาษี มี กำไร. เรา ผู้ พิเคราะห์ หนังสือ เหน ว่า คำ ฟ้อง เขาว่า ช้ำช่อ, ตัดสิน ว่า เปน มี กำไร นั้น เหน จะ ไม่ ถูก. ถ้า อย่าง นั้น ที่ เจ้า ภาษี ฝ้าย ช่อ ไว้ ได้ นั้น ก็ จะ ตอ้ง ว่า มี กำไร เหมือน กัน, จะ ตอ้ง คืน เงิน ให้ รายฎร ทำไม. ความ สอง เรื่อง นี้ ตัดสิน หา ถูก กัน ไม่. ข้าง หนึ่ง ขึ้น ข้าง หนึ่ง ลง. เรา พิเคราะห์ ดู เหน จะ เปน คน ที่ อยาก ได้ เงิน ที่ ช่อ ไว้, แก้ เขา ไม่ ได้ แล้ว, ขโมย เอา ช่อ ๆ พณ ๆ มา อ้าง จะ ได้ พัน ชำระ ไป. ดว้ย ใน หนังสือ นั้น หา มี ชื่อ เจ้า ของ ไม่. แล้ว ข้าพเจ้า ได้ ความ ว่า จีน อยู่ เจ้าภาษี เหล็ก กัอน ทำ ภาษี เงิน หลวง ห้า รอ้ย ชั่ง เสศ, ได้ ยิน ฟ้อง ขาด ลง มา เหลือ เงิน ๔๐ ชั่ง. คิด เข้า ฟ้อง ขาด มาก กว่า ๑๒ เท่า, ตั้ง แต่ ข้าพเจ้า มา อยู่ ใน กรุง สยาม นี้ ๙ ปี, ไม่ เคย ได้ ยิน ว่า เจ้า ภาษี คน ไร ฟอ้ง ขาด ถึง อย่าง นี้, ท่าน ที่ เคย เข้า มา อยู่ กย่น แล คน เมือง นี้ เคย ทราบ อย่าง นี้ บ้าง ฤๅ ไม่. ข้าพเจ้า อยาก จะ ใคร่ รู้, พิเคราะห์ ดู ชื่อ จีน อยู่ เปน ผู้ ฟ้อง ขาด, จะ เปน จีน อยู่ ที่ ใน เรื่อง ราว หลวง พิไชยวาริ, ที่ หลวง พิไชยวาริ ฟ้อง หา ว่า เปน คน ออก เหล็ก คย คิด กัน ช่อ หลวง, จะ เปน จีน อยู่ คน นั้น ฤๅ ไม่ ใช่. ถ้า ข้าพเจ้า รู้ ว่า ใช่ ฤๅ ไม่ ใช่, สิ้น ได้ ความ แล้ว, จะ ได้ ตัด สิน ให้ ฟังใน คราว หลัง. ดว้ย หนังสือ พิมพ์ นี้ ได้ อุประมา ว่า, เหมือน กล้อง ส่อง, ของ ไกล แล เหน ใกล้, มี กล้อง แล้ว จำ จะ ตอ้ง ส่อง จึ่ง จะ ชอบ.

๏ ความ สอง เรื่อง นี้, ฟ้อง หา ว่า ฉ้อ เหมือน กัน แต่ แปลก, ข้าง หนึ่ง ฉ้อ หลวง ข้าง หนึ่ง ฉ้อ รายฎร, กับ เรือน เงิน ผิด กัน กว่า ๔๐ เท่า. ฤๅ โจท จะ หา เขา ไม่ จริง, ก็ ควร จะ มี โทษ, ข้าพเจ้า ผู้ พิเคราะห์ จึ่ง เหน ว่า เปน ความ ตัด สิน ขัน ๆ.

ข่าว มา แต่ เมือง จีน

๏ ปี นี้ อากาศ ร้อน กล้า นัก, ที่ เมือง ฮองกง คน เปน ไข้ ตาย มาก. พวก ทหาร อังกฤษ ที่ เมือง ฮองกง ก็ ตาย มาก. อนึ่ง เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ที่ เมือง ฮองกง, จับ ได้ อ้าย สลัด ผู้ ร้าย ห้า คน, เปน ชาติ ยุรบ ทั้ง นั้น, แต่ คน หนึ่ง เปน ชาว มะกาว, สาม คน เปน โปตุเกิด, คน หนึ่ง เปน ชาว เมือง ซะเปน, ได้ พิจารณา เปน สัจ แล้ว, จะ ลง โทษ ผูก คอ แขวน ให้ ตาย ทั้ง ห้า คน.

๏ อนึ่ง เซอสาริพากศ์ ได้ ไป ถึง เมือง ยี่ปุ่น แล้ว, แล ได้ ให้ เปน ข้าหลวง ใหญ่ กำกับ พวก อังกฤษ ที่ เมือง นั้น.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง เซี่ยงไฮ้ ฝน ตก มาก เกิน ประมาณ, เข้า

เมืองเซียงไฮ้กลัวว่า, จะเปนอันตรายแก่สินค้าต่าง ๆ. จึงสั่งราษฎรไม่ให้กินเนื้อสัตว์ต่าง ๆ, ได้หน่อยหนึ่งเพื่อประสงค์จะให้ฝนเหือดลง. แต่เราไม่เหนฝนนั้นเหือดเลย, ยังตกชุกอยู่เสมอ อยู่เปนนิจ.

๏ อนึ่งมีข่าวภูกันที่ในเมืองจีนว่า, ภูเขาไฟชันที่เปนท้ายอด, ซึ่งพวกจีนนับถือว่าเปนเขาสวรรค์เขาเหล่านั้นได้ทำลายเสียยอดหนึ่งด้วยแผ่นดินไหว, ภาคนตายกว่าพันหนึ่ง.

๏ อนึ่งมีข่าวมาใหม่ว่า, ความศึกในเมืองจีนภูที่จะได้คือฝ่ายเมืองหลวงชิ้น, แต่ฝ่ายกระบถนั้นยอมแพ้เขาหลายครั้ง.

เมืองเพชรบุรี

๏ อนึ่งมีข่าวมาแต่เมืองเพชร์บุรี ณวันพฤหัศบดีขึ้นสิบค่ำว่า, คนทั้งปวงกลัวฝนจะไม่ภอกันกับการทำนา. น้ำในแม่น้ำนั้นยังน้อยหาได้ท่วมไม่. เมื่อณวันพุทขึ้นเก้าค่ำ, ฝนได้ตกบ้าง, ราษฎรทั้งหลายจึ่งดีใจนัก. แต่เมื่อเหนไม่ตกในวันพฤหัศบดีก็กลับเสียใจอีก. แลข่าวว่า, คนทั้งปวงกำลังอุษาห์ทำบุญ, แลสวดมนตร์เพื่อประสงค์จะให้ฝนมาบริบูรณ.

๏ อนึ่งมีชุนนางคนหนึ่งที่เมืองเพชร์บุรี, ได้ตายในเร็วนี้, เพราะสุนักข์บ้ากัด. ๆ ได้สามสิบหกวันเมื่อก่อนตาย, ความตายนั้นเปนน่ากลัวนัก.

ราคาสินค้าที่เมืองจีน

๏ ณวันเสาร์เดือนเก้าขึ้นหกค่ำปีฉลูสัปตศกใบชาที่เมืองเซียงไฮ้เปนใบชาดำ, ใบชาที่เก็บครั้งก่อนเปนชาอย่างกลาง, หาบละ๒๒เตล์ๆหนึ่งคิดเปนเงินเหรียนได้เหรียนหนึ่งกับ๒๕เซ็น. ใบชาดำอย่างดี, หาบละ๒๗เตล์กับ๓๒เตล์. อย่างดีที่สุด, เปน๓๒เตล์กับ๓๗เตล์. ใบชาดีเขียว, หีบละ๑๗เตล์แล๑๙เตล์ครึ่ง. ใบชาที่โยโกฮัมมาแต่แขวงเมืองยี่ปุ่น, ใบชาเลวหาบละ๑๖เหรียนแล๑๘เหรียน. ชาอย่างกลาง๒๐เหรียนแล๒๓เหรียน, อย่างดี๒๔เหรียน๕๐เซ็นแล๒๗เหรียน.

๏ แพรที่เมืองเซียงไฮ้, อย่างที่เรียกว่าทรัดสีที่หนึ่งหาบละ๔๓๐เตล์. ที่สอง ๕๑๐ เตล์. ที่สาม ๔๘๕ เตล์แล ๔๙๕ เตล์. ที่สี่ ๔๗๕ แล ๔๘๕ เตล์. ที่ห้า ๔๖๕ แล ๔๕๕ เตล์. ที่หก ๔๓๕ แล ๔๖๐ เตล์. อย่างที่เรียกว่า, เตเซเฮมที่หนึ่ง ๔๕๐ แล ๔๖๐ เตล์. ที่สอง ๔๒๕ แล ๔๔๐ เตล์. ที่สาม ๔๔๐ แล ๔๕๐ เตล์. ที่สี่ ๓๖๐ แล ๓๙๐ เตล์.

๏ อย่างที่เรียกว่ายุเวลฟา, ที่หนึ่งหาบละ ๔๖๐ แล ๔๗๐. ที่สอง ๔๔๐ แล ๔๕๐. ที่สาม ๔๒๐ แล ๔๓๐. ที่สี่ ๓๗๐ แล ๔๑๐.

๏ อย่างที่เรียกว่า. ชายนีน ๓๗๐ แล ๔๕๐

๏ อย่างที่เรียกว่า. ชิวชิง ๔๓๐ กับ ๔๖๐

๏ อย่างที่เรียกว่า. ชังเขา ๓๘๐ แล ๔๓๐

๏ อย่างที่เรียกว่า. ลียง ๓๕๐ แล ๓๗๐

๏ แพรเมืองโยโกฮัมมา. มีหลายอย่าง, ราคาหาบละ ๖๕๐ เหรียญ บ้าง. ๖๗๐ บ้าง. ๕๗๐ บ้าง. ๕๔๐ บ้าง. ๕๓๐ บ้าง. ๕๑๐ บ้าง,

๏ ราคาฝ้ายที่เมืองฮองกง. อย่างที่เรียกว่า, บัดนาหีบละ ๔๓๗ เหรียญครึ่ง.

๏ อย่างที่เรียกบีนาเร็ดใหม่. ๔๒๗ เหรียญครึ่ง.

๏ อย่างที่เรียกว่า, มลวา. ๗๒๐ เหรียญ,

๏ อย่างที่เรียกว่า. เดอเก ๓๙๐ เหรียญ,

๏ อย่างที่เรียกว่า. เปอเซียน ๔๓๐ เหรียญ,

๏ ฝ้ายที่เมืองฮองกง. ที่มาแต่เมืองบังกลา, ราคาเบล์ ๒๖ เหรียญครึ่ง. แล ๒๗ เหรียญครึ่ง, ฝ้ายเมืองจีน ๒๙ เหรียญ. แล ๓๒ เหรียนครึ่ง.

๏ ที่เมืองนิงโป. ฝ้ายราคา. เบล์ ๒๘ เหรียญ. เบล์นั้น, คิดเปนน้ำหนัก ๑๒๐ ชั่ง.

๏ ฝ้ายที่เมืองเซียงไฮ้. ขายราคาหาบละ ๑๕ เตล์. ราคาเหนที่จะขึ้น. ยังอีกสักสองเดือน. ฝ้ายใหม่คงจะมี

๏ พริกไทยขาว. ที่เมืองฮองกง ขายหาบละ ๑๑ เหรียญ. พริกไทยดำ ๖ เหรียญ ๓๕ เซ็น. และ ๖ เหรียญ ๔๕ เซ็น. หมากแห้ง. หาบ ๓ เหรียญ ๗๐ เซ็น ฝางสยาม. หาบละ ๒ เหรียญ ๒๐ เซ็น และ ๒ เหรียญ ๔๐ เซ็น. เปลือกโปลง. หาบละ ๘๐ เซ็น.

ว่า ด้วย เหตุ ไฟไหม้

◎ เมื่อ ณวัน อังคาน เดือน สิบ ขึ้น แปดค่ำ, เพลา ประมาณ สอง ยาม เสศ, บัง เกิด ไฟไหม้ ที่ แขวง วัด ระฆัง. เมื่อ ขณะ ไฟไหม้ นั้น, เจ้า ของ เรือน หา อยู่ ไม่. ไฟ นั้น ไหม้ จาก เตา ไฟ เปน ไฟ หุง เข้า, เพราะ เจ้า ของ เรือน หา ระวัง ไม่. เหตุ ดัง นั้น อำเพอ เขา ได้ เกาะ เอา ตัว เจ้า ของ เรือน ไป ใน เพลา กลาง คืน นั้น เอ็ง. แล เจ้า ของ เรือน นั้น ได้ เสีย เงิน หก ยาตร์. เขา จึ่ง ปล่อย ให้ มา บ้าน.

◎ ปืน ใหญ่ ๆ ๆ

◎ มี ปืน ใหญ่ อย่าง หนึ่ง, เขา ได้ ทำ ที่ เมือง บีศเบอค แขวง เมือง อเมริกา, เขา พึ่ง จะ สร้าง ขึ้น ใหม่ เสร็จ แล้ว. แล เขา ได้ ลอง ดู แล้ว, เหน ว่า ดี กว่า ที่ เคย มี มา แต่ ก่อน มาก นัก. ปืน ใหญ่ นั้น ปาก บอก กว้าง ศอก หนึ่ง กับ กึ่ง นิ้ว, แต่ ลูก นั้น น้ำ หนัก ๘ หาบ เสศ ยิง ส่ง ลูก ออก ไกล แรง นัก. ถ้า แม้น ลูก บั้ง ม้อม หิน, ฤๅ สิ่ง ใด ที่ ก่อ สร้าง ไว้ มั่น คง แน่น หนา แล้ว, ก็ มิ อาจ ทาน กำลัง นั้น ได้. ปืน นั้น เขา เรียก ชื่อ ว่า บีเวลซีบับ, แปล ว่า ปืน สาจ ใหญ่.

ผู้ ที่ จะ มา ชัก รูป

◎ อนึ่ง เมื่อ เรือ กล ไฟ เจ้า พยา จะ กลับ มา ถึง อีก, จะ มี ชาว ประเทษ ยูโรบ คน หนึ่ง, ที่ เปน คน ช่าง ชัก รูป, ชื่อ มิศเตอ ตอมซัน, หมาย ว่า จะ มา ด้วย ครั้ง นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ชัก รูป ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ ฯ, ด้วย จะ เอา ไป สำแดง ที่ ประเทษ ยูโรป. เขา จะ อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ สัก สาม ควบ อาทิตย์ แล้ว จะ กลับ ไป. เขา จะ อาไศย อยู่ ที่ กบี ตันเอมศ์ นาย กองเตวน.

จด หมาย เหตุ อังกฤษ ฝ่าย ขบถ อเมริกา

◎ นังสือ จด หมาย เหตุ ที่ เมือง ลอนดอน, มี ชื่อ ว่า มอนิงเฮ รัลด์, ซึ่ง ได้ สำแดง ใน น้ำ ใจ คน ทั้งปวง ที่ เปน ใหญ่ ใน เมือง อังกฤษ นั้น, ได้ กล่าว ความ ไว้ ว่า, พวก เรา ได้ ว่า มา แต่ เดิม ว่า, พวก ขบถ ฝ่าย ใต้ ที่ เมือง อเมริกา นั้น, เขา ได้ รบ ทัพ ฝ่าย เหนือ นั้น เพราะ พวก เรา ด้วย. แล บัดนี้ เมื่อ เขา แพ้ แก่ ทัพ ฝ่าย เหนือ แล้ว นั้น, ก็ เหมือน พวก เรา เสีย ทัพ แก่ ฝ่าย เหนือ เหมือน กัน. เหตุ นี้ คง จะ เกิด ความ อันตราย, แก่ เคานวอเมนต์ อังกฤษ ใน พวก เรา ที่ มิได้ เปน รีบับลีก มาก.

◎ ที่ ว่า มา นี้ เปน ใจ ความ แห่ง จดหมาย เหตุ ทั้งปวง ใน เมือง อังกฤษ, ที่ แต่ ก่อน ไม่ ชอบ ด้วย เคานวอเมนต์ รีบับลีก. แต่ จำ พวก อังกฤษ เหล่า นั้น, ได้ ตก อยู่ ใน ความ ปราไชย แล้ว เพราะ เมือง อเมริกา ได้ ไชย ชะนะ ใหญ่ นั้น. แต่ บัดนี้ จะ คิด แก้ ตัว ก็ มิได้ ด้วย พ้น เวลา เสีย แล้ว. ตั้ง แต่ นี้ ไป เมือง อังกฤษ จำ เปน ต้อง เปลี่ยน ตัว ต่ำ ลง มา เปน ที่ สอง, จะ ได้ เปน เมือง เอก แท้ ต่อ ไป อีก มิได้ แล้ว. ถ้า เมือง อังกฤษ ได้ สำแดง ความ รัก สนิท กัน กับ เมือง อเมริกา เปน แท้, ครั้น พวก ขบถ เมื่อ กำ ลัง ได้ รบ กับ ทัพ ฝ่าย เหนือ อยู่, เพื่อ ประสงค์ จะ ทำลาย เมือง อเมริกา นั้น, ก็ คง ได้ เอา เนื้อ เอา ใจ ชาว อเมริกา, รวบ รัด เข้า เปน ใจ อัน เดียว กัน ทั้ง สิ้น, จะ ได้ เปน ไมตรี มิ รู้ ขาด จาก กัน เลย.

◎ อนึ่ง แต่ เดิม การ ขบถ นั้น เมือง อเมริกา, จะ ได้ มี ความ ปรารถนา ให้ เมือง อังกฤษ ช่วย ให้ ปราย ปราม พวก ขบถ ก็ หา มิได้, ปรารถนา แต่ ที่ จะ ไม่ ให้ ช่วย พวก ขบถ ด้วย เครื่อง สาตรา วุธ แล เรือ สลัด ต่าง ๆ, ซึ่ง ยอม ให้ ออก จาก เมือง อังกฤษ, ไป ทำลาย เรือ ค้า ขาย เมือง อเมริกา, เปน ความ ฉิบหาย แก่ การ ค้า ขาย นั้น นัก. เมือง อังกฤษ มี อำ นาท ที่ จะ ห้าม ปราม ได้, แต่ ไม่ ได้ ห้าม กว่า ได้ เหน เปน แน่ ว่า, ฝ่าย ขบถ นั้น จะ ต้อง แพ้ แก่ เมือง ฝ่าย เหนือ เปน แท้, จึ่ง กลับ เหน ว่า ควร ที่ จะ มี หมาย ประกาศ ห้าม, อย่า ให้ มี เรือ อังกฤษ, แต่ง เปน เรือ สลัด, ออก ไป ทำลาย เรือ อเมริกา อีก เลย. แต่ การ ที่ เมือง อังกฤษ ทำ เช่น นี้, ก็ ไม่ ทัน ที่ จะ แก้ ความ ผิด ของ ตัว ได้. จึ่ง เกิด โทษ แก่ เมือง อังกฤษ เอง ไม่ ต้อง ยก กอง ทับ ไป ตี. ความ แช่ง ของ เขา กลับ มา อาไศรย อยู่ ใน ใจ อังกฤษ, ที่ เข้า ด้วย พวก ขบถ นั้น เอง. การ ทั้งปวง ของ เขา ก็ หัก ล้ม เสีย ไป เปน อัน มาก แล้ว, ก็ คง จะ เกิด ความ อัปยศ แก่ เขา ต่าง ๆ ต่อ ไป อีก ช้า นาน.

เหตุ เมือง อังกริษ เปน นี่ เขา

◎ เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๗๕๙ ปี, ณ เมือง อังกฤษ เปน นี่ เขา ถึง แปดร้อย ห้าสิบ หมื่น แปด พัน ห้า ร้อย ห้าสิบ สี่ ปอน ซเตอลิง, คิด เปน เงิน เหรียน ได้ สี่ พัน ห้า ล้าน สาม แสน เก้า หมื่น สอง พัน

เจ็ด ร้อย เจ็ด สิบ เหรียน. อนึ่ง เมือง อเมริกา ณ วัน พุทธ์ เดือน เจ็ด ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, มิศเตอ แมกคัลลก ผู้ ว่า ที่ คลัง หลวง แห่ง เมือง ยูไนเตดซเทษ บอก ขาญชี ว่า, ใน วัน นั้น เมือง ยูไนเตดซเทษ นั้น, เปน นี่ แก่ พวก ราษฎร สอง พัน หก ร้อย สาม สิบ ห้า ล้าน สอง แสน ห้า พัน เจ็ด ร้อย ห้าสิบสาม เหรียน, ต้อง เสีย เงิน ค่า ดอกเบี้ย ปี ละร้อย ยี่สิบสี่ ล้าน หกแสน สามหมื่น แปด พัน แปดร้อย เจ็ดสิบสี่ เหรียน. แล นอก นั้น มี ตั๋ว กะดาษ ใช้ ต่าง เงิน ได้ หก ร้อยห้า สิบ เก้า ล้าน แสน กับ หก หมื่น หก ร้อย ห้า สิบเก้า เหรียญ. ตั๋ว เงิน นี้ เมือง ยูไนเตดซเทษ ต้อง เสีย ดอก เบี้ย ให้ แก่ ราษฎร ทุก ๆ คน ที่ ได้ เอา เงิน เขา ไป ใช้, จึง เข้า ใจ ว่า เมือง ยูไนเตดซเทษ เปน นี่ ราษฎร, ประมาณ ๓๐๐๐ เหรียน. ก็ น้อย กว่า เงิน ที่ อังกฤษ เปน ลูก นี่ เขา, ประมาณ ๑๐๐๐ ล้าน เหรียน. ความ ที่ เมือง ยูไนเตดซเทษ เปน นี่ เขา นั้น, ก็ เกิด ขึ้น ใน สี่ ปี ห้า ปี, เพราะ เกิด การ ศึก ปราบ ปราม พวก ขบถ ใน เมือง ฝ่าย ใต้ นั้น. ฯะ

◎ ฝ่าย เมือง อังกฤษ ที่ เปน นี่ เขา นั้น, ก็ เกิด ทวี ขึ้น ใน สอง ร้อย ปี, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๗๒๐ ปี, ใน ปี นั้น อังกฤษ เปน นี่ เขา หกสิบสาม ล้าน แปดแสน สามหมื่น หกพัน สองร้อย ยี่สิบห้า เหรียน. ครั้น ล่วง มา สี่ ปี ถึง คฤษศักราช ๑๗๒๔ ปี, ความ ที่ เปน นี่ เขา นั้น, ก็ ถึง ร้อยแปดสิบ ล้าน แปดแสน เจ็ดหมื่น เจ็ด พัน แปดร้อย เหรียน. เมื่อ ล่วง มา อีก สาม ปี คฤษ ศักราช ได้ ๑๗๒๗ ปี, ความ ที่ เปน นี่ เขา ขึ้น ถึง สอง ร้อย หกสิบสอง ล้าน หกแสน หมื่น เก้า พัน สิบ ห้า เหรียน. ครั้น ล่วง มา อีก สาม สิบ สาม ปี, ก็ ขึ้น ถึง ห้าร้อย สิบสี่ ล้าน เก้า แสน สองหมื่น เก้า สิบ เหรียญ.

◎ ถัด มา ได้ หกสิบ ปี, เมื่อ คฤษ ศักราช ได้ ๑๘๒๐ ปี, ก็ ถึง สี่ พัน ร้อย เจ็ด สิบ สี่ ล้าน ห้า แสน ห้า พัน สาม ร้อย เหรียน. ใน ระหว่าง หกสิบ ปี นั้น, เมือง อังกฤษ ได้ ทำ ศึก สงคราม ต่อ เมือง อเมริกา สอง ครั้ง, แพ้ ฆ่าศึก อเมริกา ทั้งสอง ครั้ง, เสีย ทรัพย์ พัศดุ เงิน ทอง เสีย เปล่า ๆ มาก นัก. ครั้น ถึง ศักราช ๑๘๓๐ ปี ความ ที่ เปน นี่ เขา นั้น, ก็ น้อย ลง ถึง สามพัน เก้า ร้อย ยี่สิบสี่ หมื่น เก้าพัน เก้าร้อย แปดสิบห้า เหรียน. ครั้น ถึง ศักราช ๑๘๓๗ ก็ เปน นี่ สามพัน แปดร้อย สามสิบ เจ็ด ล้าน หก แสน สี่ หมื่น ห้าพัน สี่ร้อย ยี่สิบ เหรียน. แล ใน ศักราช ๑๘๕๙ ก็ เปน นี่ สี่พัน ยี่สิบ ห้าล้าน เก้าแสน เก้าหมื่น สองพัน เจ็ดร้อย เจ็ด สิบ เหรียน. และ เมือง อังกฤษ ต้อง เสีย ดอกเบี้ย เงิน ที่ เปน นี่ เขา นั้น, ร้อยสี่สิบเอ็ด ล้าน สอง หมื่น เก้าร้อย หกสิบ เหรียน. ฯะ

คัด ออก จาก สยาม ไทม์.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับยี่ตัน ชื่อ ไร	ตั๋ น ดอน	เรือ ธง ไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๐ ขึ้น ๖ ค่ำ	เกศเตรล์	ฮิกซ์	๑๕	สกูนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
ขึ้น ๑๑ ค่ำ	ไมเตรล์	โอละนิ		เรือ รบ ฝรั่งเศศ	ไซ่ง่อน
ขึ้น ๑๓ ค่ำ	ฟรีเกวงซ์	ยโวงซ์	๕๙๖	บาก ฮอลันด์	สุระเบายา

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับยี่ตัน ชื่อ ไร	ตั๋น ดอน	เรือ ธง ไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ	เอมีเลีย	เดรเมอ	๖๗๙	ชีป ฝรั่งเศศ	สุระบายา
๑๔ ค่ำ	ซอซิอเวอรี	แซก	๔๖๗	บาก อังกฤษ	ฮองกง
เดือน ๑๐ ขึ้น ๔ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออตัน	๓๕๓	สตีมเมอ สยาม	สิงคโปร์
ขึ้น ๖ ค่ำ	โคไลอา	ดีซิลวา	๔๕๐	บาก สยาม	ฮองกง
ขึ้น ๑๐ ค่ำ	ไตรตัน	ซเซ	๗๘๑	ชีป ฮอลันด์	สุระบายา
ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ไมเตรล์	โลละนิ		เรือ รบ ฝรั่ง เศศ	ไซ่ง่อน

◎ หนังสือสำแดงการ

ที่ จะทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอกรีคอเดอ ต่อ ไป.

◎ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เป็น ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ดี ต่าง หาก, เป็น สี ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เป็น อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ บอก ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้าน เมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลปะสาตร วิชา การ ต่างๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ลอ้ม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง ยัก เตเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง ปีแนง, เมือง พม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำใบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา. จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ เหล่า นั้น, ซึ่ง จะ เป็น ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ เอา ใจ ใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมาย เหตุ นั้น, เป็น ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เป็น ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้ จำเริญ ดี ขึ้น.

◎ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เป็น สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง ปีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มี ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละ สอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ค่า เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา ปี ละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมาย เหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก รีคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้งหลาย เดือน ละ สอง ครั้ง, จะ บอก เป็น ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอกรีคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, ๆ จึง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เป็น ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เห็น ว่า, จะ เป็น ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ มั่น คง, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้า ใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เป็น คน หา ปัญญา มิ ได้, เป็น น่า อาย แก่ คน ทั้งปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. สาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ด วัน ฉบับ หนึ่ง, สาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้า ใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง ส่อง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เห็น ไกล แล ไกล ได้. ถ้า หา มี กล้อง ส่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตา บอด มิ ได้ เห็น เลย.

◎ ราคา หนังสือ บางกอกรีคอเดอ

◎ เมื่อ จะ ซาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง ร้อย, สามร้อย เล่ม มี คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ที่ เดือน ละ สอง ใบ นั้น, ต้อง ซาย เป็น เล่ม จะ ละ ห้า บาท, คือ ปี หนึ่ง ห้า บาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ซื้อ คน ที่ ซื้อ เพียง พัน คน, เป็น พัน เล่ม เมื่อ ไร, เจ้า ของ บางกอก รีซื้อ เดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สอง บาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ถึง สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ตี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ช่วย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แท บ จะ เหมือน กับ ที่ พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอก รีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เข้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เป็น รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ชื่อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เป็น คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เป็น คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที่ ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ บ่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ปอ้ม ปาก คลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

◎ จดหมาย เหตุ ออก เมื่อ ไร ๚ะ

◎ ตั้ง แต่ นี้ ไป จด หมาย เหตุ เหล่า นี้, จะ ออก ใน วัน กลาง เดือน, แล วัน สิ้น เดือน เสมอ ไป เป็น นิจ. ผู้ ใด ๆ ปรารถนา จะ ได้ จด หมาย เหตุ ใบ อัน ใด อัน หนึ่ง โดย เรว, ก็ จง มา เอา ค่ำ วัน กลาง เดือน, แล ค่ำ วัน สิ้น เดือน ก็ ได้,

◎หนังสือจดหมายเหตุ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนสิบแรมสิบห้าค่ำรุลศักภาช ๑๒๒๗ Sept. 20th 1865 คฤษศักภาช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๔ No. 14.

◎ หนังสือหลวงว่าด้วยอัฐแลฝรั่งเสศ ฯะ

◎ คนที่เขียนหนังสือลงพิมพ์ซ้ำซากเช้าซ้ำ, ด้วยเรื่องอัฐตะกั่วจะให้ทำทองแดงนั้น, ด้วยคิดอย่างไร. ผู้อ่านก็รู้อยู่แล้ว, ก็ผู้เขียนผู้คิดนั้นเปนข้าของลำภุ่ว่า, เจ้าชีวิตรเมืองไทยเปนบ้ายุ ๆ ให้ทำอะไรทำหมดไม่รอรั้ง. ก็อย่าเขียนไปให้เหนื่อยเลย. ถ้าอยากหากำไร, ก็ให้หาทองแดงแท่ง, ทองแดงก้อน, มาขายเปนสินค้า. ถ้าราคาเยาก็จะซื้อได้ก็จะซื้อบ้าง. แต่อย่าพาโลเอาว่าสั่ง. แต่ที่จะห้ามให้เลิกอัฐตะกั่ว, ยอมให้คนอื่นทำอัฐทองแดงมาขายนั้น, ไม่ยอมแล้วอย่าคิดเลย. ผีมือไทยเดี๋ยวนี้ทองแดงก็ทำได้, แต่ว่าตัวทองแดงหายาก. ดียุกเปนของมีดื่นถมไปในแผ่นดินไทย, ก็ทำใช้ตามของที่มีในแผ่นดินของตัว. ถึงคนหลอมทำปลอมได้ง่าย, ก็ไม่หลอมได้วันหนึ่งกี่อัฐนัก. อนึ่งก็ไม่เหมือนกับของหลวง, หักดูก็รู้ว่าอ่อน. เมื่อราษฎรเชื่อใช้กันก็ใช้กันไป. ก็เมื่อมาส่งหลวงมาขึ้นเงินหลวงก็ทดลองง่ายดอกว่าอัฐดีอัฐปลอม, หักดูก็ผิดเนื้อกัน. ก็เนื้ออัฐในหลวงนั้น, พวกทำปลอมจะหล่อก็หล่อไม่ลง, เพราะเปนดียุกปนทองแดงแลสังกะสีแซง. ถ้าอัฐปลอมใครเอามาส่งหลวง, หักดูเบา ๆ ก็อ่อนโอนไปจับได้ง่าย ๆ. เมื่อเปนอัฐปลอมแล้วจะมาขึ้นเอาเงินแต่ในหลวง, ก็จะได้แต่หนักเจ็ดตำลึงต่อเพื่อง, เหมือนดียุกเปล่า. ถ้าเปนอัฐแซงของแท้, ก็จะให้แปดอัฐต่อเพื่องตามราคา. อย่าเขียนหนังสือบ่นเพ้อไปเลยคี่เกียจอ่าน. ถึงลงหนังสือพิมพ์ประจารก็ไม่อาย, เพราะว่าเบี้ยอัฐดีกว่าเบี้ยหอยที่เคยใช้กันมาแต่ก่อน, แลงามกว่าแปะสังกะสีญวนอยู่แล้ว.

◎ อนึ่งเบี้ยทองแดงก็จะทำขึ้นเรว ๆ, สองแปะต่อเพื่อง เรียกว่าถึงฤๅซึก, อย่างหนึ่งสี่แปะต่อเพื่องเรียกว่าซาฤๅเสี้ยว อย่างหนึ่ง, จะจ่ายจะใช้กันเรว ๆ. อย่าพูดเพ้อเจ้อไปเลย, คี่เกียจอ่านคี่เกียจฟัง.

◎ ถ้าพวกโรงพิมพ์ได้จดหมายนี้แล้ว, ก็จงเอาจดหมายนี้ลงพิมพ์ด้วย, ฤๅจะนินทาบ่นเพ้อไปว่ากะไรอีก, ก็ให้บ่นไปไม่ถือโทษ, แต่เหนว่าบ่นเพ้อไปนั้น, เหนื่อยเปล่าไม่มีใครคิดทำตาม. เหมือนเตละแครฟแลรถไฟ, พูดไปจะให้ออจะให้พิศวง, จนจืดเสียแล้วคี่เกียจอ่านคี่เกียจดูคี่เกียจฟัง. ถ้าจะเอาแต่ของเล่นเล็กน้อย, อย่างประหลาด ๆ, อย่างบาลูนแลอื่น ๆ, ฤๅของใด ๆ ที่จะใช้เปนประโยชน์เล็กน้อยก็ทำได้, ควรจะต้องการตามภาษาเมืองยากเมืองจน, ยังจะทำบ้างอยู่. ดูแต่พวกสี่เข้, พวกเลื่อยไม้, เอะอะ ๆ มาทำก็ไม่เหนว่าได้การอีกอิไรเท่าไร.

◎ อนึ่งในเรื่องความฝรั่งเสศนั้น, ตั้งแต่กงสุลฝรั่งเสศ, ให้มิศเตอลามาช, หลวงอุปเทศทวยหาร, นำเอาหนังสือมาถวายในหลวง, ๆ สั่งให้พระยาศรีสุรราชไปกราบเรียนเจ้าพระยาศรีสุริยวงษให้ชำระเรื่องความพระยาวิเสศสงครามนั้น. แล้วต่อไปในวันอื่น ๆ, กงสุลฝรั่งเสศไม่ได้เขียนหนังสือจะไรมาถึงในหลวงเลย. ในหลวงก็ไม่ได้เขียนหนังสือจะไรไปถึงกงสุลเลย. ที่มาลงพิมพ์ว่ากงสุลเขียนหนังสือมาขู่ในหลวง, ๆ มีหนังสือไปถึงกงสุลนั้นผิดทีเดียว.

◎ อนึ่งหม่อมราโชทัยในหลวงก็ไม่ได้ใช้ให้ไปหากงสุล. เรื่องความพระยาวิเสศนั้น, ในหลวงได้สั่งไปแล้วว่า, ให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงษชำระ. เจ้าพระยาศรีสุริยวงษจะชำระ. จึงให้หม่อมราโชทัยลงไปหากงสุล, ขอให้ใคร ๆ ขึ้นมาฟังความ. ครั้นกงสุลโกรธไม่พูดด้วยหม่อมราโชทัย, ๆ กลับมาแล้วเจ้าพระยาพระคลังจึงมีหนังสือไปถึงกงสุล. ในหลวงไม่ได้สั่งไปเลย, ก็มาลงพิมพ์เอาในหลวงเปล่า ๆ ไม่จริงเลย. ต่อจนถึงวันกงสุลฝรั่งเสศมาเฝ้า, กราบถวายบังคมลาจะ

ไป แล้ว. ใน หลวง จึ่ง ได้ มี หนังสือ ไป ถึง กงสุล, ว่า ด้วย ส่ง ของ เลก น้อย ไป ให้ แก่ กงสุล, ที่ กงสุล ขอ ไว้ แต่ ก่อน นั้น ต่าง หาก. ไม่ ได้ ว่า ด้วย เรื่อง ความ พระยาวิเสศสงคราม เลย. เพราะ ความ เรื่อง นั้น, ใน หลวง ได้ สั่ง ให้ ชำระ แล้ว. อะไร ๆ ก็ มา ลง เอา แต่ใน หลวง รำไป, ให้ ไป บอก แล้ว ก็ ไม่ เชื่อ, ขึ้น แต่ แก่ คำ เล่า ฦๅ อย่าง เดียว มาก นัก, ไม่ จริง เลย ที่ เดียว.

◎ ว่า ด้วย ภาษี น้ำมัน มพร้าว ฯะ

◎ ด้วย พระยา ราชภักดี ศรีรัตนราชสมบัติ, พระยาพิพิธโภไคยสวริย, รับ พระ บรมราชโองการ ใส่เกล้า ใส่กระหม่อม ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า โปรดกระหม่อม สั่งว่า, เมื่อ ณ ปีฉลู เบญจะศก, โปรดเกล้า โปรดกระหม่อม, ให้ ข้าหลวง ๔ นาย ออก เดน รังวัด สวน ของ ราษฎร, แล้ว ได้ ทำ บัญชี ลงราคา ต้น มพร้าว ใน น่า ฉโนฎ ต้นละ ๑๐๐ เบี้ย แจก ให้ แก่ ราษฎร เจ้าของ สวน ทุก ราย. เจ้า ภาษี น้ำมัน มพร้าว มา ร้องว่า ราษฎร ชาวบ้าน ลัก ทำ น้ำมัน มพร้าว ปลอม แซก ซ้อ ขาย, ครั้น จะแต่ง คน ออก จับ กุม, ก็ จะเกิด วิวาท ฟ้อง ร้อง ขึ้น โรงศาล ป่วยการ ทำ อากร, จะขอ ทำ ภาษี ผล มพร้าว ซ้อ ขาย แต่ ผู้ เดียว. ท่าน เสนาบดี ปฤกษา พร้อม กัน กราบ บังคมทูล พระกรุณา, ขอรับ พระราชทาน ตั้ง เจ้า ภาษี ไป เกบ ภาษี ผล มพร้าว. เจ้า ภาษี ก็หาเกบ ภาษี ตาม พิกัด ไม่, ทำ ให้ ราษฎร ได้ความ เดือดร้อน. ณ ปีมโรง อัฐศก โปรดเกล้า โปรดกระหม่อม, ให้ ยก ภาษี ผลมพร้าว แล ราคา ค่า ต้นมพร้าว ต้น ละ ๑๐๐ เบี้ย นั้น ออกเสีย, ให้ นาย รวาง เรียก เปน ค่า อากร มพร้าว ๓ ต้น เปน เงิน สลึง หนึ่ง, ให้ ราษฎร ซาย ผลมพร้าว แล ทำ น้ำมันพร้าว ตาม ชอบใจ. ณ ปีชวดฉศกนี้ ผลมพร้าว น้ำมัน พร้าว มี ราคา แพง มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน. ทรง พระราชดำริห เหน ว่า ผล มพร้าว น้ำมัน มพร้าว มี ราคา แพง, เพราะ ต้น มพร้าว ของเก่า ต้นแก่ สูง ดวด ไป ไม่ มีผลบ้าง, ตายเสีย บ้าง, ต้น มพร้าว จึ่ง น้อย ไป. ราษฎร เจ้าของสวน ไม่ปลูก เพิ่ม เติม ขึ้น ใน ที่ สวน, เพราะ กลัว จะต้อง เสีย อากร ค่า ต้น มพร้าว ๓ ต้น เปน เงิน สลึง หนึ่ง. ผล มพร้าว แล น้ำ มันพร้าว จึ่ง แพง ไม่ บริบูรณ.

◎ จึ่ง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า โปรด กระหม่อม สั่งว่า, แต่ นี้ สืบ ไป, ให้ บอก ประกาศ, แก่ ราษฎร เจ้าของ สวน แขวง กรุง เทพ มหานคร แล หัว เมือง, ที่ สวน มพร้าว ต้อง เสีย อากร อยู่ นั้น, ถ้า ถึง กำหนด ปีฉลู สัปตศก, จะโปรด เกล้า โปรด กระหม่อม ให้ ยก ราคา ต้น มพร้าว เสีย, มิให้ นาย รวาง เรียก อากร ต้น มพร้าว แต่ ราษฎร เจ้าของ สวน สืบ ไป. แล้ว จะให้ เรียก ภาษี น้ำมัน แก่ ผู้ ทำ น้ำมัน เหมือน อย่าง แต่ ก่อน, ให้ เจ้าของ สวน ซ่อมแซม ปลูก สร้าง ต้น มพร้าว ขึ้น ไว้, ให้ บริบูรณ อยู่ใน สวน ยิ่ง ขึ้น ไป กว่า เก่า เถิด. การ ก็ จะเปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง. เพราะ ว่า น้ำมัน มพร้าว นั้น ใช้ ใน บ้าน เมือง ก็ มาก, แล้ว ก็ จะได้ เปน สินค้า บันทุก เรือ ออก ไป. จำหน่าย หัว เมือง แล นา ๆ ประเทษ ทุก แห่ง ทุก ตำบล. การ ประกาษ ให้ พระแก้ว คฤหวัดนบดี เจ้ากรม, ขุนพิพัฒนากร ปลัดซ้าย, ขุน วิสุท ธากร ปลัดขวา, พระครัง สวน ใน. หลวง แก้ว เจ้ากรม, ขุนศรี สมบัติ ปลัด กรม, สวน นอก. ขุน หมื่น นาย รวาง, ออก ประกาษ แก่ ราษฎร เจ้าของ สวน ให้ รู้ จง ทั่ว กัน, อย่า ให้ มี ความ เกี่ยง ตร้าน. อุษาหซ่อมแซม ปลูก สร้าง ต้นมพร้าว ขึ้น ให้ มีมาก เหมือน ๆ กัน จง ทุก ๆ สวน. แต่ใน จำ นวน ปีชวด ฉศก นี้ ยัง คง เรียก อากร ตาม เดิม. แต่ ปีฉลู สัปตศก ไป อากร ต้น มพร้าว, โปรด ยก พระราชทาน ให้ ราษฎร เจ้าของ สวน ทุก ราย อย่า ให้ ขาดได้ ตาม รับสั่ง. หมาย ประกาษ มา, ณ วันจันทร เก้า แรม สิบ สองค่ำ ปีชวดฉศก. ปีกดา พระยา พิพิทโภไคย.

◎ ความ ตอบ ตัด สิน ชัน ๆ ฯะ

◎ ข้าพเจ้า ได้ ดู บางกอกริคอเดอ ใบ ที่ ๑๓ นั้น, มี เปน ยาบาล ต้น ว่า, ตัด สิน เล่น ชัน ๆ. ข้าพเจ้า พิเคราห์ ดู ก็ เหน ด้วย ว่า, ตัด สิน ชัน ๆ เหมือน เดก เกิด ใหม่ รู้ จัก แต่ กิน นม ยัง ไม่ รู้ จัก กิน เข้า นั้น. ข้าพเจ้า ก็ เปน คน ได้ ทำ ภาษี อากอร อยู่ เหมือน กัน. ท่าน ผู้ ตัด สิน นั้น ต้อง พิเคราห์ จง ละเอียด ว่า, ทำการ อย่าง ไร จึ่ง เปน ช่อ หลวง, ประพฤติ การ อย่าง ไร จึ่ง เปน ช่อ ราษฎร. แล การ ช่อ ๒ อย่าง นี้ ระ ว่า เหมือน กัน นั้น, ข้าพเจ้า ผู้ ทำ ภาษี อา กอร ทั้งหลาย ยอม ไม่ ได้. ข้าพเจ้า ขอ สำแดง การ ช่อ ราษฎร ให้ ท่าน ฟัง คัก น้อย หนึ่ง ว่า, ถ้า เจ้า ภาษี คน ใด เกบ เรียก ภาษี อากอร แก่ ราษฎร มาก กว่า พิ กัด ที่ ท่าน เสนาบดี ตั้ง ไว้ แล้ว, เจ้า ภาษี คน นั้น เปน ช่อ ราษฎร. ซึ่ง จีน ทั้งหลาย ฟ้อง จีนเลก นั้น, อย่า ต้อง เอา ท่าน ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย มา ตัด สิน เลย. ให้ แต่ ลูก จ้าง แจวเรือ ภายเรือ

ก่อเรื่อ, ตัดสิน ก็ได้, ว่าจีนเลก ช่อ ราษฎร, เพราะ เรียก ภาษี เกิน พิกัด. ก็เปน ช่อ ราษฎร อยู่เอง.

◎ ข้อที่ว่า คำ พ้อง ว่าชี้ ช่อ ตัดสิน ว่าเปนมี กำไร เหน จะไม่ ถูก นั้น. ข้าพเจ้า จะ ตัดสิน ให้ท่าน ฟั่ง เปน ข้อ ๆ. ข้อหนึ่ง ถ้าเจ้าภาษี ทั้ง หลาย ไม่ได้ รับผูก ขาด, เกบ ได้เท่าไร ส่ง เท่านั้น. ถ้าเปน ดั่ง นี้ ผู้ได้ เกบ เงิน ได้มาก, ส่ง เจ้า พนัก งาน แต่น้อย, ผู้นั้น เปน ช่อ หลวง. ข้อ สอง ผู้ใด รับ เงิน หลวง, ไป ซื้อแล จ่าย ต่าง ๆ น้อย ทั้ง บาญชี มาก, ผู้ทำ ดั่ง นี้ ก็เปน ช่อ หลวง. ข้อ สาม ถ้าผู้ใด เปน คน ผู้ เบิก จ่าย ของ หลวง, เบิก จ่าย น้อย เปน เบิก จ่าย มาก, เปน เจ้า พนัก งาน รักษา ของ หลวง, เอา เสีย ขาย กิน เสีย, ผู้ทำ ดั่ง นี้ ก็เปน ช่อ หลวง, รวม เปน สาม ข้อ. ข้าพเจ้า ขอถาม ท่าน ว่า, เจ้าภาษี ผูก ขาด เกบ เรียก แก่ ราษฎร ตาม พิกัด เงิน หลวง ก็ส่ง ครบ ตาม รับ ทำแล้ว, ยัง มี กำไร อยู่มาก น้อย ก็ดี, ดั่ง นี้ เปน ช่อ หลวง ด้วย ฤๅ.

◎ คำ หนึ่ง ว่า คำ ตอบ ไม่ แก้ ใน ข้อ ความ นั้น, ข้าพเจ้า ขอ สำแดง ตาม พิเคราห์เหน ว่า โรง พิมพ์ ไม่ใช่ ตระลาการ, แล ท่าน ผู้ นั้น ก็ไม่ได้ เปน คู่ความ แล้ว, จะ แก้ เปน คำ ให้ การ ทำไม เล่า. จะ ประสงค์แต่ หลวง พิไชย ว่า รื้อ เอา เรื่อง ราว มาลง พิมพ์, ก็ทำไม จึ่ง ไม่ เอา คำ ยัญชา ลง พิมพ์ด้วย เล่า, ประสงค์ ท่าน เหน จะ เปน ดั่ง นี้ แน่ ที่เดียว. ◎ คำ หนึ่ง ว่า แก้ เขา ไม่ได้ แล้ว จะโมย เอา ชื่อ ฯ พณ ฯ มาอ้าง จะได้ พ้น ชำระ นั้น. คำ นี้ ข้าพเจ้า พิเคราห์ดู เหน เปน คำโทษ ต้อง ใน กฎหมาย, สำ รับ บ้าน เมือง อยู่. ข้าพเจ้า ขอ ถามท่าน ว่า, ท่านได้ชัณสูท แล้ว ฤๅท่าน จึ่ง พูด ว่าอ้าง. ถ้าไม่ได้ชัณสูท ท่าน พูด ดั่ง นี้, ท่าน ก็มีโทษ เท่า กับ ผู้อ้าง. ข้าพเจ้ารู้ ความ แน่ ว่า, เมื่อ หลวงพิไชยวาริ ยื่น เรื่อง ราว นั้น, หลวงทิพอักษร เสมียนตรา นำ กราบ เรียน ฯ พณ ฯ บันชา ให้ สักหลัง เรื่อง ราว ดั่งนี้ จริงๆ. ไม่ได้ เปน การ บีด บัง เลย. สักหลัง เรื่อง ราว นั้น, หลวง พิไชยวาริ ก็ได้ ให้ข้าพเจ้า ดู, ข้าเหน่ว่าไม่ได้ แอบอ้าง.

◎ คำ หนึ่ง ว่า หนังสือ พิมพ์เหมือน กล้อง ส่อง ของ ไกล แล เหน ไก้ล นั้น. ข้าพเจ้า ขอ เปรียบ ความ ง่าย ๆ เหมือน คน มี โทโส มาก, แล คน ไม่ มีโทโส เปน โรง พิมพ์, คน มีโทโส มาก นั้น ทรีก ตรอง การไม่ ละเอียด ไม่เหน การ ตลอด ว่า ถูก ฤๅ ผิด. เพราะ โทโส ความโกรธ นั้น จึ่ง ยีด กระหม่อมไว้. คน ไม่ มีโทโส นั้น เอาสติ แล ปัญญา ทรีกตรอง ปฤกษา หา ฤๅ ต่อ ๆ ไป. การ ไกล แล ไก้ล เข้า มา ทุก อย่าง.

◎ คำ หนึ่ง ว่า จีน อยู่ ทำ ภาษี เงิน หลวง ห้าร้อย ชั่ง ฟ้อง ขาด มาก กว่า ๑๒ เท่า นั้น, การ ข้อ นี้ เปน การ เคาเวอแมนต์ ตัดสิน ไม่ควร จะ พูด. การ ฟอง ขาด มาก น้อย นั้น. เจ้าพนักงาน ต้อง นำ ขึ้น กราบ บังคม ทูล. พระเจ้าแผน ดิน โปรด เกล้า ประการ ใด, ก็ ต้อง กระทำ ตาม การ ฟ้อง ขาด นั้น, เพราะ ทรง พระมหากรุณา โปรด เกล้า, โปรด กระหม่อม เจ้าภาษี นาย อากร, เจ้าภาษี นาย อากร จึ่ง ฟ้อง ขาดได้.

ความพวก ด่าน บางไชรข่มเหง

◎ ณวัน ประหัศเดือน สิบ แรม สอง ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก จีน สี่, จีน พง, มา ร้อง ทุกข์กล่าวโทษ ชาว ด่าน บางไชร ว่า, ข้าพเจ้า บันทุก เข้า เปลือก ล่อง เรือ ใหญ่ ลง มา ขาย ยัง กรุง เทพ ฯ พวก ท่าน บางไชร ร้อง เรียก ให้ ข้าพเจ้า แวะ เข้า จอด ที่ ด่าน, น้ำเชี่ยว เรือ หนัก จอด ไม่ ทัน. เรือ ก็ ลอย เลย ด่าน ลง ไป, พวก ด่าน ที่ นั้น ภา กัน ลง เรือ ตาม มา เก็บ เอา แจว สามเล่ม หางเสือ ข้าพเจ้า ไป เสีย. เรือ ข้าพเจ้า ก็ ลอย ไป ปะ ตลิ่ง อยู่. ข้าพเจ้า จึ่ง ลงเรือ เล็ก ขึ้น ไป ที่ ด่าน ขอ เอา แจว แลหางเสือ, พวก ชาว ด่าน ว่า, มึง หนี ด่าน, กู จะ เอา เงิน มึง. ข้าพเจ้า จีน สี่, จีน พง, ถาม ว่า จะ เอา เท่าไร, มึง มีอยู่ เท่าไร ก็ เอา มา ให้ กู เถิด. ข้าพเจ้า ว่า ไม่มี. เขา ก็ ด่า เปน คำ อย่าง ต่าง ๆ ไม่ ควร จะ เอา ลง พิมพ์. แล้วว่า มึง หนี เอา ตัว ไป ใส่ ขื่อ เสีย. แล้ว เข้า เตะทึบ เอา ข้าพเจ้า ข้าพเจ้า กลัว จึ่ง ว่า มี เงิน ติด ตัว มา สี่ บาท. เขา ว่า สี่ บาท, ก็ เอา มา เถิด. ข้าพเจ้า กลัว ต้อง ให้ เงิน สี่ บาท เขา, จึ่ง ได้ แจว สาม เล่ม แล หาง เสือ มา, พวก ด่าน ทำ ทั้ง นี้ ข้าพเจ้า ได้ ความ เดือด ร้อน ยาก แค้น หนัก.

◎ แต่ พวก ด่าน บางไชร, ได้ ทำ ข่มเหง ลูก ค้า ล่อง เรือ เข้า พวก ข้าพเจ้า, เข้า ย้อ แย่ง ซิง เอา เข้า เปลือก บ้าง, แกลง พาลพาโล เอา เงิน บ้าง. ย่อม ทำ ข่มเหง อย่าง ว่า มา ทุกครั้ง ๆ. พวก ข้าพเจ้าได้ ความ เดือด ร้อน นัก.

◎ อนึ่ง ข้าพเจ้า ผู้เจ้าของ หนังสือ จดหมาย เหตุ นี้ ได้ ยิน ข่าว ว่า, เมื่อ ณวัน ศุกร เดือน สิบ ขึ้น สี่ ค่ำ, จุลศักราช ๑๒๒๗ ปี

ฉลู สัปตศก. จีน จุ่น, จีน มึง, จีน หยง, จีน พง, จีน กือ, จีน กุน, จีน เล็ก, จีน อุย, จีน คง, จีน เกีย, จีน โหมง. รวม ๑๑ คน เปน จีน ผูกปี้, พวก จีน เหล่า นี้ ไป เที่ยว ซื้อ เข้า เปลือก, ณ เซวง กรุง เก่า บ้าง, เมือง ลพบุรี บ้าง, เมือง ช่างทอง บ้าง, ตั้ง แต่ ณ วัน เดือน แปด เดือน เก้า, เดือน สิบ, ได้ เข้า เปลือก บันทุก เรือ ล่อง ลง มา ถึง ด่าน บางไชร. ผู้ รักษา ก็ หา ได้ เรียก เรือ พวก จีน เหล่า นั้น ไม่, แต่ เรือ จีน เหล่า นั้น ลอย คลอย ได้ ด่าน ลง มา. ผู้ รักษา ด่าน ก็ ภา กัน ลง เรือ มา ตาม. ถึง เรือ พวก จีน เหล่า นั้น, ภา กัน ขึ้น บน เรือ แล้ว, ปลด เอา แจว หัว เรือ แจว ท้าย เรือ, กับ หาง เสือ เรือ ได้ แล้ว, ก็ ภา กัน กลับ มา ที่ ด่าน. เรือ พวก จีน เหล่า นั้น, ก็ ลอย หัน ปะ ตลึง ติด อยู่, แต่ จีน จุน อำแดง เอียม, ก็ ลง เรือ เล็ก มา ต่อ ว่า ผู้ รักษา ด่าน. ครั้น ถึง ผู้ รักษา ด่าน, ๆ ว่า อ้าย เจ๊ก คน นี้ หนี ด่าน. ก็ ภา กัน กลุม รุม ชก ต่อย เตะ ถีบ เจ๊ก คน นั้น ฟก ช้ำ ดำ เขียว. จีน จุน ก็ พลัก ตก น้ำ, ว่าย น้ำ ไม่ เปน. อำแดง เอียม ภรรยา เหน จะ จม น้ำ ตาย, จึ่ง จับ มือ ฉุด ขึ้น มา, จีน จุน จึ่ง รอด จาก ความ ตาย. แต่ พวก จีน ๑๑ ลำ เหล่า นั้น, ผู้ รักษา ด่าน ก็ ได้ ทำ ซ่มเหง ชก ต่อย เตะ ถีบ ทุก ลำ ไป. แล้ว ผู้ รักษา ด่าน ก็ บังคับ ให้ ถ่าย แจว แล หาง เสือ, ที่ ยึด แย่ง เอา มา นั้น, พวก จีน เจ้า ของ เรือ, ก็ ถ่าย ทุก ลำ ไป นั้น. คือ จีน จุน เสีย ค่า ถ่าย เงิน ตำลึง สอง บาท, จีน กุน เสีย ค่า ถ่าย เงิน สาม บาท, จีน มึง เสีย ค่า ถ่าย เงิน สาม บาท, จีน หยง เสีย ค่า ถ่าย เงิน สอง ตำลึง, จีน คง เสีย ค่า ถ่าย เงิน ตำลึง สอง บาท, จีน กือ เสีย ค่า ถ่าย เงิน ตำลึง บาท, จีน กุด เสีย ค่า ถ่าย เงิน ตำลึง บาท, จีน เล็ก เสีย ค่า ถ่าย เงิน หก สลึง, จีน อุย เสีย ค่า ถ่าย เงิน สาม บาท, จีน ฟง เสีย ค่า ถ่าย เงิน บาท สาม สลึง, จีน เกีย เสีย ค่า ถ่าย เงิน บาท หนึ่ง, จีน โหยง เสีย ค่า ถ่าย เงิน สอง บาท. รวม เปน ๑๒ คน ๑๒ ลำ, เสีย ค่า ถ่าย เปน เงิน สิบ สอง ตำลึง บาท สลึง, แล พวก รักษา ด่าน, กระทำ ซ่มเหง เรือ ขน เช่น นี้, ข้าพเจ้า เหน ว่า ราษฎร จะ ได้ ความ เดือด ร้อน ยิ่ง นัก.

◎ ต้นเหตุ กระบถ เมือง อเมริกา บท ที่ ๒ ๗

◎ หัว เมือง เซา ซแกโรไลนา, เปน เมือง ที่ คิด เอา ใจ ออก หาก จาก เมือง ยู ไน ติศเทศ, ก่อน หัว เมือง อื่น ๆ ทั้ง ปวง. เมือง นั้น มัก คิด กระบถ มา นาน ได้ ประมาณ กว่า ๓๐ ปี แล้ว. ครา ก่อน นั้น เมือง เซา ซแกโรไลนา, มี ชุนนาง ผู้ ใหญ่ คน หนึ่ง ชื่อ แกสะฮุน, เปน คน มี คำ วาจา ฉลาด มาก. ท่าน ได้ สั่ง สอน คน ทั้ง ปวง เปน กะทู้ ความ สอง อย่าง, ใจ ความ ว่า, หัว เมือง ยู ไนติศเทศ ทุก หัวเมือง ย่อม มี อำนาจ มาก ใหญ่ กว่า เมือง ยู ไนติศ เทศ ประการ หนึ่ง. แล เมือง ยู ไน ติศเทศ ทำ กฎ หมาย ใด ๆ, ถ้า หัว เมือง เซา ไม่ เหน ด้วย, ก็ ย่อม มี อำนาจ ภอ จะ ขัด ได้, ให้ กฎหมาย นั้น ตาย ได้ ประการ หนึ่ง. กะทู้ ความ สอง ข้อ นี้ คน ฝ่าย ใต้ ทั้ง ปวง, ได้ ยิน แล้ว ก็ ชอบ ใจ. ความ นั้น จึ่ง ฟุ้ง เฟื่อง ต่อ ไป. คน ทั้ง ปวง จึ่ง ได้ นับ ถือ มิศเตอแกลฮุน นั้น ว่า เปน ครู ใหญ่ มี สติ ปัญญา ฉลาด จริง.

◎ เมื่อ ก่อน คฤษ ศักราช ๑๘๓๐ ปี นั้น, มิศเตอแกลฮุน ยัง เปน ชุน นาง ผู้ ใหญ่ อยู่, แล ยัง กำลัง สั่ง สอน กะ ทู้ ความ สอง ข้อ นั้น อยู่ ด้วย. ครั้ง นั้น กอนเครศ คือ ผู้ ที่ ได้ ประชุม พร้อม กัน ปฤกษา ราชการ ที่ วัดชิงตอน เมือง หลวง, ได้ ทำ กฎหมาย ต่าง ๆ, ที่ เมือง ฝ่าย ใต้ ไม่ ชอบ. ชุนนาง ทั้ง ปวง, ในหัว เมือง เซา ซแกโรไลนา ก็ ขัด ขวาง ว่า, ถ้า ไม่ ยก กฎหมาย บท นั้น เสีย, เมือง เรา จะ ออก เสีย จาก เมือง ยู ไนติศเทศ ไม่ ทำ การ ด้วย ต่อ ไป แล้ว. ครา นั้น เซนนีเร็ล แอนดริว แยกซัน, เปน เปรศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยู ไนติศเทศ, เปน คน ตั้ง อยู่ ใน ยุติธรรม เข้ม แขง นัก. จึ่ง ตอบ กับ ชุนนาง เหล่า นั้น เปน ใจ ความ ว่า, การ ที่ คิด นั้น ถ้า จะ สำเร็จ แล้ว เมื่อ ใด ก็ เปน การ กระบถ แท้, แล เรา จะ ให้ จับ พวก ชุนนาง เหล่า นั้น, ผูก คอ แขวน ที่ สูง ไว้ จน ตาย. ฝ่าย ชุนนาง เหล่า นั้น ได้ ฟัง ก็ กลัว, ไม่ อาจ จะ ทำ ให้ สำเร็จ ได้ ตาม ที่ คิด ไว้ นั้น. ข้อ ที่ เปรศซิเด็นต์ แยกซันต์ คุกคาม นั้น, ก็ ถูก ต้อง กัน กับ กฎหมาย กอนสติติวชัน, ที่ เปน กะทู้ กฎหมาย สำรับ เมือง ยู ไน ติศเทศ นั้น.

◎ คำ ที่ เรียก ว่า ยู ไนติศเทศ นั้น, แปล เปน ภาษา ไทย ว่า หลาย หัว เมือง เข้า กัน เปน เมือง เดียว. ยู ไนติศเทศ นั้น, แปล ว่า เข้า ด้วย กัน. ศะเทศ นั้น แปล ว่า หลาย หัว เมือง.

◎ แต่ เดิม นั้น หัว เมือง อเมริกา ทั้ง นั้น, เปน อิศระ แก่ ตัว เอง ทุก หัว เมือง, ไม่ ได้ เข้า กัน. ครั้น มา ภาย หลัง เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๗๘๗ ปี นั้น, แต่ บันดา หัว เมือง ทั้ง หลาย เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, ควร ที่ เรา ทั้ง หลาย เข้า กัน ทำ เปน เมือง ใหญ่ ให้ เข้ม แขง, จึ่ง จะ สู้ เมือง ใหญ่ อื่น ๆ ได้. ถ้า เปน อิศระ แต่

ตัวเอง เมืองดียว, จะทำการใหญ่ไม่ตลอด.

◎ จึ่งจัดเลือก คนทั้งหลาย, ที่มีสติปัญญา ให้มาประชุมที่เมือง ฟีละเดลเฟีย, ในคฤษศักราช ๑๗๘๗ ปี, ในเดือนเม. หัวเมืองอเมริกาในคราวนั้น, มีแต่ ๑๓ หัวเมือง. ใน ๑๓ หัวเมืองนั้น, ได้จัดเลือกคน ที่มีสติปัญญา, ให้ไปถึงที่ประชุม พร้อมกันนั้น. ล่างเมืองก็จัดให้ไป๒ คน. ลางเมือง, ก็จัดให้ไป ๔ คน. ลางเมืองก็ให้ไป ๖ คน. ลางเมือง, ก็ให้ไป ๘ คน, ตามแต่เมืองเล็กและเมืองใหญ่, รวมเปน คน ๓๘ คน. แต่เมืองเซาซแกโรไลนานั้น, ได้จัดให้ไป ๔ คน. คนเหล่านั้น, เขาได้ประชุม ปฤกษากันอยู่ถึงสี่เดือน. ท่านยอชิวัดชิงตอน, เปนผู้ใหญ่ในการที่ประชุมกันนั้น. ในระหว่างสี่เดือนนั้น, เขาปฤกษาพร้อมใจกัน ทำกฎหมาย กอนสติติวชันนั้น. ครั้นทำแล้วจึ่งเอาไปให้พวก กอนเด็รศ, ให้พิจารณาดู, สุดแล้วแต่พวก กอนเด็รศ จะเหนชอบด้วยฤๅไม่.

◎ ฝ่ายพวก กอนเด็รศ พิเคราะดูเหนชอบด้วย พร้อมกันแล้ว, จึ่งวางหนังสือ กอนสติติวชันนั้น, ไปทุกหัวเมือง, เพื่อประสงค์จะให้พวก ลีชิศเลเชอ, ทุกหัวเมืองพิจารณาดูว่าจะเหนชอบด้วยฤๅไม่.

◎ บทที่ ๗, ในกอนสติติวชันนั้นว่า, เพียง ๙ หัวเมืองเหนพร้อมใจกัน, ในกอนสติติวชันนั้นเมื่อใด, ก็จะเอาไปใช้เปนกระทู้กฎหมาย, สำหรับเมืองยูในติศเทศได้เมื่อนั้น. ตั้งแต่นั้นมาประมานได้สักปีหนึ่ง, พวกหัวเมืองยูในติศเทศ ก็รับเอากอนสติติชันนั้นมากกว่า ๙ เมือง. ตั้งแต่นั้นมา จึ่งเปนเมืองหลวงชื่อว่า, ยูในติศเทศ. คือหลายหัวเมืองรวมเขาเปนเมืองหลวงอันเดียว. และทุกหัวเมืองปติญาณกันว่า, จะเปนหัวเมืองอันเดียวกันต่อ ๆ ไปเปนนิจมิให้ขาดเลย, ตามหนังสือกอนสติติวชัน, ซึ่งเปนกะทู้กฎหมายนั้น.

◎ ในกอนสติติวชันนั้น, มีข้อความว่า, กอนเด็รศแห่งเมืองยูในติศเทศนั้น, จะมีอำนาจสั่งให้กระทำการศึกสงคราม, และให้มีหนังสือหมายประกาษยอมให้จับเรือในมหาสมุทได้. และเกนทัพบกทัพเรือ, และเลี้ยงกองทัพได้. และเปรศซิเด็นท์แห่งเมืองยูในติศเทศนั้น, ถ้าปฤกษากับพวกเซนเอด, ๆ เหนชอบด้วยแล้ว, จะทำไมตรีกับเมืองต่าง ๆ ประเทษก็ได้. อำนาจที่กล่าวมานี้, หัวเมืองทั้งปวงก็ยอมยกให้แก่ กอนเด็รศและเปรศซิเด็นสืบชาตทั้งนั้น.

◎ อนึ่งในกอนสติติวชันนั้น, มีกฎหมายห้ามว่า, อย่าให้หัวเมืองใด ๆ เข้าเปนไมตรีกันกับเมืองอื่น ๆ, ฤๅให้มีหมายประกาศจับเรือในท้องทะเล, และห้ามมิให้หัวเมืองใด ๆ, ตั้งกฎหมายพิกัดเก็บค่าทำเนียมปากเรือ, ฤๅเกนทัพบกทัพเรือ, ในเวลาที่มีความสุข. และห้ามไม่ให้เข้ากันกับหัวเมืองอื่น ๆ, ฤๅกับเมืองต่างประเทษ, ฤๅทำการศึกเลย, ถ้าเว้นไว้แต่ฆ่าศึกลวงเข้ามา, อยู่ในเขตแดนแล้ว, ไม่ทันที่จะเอากองทัพในเมืองหลวงมาช่วย, เปนการรอนัก. กฎหมายห้ามเหล่านี้, หัวเมืองทั้งปวงเหนพร้อมใจกันลงเปนใจอันเดียวกัน. นอกที่ว่ามานี้,มีข้ออื่นหลายข้ออันมากมาย, ที่หัวเมืองทั้งปวง, ได้ยกอำนาจให้แก่เมืองยูในติศเทศ, เปนสิดชาดที่เดียว. และมีหนำก็ซ้ำว่ากอนสติติวชัน, และกฎหมายแห่งเมืองยูในติศเทษ, เปนใหญ่กว่ากอนสติติวชัน, และกฎหมายแห่งหัวเมืองทั้งปวง.

◎ อนึ่งกอนสติติชันแห่งยูในติศเทษนั้น, ฝูงราชครทั้งหลายแห่งบันดาหัวเมืองได้รับไว้, ทั้งบันดาขุนนางและเจ้าพนักงานในหัวเมือง, และได้สาบานตัวว่า, จะรักษากอนสติติวชันนั้นไว้, ให้ดีไม่ทำลายเลย.

◎ เนื้อความเปนเชนนี้มานานประมาณได้ถึง ๘๐ ปีมาแล้ว, ก็ไม่ควรเลยที่จะว่า, กอนสติติวชันและกฎหมายหัวเมือง, เปนใหญ่กว่ากอนสติติวชันและกฎหมายแห่งเมืองยูในติศเทษเล่า. ผู้ที่มักว่าเช่นนั้น, ดูเหมือนเปนคนเสียจริตเสียแล้ว. ทุกหัวเมืองทั้งปวงที่ขึ้นแก่อังกฤษ, จะกลับกล่าวว่า, เขาเปนใหญ่กว่าเมืองหลวงอังกฤษ. และกฎหมายที่เมืองหลวงอันกฤษจะทำนั้น, เขาก็ขัดได้, ไม่ควรที่จะเข้าใจว่า, เปนการกระยถาเลย.

◎ การที่เมืองอเมริกาฝ่ายใต้ได้ทำนั้น,ก็เหมือนกันเช่นนี้. หัวเมืองทั้ง ๑๓ หัวเมืองฝ่ายใต้นั้น, ก็เข้าด้วยกันเพื่อจะหักทำลายกอนสติติวชัน, และได้เกนทัพบกทัพเรือ, เมื่อกำลังมีความสุขในเมือง. และให้มีหมายประกาศทำลายเรือค้าขายแห่งเมืองยูในติศเทษ, ได้ทำการศึกสงครามใหญ่ต่อสู้เมืองหลวง, เพื่อจะได้ออกจากใต้ร่มธงเมืองหลวง. ซึ่งเปนเช่นนี้, ไม่ควรจะว่าเปนการที่ฝ่ายใต้หักทำลายกอนสติ

ตัวชัน ที่ เปน กระทู้ กดหมาย เมือง ยูไนติศเทศ ฤๅ. แล การ กระบถ ใหญ่ นั้น, มี ควร ที่ เปรศซิเดนต์ลินกัน จะ ปราบ ปราม ฤๅ.

◎ อนึ่ง ความ กระบถ นั้น, เกิด ขึ้น เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๕๙ ปี. เดือน ดิเซ็มเบอ, เมื่อ มิศเตอบิวแคนนัน, ยัง เปน เปรศซิเดนต์อยู่, เปน สาม เดือน ก่อน ที่ มิศเตอลินกัน ขึ้น เปน เปรศซิเดนต์. ถ้า มิศเตอ บิวแคนนัน, เปน คน ถือ ซึ่ง ยุตติธรรม แขง แรง จริง, เหมือน อย่าง เปรศซิเดนต์ แยกซัน, ใน ๓๐ ปี ก่อน ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, ก็ คง จะให้ ไป จับ คน ที่ เปน ต้น คิด การ กระบถ นั้น, ให้ สำเร็จ โทษ เสีย ที เดียว. การ กระบถ ก็ คง จะอยุด แต่ เพียง นั้น. แต่ มิศเตอบิวแคนนัน เปน คน สอง ใจ ไป. จึ่ง ไม่ อาจ จะ ห้าม ปราม แต่ เดิม มา. การ กระบถ นั้น จึ่ง บังเกิด ลุก ลาม ขึ้น มาก ไป ใน สามเดือน ที่ ท่าน ตกคลึง อยู่ นั้น.

◎ ประโยชน์ แห่ง ความ เพียน ฯะ

◎ ใน เมือง ฟีเลเด็ลเฟีย เปน เมือง แว่น แคว้น อยู่ ไนติศเทศ อะเมริกา, มี ผู้ หนึ่ง ชื่อ ว่า โนลตัน, เปน คน ไม่ สู้ ฉลาด ใน วิชา หนังสือ นัก. เปน คน รับ จ้าง ต่อ กำปั่น, แต่ มี อัทยาไศรย ไม่ เปน คน สักว่า เปนแต่ เหน ด้วย ตา, แล มี ความ เพียร กล้า, หมั่นพิจารณา ใน เหตุ การ ทั้งหลาย มาก. ได้ คิด ประดิฐ ทำ เครื่อง จักร กลไก ให้ วิเสศ แปลก ประหลาด ได้ หลาย อย่าง. แล ได้ รับ จ้าง เขา ทำ กำปั่น. เมื่อ เลิก จาก ทำ กำปั่น แล้ว, เพื่อน ที่ ต่อ กำปั่น ด้วย กัน นั้น, ต่าง คน ต่าง เที่ยว ไป ตาม สนุก สบาย ของ ตัว. บาง คน ก็ เที่ยว ไป ดู การ เล่น เต้น รำ, แล กระบวน แห่, แล ยิง ปืน ขี่ ม้า บ้าง. บาง คน ก็ เที่ยว ชวน เพื่อน พา กัน เสพย์ สุรา, แล ซื้อ บันดา สิ่ง ของ ต่าง ๆ. บาง คน มี สุนัก ช์ น้อย อยู่ ตัว หนึ่ง, ก็ ไป ฝึก หัด สอน ให้ มัน เล่น เต้น รำ ทำ ท่า ยก ท้าว แยก ขา ตาม ท่า ทำนอง เพลง ต่าง ๆ. ฝ่าย มิศเตอ โนลตัน นั้น, นั่ง ระภุก ตฤก ตรอง เครื่อง กลไก มิ ได้ เที่ยว ไป ดู ของ เขา เหล่านั้น. ได้ คิด ทำ เครื่อง จักร อย่าง หนึ่ง สำหรับ เลื่อย ไม้ คด งอ, ที่ เขา ใช้ ใน ลำ กำปั่น. ก็ คน ทั้งหลาย แล ชาว เมือง อะเมริกา ได้ เหน, ก็ ออก ปาก สรรเสิญ ชม ว่า ดี, ได้ ซื้อ เอา ไป ใช้ มาก. แล มิศเตอ โนลตัน ได้ ขาย เครื่อง จักร เลื่อย ไม้, ให้ คน ทั้งหลาย ที่ เลื่อย ไม้ ต่อ กำปั่น. มา พาย หลัง มิศเตอ โนลตัน ได้ คิด ทำ เครื่อง จักร อีก สฐาน หนึ่ง, สำหรับ กลึง ให้ กลม.

◎ ครั้น เคาเวอเมนท์ เมือง ยูไนติศเตศ อะเมริกา, ได้ เหน เครื่อง ที่ มิศเตอ โนลตัน ทำ ไว้ นั้น ก็ ชอบ ใจ, เหน ว่า จะ ใช้ กลึง ลูก ปืน ดี, ด้วย ว่า ลูก ปืน ที่ หล่อ พาย นอก ไม่ เกลี้ยง เกลา, ควร ระแต่ง ให้ เกลี้ยง กลม, ก็ ซื้อ เอา ไป ใช้ กลึง ก็ ดี จริง. ชอบ ใจ ปูน บำเหน็จ รางวัล ให้ แก่ มิศเตอ โนลตัน เปน อัน มาก.

◎ แล ใน กาล เร็ว ๆ วาน ซืน นี้, มิศเตอ โนลตัน ได้ คิด ทำ เครื่อง จักร สำหรับ ไช สิลา แขง ให้ เปน รู อีก ชนิด หนึ่ง, ชั่ว โมง หนึ่ง ไช รู ภุก ยี่สิบ สอง นิ้ว. เมื่อ คน ทั้งหลาย ได้ เหน ก็ ออก วาจา สรรเสิญ หนัก. แล มี ผู้ หนึ่ง มา ขอ ซื้อ ปะเต็นท์, คือ ยอม ให้ ขา เอา อย่าง ไป ทำ ขาย ณ เมือง อังกฤษ จะ ให้ เงิน หมื่น เหรียญ. วิชา นี้ ได้ บังเกิด ขึ้น, เพราะ มิศเตอ โนลตัน เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง, แล ตัว เขา ก็ มั่ง มี, แล ได้ ความ สรรเสิญ มาก ด้วย.

ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา

◎ ข่าว ที่ เมือง อะเมริกา ว่า, ทุก วัน นี้ การ ศึก ก็ สงบ ลง แล้ว, มี ความ ศุข มาก ขึ้น. ฝ่าย พวก ขบถ ก็ ได้ หนี เข้า ใน เมือง เมกซิโก ประมาณ ๑๒๐๐๐ คน, ดู ที เหมือน จะ เข้า บัน จบ กับ ทัพ เอมบีรอ ที่ มี ชื่อ แมกซิมิเลียน, ที่ เอมบีรอ ฝรั่งเสศ ได้ ตั้ง ไว้ ให้ เปน เจ้า เมือง เมกซิโก นั้น.

◎ อนึ่ง ผู้ ที่ คิด การ กัน กับ วิลซะยูศ ฆ่า เปรศซิเดนต์ ลินกัน นั้น, พิจารณา เปน สัจ ให้ ลง โทษ ผูก คอ แขวน ตาย สี่ คน แล้ว, เมื่อ ณวัน สุกร เดือน แปด แรม สิบ สี่ ค่ำ. ยัง มี อีก เจ็ด แปด คน, ที่ คิด การ ร้าย ดัง นั้น, ต้อง อยู่ ใน เรือน จำ จน สิ้น ชีวิตร.

◎ อนึ่ง เปรศซิเดนต์ เควิด ฝ่าย ขบถ นั้น ยัง จำ อยู่. ใน ข่าว ว่า จะ พิจารณา ตัดสิน เปรศซิเดนต์ เควิด แต่ ณ เดือน สิบ เบ็ด, มี พยาน หลาย คน ว่า, เปรศซิเดนต์ เควิด คิด การ ฆ่า เปรศซิเดนต์ ลินกัน เปน หลาย คน, ดู การ เหมือน จะ เปน ดัง นั้น แน่.

◎ อนึ่ง เปรศซิเดนต์ ยอนซัน, บ่วย อยู่ หลาย วัน โรค นั้น ก็ ค่อย บัน เทา ลง. มี ข่าว มา ภาย หลัง ว่า, ท่าน ออก ว่า ราช การ ได้ แล้ว. แล การ ที่ จัด แจง หัว เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้, ที่ ยับ เยิน ลง เพราะ พวก ขบถ นั้น, ให้ ตั้ง เคาเวอเมนต์ ขึ้น ใหม่ เปน การ ใหญ่ นัก. บัดนี้ กำลัง ทำ อยู่ ทุก วัน. เคาเวอเมนต์ แห่ง เมือง ยูไนติศเทศ, จะ มิ ได้ ยอม ให้ มี การ ใช้ ทาษ นั้น อีก

เลย. แล ทั้ง สี่ ล้าน คน ที่ ปล่อย ออก จาก ที่เปน ทาษ นั้น, ก็ จะ ยอม ให้เปน ใหญ่ แก่ ตัว, ได้ นับ เข้า ใน ฝูง ราษฎร ต่อไป. และ ดู เหมือน จะ ยอม ให้ เขา มี อำนาจ, อาจจะ เลือก ตั้ง ขุน นาง ขึ้น เปน เจ้า นาย ของ ตน ได้. ถ้า ดังนั้น ก็ เหน ควร แก่ การ นัก. แต่ บัดนี้ พวก ชาติอฟริกา เหล่า นั้น, ได้ เกิด ความ ทุกข์ ต่าง ๆ, เพราะ พวก ผิว ขาว ชาติ ยูรบ, ที่ ได้ เปน นาย แต่ เดิม นั้น, ก็ ยัง มี ใจ ดู หมิ่น ใน คน ชาติ นั้น นัก. แล ใจ หมาย จะ ข่ม ขี่ ต่อ ไป อีก. แต่ เคาเวอเมนต์ นั้น ห้าม มิ ให้ ทำ. ถึง กระนั้น ก็ เกิด ความ ละเลาะ ข่ม ขี่ ชาติ อฟริกา นั้น เนือง ๆ.

๏ อนึ่ง เคาเวอเมนต์ ยูไนติดเทศ, ได้ ลง ทุน ใน การ ปราบ พวก ขบถ เมื่อ ปี แล้ว มา นี้, ถึง พัน สอง ร้อย ล้าน เหรียน, คิด เปน วัน ละ สาม ล้าน ห้า แสน เหรียน.

๏ อนึ่ง ขุน นาง ผู้ใหญ่ ดู แล อยู่ ฝ่าย คลัง หลวง, มี หนังสือ บอก ไว้ ว่า, มี ฝ่าย บก ที่ เขา เก็บ มา แต่ ฝ่าย ใต้ นั้น, สอง ล้าน เบละ จะ จำหน่าย โดย เรว ๆ. เบละ หนึ่ง คิด ประมาณ ได้ เจ็ดร้อย หาย, คิด ราคา เบละ ๑ ๓๐๐ เหรียน, เปน เงิน ๒๖๐๐ ล้าน เหรียน.

๏ อนึ่ง เคาเวอเม็นต์ เมือง ยูไนเตดสเตศ, ได้ ใช้ เรือ รบ ไป ใน ประเทศ ยูรป หลาย ลำ แล้ว, แล จะ ใช้ เรือ รบ ไป เมือง จีน, เมือง สิงคโปร์, เมือง กาลกัตตา, มาก ภอ ที่ จะ เสมอ กับ เรือ รบ เมือง อังกฤษ, แล เมือง ฝรั่งเสศ, ที่ มี มา ใน น้ำ เหล่า นั้น. คง จะ แวะ เข้า มา ใน กรุง เทพ นี้ บ้าง. ๚

ขาว มา แต่ ประเทศ ยูรป

๏ ว่า พระ ราช บุตร์ องค์ ใหญ่ เอมบีรอ เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ ที่ ทรง ประชวน นั้น ก็ หาย ดี แล้ว. พระ โรค นั้น เกิด เพราะ ครู เร่ง ให้ เรียน หนังสือ, เพื่อ จะ ให้ มี พระ สติ ปัญญา ฉลาด, เกิน ที่ สม ควร แก่ เด็ก.

อนึ่ง ที่ เมือง อังกฤษ เมื่อ ณวัน เดือน แปด ข้าง แรม, ราษฎร มี การ เลือก ตั้ง ขุนนาง สำรับ ว่า ราชการ, ที่ ปาลิเนนต์ เมือง ลอน ดอน ใหม่, เปน การ ร้อน รน. แล คน ทั้งปวง แบ่ง ออก เปน สอง พวก, ๆ หนึ่ง เรียก ว่า กอนเซอเวติฟ, แปล ว่า พวก ที่ ชอบ ขนบ ธรรมเนียม เดิม ที่ เดียว, พวก หนึ่ง เรียก ว่า ลิบอิรัล, แปล ว่า พวก ที่ ชอบ ใจ ให้ ตั้ง ขนบ ธรรมเนียม ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน. ฝ่าย พวก ลิบอิรัล, เมื่อ กำลัง เลือก ขุนนาง, ก็ ได้ ไชยชะนะ แก่ พวก กอนเซอเวติฟ หลาย อย่าง, แล เกิด ความ เถลาะ ใหญ่ หลาย แห่ง เพราะ ความ แข่ง กัน เลือก ขุนนาง นั้น.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, เรือ อังกฤษ ลำ ใหญ่ ชื่อ เครตอิช์ เตน นั้น ได้ ออก ไป วาง แอตลันติก เตลิแครฟ ๒๐๐ ไมล์ แล้ว. แล มี ข่าว มา เมื่อ ภาย หลัง ว่า วาง ไม่ ได้ อีก, การ นั้น เสีย ไป แล้ว, แต่ ทว่า จะ เสีย ฤๅ ยัง ไร ไม่ รู้ แน่.

๏ อนึ่ง มี คน อังกฤษ คน หนึ่ง, คิด วิชา ใหม่ ดี ยิ่ง นัก, อัน วิชา นั้น เรียก ว่า ปิ๊กกา ไฟฟ้า. เหมือน ยัง ใน กรุง เทพ นี้ มี ทาง ไฟ ฟ้า, วาง สาย ขึ้น ไป ถึง กรุง ลอนดอน ก็ ดี, แล มี คน หนึ่ง เขียน หนังสือ อยู่ ช้าง ต้น ลวด นี้, ปลาย ลวด ลอนดอน ก็ เขียน ได้ เปน เนื้อ ความ อัน เดียว กัน, ตัว ก็ เหมือน แล เส้น สาย ก็ มิ ได้ ผิด กัน, แล่น เร็ว เหมือน สาย ฟ้า แลบ.

น้ำ ท่วม เมือง จีน ฝ่าย เหนือ

๏ หนังสือ จดหมาย เหตุ มา แต่ เมือง จีน กล่าว ว่า, เมือง เซี่ยงไฮ้, แล เมือง ยังกาว, แล เมือง อื่น หลาย เมือง ฝน มาก เกิน นัก, น้ำ ท่วม เข้า แล ฟ่าย ก็ เสีย มาก. ฝูง ราษฎร ทั้งปวง มี ความ ลำบาก มาก เพราะ เข้า แพง, แล ฟ่าย ก็ จะ แพง ด้วย. แล นาย ห้าง จีน สำแดง ความ เมตา, เรี่ย ราย เงิน แจก จาย ให้ แก่ คน ยาก จน ก็ มาก, แต่ ยัง หา ภอ ไม่. ถึง มาตา ว่า เคา เวอเมนต์ เมือง จีน จะ เกลื่อ หนุน บ้าง ก็ ยัง ไม่ ภอ. ถ้า แม้น ถึง ระดู หนาว ช้าง น่า, จะ หนาว เหมือน เมื่อ คราว คฤษ ศักราช ๑๘๖๑, แล ๖๒ นั้น, ก็ จะ เกิด ความ น่า พิลึก พึง กลัว นัก. ใช่ ว่า ได้ เสีย แต่ เข้า เมื่อ ไร มี, คน ก็ เสีย เพราะ น้ำ ท่วม ตาย มาก. อนึ่ง ที่ เมือง นันกิน นั้น, น้ำ ท่วม ขึ้น ไป ถึง ชาน เขา, ที่ เข้า เมือง อยู่ นันกิน นั้น น้ำ ท่วม เพียง เข่า.

๏ ที่ โยโกฮามะ แซวง เมือง ยี่ปุ่น ฝน มาก เกิน นัก, น้ำ ท่วม เข้า ก็ เสีย ไป เมื่อ แรก พึ่ง จะ ตั้ง ต้น นั้น, ผล เผือก มัน ต่าง ๆ ก็ เน่า ไป. แล ผู้ ที่ มี เข้า ขาย ก็ หา ขาย ไม่, เกิด ความ โลภ ยาก จะ ไว้ ขาย เมื่อ มี ราคา มาก ขึ้น. แต่ บัดนี้ เข้า ใน เมือง นั้น, ก็ มี ราคา มาก กว่า แต่ ก่อน สอง เท่า แล้ว. อัน ความ ลำบาก ก็ มา อยู่ ต่อ น่า พลไพร่ ที่ เมือง ยี่ปุ่น แล้ว, ควร น่า จะ สง สาร นัก. แล กลัว ว่า คน มั่งมี จะ หา มี ความ เมตา ไม่, เหมือน อย่าง เสฐี ที่ เมือง จีน นั้น.

◎ มีข่าว มา ว่า, เจ้าเมืองจีนได้ตั้ง แม่ทัพใหม่, ชื่อ ตเซงคูฟั่น ให้เปน แม่ทัพ รับ อาชญาสิทธ อยู่ใน กอง ทัพ. แล พวกต่าง ๆ ประเทศ ที่เมืองจีน, เหน ว่าเปนเหตุใหญ่ ที่ควร จะหวังใจ หมายว่า, จะได้เปน ดี ต่อไปในเบื้องน่า. แลได้ตั้งขึ้นเปน แม่ทัพ, เมื่อณวัน พุท เดือน เจ็ด ขึ้น เจ็ดค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

◎ มีข่าวมาแต่เมืองจีน ว่า,เรือกลไฟสยามชื่อไวเคาต์แกน นิ่ง, กัปตันชื่อ ซยันนัน, เกิด ความเถลาะ ทุ่มเถียง กันใน เรือ เมื่อ ณวัน สุกร์ เดือน เก้า ขึ้น สี่ค่ำ, เมื่อกำลัง แล่น เรือมา จาก เซมอย จะไป เมืองเซี่ยงไฮ้. แล มี กอง ทหาร เมืองจีน โดย สานไป. เขา มี นาย คน ชื่อ ยัง. ความ เถลาะ กัน นั้น ก็ เกิด เพราะ ลูกเรือ คน หนึ่ง, เมื่อ เขากำลัง ทำการ อยู่ บน ดาษฟ้า นั้น, เขา จึ่ง บอก ให้นาย ทหาร นั้น ลึก ไปให้พ้น จาก ทาง, เพราะ กีด ขวาง เขา จะทำ การ. ฝ่าย นายทหาร ก็ ถือ ตัว, แล้วโกรธ ลูก เรือ จึ่ง ตี ลูกเรือ. ครั้น ต้นหน เหน ดังนั้น ก็เข้าช่วย ลูกเรือ. แล้ว กอง ทหาร ก็ ร้อง ขึ้น ตาม ธรรมเนียม ทหาร, จึ่งเกิด ตี กัน ตลุมบอน ขึ้น. ฝ่าย ต้นหน ลูก เรือ สอง คน นั้น ถูก ตี เจบ ปวย มาก, แล ทหาร คน หนึ่ง ก็ ถูกด้วย, น่ากลัว จะเปนอันตราย แก่เขา.

ข่าว มา แต่ เมือง ยาวา แขวง กล่ำป่ำ

◎ เมื่อ ณวัน พุทธ์ เดือน เก้า แรม เก้าค่ำ, เพลา กลาง คืน เกิด แผ่นดินไหว ใน ตำบล อำเปรราวา, ไก้ล กับ เมือง สำปะหลัง เรือน แล ตึก ที่ใน บ้าน นั้น พัง ลง แทบ จะ หมด. ข้อม ที่ไว้ ปั้น แล ลูก ดินก็ ทำลาย เสีย จะใช้ ต่อไป มิได้. แต่ ข่าว นั้น ว่า คน หา ได้ ตาย ใน การ นั้น ไม่.

ข่าว ที่ กรุง เทพ ฯ

◎ ว่า มิศเตอ เซมซี่. เอ็ม. ฮูต. เปน กงสุล อเมริกา ว่า การ ที่ กรุง เทพ, ฯ มา ถึง เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน ๑๐ แรม สี่ ค่ำ, ก็ได้ ภา ภรรยา นั้น มา ด้วย. ได้รับ การ กงสุล เมื่อ ณวัน พุทธ เดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ. มิศเตอ เวอชีน ผู้ว่า ที่ กงสุล กล่อน นั้น ได้ โดย สาน เรือ เจ้า พระยา ออก จาก กรุง. เมื่อ ณวัน ประหัส เดือน ๑๐ แรม ๙ ค่ำ, เพื่อ จะไป เที่ยว ที่ สิงคโปร, แล เมือง บีแนง, แล้ว จะ กลับ มา ทำ การ นาย ห้าง ต่อไป.

◎ อนึ่ง อู่แห้ง ของ กัปตัน บูช แอนกัปนี, ที่ได้อุษาห์ ทำใน ๑๒ เดือน นี้ พึ่ง จะ แล้ว. เปน อู่ ดี กว่า ที่ เคย มี มา ใน กรุง เทพ แต่ ก่อน โดย มาก. ครั้น เรือ เข้า อู่ ได้ แล้ว, ก็ ปิด ประตู มิให้ น้ำ ไหล เข้า ออก ได้ ใน ครึ่ง โมง ก็ แล้ว. แล เอา สูบ กล ไฟ ให้ ดูด น้ำ ใน อู่ นั้น แห้ง ได้ โดย สดวก, ใน ระวาง สี่ โมง แปด โมง ก็ แห้ง ได้.

◎ อนึ่ง เราได้ ยิน ข่าว มิศเตอ เซ. คัปละยู. ดีศ, ที่ กรุงเทพ นี้, ได้เมล็ดฟ้าย มา แต่เมือง อเมริกา เปน พืชน์อัน ดี, หมาย ว่า จะ ปลูก ขึ้น ฝ่าย เหนือ ประเทษ ไทย, ที่ ตำบล เมืองพิไชย, แล เคาเวอเมนต์ สยาม ได้ โปรด ให้ มิศดีด เปน นาย สำรับ บังคับ ใน การ บด ฟ้าย นั้น. จะ บด ด้วย เครื่อง จักร ที่ มา แต่ ประเทษยูรบ. ฟ้าย ที่ บด นั้น คง จะ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน.

◎ อนึ่ง มงเซียอเบรี่, กงสุล ฝรั่งเสศ ได้ ออกไป เมื่อ ณวัน อังการ เดือน ๑๐ ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ, ตั้ง แต่ นั้น มา จึ่ง มี ความ สุข หา ได้ เกิด ความ ขุ่น เคือง สิ่ง ใด ไม่. ท่าน จะ กลับ มา อีก ฤๅ ยัง ไร หา รู้ แน่ ไม่. ถ้า ท่าน จะ เปน กงสุล ต่อไป ที่ ไหน ๆ, เรา เหน การ จะ เปน ที่ อื่น, ที่ ไม่ สู้ มี เหตุ คัดใจ ท่าน เหมือน ที่ กรุง เทพ นี้. กงสุล เมื่อ จะ ไป, กลับ มา ขอ โทษ แก่ ไน หลวง เปน ความ ดับ กระซิบ, กระซาบ, ให้ บ่าวไป ขอ โทษ หม่อม ราโชทัย. แต่ มงเซียละ มาซิ หลวง อุปเสศ ฝรั่งเสศ นั้น, เรา ได้ ยิน ข่าว ว่า จะ เลื่อน จาก ที่ นั้น, แต จะ เลื่อน ขึ้น ฤๅ เลื่อน ลง, ก็ หา แจ้ง ไม่. ถ้า จะ ไปรด ให้ เลื่อน ขึ้น อยู่ ฝ่าย นาย ทหาร, ก็ จะ เปน ความ อัศจรรย์ ใจ แก่ คน ทั้งปวง.

ราคา สินค้า เมือง จีน

◎ ณวัน เสาร์ เดือน เก้า แรม ห้า ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

น้ำตาลทราย, เมือง ฮองกง ขาย ใน ๑๕ วัน นั้น ถึง สอง หมื่น ห้า ร้อย หาบ. น้ำตาล ทราย ขาว ราคา ขึ้น กว่า แต่ ก่อน, หาบ ละ ๑๐ เซนต์. ใน วัน แรม ห้า ค่ำ นั้น น้ำตาล ทราย ขาว ที่ หนึ่ง ขาย หาบ ละ ๘ เหรียน ๓๐ เซนต์, แล ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์. ◎ ที่ สอง หาบละ ๗ เหรียน ๙๐ เซนต์, แล ๘ เหรียน ๑๐ เซนต์. ◎ ที่ สาม ๗ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๗ เหรียน ๗๐ เซนต์. ◎ น้ำตาล แดง ๕ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๕ เหรียน ๗๐ เซนต์. ◎ ที่

เมืองเซียงไฮ้, น้ำตาลทราย ขาว ๗ เหรียน ๑๔ เซนต์, แล ๘ เหรียน ๕ เซนต์. ◎ น้ำตาล แดง ๖ เหรียน ๕๕ เซนต์, แล ๗ เหรียน ๖๐ เซนต์. ◎ ที่โยโกฮามา แขวงเมืองยี่ปุ่น, น้ำตาล ทราย ขาว หาบ ละ ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์. ◎ น้ำตาล แดง หาบ ละ ๕ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๖ เหรียน ถวัน. ◎ น้ำตาล กรวด ๑๖ เหรียน และ ๑๖ เหรียน ครึ่ง.

◎ เข้าสาด ที่เมืองฮองกง, ราคา กำลังขึ้น กว่า แต่ก่อน เพราะ ฝน ที่ฝ่าย เหนือ เมืองจีน มาก เหลือเกิน เข้าจึ่งเสีย, แล ฝนฝ่ายใต้แล้ง เข้าจึ่งเสีย. ใน ๑๕ วัน นั้น เขาขาย เข้าที่ เมืองฮองกง นั้น ถึง แสน หนึ่ง กับ สอง หมื่น, พัน หนึ่ง กับ ๔๐๐ หาบ. ราคา เข้าใน วัน แรม ห้า ค่ำ นั้น, คือ เข้าบังกะลา สอง เหรียน ๕๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์. ◎ เข้ากล้อง เมืองสยาม ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์. เข้าอย่างกลาง ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้าขาว ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ถวัน.

◎ เข้าเมืองไซ่งอ่น ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. ◎ เข้าเมืองมนิลา ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๓๐ เซนต์. ◎ เข้าขาว เมืองย่างกุ้ง ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์. เข้ากล้อง ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. ◎ ที่เมืองเซียงไฮ้ ราคาเข้า กำลังขึ้น เพราะ ฝน ตก มาก เหลือเกิน, ไม่ไกร จะซื้อขาย กัน เพราะ ดูเหมือน ว่า เข้าใหม่ จะมี มาก ฤๅ น้อย. เข้าในนา ที่เมืองนิงโป เก็บ จะเกี่ยวได้, แต่ จะมีน้อย กว่า ปีกลาย ประมาณ ใน ๑๐๐ ส่วน, ถ้าจะแบ่งใน ๑๐๐ ออกเป็น ห้าส่วน, เข้าจะขาด ส่วนหนึ่งไว้แต่ ๔ ส่วน. ◎ ที่เมืองเอมอย, เข้ายังกุ้งขาย หาบละ ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์. ◎ เข้าเมืองไซ่งอน ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. ◎ เข้าขาวเมืองสยาม ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, เข้ากล้อง ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์. ◎ เข้าเมืองมนิลา ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. ◎ เข้าเมืองบังกลา ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์.

◎ ฝ้ายดิบ, ที่เมืองฮองกง, อย่างที่เรียกว่า ยั๊ดนาใหม่ ที่บ ละ ๔๔๐ เหรียน, และ ๔๕๕ เหรียน. ◎ อย่างที่เรียกว่า บินาเวศใหม่ นั้น ที่บ ละ ๔๕๕ เหรียน. ◎ อย่างที่เรียกว่า มะละวา, ที่บ ละ ๗๓๐ เหรียน.

◎ ฝ้ายบด, ขาเข้าใน ๑๕ วัน นั้น ถึง ๑๙๐๐ ยด, มาแต่เมืองบังกลา, เป็นอย่างไม่สู้ดี จึงขายถูก, เป็นเบละ ๒๕ เหรียน ครึ่ง. อย่างที่ยังชั่วน้อย หนึ่งเบละ ๒๖ เหรียน ครึ่ง, และ ๒๗ เหรียน ถวัน. ฝ้ายเกิดที่เมืองจีนฝ่ายเหนือนั้น, แต่ปีนี้ จะมีน้อย เพราะฝนมาก, และน้ำท่วม ที่เมืองเซียงไฮ้กำลังขาย, เบละ ๒๙ และ ๓๑ เหรียน. ◎ ฝ้ายเมืองบังกลา ๒๕ เหรียน และเบละ ๒๗.

◎ พฤกไทขาว, หาบละ ๑๑ เหรียน. พฤกไทดำ หาบละ ๖ เหรียน ๗๕ เซนต์, และ ๗ เหรียน.

◎ หมาก หาบละ ๓ เหรียน ๗๐ เซนต์. ขายใน ๑๕ วัน ได้ ๒๕๐ หาบ.

◎ ฝาง แห่งเมืองมนิลา, หาบละ เหรียน ๕๐ เซนต์, และ เหรียน ๗๐ เซนต์. ฝางเมืองสยาม หาบละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์, และ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์.

◎ เบลือกไปลง, หาบละ ๘๐ เซนต์, ขายใน ๑๕ วัน ได้ ๑๔๐๐ หาบ.

คาดใบหนึ่ง

◎ หนังสือคาดแห่ง มิศเ.ต.เอ. แซกเสอ, เป็นผู้ช่างชักรูป มาถึงท่านทั้งหลาย, ด้วยข้าพเจ้าเชิญมาอยู่ใน กรุงเทพย์, มีเครื่องสำรับชักรูปที่โฮเตล แห่งมิศเตอฟอลส์, ที่ถนนใหม่ ชื่อเจริญกรุงนั้น. จะชักรูปเล็กใหญ่ เพียงสิบห้านิ้วอังกฤษก็ได้. และข้าพเจ้าพร้อมใจ จะไปที่บ้านผู้ใดผู้หนึ่ง, เพื่อจะชักรูปตึก และเรือน และของอื่นต่าง ๆ, ตามที่ท่านทั้งหลาย จะต้องประสงค์. เชียน เมื่อณวันศุกร์ เดือนสิบแรมสิบค่ำ.

◎ ผู้ที่จะมาชักรูป

◎ อนึ่ง เมื่อเรือกลไฟเจ้าพยา จะกลับมาถึงอีก, จะมีชาวประเทษยูโรบคนหนึ่ง, ที่เป็นช่างชักรูป, ชื่อมิศเตอทอมซัน, หมายว่าจะมาด้วยครั้งนั้น, เพื่อประสงค์จะได้ชักรูปต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ. ด้วยจะเอาไปสำแดงที่ประเทษยูโรบ. เขาจะอยู่ในกรุงฯ สักสามชวบอาทิตย์แล้ว, จะกลับไป. เขาจะอาไศยอยู่ที่กับบีตันเอม มาย กองเดวน.

◎ บางกอก ดอกกำปั่นคือเจ้าของผู้ใหม่

◎ ผู้แห้งนี้พึ่งทำแล้ว, พร้อมใจจะรับเรือใหญ่น้อยทุกอย่าง. เชิญให้ท่านเจ้าของเรือ, และนายเรือทั้งหลาย, จงพิ

ราณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้ง ปวง ใน ยุระ ประเทษ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ภก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ปตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เร็ว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำปั่น ใหญ่ จะ จอด ฮใคร ๆ อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กล ไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยุรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ อ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กัปตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บัณดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง กะปิตัน ยอน ยุช กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัดนี้ กะปิตัน ยุช เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

นาย ช่าง ต่าง ๆ

๏ ผู้ ที่ จด ชื่อ ที่ สุด ท้าย หนังสือ นี้, เคย ทำ การ ช่าง ใน ประเทษ ยุรบ มา หลาย ปี, คือ เปน ช่าง จักร, ช่าง เอนชิเนีย, แล เคย ชำนาญ ใน การ ทำ แผนที่, แล การ คิด ราคา เครื่อง จักร ต่าง ๆ, แล ได้ รับ การ ตั้ง แล ซ่อม แปลง มอ น้ำ กล ไฟ, แล จักร หีบ อ้อย, แล เครื่อง ไฮโดร เอกซ์แตรกตอ สำรับ ให้ น้ำตาล แห้ง เร็ว. แล เครื่อง จักร ยี เข้า, แล เครื่อง จักร เรือย ไม้, แล เครื่อง หีบ น้ำมัน มพร้าว. แล เครื่อง จักร สำรับ กวาด ตกั่ว, แล เงิน แล ทอง แดง, แล เครื่อง อัฎ จือ ไฮดรอลิกเปรศซ์, แล ตะภานเหล็ก, เครื่องเหล็ก สำรับ ยก ของ ที่ ตะภาน กำปั่น, แล จักร น้ำ, แล เครื่อง สำรับ จักร ต่าง ๆ, แล การ ใส่ ฟัน จักร ใหญ่, แล จักร สำรับ สูบ น้ำ ขึ้น บน ฟื้น นา, แล การ ช่าง อื่น ต่าง ๆ.

๏ ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง มา ถึง เจ้าของ เรือ กลไฟ, แล จักร ยี เข้า, แล จักร หีบ อ้อย, แล ผู้ อื่น ๆ ทั้งปวง ว่า, ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ รับ เอา การ ที่ ว่า มา แล้ว ใน หนังสือ นี้. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปรารถนา มา หา ข้าพเจ้า โดย การ นี้, ขอเชิญ ท่าน มา หา ข้าพเจ้า ที่ อู่ ใหม่ ตำบล บ้าน ดอก กวย ใน แขวง กรุง เทพ นี้, ให้ มา ใน ระหว่าง เวลา สี่ โมง เช้า, แล สี่ โมง บ่าย.

๏ แล ตัว ข้าพเจ้า มี ชื่อ ชาเลโซวาดชี, ได้ ถือ หนังสือ สำคัญ มา แต่ เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ว่า, ข้าพเจ้า เปน เอนชิเนีย, แล ช่าง จักร ต่าง ๆ แท้. เขียน มา ณ วัน จันทร์ เดือน สิบ แรม สิบสาม ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

การ เล หลัง

๏ ๆ มี การ เล หลัง, เมื่อ ณ วัน อังคาร เดือน สิบ เอก แรม ห้า ค่ำ หก ค่ำ เจ็ด ค่ำ, ที่ ห้าง มิศเตอ อีส์ มาเดอบ์ แอน กำเปนี, ของ มี ราคา ประเสริฐ ต่าง ๆ, คือ เพชร์, พดอย, แหวน เพชร์, แล ของ ต่าง ๆ, ที่ ประดับ ด้วย เพชร์ แล พดอย หลาย อย่าง, ทั้ง เขม ขัด แล สาย สร้อย ตุ้ม หู, แล เขม ขัด รัด เสื้อ ที่ คอ, แล ลูก กะดุม ที่ ทำ ด้วย เงิน ด้วย ทอง ประดับ เพชร์, นาฬิกา ภก แล สาย สร้อย ทอง ทำ ลูก กุนแจ สำรับ นาฬิกา, แล เครื่อง ประดับ นาฬิกา ต่าง ๆ เครื่อง ใส่ ดอก ไม้ ทำ ด้วย เงิน, แล ถาด กะไหล่ ด้วย เงิน, แล เครื่อง อื่น ๆ

เปน อัน มาก. บาญชีย์ ชื่อ ของ ทั้งหลาย ที่ จะ ขาย นั้น, คง จะ ลง เปน หนังสือ พิมภ์, ถ้า ผู้ใด ปราถนา จะ ดู ก็ ดู ได้, แต่ ใน ระว่าง เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ, แล แรม ๕ ค่ำ นั้น.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า จะ จับ การ เรหลัง, ตั้ง แต่ ณวัน แรม ห้า ค่ำ นี้ : เพลา ๕ โมง เช้า เปน แน่. กับทั้น ธาซูน จะ เปน ผู้ขาย.

เรือ สยาม ค้าง อยู่ เมืองจีน

๏ เรือ สยาม อยู่ ใน เมือง จีน, เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน เก้า แรม ห้า ค่ำ. ที่ ฮองกง มี เรือ สยาม ๑๑ ลำ, คือ แอดแวนซ์ ๑, แกนติศ ๑, แกนตอน ๑, คุแรต ๑, กิมสุนไท ๑, มีรัดเตียน ๑, นอร์ซิมัน ๑, ปรินเซ็ต เซราพี ๑, เรละเว ๑, เซลิศครีน มัน ๑, ไทวัต ๑. ๏ ที่ เมือง เอมอย แซวง เมือง จีน แรม สอง ค่ำ, มี สอง ลำ, คือ, เย็นติก ๑, กอนเต็ศ ๑. ๏ ที่ เมือง เซียงไฮ้ สาม ลำ, คือ ราบิต ๑, ซซุตติง ซตา ๑, ไทลง ๑. ๏ ที่ เมือง เจฟู เดือน เก้า ขึ้น ห้า ค่ำ สาม ลำ, คือ เดน มาก หนึ่ง, ซิมัน ซ์ บไรต์ ๑, ไทงวน ๑. ๏ ที่ เมือง นิงโป มี ลำ หนึ่ง, คือ เองบี.

๏ คำ เปรียบ ข้อ หนึ่ง

๏ ณะ กาล ครั้ง หนึ่ง สุนักข์ ตัว หนึ่ง คาบ ท่อน เนื้อ จะ ขาม แม่ น้ำ ไป, ก็ แล เหน เงา ของ ตัว, สำคัญ ว่า สุนักข์ ตัว อื่น คาบ เนื้อ ไป เหมือน กัน. ตัว เดิม นั้น เหน แล้ว อยาก ได้ อีก, อด ไม่ ทล, จึ่ง อ้า ปาก จะ ชิง เอา เนื้อ จาก ปาก สุนักข์ อื่น. ครั้น อ้า ปาก แล้ว, เนื้อ ที่ คาบ ไป นั้น ตก น้ำ จม เสีย ก็ สูญ หาย ฉิบ.

๏ คำ เปรียบ ข้อ สอง

๏ มี สุกข์ จิงจอก ตัว ภอ ใจ กิน ลูก องุ่น รักษ์ นัก. ณ วัน หนึ่ง สุนักข์ จิงจอก ตัว หนึ่ง เข้า ไป ใน สวน, เหน พวง ลูก องุ่น เปน อัน มาก สุก งอม ดี, แต่ ว่า แขวน ไว้ สูง ๆ, ดู หน้า กิน น้ำ ลาย ไหล. อ้าย จิงจอก โดด ขึ้น จะ ชิง เอา, โดด ขึ้น สุก กำลัง เปน หลาย ที หลาย ครั้ง, จน ตัว เหนื่อย นัก, จะ ชิง เอา ไม่ ได้. เหน เปน แน่ ว่า ไม่ ได้ แล้ว, ก็ ขัด ใจ ว่า ไคร จะ เอา ก็ เอา เถิด, เหน จะ เปรี้ยว นัก ไม่ เอา และ. จะ

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปตัน ชื่อ ไร	ตัน	ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๒ ค่ำ	ตวีลินเคน	ปรีวีซัศ	๕๔๖		บาก ฮอลันต์	สุระบายา
แรม ๒ ค่ำ	คิมคูแวน	จีน	๒๕๐		บาก ฮอลันต์	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออตัน	๓๕๓		กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	มาเรีย	อินเดอมัน	๖๐๐		บาก ฮอลันต์	บัตตาเวีย
๔ ค่ำ	เรเวนซ์ โบน	คูปเปอ	๔๑๐		บาก อังกฤษ	ฮาเตลปูล์

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปตัน ชื่อ ไร	ตัน	ตอน	เรือ อไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	ออกัศ	โยออก	๔๑๒		บาก สยาม	ฮองกง
แรม ค่ำ ๑	กะตีนกา	คำมิง	๒๕๘		บริก อังกฤษ	สิงคโปร์
ค่ำ ๑	ปอนตีแนก	แดวศซ์ วิงเกลอ	๗๙๐		บาก ฮอลันต์	ปตาเวีย
๒ ค่ำ	วีรีนา	ปูแลศซ์ กี	๕๖๐		ชิป สยาม	ฮองกง
๒ ค่ำ	ติงไฮ	เดรค	๙๐		สกุนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
๕ ค่ำ	กำไร	บัศโฟต์	๒๕๗		สกุนเนอ สยาม	ฮองกง
๙ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออตัน	๓๕๓		กลไฟ สยาม	สิงคโปร์

◎ หนังสือ หลวง เลิก อากร ต้น มพร้าว ฯ

◎ เจ้า พระยา พระคลัง เสนา บดี, ซึ่ง ได้ว่า การ ต่าง ประเทศ, ขอ แจ้ง ความ มา ยัง ท่าน มอง ซิเออ ออบาเรต กงสุล ฝรั่งเสศ, มิศเตอนอต กงสุล อังกฤษ, มิศเตอกอต กงสุล เดนมาก, มิศเตอเวอชิน ว่า การ กงสุล อเมริกา, อันโตเนียว เฝดาริกโมเออ กงสุล โปรตุเกศ, มิศเตอยิ๊ก กิเปก กงสุล แฮนซิยาติก, มิศเตอริศกิส ผู้ว่า การ กงสุล ปรุสเสีย.

◎ ด้วย ท่าน เสนา บดี พร้อม กัน ให้ ข้าพเจ้า แจ้ง ความ ซึ่ง แจง เหตุ ผล เรื่อง หนึ่ง มา ให้ ท่าน ได้ ทราบ ความ, ว่า แต่ ก่อน มี ธรรมเนียม ใน กรุง เทพ มหานคร, มี ภาษี น้ำมัน มพร้าว, เจ้า ภาษี ตั้ง ทำ, แล ให้ มี ผู้ รับ ช่วง ไป ทำ. แล ต้น มะพร้าว เจ้าของ ต้อง เสีย ค่า ที่ ๑๖ ต้น ต่อ สลึง. ภาย หลัง เจ้า ภาษี ว่า ตั้ง ทำ น้ำมัน มะพร้าว นั้น ลำบาก ไป. จึง ขอ ทำ ภาษี เก็บ เอา แต่ ผล มะพร้าว ที่ ราษฎร ซื้อ ขาย กัน. ยอม ให้ ราษฎร ทำ น้ำมัน มะพร้าว ซื้อ ขาย ไม่ เรียก ภาษี แต่ ราษฎร. ครั้น เมื่อ เซอยอนโบวริง ราช ทูต สมเด็จ พระเจ้า กรุง ลอนดอน, กับ มิศเตอฮาริยิ๊ก ชุน นาง อังกฤษ เข้า มา ขอ ทำ หนังสือ สัญญา ทาง พระราช ไมตรี ใน ระวาง, อังกฤษ กับ สยาม เป็น ครั้ง แรก ก่อน สัญญา ประเทศ อื่น ทั้งปวง ได้ ปฤกษา กัน กับ ผู้ รับ สั่ง ฝ่าย สยาม ว่า, ภาษี อากร สิ่ง ไร เป็น สอง ชั้น, ขอ ยก เสีย ให้ เรียก แต่ ชั้น เดียว. จึ่ง ได้ ยอม ยก เลิก ภาษี ซึ่ง เป็น สอง ชั้น อยู่ เสีย หลาย ราย. แล้ว จึ่ง ได้ ยอม กัน เลิก ลบ ภาษี ผล มะพร้าว มา บวก เข้า ใน อากร ต้น, เป็น มะพร้าว ต้อง เสีย อากร สาม ต้น สลึง ตั้ง แต่ เวลา นั้น มา. ครั้น ภาย หลัง ราษฎร เหน ว่า อากร ต้น มะพร้าว แรง นัก, จึ่ง ไม่ ใคร มี ผู้ ปลูก สร้าง ขึ้น อีก, มะพร้าว เก่า ก็ แก่ ตาย ไป, ผล มะพร้าว ก็ แพง ขึ้น ทุก ปี ๆ. ผู้ ที่ ใช้ มะพร้าว แล น้ำมัน มะพร้าว บ่น อยู่ มาก จน ความ ได้ ทราบ ใต้ ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท, สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว, แล ท่าน เสนา บดี มา นาน แล้ว. แล ถึง ปี ฉลู สัปตศก, ครบ ๑๓ ปี ถึง กำหนด จะ ตั้ง แต่ง ข้า หลวง ออก เกิน สวร ทรวจ ต้น ผล ไม้ ตาม อย่าง ธรรมเนียม สืบ ๆ มา. จึ่ง ทรง พระ ราช ดำริห์ พร้อม กับ ความ คิด ท่าน เสนา บดี เหน ว่า, ราษฎร จะ ทิ้ง มะพร้าว เก่า ไม่ ปลูก เพิ่ม เติม ขึ้น อีก นั้น, เพราะ เหน ว่า อากร ต้น แรง. ควร จะ กลับ คิด อย่าง ใหม่ ให้ ยก อากร ต้น มะพร้าว เลิก เสีย, ราษฎร จะ ได้ มี ใจ ปลูก ต้น มะพร้าว ใหม่ ให้ มาก ขึ้น. แล เงิน อากร ต้น มะพร้าว นั้น ขาด ไป ถึง ๑๒๘๕ ชั่ง กับ ๘ ตำลึง บาท. จึ่ง จะ ตั้ง ขอ เรียก ภาษี น้ำมัน มะพร้าว แต่ ผู้ ทำ ขาย ๑๐ หยิบ ๑, แก้ ไข เงิน แผ่นดิน ที่ ขาด. มี ผู้ รับ ผูก เก็บ ภาษี น้ำมัน มะพร้าว ตาม พิกัด นี้, รับ จะ เก็บ ได้ เงิน ภาษี ขึ้น แต่ ๗๐๐ ชั่ง, ยัง ขาด จาก เงิน อากร ต้น มะพร้าว อยู่ ถึง ๕๘๕ ชั่ง กับ ๘ ตำลึง บาท. ก็ การ สิ่งไร เหน ว่า รวงโรย ไม่ บริบูรณ แล้ว, ก็ ยก เลิก ภาษี อากร, สู้ ลด ย่อน เงิน ลง เสีย. การ สิ่งไร เกิด ขึ้น ควร เป็น ภาษี อากร สำรับ แผ่นดิน ได้, ก็ ตั้ง ให้ มี เจ้า ภาษี, นาย อากร เก็บ เรียก ตาม แบบ อย่าง แต่ ก่อน. ภาษี อากร ก็ เป็น อยู่ แต่ ชั้น เดียว.

◎ ความ ข้อ ๔ ใน หนังสือ ใบ ข้อ สัญญา แก่ มิศเตอ ฮาริยิ๊ก นั้น มี ว่า, ฝ่าย ไทย ขอ ว่า, การ ใน บ้าน ใน เมือง ของ ไทย, การ สิ่งไร ที่ ยัง ไม่ มี ภาษี, ไทย เหน ว่า จะ เป็น ประโยชน์ กับ บ้าน เมือง, ควร จะ ตั้ง เรียก เอา ภาษี ได้. ไทย จะ ตั้ง ภาษี ขึ้น ใหม่ ก็ ได้. ฝ่าย มิศเตอ ฮาริยิ๊ก ก็ ยอม, แต่ ให้ เรียก เอา ภอ สม ควร อย่า ให้ มาก นัก, เรียก แต่ ชั้น เดียว. มี ความ แจ้ง อยู่ ดัง นี้, ขอ แจ้ง ความ มา ให้ ทราบ, เพื่อ จะ มิ ให้ ชาว ต่าง ประเทศ เข้า ใจ ผิด ๆ ไป. แจ้ง ความ มา ณ วัน จันทร์ เดือน เก้า ขึ้น แปด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

◎หนังสือจดหมายเหตุ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนสิบเอ็ดขึ้นสิบห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Oct. 5th 1865 คฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๕ No. 15.

◎ พงษาวดาร อังกฤษ บท ๓

◎ แอลเฟร็ด ผู้มอบ ขึ้น ดองง ราชสมบัติ ต่อไป. ครั้น คฤษ ศักราช ๘๗๕ ปี, มีพวก เดน ยก มา ผสม กับ พวก เดน ซึ่ง อยู่ ใน เขต แดน ของ อังกฤษ, แล้ว เที่ยว ตี หัว เมือง ได้ หลาย ตำบล. แต่ กระษัตร์ แอลเฟร็ด ยก ไป ทำ สงคราม ใน ปี นั้น ถึง แปด ครั้ง. พวก เดน จึ่ง ยอม เป็น ไมตรี สัญญา ว่า, จะ รับ อาษา ป้อง กัน มิ ให้ พวก เดน อื่น มา ย่ำยี ต่อไป. กระษัตร์ ก็ รับ เป็น ไมตรี ตาม สัตย์ สัญญา นั้น, แล้ว โปรด ให้ พวก นั้น อยู่ ใน เขต แดน ของ พระองค์ สืบ ไป.

◎ อยู่ มา มี พวก เดน อื่น ยก มา อีก เป็น อัน มาก. พวก เดน เก่า ก็ กำเริบ ขึ้น, กลับ เป็น ไส้ ศึก ช่วย รบ พุ่ง เข้า ตี เมือง ชิบ เป็น อำได้. พวก ขุนนาง แล ราษฎร ทั้ง ปวง แจ้ง ดัง นั้น ก็ เสีย ใจ, ทั้ง เกรง อำนาจ มิ อาจ จะ ออก สู้ รบ. ต่าง คน ต่าง อพยบ ทิ้ง บ้าน เรือน เสีย แตก ตื่น หนี เอา ตัว รอด.

◎ ฝ่าย พวก เดน มิ ได้ เห็น ทอง ทัพ ออก ต่อ รบ, ก็ ยิ่ง มี ใจ กำเริบ เร่ง ให้ ทหาร ริบ ระดม ตี ต่อ ๆ ไป, ก็ ได้ เมือง ใหญ่ น้อย เป็น อัน มาก.

◎ ฝ่าย กระษัตร แอลเฟรด์, ขณะ เมื่อ เสีย เมือง นั้น, พระองค์ แปลง ปลอม เป็น ไพร่ ลอย หนี ไป อาไศรย์ อยู่ กับ คน เลี้ยง โค. เวลา วัน หนึ่ง เสด็จ ไป ประทับ อยู่ ริม เตา ไฟ, ภรรยา คน เลี้ยง โค สั่ง พระองค์ ว่า, ช่วย ดู ขนม ที่ ปิ้ง ด้วย เถิด. ขณะ นั้น ทรง เหลา ลูกษร เพลิน ไป, มิ ได้ เอา พระไทย ใส่. ครั้น หญิง นั้น กลับ มา เห็น ขนม ไหม้ ก็ โกรธ จึง ชู่ ว่า, ท่าน นี้ ดี แต่ จะ กิน เมื่อ สุก แล้ว. ขณะ เมื่อ ทำ มิ ได้ ช่วย ดู แล่ บ้าง เลย. กระษัตร ได้ ทรง ฟัง ดัง นั้น ก็ สู้ อด ทน, ทำ ถ่อม พระองค์ ดัง ผู้ น้อย, หา ตอบ ถ้อย ทุ่ง เถียง ประการ ใด ไม่. แล้ว เสด็จ ซุ่ม ซ่อน เที่ยว ซ่อง สุม ผู้ คน ต่อไป. ก็ ได้ ทแกล้ว ทหาร มาก ขึ้น, จึ่ง ตั้ง ค่าย แห่ง หนึ่ง. ที่ กลาง ตำบล นั้น เป็น ดิน ดาน ดอน แขง, แต่ ภาย นอก ลุ่ม เป็น เลน เหลว ลึก รอบ กว้าง ขวาง. เสด็จ ประทับ อยู่ ที่ นั่น ประมาณ ปี เสศ. ได้ ยก ออก ปล้น ค่าย ฆ่า ศึก เป็น หลาย ครั้ง. ภาย หลัง พวก ขุนนาง แลราษฎร ที่ กระจัด กระจาย ไป นั้น, จึ่ง เข้า มา สามิภักดิ์ ช่วย คิด อ่าน การ สงคราม. ครั้ง นั้น กระษัตร คิด กลอุบาย แปลง พระองค์ เป็น คน ดีด กะจับปี้, ปลอม เข้า ไป ณะ ค่าย พวก ฆ่าศึก.

◎ ฝ่าย กัตรวม ซึ่ง เป็น แม่ ทัพ ใหญ่ ใน พวก นั้น, ชอบ ใจ ฟัง เพลง กะจับปี้ จึ่ง ให้ บำรุง เลี้ยง ไว้. ครั้น ได้ ทรง ทราบ กิจ การ ใน ค่าย เรสจ์ สิ้น, แล เห็น ว่า พวก เดน ประมาท เลินเล่อ มิ ได้ รวัง. จึ่ง ลอบ หนี มา กำหนด ให้ พวก ขุนนาง ทระ เตรียม ทะหารไว้. ครั้น พร้อม สำเร็จ แล้ว ก็ ยก ทหาร เข้า ตี ค่าย พวก เดน. พวก เดน มิ ทัน รู้ ตัว, ก็ แตก ฉาน ซ่าน เซ่น ไป, ที่ เจ็บ ป่วย ลำบาก ล้ม ตาย ก็ มาก. แต่ กัตรวม แม่ ทัพ ใหญ่ ภา พล ที่ เหลือ หนี ออก จาก ค่าย, ไป อาไศรย์ ค่าย อื่น อีก แห่ง หนึ่ง. กระษัตร ก็ ให้ ทหาร ติด ตาม ไป ล้อม ไว้. พวก เดน ก็ ขัด เสบียง อาหาร ลง, จึ่ง อ่อน น้อม ยอม เข้า หา โดย ดี. แต่ พวก กอง อื่น ๆ นั้น, ครั้น แจ้ง ว่า แม่ ทัพ ใหญ่ แตก เสีย แก่ อังกฤษ แล้ว, ต่าง คน ต่าง ก็ เลิก ทัพ กลับ คืน ไป สิ้น.

◎ แต่ กระษัตร แอลเฟร็ด นั้น, พระองค์ ประ กอบ ด้วย ความ เมตา กรุณา มิ ได้ พยาบาท ผูก เวร กับ พวก ไภรี. เมื่อ พระองค์ มี ไชย์ ชนะ ครั้ง นั้น, กลับ ทำนุ บำรุง กัตรวม ซึ่ง เป็น แม่ ทัพ ฝ่าย ฆ่า ศึก ไว้ เป็น บุตร เลี้ยง. แล้ว โปรด ให้ พวก เดน เข้า รีด นับถือ สาศนา ตาม อังกฤษ. แล้ว ทรง ตั้ง กัตรวม บุตร เลี้ยง เป็น เจ้า เมือง ให้ ไป รักษา เมือง อีสแองเกลีย, แล เมือง นอธัมเบอแลนด์. กัตรวม ก็ ถวาย บังคม ลา, ภา พัก พวก ของ ตน ไป อยู่ ณะ เมือง ทั้งสอง นั้น.

◎ แต่ นั้น มา ก็ ว่าง ศึก เป็น สุข มา, จึ่ง โปรด ให้ ต่อ เรือ รบ ขึ้น ๑๒๐ ลำ, สำหรับ ลาด เตวน เที่ยว ตั้ง ราย ระวัง อยู่ รอบ เขต เกาะ นั้น.

๏ ครั้น คฤษ ศักราช ล่วง ได้ ๘๙๓ ปี, มี ทัพ เรือ มา รบ อีก ครั้ง หนึ่ง. เรือ รบ ๓๓๐ ลำ, แม่ ทัพ นั้น ชื่อ เหศติง.

๏ ฝ่าย พวกเดน ซึ่ง อยู่ใน หัว เมือง นั้น, ก็ กลับ เปน ขะบถ ช่วย เหศติง แม่ ทัพ รบ พุ่ง พวก อังกฤษ. แต่ กัลรวม เข้า เมือง นั้น ถึง แก่ กรรม เสีย แล้ว.

๏ ขณะ นั้น กระษัตร ก็ จัด แจง ทหาร ออก ต่อสู้, พวก ทะแกล้ว ทหาร ทั้งปวง พร้อม กัน เต็ม ใจ รบ พุ่ง ทุก คน. การ ศึกจึ่ง เข้ม ขัน แขง แรง ขึ้น กว่า ครั้ง แต่ ก่อน. ทัพ ชาว เมือง ออก ตี พวกเดน แตก พ่าย ไป เปน หลาย ค่าย, แล้ว หัก หาร รุก รบ เข้า ไป จับ บุตร เหศติง แม่ ทัพ ได้ สอง คน, กับ ภรรยา คน หนึ่ง, ทำไป ถวาย กระษัตร. ๆ จึ่ง รับ สั่ง ให้ ไป แจ้ง แก่ เหศติง แม่ ทัพ ว่า, ถ้า ท่าน ให้ สัตย์สัญญา เสีย จะ ไม่ คิด ทำ สงคราม กับ เรา ต่อ ไป, เรา จะคืน บุตร แล ภรรยา ให้. เหศติง ก็ ออม นอ้ม ยอม ทำ สัตย์สัญญา ถวาย. ครั้น ได้ บุตร ภรรยา คืน แล้ว ก็ เลิก ทัพ กลับ ไป.

๏ อนึ่ง พวก เดน ใน เมือง ทั้ง สอง นั้น ก็ ทรง ยก โทษ, แล้ว โปรด ให้ อยู่ บ้าน เมือง ตาม เดย, แต่ มิ ได้ ตั้ง ให้ พวกเดน เปน เจ้า เมือง เหมือน แต่ ก่อน

๏ ครั้น ศึก สำเร็จ เรียบ ร้อย แล้ว จึ่ง โปรด ให้ ซ่อม แปลง พระ นคร ใหม่. ที่ ชำรุด หัก พัง นั้น, ก็ ทำ มั่น คง แขง แรง งด งาม กว่า แต่ ก่อน. แล้ว ทรง ตั้ง กฎหมาย แล ที่ ชำระ ความ, แล ตั้ง สำนักนี้ อาจาริย์ ใหญ่ไว้ ใน เมือง ลอนดอน, ชื่อ อักษะเพ็ด ยูนิเวอศติแห่ง หนึ่ง, แล ที่ อาจาริย์อื่น อีก เปน อัน มาก, ใน ตำบลทาง ๆ. แล ชื่อ สำนักนี้ อาจาริย์ ใหญ่ นั้น มี ปรากฏ อยู่ จน ทุก วัน นี้.

๏ ครั้ง นั้น แอลเฟร็ด กระษัตร ทรง ประพฤติ ธิรียบท สาม สถาน, หวัง จะให้ เปน แบบ อย่าง แก่ ชน ทั้งปวง. คือ วัน หนึ่ง แบ่ง สาม ส่วน, ทรง ว่า ราชการ ส่วน หนึ่ง, นมัศการ พระเจ้า แล เรียน หนังสือ ส่วน หนึ่ง, เสวย แล ประทม ทั้ง ทำเนิน ส่วน หนึ่ง. พระองค์ ทรง ทำนุ บำรุง ราษฎร โดย ยุติธรรม. บ้าน เมือง เปน สุข สม บูรณ์ ยิ่ง นัก. พระ เดชานุภาพ ปก แผ่ ตลอด ทั่ว บรเทษ อังกฤษ นั้น.

๏ อยู่ มา ก็ ทรง ประชวน, พระ โรก กำเริบ มาก ขึ้น, ก็ เสด็จ สวรรณคาไลย ใน คฤษ ศักราช ๙๐๑ ปี. กระษัตร แอลเฟร็ด อยู่ ใน ราช สมบัติ ๒๙ ปี กับ ๖ เดือน, มี พระ ราชบุตร สามองค์ พระ ราชทิดา สาม, ได้ เสด็จ ไป ทำ สงคราม ๕๖ ครั้ง, มี คน สรวเสญ นับ ลือ มาก, ออก พระนาม ว่า แอลเฟร็ด ผู้ ใหญ่

๏ สงคราม สาม ครั้ง

๏ เมือง อังกฤษ, ได้ ทำ การ ศึก สงคราม กัน กับ เมือง ยู ใน ทิศเทษ, สาม ครั้ง มา แล้ว. ครั้ง กอ่น เมื่อ คฤษ ศักราช ได้ ๑๙๗๖ ปี นั้น, ทำ ศึก กัน อยู่ ถึง ๗ ปี เสศ, จึ่ง ยอม แพ้ แก่ เมือง ยูใน ทิศเทษ. ได้ เสีย สมบัติ เปน อัน มาก นัก หนา, กว่า ๓๐๐๐ ล้าน เหรียน.

๏ ครั้น มา ครั้งที่ สอง, เมื่อถึง คฤษ ศักราช ๑๘๑๒ ปี, ได้ ทำ ศึก สงคราม กัน อยู่กว่า ๒ ปี. ก็ ยอม แพ้แก่ เมือง ยูในทิศเทษ อีก ครั้ง หนึ่ง, แล ได้เสีย ทรัพย์เปล่า ๆ เปน อัน มาก.

๏ ครั้น ลุ คฤษ ศักราช ๑๘๖๑ ปี, ได้ ทำ การ ศึก อีก ครั้ง หนึ่ง, เปน ครั้ง ที่ สาม. แต่ ครั้ง หลัง นี้ หา ได้ รบ กัน เหมือน ครั้ง กอ่น ๆ ไม่, หา ได้ ยก กอง ทัพ ไป ตี เอง ไม่, เปน แต่ ช่วย อุด หนุน เกื้อ กูล ฝ่าย พวก กระบถ ต่าง ๆ, ด้วย ใจ คิด ประทุษร้าย, อยาก จะ ให้ เมือง ฝ่าย เหนือ นั้น ปราไชย์ แก่ เมือง ฝ่าย ใต้, เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ เมือง ยูในทิศเทษ นั้น อ่อน กำลัง ลง, ภอจะ สู้ รบ เมือง อังกฤษ ไม่ ได้ อีก ต่อไป. แต่ การ ศึก อย่าง ครั้ง หลัง นี้, เมือง อังกฤษ ก็ หา สม ความ คิด ไม่, ต้อง ยอม แพ้. คือ ฝ่าย พวก กระบถ ที่ เขาช่วย นั้น, ได้ ปราไชย์ พ่าย แพ้ ฉิบหาย ไป แล้ว, แล พวก อังกฤษ ที่ ได้ ซาย เสื้อ เครื่อง สาตราวุธ ต่าง ๆ, แล ช่วย อุด หนุน ส่ง เสบียง อาหาร, เปน กำลัง แก่ พวก กระบถ เปน อันมาก, แล ให้ พวก กระบถ นั้น ยืม เงิน ไป หลาย สิบ ล้านเหรียน, ด้วย หมาย ว่า จะ ได้ กำไร สอง อย่าง, คือ จะ ได้ เงิน อย่าง หนึ่ง, แล ตัว จะ ได้ มี อิศรภาพ เปน ใหญ่ กว่า เมือง ยูใน ทิศเทษ นั้น อย่าง หนึ่ง. แต่ ความ ที่ หมาย นั้น, ก็ เสีย ยับ เยิน ไป เสีย แล้ว. คน ผู้ ใหญ่ใน เมือง อังกฤษ ก็ เสีย ใจ เปน อัน มาก, เพราะ การ ที่ เขาช่วย อุด หนุน พวก ขบถ นั้น.

๏ แต่ หา ควร ที่ จะ ว่า, เคานเวอ เม็นต์ อังกฤษ ช่วย ทำการ ศึก ครั้ง หลัง แท้ ไม่. เปน แต่ เสรษฐี ขุนนาง เจ้า นาย ผู้ ใหญ่ เท่า นั้น. ฝ่าย กวีนวิกโตเรีย เข้า เมือง อังกฤษ นั้น ครั้น ได้ ยิน ว่า, เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ เปน กระบถ แล้ว, จึ่ง มี กฎหมาย ประกาษ

ใจ ความว่า, ควร ที่ เรา จะ รับ พวก กระบถ ว่า, เป่น เมือง ที่ มี อำนาก ภอ ควร จะ ทำ การ ศึก สงคราม ได้ เหมือน เมือง อเมริกา ฝ่าย เหนือ เหมือน กัน. แต่ หา ควร ที่ เมือง เรา จะ ช่วย อุด หนุน เมือง อเมริกา ฝ่าย ใด ฝ่าย เหนือ ไม่, จง ให้ เมือง เรา ตั้ง อยู่ ใน ทำ กลาง เมือง อเมริกา ทั้ง สอง ฝ่าย เถิด. ซึ่ง เมือง อังกฤษ มี กดหมาย ประกาศ ว่า, ฝ่าย พวก กระบถ นั้น, เป่น เมือง มี อำนาก ภอ ควร จะ ยอม ให้ รบ กัน, หา ควร ที่ เรา จะ ห้าม เขา ไม่ นั้น, เป่น ความ อุด หนุน เกื้อ กูล พวก กระบถ มาก อยู่ เอง. เพราะ เหตุ นั้น พวก กระบถ จึง ดี ใจ องอาจ ทำ หนังสือ ยอม ให้ พวก ของ ตัว, แต่ง เรือ เป่น พวก สลัด กอง โจร, เที่ยว ปล้น ดี เรือ ค้า ขาย แห่ง เมือง ยูไนติศเทษ เป่น หลาย ร้อย ลำ ด้วย กัน. แล พวก เรือ ค้าขาย ฝ่าย เหนือ นั้น จึ่ง กลัว, ไม่ อาจ ไป เที่ยว ค้าขาย ได้. เรือ พวก สลัด กอง โจร นั้น มี หลาย ลำ, เที่ยว ดี เรือ ค้าขาย ที่ มา แต่ ประเทษ ใกล แล ไกล. การ ค้าขาย ที่ เมือง ฝ่าย เหนือ ใน ๔ ปี ที่ ยัง รบ กัน อยู่ นั้น, จึ่ง ป่วย การ เสีย ยับ เยิน ไป นัก หนา, เหลือ ที่ จะ นับ จะ ประมาณ ได้.

◎ เพราะ เมือง อังกฤษ ได้ ยอม ว่า, เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้ เป่น เมือง มี อำนาก ภอ ควร ที่ จะ รบ ทำ ศึก กัน เอง ได้, จึ่ง มี พวก อังกฤษ เป่น ตัว อย่าง ก่อน, เคาเวอเมนต์ ฝรั่งเศศ จึ่ง ทำ ตาม อย่าง นั้น. แล มี เมือง อื่น ๆ อีก หลาย เมือง ก็ ทำ ตาม อย่าง นั้น ด้วย. ฝ่าย พวก กระบถ จึ่ง มี กำลัง กล้า แขง แรง ขึ้น. ถ้า เมือง อังกฤษ ไม่ ได้ รับ พวก กระบถ ฝ่าย ใต้ เช่น ว่า มา แล้ว นั้น, เมือง ฝรั่งเศศ แล เมือง อื่น ๆ ก็ คง จะ ไม่ รับ รอง, แล พวก กระบถ ก็ จะ ไม่ อาจ ที่ จะ แต่ง เรือ สลัด กอง โจร ได้, เพราะ กลัว อังกฤษ ฤๅ ฝรั่งเศศ จะ จับ ทำลาย เสีย. เหตุ เพราะ อังกฤษ แล ฝรั่งเศศ ได้ รับ ว่า, เป่น เมือง มี อำนาก ภอ ควร จะ ตั้ง ทำ สงคราม กัน ได้, ก็ เป่น เหมือน เมือง อังกฤษ, แล เมือง ฝรั่งเศศ ได้ สัญญา ไว้ กับ พวก กระบถ ว่า, เรา จะ ไม่ ห้าม การ ที่ แต่ง เรือ สลัด กอง โจร นั้น ดอก. เพราะ เหตุ ความ นี้ จึ่ง เหน ควร ที่ จะ ว่า, เมือง อังกฤษ ได้ ช่วย อุด หนุน ใน การ กระบถ นั้น จริง, แล พวก กระบถ ฝ่าย ใต้ เมือง อเมริกา กับ เมือง อังกฤษ, ได้ ความ ปราไชย์ พ้าย แพ้ ด้วย กัน ดั่ง นั้น แล.

คำ กงสุล อเมริกา ทูล ถวาย เจ้า ชีวิตร เนื่อ ณวัน ศุกร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ

ไซเยอ (คือ พนักงาน เจ้าท่าน)

◎ ข้าพเจ้า มี ความ ยศถา คักดี ขึ้น, เพราะ ความ ที่ ท่าน ได้ โปรฎ ให้ ข้าพเจ้า, มา ถวาย หนังสือ, ที่ เปรศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยูไนติศเทษ, ได้ ตั้ง ให้ ข้าพเจ้า มา เป่น ที่ กงสุล ณ กรุงเทพ ฯ นั้น, แล บัดนี้ ข้าพเจ้า ขอ พระองค์ ท่าน ได้ โปรฎ ให้ ข้าพเจ้า มี หนังสือ เอ็กซีควาเตอ, ตาม ธรรมเนียม ที่ มี แก่ กงสุล ทั้งปวง นั้น เถิด.

◎ บัดนี้ ข้าพเจ้า มี ใจ ปราถนา จะ ถวาย ซึ่ง ความ สรรเสิญ พระองค์, แล พระ เกรียติยศ ของ พระองค์, แล จะ เอา ความ ทาง ไมตรี, แห่ง เปรศซิเด็นต์, แล เคาเวอแมนท์ แห่ง เมือง ยูไน ติศเทษ นั้น, มา ถวาย แก่ พระองค์.

◎ อนึ่ง การ ศึก ที่ เป่น กระบถ อัน ใหญ่ ใน เมือง ยูไนติศเทษ ได้ ครบ ทลอก สี่ ปี นั้น, พระองค์ ย่อม ได้ ทรง ทราบ เลอียด แล้ว. การ ศึก นั้น, ได้ กระทำ ให้ การ ค้า ขาย แห่ง เมือง ยูไนติศเทษ, ใน ที่ ต่าง ๆ ประเทษ นั้น เสื่อม เสีย ไป เป่น อัน มาก. ใช่ แต่ เท่า นั้น, การ กระบถ ย่อม ให้ เคาเวอเมนท์ ยูไน ติศเทษ, เอา ใจ ใส่ ใน การ ศึก นั้น นักหนา, การ ค้า ขาย ใน เมือง ทั้งหลาย, ที่ เป่น เมือง ไม ตรี กัน นั้น, จึ่ง ต้อง จำ เป่น ละ ทิ้ง เสีย บ้าง, แล หา ได้ ดู แล พวก ชาว เมือง ยูไนติศเทษ, ที่ ไป อยู่ ใน เมือง ต่าง ๆ ประเทษ ตาม ที่ เคย มี อย่าง แต่ ก่อน นั้น ไม่.

◎ แต่ บัดนี้ ข้าพเจ้า มี ความ สุข, เพราะ ข้าพเจ้า ยัง กำลัง กล่าว ให้ ท่าน ทราบ ว่า, เมื่อ การ กระบถ นั้น สงบ ลงแล้ว, เคาเวอเมนต์ แห่ง เมือง ยูไนติศเทษ, มี เขตร แดน เมือง กว้าง ขวาง เหมือน อย่าง แต่ เดิม. — ใช่ แต่ เท่านั้น, มี ที่ บังเกิด ทรัพย์ สมบัติ มาก กว่า แต่ เดิม ด้วย, มี กำลัง ยิ่ง กว่า แต่ ก่อน, ทหาร บก ทหาร เรือ ก็ มี มาก. บัดนี้ เรือ รบ ที่ เมือง ยูไนติศเทษ นั้น ก็ มาก. เมือง อื่น ที่ จะ มี กำลัง เรือ รบ มาก กว่า เมือง ยูไน ติศเทษ นั้น หา มิ ได้. บัดนี้ เรือ รบ นั้น มาก กว่า ที่ จะ ต้อง ใช้ ใน บ้าน เมือง นัก, เคาเวอเมนต์ ยูไน ติศเทษ, จึ่ง จะ ใช้ ไป เมือง อื่น ๆ ต่าง ประเทษ, เรือ รบ เมือง ยูไนติศเทษ จะ ไป เมือง อื่น ๆ มี มาก กว่า แต่ ก่อน นัก. แล เรือ รบ ที่ จะ มา บูรพ ทิศ ทวัน ออก นั้น, คือ เมือง จีน, เมือง สยาม, เมือง กาละ

ตัดตา, คง จะมี มาก ภอ ที่ เสมอ กับ เรือ รบ เมือง อื่น ใด หนึ่ง, ที่ เปน เมือง เอกราช นั้น. แต่ การ ที่ ใช้ เรือ รบ ออก มาก ไป นั้น, จะ ได้ คิด การ ที่ จะ ทำลาย ขนบ ธรรมเนียม เมือง อยู่ ใน ทิศเทษ, แต่ เดิม มา นั้น หา มิได้, คือ ธรรมเนียม ห้าม ไม่ ให้ ไป ที่ เมือง ฝ่าย ตวันตก นั้น, ให้ เข้า มา อยู่ ได้ ร่ม ธง เลย. แต่ จะมี เรือ รบ มา ถึง ประเทษ ตวัน ออก มาก นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะรักษา แต่ เกรียติยศ แห่ง ธง เมือง อยู่ ใน ทิศเทษ, แล การ ค้า ขาย แล การ ประโยชน์ ทั้งปวง, ที่ ควร จะ ได้ แก่ ชาว เมือง อยู่ ในทิศเทษ ทั้งหลาย ที่ เขา ได้ อา ไศรย อยู่ นั้น. เคาเวอเมนท์ แห่ง อยู่ในทิศเทษ นั้น, ไม่ ปราฐนา ที่ จะ ได้ การ ประโยชน์ อะไร ๆ มาก กว่า เมือง อื่น ๆ ฤๅ อย่าง ที่ เมือง อื่น ไม่ ได้ นั้น ดอก. ปราฐนา จะ ได้ แต่ ประโยชน์ ที่ สมควร แก่ เมือง ใหญ่ เมือง เอก, คือ ยศ ศักดิ์ แล การ ที่ เปน ประโยชน์, สำรับ เจ้า พนักงาน แล ชาว เมือง อยู่ในทิศเทษ, เหมือน ได้ โปรฎ ให้ เจ้า พนัก งาน แล ชาว เมืองอื่น อัน เปน เอกราชนั้น.

◎ อนึ่ง ดิน ใน ประเทศ ไทย, คน ทั้งปวง ก็ ยอม รู้ ว่า, ดี อุดม ยิ่ง นัก, แล รู้ ว่า พระองค์ ท่าน ได้ ครอบ ครอง กรุง สยาม ด้วย พระ ไทย สว่าง แล โอบ อ้อม อารี, จึ่ง เกิด สินค้า มาก ทวี ขึ้น, แล มี การ ค้า ขาย โดย สดวก. เคาเวอเมนท์ อยู่ในทิศเทษ, จึ่ง เหน ควร ที่ จะตั้ง กงสุล ที่ กรุงเทพ ฯ, แล ได้ ห้าม ไม่ ให้ ประกอบ การ เลี้ยง ชีวิตร ด้วย การ ค้า ขาย, แต่ ให้ อุษาห์ ทำการ กงสุล ทุก เวลา โดย เตม กำลัง ของ ตัว. ข้าพเจ้า ได้ เปน ที่ กงสูล แล้ว, จะต้อง เอา ใจ ใส่ นักหนา, ใน ทาง พระราช ไมตรี, ที่ เมือง สยาม กับ เมือง อยู่ในทิศเทษ, ได้ เปน ทาง พระราช ไมตรี เปน หลาย ปี มา แล้ว นั้น. ข้าพเจ้า จะ อุษาห์ประพฤษดิ์ การ กงสุล, เพื่อ จะ ให้ กรุง สยาม กับ เมือง อยู่ในทิศเทษ, เปน ความ ชอบ สนิท กัน ต่อ ๆ ไป เปน นิจ. ข้าพเจ้า มี ความ ไว้ ใจ ใน พระไทย ท่าน ที่ สว่าง แล โอบ อ้อม อารี ที่ ได้ ปรากฎ ออก มา แล้ว นั้น, แล ได้ กระทำ การ ที่ ท่าน ได้ ครอบ ครอง นั้น ให้ รุ่ง เรือง มาก แล้ว.

เคมมิศตริ บท ๓

◎ เดือน ก่อน นี้ เรา ได้ ว่า ด้วย อกซุเชน, ว่า อกซุเชน นั้น เปน จะยังไฟ ติด, คือ ถ้า ไม่ มี อกซุเชน ใน ลม นั้น ไฟ ก็ ไม่ ติด เลย. อีก ประการ หนึ่ง, อกซุเชน นั้น เปน ที่ จะ เลี้ยง ชีวิตร สัตว์, คือ ถ้า ไม่ มี อกซุเชน อยู่ ใน ลม หายใจ เข้า ออก แล้ว สัตว ทั้งปวง ก็ จะ ตาย เรว. ที นี้ จะ ว่า ด้วย นิตโรเชน. นิตโรเชน นั้น เปน ลม หย่าง หนึ่ง, แต่ ไม่ ได้ อยู่ เปน สิ่ง เดียว. ถ้า จะ เอา ลม อากาษ แบ่ง เปน ๕ ส่วน ก็ เปน นิตโรเชน ศัก ๔ ส่วน เปน อกซุเชน ศัก ส่วน ๑. ถ้า ปรากฎนา จะ กระทำ ให้ นิตโรเชน นั้น ปรากฎ เปน แต่ สิ่ง เดียว ก็ ให้ กระทำ ดัง นี้, คือ เอา ผง เหลก ส่วน หนึ่ง, ผง กำมะถัน ส่วน หนึ่ง, มาก น้อย ไม่ ว่า, ปน กัน เข้า, แล้ว เอา น้ำ ใส่ ภอ ให้ เปียก. แล้ว ใส่ ไว้ ใน ขวด ที่ เตม ด้วย ลม อากาษ ปิด ปาก ขวด ให้ มิด สนิท ดี. อกซุเชน ที่ อยู่ ปน กับ นิตโรเชน ที่ อยู่ ใน ลม อากาษ, อกซุเชน นั้น ก็ จะ ละเลีย ซึ่ง นิตโรเชน, แล้ว จะ เข้า ติด กับ เหลก กำมะถัน นั้น, แล้ว นิตโรเชน ก็ จะ ปรากฎ อยู่ แต่ สิ่ง เดียว. นิตโรเชน นั้น ก็ เปน สว่าง เหมือน ลม อากาษ, แล่ ไม่ มี รศ ไม่ มี กลิ่น เลย. อนึ่ง มัน เปน เบา กว่า ลม อากาษ ศัก หนึ่ง ส่วน หนึ่ง. บาง คน จะ ถาม ว่า, เธอ เมื่อ เหน ด้วย ตา ไม่ ได้, แล่ ไม่ มี รศ ที่ จะ ชิม ดู ได้, แล ไม่ มี กลิ่น ที่ จะ ดม ได้, ถ้า จับ ต้อง ไม่ ได้ แล้ว, ก็ จะ ทำ อย่าง ไร ให้ ปรากฎ ได้ เล่า. ก็ จะ รู้ ได้ ดัง นี้, คือ เอา เทียน จุด ไฟ แล้ว ใส่ ใน ขวด นิตโรเชน ให้ เทียน นั้น ดับ ลง ใน นิตโรเชน ภอ มิด แล้ว, เทียน ก็ จะ ดับ เสีย ใน พริบ ตา เดียว. ประการ หนึ่ง, ถ้า จะ เอา สัตว เลก ๆ มี นก หนู เปน ต้น ใส่ ลง ใน ขวด นั้น, แล้ว สัตว เหล่า นั้น ก็ จะ ตาย เรว. แล เทียน มัน ดับ ไป นั้น ก็ เพราะ ไม่ มี อกซุเชน, แล สัตว เหล่า นั้น ตาย ก็ เพราะ ไม่ มี อกซุเชน เหมือน กัน. ประการ หนึ่ง, ถ้า บุคคล จะ เอา ปาก ขวด นั้น ใส่ เข้า ใน ปาก, แล้ว เอา มือ บีบ จะมูก ให้ แน่น อย่า ให้ ลม อากาษ เข้า ใน จะมูก ได้, แล้ว ก็ หายใจ เข้า ออก ด้วย ปาก ให้ ลม ที่ อยู่ ขวด เข้า ออก ใน กาย ด้วย หายใจ ด้วย ปาก นั้น, ไม่ ช้า ไม่ นาน คน ที่ ทำ เช่น นั้น ก็ จะ ตาย เรว. แต่ จะ ว่า นิตโรเชน นั้น มี พิศม์ ก็ ว่า ไม่ ได้. เพราะ นิตโรเชน นั้น ไม่ มี อกซุเชน ปน อยู่ ด้วย, คน นั้น จึ่ง ตาย เรว. เมื่อน กับ พวก ทหาร อังกฤษ ประมาณ ๑๒๓ คน, เมื่อ แพ้ แก่ สงคราม พวก แขก จับ ได้ เอา ไป ใส่ ไว้ ใน คุก ๑๔๖ คน, คุก นั้น กว้าง ยาว สิบ ศอก แล มี ช่อง เล็ก ๆ ช่อง เดียว สำรับ ให้ ลม แล สว่าง เข้า ไป ปรากฎ. เมื่อ เขา อยู่ ใน ห้อง น่อย หนึ่ง ก็ ไม่ สบาย หายใจ ยาก นัก. ที หลัง เกิด เปน ไข้ ร้อน นัก, เขา ก็ ร้อง ขอ ลม ขอ น้ำ, แล้ว ก็ ด่า พวก แขก ที่ เฝ้า คุก ด้วย ปรากฎนา จะ ให้ พวก แขก เข้า มา ฆ่า

คน เสีย. เมื่อ เขา พา กัน เข้า อยู่ ใน ตุก นั้น เป่น เพลา กลาง คืน ตัก สอง ทุ่ม, ครั้น สว่าง แล้ว พวก แขก เข้า ไป ดู ก็ เหน ว่า ตาย แล้ว ๑๒๓ คน, ยัง ไม้ ตาย ๒๓ คน. ตาย มาก ดังนั้น ก็ เพราะ อกซุเซน ที่ อยู่ ใน ลม หาย ใจ นั้น สิ้น เรว เหลือ อยู่ แต่ นิตโรเซน.

◎ ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย สิ่ง ทำ ด้วย อกซุเซน แล นิตโรเซน สอง สิ่ง นั้น. ประการ หนึ่ง, ถ้า นิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ส่วน หนึ่ง ปน กัน เข้า ก็ จะ เป่น ลม อากาษ ดัง ว่า มา แล้ว แต่ หลัง นั้น. ลม อากาษ นั้น ถ้า มี อกซุเซน มาก กว่า กำหนด แล้ว, ก็ จะ ให้ สัตว มี ตัว ร้อน แล หาย ใจ ทอย ไป. ถ้า มี น้อย กว่า กำหนด แล้ว, ก็ จะ กระทำ ให้ สัตว หิว โหย ไม่ มี แรง เลย. ประการ หนึ่ง, ยัง มี อีก ๔ สิ่ง ที่ ทำ ด้วย นิตโรเซน แล อกซุเซน นั้น, คือ ลม อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า นิตรัษ อกซิด. Nitrous Oxide. คือ ลม อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า นิตริก อกซิด. Nitric Oxide. คือ น้ำ กรด อย่าง หนึ่ง ชื่อ ว่า นิตรัษ อาซิด. Nitrous Acid. คือ น้ำ กรด อย่าง หนึ่ง ชื่อ ว่า นิตริค อาซิด. Nitric Acid. อนึ่ง ลม ชื่อ ว่า นิตรัษ อาซิด นั้น มี นิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ๒ ส่วน. ถ้า บุคคล จะ หาย ใจ ด้วย ลม อย่าง ว่า มา นี้ หาย ใจ เข้า ออก ศัก ๘ ทนาน ๑๐ ทุนาน, ก็ จะ เมา ไป เหมือน กับ คน เมา เล่า, ให้ สติ ฟั่น เฟือน ไป. ฝ่าย ลม ที่ เรียก ว่า นิตริก อกซิด นั้น มี นิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ๔ ส่วน เท่า กัน เหมือน กัน. ถ้า ผู้ ใด จะ หาย ใจ ด้วย ลม อย่าง นี้ ศัก หนึด หนึ่ง, มัน ก็ จะ ให้ ไอ นัก แล อัด ใจ หาย ใจ ไม่ ใคร่ ออก. ถ้า จะ เอา เทียน จุด ไฟ ใส่ ใน ลม นั้น มัน ก็ จะ ดับ เสีย เรว. ประการ หนึ่ง, น้ำ กรด ที่ เรียก ว่า นิตรัษ อาซิด นั้น มี นิตโรเซน ๔ ส่วน อกซุเซน ๗ ส่วน. น้ำ กรด นี้ เขา ใช้ เป่น ยา มาก, เป่น ดี เชียว. ประการ หนึ่ง, น้ำ กรด ที่ ชื่อ ว่า นิตริก อาซิด นั้น มี นิตโรเซน ๔ ส่วน, อกซุเซน ๑๐ ส่วน. น้ำ กรด อย่าง นี้ เป่น ดี แดง เป่น หนัก กว่า น้ำ ฝน น่อย หนึ่ง, เขา ใช้ ต่าง ๆ, คือ ใช้ ย้อม ผ้า บ้าง, คือ ใช้ สลัก ทอง แดง, แล ใช้ เป่น ยา บ้าง. ของ ห้า สิ่ง เหล่า นี้ มี ลม อากาษ เป่น ต้น, ทำ ด้วย นิตโรเซน แล อกซุเซน, ไม่ มี สิ่ง อื่น ปน เลย.

◎ ตำรา ยา คัด เนื้อ ทอง ออก จาก แร่

◎ ดวย แต่ กอ่น นั้น, เมื่อ จะ คัด ทองคำ ออก จาก กอ้นแร่, ก็ ต้อง หัก ยอ่ย กอ้น แร่ นั้น เลอียด กอน, แล้ว จึ่ง คอ่ย เก็บ เอา เนื้อ ทอง นั้น ที่ ละเม็ด ๆ, เป่น การ ลำบาก ช้า นัก. แล้ว ก็ เก็บ ได้ ไม่ หมด ดวย. ยัด นี้ ผู้ ชื่อ, เซแอเยอ เป่น ชาว เมือง แมซิจิวเซศ แขวง เมือง อเมริกา, เป่น คน ชำนาญ ใน วิชา เคม มิศตรี ได้ ตำรา อย่าง ใหม่, คือ คัด เนื้อ ทอง คำ ออก จาก กอ้น แร่. เขา สรรเสิญ ว่า, ยา นั้น เมื่อ กำลัง รอ้น กล้า, ถ้า ซัดใส่ ลง ที่ กอ้น สิลา แล กอ้น แร่ แล้ว กอ้น สิลา แล กอ้น แร่ นั้น, ก็ เปื่อย ยุ่ย ละลาย ออ่น ไป, เหมือน อย่าง ดินสอ พอง. แล้ว ก็ คัด เก็บ เอา เนื้อ ทอง คำ, แล เงิน นั้น ได้ สดวก ง่าย นัก ไม่ สู้ ลำบาก เลย. ยา นั้น ก็ ชำระ คัด เนื้อ ทอง แล เงิน นั้น ออก ให้ บริสุทธิ์, ไม่ ใคร่ มี เนื้อ ทอง ที่ จะ เหลือ ปน กอ้น สิลา, แล กอ้น แร่ อยู่ เลย.

◎ ตำรา อย่าง เก่า ๆ ที่ เคย ใช้ มา นั้น, ก็ ทอ้ง มี เครื่อง มือ ที่ สำรับ จะ หัก กอ้น สิลา, แล ย่อย กอ้น แร่ เป่น เครื่อง จักร แล เครื่อง ต่าง ๆ ต้อง ลง ทุน มาก, แต่ ตำรา อย่าง ใหม่ นั้น, เครื่อง มือ อย่าง ที่ กล่าว มา นี้, ไม่ สู้ ทอ้ง การ แล เนื้อ เงิน, เนื้อ ทอง ที่ ทำ ได้ ดวย ตำรา อย่าง ใหม่ นี้, ได้ เนื้อ มาก กว่า ตำรา กอ่น สอง เท่า. มี ครู ใหญ่ ใน วิชา เคมมิศตรี หลาย คน, ที่ ควร จะ เชื่อ ไว้ ใจ ได้ นั้น, เขา สรรเสิญ วิชา ตำรา ใหม่ นี้ นัก ว่า, คง จะ เป่น การ ใหญ่ ยิ่ง, ให้ บังเกิด เงิน ทอง ขึ้น ใน บ้าน เมือง มาก กว่า แต่ กอ่น นัก, จึ่ง มี พวก เสรฐี. ที่ เมือง นูยอก เข้า ดวย กัน หลาย คน เป่น พวก ใหญ่, สำรับ ที่ จะ ไล่ เลี่ยง คัด เนื้อ ทอง แล เงิน ตาม ตำรา อย่าง ใหม่ นี้.

◎ ถ้า วิชา ใหม่ นี้ จะ ดี เหมือน เขา สรรเสิญ แล้ว, ใน ว่าง ห้า ปี เบื้อง หน้า นั้น, การ ที่ คัด เนื้อ ทอง ออก จาก กอ้น แร่, ก็ จะ ใหญ่ ขึ้น กว่า แต่ กอ่น, ภอ ที่ เงิน ทอง ที่ มาก กว่า แต่ กอ่น นั้น จะ ใช้ ภอก เบี้ย แห่ง เมือง ยูไนติศเทษ ได้ หมด ทุก ปี ๆ. แล ภอก เบี้ย นั้น ประมาณ ปี ละ ๑๘๐ ล้าน เหรียน ทุก ปี ๆ. เมื่อ แรก เกิด การ กระยก ใน เมือง ยูไนติศเทษ ได้ ห้า ปี มา แล้ว นั้น, ครั้น เมื่อ เมือง ยูไนติศเทษ, จะ ตอ้ง การ ทรัพย์ มาก กว่า แต่ กอ่น, พระเจ้า บันดาน ให้ ภย ปะ น้ำมัน ดิน มาก, เป่น ที่ ให้ บังเกิด เงิน ขึ้น มาก ปี ละ หลาย รอ้ย ล้าน เหรียน. จึ่ง ไม่ สู้ ขัดสน ดวย เงิน เมื่อ ยัง กำลัง ทำ ศึก อยู่ นั้น. แล บัด เดี๋ยว นี้, เมื่อ เมือง ยูไนติศเทษ จะ ตอ้ง การ เงิน มาก กว่า แต่ กอ่น อีก, พระเจ้า ได้ โปรด ให้ เกิด วิชา ที่ คัด ไล่ เลี่ยง เนื้อ ทอง ออก จาก แร่ นั้น, เพื่อ จะ ให้ เป่น ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง. นี่ และ เป่น การ ที่ พระเจ้า ได้ ทรง โปรด เมือง ยูไนติศเทษ แท้. การ ที่ ควร จะ สรรเสิญ พระองค์ แต่ ผู้ เดียว, ดวย ความ ดี ทั้งปวง บังเกิด เพราะ พระองค์ ทั้ง สิ้น.

ติ คำ พวก เคย ทำ ภาษี

◎ ข้าพเจ้าข้าใน กรม มี ความ เจ็บ ร้อน, ด้วย เหน หนังสือ พิมพ์ ฉบับ หนึ่ง, ออก ฮาระบาล ว่า, ความ ตอบ ตัด สิน ชัน ชัน. ใน ข้อ ต้น นั้น เหมือน จะ ชัก เอา อำนาจ พระ สะติ ปัญญา พระเจ้า น้อง ยา เธอ กรมหลวง วงษา ธิราช สนิท, ลง เปรียบ กับ ปัญญา ลูก ช้าง แขว เรือ. ซึ่ง ว่า อย่าง นี้ ไม่ ควร เลย. ด้วย เรื่อง จีน เล็ก เจ้า ภาษี ฝ้าย, ช่อ ราษฎร เก็บ ภาษี เกิน พิกัด. มี จีน ทั้งหลาย ถวาย ฎีกา, ทรง พระ มหา กรุณา พระราชทาน ฎีกา ให้ พระเจ้า น้อง ยา เธอ กรม หลวง วงษา ฯ ชำระ. ตรัส เปน สัตย ว่า, จีน เล็ก ช่อ จริง, จึง พระเจ้า น้อง ยา เธอ ฯ ทรง ตัด สิน ให้ คืน เงิน ให้ แก่ ราษฎร. จีน ลูก ค้า ทั้งหลาย มี ความ ยินดี สรรเสิญ ยิ่ง นัก, มี จิ๋ว มี หนัง เปน ๕ วัน สมโภช พระราช วัง เดิม. ตั้ง เครื่อง สักการ บูชา บ่าย หน้า ต่อ พระ บรม มหา ราช วัง, ถวาย นมัศการ พระเดช พระคุณ พระเจ้า แผ่นดิน. แล้ว ถวาย พร เปน อัน มาก ตาม ธรรม เนียม จีน. การ อัน นี้ ก็ก ก้อง เจริญ พระเกียรติยศ กรุง สยาม มาก. ก็ เพราะ พระเจ้า น้อง ยา เธอ ฯ เสดจ พระราช ดำเนิร โดย พระกระแส ที่ เปน ยุติธรรม, ไม่ ทรง ประกอบ ใน โทษ ที่ เปน กิจ ของ คน ไม่ มี อาย ประพฤติ. การ นี้ เปน ที่ ปฤดา ปราโมช ของ คน เปน อัน มาก. ซึ่ง มา ติ ว่า, ลูก ช้าง แขว เรือ ก็ ตัด สิน ได้ นั้น, ชั่ว นัก ไม่ ถูก เลย. ลูก ช้าง แขว เรือ จะ คืน เงิน ที่ เข้า ภาษี ช่อ, ให้ แก่ ราษฎร ได้ ฤๅ. สังเกต ดู สำนวล คำ พูด นั้น, ส่อ ว่า ผู้ พูด นั้น ไพร่ นัก. แล้ว ส่อ ให้ รู้ ถึง ใจ แล อัชฌาไศย ว่า เปน ไพร่ ด้วย.

◎ ใน คำ ว่า เปน พวก เคย ทำ ภาษี อากร นั้น, เปน แต่ เคย แขว เรือ ให้ เขา ไป เก็บ ภาษี ตอก กระมัง. ด้วย สันดาน เคย อย่าง นั้น, จึง อ้าง ท่าน ผู้ ใหญ่ มา เปรียบ ได้. ฤๅ จะ เปน หลวง ภาษี ฯ ออก ตอบ, ด้วย จีน เล็ก เจ้า ภาษี ฝ้าย เปน น้อง อำแดง สุ่น ภรรยา หลวง ภาษี ฯ. ใน เรื่อง ความ นั้น, ก็ เปน เรื่อง หลวง ภาษี ฯ ช่อ เหล็ก ด้วย. หลวง ภาษี ฯ จึง มี ความ เจ็บ ใจ. แล้ว ใน คำ ตอบ นั้น อ้อม แอ้ม ๆ, แก้ ตัว ไม่ ใคร่ หลุด. โพท หา ว่า หลวง ภาษี ฯ รับ เงิน หลวง ไป มาก, ซื้อ เหล็ก ส่ง น้อย, ตั้ง บาญชี มาก, ช่อ เงิน ถึง สี่ พัน ชั่ง เสศ.

◎ ใน ใบ ตอบ ว่า, การ ช่อ หลวง เปน สาม อย่าง, แต่ อย่าง ที่ สอง ว่า, ผู้ ใด รับ เงิน หลวง ไป, ซื้อ จ่าย ต่าง ๆ น้อย, ตั้ง บาญชี มาก, ผู้ ทำ ดัง นี้ ก็ เปน ช่อ หลวง. ตอบ อย่าง นี้ เหมือน เคล็ม สะดี มีด หนัก พูก, ด้วย คำ นั้น เปน ฆ่า ศึก กับ ตัว ก็ หา รู้ ไม่. ใน ข้อ ที่ แก้ บท อื่น ๆ ก็ ไม่ ตรง. เหมือน เขา หา ว่า ลัก มัก, ให้ การ ว่า ข้าพเจ้า ไม่ ได้ ลัก กระบือ. หฤๅ เขา ถาม ว่า ไป ไหน มา, บอก ว่า สาม วา สอง สอก. แก้ ตรง เข้า ข้อ หนึ่ง ก็ เข้า ตัว. แล้ว เอา พระนาม พระเจ้า น้อง ยา เธอ ฯ ไป เปรียบ เทียบ ที่ ไม่ งาม ด้วย. เมื่อ หลวง ภาษี ฯ สิ้น พระ คุณ ท่าน ไม่ นับถือ ท่าน แล้ว, เจ้า นาย ของ เรา ๆ ยัง นับถือ ท่าน อยู่.

◎ ข่าว มา แต่ เมือง จีน

◎ แต่ เมือง จีน ฝ่าย เหนือ นั้น, มี ข่าว ฦๅ กัน ว่า, เมือง จีน ฝ่าย เหนือ ทิศ ตวัน ตก, มี แขก ผู้ หนึ่ง ยา ทัพ มา ชิง เอา แคน เมือง จีน นั้น, แล ได้ ไว้ ใน อำนาจ ของ ตน เสีย หมด แล้ว. แขก นั้น เปน บุตร ของ ชังกายเธอ, ผู้ ที่ เอมเบีรอ เมือง จีน ชื่อ ทา เอา ควัง, ได้ ตัด เอา ศศะ เมื่อ ครั้ง ก่อน นั้น. ดู เหมือน การ จะ ยก ช้าง ฝ่าย เหนือ นั้น จะ เปน สอง พวก. พวก หนึ่ง เรียก ว่า ใน เอน ไฟ เปน พวก บั้ลน, พวก หนึ่ง เปน แขก มฮัมเมดัน เปน ทะ หาร, เขา ปราถนา จะ เอา เมือง จีน ให้ อยู่ ใน อำนาจ. แล เอมบี รอ ที่ เมือง จีน ได้ ยก ออก ไป, หมาย จะ ต่อ สู้ กับ พวก ใน เอน ไฟ, ดู เหมือน จะ เขา ใจ ว่า พวก ใน เอน ไฟ, กับ ทับ มฮัมเมดัน จะ เปน ทัพ เดียว กัน แล้ว.

◎ อนึ่ง มี ข่าว ฦๅ ว่า เมือง จีน ทิศ ตวันตก ฝ่าย ใต้, จีน สอง จำพวก ทำ ศึก กัน, พื้น ทิศ พวก หนึ่ง, แล ฮักกาซี่ พวก หนึ่ง, เมื่อ ครั้ง ก่อน นาน ประมาณ สิบ สอง ปี ได้ รบ กัน ที่ หัว เมือง กวางตุ้ง. ตั้ง แต่ นั้น มา ศึก ก็ สงบ จึ่ง ได้ ศุข. มา แต่ บัดนี้ ก็ เกิด แขง แรง ร้าย กว่า แต่ ก่อน นัก. แล มันดาริน ขุนนาง จีน นั้น, ดู เหมือน จะ ไม่ ยาก ที่ จะ ให้ ศึก นั้น เปน ปรกติ ดัง เก่า ได้. ฤๅ นึก ว่า หา มี กำลัง ที่ จะ สู้ ได้ ไม่.

◎ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง นันคีน เปน แขวง เมือง จีน ว่า, ขุนนาง ใหญ่ ชื่อ ลิชุงชัง, มี หมาย ประกาศ มา เปน ใจ ความ ว่า, ฝูง ราษฎร ใน แขวง เมือง นันคีน, มี ความ ทุกข์ ลำ บาก ยาก เอช็น นัก เพราะ น้ำ ท่วม, เข้า แล ฝ้าย แล สิ่ง ของ ต่าง ๆ ก็ เสีย มาก. แล หนังสือ ประกาศ นั้น ได้ เขียน เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ ผู้ ที่ มี สรรพ สิ่ง ของ ที่ เหลือ ใช้, ให้ มี ใจ เมตา ไป แจก จ่าย แก่ คน ที่ ตก ยาก นั้น ด้วย.

๏ อนึ่ง เรือ ยาก สยาง ที่ ซื้อ มาเรียบ นั้น, ได้ นำ ข่าว ไป บอก ที่ เมือง ฮ่องกง ว่า, กำปั่น ชื่อ นูเบีย, เปน เรือ แห่ง เมือง โอล์เด็นเบิค, พวก สลัด ที่ ชาย ทเล ไฮนำ, ได้ จับ เอา ไป เสีย แล้ว. แต่ กปิตัน นาย เรือ แล ลูก เรือ รอด ได้ หมด. ได้ อา ไศรย เรือ เมือง ซัมเบิค, ๆ ชื่อ อัตเธลันตา, โดย สาร ไป ถึง เมือง ไซ่งอน แล้ว.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง ยี่ปุ่น ๚

๏ ว่า เซอฮาริปาศ, จะได้ ตั้ง บ้าน อาไศรย อยู่ ที่ เมือง ยิดโด แล้ว, แต่ เสนาบดี ไม่ ชอบ ใจ ให้ อยู่ ที่ นั่น, ด้วย เขา ปรารถนา จะให้ ไป ตั้ง อยู่ ที่ ริม ชาย ทเล. แต่ เซอฮาริปาศ หา ยอม ไม่, ถ้า ได้ ยอม แล้ว เมื่อ ใด, กลัว ว่า เกรียรคิยศ แห่ง เมือง อังกฤษ นั้น, จะเสื่อม ถอย ลง. อยู่ มา วัน หนึ่ง พวก เสนาบดี เข้า มา หา เซอฮาริปาศ, ๆ บอก ว่า เรา จะไป ตั้ง อยู่ ใน เมือง ยิดโด แล้ว. ฝ่าย เสนาบดี จึง ห้าม ว่า, ท่าน อย่า คิด ดั่ง นั้น เลย, ข้าพเจ้า ไม่ ยอม. เซอฮาริปาศ จึง ตอบ ว่า ตัว เรา มิ ได้ ถาม ท่าน ตอก ว่า จะ ยอม ฤๅ ไม่ ยอม, แต่ เรา บอก ว่า คง จะไป อยู่ ใน ที่ นั้น. หา ควร ที่ เรา จะ ตั้ง อยู่ ใน ที่ โยโกฮามา ไม่.

๏ ฝ่าย เสนาบดี ทั้งปวง จึง ตอบ ว่า, ถ้า ท่าน จะไป อยู่ ที่ เมือง ยิดโด นั้น, น่า กลัว เกลือก จะ เปน อันตราย แก่ ตัว ท่าน ต่าง ๆ, เพราะ เคาเวอเมนต์ จะ บ้อง กัน ไว้ มิ ได้. แต่ เซอฮาริปาศ ก็ หา ฟัง ไม่. ดู เหมือน ที่ ท่าน นึก ในใจ ว่า, ถ้า ชาว เมือง มา ทำอันตราย แก่ ตัว เรา เมื่อ ใด, เคาเวอเมนต์ ยิปุ่น ก็ ต้อง ใช้ เมือง แทน เปน แท้.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง นาคาซากี แขวง เมือง ยิปุ่น นั้น, มี คน ผู้ หนึ่ง เขียน หนังสือ ฝ่าก มา แต่ ณ เดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ ว่า, เข้า ที่ เมือง นั้น กำลัง ขึ้น ราคา มิ ได้ ยด. ใน ราว เดือน ครึ่ง ก็ ขึ้น ไป อีก เท่า หนึ่ง, เหตุ เพราะ น้ำ ท่วม ต้น เข้า ใน นา จึ่ง ได้ เสีย มาก. แล มี กำปั่น ทอด อยู่ ที่ หลัง เต่า น่า เมือง นั้น หลาย ลำ นัก, จะหา ที่ ซื้อ สินค้า ก็ มิ ได้.

๏ อนึ่ง ที่ เมือง นาคาซากี นั้น, มี ชาว อังกฤษ ผู้ หนึ่ง ชื่อ โรเบิดเฮยดัซี, คน ผู้ นั้น เปน เอเซ็นต์ ฝ่าย กระบถ เมือง อเมริกา เมื่อ กำลัง รพ อยู่ นั้น. เขา ได้ ช่วย พวก ฝ่าย กระบถ จัด แจง แต่ง เรือ สลัด. ครั้น ภาย หลัง มา ทรัพย์ สมบัติ ของ ตัว ก็ เกิด อันตราย เสีย ไป หมด. เขา จึ่ง ได้ เที่ยว มา ถึง นาคาซากี ได้ น่อย หนึ่ง, แล้ว จึ่ง โจน ลง น้ำ จมตาย เพราะ ความ เสียใจ นัก.

๏ เมือง บำใบ

๏ มี เสรฐี คน หนึ่ง, ชื่อ มิศเตอ เคาวัศ ชิยิ ชางเคว ที่ เมือง บำใบ, ดู เหน ว่า ชาย แขก พวก ของ ตัว เปน คน หนุ่ม, ได้ เข้า เรียน วิชา ใน สำนัก นี้ ใหญ่ ชื่อ ยูนิเวอซิตี, เปน คน ชำนาญ ใน กฎหมาย แล ใน ตำรา ยา. ท่าน จึ่ง มี ความ ปรารถนา จะให้ มี สำนัก นี้, สำรับ ที่ จะ สั่ง สอน คน หนุ่ม ใน ภาษา ท่าน ให้ เปน คน ชำนาญ ใน การ วัด ที่ ทำ แผ่น ที่ ทั่ว ทุก แห่ง. ท่าน จึ่ง ออก เงิน ห้า หมื่น รูเบีย, เพื่อ จะได้ สร้าง สำนัก นี้ สั่ง สอน ตาม ความ ปรารถนา นั้น. ครั้น ณ เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ, จึ่ง จับ การ ก่อ ตึก นั้น. มี คน หลาย ชาติ มา ประชุม พร้อม กัน ใน ที่ นั่น. ใน เวลา วัน นั้น เขา จึ่ง เอา หิน ฝั่ง ลง ที่ มุม ตึก เปน สำคัญ.

๏ แล พวก แขก เสรฐี ที่ เมือง บำใบ นั้น, ก็ อุษาห์ เอา ใจ ใส่ ใน ความ รู้ วิชา ต่าง ๆ นัก, จึ่ง ชวน กัน ออก เงิน ทำนุ บำรุง ใน การ สั่ง สอน นั้น. ข้าพเจ้า ผู้ เข้า ของ หนังสือ นี้, ปรารถนา จะให้ คน ที่ มั่ง มี ใน เมือง ไทย, เกิด มี ใจ เหมือน เช่น นั้น. จึ่ง จะ เปน ประโยชน์ แก่ กรุงเทพ มหานคร, มาก กว่า ที่ จะ ลง ทุน ทำ วัด วา อาราม ตาม ทำเนียม นั้น นักหนา.

เมือง กาลกัตตา

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง กาละกัตตา ว่า, เคาเวอเมนต์ อังกฤษ มี หนังสือ ประกาศ มา ว่า, ฝิ่น ที่ เคาเวอเมนต์ อังกฤษ จะ มี ใน เมือ กฤษ ศักราช ๑๘๖๖ นั้น ก็ จะ ถึง ๔๗๘๓๗ หีบ.

๏ เรา ผู้ เข้า ของ หนังสือ นี้, เหน ว่า ฝิ่น เปน ของ ชั่ว หา ควร ที่ จะ ทำ ขาย มาก เช่น นั้น ไม่. คน ที่ จะ เสีย ที เสีย ชีวิตร เพราะ ฝิ่น สี่ หมื่น เจ็ด พัน หีบ นั้น, คง จะมาก แล คง มี โทษ อื่น ๆ เหลือ ที่ จะคิด ได้. แล จะ หา คุณ ประโยชน์ นั้น ยาก นัก. ข้าพเจ้า เหน ว่า เคาเวอเมนต์ ใด ๆ, ที่ จะ หา เงิน โดย การ ชั่ว เช่น นั้น ไม่ ช้า นาน คง จะ กลับ เปน โทษ ใหญ่. แล ที่ เมือง กาละกัตตา ก็ เกิด โทษ ต่าง ๆ มา มาก แล้ว, แต่ จะ เปน เพราะ ฝิ่น ฤๅ ไร มิ ได้ แจ้ง. น่า กลัว ว่า จะ เปน ความ ทุกข์ ที่ พระเจ้า บันดาน ให้ บังเกิด ขึ้น เพราะ ฝิ่น. เมื่อ ปี กลาย ก็ บังเกิด ลม พยุห์ ใหญ่ ไซโกลน ทำลาย บ้าน เมือง คน แล สัตว, สรรพ์สิ่ง ของ ต่าง ๆ เปน อัน มาก. เมื่อ ครั้ง ก่อน ที่ เมือง กาละกัตตา ประมาณ มา ได้ ๘ ปี

แล้ว, ก็ บังเกิด พวก แขก คิด ขบถ ใหญ่ ยิ่ง ใน เมือง บังกลาะ นั้น. ดู เหมือน จะ เปน โทษ ที่ พระ เจ้า ได้ ลง แก่ เมือง เพรา การ ตาย ผี้น.

หมอ รักษา สุนักข์ บ้า กัด

◎ ข้าพเจ้า ได้ ยิน เล่า ๆๆ ว่า สุนักข์ บ้า กัด นาย รอง ขัน เมื่อ ณวัน จันทร์ เดือน แปด ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปี ชวด ฉศก, พระ ศรีสิทธิการ รักษา. ตำรา ที่ รักษา สุนักข์ บ้า, พระ ศรีสิดธิการ บอก ให้ แก่ นายรองขัน ทุก ประการ. นายรองขัน ก็ ได้ รักษา คน ที่ สุนักข์ บ้า กัด ๔ คน หาย ทั้ง ๔ คน. ๆ ที่ นาย รองขัน รักษา ทุก วัน นี้ ก็ อยู่ เปน ปรกติ ดี ทั้ง ๔ คน. อุปเท ที่ รักษา, ถ้า และ สุนักข์ บ้า กัด เรว วัน, ประกอบ ยา พอก ที่ แผล พิศ นั้น ก็ ถอน ยา ก แผล เรว วัน. ถ้า กัด ได้ สอง เดือน, สาม เดือน, พิศ กว่า จะ ถอน ยา ก แผล นาน วัน ไป. เมื่อ พอก ยา ไว้ ให้ รับ ประทาน ยา ราก ไม้ น้ำ กะสาย แสก สุรา. เพลา หนึ่ง รับ ประทาน สอง ครั้ง เช้า เย็น. คน ที่ สุนักข์ กัด มี ความ สงไสย, ว่า สุนักข์ ที่ กัด จะ เปน บ้า ๆๆ ไม่ เปน. บาง ที่ สุนักข์ ไป เสพ ของ ๆ เปน เบื่อ เม่า. บาง ที่ สุนักข์ ไม่ ใคร่ จะ มี ของ จะ เสพ เปน อาหาร เที่ยว เดิน โซเซ ตาม ถนน. ทั้ง สอง อย่าง กิริยา ผิด กว่า สุนักข์ ที่ ปรกติ. ถ้า ไป กัด คน ๆ ก็ มี ความ สงไสย ว่า สุนักข์ จะ เปน บ้า, ๆๆ ไม่ เปน บ้า ก็ ไม่ แน่ แก่ ใจ. ธรรมดา คน ย่อม เปน ที่ เสนหา แก่ ชีวิตร มาก นัก, ไป เที่ยว หา หมอ รักษา ว่า สุนักข์ บ้า กัด. หมอ ที่ รับ รักษา ผู้ นั้น ก็ ไม่ ทราบ ว่า สุนักข์ จะ เปน บ้า ๆๆ ไม่ เปน. อุปเท ของ พระ ศรี สิทธิการ, ถ้า ได้ พอก ยา ไว้ จน เพลา ปลด ยา จาก แผล ทราบ ว่า สุนักข์ ที่ กัด เปน บ้า ไม่ เปน บ้า. ถ้า แผล ไม่ บอก ว่า เปน บ้า, ไม่ ต้อง การ เลย จะ พอก ยา ให้ เนื้อ เปน รอย, ป่วย การ เปลือง ยา เสีย เปล่า. ถ้า สุนักข์ บ้า กัด คน ๆ หนึ่ง ไม่ หา หมอ รักษา จน คน ทำ กิริยา เปน สุนักข์, ถ้า เปน เช่น นั้น รักษา ไม่ ได้. ถ้า จับ คลั่ง ใน เพลา หนึ่ง, มี ยา อีก อย่าง ภอ จะ แก้ ไข ไว้ ได้ บ้าง. ถ้า คลั่ง จน สอง เพลา สาม เพลา รักษา ไม่ ได้. ถ้า ท่าน ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ที่ มี วาศนา และ นอ้ย วาศนา, ถ้า สุนักข์ บ้า กัด ไป บอก แก่ นาย รองขัน, ๆๆ ก็ คง จะ ไป รักษา ให้ ทุก คน, จะ ว่า ไป ปลาดุก ทะเล ยัก รักษา ยาก กว่า สุนักข์ บ้า กัด. ที่ ข้าพเจ้า ลง ใน จด หมาย เปน เรื่อง รักษา สุนักข์ บ้า, ขอ รับ ประทาน อภัยโทษ แก่ ท่าน ที่ ได้ อ่าน ได้ ฟัง เสียน ทีอญ.

ตลาด สำเพง

◎ ข้าพเจ้า เที่ยว ดู ตาม ท้อง ตลาด สำเพง, ได้ เหน ถนน นั้น ดี สอาด เรียบร้อย ยิ่ง กว่า แต่ ก่อน นัก. จึ่ง ได้ นึก ว่า เกิด เพราะ พระ บารมี แห่ง สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว, มี พระ ไทย ใสย สวาง โอบ อ้อม อารี มาก กว่า พระ มหา กระสัตริย์ ก่อน ๆ นั้น. จึ่ง ได้ จัด แจง ให้ ผล ประโยชน์ เกิด ขึ้น ใน กรุง เทพ มาก ต่าง ๆ. เมื่อ วัน ซืน นี้ ข้าพเจ้า เที่ยว ไป ได้ เหน ถนน นั้น ชำรุด ซุด โทรม เปน น่า ลำยาก ย้าง, เหน ที่ จะ ไม่ ทราบ ถึง ใน หลวง ตอก กระมัง. ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ ให้ มี รับสั่ง ใช้ เจ้า พนัก งาน ไป ส้อม แปลง ที่ ชำรุด นั้น ให้ ดี เปน ปรกติ ตาม เดิม.

◎ อนึ่ง เมื่อ ข้าพเจ้า เที่ยว ไป ตลอด ตลาด นั้น, ก็ ได้ เหน ลูก กอง ตะเวน ตั้ง อยู่ ตาม ตำแหน่ง แห่ง ตน เปน ปรกติ, สะภาย กระบี อยู่ ทุกคน, เปน สำคัญ ว่า, ใน หลวง ได้ โปรด ให้ ดู แล รักษา ใน ท้อง ตลาด, มิ ให้ เกิด โจร แล ผู้ ร้าย ย่ำ ยี ปี้ ปา ราษฎร ได้. ข้าพเจ้า เหน คน ทั้งปวง กลัว อำนาท หลวง ที่ มี ใน กระบี่ แห่ง ลูก ตะเวน เหล่า นั้น, จึ่ง ไม่ ต้อง กลัว สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด เลย. ข้าพเจ้า นี้ คิด ถึง พระ เดช พระ คุณ ใน หลวง, แล สรรเสิญ ว่า, กรุง เทพ นี้ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน มาก, เพราะ พระ บารมี พระ มหา กระษัตริย์ จึ่ง เปน ศุก. ขอ ให้ ชนมายุ ยืน นาน ให้ ทรง พระ ปัญญา ประเสริฐ จะ ได้ บำรุง กรุง เทพ ดี ขึ้น กว่า เก่า ทุก ๆ ปี.

◎ ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน ๒๗

ณวัน เดือน สิบ แรม หก ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

◎ เข้า สาร ที่ เมือง ฮองกง. เข้า มังกลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๖ เซ็น แล ๓ เหรียน ๑๐ เซ็น. ◎ เข้า เมือง สยาม, เข้า กล้อง หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซ็น. แล ๒ เหรียน ๒๕ เซ็น, เข้า อย่าง กลาง สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน, ๔๐ เซ็น, แล ๒ เหรียน ๖๐ เซ็น. เข้า ขาว หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๐ เซ็น, แล ๒ เหรียน ๘๕ เซ็น. ◎ เข้า ไซงอ่น, หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๕ เซ็น, แล ๒ เหรียน ๖๐ เซ็น. ◎ เข้า มะลิสา, หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๕ เซ็น, แล ๓ เหรียน ๑๕ เซ็น. ◎ เข้า ขาว เมือง ย่างกุ้ง, หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๕ เซ็น, แล ๒ เหรียน ๘๐ เซ็น. ◎ น้ำ ตาน ทราย ที่ เมือง ฮองกง, ขาว อย่าง ที่ หนึ่ง, หาบ ละ ๘ เหรียน ๓๐ เซ็น, แล ๘ เหรียน ๕๐ เซ็น. ◎ ขาว ที่ สอง, ๗ เหรียน ๙๐ เซ็น.

แล ๘ เหรียน ๑๐ เซ็น ◎ ที่ สาม, ๗ เหรียน ๖๐ เซ็น, แล ๗ เหรียน ๗๐ เซ็น. ◎ น้ำตาน ทราย แดง ที่เมือง กวางตุ้ง, หาย ละ ๕ เหรียน ๔๐ เซ็น, แล ๕ เหรียน ๖๐ เซ็น. ◎ น้ำตาน ทรายที่ เมือง นิงโป, ชาว ที่ หนึ่ง ๑๐ เหรียน ๔๐ เซ็น, ที่ สอง ๘ เหรียน ทว่น. น้ำตาน กรวด ๑๐ เหรียน ทว่น. ◎ ผื้น ที่ เมือง ฮองกง, อย่าง ที่ เรียก ว่า ยัดนา ใหม่ นั้น, หีบ ละ ๖๖๐ เหรียน.

◎ อย่าง ที่ เรียก ว่า, บินาร์ ใหม่ นั้น หีบ ละ ๖๒๕ เหรียน.

◎ อย่าง ที่ เรียก ว่า, มาละวา นั้น หีบ ละ ๘๕๐ เหรียน.

◎ ฝ้าย บด ที่ เมือง ฮองกง, ในระหว่าง ๑๕ วัน นั้น, พวก นาย ห้าง ที่ ฮองกง รับ ซื้อ ขาย ฝ้าย บด ก็ ตก ใจ, เพราะ เหน กำปั่น กล ไฟ สาม ลำ บันทุก ฝ้าย บด มา แต่ เมือง กาละกัตตา, มี กำปั่น ชิป สอง ลำ กำลัง บันทุก ฝ้าย บด ที่ เมือง กาละกัตตา เพื่อ จะ มา ขาย ที่ ฮองกง. ฝ้าย นาย ห้าง ที่ ฮองกง จึ่ง อุย่าห์ ขาย ฝ้าย บด ที่ ยัง เหลือ อยู่ นั้น, เปน ราคา หาย ละ ๒๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. ใน เดือน ๑๐ แรม ๖ ค่ำ นั้น กำลัง ขาย ฝ้าย บด, หาย ละ ๒๓ เหรียน ๒๕ เซ็นต์. แต่ ฝ้าย บด อย่าง เชี่ยง ไฮ้ หาย ละ ๒๗ เหรียน ๒๘ เซ็นต์.

◎ ดิน ประสิว ที่ เมือง ฮองกง, ขาย หาย ละ ๗ เหรียน ๕๐ เซ็นต์, แล ๗ เหรียน ๗๐ เซ็นต์.

◎ หวาย มา แต่ เมือง มะลายู, ขาย หาย ละ ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์, แล ๔ เหรียน ๓๐ เซ็นต์.

◎ พริก ล่อน, หาย ละ ๑๑ เหรียน ๕๐ เซ็นต์, พริก ดำ หาย ละ ๖ เหรียน ๗๐ เซ็นต์, แล ๗ เหรียน ทว่น.

◎ หมาก แห้ง, หาย ละ ๔ เหรียน ๘๐ เซ็นต์.

◎ ฝาง อย่าง ใน กรุง เทพ, หาย ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๔๐ เซ็นต์.

◎ เปลือก โปลง หาย ละ ๘๐ เซ็นต์.

◎ ไม้ จิงชัน ขาย หาย ละ เหรียน ๑ แล ๓ เหรียน.

◎ ไม้ ดำ ดง หาย ละ เรียน ๑ กับ ๖๐ เซ็นต์, แล ๔ เหรียน บ้าง.

◎ ตก๊ัว เกรียบ หาย ละ ๒๖ เหรียน ครึ่ง.

คาด ใบ หนึ่ง

◎ หนังสือ คาด แห่ง มิศ เต. เอ. แซกเลอ, เปน ผู้ ช่าง ชัก รูป มา ถึง ท่าน ทั้งหลาย, ด้วย ข้าพเจ้า เข้า มา อยู่ ใน กรุง เทพย์, มี เครื่อง สำรับ ชัก รูป ที่ โฮเตล แห่ง มิศ เตอฟอลส์, ที่ ถนน ใหม่ ซื่อ เจริญ กรุง นั้น. จะ ชัก รูป เล็ก ใหญ่ เพียง สิบ ห้า นิ้ว อังกฤษ ก็ ได้. แล ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ ไป ที่ บ้าน ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง, เพื่อ จะ ชัก รูป ตึก แล เรือน แล ของ อื่น ต่าง ๆ, ตาม ที่ ท่าน ทั้งหลาย จะ ต้อง ประสง. เซียน เมื่อ ณวัน ศุกร์ เดือน สิบ แรม สิบ ค่ำ.

◎ ผู้ ที่ จะ มา ชัก รูป

◎ อนึ่ง เมื่อ เรือ กล ไฟ เจ้าพยา จะ กลับ มา ถึง อีก, จะ มี ชาว ประเทษ ยูโรบ คน หนึ่ง, ที่ เปน ช่าง ชัก รูป, ชื่อ มิศ เตอ ตอมซัน, หมาย ว่า จะ มา ด้วย ครั้ง นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ชัก รูป ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ ฯ. ด้วย จะ เอา ไป สำแดง ที่ ประเทษ ยูโรบ. เขา จะ อยู่ ใน กรุง ฯ สัก สาม ขวบ อาทิตย์ แล้ว, จะ กลับ ไป. เขา จะ อาไศย อยู่ ที่ กับ บีตันเอม นาย กอง เควน.

◎ บางกอก ดอกกำปนี่ คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

◎ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, ขงพิ จารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทษ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ภุก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ปตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เร็ว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศร อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กล ไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึ่ง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

◎ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ◎ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ◎ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ

ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๑ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อยู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๑ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๑ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เป็น นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๑ อนึ่ง กัปตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๑ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง กะปิตัน ยอน บุช กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัดนี้ กะปิตัน บุช เป็น นาย กอง นั้น, เป็น เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

นาย ช่าง ต่าง ๆ

๑ ผู้ ที่ จด ชื่อ ที่ สุด ท้าย หนังสือ นี้, เคย ทำ การ ช่าง ใน ประเทษ ยุรบ มา หลาย ปี, คือ เป็น ช่าง จักร, ช่าง เอนชีเนีย, แล เคย ชำนาญ ใน การ ทำ แผนที่, แล การ คิด ราคา เครื่อง จักร ต่าง ๆ, แล ได้ รับ การ ตั้ง แล ซ่อม แปลง มอ น้ำ กล ไฟ, แล จักร หีบ อ้อย, แล เครื่อง ไฮโดร เอกซ์แตรกตอ สำรับ ให้ น้ำ ตาล แห้ง เร็ว. แล เครื่อง จักร ษี เข้า, แล เครื่อง จักร เลื่อย ไม้, แล เครื่อง หีบ น้ำ มัน มพร้าว. แล เครื่อง จักร สำรับ กวาด ตกั่ว, แล เงิน แล ทอง แดง, แล เครื่อง อัฏ ชื่อ ไฮดรอลิก เปรศซ์, แล ตะ ภาน เหล็ก, เครื่อง เหล็ก สำรับ ยก ของ ที่ ตะภาน กำปั่น, แล จักร น้ำ, แล เครื่อง สำรับ จักร ต่าง ๆ, แล การ ใส่ พื้น จักร ใหญ่, แล จักร สำรับ สูบ น้ำ ขึ้น บน พื้น นา, แล การ ช่าง อื่น ต่าง ๆ.

๑ ข้าพเจ้า ขอ แจ้ง มา ถึง เจ้าของ เรือ กล ไฟ, แล จักร ษี เข้า, แล จักร หีบ อ้อย, แล ผู้ อื่น ๆ ทั้งปวง ว่า, ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ รับ เอา การ ที่ ว่า มา แล้ว ใน หนังสือ นี้. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปรารถนา มา หา ข้าพเจ้า โดย การ นี้, ขอเชิญ ท่าน มา หา ข้าพเจ้า ที่ อู่ ใหม่ ตำบล บ้าน คอก ควาย ใน แขวง กรุง เทพ นี้, ให้ มา ใน ระหว่าง เวลา สี่ โมง เช้า, แล สี่ โมง บ่าย.

๑ แล ตัว ข้าพเจ้า มี ชื่อ ชานล โฮวาดชี, ได้ ถือ หนังสือ สำคัญ มา แต่ เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ว่า, ข้าพเจ้า เป็น เอนชีเนีย, แล ช่าง จักร ต่าง ๆ แท้. เขียน มา ณ วัน จันทร์ เดือน สิบ แรม สิบสาม ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

การ เดิ หลัง

๑ ๆ มี การ เดหลัง, เมื่อ ณ วัน อังคาร เดือน สิบ เอก แรม ห้า ค่ำ หก ค่ำ เจ็ด ค่ำ, ที่ ห้าง มิศเตอ อีส์ มาเตอย์ แอน กำเปนี, ของ มี ราคา ประเสริฐ ต่าง ๆ, คือ เพชร์, พลอย, แหวน เพชร์, แล ของ ต่าง ๆ, ที่ ประดับ ด้วย เพชร์ แล พลอย หลาย อย่าง, ทั้ง เข็ม ขัด แล สาย สร้อย ตุ้ม หู, แล เข็ม ขัด รัด เสื้อ ที่ คอ, แล ถุก กะดุม ที่ ทำ ด้วย เงิน ด้วย ทอง ประดับ เพชร์, นาฬิกา ภก แล สาย สร้อย ทอง คำ ถุก กุนแจ สำรับ นาฬิกา, แล เครื่อง ประดับ นาฬิกา ต่าง ๆ เครื่อง ใส่ คอก ไม้ ทำ ด้วย เงิน, แล ถาด กะไหล่ ด้วย เงิน, แล เครื่อง อื่น ๆ เป็น อัน มาก. บาญชี ชื่อ ของ ทั้งหลาย ที่ จะ ขาย นั้น, คง จะ ลง เป็น หนังสือ พิมภ์, ถ้า ผู้ ใด ปรารถนา จะ ดู ก็ ดู ได้, แต่ ใน ระว่าง เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ, แล แรม ๕ ค่ำ นั้น.

๑ อนึ่ง ข้าพเจ้า จะ จับ การ เดหลัง, ตั้ง แต่ ณ วัน แรม ห้า ค่ำ นั้น เพลา ๕ โมง เช้า เป็น แน่. กัปตัน อาซุน จะ เป็น ผู้ ขาย.

สินค้า ที่ เมือง บีแนง
ณ วัน เดือน ๑๐ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง

๑ หมาก แห้ง, ยฮาร์ ๗ เหรียน ครึ่ง, แล ๗ เหรียน กับ ๗๕ เซนต์.

๑ ขี้ผึ้ง, หาบ ละ ๔๐ เหรียน แล ๔๖ เหรียน.

๑ กระบูน. หาบ ละ ๒๒ เหรียน แล ๒๓ เหรียน.

๑ น้ำมัน มพร้าว, หาบ ละ ๙ เหรียน ครึ่ง, แล ๑๐ เหรียน.

๑ กอฟี, หาบละ ๑๔ เหรียน แล ๑๕ เหรียน.

๑ สีเสียด, หาบละ ๓ เหรียน ครึ่ง แล ๓ เหรียน. ๕๐ เซนต์.

๑ งาช้าง อย่าง ใหญ่, หาบละ ๑๙๐ เหรียน แล ๒๑๐

เหรียน. อย่าง เล็ก, หาบละ ๑๓๐ เหรียน แล ๑๖๐ เหรียน.

◎ กำยาน. ที่ ๑, หาบละ ๔๘ เหรียน แล ๕๐ เหรียน. ที่ ๒, ๑๕ เหรียน. ที่ ๓, ๑๒ หรียน แล ๑๘ เหรียน.

◎ หนังควาย, หาบละ ๗ เหรียน ครึ่ง แล ๗ เหรียน, ๗๕ เซนต์,

◎ หนังวัว, หาบละ ๑๐ เหรียน แล ๑๐ เหรียน ครึ่ง.

◎ เขาควาย, หาบละ ๖เหรียน. ๑๕ เซนต์ แล ๗ เหรียน.

◎ ผึ้น, อย่าง เมือง บินาเรศ, หาบละ ๔๕๐ เหรียน แล ๔๖๐ เหรียน. อย่าง เมือง เตอกี, หาบละ ๔๓๐ เหรียน แล ๔๔๐ เหรียน.

◎ พริกไทดำ, หาบละ ๔ เหรียน. ๙๐ เซนต์, แล ๕ เหรียน, ๒๐ เซนต์. พริกล่อน, หาบละ ๑๐ เหรียน แล ๑๑ เหรียน.

◎ เข้าขาว, เมือง ยั่งกุ้ง, เกวียนละ ๑๐๘ เหรียน แล ๑๑๒ เหรียน. เข้าอย่าง กลาง, เกวียนละ ๘๖ เหรียน, แล ๘๘. เข้ากล้อง, เกวียนละ ๘๐ เหรียน แล ๔๒ เหรียน. เข้าปล๊อก, เกวียนล ๔๒ เหรียน แล ๔๔ เหรียน.

◎ เกลือ, เกวียนละ ๑๙ เหรียน แล ๒๐ เหรียน.

น้ำตาน ชาย ที่ ๑, หาบละ ๖ เหรียน ๗๕ เซนต์ แล ๖ เหรียน. ที่ ๒, หาบล ๔ เหรียน ๗๕ เซนต์ แล ๕ เหรียน ครึ่ง. น้ำตาน แดง, หาบลา ๓ เหรียน ๑๕ เซนต์ แล ๓ เหรียน.

◎ ตกั่ว เกรียบ, หาบละ ๒๓ เหรียน ๘๐ เซนต์ แล ๒๒ เหรียน.

ของ กัน ปลวก

◎ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้าของ หนังสือ นี้, ได้ คิดอ่าน หา การ ที่ จะ กัน ปลวก มา หลาย ปี แล้ว, เหน ว่า ควร จะ เอา ใจ ใส่ ตรึก ตรอง ดู ให้เสียด. ใน ระหว่าง ๑๒ เดือน เร็ว ๆ นี้, ข้าพเจ้า ได้ ลอง ดู ด้วย น้ำ มัน ดิน ดำ หลาย ครั้ง แล้ว. พึ่ง เข้า ใจ ว่า เปน ของ กัน ปลวก ได้. ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ ให้ คน ทั้งปวง ลอง ดู ด้วย น้ำ มัน ดิน ดำ จึง จะ รู้ แน่. เวลา วัน หนึ่ง นั้น, ข้าพเจ้า ได้เอา น้ำ มัน ดิน ดำ ทา ที่ กัน หีบ ไม้ ฉำ ฉา, ล่าง ใบ ก็ ทา, ลาง ใบ ก็ มิได้ ทา. แล ภา เอา ไป วาง ไว้ ที่ รัง ปลวก ทั้ง คู่, แล ปลวก นั้น จะ ได้ ทำ อัน ตราย แก่ หีบ ที่ ทา น้ำ มัน ดิน นั้น หา มิได้, ทำ ร้าย แต่ หีบ ใบ ที่ มิได้ ทา เท่า นั้น. แล้ว ข้าพเจ้า จึง เอา หีบ ที่ มิได้ ทา ที่ ปลวก กัด เสีย นั้น, มา ทา น้ำ มัน ดิน เข้า ดู แต่ ทา หา ทั่ว ไม่, สัตว นั้น ก็ เลือก กัด แต่ ที่ มิได้ ถูก น้ำ มัน ดิน เท่า นั้น, จะ ได้ ทำ อันตราย ใน ที่ ทา น้ำ มัน นั้น หา มิได้. แต่ ข้าพเจ้า ได้ ลอง ดู หลาย อย่าง ต่าง ๆ กัน, จึง เข้า ใจ ว่า น้ำ มัน ดิน ดำ ดี แท้ แก้ ปลวก ได้. แล ข้าพเจ้า คิด ใน ใจ ว่า, จะ เอา น้ำ มัน ดิน ที่ มิได้ ดำ เปน น้ำ มัน ดิน อย่าง ใส นั้น, มา ลอง ดู เหน จะ ใช้ได้ บ้าง ดอก กระมัง, แต่ ขัดสน อยู่ ยัง หา มี ไม่. อัน น้ำ มัน ดิน ดำ นี้ มี ใน ลำ กำปั่น แทบ จะ ถุก ลำ เปน ของ หา ง่าย นัก. ขอ ให้ ท่าน ทั้งหลาย อุส่าห์ ลอง ดู ดวย, ถ้า น้ำ มัน ดิน กัน ปลวก ได้ ดี มั่น คง, ก็ จะ เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ เมือง ไท มาก นักหนา.

◎ หนังสือ สวด มนต์

◎ มี คน มา ถาม ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ หนังสือ นี้ เนือง ๆ ว่า หนังสือ สวด มนต์ เช่น ที่ เขา ได้ เอา ไป ยัง มี อยู่ ฤๅ. ข้าพเจ้า จึง ตอบ ว่า หา มี ไม่, เรา ไม่ ได้ ทำ เลย. เขา จึง ถาม ว่า ท่าน มิได้ ดี หนังสือ เช่น เจ้า พระยา พระคลัง, ที่ ได้ แจก พระสงฆ์ นั้น บ้าง ดอก ฤๅ. ข้าพเจ้า จึง ตอบ ว่า ไม่ ได้ ดี. แต่ ผู้ ที่ ดี นั้น คือ ผู้ อื่น ต่าง หาก อยู่ บ้าน ดอก ดวย, ได้ รับ เปน การ เหมา. แต่ แรก นั้น พระ ศรีธรรมสาร, ได้ มา ให้ ข้าพเจ้า รับ ลง พิมพ์ สวด มนต์ เปน การ เหมา. ข้าพเจ้า ไม่ ยอม รับ. แล ข้าพเจ้า จึง ว่า กับ พระ ศรีธรรมสาร ว่า, ถ้า จะ ให้ เงิน เปน ค่า จ้าง หลาย ร้อย หาย ก็ รับ มิได้ เพราะ เปน การ ที่ มี ควร จะ ทำ. ดุจ เหมือน คน ที่ เมือง อเมริกา ฝ่าย เหนือ นั้น, จะ เข้า ช่วย ใน กอง กระบถ ฝ่าย ใต้, แล หา เสบียง อาหาร เครื่อง ฮาวุธ ไป ส่ง ให้. ถ้า ผู้ ใด ปลง ใจ เข้า ช่วย เช่น นั้น จัด ได้ ชื่อ ว่า เข้า กับ พวก กระบถ. แล พุทธ สาศนา กับ คฤษ สาศนา ก็ ย่อม เปน ฆ่า ศึก กัน. ข้าพเจ้า มี ใจ รักษา ใน คฤษ สาศนา แท้ แล้ว, จะ ปลง ใจ ช่วย ใน พุทธ สาศนา เช่น นั้น เปน การ ไม่ สม ควร เลย. อัน หนังสือ สวด มนต์ นั้น สำรับ จะ ให้ นอน ใจ อิ่ม ใจ ใน พุทธสาศนา. เปน หนังสือ ที่ มิได้ มี หนังสือ อื่น ปะปน กันเลย, มี แต่ จำเภาะ ที่ จะ สรรเสิญ แต่ พุทธสาศนา เท่า นั้น. จึง เหน ว่า ไม่ ควร ที่ ผู้ รักษา ใน คฤษ สาศนา จะ เอา เปน ทุระ ตี แจก ฤๅ ขาย เลย. มี หนังสือ อื่น ต่าง ๆ ที่ มิได้ เปน สำคัญ ใน พุทธสาศนา, แต่ มี คำ สรรเสิญ พระ พุทธ ปน กัน บ้าง เล็ก น้อย เหมือน อย่าง สามก๊ก. แต่ หนังสือ เช่น นั้น, ถ้า จะ รับ ลง พิมพ์ จะ กล่าว โทษ ว่า เปน การ ช่วย ใน พุทธสาศนา มิได้, เพราะ

มิใช่ หนังสือสำรับ พุทธสาศนา, ไม่ใช่คำ สวดมนต์, ไม่ใช่พระธรรม์.

◎ แอดลันติก เตนลี แครฟ

◎ มีข่าว มาแต่เมือง อังกฤษ ว่า, แอตลันติก เตลลิแครฟ คือ สายไฟฟ้า, ที่ จะ วาง ข้าม มหา สมุท นั้น, เขา ก็ วาง ลง ได้ สอง สว่น, แล้ว ยัง จะอีก สว่น หนึ่ง. แต่ สาย นั้น เขา เหน ว่า มี พิรุด อยู่, จึง ยก ขึ้น เพื่อ จะ แก้ บน เรือ. แต่ เมื่อ กำลัง ยก ขึ้น นั้น ก็ ขาด ออก ไป. แล เขา ได้ เอา ซอ เหล็ก เกี่ยว ขึ้น มา ก็ มิได้. ขน เครื่อง ที่ จะ ใช้ บน เรือ นั้น ก็ หมด ไป, ต้อง งด ไว้, ต่อ ภาย หลัง จึง จะ ได้ คิด การ ต่อ ไป ใหม่. ฝ่าย เจ้าของ นั้น ยัง มี ใจ หมาย ว่า ภาย หลัง คง จะ สำเร็จ ใน การ นั้น. เขา จึง ผ่อน ไป ต่อ ปี น่า ว่า จะ ให้แล้ว.

เรือ สยาม ค้าง อยู่ เมืองจีน

◎ ค้าง อยู่ ที่ ท่า เซฟู, เมื่อ ณวัน เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ, เรือ ชื่อ เอมอย ๑ เอมีดูกแลศซ์ ๑ กอนเตศ ๑ กองเกอเรอ ๑ เดนมาก ๑ ไฟลอิงพีศซ์ ๑ มีรีดดีอัน ๑ นอซิเมนต์ ๑ ปรินสิศซีแรพี ๑ ควีนออฟอิงแลนด์ ๑ ซีแมนซ์บรายดี ๑ เซนเนตอ ๑ ไทวัด ๑ ไวเกาต์นิ่ง ๑ ยูนซิงฮง ๑ ยนพัดฮิม ๑. เปน ๑๖ ลำ ควัย กัน.

◎ เรือ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ซวอเตา, ณเดือน ๑๐ ขึ้น ๙ ค่ำ, คือ แกนตอน ๑ เวศโซลูต ๑ ไตงอน. ๑ เปน ๓ ลำ ควัย กัน.

◎ ค้าง อยู่ ที่ เมือง เอมอย ณเดือน ๑๐ ขึ้น ๕ ค่ำ, คือ อิไลซาเซน ๑ โอเซี่ยงกวิน ๑. เปน ๒ ลำ ควัย กัน.

◎ ค้าง อยู่ เมือง ฮองกง, ณเดือน ๑๐ แรม ๕ ค่ำ, คือ กาศเตล ๑ กิมฮองไทย ๑ เมริวอดซี ๑ มูลไลต์ ๑ โอเรศดี ๑ เรสเว ๑ ซีฟอด ๑ ชูดิงซ์ตา ๑ ซีริอิศซ์ ๑ เซนต์เมรี ๑ วอล์เตอ ๑. เปน ๑๑ ลำ ควัย กัน.

◎ ค้าง อยู่ ที่ เมือง เซียงไฮ, ณเดือน ๑๐ ขึ้น ๑๑ ค่ำ, คือ ยับซิง ๑ ปาเรตอน ๑ วายัด ๑ ไตโลง ๑. เปน ๔ ลำ ควัย กัน.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับ ยี่ ตัน ชื่อ ไร	คี่ ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๑ ขึ้น ๔ ค่ำ	ฮองไทควร	เปน จีน	๒๐๐	บาก ฮอลันต์	สิงคโปร์
ขึ้น ๗ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
ขึ้น ๘ ค่ำ	นอฟอล์	ยัง	๑๓๓	บาก สยาม	สิงโครา
ขึ้น ๙ ค่ำ	ฮีรา	บั๊กโฮลต์	๕๗๓	สกุณเนอ สยาม	ไซงอน
ขึ้น ๙ ค่ำ	ซัมตันโคเอ็ก	ควอเพ็ด	๒๗๖	บาก อังกฤษ	เซียงไฮ
ขึ้น ๑๐ ค่ำ	กิมลี่ซิง	เปน เจ็น	๒๑๙	สกุณเนอ สยาม	สิงคโปร์
ขึ้น ๑๓ ค่ำ	เอลาดัศซ์	ภับ	๙๑๓	ชิบช่าเบิก	บั๊ตตาเวีย
ขึ้น ๑๔ ค่ำ	แอนโตเนีย	วุเร็นไดล์	๗๑๑	บากฮอลันต์	สูรบายา

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับ ยี่ ตัน ชื่อ ไร	คี่ ตอน	เรือ อไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๑๑ ขึ้น ๓ ค่ำ	กิมฮองควน	เปน จีน	๑๙๐	บาก สยาม	ฮองกง
ขึ้น ๖ ค่ำ	ทุวิลนีเค็น	ปรูชัศ	๕๙๖	บาก ฮอลันต์	สูรบายา
ขึ้น ๘ ค่ำ	ยุแปลต์	แลงซี	๖๐๐	บากปรอเซีย	จันทบูรี
ขึ้น ๑๑ ค่ำ	มาเรีย	อินเดอมาน	๖๐๐	บากฮอลัน	สูรบายา
ขึ้น ๑๒ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนสิบเอ็ดแรมสิบสี่ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Oct. 19th 1865 กฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๖ No. 16

◎ กระษัตริย์ เมืองยูไน ติศเทศ ฯ

◎ คนที่ดูในหัวข้อนี้ก็คงจะถามว่า, เมืองยูไนติศเทศมีกระสัตริย์ฤๅ. ได้ยินข่าวเปนความประจำปะภาว่ามาว่า, ไม่มีกระสัตริย์, มีแต่เปรศซิเดนต์ที่ฝูงราษฎรจัดเลือกตั้งขึ้นไว้, ให้เปนเจ้าเมืองสี่ปี, เมื่อครบแล้วก็จัดเลือกใหม่. ที่เข้าใจดังนั้นก็ถูกบ้างผิดบ้าง. แต่เมืองยูไนติศเทศไม่มีคนเปนกระสัตรริย์ก็จริง, มีแต่กอนสติติวชันคือกดหมายอย่างหนึ่งสั้นๆเปนแบบอย่างสำรับจะให้เจ้าเมืองรักษาตัวแลรักษาเมืองตามกดหมายนั้น. เมื่อตั้งขึ้นเปนเจ้าเมืองก็ต้องยาบาลตัวว่าจะรักษาบทกอนสติติวชันให้ถี่ท่วนตามสติปัญญาแลกำลังอันครบบริบูรณของตัว. แลหัวเมืองยูไนติศเทศทั้งปวงก็ได้ปฏิญาณตัวไว้, เปนใจความว่า, จะให้บทกอนสติติวชันตั้งไว้เปนต่างกระษัตริย์. ถ้าแม้นเปรศซิเดนต์จะหักทำลายกอนสติติวชันเมื่อใดก็คงจะเปนโทษใหญ่เมื่อนั้น. ถ้าหัวเมืองใดๆเอาใจออกหากจากกอนสติติวชันนั้นก็จัดได้ชื่อว่าเปนขบถ. ฝูงราษฎรหัวเมืองทั้งปวงนั้นเปนผู้จัดเลือกตั้งบทกอนสติติวชันขึ้นเปนใหญ่แทนกระษัตริย์. แลราษฎรทั้งปวงได้เลือกคนตั้งเปนเปรศซิเดนต์, สำรับจะป้องกันรักษาบทกอนสติติวชันให้มั่นคง.

◎ ที่นี้ข้าพเจ้าจะสำแดงให้ท่านทั้งปวงรู้ว่ากอนสติติวชันนั้นเปนอย่างไร. ข้าพเจ้าได้แปลออกเปนภาษาไทยตรงๆ. บางที่แปลยากจะเข้าใจก็ยาก, แต่ข้าพเจ้านึกเหนว่าท่านทั้งหลายจะกอใจอ่านตรึกตรองดูกระษัตริย์เมืองยูไนติศเทศบ้างดอก กระมัง. ถ้าเหนข้อใดบทใดมีสำคัญเปนเล็บนิ้วงกันฉนี้,( )ก็ให้เข้าใจว่าเปนแต่คำอธิบายความดอก.

◎ กอนสติติวชัน

◎ ข้าพเจ้าทั้งหลาย, คือฝูงราษฎรแห่งเมืองยูไนติศเทศ, เพื่อประสงค์จะได้กระทำให้เมืองของเรา, เปนอันอนึ่งอันเดียวกันกว่าแต่ก่อน, แลให้ตั้งมั่นคงในการยุตติธรรม, แลให้ความศุขในบ้านเมืองเราจำเริญขึ้น, แลจัดแจงการเพื่อจะได้ป้องกันเมืองเราไว้ทุกเมือง, เปนธุระอันเดียวกัน, แลเพื่อจะได้บำรุงซึ่งความศุขทุกๆหัวเมือง, แลรักษาซึ่งความเจริญแห่งลิเบอติ, (คือความเปนอิศระแก่ตัว,) สำหรับตัวข้าพเจ้าทั้งหลาย, แลลูกหลานเหลนของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เราจึ่งได้ตั้งบทกอนสติติวชันนี้ไว้, ให้มั่นคง, สำหรับเมืองยูไนติศเทศแห่งอเมริกา.

◎ ส่วนที่ ๑

◎ ข้อที่หนึ่ง. แต่บันดาอำนาจสำหรับเมือง, ที่บทกอนสติติวชันนี้จะยอมให้ตั้งนั้น, ก็คงจะให้อยู่ในคอนเกรศ, (คือที่ท่านผู้ว่าราชการทั้งหลาย, แห่งเมืองยูไนติศเทศประชุมกัน.) แลคอนเกรศนั้น, จะแบ่งออกเปนสองจำพวก. คือพวกเซ็นเอ็ตพวกหนึ่ง, แลพวกเร็บริเซ็นเตติฟพวกหนึ่ง.

◎ ส่วนที่ ๒

◎ ข้อที่หนึ่ง. พวกเร็บริเซ็นเตติฟนั้น, จะเปนคนที่ราษฎรในหัวเมืองทั้งปวง, ได้ตั้งไว้ครบสองปีแล้วตั้งที่หนึ่งทุกๆปี. แลผู้ที่สำหรับเลือกตั้งเร็ปริเซ็นเตติฟนั้น, คือพวกราษฎรที่หัวเมืองทั้งปวงเหนมีลักขณะภอควรที่จะให้เขาเข้าในการเลือกชุนนางจำพวกใหญ่, สำหรับที่ว่าราชการในหัวเมืองทุกหัวเมืองนั้นเอง.

◎ ข้อที่สอง. ห้ามมิให้ผู้ใดผู้หนึ่ง, เปนเร็บริเซ็นเตติฟ, ที่อายุศม์ไม่ถึง ๒๕ ปีแล้ว, แลที่ไม่ได้เปนชาวเมืองยูไนติศเทศท่วน ๗ ปี, แลที่ไม่ได้เปนชาวประเทศหัวเมืองอันนั้น, เมื่อขณะเขาเลือกตัวตั้งไว้นั้น.

◎ ข้อที่สาม. ทุกหัวเมืองทั้งปวง, จะให้มีพวกเร็บริเซ็นเตติฟ, แลจะให้เก็บภาษี, สำหรับใช้ในการเมืองยูไน

ทิศเทศ นั้น, มาก น้อย ตาม คน ที่ มาก แล น้อย เท่า ใด. ใน ทุก หัว เมือง นั้น. ครั้น เมื่อ จะ ใคร รู้ ว่า, หัว เมือง ใด ๆ, ควร ที่ จะ ตั้ง เร็บรีเซ็นเตทีฟ ขึ้น ชี่ คน, แล จะ ต้อง เก็บ ภาษี สำหรับ ใช้ ใน เมือง ยูไน ทิศเทศ มาก น้อย เท่า ใด จึ่ง จะ ควร, ก็ ต้อง นับ พวก ผู้ ชาย ทั่ว ไป ทั้ง เมือง, ตั้ง แต่ อายุ ๒๑ ปี ขึ้น ไป, กับ คน ทั้งปวง ที่ เปน ผู้ รับ ใช้ ใน ร่าง หลาย ปี, เว้น แต่ ชาว ป่า ทั้ง หลาย ที่ ไม่ ได้ ต้อง เสีย ค่า สรวย แล อากร นั้น. แล ชาย ทั้งปวง นอก นั้น, (คือ พวก ทาษ ทั้งหลาย,) แบ่ง ออก เปน ห้า ส่วน, ที่ นับ เข้า นั้น ๓ ส่วน, ที่ มิ ได้ นับ นั้น ๒ ส่วน. การ ที่ นับ ผู้ชาย ทั้งหลาย นั้น, ต้อง ให้ แล้ว ใน ร่าง สาม ปี, ตั้ง แต่ คอน เกร็ศ แห่ง เมือง ยูไนติศเทศ, เมื่อ จะ ประชุม กัน หน แรก นั้น. การ นับ คน นั้น, เมื่อ ครบ ๑๐ ปี แล้ว, ได้ นับ ที่ หนึ่ง, เปน การ นับ ต่อ ๆ ไป, ตาม อย่าง เมือง ยูไนติศเทศ, จะ มี กฎหมาย ให้ ทำ. แต่ ผู้ ชาย นั้น นับ ได้ ๓๐๐๐๐ คน นั้น แล จะ ยอม ให้ มี ผู้ เร็บรีเซ็นเตทีฟ แต่ คน หนึ่ง เท่า นั้น. หัว เมือง ทั้งปวง ถึง จะ นับ ผู้ ชาย ได้ น้อย, แต่ จะ ต้อง มี เร็บรีเซ็น เตทีฟ คน หนึ่ง. เมื่อ แรก ยัง มิ ได้ นับ ผู้ ชาย, ต้อง จัด ให้ หัว เมือง นิวแฮมชเรีย มี เร็บรีเซ็นเตทีฟ ๓ คน. แล หัว เมือง แมเซชิว เซศ มี แปด คน. แล เมือง โรไดลันด์ แล โปรวิเด็นซ์ แปลน เตซัน นั้น มี คน หนึ่ง. แล เมือง คอนเน็กติคัต มี ห้า คน. แล เมือง นิวยอก มี หก คน, แล เมือง นิวเซอชี มี สี่ คน. แล เมือง เพน ซิลเวเนีย มี แปด คน แล เมือง เด็นลแวระ มี คน หนึ่ง. แล เมือง เมเรแลนด์ หก คน. แล เมือง เวอชินเนีย มี ๑๐ คน. แล เมือง นอดซ์ แคโรไลนา มี ๕ คน. แล เมือง เซาซ์ คาโรไลนา มี ๕ คน. แล เมือง ฉอเฉีย ๓ คน.

๏ ข้อ ที่ สี่. เมื่อ คน ขาด ใน จำนวร เร็บรีเซ็นเตทีฟ, ที่ หัว เมือง ใด ๆ, ฝ่าย เจ้า เมือง ยูไนติศเทศ ต้อง รับ สั่ง, ให้ เมือง นั้น เลือก คน ตั้ง ขึ้น, เปน เร็บรีเซ็นเตทีฟ แทน คน ที่ ขาด นั้น.

๏ ข้อ ที่ ห้า. พวก เร็บรีเซ็นเตทีฟ นั้น, จะ ต้อง เลือก มา จาก ใน จำ พวก ของ ตน คน หนึ่ง, ตั้ง ไว้ สำหรับ เปน คน ใหญ่ ว่า กล่าว ใน ข้อ ราชการ. แล จะ ได้ เลือก ตั้ง เจ้าพนักงาน อื่น ต่าง ๆ, ที่ จะ ต้อง การ ใน ที่ ประชุม กัน นั้น. ฝ่าย พวก เร็บรีเซ็นเตทีฟ นั้น, แต่ พวก เดียว ได้ มี อำนาจ, ที่ จะ ฟ้อง หา กล่าว โทษ แก่ คน คน ใด หนึ่ง, ที่ เปน ผู้ ว่า ราชการ ใน เมือง หลวง ได้.

๏ ส่วน ที่ สาม

๏ ข้อ ที่ หนึ่ง. พวก ที่ เรียก ว่า เซนเอก แห่ง เมือง ยูไน ทิษเทศ นั้น, เปน คน ที่ ลิชิศเลเชอ, (คือ ชุนนาง พวก หนึ่ง ที่ เปน พนักงาน, ทำ กฎ หมาย สำรับ หัว เมือง นั้น,) ได้ เลือก ตั้ง ขึ้น เปน เซนเนตอร์, เมือง ละ สอง คน ให้ เปน ชุนนาง ว่า ราชการ ใน ที่ เมืองหลวง ครบ ๖ ปี. พวก เซนเนตอร์ จะ มี โวต คนละ โวตเดียว. (เคือ เมื่อ จะ ใคร รู้ ว่า การ ใด ๆ นั้น เขา จะ ชอบ หฤๅ มิ ชอบ มี สัก กี่ คน, เมื่อ จะ นับ เซนเนตอร์ นั้น ต้อง นับ ทุกคน ๆ ว่า เปน คน หนึ่ง ๆ. อย่า ให้ นับ ซ้ำ เปน สอง ได้.)

๏ ข้อ ที่ สอง. เมื่อ เดิม ที่ พวก เซนเนตอร์ จะ ประชุม กัน นั้น, เขา ต้อง แบ่ง ออก เปน สาม ส่วน เท่า ๆ กัน, นับ เปน พวก ที่ หนึ่ง ที่ สอง ที่ สาม. แต่ พวก หนึ่ง นั้น เมื่อ ครบ สอง ปี แล้ว, จะ เปลี่ยน เซน เนตอร์ ใน พวก ที่ หนึ่ง นั้น ตั้ง ผู้ อื่น แทน. ครั้น ครบ ๔ ปี แล้ว จะ เปลี่ยน พวก ที่ สอง เหมือน กัน. ครั้น ถึง หก ปี แล้ว, ต้อง เปลี่ยน พวก ที่ สาม ด้วย. เพราะ เหตุ นี้ ทุก หัว เมือง ต้อง เลือก เซน เนตอร์ สอง ปี เลือก ที่ หนึ่ง, เสมอ มา ดัง นั้น. ถ้า แม้น เซน เนตอร์ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง, ได้ ออก นอก ราชการ เพราะ เหตุ ใด เหตุ หนึ่ง ก็ ดี, แล พวก ลิชิศเลเชอ ได้ เลิก ไป แล้ว, ฝ่าย เจ้า เมือง จะ ตั้ง คน ให้ เปน เซ็นเนตอร์ แทน เซน เนตอร์ ที่ นอก ราชการ นั้น ก็ ได้, กว่า ลิชิศเลเชอ จะ ประชุม กัน ใหม่. เมื่อ จะ ประชุม ใหม่ นั้น, ลิชิศเลเชอ จะ เลือก ตั้ง เซน เนตอร์ ได้ ตาม ชอบ ใจ.

๏ ข้อ ที่ ๓. ห้าม ว่า มิ ให้ ผู้ ใด ๆ เปน เซ็นเนตอร์, ถ้า มิ ได้ มี อายุ ถึง ๓๐ ปี, แล ที่ มิ ได้ เปน ชาว หัว เมือง อยู่ ใน ทิษ เทศ ครบ ๙ ปี แล้ว, แล ผู้ ที่ เมื่อ ขณะ เขา เลือก นั้น หา ได้ เปน ชาว หัว เมือง นั้น ไม่, แต่ เปน คน ต่าง เมือง.

๏ ข้อ ที่ ๔. ผู้ ที่ เปน ไวซีเปรศซิเดนต์ แห่ง เมือง ยูไน ทิษ เทศ, จะ เปน ผู้ ใหญ่ เหนือ พวก เซ็นเอต. แต่ เมื่อ พวก เซ็น เนต, หมาย การ ใด ๆ จะ นับ ดู ว่า พวก เซ็นเนต, เทน ชอบ ด้วย และ ไม่ เทน ชอบ ด้วย ชี่ คน นั้น, ห้าม อย่า ให้ ไวซีเปรศซี เดนต์ เข้า ใน ที่ นับ กัน เลย, เว้น ไว้ แต่ พวก เซ็นเนต, ทั้ง สอง ฝ่าย จะ นับ เปน เท่า กัน. ถ้า เปน อย่าง นั้น จะ ให้ ไวซีเปรศ ซิเดนต์, เข้า ฝ่าย ข้าง หนึ่ง ตาม ที่ จะ เทน ด้วย, และ จะ นับ ตัว ท่าน ว่า เปน คน หนึ่ง ใน ฝ่าย นั้น ก็ ได้.

๏ ข้อ ที่ ๕. พวก เซนเอ็ศ, ต้อง เลือก ตั้ง ขึ้น ซึ่ง เจ้า พนัก งาน ทั้งหลาย ที่ เขา จะต้องการ, แล เปรศซิเด็นต์ คนหนึ่ง, ที่ จะว่า กล่าว บังคับ แทน ไวซิเปรศซิเด็นต์, เมื่อ ท่าน ไม่ อยู่, ฤๅ เมื่อ ท่าน จะ เลื่อน ที่ ขึ้น เปน เปรศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยูไนติศเทศ.

๏ ข้อ ที่ ๖, พวก เซ็นเอ็ต นั้น, คง มี อำนาท จะ ตัด สิน โทษ แต่ พวก เซ็นเอ็ต นั้น พวก เดียว, คือ โทษ ที่ พวก เร็บรีเซ็น ติติฟ กล่าว มา นั้น. แล เมื่อ จะนั่ง พิภาคษา ความ อยู่, เขา ทั้งหลาย จะต้อง ษาบาล ตัว ว่า, จะทำ การ โดย สุจริต. ครั้น เมื่อ จะ พิภาคษา โทษ ของ เปรศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยูไนติศเทศ นั้น, ท่าน ผู้ เปน ที่ ประกษา การ สัจธรรม ใน แผ่นดิน, จะต้อง เปน ผู้ ใหญ่ ใน การ พิภาคษา, แล จะชี้ ขาดว่า, ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง เปน ผิด แท้ มิได้ นั้น, ถ้า เว้น ไว้ แต่ พวก เซ็นเอ็ต, เมื่อ แบ่ง กัน ออก เปน สาม ส่วน, จะเหน พร้อมใจ กัน สอง ส่วน, จึง จะชี้ ขาด ลง แท้ ได้.

๏ ข้อ ที่ ๗. ความ ชี้ ขาด ผิด เปน แท้ นั้น, พวก เซ็น เอ็ต มี อำ นาท แต่ เพียง จะ ถอด ผู้ ผิด นั้น เสีย, จาก ตำแหน่งที่, แล ห้าม มิให้ อยู่ ใน ที่ ตำแหน่ง ใด ๆ ที่ มี ยศถา ศักดิ์ ฤๅ วางใจ, ภาที่ มี ประโยชน์ ใด ๆ ใต่ ร่มของ เมือง ยูไนติศเทศ. แต่ ผู้ ที่ ทำ ผิด นั้น, ครั้น เมื่อ ถอด เสีย จาก ที่ แล้ว, ผู้ อื่น จะ มา กล่าว โทษ, แล้ว เกาะ ตัว มา พิจารณา พิภาคษา ตัด สิน ตาม กฎหมาย ก็ ได้.

ความ นี้ คง จะ มี ต่อ ไป.

รูป คน บอก เส้น โลหิต ไหล

๏ รูป ภาพ นี้ ก็ เขียน ไว้ ให้ เหน ปรากฏ, ด้วย ว่า จะ สำ แดง ซึ่ง โลหิต แดง ไหล, ออก จาก หัวใจ ไป ทั่ว ทั้ง กาย, แล สำแดง ซึ่ง โลหิต ดำ อัน ไหล กลับ เข้า มา สู่ หัวใจ ดั่ง เก่า. ตัว, ก นั้น, คือ หัวใจ ตั้ง อยู่ ใน ทรวง อก มนุษ เปน ธรรมดา. หัวใจ นั้น ตั้ง อยู่ ข้าง ทร้าย. ปลาย หัวใจ นั้น อยู่ ตรง ซี่โครง ที่ ห้า, นับ แต ซี่โครง ข้าง บน ลง มา. เมื่อ หัวใจ นั้น ดูด โล หิต เข้า ออก, ปลาย หัวใจ นั้น, ก็ งอน ขึ้น ไป เชด สี กับ ซี่โครง ไป มา. ถ้า แล คน จะ เอา มือ ตอ้ง เข้า ที่ ซี่โครง ที่ ห้า, แล สังเกต ดู, ก็ จะ รู้ว่า เต้น ไป มา เหมือน กับ เทพจร, เต้น พร้อม กับ เทพจร. หัว ใจ นั้น มี พังผืด หนา หุ้ม อยู่, แต่ ว่า หุ้ม อยู่ ไม่ ตึง นัก. หัวใจ พังผืด นั้น เหมือน กับ ถุง ใส่ หัวใจ ไว้. ถ้า ผู้ ใด จะ ใคร่ รู้ แน่, ก็ ให้ พิจาณา ดู ซึ่ง หัวใจ สัตว ต่าง ๆ, มี หัวใจ วัว แล หมู เปน ต้น. หัวใจ สัตว เหล่า นั้น, ก็ มี เครื่อง สูบ เข้า สูบ ออก สอง สำรับ. แล โลหิต เดิน ไป มา, แล มี พังผืด หุ้ม ห่อ อยู่ เหมือน มนุษ เหมือน กัน. ใน พังผืด มี น้ำ อย่าง หนึ่ง, ติด อยู่ กับ พังผืด สำรับ ที่ จะให้ หัวใจ นั้น เดิน ไป มา ให้ คล่อง, ไม่ ให้ ผืด คับ กับ พังผืด ได้.

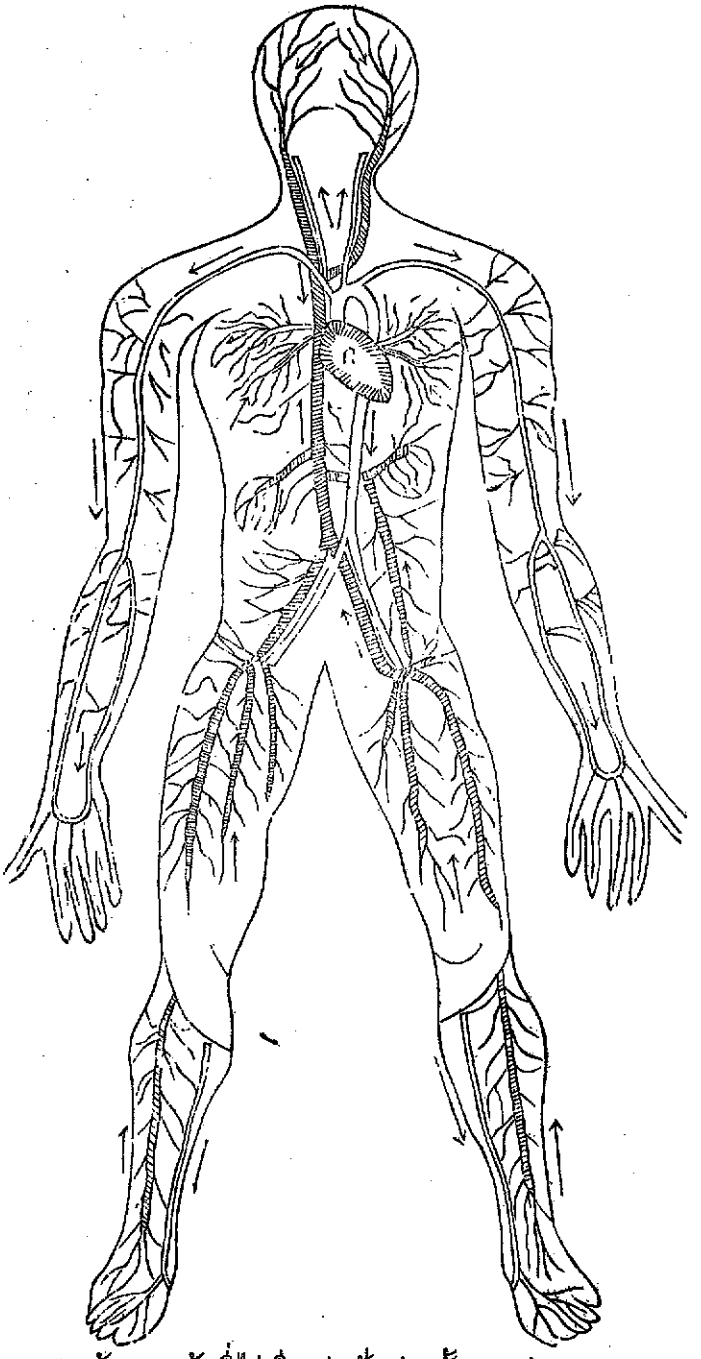

๏ เส้น สอง เส้น ที่ ไม่ ขึด เปน พื้น ปลา นั้น, เปน คลอง โลหิต แดง เดิน ออก จาก หัวใจ ไป ทั่ว ทั้ง กาย. แล มี คลอง

เลก ๆ แตก ออก ไป ทุก แห่ง. ที่ มี เส้น ซึก เปน พั้น ปลา ไป นั้น คือ คลอง โลหิต ดำ กลับ มา แต่ ทั่ว กาย, คืน เข้า ไป สู่ หัว ใจ. เส้น โลหิต แดง ที่ ออก จาก หัว ใจ นั้น, ก็ แตก ออก เปน คลอง ไป ตาม ลำ แขน ซ้าง ทร้าย แล คอ ขวา คลอง หนึ่ง. แล แตก ออก ไป ตาม ลำ คอ ข้าง ทร้าย คลอง หนึ่ง. แล แตก ออก ไป ตาม ลำ แขน ทร้าย คลอง หนึ่ง, แล้ว คลอง โลหิต แดง นั้น, ก็ เลี้ยว ลง มา ตาม กระดูก สัน หลัง คลอง หนึ่ง. ลง มา เกือบ จะ ถึง ก้น กบ แล้ว, ก็ แยก ออก ไป เปน สอง คลอง. ๆ หนึ่ง ลง ไป ตาม ขา ข้าง ทร้าย, คลอง หนึ่ง, แยก ลง ไป ตาม ขา ข้าง ขวา คลอง หนึ่ง. แต่ ทว่า คลอง โลหิต ที่ เดิน ไป ตาม ขา นั้น เดิน ภุก เดิน ไป ตาม ข้าง ขา. แล รูป นี้ เรา จึง เขียน คลอง โลหิต นั้น ไม่ ได้, ด้วย กระดูก ขา นั้น มัน บัง คลอง โลหิต อยู่. คลอง โลหิต นั้น เมื่อ ลง ไป ถึง ต้น ขา แล้ว, ก็ แตก เปน สอง เส้น อยู่, ข้าง หน้า ขา เส้น หนึ่ง, หลัง ขา เส้น หนึ่ง, เหมือน กัน ขา ทั้ง ทร้าย ขวา. คลอง ที่ หลัง ขา นั้น, ครั้น ถึง ข้อ หัว เข่า ข้าง หลัง, ก็ แตก ออก ไป เปน สอง คลอง, ๆ หนึ่ง ลง ไป ตาม หลัง แข้ง, คลอง หนึ่ง ออก มา ตาม หน้า แข้ง, เช่น สำแดง ตาม รูป ภาย ที่ เขียน ไว้ นั้น. คลอง โลหิต แดง ที่ ขึ้น ไป ตาม คอ นั้น, ที่ รูป ภาพ นั้น, สำแดง ไม่ ตลอด ได้, เพราะ กระดูก คาง บัง อยู่. ครั้น ถึง ต้น คาง, ก็ แตก ออก เปน สอง คลอง. คลอง หนึ่ง เดิน ใน กระดูก, เดิน ขึ้น ไป ถึง สมอง ศีศะ. คลอง หนึ่ง เดิน ขึ้น ไป ตาม หมวก หู เดิน ไป ข้าง นอก สมอง, สำรับ เลี้ยง เนื้อ หนัง กระดูก ข้าง นอก ศีศะ. คลอง โลหิต แดง ที่ ลง ไป ตาม ต้น แขน นั้น, ครั้น ถึง ข้อ สอก แล้ว ก็ แยก ออก ไป เปน สอง คลอง. ๆ หนึ่ง ไป ตาม หัว แม่ มือ, คลอง หนึ่ง ไป ตาม นิ้ว ก้อย. ที่ ไป ข้าง หัว แม่ มือ นั้น, เปน ที่ จับ เทพจร ปรากฏ อยู่ ต้น ๆ. ที่ ไป ข้าง นิ้ว ก้อย นั้น ก็ ภุก, จับ เทพจร ไม่ ได้. คลอง โลหิต สอง คลอง นั้น ครั้น ถึง ฝ่า มือ แล้ว, ก็ รวม กัน เข้า เปน คลอง เดียว กัน. แล้ว ก็ แตก ออก ไป เปน คลอง เลก น้อย ตาม นิ้ว มือ ต่าง ต่าง นั้น.

๑ ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย คลอง โลหิต ดำ, ที่ สำแดง ใน รูป ภาพ นั้น ภอ ให้ เหน บ้าง เลก น้อย, ด้วย จะ ให้ รู้ วิธี เลือก นั้น. ต้น เส้น โลหิต ดำ นั้น, บังเกิด ที่ ปลาย เส้น โลหิต แดง. เมื่อ โลหิต แดง เลี้ยง เนื้อ หนัง แล กระดูก เปน ต้น, โลหิต แดง นั้น แบ่ง เปน ส่วน ไป ตาม ที่ แบ่ง แล้ว. ครั้น เหลือ อยู่ นั้น, ก็ กลับ เปน โลหิต ดำ, คืน ไป สู่ หัว ใจ ดัง เก่า, ไป ตาม ทาง อื่น, ไม่ ได้ ไป ตาม ที่ แรก มา นั้น. ทาง ที่ กลับ ไป นั้น คือ คลอง โลหิต ดำ นั้น. คลอง โลหิต ดำ ทั้ง กาย นั้น ก็ เดิน มา รวม กัน เข้า ที่ หัว ใจ ห้อง ข้าง ขวา, แล้ว ก็ ฉีด ไหล ออก จาก ห้อง นั้น, แล้ว ก็ เข้า ไป ใน ปอด ทั้ง ทร้าย ขวา, ถูก ลม หาย ใจ เข้า, รับ เอา อกซุเซ็น ที่ อยู่ ใน ลม นั้น, โลหิต จึ่ง แดง ไป, เพราะ อกซุเซ็น เข้า ด้วย กัน. ครั้น แดง ไป แล้ว, ก็ กลับ ไป สู่ หัว ใจ ห้อง ข้าง ทร้าย. ห้อง นั้น จึ่ง บีบ เข้า ให้ ไหล ออก ตาม คลอง โลหิต แดง เช่น ว่า มา แล้ว นั้น.

๑ ถ้า ผู้ใด สง ไสย ว่า, โลหิต ดำ จะ ไหล ขึ้น ไป จาก ตื่น แล มือ เปน แน่ ฤๅ ไม่, ก็ ให้ เอา ผ้า มา ฉีก เปน เชือก ผูก รัด ที่ ต้น แขน ให้ ตึง, จึ่ง จะ เหน เส้น โลหิต ดำ ที่ อยู่ ภาย นั้น เปล่ง โต ขึ้น, เพราะ เชือก นั้น กัน มิ ให้ โลหิต ดำ ไหล ขึ้น ได้. ถ้า แล แก้ เชือก เสีย, เส้น โลหิต ดำ นั้น ก็ จะ ราย เหมือน ดัง เก่า. ถ้า แล ผูก ตึง นัก, ก็ จะ กั้น โลหิต แดง เสีย ด้วย, เทพจร ที่ มือ ก็ จะ ชีพ ไม่ ปรากฏ, เพราะ โลหิต เดิน ลง มา ตาม คลอง นั้น ก็ ไม่ ได้. คลอง โลหิต แดง นั้น, อยู่ ภุก กว่า โลหิต ดำ. ถ้า ผูก รัด นัก จึ่ง จะ กัน ลง ไป ถึง เส้น โลหิต แดง ก็ จะ ไม่ เดิน. ถ้า แล ผูก ไม่ สู้ ตึง นัก ก็ จะ กัน แต่ คลอง โลหิต ดำ เทา นั้น

๑ ลูก ทนู นั้น, คือ บอก คลอง โลหิต เดิน. ถ้า ลูก ทนู นั้น ไป ทาง ไหน, โลหิต ก็ เดิน ใน คลอง ไป ทาง นั้น เปน ธรรมดา

◎ ผู้ กลัว พุทธสาศนา จะ หมด เร็ว ไป

๑ ด้วย ข้าพเจ้า ผู้ ได้ อ่าน หนังสือ กิมพ์ วิคอะเดอ นี้, ได้ ยิน ท่าน พรรณา เรื่อง ความ เมือง อื่น ๆ, ว่า มี เสรีภาพ เมือง ใหญ่ ๆ, เรี่ย ไร กัน ออก เงิน ส้าง ตึก ใหญ่, ไว้ สำรับ เปน ที่ สอน หนังสือ เลก, แล สอน วิชา การ ต่าง ๆ เปน หลาย แห่ง หลาย ตำบล. เหน เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ แผ่นดิน มาก, ดี กว่า ส้าง วัด วา อาราม. แต่ ได้ ฟัง นี้ แทบ ทุก ครา มา, พิเคราะห์ ดู ความ ของ ท่าน ว่า มา ก็ เหน ว่า เปน ประโยชน์ แก่ แผ่นดิน จริง. แต่ ผู้ ที่ มี ทรัพย์ อยู่ ใน ประเทศ สยาม นี้, ถ้า จะ เรี่ย ไร กัน ออก เงิน ก็ ภอ จะ ทำ ได้ อยู่ ดอก, จะ ลง ทุน เงิน น้อย กว่า ส้าง วัด ๆ หนึ่ง เสีย อีก. แต่ เขา รังเกียด อยู่ ว่า ทุก วัน นี้ พวก ชาว สยาม, ได้ ยิน ได้ ฟัง. การ ต่าง ประเทศ หนา หู เข้า จิตร ใจ ก็ จะ เปลี่ยว ไป เสีย หมด. ถ้า ตั้ง ตึก ใหญ่ ขึ้น หา ครู มา สอน หนังสือ แล วิชา การ ต่าง ๆ ขึ้น

ดัง ว่า แล้ว, ครู นั้น ก็ จะ ไม่ สอน แต่ หนังสือ แล วิชา อย่าง เดียว, ก็ คง จะสอน ทาง สาศนา ที่ ครู นับ ถือ นั้น ด้วย. เดก นั้น โต ใหญ่ ขึ้น, ก็ คง จะถือ ลัทธิ ต่าง ๆ, จาก พุทธสาศนา ไป. ครั้น การ นาน ไป ข้างน่า คน ที่ นับ ถือ พุทธ สาศนา ก็ จะ หมด เรว ไป. เพราะ ดังนั้น จึ่ง ไม่ มี ผู้ ใด ออก เงิน แล ลง ทุน เรี่ย ไร กัน. มิใช่ ว่า คน ที่ มี ทรัพย นั้น, เขา จะกระหนี่ เสีย ดาย ทรัพย นั้น เมื่อ ไร. แต่ ท่าน เจ้าของ หนังสือ พิมพ์ วิคอเตอ, ก็ยังชักโยง ใน เรื่อง ราว หนังสือ พิมพ์, สรรเสริญ แทบ ทุก ฉบับ. ท่าน ก็ ไม่ ได้ว่า ตรง ๆ แต่ เรื่อง ความ, ท่าน เอา ทาง สาศนา เข้า มา ประกับ ร่ำ ไป.

◎ ผู้ ที่ เขียน หนังสือ ข้าง บน นี้, ดู เหมือน จะ ไม่ ชอบ ใจ ฟัง เรื่อง ราว สรรเสริญ เมือง อื่น ๆ, อย่าง ธรรมเนียม ใด ๆ ที่ ไม่ เข้า กัน กับ พุทธสาศนา. จึ่ง เขียน ว่า, "ได้ ยิน ได้ ฟัง การ ต่าง ประเทศ หนา หู เข้า จิตร ใจ ก็ จะ เปลี่ยว ไป เสีย หมด." ข้าพเจ้า มี น้ำใจ รักษ ชาว สยาม ประเทศ, ปรารถนา จะ ให้ ได้ ความ ดี ขึ้น ทุก อย่าง. จึ่ง คัด เอา เรื่อง สรรเสริญ ชาว เมือง บำใบ เขา เรียราย กัน ออก เงิน สร้าง ตึก ใหญ่, ไว้ สำรับ เปน ที่ สั่งสอน หนังสือ เด็ก, แล สอน วิชา การ ต่าง ๆ เปน หลาย แห่ง หลาย ตำบล ดัง นี้, เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ เปน ประโยชน์ แก่ แผ่นดิน ไทย มาก. ข้าพเจ้า คัด ความ สรรเสริญ ฉะนี้ สอง หน สาม หน แต่ เท่า นั้น, ท่าน ยัง กลับ ติ ว่า, "หนา หู เข้า จิตร ใจ ก็ จะ เปลี่ยว ไป เสีย หมด." การ ดัง นี้ ดุจ เด็ก เล็ก ๆ ที่ ชี้ เกียด เล่า หนัง สือ แก่ ครู, เพราะ เหน ว่า, เปน การ "หนา หู เข้า ใน ใจ เปลี่ยว ไป หมด แล้ว." ถึง กระนั้น ก็ ไม่ ควร ที่ พ่อ แม่, แล ครู จะ หยุด คำ สั่งสอน. ถ้า หยุด เสีย เด็ก ก็ คง จะ โง่ ไป ที่ เดียว. ถ้า อุษ่าห์ สั่งสอน, ไม่ ช้า ไม่ นาน เด็ก นั้น ก็ จะ กลับ มี ใจ รักษ คำ สั่ง สอน, แล จะ ได้ มี ความ รู้ มาก ทวี ขึ้น เรว. สม กับ คำ สุภา สิต ว่า, ผู้ ใด มี ความ รู้ น้อย, ก็ จะ อิ่ม ด้วย น้อย นั้น, ก็ ถ้า มี ความ รู้ มาก, คง จะ ปรารถนา ความ รู้ มาก, แล จะอุษ่าห์ อ่าน อุษ่าห์ ฟัง กว่า จะ ได้ มี ปัญญา ดี แท้.

◎ อนึ่ง ผู้ ที่ เขียน หนังสือ ข้าง บน นี้, ติ ข้าพเจ้า ว่า, "ท่าน ก็ ไม่ ได้ว่า โดย ตรง ๆ แต่ เรื่อง ความ, ท่าน ก็ เอา ทาง สาศนา เข้า มา ประกับ ร่ำ ไป." ข้าพเจ้า ขอ ถาม ท่าน สัก คำ หนึ่ง ว่า, ข้อ ไหน เหตุ ไร ที่ ข้าพเจ้า ไม่ ตรง เล่า. ข้าพเจ้า ได้ สัญญา ไว้ ว่า ใน จดหมาย เหตุ บังกอก รีคอเดอ, จะ ไม่ มี เรื่อง ความ เอา ทาง สาศนา เข้า มา ประกับ กัน บ้าง เมื่อ ไร่ เล่า. การ ก็ จำ เปน กล่าว ด้วย สาศนา บ้าง. เพราะ วิไสย ธรรมดา สาศนา ทั้งปวง, ใช่ จะว่า แต่ คริศ สาศนาเมื่อไร, ถ้า เมือง ใด ๆ ก็ ย่อม เข้าใจ ว่า เปน ใหญ่ ยิ่ง. ถ้า จะ มี การ งาน ฤๅ เรื่อง ความ ประการ ใด, ก็ ย่อม เอา สาศนา นั้น เข้า ระคน ปน ด้วย บ้าง. ที่ จะ หลบ หลีก ให้ พ้น สาศนา ที่ เดียว ก็ ยาก นัก. ที่ ข้าพเจ้า ได้ เอา เรื่อง คริศ สาศนา มา ชักโยง ลง ใน เรื่อง จดหมายเหตุ สรรเสริญ แทบ ทุก ฉบับ นั้น, ขอ อไภย โทษ แก่ ท่าน. ถ้า ต่อ ไป ข้าง น่า ข้าพเจ้า "จะ ชักโยง ลง มา อีก" ขอ ท่าน อย่า ได้ ถือ โทษ ข้าพเจ้า เลย. ถ้า พุทธ สาศนา เปน ดี เที่ยง แท้ เหมือน ท่าน ได้ ถือ นั้น, ถึง จะ เปรียบ เทียบ กัน กับ คริศ สาศนา บ้าง, ก็ คง จะ ออก ปรากฏ ว่า ดี แท้. เหมือน เอา เงิน ที่ ดี ที่ แท้ มา เปรียบ กับ เงิน ปลอม, ก็ คง จะ ได้ ที่ สรรเสริญ เปน แท้.

ทอด กะถิน หลวง

◎ ใน เพลา ๑๐ วัน ที่ ล่วง มา นี้, พระ บาท สมเดจ์ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว, ได้ เสดจ์ ไป ทอด พระ กะถิน ทุก วัน. เมื่อ ณวัน พุทธ เดือน ๑๑ แรม หก ค่ำ, เสดจ์ ทาง สถล มารค ทรง ถวาย พระ กะถิน ณวัด จักรวัดดิ์, แล้ว เสดจ์ ไป ตาม ถนน ตลาด สำเพง, ถึง วัด เกาะ แก้ว สิงกา เสดจ์ ประทับ ถวาย พระ กะถิน ณที่ นั่น. แล้ว เสดจ์ เลย ไป ถวาย พระ กะถิน ที่ วัด ประทุม คงคา อีก. แล้ว ก็ เสดจ์ กลับ คืน ยัง พระ ราช วัง.

◎ ครั้น ณะวัน พฤหัศบดี เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ, จึ่ง เสดจ์ ด้วย เรือพระ ที่นั่ง กลไฟ ไป ทาง ชลมารค์, ถึง เมือง สมุท ปราการ ทรง ถวาย พระ กะถิน ตาน ที่ วัด หลวง เหล่า นั้น อีก.

◎ ครั้น ณะวัน ศุกร เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ, ทรง เครื่อง ต้น แล เสดจ์ ออก จาก พระ บรม มหา ราชวัง, ทั้ง พยุห์ บาตรา น่า หลัง, มา ยัง วัด พระ เชตุพน จะ ทรง ถวาย พระ กะถิน. ครั้น เสดจ์ ถึง ซุ้ม ประตู วัด แล้ว, ทรง ประทับ อยู่ ที่ นั้น, พระ ราช ทาน ให้ มิศเตอ ตำขัน ชัก รูป พระฉาย, เมื่อ ขณะ ทรง เครื่อง ต้น ประทับ อยู่ บน พระ ที่นั่ง นั้น. ได้ ยิน ว่า รูป พระฉาย ที่ ชัก นั้น ถูก ตอ้ง งาม ดี พร้อม ตาม พระ ลักษณะ. แล้ว เสดจ์ เข้า ไป ถวาย พระ กะถิน, ประทับ อยู่ ณพระ อุโบสถ ประมาณ สัก ชั่ว โมง เสศ แล้ว กลับ ออก มา, เสดจ์ โดย กระบวน พยุห์ บาตรา น่า หลัง

ไป ยัง วัด ราช บุรณะ, เสดจ์ ประทับ ถวาย พระ กะถิน อยู่ ณ พระ อุโบสถ ประมาณ สัก โมง เสศ, แล้ว เสดจ์ โดย พยุห์ บาตรา น่า หลัง ไป ยัง วัด สุทัศน์ เทพวราราม. ครั้น ถึง จึ่ง เสดจ์ เข้า ไป ใน พระ อุโบสถ, ถวาย ผ้า พระ กะถิน แก่ พระสงฆ์ อัน จำ พรรษา อยู่ ใน พระ อาราม นั้น เสร็จ แล้ว, ก็ เสดจ์ เคลื่อน พยุห์ บาตรา กลับ คืน ยัง พระ บรม มหา ราชวัง ตาม ธรรมเนียม.

◎ ครั้น ถึง ณวัน เสาร์ เดือน ๑๑ แรม ๙ ค่ำ, จึ่ง เสดจ์ ทาง เรือ พระ ที่นั่ง อนันตนาคราช, โดย กระบวน พยุห์ บาตรา น่า หลัง ไป โดย ทาง ชลมารค วิถี ยัง วัด สุวรรณ อาราม แล้ว, ถวาย ผ้า พระ กะถิน แก่ พระสงฆ์, อัน จำ พรรษา อยู่ ใน พระ อาราม นั้น. เสร็จ แล้ว, จึ่ง เสดจ์ ไป ถวาย ผ้า พระ กะถิน แก่ พระสงฆ์ ใน พระ อุโบสถ วัด อรุณ ราช อาราม. เสร็จ แล้ว จึ่ง เคลื่อน กระบวน พยุห์ บาตรา เสดจ์ ไป ยัง วัด หงษ วราราม. เมื่อ พระ บาท สม เดจ์ พระ จอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว ยัง ไม่ ถึง พระ อาราม นั้น, ข้าพเจ้า เจ้า ของ นังสือ นี้, ได้ ภา ภรรยา กับ บุตร ชาย หญิง ไป คอย เฝ้า ได้ ชม พระ บรม โพธิ สมภาร อยู่ ณ ที่ นั้น. ครั้น เรือ พระ ที่นั่ง มา ถึง ที่ ประทับ, ข้าพเจ้า กับ บุตร ภรรยา ก็ ได้ เหน กระบวน พยุห์ บาตรา, ดู เปน ครึ่ง งาม นัก หนา, แล้ว ได้ เหน พระ ราช กุมาร น้อย ๆ ประดับ เครื่อง เพชร์ พลอย ต่าง ๆ, ดู รุ่ง เรือง งาม นัก. แล้ว ท่าน ได้ ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ ข้าพเจ้า ภา บุตร พรรยา เข้า ไป ดู ใน พระ อุโบสถ ใกล้ พระองค์. แล้ว โปรด ให้ ข้าพเจ้า เขียน เรื่อง ราว อะไร ๆ ที่ ข้าพเจ้า ได้ เหน ใน ที่ นั้น. ข้าพเจ้า ขอบ คุณ ที่ พระองค์ ท่าน ได้ โปรด นั้น นักหนา.

◎ เมื่อ ข้าพเจ้า เหน ควร ที่ จะ สรรเสิญ ท่าน ผู้ เปน กระษัตริย์ องค์ ใหญ่ นั้น, เพราะ การ รุ่ง เรือง สำรับ กระษัตริย์ ที่ ได้ ปรากฏ ออก งด งาม ใน วัน นั้น, ข้าพเจ้า จะ ได้ สรรเสิญ การ ที่ ไหว้ พระ พุทธรูป, แล การ ยก ยอ พระพุทธสาศนา นั้น ก็ หามิ ได้ เลย. ความ นี้ ใน หลวง ได้ ทรง ทราบ แล้ว. แต่ ข้าพเจ้า นึก กลัว ว่า, จะ มี ผู้ อื่น ที่ จะ เข้า ใจ ว่า ตัว ข้าพเจ้า มี ใจ ยอม นับถือ พระพุทธสาศนา สัก ครึ่ง หนึ่ง ดอก กระมัง, จึ่ง เข้า ไป ใน พระ อุโบสถ, ดู การ ไหว้ พระ พุทธรูป ทรง ถวาย พระ กระ ถิน. ข้าพเจ้า ยัง มี ใจ ตั้ง มั่น คง อยู่ ใน พระ บัญญัติ ฝ่าย คริศสาศนา นัก. บัญญัติ ใหญ่ เปน ต้น นั้น ห้าม ว่า อย่า ให้ มี พระเจ้า อื่น ต่อ หน้า พระ ยะโฮวา เลย. อย่า กระ ทำ รูป สลัก สำรับ ตัว, ฤๅ สัน ถาน รูป สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด, ซึ่ง มี อยู่ ใน อากาษ เบื้อง บน ก็ ดี, ซึ่ง มี อยู่ ใน น้ำ ใต้ แผ่นดิน ก็ ดี เจ้า อย่า กราบ ไหว้ อย่า ปรนิบัติ แก่ รูป เคารพย ใด ๆ เลย.

◎ บัญญัติ บท นี้ เปน คำ แห่ง พระ ผู้ สร้าง โลกย์ ยัง ทำ สัง ทรง โลกย์ อยู่ ทุก วัน นี้, เปน ผู้ ใหญ่ ยิ่ง ที่ สุด แต่ องค์ เดียว, เปน เจ้า ของ ความ เปน, แล เจ้า ของ ความ ตาย. จึ่ง ไม่ รู้ สิ้น สุด. ผู้ ใด แล เมื่อง ใด ที่ จะ ทำลาย พระ บัญญัติ บท นั้น ต่อ ๆ ไป ไม่ หยุด, เมื่อง นั้น จะ ดี ขึ้น มี ความ สุข จำเริญ นาน ก็ มิ ได้. ข้าพเจ้า มี ใจ รักษ เมื่อง ไทย จริง, ปรารถนา จะ ให้ มี ความ จำเริญ ทุก อย่าง, จึ่ง อาจ ว่า ได้ ซื่อ ๆ ตรง เช่น นี้, ไม่ อยาก พูด เปน คำ พ้อลวง ชาว สยาม ประเทศ เลย.

◎ อนึ่ง การ ที่ ไหว้ รูปเคารพย์ ใช่ ว่า จะ ห้าม แต่ คริศสาศนา ฝ่าย เดียว เมื่อ ไร. ต้น พระพุทธสาศนา ก็ ได้ ห้าม ด้วย. ข้าพเจ้า ได้ อ่าน ใน เรื่อง ราว สมณโคดม เข้า ใจ ว่า ท่าน ไม่ ชอบ ใน การ ที่ ไหว้ รูป เลย, เพราะ รูป เปน ของ อนิจจัง หา ควร จะ ยก เปน ของ ประเสริฐ ไม่.

ตลาด สำเพ็ง

◎ อนึ่ง เมื่อ ณวัน พฤหัศบดี เดือน สิบเอ็ด แรม เจดค่ำ, ข้าพเจ้า ได้ เดิน เที่ยว ดู ตาม ตลาด สามเพ็ง, ได้ เหน ถนน ที่ ซ่ำ รุท ทรุด โทรม, เปน ที่ เดิน ยาก ลำบาก อยู่ แต่ ก่อน นั้น, เหน ได้ ซ่อม แปลง ขึ้น ใหม่ ดี เรียบ ร้อย แล้ว. เปน ไป ทั้งนี้ เพราะ พระบารมี ของ สมเด็จ พระเจ้า แผ่นดิน, ได้ เสด็จ พระราช ดำ เนิน ไป ตาม ท้อง ถนน นั้น, ชน ทั้งหลาย จึ่ง พลอย ได้ ความ สุข ด้วย ดังนี้ แล.

ก่าร ลักโค กะบือ

◎ ข้อ หนึ่ง, แขก เขมร บ้าน ครัว ตั้ง แต่ วัด บรม นิวาศ ออก ไป, ตั้ง กอง สม คบ นัดลง ลักโค กระบือ รับ ซื้อ โค กระบือ, มา ฆ่า เอา เนื้อ ซื้อ ขาย วันละ เก้า ตัว สิบ ตัว. เดือน หนึ่ง ถึง สาม ร้อย เสศ, ปี หนึ่ง ก็ นับ พัน. ไม่ เปน ประโยชน์ กับ บ้าน เมือง เลย. ถ้า ห้าม ปราม เสีย ไม่ ให้ ทำ การ เช่น นี้ ก็จะ เปน ประ โยชน์ กับ บ้าน เมือง. ราษฎร ที่ มี โค กระบือ โดย จะ หาย ถ้า ไม่ ฆ่า เสีย, ก็ คง จะ ติด ตาม ถ่าย ถอน ได้.

◎ การ ขโมย โค กระบือ, ที่ ว่า มา นี้, ผู้ มี ชื่อ เปน ใหญ่ ได้ เขียน มา ให้ ข้าพเจ้า, แล ได้ ขอ ให้ ลง พิมพ์. ข้าพเจ้า เหน ว่า

ระ เปน ความ จริง กระมัง. ชะรอย พวก แขก ที่ ขาย เนื้อ วัว ที่ ตอก ควาย นั้น, ได้ ซื้อ ตัว วัว มา จาก ชโมย ที่ บ้าน เขมร นั้น. บาง ที ผู้ ที่ ซื้อ ตัว วัว ไป ฆ่า เสีย นั้น, ระ ไม่ รู้ ว่า เปน ของ ชโมย. ได้ ยิน ข่าว ว่า ไม่ มี ใคร อาจ กล่าว โทษ คน ร้าย นั้น เลย, เพราะ เขา อาไศรย ร่ม อำนาจ ท่าน ผู้ ใหญ่. เพราะ เหตุ นี้ ผู้ ลักโค กระบือ นั้น, จึง อง อาจ ทำ ตาม ชอบ ใจ ของ ตัว ทุก ๆ วัน.

◎ ข้าพเจ้า มี ความ หวัง ใจ ว่า, ถ้า ใน หลวง ได้ ทราบ ถึง เหตุ ร้าย นี้ แล้ว, ก็ คง จะ มี รับ สั่ง ให้ ชำระ การ นั้น โดย เร็ว, เพราะ ท่าน ประกอบ ด้วย ความ ยุติธรรม์, ประสงฆ์ จะ ให้ ราย ฎร อยู่ เยน์ เปน สุข, ปราษจาก อันตราย. ข้าพเจ้า พิเคราะห์ ดู เหน ว่า การ อาสัจ อาธรรม์ ยัง มี อีก หลาย อย่าง, ที่ ได้ พึ่ง อา ไศรย ร่ม อำนาจ ผู้ ใหญ่ ใน ประเทศ สยาม นี้ เหมือน กัน.

◎ ขอ ให้ ท่าน ทั้งปวง ที่ มี ใจ ซื่อ สัจ แก่ บ้าน เมือง, ได้ กล่าว การ ร้าย ต่าง ๆ ที่ ได้ เหน ให้ ข้าพเจ้า ลง พิมพ์, จะ ได้ เปน ต่าง พระเนตร พระกรรณ์, เพื่อ จะ กล่าว โทษ ผู้ ร้าย. อย่า กลัว ว่า ข้าพเจ้า จะ บอก ให้ อาย ผู้ ร้าย รู้ จัก ชื่อ ของ ท่าน ทั้งหลาย เลย. แต่ ทว่า ต้อง มี หนังสือ ฝาก มา ถึง ข้าพเจ้า, ให้ ข้าพเจ้า รู้ ว่า ความ ผิด นั้น ยังไร, แล คือ ผู้ ใด เปน ผู้ กล่าว โทษ. ข้าพเจ้า จึง จะ ปิด ชื่อ ของ เขา ไว้ มิ ให้ ผู้ ใด รู้.

◎ การ สั่งสอน วิชา ยย่าง ประเทศ ยูรุป

◎ ผู้ ที่ กลัว พุทธสาศนา จะ หมด เร็ว ไป นั้น, มี ใจ สรรเสิญ การ ที่ เรี่ย ราย กัน ออก เงิน สร้าง ตึก ใหญ่ ไว้ สำรับ เปน ที่ สอน หนังสือ เด็ก, แล สอน วิชา การ ต่าง ๆ เปน หลาย แห่ง หลาย ตำ บล, เหน เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ แผ่น ดิน มาก จริง. แต่ ท่าน พิเคราะห์ เหน ว่า, จะ เอา อย่าง ธรรมเนียม นั้น มา ทำ ใน เมือง สยาม ไม่ ได้, เพราะ พุทธสาศนา ขัด ขวาง อยู่ จะ ไม่ ชอบ ด้วย. ถ้า ได้ จัดแจง ตึก ใหญ่ เช่น ว่า มา นั้น, จะ ต้อง หา ครู ใหญ่ สำรับ สอน เด็ก นั้น มา แต่ นอก, เพราะ ใน พุทธสาศนา ไม่ มี คน ที่ ควร จะ ตั้ง เปน ครู ใหญ่ ได้. แล ครู ที่ มา แต่ นอก นั้น คง จะ ไม่ เปน คน นับถือ พุทธสาศนา, "คง จะ สั่ง สอน ใน ทาง สาศนา ที่ ครู นับถือ ด้วย, เด็ก นั้น โต ใหญ่ ขึ้น คง จะ ถือ ลัทธิ ต่าง ๆ จาก พุทธสาศนา ไป, ครั้น การ นาน ไป ข้าง น่า, คน ที่ นับถือ พุทธสาศนา, ก็ จะ หมด เร็ว ไป, เพราะ ดั่ง นั้น ไม่ มี ผู้ ใด ออก เงิน ลง ทุน เรี่ย ราย กัน" เพื่อ จะ ทำ ตึก สำรับ สั่ง สอน เด็ก เลย.

◎ เพราะ คำ ที่ ท่าน ว่า มา นั้น, ข้าพเจ้า เข้า ใจ ความ ของ ท่าน ว่า, ชาว สยาม มี ใจ รัก พุทธสาศนา มาก กว่า รัก ซึ่ง ประโยชน์ ใหญ่ ที่ จะ เกิด เพราะ การ สอน วิชา ต่าง ๆ, เช่น ว่า มา นั้น. แล เข้า ใจ ท่าน ว่า พุทธสาศนา จะ ขัด เรียน ใน ส่วน แห่ง ศิล ประสาท วิชา ต่าง ๆ, ที่ เกิด ใน คริศ สาศนา ไม่ ได้, ดุจ มืด กลาง คืน จะ ตั้ง ตำรง อยู่ ไม่ ได้, เมื่อ ตวัน ขึ้น แล้ว นั้น.

◎ ข้าพเจ้า เหน ด้วย แล้ว, ได้ พิจารณา เอา เมือง ลังกา เปน แบบ อย่าง. เมือง ลังกา นั้น เปน ต้น พุทธสาศนา. ครั้ง ก่อน พุทธสาศนา ขัดเรียน ใน ที่ นั่น นัก. แต่ เมื่อ มี คน มา แต่ ประเทศ คริศ สาศนา, มา ตั้ง สำนักนี้ สั่ง สอน เด็ก ให้ รู้ วิชา การ ต่าง ๆ มาก มาย, ฝ่าย พุทธสาศนา ก็ เสื่อม หมด เร็ว ไป, เปน เหมือน ท่าน ได้ ว่า นั้น จริง.

◎ แล ควร ที่ จะ ถาม ท่าน ว่า, เหตุ อัน ใด จึง เปน ไป ดั่ง นั้น. มิ ใช่ เพราะ พุทธสาศนา จะ ทน สว่าง ไม่ ได้ ฤๅ. ถ้า พุทธสาศนา เปน ดี ยิ่ง เหมือน พวก ไทย ถือ นั้น, ทำ ไม จึง มิ ได้ ชอบ แก่ สว่าง ต่าง ๆ เล่า. ทำ ไม ไม่ ได้ บังเกิด ครู ใหญ่ รู้ วิชา มาก เหมือน ครู ที่ เกิด ใน ประเทศ ยูรุป เล่า. ถ้า จะ สืบ หา ทั่ว ไป ใน เมือง พม่า เมือง จีน แล เมือง สยาม, ที่ พุทธสาศนา ได้ ขัดเรียน เปน ใหญ่ ยิ่ง นั้น, ก็ ที่ ไหน จะ ภบปะ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง, ที่ ได้ ประกอบ ด้วย วิชา ความ รู้ มาก, ผู้ ควร จะ สรรเสิญ ว่า เปน เอก, แล สนัด ใน ภาษา ต่าง ๆ แล ใน วิชา คิด เลข, แล สนัด ทาง ที่ จะ รู้ วิชา ดู ดวง อาทิตย แล ดาว ทั้งปวง, แล วิชา ความ รู้ ใน รูป คน แล สัตว์ ทั้งหลาย, แล สันทัด ใน การ ที่ ทำ สรพสิ่ง ทั้งปวง อัน ทำ ด้วย ไม้, แล เหล็ก แล เงิน แล ทอง เปน ต้น, ให้ เปน อย่าง ใหม่ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน เล่า. ถ้า พุทธสาศนา เปน ดี เปน เอก จริง ไซ้, ทำ ไม ไม่ ได้ บังเกิด เมือง งาม เช่น แขก เหมือน ที่ มี ใน แว่น แคว้น คริศสาศนา เล่า. ท่าน จะ ตอบ คำ ถาม เหล่า นี้ ประการ ใด. มิ ต้อง ยอม ว่า สว่าง เกิด ขึ้น เพราะ คริศสาศนา มาก กว่า พุทธสาศนา แท้ ฤๅ. ถ้า การ เปน ดั่ง นั้น เหตุ ผล ประการ ใด พวก ไทย ก็ ยัง กำลัง รัก ใน พุทธสาศนา มาก ตั้ง ใจ บ่ ยั้ง กัน ว่า, จะ ไม่ ให้ เสื่อม หมด เร็ว ไป เล่า. ถ้า การ เปน ดั่ง นั้น มิ ควร ที่ จะ ว่า ไทย รัก มืด มาก กว่า สว่าง ฤๅ, จึง ข้าว นาย ขุนนาง ผู้ มี เงิน, ไม่ ออก เงิน

ลง คุน เรีย ราย กัน, เพื่อ จะ ได้ ให้ ครู ชาติ ยูโรบ มา สั่ง สอน กุลบุตร ตาม อย่าง แขก ที่ เมือง บำไบ นั้นฤๅ. แม้น พุทธสาศนา จะ หมด เร็ว ไป ใน สว่าง สำนักนี้ สั่ง สอน วิชา อย่าง ธรรมนียม ยูรบ. เช่นท่าน ว่า นั้น, ก็ มิ ควร ที่ จะ เปรียบ ความว่า, ดุจ ดั่ง ไต้ จะ สูญ เร็ว ใน สว่าง แห่ง ดวง อาทิตย ฤๅ. แล เมื่อ ดวง อาทิตย ขึ้น มา แล้ว, จะ ตอ้ง การ จุด ไต้ ให้ สว่าง ฤๅ.

◎ ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ ถาม ท่าน อีก สัก สอง สาม ข้อ. ถ้า ครู ใหญ่ ใน พุทธสาศนา จะ ออก ไป ถึง ประเทศ ยูรบ, เข้า ไป ใน สำนักนี้ ตั้ง เป่น ครู สั่ง สอน กลบุตร์ ทั้งหลาย, ท่าน จะ นึก ว่า คริศสาศนา จะ หมก เร็ว ไป เพราะ เหต ฤๅ. บ้าน เมือง ที่ ได้ ทั้ง คริศสาศนา เพราะ เหน แก่ พุทธสาศนา ที่ ไหน มี. ถ้า แม้น ครู ใน พุทธสาศนา นับ เป่น พัน, ออก ไป เที่ยว สำแดง พุทธสาศนา ใน ประเทศ ยูรบ, อัน มี สว่าง กล้า นั้น คง สูญ ไป เหมือน เที่ยร ใน กลาง วัน. ถึง จะ มี คน เข้า เป่น สิษ บ้าง ก็ จะ น้อย นัก, ไม่ ภอ ที่ จะ เปลี่ยน ชนบ ทำเนียม คริศสาศนา ได้. คง จะ เป่น ดั่ง นั้น เพราะ ข้อ สำคัญ พยาน ใน พุทธสาศนา น้อย นัก, แล ที่ มี นั้น ไม่ อาจยามาก ทน สว่าง แห่ง คริศสาศนา ได้. ครั้ง ก่อน นั้น พุทธสาศนา แผ่ ออก จาก เมือง ลังกา ไป, มี อำนาจ เปลี่ยน สาศนา หลาย เมือง ก็ จริง, แต่ เป่น ดั่ง นั้น เพราะ ชาว เมือง เหล่า นั้น กำลัง จม ใน มืด, ความรู้ มี แต่ น้อย, จึง หา ได้ ตรึก ตรอง ใน สาศนา ละเอียด ไม่. เขา รับ เชื่อ ง่าย เพราะ เป่น คำ สั่ง สอน อย่าง ปลาด ๆ แต่ เท่า นั้น.

ข่าว มา แต่ เมือง จีน

◎ ณ เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ, เรือ กล ไฟ อเมริกา ชื่อ ซวานา ดา, กับตัน เซน ได้ แล่น ออก จาก เมือง เซียงไฮ้, เมื่อ ณ เดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ. ครั้น ณวัน เสาร์ เดือน ๑๑ ขึ้น สาม ค่ำ ก็ ได้ ภบ เรือ บากสยาม ชื่อ เดินหมาก ทอดอยู่ ใน ร่วาง, ที่ ชื่อ คันทันแลทังชู ซัย, ถูก ลม พยุห์ เสา กะโดง น่า หลัง หัก, แต่ เสา กลาง นั้น หัก ขึ้น ยอด. ฝ่าย กับตัน เรือ ไฟ ถาม กับตัน เรือ บาก สยาม ว่า, จะ ตอ้ง การ อะไร บ้าง, ฤๅ จะ ตอ้ง การ ให้ เรา ไป ชว่ย จง บอก เถิด. เขา ตอบ ว่า, คอบ คุณ แล้ว, แต่ หา ต้อง การ สิ่ง ใด ไม่. จะ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ แล้ว จะ แล่น ไป ฮองกง ดอก.

ราคา สินค้า ที่ เมือง ฮ่องกง

◎ คิดเป่น หาบละ

◎ ณวัน พุท เดือน สิบเอ็ด ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก.

◎ เข้า สาน บังกลา ๒ เหรียน ๕๕ เซ็นต์, แล ๓ เหรียน ถ้วน. ◎ เข้ กล้อง สยาม ๒ เหรียน ๒๕ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๓๐ เซ็นต์. ◎ เข้ อย่าง กลาง ๒ เหรียน ๓๕ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. ◎ เข้ ขาว ๒ เหรียน ๗๐ เซ็นต์, แล ๒ เหรียน ๘๐ เซ็นต์. ◎ เข้ เมือง ไส้ ง่อน ๒ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. ◎ เข้ มนิลา หาบละ ๒ หรียน ๕๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์. ◎ เข้ ขาว เมือง ยางกุง หาบละ ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. ◎ เข้ กล้อง หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์. แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์.

◎ เข้ ที่ เมือง ไซ่มุย เข้ อย่าง กุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้ ที่ บังกลา หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์.

◎ เข้ ที่ เมือง เสียงไฮ้. เข้ กล้อง กรุง เทพฯ หาบละ ๒ เหรียน ๑๓ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๔๗ เซนต์

◎ เข้ ขาว หาบละ ๒ เหรียน ๖๓ เซ็นต์ แล ๒ เหรียน ๗๕ เซ็นต์.

◎ ราคา เข้ ที่ นิ่งโป. เข้ บังกลา หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์ แล ๓ เหรียน ๘๕ เซ็นต์. ◎ เข้ ขาว สยาม หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์ แล ๓ เหรียน ๒๕ เซ็นต์. ◎ เข้ กล้อง หาบละ ๒ เหรียน ๗๐ เซ็นต์ แล ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์. ◎ เข้ กล้อง ไซ่ ง่อน หาบละ ๒ เหรียน ๗๐ เซ็นต์ แล ๒ เหรียน ๘๐ เซ็นต์. ◎ เข้ กล้อง มนิลา หาบละ ๒ เหรียน ๖๐ เซ็นต์ แล ๒ เหรียน ๘๐ เซ็นต์. ◎ เข้ ขาว ย่างกุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์ แล ๓ เหรียน ๒๐ เซ็นต์.

◎ ราคา เมือง ที่ ซัวเทา, เข้ ขาว ที่ ๑ หาบละ ๓ เหรียน ๕ เซ็นต์, ที่ สอง หาบละ ๒ เหรียน ๘๕ เซ็นต์. ◎ เข้ ขาว ยางกุ้ง ที่ ๑ หาบ ละ ๒ เหรียน ๙๐ เซ็นต์, ที่ สอง ๒ เหรียน ๖๕ เซ็นต์. เข้ ไซ่ง่อน หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๖ เซ็นต์.

น้ำตาน ทราย

◎ น้ำ ตาล ทราย ที่ เมือง ฮ่องกง, ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๘ เหรียน ๕๐ เซ็นต์ แล ๘ เหรียน ๘๐ เซ็นต์. ที่ สอง ๘ เหรียน ๑๐ เซ็นต์. แล ๘ เหรียน ๓๐ เซ็นต์. ที่ สาม ๗ เหรียน ๗๐ เซ็นต์ แล ๗

เหรียน ๙๐ เซ็น ◎ น้ำตาลแดง เมื่อง กวางตุ้ง ทบ ละ ๕ เหรียน ๓๑ เซ็นต์แล ๕ เหรียน ๔๐ เซ็นต์.

ราคา ผื้น

◎ ผื้น ที่ เมื่อง ฮองกง, อย่าง ที่เรียก ว่า ปั๎ตนา ใหม่ หีบ ละ ๖๕๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก บินาเรศ ใหม่ หีบ ละ ๖๒๒ กับ ๕๐ เซ็นต์. อย่าง ที่ เรียกว่า มันละวา หีบ ละ ๘๖๕ เหรียน.

◎ วัน เฉลิม พระชนม์ พรรษา

◎ เมื่อ ณวัน พุท เดือน สิบเอด แรม ๑๓ ค่ำ, เปน วัน ที่ ได้ ทรง ฉลิม พระชันษา, ใน พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้า อยู่หัว ครบ ๖๑ ปี, เปน วัน ที่ ๓ ปี ที่ ๖๒. ได้ ทรง พระกรุณา โปรด ให้ เชิญ พวก กงสุล ต่าง ประเทษ, เข้าไป รับ พระ ราชทาน ของ เลี้ยง ณ พระ ราชวัง. ฝ่าย พวก มิศชันเอรี, กับ พวก นาย ห้าง นั้น, ได้ทรง โปรด ให้ เชิญ เข้าไป รับ พระ ราชทาน ของ เลี้ยง เมื่อ เวลา เช้า, ณวัน ประหัศ เดือน สิบเอด แรม ๑๓ ค่ำ. ข้าพเจ้าได้ถูก เชิญ ด้วย, หา ได้ ไปไม่, เพราะ มี ธุระ จัด แรง หนังสือ จด หมาย เหตุ ใบ นี้, ให้ ออก ตาม ที่ ได้ กำหนด ไว้ นั้น. ใน หลวง ไม่ ได้ เชิญ ให้ พวก กงสุล, แล มิศชันเอรี, แล พวก นาย ห้าง, ไป รับ พระราชทาน พร้อม กัน เหมือน อย่าง เคย มา แต่ ก่อน ไม่, เพราะ เมื่อ ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นี้, กงสุล อังกฤษ แล กงสุล ฝรั่งเศศ, ถือ ตัว เกิน นัก จึง ทูล ใน หลวง เปน ใจ ความ ว่า, ฝ่าย ข้าพเจ้า ทั้งสอง เปน กงสุล เมื่อง เอก, หา ควร จะ นั่ง รับ พระราชทาน รวม ปน กับ ผู้อื่น ไม่. ขอ ได้ ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ มี โตะ ฝ่าย พวก กงสุล ต่าง หาก. จึง ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ ตั้ง โตะ ขึ้น ใน ห้อง เดียว กัน นั้น, จัด เปน สาม โตะ ๆ หนึ่ง สำรับ กงสุล, โตะ หนึ่ง, สำรับ พวก นาย หลวง, โตะ หนึ่ง สำรับ พวก มิศชันเอรี แล นาย ห้าง.

◎ เมื่อ นั่ง ลง จะรับ พระราชทาน นั้น, พวก นาย ห้าง เหน ว่า ใน หลวง ได้ ทรง โปรด กงสุล เดิน ประมาณ, ดู เหมือน จะ ถูก หมิ่น พวก นาย ห้าง, แล ผิด จาก ทำเนียม ประเทศ ยุรย นัก. เพราะ ทำเนียม ประเทศ ยุรย นั้น, เมื่อ เข้า นาย ได้ เชิญ เข้า ไป กิน โตะ ด้วย กัน นั้น, ที่ จะได้ แบ่ง ออก เปน ๒ เปน ๓ พวก, ให้ นั่ง โตะ พวกละ ต่าง ๆ กัน หา มิได้. พวก นาย ห้าง ได้ เหน ดัง นั้น ก็ หา รับ พระราชทาน ไม่. พร้อม ใจ กัน ลุก ขึ้น เดิน ออก จาก พระราชวัง. ใน หลวง ทอด พระเนตร เหน ดัง นั้น, จึง ทรัษ ถาม กงสุล อังกฤษ ว่า, เหตุ ใด เขา จึง ไป. เมื่อ ได้ ทรง ทราบ เหตุ นั้น แล้ว, ดู เหมือน ไม่ สบาย พระ ไทย เลย. ด้วย ดัง พระ ไทย หมาย ว่า, จะ โปรด ให้ สาม จำพวก นี้ มี ความ สบาย มาก กว่า แต่ ก่อน. แล้ มิได้ สม กับ น้ำ พระ ไทย เพราะ ตาม คำ กงสุล อังกฤษ แล ฝรั่งเศศ ทูล ขอ นั้น. ข้าพเจ้า เหน ว่า ไม่ ควร ผู้ใด จะติ ใน หลวง เพราะ การ นั้น เลย. ใน หลวงได้ ทราย ว่า กงสุล รู้ จัก ขนบ ทำเนียม ชาว ยุรย ดี แล้ว, จึง เข้า พระ ไทย ว่า เขา ทูล ขอ นั้น จะ ถูก ต้อง ทำเนียม ยุรย, ถ้า ถูก ต้อง แล้ว หา ใคร จะติ ไม่ ได้.

◎ อนึ่ง ใน วัน ที่ ๒ ปี ใหม่ นี้, ข้าพเจ้า บังคม มา ยัง ฝ่า พระบาท สมเดจ์ พระจอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว, ด้วย ขอ ให้ จำเริญ พระ ชันษา สืบ ไป เปน หลาย ปี. แล ขอ ให้ เมื่อง สยาม จำเริญ ใน ความ ดี ทั้งปวง, ที่ จะ ให้ เมื่อง ตั้ง ดำรงค์ อยู่เปน นิจ เทิญ.

◎ มี คน หลาย คน มา ถวม เข้าพเจ้า ว่า พระ เจ้า นอ้ง ยา เธอ กรมหลวงวงษา ธิราชสนิท มิได้ เกี่ยว ข่อง ใน เรื่อง จด หมาย เหตุ บ้าง ฤๅ เหตุ เช่น นี้ ข้าพเจ้า จะ บอก ให้ คน ทั้ง ปวง รู้ แน่ ว่า ท่าน มิได้ เอา เปน ธุระ มา หลาย เดือน แล้ว แต่ใน เรื่อง จด หมาย ที่ ออก ทุก ๆ ครั้ง นั้น ท่าน หา ได้ รู้ ไม่ ว่า ออก แล้ว ได้ เอา ไป ถวาย เมื่อ ใด ท่าน จึง ได้ รู้ เมื่อ นั้น.

◎ จด หมาย คราว นี้ ได้ ออก ช้า ไป เพราะ คอย เหตุ ที่ เรือ เข้า พระยา จะ เข้า มา หมาย ว่า จะ ได้ ข่าว ใหม่ อีก เปน สำคัญ แต่ ได้ บ้าง เลก น้อย.

◎ บางกอก ตอกกำปนี่ คือ เข้า ของ อู่ ใหม่

◎ อู่ แห้ง นี้ ผึง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, ช่วย พิจารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทษ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ปตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เร็ว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำบั้น เล็ก กำบั้น ใหญ่ จะ จอด อาไศร อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน

ทุกเวลาไม่เช่นอันตรายเลย. และมีเครื่องจักสำรับยกเสากะโดง, และม่อน้ำสำรับกลไฟแรงแรงนัก. อู่นั้นพร้อมด้วยเครื่องสูบไปด้วยกำลังกลไฟ. มีแรงมากเพื่อจะได้สูบน้ำให้ออกได้โดยเร็วได้, ไม่ว่าน้ำขึ้นน้ำลง. พร้อมด้วยเครื่องใช้ในการทำเรือใบและเรือกล. และการนั้นมีนายที่เปนชาติยูรบ, ได้เคยทำการเช่นนั้นหลายปี, จึงชำนาญในการเหล่านี้ทุกอย่าง.

๏ และลูกช้างสำรับอู่นั้นเปนคนเลือกมาแต่ช่องกงและวัมปูทั้งนั้น, เปนคนชำนาญในการนั้น. ๏ พวกกำปะนีแห่งอู่นั้น, ปรารถนาที่จะให้คนทั้งหลายพิเคราห์ดูว่า, อู่นี้ตั้งอยู่ที่มีไม้สักบริบูรณ์และถูกด้วย. ๏ อนึ่งอู่นี้มีจักรเลื่อยไม้, เพื่อจะได้การเร็ว. หมอนที่รองเรือสูงสี่ฟุต, และจะชักออกเมื่อใดก็ชักได้โดยสดวก, ไม่ต้องเสียอะไรในการเปลี่ยนหมอนนั้น.

๏ อนึ่งพวกกำปะนีแห่งอู่นั้น, จะรับธุระคิดในการที่จะต้องลงทุนซ่อมแปลงเรือ, และจะรับเหมาเอาการนั้น, เรือไม้ก็ดีเรือเหล็กก็ดี, และจะรับต่อเรือใบเรือกลไฟฤๅการใดๆที่ในการช่างต่อเรือซ่อมแปลงเรือ. ๏ ไม้และเหล็กและของอื่นๆที่จะต้องซื้อนั้น, เราจะขายให้ตามราคาตลาดกรุงเทพนี้. ๏ อนึ่งเรือทั้งหลายที่จะเข้าอู่นั้น, จะมำออกที่ทุ่นแห่งกำปะนีฤๅที่เรือนนอกอู่นั้น, ไม่ต้องเสียเงินกว่าผู้ที่เปนนายการจะสั่งให้เลื่อนออกจากที่นั้นเมื่อใด.

๏ อนึ่งกปิตันแห่งเรือทั้งหลาย, เมื่อจะออกจากอู่นั้น, ต้องเขียนชื่อตัวลงที่บาญชีแห่งนายอู่นั้นเสียก่อนจึงออกได้. ๏ อนึ่งแต่บัญดาหนังสือ, ที่จะฝากมาถึงอู่นั้น, ต้องฝากไปถึงกะปิตันยอนยุชกว่าจะได้เปลี่ยนอย่างนั้น, บัดนี้กะปิตันยุชเปนนายกองนั้น, เปนเจ้ากระทรวงในการที่จะใช้เงินเกบเงินแต่ผู้เดียว.

นายช่างต่างๆ

๏ ผู้ที่จดชื่อที่สุดท้ายหนังสือนี้, เคยทำการช่างในประเทษยูรบมาหลายปี, คือเปนช่างจักร, ช่างเอนซินเนีย, และเคยชำนาญในการทำแผนที่, และการคิดราคาเครื่องจักรต่างๆ, และได้รับการตั้งและซ่อมแปลงม่อน้ำกลไฟ, และจักรหีบอ้อย, และเครื่องไฮโดรเอกซ์แตรกตอสำรับให้น้ำตาลแห้งเร็ว. และเครื่องจักรยี่เข่ง, และเครื่องจักรเลื่อยไม้, และเครื่องหีบน้ำมันมพร้าว. และเครื่องจักรสำรับกวาดถนน, และเงินและทองแดง, และเครื่องอัฐชื่อไฮดรอลิกเปรศซ์, และตะภานเหล็ก, เครื่องเหล็กสำรับยกของที่ตะภานกำปั่น, และจักรน้ำ, และเครื่องสำรับจักรต่างๆ, และการใส่พื้นจักรใหญ่, และจักรสำรับสูบน้ำขึ้นบนพื้นนา, และการช่างอื่นต่างๆ.

๏ ข้าพเจ้าขอแจ้งมาถึงเจ้าของเรือกลไฟ, และจักรยิเข้า, และจักรหีบอ้อย, และผู้อื่นๆทั้งปวงว่า, ข้าพเจ้าพร้อมใจจะรับเอาการที่ว่ามาแล้วในหนังสือนี้. ถ้าผู้ใดๆปรารถนามาหาข้าพเจ้าโดยการนี้, ขอเชิญท่านมาหาข้าพเจ้าที่อู่ใหม่ตำบลบ้านดอกควายในแขวงกรุงเทพนี้, ให้มาในระหว่างเวลาสี่โมงเช้า, และสี่โมงบ่าย.

โรงพิมพ์

๏ โรงพิมพ์ที่ได้ตีหนังสือจดหมายเหตุนี้, ตั้งอยู่ที่วัดปอมปากคลองบางกอกใหญ่, หลังวังกรมหลวงวงษาธิราชสนิท. ถ้าผู้ใดๆปรารถนาจะให้ตีพิมพ์หนังสือไทย, ฤๅหนังสืออังกฤษ, จะเปนเนื้อความมากน้อยประการใด, ขอเชิญท่านมาพูดกับข้าพเจ้าๆปรารถนาจะรับจ้างตีพิมพ์หนังสือต่างๆ ราคาค่าจ้างนั้น, จะรับให้ถูกกว่าแต่ก่อนมาก. ถ้าฎีกาต่างๆกว้างยาวเท่าแผ่นกระดาษน้ำชม, ถ้าตีเต็มหน้าจ้างหนึ่ง, ถ้าต้องการแต่พันหนึ่ง, จะคิดเอาราคาพันแผ่น๒๐ บาท. ถ้าต้องการหลายพัน, จะเอาราคาแต่พันละ๑๕ บาทเท่านั้น. อนึ่งหนังสืออังกฤษที่เรียกว่า, โยคโนฎนั้น, เปนหนังสือจดหมายสำรับที่นายห้างฝากสินค้าบันทุกไปลงกำปั่นนั้น, ๑๐๐ แผ่นเปนราคา๕ บาท. อนึ่งหนังสือที่เรียกว่า, เอ็นเตีร์และซิบบิงบิล, ถ้าจะเอาแต่๓๐๐ก็เปน๑๐๐ละ๔ บาท, ถ้าเอาถึง๑๐๐๐เปน๑๐๐ละกึ่งตำลึง. อนึ่งหนังสือบิลเลดิง, ถ้าเอาแต่๓๐๐เปน๑๐๐ละ๕ บาท. ถ้าต้องการถึง๑๐๐๐จะเอา๑๐๐ละ๑๐สลึง. อนึ่งถ้าเปนหนังสือภาคเปน๑๐๐ละ๕ บาท.

๏ การผูกหนังสือเปนเล่ม. ฯ

๏ อนึ่งการที่ผูกหนังสือเปนเล่มสมุทอังกฤษ, เท่ากับกดหมายที่ขายอยู่ทุกวันนี้, ถ้าหุ้มหนังลวันเปนเล่มละกึ่งตำลึง. ถ้าขลิบหนังเปนเล่มละ๖สลึง, ถ้าเอามากกว่า๑๐เล่มขึ้นไป, ก็จะลดราคาเอาแต่เล่มละบาท. ถ้าเปนเล่ม

เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แล ใหญ่ ภอ สม ควร.

◎การแปล หนังสือ. ฯ

๑ คำ ไทย ๆ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า รวบ คำ เปน ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร ภอ ตก ลง กัน ได้.

◎ หนังสือ ขาย. ฯะ

๑ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัด พูด คำ อังกฤษ ขบ ละ ๘ สลึง. แล หนังสือ จินดามะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุท ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา ขบ ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุดไทย, ทำ เปน สอง เล่ม อังกฤษ, ขาย ขบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ผ่ รังเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาศ สมุดเปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละบาท บ้าง, เล่มละสองสลึง บ้าง, เฟื้อง หนึ่งบ้าง, หลาย อย่าง ต่าง ๆ. เชิญ ท่าน ทั้งหลาย มา หา ข้าพเจ้า ที่ โรงพิมพ์ ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเล นั้น เทอญ.

◎ ไก่ ตัว ภู่ กับ เพชร ฯะ

◎ อยู่ มา มี ชาย ผู้ หนึ่ง มี เพชร เม็ด หนึ่ง เท่า ผล เข้า โภช สาลี, ชาย นั้น ถือ ไป ตก เสีย แห่ง ใด ไม่ รู้ ที่. ภาย หลัง มี ไก่ ตัว ภู่ ภล ฝูง ไก่ ไป เที่ยว คุ้ย เขี่ย หา อาหาร. ครั้น คุย มา ถึง ที่ เพชร หาย นั้น, ก็ ได้ เห็น เพชร เม็ด นั้น มี แสง สว่าง รุ่ง เรือง. ไก่ นั้น นึก ว่า เพชร นี้ จะ มี ประโยชน์ อะไร แก่ เรา เล่า, ถึง ถู งาม ก็ จริง, แต่ กิน มิ ได้. จึง สันนิศ ฐาน ว่า, เรา ไม่ ชอบ. แต่ สัตว อื่น จะ นับ ถือ ว่า เปน ดี ดอก กระมัง. ตัว เรา ไม่ ต้อง การ แล้ว, ชั่ง มัน เถิด. เรา เห็น ว่า เข้า เปลือก เม็ด เดียว ก็ จะ ดี กว่า เพชร ทั้ง ป่วง ใน โลกย์ อย่าง นี้ อีก.

◎ คุณ นี้ แล มนุษย์ ผู้ ยัง รู้ น้อย ถึง ไม่ รู้ ที่ จัก กำหนด ของ ดี ของ ชั่ว มัก ดูหมิ่น ดูถูก ของ ประเสริฐ.

เรือ สยาม ค้าง ที่ อยู่ เมือง จีน

◎ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ชีฟู, แต่ ณ เดือน ๑๐ ขึ้น ๓ ค่ำ. คือ ไว เคานท์ กันนิง ๑ นอติมัน ๑ ไดรัต ๑ กรนเตศ ๑ กวินออฟอิงลันด์ ๓ กองเกอรอ ๑ ญูน พัดธิน ๑ ญูอน ใจ ๑ เอมิดอกลัศ ๑ มิวิดีอัน ๑ เอมอย ๑ ซี แมน ไบรด์ ๑ เซนเอดอ ๑ ปรินเซศ รับพี ๑ โซยาก พีศ ๑. ฯะ

◎ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ฮองกง, แต่ ณ เดือน ๑๑ ขึ้น ๗ ค่ำ. คือ คัศ ๑ แกศเตล ๑ โกไลอา ๑ คำราย ๑ คิมฮองไท ๑ เมรีรอศ ๑ มิวิดีอัน ๑ มูลไลต์ ๑ โอเรศติช์ ๑ ปรินเซศ รับพี ๑ ซีฟอด ๑ ซี แมน ไบรด์ ๑ ชูติงศตา ๑ วอลเตอ ๑ ยังไทเฮง ๑. ฯะ

◎ ที่ ค้าง อยู่ เมือง ฟอเตา, ณ เดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ. คือ แคน ตอน ๑ ไทงอน ๑. ฯะ

◎ ค้าง อยู่ ที่ เมือง เซี่องไฮ, คือ ยักซิง ๑ ปาเรดอน ๑ วา บิด ๑ ชูติงศตา ๑ เซนต์ซอศ ๑ ไตลง ๑. ฯะ

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปตัน ชื่อ ไร	ตี่ ตอน	เรือ อัไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๑ แรม ค่ำ ๑	บินเตล. ซี. ทิโมร์	เปน จีน	๑๑๐	บาก ซอลันต์	สิงคโปร์
แรม ๕ ค่ำ	ดะวิปเปล	แลนซี่	๔๕๐	บากปรอเซีย	จันทะบูน
๑๓ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ดัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปตัน ชื่อ ไร	ตี่ ตอน	เรือ อัไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ	เจ้า พระยา	ออร์ดัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์
แรม ค่ำ ๑	เวซี่ออร์ซี	ซิมซัน	๓๘๙	ซิบ สยาม	ฮองกง
๙ ค่ำ	ระดามา			บากอังกฤษ	ฮองกง

◎ หนังสือสำแดงการ

ที่ ะทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียกว่า บางกอกรีคอเดอ ต่อไป.

◎ ตั้ง แต่ นี้ ไป ะไม่ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เปนภาษา อังกฤษ นั้น ต่อไป. แต่ ะให้ ดี ต่างหาก, เปน สี่ ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เปน อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, ะ รู้ ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้าน เมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลประสาตร วิชา การ ต่าง ๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ลอ้ม รอบ. แล ะคัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง ยัด เดเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง บีแนง, เมือง พม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำใบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา. ะคัดเอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมายเหตุเหล่านั้น, ซึ่ง ะ เปน ประโยชน์ แก่ ผู้ใด ๆ ที่ อ่าน. เข้า ของ บางกอกรีคอเดอ, ะเอาใจใส่, เพื่อ ะให้ หนังสือ จด หมายเหตุ นั้น, เปน ของ ดี ยั่ง ยืน มั่น คง, เปน ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม ะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้จำเริญ ดี ขึ้น.

◎ หนังสือ จด หมายเหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ ะได้ หา เหตุต่าง ๆ เปน สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้งปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น ะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง บีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้อ่าน นี้ ะ มี ชอบ ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละ สอง หน ฤๅ, แล ะคิด เสีย ตาย เงิน ค่า จ้าง ที่ ะให้ เขา ปี ละ ห้า บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอกรีคอเดอ นี้, ะมา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้งหลาย เดือน ละสอง ครั้ง, ะบอก เปน ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอกรีคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เข้า ของ บางกอกรีคอเดอ, ๆ จึง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เปน ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เห็น ว่า, ะ เปน ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมายเหตุ ต่าง ๆ มั่น คง, เพื่อ ประสงค์ ะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้าใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เปน คน หา ปัญญา มิ ได้, เปน น่า อาย แก่ คน ทั้งปวง นัก. เพราะ เหตุ ะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, ะ หา ผู้ ใหญ่ ใด ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ด วัน ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้าใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง สรอ่ง, สำรับ ะ ช่วย ตา ให้ เหน ใกล แล ไกล ได้. ถ้า หา มิ กล้อง สร่อง อย่าง นี้ ไม่, ดุจ หนึ่ง ตา บอด มิ ได้ เหน เลย.

◎ ราคา หนังสือ บางกอกรีคอเดอ

◎ เมื่อ ะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง ร้อย, สามร้อย เล่ม คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ที เดือน ละสอง ใบ นั้น, ของ ขาย เปน เล่ม ละ ห้าบาท, คือ ปี หนึ่ง ห้าบาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ซื้อ คน ที่ ะ ซื้อ เพียง พัน คน, เปน พัน เล่ม เมื่อไร, เข้า ของ บางกอกรีคอเดอ, ะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สองบาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ะ สอง พัน คน ที่ ะ ซื้อ, ะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ตี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ย่อย การ ลง ทุน เสีย เงิน ค่า จ้าง มาก, แทบ ะ เหมือน กับ ที่ พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ใด ะ ช่วย เสาะหา คน ที่ ะซื้อ บางกอกรีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ หา คน มา ลง ซื้อ เข้า เมื่อไร, ผู้ เข้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ะ ให้ เปน รางวัน แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ซื้อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เปน คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า ะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เปน คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที ะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ ข่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ป้อม ปากคลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง ษา.

◎ จดหมาย เหตุ ออก เมื่อไร ฯะ

◎ ตั้ง แต่ นี้ ไป จดหมาย เหตุ เหล่า นี้, ะ ออก ใน วัน กลาง เดือน, แล วัน สิ้น เดือน เสมอ ไป เปน นิจ. ผู้ใด ๆ ปรารถนา ะ ได้ จดหมาย เหตุ ใบ อัน ใด อัน หนึ่ง โดย เรว, ก็ จง มา เอา คำ วัน กลาง เดือน, แล คำ วัน สิ้น เดือน เถิด.

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนสิบสองขึ้นสิบห้าค่ำ จุลศักภาช ๑๒๒๗ Nov. 3rd 1865 กฤษศักภาช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๗ No. 17

◎ คำเตือนสติท่านทั้งหลาย ฯ

◎ ข้าพเจ้าผู้ได้อ่านหนังสือจดหมายเหตุบางกอกรีคอเดอนั้น, ได้พบเรื่องหนึ่งแจ้งความว่า, เคาเวอเมนต์ยี่ปุ่นเสียเงินให้บังคับใช้ผู้หนุ่ม ๆ สิบเก้าคนไปเมืองอังกฤษ, ให้เรียนหนังสือภาษาวิชาต่าง ๆ. อย่างนี้, ข้าพเจ้าจึ่งมีความยินดีนัก, ด้วยว่าเปนผลประโยชน์แก่บ้านเมืองเปนอันมาก. ก็ในสยามประเทศนี้, ข้าพเจ้าเหนว่ามีโอกาศช่องอยู่แล้ว, แต่มิได้มีท่านผู้ใดเปนคนรักใคร่ตั้งใจปรารถนาเพื่อจะแสวงหาเรียนรู้หนังสือภาษาวิชาการจริง ๆ, ให้เปนสง่าภาคีแก่กิ่นฐานบ้านเมือง. เมื่อเปนอย่างนี้เพราะเหตุอะไร. เพราะเหตุมิได้มีท่านผู้ใดออกเงินให้ฤๅ, ๆ เพราะเหตุผู้ที่มาเรียนหนังสือมีน้ำใจสำคัญดูถูกเสียว่าเรียนได้ง่าย ๆ, ไม่ต้องเปลื้องเงินเปลื้องทองอะไร. วิทยานั้นจึ่งไม่บริบูรณ์ขึ้นได้. ครั้นมีความประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น, ต้องวิ่งไปหาวานท่านผู้อื่นช่วยแปลให้เหนเปนที่ลำบากใจหนักนัก, ดูเหมือนว่าใจคนมักถือว่า, ของที่หาได้ง่าย ๆ ไม่ต้องเสียเงินแล้วก็ไม่สู้รักนักถือว่าเปนของประเสริฐเลิศยิ่ง. ก็ธรรมเนียมวิไสยประเทศที่มิได้เอาใจใส่อุปถัมภ์บำรุงบ้านเมืองให้รุ่งเรืองสุกใสด้วยวิทยาความรู้แลการสุจริตต่าง ๆ, จะตั้งยั่งยืนเปนเอกภาชยืดยาวไปไม่ได้เลย, คงยอมขึ้นแก่ผู้อื่นเปนแน่. ก็บัดนี้มีผู้เอาของวิเสศมาแต่ต่างประเทศ, เพราะมีความหวังว่าจะก่อกูลแก่ประเทศนี้, ให้ได้สุขสวัดีจำเริญขึ้นโดยมาก.

◎ แต่ว่าผู้ที่ได้นำมาแลได้ให้สตินั้น, กลับหันได้ความผิดต้องตำหนิว่าบ่นเก้อเข้อไป, แลพูดอวดอ้างเหลือเกินเสียอีก. แต่ทว่าได้ยินว่าเปนธรรมดาเมืองอยู่เอง. ถ้าผู้ใดปรนิบัติดีซื่อสัตย์สุจริตแล้ว, มักเปนคนโง่เขลาหาปัญญามิได้. ต้องถูกเฆี่ยนแลได้ความเบียดเบียนต่าง ๆ. แลบางที่ได้ยินว่าเปนประเทษบ้านเมืองอันยากจน, จะปรารถนาซื้อหาได้ก็แต่อย่างบาลูนเครื่องเล่นเด็ก ๆ นั้น.

◎ ก็เมื่อได้กระจ่างอย่างนี้, หาสมกับที่ตาเหนว่าเปนประเทษอันยากจนไม่. ด้วยว่าตั้งแต่เวลาได้ทำพระราชไมตรีกับบันดาประเทษเมืองต่าง ๆ, การค้าขายก็มีกำไรขึ้นทุกปี ๆ. จนสมบัติมากทวีขึ้นกว่าแต่ก่อน. ก็แต่เครื่องเล่นเปนของลูกเด็ก ๆ, สำรับจะพ่อให้เด็กมีใจสบาย, ได้รู้ต้องการอยู่เท่านั้น. ก็ฝ่ายท่านนักปราชญ์ทั้งหลายเหนว่าหาควรไม่, เปนของการเล่นให้บ้านเมืองซุดโถมน้อยลง. จะได้ไพรบูลย์ขึ้นดังประเทษอื่น ๆ, ที่มีความรู้แลวิชาการหามิได้. ก็แลเมืองใดที่มีทรัพย์สมบัติมาก, แต่มิได้จำเริญด้วยศิลปสาตรแลความสุจริตธรรม์, จะตั้งมั่นให้ถาวรเหนเปนอันยากยิ่งนัก. เพราะว่าดุจไม้ปลายเรียวเบื้องต้นโต, เอาปลายวางตั้งลงไว้, ไม่มีที่พึ่งพิงจะอาจดำรงทรงกายอยู่ได้ฤๅไฉน.

◎ อนึ่งนิวซะเปเปอที่เรียกว่าจดหมายเหตุนั้น, ควรคนทั้งหลายจะยินดีซื้อเอาไว้ให้เปนสวัดีมงคลแก่บ้านเมือง, ด้วยว่ามีคุณแก่บ้านเมืองทั้งปวงเปนอันมาก, เพราะคนทั้งหลายได้อ่านดูจึ่งมีความรู้สว่างขึ้นได้. ก็เมื่อความสว่างเกิดขึ้นแล้ว, เปนเหตุจะให้ความร้ายเหือดหายไป. ด้วยความร้ายกลัวความสว่างในจดหมายเหตุนี้. เพราะอย่างนั้นจึ่งควรจะยินดีบำรุงไว้, ให้คับไล่หมู่เสียนหนามแผ่นดินเสื่อมสิ้นไปเสีย. ต่อเมื่อผู้ใดที่เคยทำความชั่วช่มขี่เซาจึ่งได้มีใจเสร้าเกรงกลัวเกลียดชังในหนังสือเหล่านี้. แลอย่ากจะทำย่ำยีให้ยับเยินเสีย. ก็คนทั้งหลายที่ทำกรรมร้ายนั้น, ครั้นเรื่องราวของตัวแพร่งพรายกระจายออกไป, ก็จะมีความอายขึ้นบ้างละการชั่วเสีย, กลับทำการดีมากทวีขึ้นทุกวัน ๆ. ก็เพราะผู้เจ้าของหนังสือนิวซะเปเปอนั้น,

ได้เปน ชาติ์ บัณฑิตย์ นักปราชญ แท้, จะได้พูด แก้แข้ เชื่อน ไป ฤๅ จะได้เหน แก่ การ หนิด หน่อย อย่าง ไร ไม่ มี. แม้น ถึง ผู้อื่น จะ ไม่ ชอบ ใจ เรื่อง ความ ที่ แต่ง ไว้ ใน หนังสือ นั้น, จะ นินทา ว่า กระไร ๆ บ้าง ก็ นิ่ง เสีย มิ ได้ ว่า ประการ ใด แก่ เขา, เพราะ ว่า ผู้เปน นักปราชญ นั้น จะ ได้ ฟัง ถ้อย คำ เล็ก น้อย ไม่ มี เลย.

◎ ผู้เขียน หนังสือ นี้ มี ใจ รัก เมือง ไทย จริง, แต่ หา ได้ อยู่ ใน กรุง เทพ ไม่. ก็ ถึง กระนั้น จะ อุส่า หา เหตุ ความ อะไร ๆ ที่ จะ ได้เปน ประโยชน์ แก่ เมือง สยาม.

คอนสติติชัน ต่อ มี ใน น่า ๑๓๙

ส่วน ที่ ๔

◎ ข้อ ที่ ๑. เวลา แล ตำบล แล อย่าง ที่ จะ จัด เลือก คน ตั้ง ไว้ เปน เซ็นเนตอร์, แล เปน เรบรีเซ็นติ์ตีฟ นั้น, สุด แล้ว แต่ พวก ลีชิศเลเชอ ที่ หัว เมือง นั้น จะ สั่ง. แต่ พวก คอนเคร์ศ จะ มี อำนาก เปลี่ยน เวลา ที่ จะ เลือก นั้นได้, เว้น ไว้ แต่ ตำบล ที่ จะ เลือก พวก เซ็นเนตอร์นั้น.

◎ ข้อ ที่ ๒. คองเคร์ศ นั้น จะต้อง ประชุม กัน โดย ที่ สุด แล เวลา ที่ ประชุม ที่ สุด โดย น้อย นั้น, บี ละหน, จะเปน ณวันจันท์ ที่ แรก ใน เดือน ดีเซ็มเบอ บี ละหน, ถ้า เว้น ไว้ แต่ คอนเคร์ศ จะ เปลี่ยน เวลา ที่ ประชุม ต่อ ภาย หลัง.

◎ ส่วน ที่ ๕

◎ ข้อ ที่ หนึ่ง. พวก เร็บรีเซ็นเตติฟ, กับ พวก เซ็นเอ็ต นั้น, จะเปน ผู้ พิภากษา การ เลือก ตั้ง คน, เปน พวก ของ ตัว ต่อ ไป นั้น. ถ้า พวก เรบรีเซ็นเตติฟ, ฤๅ พวก เซ็นเอ็ต นั้น, ถ้า มา ประชุม กัน ได้ ส่วน พวก มาก กว่า ผู้ ที่ เว้น นั้น, ก็ กระทำ การ ได้. ถ้า น้อย กว่า เขา ก็ ยัง ทำ ไม่ ได้. ที่ ประชุม กัน ทุก วัน ๆ นั้น, ต้อง ผัด การ ต่อ ไป อีก กว่า ส่วน ที่ มา ประชุม กัน นั้น, จะ มา มาก กว่า ส่วน ที่ เว้น, จึง จะ ทำ การ นั้น ได้. แต่ ฝ่าย ที่ มา น้อย นั้น มี อำนาก ควร จะ บังคับ พวก ของ ตัว ที่ เว้น นั้น, ให้ มา ใน ที่ ประชุม กัน จง ได้. แล ให้ ปรับ ไหม คน ที่ เว้น นั้น, ตาม แต่ พวก แล พวก จะ เหน สม ควร จะ ปรับ ไหม มี โทษ แล.

◎ ข้อ ที่ สอง พวก แล พวก นั้น ต้อง มี อำนาก ที่ จะ ตั้ง ธรรม เนียม ใน การ พวก ของ ตัว, แล ลง โทษ แก่ ผู้ ใด หนึ่ง ใน พวก ของ ตัว ที่ ได้ ประพฤษก์ ผิด. แล ใน พวก ของ ตัว ถ้า เหน พร้อม ใจ สอง ส่วน ยก เสีย ส่วน หนึ่ง แล้ว, ผู้ ใด ทำ ผิด จะ ไล่ เลีย ก็ ได้.

◎ ข้อ ที่ ๓. พวก แล พวก นั้น, ต้อง จด หมาย เรื่อง การ ที่ ได้ ทำ ลง ไว้ ทุก วัน ๆ, แล เอา เรื่อง ความ นั้น ลง พิมพ์ เปน ความ ๆ, ให้ ปรากฏ แจ้ง แก่ ชน ทั้ง ปวง. ถ้า เว้น ไว้ แต่ ส่วน ที่ ตัว จะ เหน ว่า, สม ควร ที่ จะ ปิด บัง ไว้ ก่อน, แล ผู้ ที่ จะ เหน ชอบ, แล ผู้ ไม่ เหน ชอบ ด้วย ใน การ ใด ๆ, ก็ ต้อง ลง ชื่อ ของ ตัว ใน เรื่อง ความ นั้น. ถ้า มี ส่วน หนึ่ง, ยก เสีย สี่ ส่วน, ถ้า ที่ ปรากฏ ให้ ลง นั้น ก็ ลง ชื่อ ได้ ทั้ง หมด.

◎ ข้อ ที่ ๔. พวก เร็บรีเซ็นเตติฟ ก็ ดี, พวก เซ็นเอ็ต ก็ ดี, เมื่อ ความ ที่ คอนเคร์ศ ประชุม กัน, อย่า ให้ ผัด การ นั้น ไป กว่า สาม วัน, ถ้า เว้น ไว้ แต่ พวก ที่ เคย คู่ กัน นั้น จะ ยอม. แล ห้าม ไม่ ให้ เลิก ไป เพื่อ จะ ทำ การ ที่ อื่น, นอก จาก ที่ เคย ได้ ประชุม กัน ทำ นั้น.

◎ ส่วน ที่ ๖

◎ ข้อ ที่ หนึ่ง. คน ที่ อยู่ ใน พวก เซ็นเอ็ต, แล คน ที่ อยู่ ใน พวก เร็บรีเซ็นเตติฟ, จะ รับ เงิน ค่า ธรรม เนียม เพื่อ การ ของ เขา, ตาม ที่ กฎหมาย พิกัด แล เงิน ค่า ธรรมเนียม นั้น, ต้อง เบิก ออก จาก คลัง หลวง เมือง ยูไนติศเทษ. เขา ทั้งหลาย ทุก ที่ ต้อง มี ทรา คุ้ม ห้าม มิ ให้ ผู้ ใด เกาะ เอา ตัว ไป, เมื่อ ความ ที่ ประชุม กัน ทำ ราชการ นั้น. แล เมื่อ ความ เดิน ทาง จะ ไป ยัง ที่ ประชุม, ฤๅ เมื่อ กลับ ไป จาก ที่ ประชุม นั้น. ถ้า เว้น ไว้ แต่ การ กระบถ, แล การ ผิด ใหญ่ อื่น ๆ, แล การ ที่ ให้ บ้าน เมือง เกิด จลาจล. อนึ่ง ถ้อย คำ วาทา อัน ใด อัน หนึ่ง ที่ ประกาศ ใน ที่ ประชุม ราชการ นั้น, อย่า ให้ ผู้ ใด นอก จาก ที่ ประชุม นั้น, ได้ ถาม ขัด ขวาง ถ้อย คำ วาทา นั้น เลย.

◎ ข้อ ที่ ๒. คน แต่ พวก เซ็นเอ็ต ฤๅ แต่ พวก เร็บรีเซ็นเตติฟ, ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ห้าม มิ ให้ รับ การ ใน ตำแหน่ง ใด อื่น ๆ ที่ มี อยู่ แล้ว, ฤๅ ความ ที่ มี ประโยชน์ ทว่า ขึ้น ใน ตำแหน่ง นั้น, ใต้ อำนาก เมือง ยูไนติศเทษ, ใน ระหว่าง บี เดือน ที่ เขา ได้ เลือก ตั้ง ไว้ นั้น. แล อย่า ให้ ผู้ ใด ๆ ที่ ยัง ตั้ง อยู่ ใน ตำแหน่ง ใด ร่วม ธง แห่ง เมือง ยูไนติศเทษ, เข้า เปน พวก เซ็นเอ็ต, ฤๅ พวก เร็บรีเซ็นเตติฟ เมื่อ ยัง ตั้ง อยู่ ใน ที่ ตำแหน่ง นั้น.

ส่วน ที่ ๗

๑ ข้อ ที่ ๑. แต่ บัดนา ข้อ กฎ ประกาษ รับสั่ง ที่ สำหรับ ให้ ราช ทรัพย ของ หลวง เกิด ทวี ขึ้น นั้น, ต้อง เกิด ขึ้น ใน พวก เร็บริเซ็นเตติฟ ก่อน. แต่ ว่า พวก เซ็นเอด ๆ ตัก เตือน ใจ พวก เร็บริเซ็นเตติฟ ใน การ นั้น ก็ ได้ ฤๅ ๆ เข้า ด้วย พวก เรบริเซ็นเตติฟ ใน การ ที่ ๆ ตัก แปลง กฎ ประกาษ เรียก พาษี ให้ ดี ขึ้น ก็ ได้, เหมือน ที่ เข้า ด้วย กัน ใน การ อื่น ทั้งหลาย.

๑ ข้อ ที่ ๒ ว่า. ใน ข้อ กฎ ประกาษ ทุก ข้อ, ที่ ๆ ออก มา แต่ พวก เร็บริเซ็นเตติฟ, แล พวก เซ็นเอด นั้น, ๆ ใช้ เป็น กฎ ประกาษ ใน หลวง ก่อน ไม่ ได้, กว่า ๆ ได้ ส่ง ให้ เปรศิเด็นต์ แห่ง เมือง ยูไนติศเทษ ดู เสีย ก่อน. ถ้า ท่าน เหน ชอบ แล้ว, ก็ ต้อง ให้ ท่าน เขียน ชื่อ ของ ตัว ลง ไว้ เป็น สำคัญ ที่ ใต้ หนังสือ นั้น. ถ้า ท่าน ไม่ ชอบ ต้อง ส่ง หนังสือ กฎ ประกาษ นั้น, คืน ให้ แก่ พวก เร็บริเซ็นเตติฟ. ฤๅ พวก เซ็นเอด ที่ เป็น เจ้า ของ นั้น, เปรศิเด็นต์ ต้อง จดหมาย ลง ว่า, เหตุ อะไร จึ่ง ไม่ ชอบ, แล พวก ผู้ ที่ เป็น เจ้า ของ นั้น, ต้อง จดหมาย เหตุ ที่ เปรศิเด็นต์ ไม่ ชอบ นั้น. ใน หนังสือ สำรับ จดหมาย ราย งาร ที่ ทำ ทุก วัน นั้น. แล้ว พวก นั้น ต้อง พิจารณา ดู กฎ ประกาษ นั้น เสีย ใหม่. เมื่อ เขา พิจารณา ดู ใหม่ แล้ว, ถ้า ใน พวก นั้น, ทำ เป็น สาม ส่วน ยก ส่วน หนึ่ง, เหน ชอบ พร้อม กัน ใน กฎ ประกาษ นั้น แล้ว, ต้อง ฝาก กฎ ประกาษ นั้น, ส่ง ไป ถึง พวก อื่น ที่ เป็น คู่ รับ กัน นั้น. แล้ว ให้ พวก นั้น พิเคราะห์ ดู กฎ ประกาษ นั้น เสีย ใหม่ เหมือน กัน. ถ้า ใน สาม ส่วน ยก เสีย ส่วน หนึ่ง, ปฏิญาเหน พร้อม ใจ กัน แล้ว, กฎ ประกาษ นั้น, ก็ ใช้ เป็น กฎหมาย หลวง สำรับ แผ่นดิน ได้. แต่ บัดนา การ เช่น นี้, ต้อง ให้ คน ใน สอง พวก นั้น ยอก ว่า เหน ชอบ ด้วย. ฝ่าย คน ที่ ไม่ ชอบ ก็ ให้ บอก ว่า, เรา ไม่ ชอบ, จึ่ง จะ ได้ รู้ ว่า, คน ที่ ชอบ นั้น มี กี่ คน, ที่ ไม่ ชอบ นั้น กี่ คน. แล้ว ต้อง จดหมาย ราย ชื่อ คน ที่ ชอบ, แล ไม่ ชอบ นั้น ลง ไว้ ใน หนังสือ สำรับ จดหมาย ราย งาน แห่ง พวก นี้ แล พวก นั้น ด้วย. ถ้า กฎ ประกาษ บท ใด บท หนึ่ง, ไม่ ได้ ส่ง คืน แต่ เปรศิเด็นต์ ใน ระหว่าง ๑๐ วัน, ยก เสีย แต่ วัน อาทิตย์ นั้น, นับ ตั้ง แต่ เวลา ที่ ส่ง ให้ แก่ ท่าน นั้น ไป, แล กฎ ประกาศ นั้น ๆ ต้อง ใช้ เป็น กฎหมาย หลวง, เหมือน ท่าน ได้ ลง ชื่อ ของ ท่าน ไว้ เหมือน กัน. ถ้า เว้น ไว้ แต่ กอนเด็นด ได้ เลิก ไป เสีย แล้ว, จึ่ง ส่ง คืน กฎ ประกาศ นั้น ให้ เขา ไม่ ได้. ถ้า เป็น เหตุ เช่น นั้น แล้ว กฎ ประกาศ นั้น, ยัง ใช้ เป็น กฎหมาย หลวง ไม่ ได้.

๑ ข้อ ที่ ๓. กฎหมาย ประกาษ ทุก ข้อ, ฤๅ ข้อ ที่ หมาย ว่า จะกระทำ, ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ปลง ใจ ลง ว่า จะทำ, ที่ พวก เซ็นเอศ, แล พวก เร็บริเซ็นเตติฟ, ได้ ตั้ง ใจ ว่า จะ ทำ, ถ้า เว้น ไว้ แต่ การ ที่ จะ เลิก กลับ ไป บ้าน นั้น, การ ทั้งปวง นอก นั้น, ต้อง ส่ง ให้ เปรศิเด็น แห่ง เมือง ยูไน ติศเทษ ดู เสีย ก่อน, แล ว่า จะ ตั้ง การ เป็น แน่, ต้อง ให้ ท่าน ยอก ว่า ชอบ แล้ว. ถ้า แม้น ท่าน ไม่ ชอบ, ก็ พวก เซ็นเอศ, แล พวก เรบริเซ็นเตติฟ, ต้อง คิด ใน การ นั้น เสีย ใหม่. แล้ว ถ้า แม้น พวก เซ็นเอศ, แล พวก เร็บริเซ็นเตติฟ จะ เหน ชอบ ใน การ นั้น สาม ส่วน, ยก เสีย ส่วน หนึ่ง, ก็ จะ ตั้ง เป็น กฎ หมาย ประกาษ แน่ นอน ได้.

การ ที่ ท่าน แก้ ด้วย สาศนา

๑ ซึ่ง ท่าน ถาม ด้วย การ พุทธสาศนา แล คฤศ สาศนา นั้น, เป็น ความ หลาย ข้อ, ข้าพเจ้า ก็ ได้ ทราบ แล้ว. จะ ขอ ตอบ แต่ เป็น สังเขบ เล็ก น้อย. วิไส สาศนา ต่าง คน ต่าง ถือ, เถียง กัน ไม่ รู้ จบ, ก็ จะ โกรธ กัน เสีย เปล่า ไม่ ต้อง การ เลย. ซึ่ง พุทธสาศนา ท่าน ว่า ขม อยู่ ใน ความ มืด ไม่ แผ่ พ่าน กว้าง ขวาง ไป ได้ นั้น, ขอ แก้ ว่า คำ สั่ง สอน พุทธสาศนา ทวน กระแส กิเลศ และ ตันหา ของ มนุษ ทั้งหลาย. เปรียบ เหมือน บุก คล พาย เรือ ทวน กระแส น้ำ เชี่ยว, ต่อ บุกคล มี ความ เพียน จริง ๆ จึ่ง จะ อุส่า พาย เรือ ทวน กระแส น้ำ เชี่ยว ขึ้น ไป ได้. พุทธสาศนา ภุก ซึ้ง ศุกขุม ละเอียด นัก, ยาก ที่ ผู้ ใด จะ รู้ จะ เข้า ใจ ได้. ด้วย เป็น ของ ทวน น้ำ ใจ คน, ไม่ เป็น คำ สั่ง สอน เกา ให้ ถูก คัน ของ คน ทั้งหลาย. เพราะ ฉะนั้น ท่าน ผู้ รู้ หนังสือ ภุก ซึ้ง เข้า ใจ ใน พุทธสาศนา จึ่ง ต้อง มัทธยัด อยู่ เพราะ เหน การ ว่า. ถึง จะ ไป เที่ยว สั่ง สอน ใน ประเทศ ทั้งปวง, ก็ จะ ไม่ มี ผู้ ใด รับ คำ สั่ง สอน, อย่า ว่า แต่ คน ประเทศ อื่น เลย. แต่ คน ที่ ถือ พุทธสาศนา ด้วย กัน ก็ ยัง ประนิบัติ ไป ไม่ ได้. ต่อ ท่าน ที่ มี ความ เชื่อ ชัก ถนัก แน่ ใน ใจ แล้ว. ท่าน จึ่ง ประนิบัติ ได้ แขงแรง.

๑ ข้อ ที่ ท่าน ว่า ด้วย ความ สว่าง และ ความ มืด นั้น, บุก คล ได้ ถือ คฤศ สาศนา มี ความ จำ เริญ, บ้าน เมือง ก็ รุ่ง เรือง งด งาม แขง แรง มี วิชาการ ความ รู้ ต่าง ๆ เพราะ อำนาก สาศ

นา ให้ คุณ. ความ ข้อ นี้ ข้าพเจ้า ยัง ไม่ เห็น ด้วย. ได้ ทราบ ว่า บุคคล ที่ อยู่ ใน แผ่น ดิน ยุรบ, ที่ เขา ไม่ ถือ คฤศ สาศนา พระกฤษ ก็ เป็น อัน มาก, เขา ก็ มี วิชาการ ความ รู้ รุ่ง เรือง เหมือน กัน กับ พวก ที่ ถือ คฤศ สาศนา. ก็ นี่ ความ สว่าง อะไร เล่า ไป ส่อง ให้ เขา มี ความ จำเริญ ด้วย. ประการ หนึ่ง พวก ไทย พวก จีน พวก มอญ พวก ยวน, ที่ เข้า ว่า ศึกษา ต่าง อยู่ ใน เมือง ไทย นี้, ก็ นับ ถือ ประนีประนอม ใน ทาง สาศนา แขง แรง เคร่ง ครัด ยิ่ง กว่า ชาวยุรบ เสีย อีก. ก็ ไม่ เห็น มี ความ จำเริญ สิ่ง ไร, มี แต่ เป็น นี่ เป็น ข้า เขา โดย มาก. ทำไม ความ สว่าง นั้น ไม่ มา ส่อง ให้ ต้อง คน เหล่า นี้ ให้ ดี กว่า คน ที่ เขา ไม่ นับ ถือ กฤษ ต่าง. ถ้า พวก เข้า ว่า เหล่า นี้ มี ความ จำเริญ ยิ่ง กว่า บุคคล จำพวก อื่น. คือ ว่า มี ทรัพย์ มาก มี อายุ มาก มี ความ สุข มาก, ไม่ แก่ ไม่ ตาย ไม่ ยาก ไม่ จน. ถ้า ดัง นั้น แล้ว ข้าพเจ้า ก็ จะ เห็น ด้วย ว่า คฤศ สาศนา มี คุณ จริง ๆ. นี่ ยัง ไม่ เห็น ความ วิเสศ สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด เลย. จะ ให้ นับ ถือ อย่าง ไร ได้.

◎ ข้อ ที่ ท่าน ว่า รับ สั่ง ให้ หา ไป ใน พระอุโบสถ วัด หงษาราม นั้น, เห็น พระพุทธรูป ท่าน ว่า ไม่ ควร จะ ไหว้ จะ กราบ รูป คำรบ นั้น. ขอ แก้ ว่า พระพุทธรูป นี้, เขา สร้าง ไว้ เพื่อ ประโยชน์ จะ เตือน ใจ คน ทั้งหลาย ให้ เป็น ที่ ละลึก ถึง องค์ พระเจ้า เท่า นั้น. เขา ไม่ ได้ ถือ ว่า รูป นั้น เป็น องค์ พระเจ้า ที่ เดียว. เป็น ของ เตือน ใจ ผู้ ใด ที่ ถือ พุทธสาศนา ได้ เห็น แล้ว, ก็ จะ ได้ คิด ถึง พระเจ้า ว่า เป็น บรม ครู อัน ประเสริฐ. ด้วย พระองค์ ท่าน มี ตัว ตน จริง ๆ. ก็ ที่ บุคคล ถือ รูป ตเวต ใน สาน เจ้า นั้น เห็น ว่า ไม่ ถูก, ด้วย ของ ไม่ มี ตัว และ ไม่ เห็น ตัว, เทพารักษ์ จะ มี จริง ฤๅ ไม่ มี ก็ ไม่ รู้. ไป หลง ไหว้ รูป ตำรับ และ หลง นับ ถือ ของ ที่ ไม่ เห็น ตัว อยู่ ก็ ไม่ เห็น เป็น ประโยชน์ อะไร. ข้อ ที่ ท่าน ออก ตัว ว่า เข้า ไป ใน พระอุโบสถ, คน ทั้งหลาย จะ เข้า ใจ ว่า ท่าน เลื่อม ใส ใน พุทธสาศนา สัก ครึ่ง หนึ่ง ดอก กระมัง, ความ ข้อ นี้ ก็ เห็น ว่า จะ จริง. ถ้า บุคคล ที่ ถือ เคร่ง ครัด แล้ว เขา ก็ ไม่ เข้า ไป เลย. ข้าพเจ้า ว่า ทั้งนี้ ผิด ชอบ ประการ ใด ขอ โทษ ท่าน เสีย เถิด.

◎ ยัง มี นิทาน อีก เรื่อง หนึ่ง, คล้าย ๆ กับ นิทาน ไก่ ของ ท่าน. มี บุรุศ ผู้ หนึ่ง แยก ฟาง เดิน มา, ก็ มี บุรุศ คน หนึ่ง เห็น ดัง นั้น มี ความ กรุณา, จึง ว่า เพชร นิล จินดา ของ ดี ๆ ของ เรา มี, เรา จะ ขอ ให้ แก่ ท่าน เอา ไป, ซื้อ ข่าย เลี้ยง ชีวิตร. แต่ ฟาง นั้น เป็น ของ ไม่ มี ราคา ให้ ท่าน ทิ้ง เสีย เถิด, อย่า แยก ไป เลย, บุรุศ ที่ แยก ฟาง นั้น ตอบ ว่า ฟาง ของ เรา แยก มา นม นาน นัก หนา แล้ว, จะ ให้ เรา ทิ้ง เสีย ไม่ บัง ควร. เรา จะ ขอ แยก ว่า ไป. ถึง ของ ใคร จะ ดี อย่าง ไร เรา ก็ ไม่ เอา. ไก่ มัน เป็น แต่ สัตว เดียระฉาน, มัน ก็ ไม่ รู้ จัก ว่า เพชร ว่า ของ ดี มี ราคา. มัน ก็ ปรารถนา แต่ อาหาร สิ่ง เดียว. แต่ มนุษ มี สติ ปัญญา รู้ จัก ว่า ของ ดี และ ของ ชั่ว, ก็ ยัง ไม่ รับ เอา เพชร นิล จินดา ของ ที่ มี ราคา มาก.

◎ คง มี คำ แก้ ความ ใน ข้อ นี้ ต่อ ภาย หลัง.

◎ ว่า ด้วย ชาว เมือง พม่า มี เท่า ไร ฯ

◎ ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ฝ่าย อังกฤษ เรียก ว่า, กัมมิศชันเนอ มี บาญชี สมโน ครัว ออก มา เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๖๓ ว่า ด้วย หัว เมือง ใน แขวง เมือง พม่า ๑๗ หัว เมือง, ว่า แต่ เมือง ที่ มี คน กว่า ๕ พัน คือ เมือง ยางกุ้ง มี คน ๖ หมื่น พัน ๑ กับ ๑๓๘ คน. เมือง พี่คิ้ว มี คน ๔ พัน ๕๗๐ คน. เมือง ยันดูน ๗ พัน ๔๐๔ คน. เมือง โพรม ๒ หมื่น ๘๘๘ คน. เมือง ธาเยศไมโอ ๖ พัน ๘๕๔ คน. เมือง เตาง์เบาง์ ๗ พัน ๔๖๓ คน. เมือง บัดไซน์ ๒ หมื่น ๖ พัน ๕๑๓ คน. เมือง ลำยีกอ ๕ พัน ๙๓๔ คน. เมือง พันตนอ ๖ พัน ๒๓๙ คน. เมือง ไมยอเตาง์ ๗ พัน ๑๒๙ คน. เมือง เฮนซาดา ๙ พัน ๑๗๗ คน. เมือง เตาง์อู ๙ พัน ๘๙๐ คน. เมือง มลแม่ง ๖ หมื่น ๘๘๙ คน. เมือง ทวาย หมื่น ๓ พัน ๑๙๓ คน. เมือง มะคิ้ว ๙ พัน ๘๘๔ คน. เมือง มัตบัน ๗ พัน ๗๑๔ คน. เมือง อักยับ หมื่น ๔ พัน ๙๙๖ คน. ศรี ด้วย กัน เป็น ๒ แสน ๘ หมื่น ๕ พัน ๘ ร้อย ๗๔ คน. แต่ นอก นี้ มี เมือง เล็ก ที่ มี คน น้อย เมือง หนึ่ง ไม่ ถึง ๕ พัน คน ก็ มี อยู่ มาก.

คน ที่ อยู่ ใต้ ร่ม ธง อังกฤษ ใน เมือง พม่า มี เท่า ไร

◎ ใน คฤษศักราช ๑๘๖๓ กัมมิศชันเนอ คน นั้น มี บาญชี สมโน ครัว บอก ว่า, คน ชาติ ยูหรบ กับ ลูก หลาน นับ ๕ พัน ๒ ร้อย ๙๓ คน. ชาติ พม่า นับ ชาว เมือง อาณ กัน เข้า ด้วย, เป็น ล้าน ๕ แสน ๗ พัน ๗ ร้อย ๒๔ คน. ชาติ เกรียง ๓ แสน ๖ หมื่น ๔ พัน ๗ ร้อย ๕๖ คน. ชาติ แซยน และ ชาติ เตาง์อู นับ เข้า ด้วย กัน ๕ หมื่น ๔ พัน ๗ ร้อย ๙๙ คน. ชาติ จีน ๘ พัน ๕

ร้อย ๘ คน. ชาติ คะเยน ๔ หมื่น ๘ ร้อย ๗๖ คน. ชาติ อินเดียน ๑ หมื่น ๔ พัน ๒ ร้อย ๗๑ คน. ชาติ แชก มะหะเมด ๒ หมื่น ๗ พัน ๑๕๘ คน. ชาติ กีมี ๒ พัน ๘๐๑ คน, แล บัน ดา ชาติ อื่น ต่าง ๆ นับ ด้วย กัน เปน หมื่น ๘ พัน ๗๖๖ คน. ศิริ ด้วย กัน เปน ๒ ล้าน ๘ แสน ๓ พัน ๔๑ คน.

๏ ที่ ประเทศ อินเดีย, คือ เมือง สังกา, เมือง มังกะลา, เมือง บำใบ นั้น, มี คน อยู่ ประมาณ ๒๐๐ ล้าน คน. แบ่ง ออก กว่า ๓๐ ชาติ, พูด ภาษา กว่า ๕๐ อย่าง. ใน เร็ว ๆ นี้ มี การ ที่ ขุนนาง อังกฤษ, เชิญ ให้ เจ้านาย ชาติ เหล่า นี้ ประชุม กัน ๖๐๐ องค์.

๏ อนึ่ง ชาติ จีน ที่ เมือง แกเละฟอเนีย, แขวง เมือง อยู่ ใน ทิศ เทศ นั้น, ทุก วัน นี้ นับ ประมาณ ได้ ๗๐๐๐ คน. เขา ก็ แลน ไป ขาก เมือง จีน ฝ่าย ตวัน ตก, ไป ถึง เมือง แกเละฟอ เนีย, แขวง เมือง อยู่ ใน ทิศ เทศ, ฝ่าย ตวัน ตก ไป ถึง เมือง แกเละ ฟอเนีย, แล้ว ก็ ต่าง คน ต่าง แยก กัน ไป, ใน เมือง โอริคอน บ้าง, เมือง นิวาตะ บ้าง, เที่ยว หา เงิน ทอง. เขา ยัง กำลัง ถือ พระพุทธ สาศนา มั่น คง อยู่. แต่ ผู้ อื่น หา เข้า ด้วย ไม่.

สาศนา ที่ เมือง ยิปุ่น

๏ อนึ่ง แต่ บุราณ พวก ชาว ยี่ปุ่น ก็ เคย นับถือ สาศนา ที่ เรียก ว่า ชินโตอิซม์, คือ สาศนา ที่ ให้ ไหว้ ตวง อาทิตย์. ใน วัด ของ เขา ไม่ มี รูป, มี แต่ กระจก ใหญ่ แขวน อยู่ บน แท่น เปน ของ สำคัญ ให้ เข้า ใจ ว่า บริสุทธ. พุทธ สาศนา เข้า ไป ใน เมือง นั้น ที หลัง ประมาณ ได้ ๑๓๐๐ ปี พ้น มา แล้ว. ทุก วัน นี้ มี สาศนา สอง อย่าง, คือ สาศนา ชินโตอิซม์, แล พุทธสาศนา, ยัง จำเริญ อยู่ ทั้งสอง ฝ่าย. วัด ของ พวก ที่ ถือ พุทธ สาศนา ใน เมือง ยี่ปุ่น นั้น, ข้าง ใน ดู คล้าย วัด บาทหลวง, เขา สวด ตาม ภาษา ที่ คน ทั้ง หลาย ทั้งปวง ไม่ รู้ จัก, แล มี ขุบ เทียร ขุด อยู่ ที่ บน โตะ นั้น, เขา มี กะดิ่ง ใน ที่ ๆ สวด ด้วย. พวก ที่ เปน ประทาน ใน พุทธ สาศนา นั้น ไม่ ได้ มี เมีย, แล ได้ โกน คีศะ เหมือน พวก ที่ เปน ประทาน ใน บาทหลวง. แต่ พวก ที่ เปน ประทาน ใน สาศนา ชินโต อิซม์ นั้น มี เมีย ได้.

พวกพระสงฆเมือง สังกา

๏ อนึ่ง ที่ เมือง สังกา ใน เร็ว ๆ นี้, มี มิศชันเอเร ชาติ อังกฤษ หก คน เปน ประทาน. แล พวก ที่ นับถือ พุทธ สาศนา เปน ประทาน ห้าสิบ คน, เขา นัด กัน ว่า, จะ ประชุม กัน กล่าว สรรเสริญ สาศนา ทั้งสอง ฝ่าย. วัน ที่ แรก ประชุม กัน นั้น, พวก ที่ นับถือ พุทธ สาศนา สอง พัน คน มา ประชุม กัน. ข่าว ว่า เขา ร้อน รน ใจ นัก ด้วย จะ สู้ กัน. เขา สู้ กัน ด้วย เขียน หนังสือ ยื่น ขึ้น อ่าน ให้ คน ทั้งสอง ฝ่าย ฟัง. การ นั้น ก็ ยัง ไม่ ยอม แพ้ กัน, คง จะ ประชุม กัน อีก.

คลอง ใหญ่ ที่ เมือง อายซุบโต

๏ อนึ่ง คลอง ที่ เมือง ซูเอ็ซ แขวง เมือง อายคุบโต, ที่ ระหว่าง เทล แดง กับ เทล เม็ดดิเรเนียน ต่อ กัน นั้น, เมื่อง ฝรั่งเศศ ได้ ทำ หก ปี จึ่ง ได้ แล้ว. ยาว ได้ ๙๐ ไมล์, กว้าง ๔๐ ฟุต, ภูก สี่ ฟุต. ฝรั่ง เศศ ก็ หมาย จะ ทำ ให้ กว้าง ออก ไป ถึง ๓๓๐ ฟุต. ให้ ภูก ยี่ สิบ ฟุต, จึ่ง จะ แล่น กำปั่น ได้ ไป ถึง ประเทศ ยูรบ โดย เรว.

คน ชรา ใน เมือง ยูไนติศเทศ ไม่ มี ผู้ ชรา ยิ่ง กว่า

๏ คือ มิศเตอ แมกอมิก, อยู่ ที่ หัว เมือง นอซแกโรลายนา แขวง เมือง อยู่ ใน ติศเทศ. เกิด เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๗๕๑, คือ ๑๑๔ ปี แล้ว, ยัง อยู่ มี กำลัง ปรกติ ดี อยู่, เสียง พูด ก็ ยัง ดัง, หู ฟัง ดี, แต่ ตา มัว มืด ไป. ผม งอก ไม่ มาก นัก. เมื่อ อายุ ได้ สี่สิบห้า ปี ก็ ได้ เมีย, แล้ว เกิด บุตร ตาม ลำดับ กัน ๑๔ คน. เขา ไม่ ได้ เสพย์ สุรา, ไม่ อยาก ได้ เหมือน คน อื่น. เมื่อ รับ ประทาน อาหาร เคย ใส่ เกลือ มาก, คน อื่น กิน ไม่ ได้ เพราะ เค็ม นัก. ถึง กระนั้น ก็ ไม่ ระหาย น้ำ นัก. เมื่อ อายุ ได้ ๖๕ ปี จับ สูบ บุหรี่ บ้าง, แต่ ก่อน มา ก็ ไม่ ได้ สูบ เลย. น้ำ ชา แล น้ำ เข้า แฝ่ เขา ก็ ไม่ ได้ กิน เลย. น้ำ นม นั้น เขา ก็ เกลียด ไม่ ได้ รับ ประทาน. เขา เคย ทำ การ หนัก ๆ เสมอ ทุก วัน ๆ, เมื่อ เขา นอน เปน เวลา หัว ค่ำ, แต่ ตื่น เช้า มืด. ใน คฤษ ศักราช ๑๗๙๘, เขา ก็ เข้า กับ พวก ขบถ ถูก อาวุธ ที่ ขา ข้าง ซ้าย. เมื่อ คน ไป ถาม เขา ว่า, เหตุ ผล ประการ ใด ท่าน จึ่ง มี อายุ ยืน, เขา ตอบ ว่า, เพราะ ข้าพเจ้า ไม่ ได้ รับ ประทาน น้ำสุรา, ได้ อุษ่าห์ ทำการ อยู่ ทุก วัน, ได้ รับ ประทาน อาหาร ของ ที่ อย่าง กลาง, ไม่ หวาน นัก แล ไม่ ระคน ด้วย น้ำมัน มาก. แล้ว รับ ประทาน อาหาร ไม่ ให้ ผิด เวลา ด้วย. มี เวลา เช้า นอน ตื่น นอน ไม่ ผิด เวลา อยู่ เสมอ. ผู้ ใด ได้ พิเคราะห์ ดู คน นั้น, แล้ว สำคัญ ว่า เขา มี อายุ ได้ ๗๐ ปี

แต่เท่านั้น. ทุกวันนี้อากรนั่นก็ยกเสีย, การทั้งปวงที่ทำก็เป็นปรกติ, ดูเหมือนจะยั่งยืนอีกสักสิบปีได้.

เครื่องสูบน้ำดับไฟ

๑ ข้าพเจ้าผู้เขียนหนังสือนี้, มีเครื่องสูบน้ำสำรับดับไฟ ๑๒ สำรับ, ได้ซื้อมาแต่เมืองอเมริกา, มาถึงได้ ๔ วัน ๕ วันแล้ว. สูบนั้นเป็นของอย่างดี, ไม่รู้เสียเลย. ใส่ไว้ในหีบไม้, ชื่อเมซอไดนี่งามที่นัก. จะขายราคาสำรับละ ๘ เหรียน. ถ้าผู้ใดจะต้องการ, เชิญท่านมาซื้อโดยเร็ว, ของนั้นมีน้อยนัก, คงจะหมดเร็วแล้ว.

งูเหลือมใหญ่ที่เมืองบังกลา

จะว่าด้วยงูเหลือมใหญ่ตัวหนึ่ง. ว่ามีหนังสือข่าวมาแต่เมืองเมดรัษว่า มีนายทหารอังกฤษคนหนึ่งเป็นคนกล้า, เคยไปเที่ยวยิงสัตวต่าง ๆ ในป่า. อยู่มาวันหนึ่งมีชาวเมืองอินดุสถานคนหนึ่งมาบอกแก่นายทหารนั้นว่า, ข้าพเจ้าไปเที่ยวตามวัวของข้าพเจ้าในป่า, ข้าพเจ้าได้พบเนื้ออย่างหนึ่ง ภาษานั้นเรียกว่าชีตูล เป็นเนื้อลาย. เขาไปบอกนายทหารอย่างนั้น, ด้วยเห็นว่านายทหารนั้นเป็นคนชอบเที่ยวป่ายิงสัตว. นายทหารกับคนที่บอกนั้นก็พากันไปป่าจะยิงเนื้อตัวนั้น, แล้วก็เอาสุนักข์ไปด้วยตัวหนึ่ง. เมื่อเข้าไปในป่าไกลศักก๒๐ เส้น, ไกล้จะถึงที่เนื้อนั้นอยู่, นายทหารก็เหลียวหน้ามาดูข้างหลังก็เห็นสุนักข์ที่ตัวเอาไปนั้น, มันหายไป. ศักครู่หนึ่ง, ก็ได้ยินเสียงดังปรากฏในสุมทุมไม้ใกล้กับตัวศักห้าวา. ก็พิจรณาดูในสุมทุมไม้นั้นก็เห็นสัตวอย่างหนึ่งสำคัญว่าเป็นเสือใหญ่, ด้วยมีสีต่าง ๆ เหมือนกับเสือลายนั้น. ต่อเมื่อพิเคราะห์ไปจึงรู้ว่าเป็นงูเหลือมใช่เสือ. งูเหลือมนั้นมันรัดสุนักข์ไว้, รัดจนกระดูกสุนักข์นั้นหักมีเสียงได้ยินปรากฏ. คนที่ไปกับนายทหารนั้นครั้นเห็นงูแล้วก็กลัวงิ่งหนีไปโดยเร็ว. งูเหลือมนั้นมันก็ยกศีศะขึ้นแลดูนายทหาร, ๆ ก็ยิงมันถูกศีศะงูนั้นสองลูก, แต่งูนั้นไม่ตายมันก็คลายสุนักข์ออก,เลื้อยมาตรงนายทหารด้วยจะกัดนายทหารนั้น. นายทหารก็วิ่งหนีไป, แต่ป่านั้นมันรกชัฏนักจะวิ่งหนีไปเร็วไม่ได้. เมื่อนายทหารเห็นว่างูเลื้อยเข้ามาใกล้แล้ว, นายทหารก็หนีขึ้นต้นไม้แล้วก็ยิงมันตายจะยิงงูนั้น. ถอยยิงขึ้นแล้วงูก็เลื้อยมาถึงต้นไม้ที่นายทหารอยู่. มันก็เลื้อยขึ้นต้นไม้จะกัดนายทหาร. นายทหารก็ยิงงูนั้นถูกตาทั้งสอง, ตางูทั้งสองก็บอดไปมิได้แลเห็น, แต่มันไม่ตาย, มันก็เลื้อยต่อขึ้นไปอีก. นายทหารก็ยิงขึ้นอีก, ยิงจนสิ้นลูกสิ้นดิน, แล้วงูก็อยุดอยู่มิได้เลื้อยต่อขึ้นไปอีก. แต่นายทหารนั้นจะลงมาก็ลงมาไม่ได้, ด้วยมันยังไม่ตายยังเป็นอยู่. นายทหารจึ่งร้องเรียกซึ่งชาวบ้านให้มาช่วยด้วยเสียงอันดัง. ภายหลังก็มีคนชาวบ้านหลายคน, เขาก็ออกมาช่วยมาฆ่างูนั้นได้ตาย. นายทหารนั้นจึ่งลงมาได้. งูตัวนั้นวัดโดยยาวได้๓๐ ศอก, แต่ลำตัวนั้นเขาว่าโตกว่าต้นขาของคนที่โตใหญ่นั้นอีก.

เสียงฟ้าร้องเรวเท่าไร

◎ ที่นี้จะว่าด้วยตำราไฟฟ้าข้อหนึ่ง, ว่าจะกำหนดสังเกตให้รู้ว่าฟ้าร้องนั้นจะร้องไกลหรือร้องไกล, จะสังเกตและกำหนดอย่างไรได้. คือว่าให้กำหนดอย่างนี้. คือถ้าเห็นฟ้าแลบกับเสียงฟ้าร้องพร้อมกันก็เข้าใจว่าฟ้าร้องอยู่ไกลนัก. ถ้าเห็นฟ้าแลบแล้วภายหลังจึ่งได้ยินเสียงฟ้าร้อง ๆ ต่อภายหลัง, ก็เข้าใจว่าฟ้าร้องอยู่ไกล. ถ้าจะกำหนดให้รู้แน่, ก็พึงกำหนดด้วยเทพจรที่ชื่อมือเป็นปรกตินั้น, คือว่าถ้าเห็นฟ้าแลบขณะใดก็ให้เอามือถกเทพจรลงในขณะนั้น, ให้สังเกตดู, ว่าถ้าฟ้าแลบแล้วเทพจรเต้นหนหนึ่งจึ่งได้ยินเสียงฟ้าร้อง, ถ้าเป็นดังนั้นก็ว่าฟ้าร้องไกลไปจากตัวเราเจ็ดเส้น. ถ้าฟ้าแลบแล้วเทพจรเต้น๒หน๓หนจึ่งได้ยินเสียงฟ้าร้อง, ก็กำหนดว่าฟ้าร้องนั้นร้องไกลจากตัวเรา ๑๔ เส้น ๒๑ เส้น เพราะเหตุว่าเทพจรนั้น, ถ้าเต้นที่หนึ่งแล้วก็เป็นที่กำหนดเสียงไกลได้เจ็ดเส้นๆ.

จะ

◎ การมีรับวิชาดีที่เกิดใหม่

๑ ประมาณได้๓๐ ปี, มีเศรษฐีคนหนึ่งอยู่ที่เมืองนิวเยอซี, แขวงเมืองยูในดิศเทษ. เขามีรถเทียมด้วยม้าหลายเล่ม, ๆ ละสองคู่สามคู่บ้าง. คอยรับจ้างคนที่จะไปเที่ยวเล่น, และรับจ้างเข้าเมืองยูในดิศเทษ, ถือหนังสือฝากต่างต่าง, ไปแจกทั่วทุกแห่งที่ควรจะไปนั้น. และการนั้นก็เป็น

การใหญ่, ผู้นั้นจึ่งได้สะสมทรัพย์สมบัติมากขึ้นได้เป็นเสรฐี แล้ว. ครั้นอยู่มาจึ่งเกิดวิชารถไฟขึ้นในที่ตำบลนั้น. รถไฟก็ไปเร็วกว่ารถที่เทียมด้วยม้านั้นมากนัก. คนทั้งปวงที่ประสงค์จะเที่ยวเล่นก็ชอบไปด้วยรถไฟ. ฝ่ายเจ้าของรถม้านั้นก็โกรธ, จึ่งตั้งใจแข่งแรงว่าจะไม่ยอมให้รถไฟมาทำลายการของเราเลย. ควรเราจะทำรถม้าให้ดีขึ้นมากกว่าแต่ก่อน, ให้มีแรงม้ามากขึ้นเพื่อจะแข่งเอาไชยชะณะรถไฟให้จงได้. จึ่งลงทุนสร้างรถซื้อม้าให้บริบูรณพร้อม, แล เที่ยวไปเที่ยวมาเร็วหมายว่าจะสู้รถไฟได้, แลคิดว่าคนก็จะชอบขี่รถม้าเหมือนครั้งก่อน.

๏ แต่เขาทำมาฉนี้ประมาณสองปีสามปี, ก็พึ่งเห็นว่าจะสู้รถไฟไม่ไหว, แลคนที่ชอบใจขี่รถม้านั้นก็มีแต่คนที่แก่ ๆ, เขามิชอบใจจะเปลี่ยนธรรมเนียมโบราณ. แต่คนหนุ่มที่มีกำลังนั้นก็ทิ้งรถม้าเสียหมด. แลเจ้าเมืองยูในติศเทษก็ไม่ห้ามให้ถือหนังสือฝากไปแจกเหมือนครั้งก่อนเลย, เพราะรถไฟเร็วและดีกว่ารถม้าเป็นอันมาก. เหตุดังนี้การรถม้านั้นก็เป็นการหักล้มลง, ประมาณมาได้สามปีก็เสียยับเยินไปสิ้น. ส่วนเจ้าของนั้นเล่าก็กลับเป็นคนอยากจนเขนใจ. เป็นไปดังนั้นเพราะเขาขัดขวางวิชาที่เกิดขึ้นใหม่นั้น. ถ้าเขาได้คิดเข้าส่วนในการรถไฟ, ก็คงจะได้ดีขึ้นหาเสื่อมเสียไม่.

๏ ทุกวันนี้บังเกิดวิชาอย่างใหม่, ในเมืองไทยดีขึ้นกว่าแต่ก่อนนัก, ก็หาควรผู้ใดจะขัดขวางไม่. เหมือนอย่างกำปั่นใบถ้าจะใช้ก็ดีกว่าสำเภาจีนมากมิใช่ฤๅ. และกำปั่นกลไฟเป็นวิชาดีหลายอย่าง, คือไปมาก็เร็วจะกำหนดเวลาที่ไปมาก็แม่นยำ. และวิชาการยิงเข้าและเลื่อยไม้ด้วยจักกลไฟนั้น, ก็พึ่งเข้ามาในประเทษไทย. และการนี้คงจะใหญ่ขึ้น, เพราะเป็นวิชาดีแท้, ได้ทดลองดูที่เมืองนอกหลายปีมาแล้ว. หาควรผู้ใดจะดูหมิ่นในการนี้ไม่, เหมือนท่านผู้ใหญ่ผู้หนึ่งได้กล่าวไว้ว่า, ดูแต่พวกยิงเข้าพวกเลื่อยไม้เอะอะ ๆ, มาทำก็ไม่เห็นว่าได้การอันใดเท่าไร. และการที่จะให้มีเตะแครฟและรถไฟ, ที่จะให้มีในสยามประเทษไม่ช้าไม่นานคงจะสำเรฐ, เพราะเป็นการดีแท้. ถึงชาวสยามที่แก่ ๆ ชอบจะไม่เห็นด้วย, คนหนุ่ม ๆ ที่จะเกิดในเมืองไทยต่อไปเบื้องหน้าก็คงจะรับใช้. ที่ท่านผู้ใหญ่ว่า, บ่นเกือไปนั้นเหนื่อยเปล่าไม่มีใครจะคิดทำตามนั้น, ช่างเขาไม่เห็นด้วยเลย. ควรที่จะอุษาห์บ่นเกือต่อไปไม่อยุด. เพราะการที่บ่นฉนี้มีอำนาจมาก, จะไม่เหนื่อยเปล่าเลย. ดุจการที่บ่นเกือด้วยทำเนียมใช้ทาษ, ในเมืองยูเนติศเทษประมาณ ๓๐ ปีเสศแล้ว. ครั้งนั้นมีจำพวกหนึ่งเรียกว่าพวกแอนติชะเลวิรี, คือพวกที่ไม่ชอบการใช้ทาษเลย. เขาอุษาห์บ่นเกือไปทุกวัน, เป็นใจความว่า, ควรที่จะอยุดการใช้ทาษที่เดียว, เป็นการขาดจากความเมตาแท้. ถ้าไม่อยุด, นานไปเบื้องหน้าจะเกิดวุ่นวายขึ้นในเมืองนัก. คนทั้งปวงนอกนั้นก็ยอมว่าเป็นการบ่นเกือไปเหนื่อยเสียเปล่า, จะไม่สู้มีใครคิดทำตาม. ถึงกระนั้นพวกแอนติชะเลวิรีนั้นไม่อยุดความกล่าวโทษการใช้ทาษและสรรเสิญการที่มิได้ใช้ทาษ. พวกนั้นก็เกิดทวีมากขึ้นนัก, จนมีกำลังจะตั้งมิศเตอลินกันเป็นเปรศซิเด็นต์แห่งเมืองยูในติศเทษ. แล้วมิศเตอลินกันจึ่งตั้งกฎหมายห้ามมิให้ใช้ทาษในเมืองยูในติศเทษต่อไป. เหตุนั้นการที่ใช้ทาษในเมืองยูในติศเทษก็สูญหายไปเสียแล้ว. นี้แลเป็นผลแห่งคำบ่นเกือไปนาน, มิผลดีนักฤๅ.

๏ และการที่ท่านว่าไทยจะไม่ยอมเอาเงินลงทุนเรียรายออกทำทึกใหญ่สำรับสั่งสอนซึ่งวิชาต่าง ๆ นั้น, ก็เหมือนคนชาวรถม้านั้น. ๆ เป็นความคิดแห่งชาวสยามแก่ ๆ ไม่ใช่ชาวสยามใหม่ ๆ. ขอเชิญท่านทั้งหลายผู้เป็นคนแก่ ๆ ในประเทษสยามนี้เร่งเอาในการที่ไปด้วยกลไฟต่าง ๆ, และวิชาอย่างประเทศยูรบอื่นอันดีด้วยเถิด, จึ่งจะไม่ตองละทิ้งไว้อยู่เบื้องหลังสยามใหม่ภุกนัก.

ประกาศให้เรียกตามพระราชบัญญัติ

๏ คลองแต่วัดแก้วฟ้า, ไปถึงวัดเทวราชกุญชร, ที่ราษฎรเรียกว่าคลองขุดใหม่นั้น, ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เรียกว่าคลองผดุงกรุงกระเษม. คลองที่แยกไปจากคลองผดุงกรุงกระเษม, ตรงลงไปออกที่ยางอ้อใต้ปากคลองพระโขนงนั้น, โปรดเกล้า ฯ ให้เรียกว่าคลองถนนตรง. ทางที่ริมคลองนั้น, ก็ให้เรียกว่าทางถนนตรง.

๏ ทางที่ทำใหม่ตรงวัดพระเชตุพน, ตรงออกไปนอกกำแพง, ข้ามคลองไปริมบ้านแขกเมืองเขมร, เลี้ยวไป

ถึง ปั๊ม บีดขนิก, แล้ว ข้าม คลอง ผดุง กรุง กระเษม, ตรง ลง ไป ถึง บาง คอแหลม นั้น, โปรด เกล้า ฯ ให้ เรียก ว่า ถนน จำเริญกรุง. ห้าม อย่า ให้ เรียก อย่าง อื่น ต่อ ไป. จด หมาย ประกาศ ให้ ราษฎร รู้ ทั่ว กัน.

ข่าวต่างๆ

◎ มี ข่าว มา ว่า, ที่ เมือง มันเดเล เมือง หลวง พม่า นั้น เกิด ไฟ ไหม้ ใหญ่ แทบ จะหมด บ้าน ใน เมือง นั้น, เว้น ไว้ แต่ พระราชวัง. ใน หลวง ก็ ทรง พระ วิตก นัก, แล้ว ยก เอา พระ พุทธรูป องค์ หนึ่ง ใหญ่, ไป ไว้ บน เขา แห่ง หนึ่ง, แล้ว ทำ เป็น พลับพลา เสด็จ ประทับ อยู่ ที่ นั้น พลาง. พระพุทธรูป นั้น เมื่อ กำลัง นั่ง อยู่ ก็ สูง ได้ ๕๔ ฟุต. ทำ ด้วย สินลา ที่ เกิด ใกล้ เมือง มันเดเล นั้น, ไกล ออก ไป ประมาณ ได้ ๔๘ ไมล์.

◎ มี ข่าว มา เร็ว ๆ นี้, บอก ว่า บริก ชื่อ เรลเว เป็น ของ ของ เมือง สยาม, ถูก ลม พายุ ที่ ทะเล จีน เสา ทั้งสอง นั้น ก็ หัก ไป. มี เรือ กลไฟ อังกฤษ มา ช่วย ไป, ลม ก็ ยัง กล้า ช่วย ไม่ ไหว, ต้อง ปล่อย เสีย ให้ ลอย ไป ตาม ลม. ตั้ง แต่ นั้น ไม่ ได้ ข่าว ว่า ไป ข้าง ไหน.

◎ อนึ่ง มี ข่าว มา ใหม่ ว่า, คน สอง คน ที่ เป็น ฝ่า แผ่ ที่ เกิด ใน เมือง สยาม นี้, ที่ ไป อยู่ เมือง อเมริกา นั้น. แต่ ก่อน เขา ก็ ได้ ทรัพย์ สมบัติ มาก, เพราะ เที่ยว สำแดง ตัว ให้ คน ทั้งปวง เห็น, เขา ก็ ได้ เมีย ทั้งสอง คน เกิด ลูก ทั้งสอง ฝ่าย. ลง ไป อยู่ เมือง อเมริกา ฝ่าย ใต้, ทำ บ้าน ทำ สวน สบาย อยู่. แต่ เมื่อ เกิด ศึก สงคราม นั้น, ทรัพย์ สมบัติ ของ เขา ก็ หาย ไป หมด. เขา หมาย ใจ ว่า จะ เที่ยว ไป สำแดง ตัว เหมือน อย่าง ก่อน, แต่ จะ เอา ลูก เมีย ไป ด้วย เพื่อ จะ หา ทรัพย์ อีก.

◎ มี ข่าว มา แต่ เมือง มังกลา ฝ่าย เหนือ ว่า, อหิวาตกะ, โรค เกิด มาก ที่ เมือง เนงชิงโปร, แล เมือง ซีโนอี นั้น, คน ตาย มาก, บาง แห่ง ก็ ไม่ ไคร่ จะ มี คน เหลือ อยู่ เลย.

◎ ข่าว มา แต่ เมือง อังกฤษ ว่า, เกิด โรค โค กระบือ ใน แขวง เมือง อังกฤษ มาก นัก. โค กระบือ ที่ อยู่ ด้วย กัน นั้น โรค ก็ ติด กัน. ชาว เมือง อังกฤษ ก็ รักษา แล้ว ไม่ ให้ อยู่ ด้วย กัน, เพื่อ จะ ไม่ ให้ โรค นั้น เกิด ทวี ขึ้น. เขา ก็ เสีย ทรัพย์ เพราะ โรค นั้น ราคา เป็น หลาย หมื่น เหรียน. บาง จำพวก ก็ ว่า โรค เกิด ใน เมือง นั้น เอง, บาง จำพวก ก็ ว่า โรค นั้น เกิด มา แต่ นอก เมือง ไม่ ตก ลง กัน.

◎ ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ว่า ด้วย การ ที่ เขา เรือ ที่ ต่อ ใหม่ ใหญ่ นัก ที่ เมือง นิวยอก, เขา ลง เมื่อ ณ วัน สาร์ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ ปี ฉลู สัปตศก. เขา ให้ ชื่อ เรือ นั้น ว่า, ดอน เดอะเบิก แปล เป็น ภาษา ไทย ว่า, ภูเขา ฟ้า ร้อง. เรือ นั้น เขา หุ้ม ด้วย เหล็ก หนา, จุ ของ มี น้ำ หนัก ๕ พัน ตอน. เป็น เรือ กลไฟ ๕ พัน แรง ม้า, มี ปี้น ใหญ่ ๔ บอก อย่าง ที่ เรียก ว่า, วัดมัน ปาก บอก กว้าง ๑๐ นิ้ว. มี ปี้น อีก อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า, คัสเดรน ๑๔ บอก, ปาก บอก นั้น กว้าง ๘ นิ้ว. เรือ นั้น ยาว ๓๘๐ ฟุต, กว้าง ๗๓ ฟุต. เครื่อง ถาวร ที่ บันทุก นั้น น้ำ หนัก ๑๐๐๐ ตอน. ผู้ ที่ ต่อ เรือ นั้น สัญญา ไว้ ว่า, จะ ให้ แล่น ไป โมง ละ ๑๕ ไมล์ ได้.

คำ ปรึกษา

◎ ใน กาล ก่อน มี สะมั่ง ใหญ่ ตัว หนึ่ง, มี อายุ มาก, มัก เบียด เบียน ใน หมู่ สัตว์ พวก เดียว กัน. ครั้น มา วัน หนึ่ง, สะมั่ง ตัว นั้น ออก มา กะทืบ กิน ด้วย ท้าว ของ ตัว, ด้วย กำลัง ถือ ตัว ว่า, เป็น ใหญ่ ไม่ กลัว ใคร, แล้ว สยัด คีสะ ทำ อาการ เหมือน ระ มี คำ บังคับ พวก ของ ตัว. แล้ว ยิ่ง ร้อง ด้วย เสียง อัน ดัง, ดู น่า กลัว, พวก บริวาร ของ ตัว ก็ กลัว จน ตัว สั่น. ใน ขณะ นั้น ลูก สะมั่ง ตัว เล็ก ๆ ก็ เข้า มา หา, แล้ว กล่าว แก่ สะมั่ง ใหญ่ นั้น ว่า, เหตุ ไร ท่าน ที่ มี ตัว ใหญ่ กำลัง มาก ไม่ มี ใคร จะ สู้ ได้ ใน กาล ทุก เมื่อ. ถ้า เว้น ไว้ แต่ เวลา ที่ หมา ไล่ เนื้อ วิ่ง ไล่ มา. เมื่อ ท่าน เหน ดัง นั้น, ก็ ครั่น คราม นัก แทบ จะ โดด ออก จาก หนัง ของ ตัว. ฝ่าย สะมั่ง ใหญ่ จึ่ง ตอบ ว่า, คำ ที่ เจ้า กล่าว นั้น ก็ จริง อยู่. เหตุ อะไร ที่ เรา เป็น ดัง นั้น ก็ ไม่ รู้ เลย, เรา ก็ มี กำลัง ใหญ่ ก็ จริง อยู่, แล เรา ยัง จะ ยืน รักษา พวก เรา ไว้ ให้ ดี ไม่ กลัว ใคร, แล เรา ก็ ตั้ง ใจ แข็ง แรง เนือง ๆ ว่า จะ ไม่ กลัว เหตุ ใด ๆ ต่อ ไป ใน เบื้อง หน้า, แต่ ทว่า ใจ ของ เรา จะ ทำ ตาม ที่ เรา บังคับ นั้น ก็ ไม่ ได้, เมื่อ เรา ได้ ยิน แต่ เสียง หมา ไล่ เนื้อ แต่ บันดา กำลัง ใน ใจ นั้น, ก็ เสื่อม สูญ ไป, แล เรา จะ ห้าม ตัว ไม่ ให้ หนี ไป ตาม เต็ม กำลัง ท้าว เรา ก็ มิ ได้,

---

◎ หนึ่ง คำ ที่ อังกฤษ เรียก ว่า ไลเปรรี นั้น, แปล ว่า เป็น หนังสือ หลาย เล่ม ด้วย กัน. ไลเปรรี ใหญ่ กว่า ไลเปรรี ทั้งปวง

ในโลกย์. อยู่ที่เมืองปาริศ ฝรั่งเสศประเทษ, มีแปดแสนเล่มควัยกัน.

๑ อนึ่ง คำอังกฤษ หมดควัยกันเปนแสนหนึ่ง มีแต่๒๖ตัวอักษร.

๑ อนึ่ง อาลักลันเดอร์, เจ้าเมืองเฮเลน , ได้ชนะเมืองทั้งปวงใน ๑๓ ปี. แล้วน้ำอหงุ่น ๙ ขวดก็มาฆ่าตัวเสียในวันเดียว.

๑ อนึ่ง เอมบีรชเนโปเลียน โบนิปาติ, ที่เปนแม่ทัพใหญ่ยิ่งฝ่ายฝรั่งเสศนั้น, เวลลิงตันแม่ทัพอังกฤษก็เอาตัวเนโปเลียนโบนิปาติไปขังจำทำโทษที่เกาะเสนต์เฮ็ลลินาเปน ๕ ปี เสศแล้วจึงตาย.

บางกอก ดอกกำปั่นคือเจ้าของอู่ใหม่

๑ อู่แห้งนี้พึ่งทำแล้ว, พร้อมใจจะรับเรือใหญ่น้อยทุกอย่าง. เชิญให้ท่านเจ้าของเรือ, แลนายเรือทั้งหลาย, จงคิดจารณดูอู่ใหม่นี้. คงจะเหนว่าเปนอู่ดีกว่าอู่ทั้งปวงในบุระประเทศนี้. จะได้แก้เรือซ่อมแปลงเสียใหม่โดยสดวกดี. ที่อู่นั้นยาวได้๓๐๐ฟุต, แลคงจะให้ยาวกว่านั้นอีก. โดยกว้างได้๑๐๐ฟุต, ภุก๑๕ฟุต. ที่ปากอู่มีประตูเรียกว่าไกซัน; ถ้าจะบีดมิดได้โดยเรว. ที่นอกปากอู่ในออกไปนั้น, จดถึงลำแม่น้ำโดยยาว ๑๒๐ ฟุต. มีเขื่อนสองฟากกว้างขวางแขงแรงนัก, กำปั่นเล็กกำปั่นใหญ่จะจอดอาไศรยอยู่ปากอู่ได้ในทุกเวลาไม่เปนอันตรายเลย. และมีเครื่องจักสำรับยกเสากะโดง, และม่อน้ำสำรับกลไฟแขงแรงนัก. อู่นั้นพร้อมด้วยเครื่องสูบไปด้วยกำลังกลไฟ. มีแรงมากเพื่อจะได้สูบน้ำให้ออกได้โดยเร็วได้, ไม่ว่าน้ำขึ้นน้ำลง. พร้อมทั้งเครื่องใช้ในการทำเรือใบและเรือกล. และการนั้นมีนายที่เปนชาติยูรบ, ได้เคยทำการเช่นนั้นหลายปี, จึงชำนาญในการเหล่านี้ทุกอย่าง.

๑ และลูกช้างสำรับอู่นั้นเปนคนเลือกมาแต่ช่องกงและวัมปูทั้งนั้น, เปนคนชำนาญในการนั้น. ๑ พวกกำปะนีแห่งอู่นั้น, ปรารถนาที่จะให้คนทั้งหลายพิเคราห์ดูว่า, อู่นี้ตั้งอยู่ที่มีไม้สักบริบูรณและถูกด้วย. ๑ อนึ่งอู่นี้มีจักรเลื่อยไม้, เพื่อจะได้การเร็ว. หมอนที่รองเรือสูงสี่ฟุต, และจะชักออกเมื่อไหก็ชักได้โดยสดวก, ไม่ต้องเสียอะไรในการเปลี่ยนหมอนนั้น.

๑ อนึ่ง พวกกำปะนีแห่งอู่นั้น, จะรับธุระคิดในการที่จะต้องลงทุนซ่อมแปลงเรือ, และจะรับเหมาเอาการนั้น, เรือไม้ก็ดีเรือเหล็กก็ดี, และจะรับต่อเรือใบเรือกลไฟฤๅการใดๆที่ในการช่างต่อเรือซ่อมแปลงเรือ. ๑ ไม้และเหล็กและของอื่นๆที่จะต้องซื้อนั้น, เราจะขายให้ตามราคาตลาดกรุงเทพนี้. ๑ อนึ่งเรือทั้งหลายที่จะเข้าอู่นั้น, จะมาจอดที่ทุ่นแห่งกำปะนีฤๅที่เขื่อนนอกอู่นั้น, ไม่ต้องเสียเงินกว่าผู้ที่เปนนายการจะส่งให้เลื่อนออกจากที่นั้นเมื่อใด.

๑ อนึ่ง กบีตันแห่งเรือทั้งหลาย, เมื่อจะออกจากอู่นั้น, ต้องเขียนชื่อตัวลงที่บาญชีแห่งนายอู่นั้นเสียก่อนจึงออกได้. ๑ อนึ่งแต่บันดาหนังสือ, ที่จะฝากมาถึงอู่นั้น, ต้องฝากไปถึงมิศเตอเฮาวาด กว่าจะได้เปลี่ยนอย่างนั้น, บักนี้มิศเตอเฮาวาดเปนนายกองนั้น, เปนเจ้ากระทรวงในการที่จะใช้เงินเกบเงินแต่ผู้เดียว.

นายช่างต่างๆ

๑ ผู้ที่จดชื่อที่สุดท้ายหนังสือนี้, เคยทำการช่างในประเทษยูรบมาหลายปี, คือเปนช่างจักร, ช่างเอนชิเนีย, และเคยชำนาญในการทำแผนที่, และการคิดราคาเครื่องจักรต่างๆ. และได้รับการตั้งและซ่อมแปลงม่อน้ำกลไฟ, และจักรหีบอ้อย, และเครื่องไฮโดรเอกซ์แตรกตอสำรับให้น้ำตาลแห้งเร็ว. และเครื่องจักรมีเข้า, และเครื่องจักรเลื่อยไม้, และเครื่องหีบน้ำมันมพร้าว. และเครื่องจักรสำรับกวาดตกัว, และเงินและทองแดง, และเครื่องอัฏชื่อไฮดรอลิกเปรศซ์, และตะภานเหล็ก; เครื่องเหล็กสำรับยกของที่ตะภานกำปั่น, และจักรน้ำ, และเครื่องสำรับจักรต่างๆ, และการใส่ฟันจักรใหญ่,และจักรสำรับสูบน้ำขึ้นบนพื้นนา, และการช่างอื่นต่างๆ.

๑ ข้าพเจ้าขอแจ้งมาถึงเจ้าของเรือกลไฟ, และจักรมีเข้า, และจักรหีบอ้อย, และผู้อื่นๆทั้งปวงว่า, ข้าพเจ้าพร้อมใจจะรับเอาการที่ว่ามาแล้วในหนังสือนี้. ถ้าผู้ใดๆปรารถนามาหาข้าพเจ้าโดยการนี้, ขอเชิญท่านมาหาข้าพเจ้าที่อู่ใหม่ตำบลบ้านดอกดวยในแขวงกรุงเทพนี้, ให้มาในระหว่างเวลาสี่โมงเช้า, และสี่โมงบ่าย.

๑ วันศุกร์เพ็ญสิบสองขึ้นค่ำหนึ่ง. ภรรยาของหลวงวิสูจสูรสาคร, ก็กลับมาถึงกรุงเทพฯ ได้เที่ยวไปอยู่ใน

เมือง อังกฤษ นั้น ถึง ๒ ปี ครึ่ง, มา ลูก มา ๔ คน, ลูก ผู้ หญิง ๓ คน, ลูก ผู้ ชาย เล็ก คน หนึ่ง, น้อง หญิง ของ ตัว มา ด้วย.

◎ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้า ของ จดหมาย เหตุ นี้ ได้ ยิน ข่าว ว่า, คน ที่ ซื้อ บางกอกริคอเดอ สงไส ว่า, เหตุ ไร ได้ เอา ความ ลง ซ้ำ นัก. เหมือน อย่าง ที่ ว่า ด้วย อู่ใหม่ นั้น ได้ ลง ๒ หน ๓ หน แล้ว. ข้อ อื่น ก็ มี หลาย ข้อ ที่ ลง ซ้ำ หลาย ครั้ง. เหตุผล ประการ ใด จึง เปน อย่าง นี้. หา ความ ใหม่ ๆ ไม่ ได้ ฤๅ. เขา สงไส บ่น เพ้อ ไป อย่าง นี้, เพราะ เขา ไม่ รู้ ธรรมเนียม จดหมาย เหตุ. ข้อ ที่ ลง ซ้ำ อย่าง นั้น เปน ความ อย่าง หนึ่ง, ที่ เจ้า ของ เนื้อ ความ นั้น ปรารถนา จะ ให้ คน ทั้งปวง ดู ทุก ที ทุก ครั้ง ไม่ ลืม. เหมือน เรื่อง อู่ใหม่ นั้น เขา ก็ จ้าง ให้ ลง พิมพ์ ทุก ๆ ครั้ง, ด้วย ให้ ค่า จ้าง รา คา ครั้ง ละ ๒ เหรียน. ข้อ ความ ที่ ลง ซ้ำ ๆ อย่าง นี้, อังกฤษ เรียก ว่า แอดเวอไตศเม็นต์. ใคร ๆ ปรารถนา จะ ให้ ลง ซ้ำ ก็ จำ เปน ให้ ลง ตาม ธรรมเนียม, ที่ จะ ปิด เสีย ไม่ เอา ก็ ไม่ ได้. ลาง ที ข้อ ความ ที่ ลง ซ้ำ ๆ เช่น นี้, ใน จดหมาย เหตุ ฉบับ หนึ่ง มี ถึง ๓ น่า ๔ น่า ก็ มี, เนื้อ ความ ใหม่ ๆ มี แต่ ๒ น่า. แต่ แรก ข้าพเจ้า หมาย ว่า จะ ทำ เนื้อ ความ ใหม่ ๆ ลง ใน จดหมาย เหตุ ให้ ได้ ๔ ใบ ทุก ที ๆ. เหน คน ชอบ ใจ ได้ มาก จึง ได้ จัด แจง ให้ มี ๖ ใบ. แต่ ใน ใบ ที่ ๕ ที่ ๖ นั้น, ก็ คง จะ มี เนื้อ ความ ซ้ำ ต่อ ไป บ้าง เล็ก น้อย. อย่า ให้ ผู้ ซื้อ ว่า กะไร เลย, ด้วย ให้ เกิน ไป มาก กว่า ๔ ใบ ที่ ได้ สัญญา ไว้ แล้ว.

ราคา สินค้า กรุง เทพ

◎ คน ทั้งหลาย ทั้งปวง เข้าใจ ว่า, เข้า ที่ จะ เกิด ใหม่ ปี นี้ ก็ จะ มี บริบูรณ. ราคา เข้า เก่า ก็ ตก ลง มาก แล้ว, นา เมือง เกวียน ละ ๕๒ บาท, นา สวน เกวียน ละ ๖๓ บาท.

◎ น้ำตาล ทราย ขาว ที่ ๑, หาบ ละ ๑๔ บาท สองสลึง เฟื้อง. ที่ ๒ หาบ ละ ๑๔ บาท. ที่ ๓ หาบ ละ ๑๓ บาท สลึง.

◎ น้ำตาล ทราย แดง, หาบ ละ ๖ บาท สองสลึง. น้ำตาล ทั้ง ๒ อย่าง นี้ ก็ มี น้อย.

◎ พริกไทย ดำ, หาบ ละ ๑๐ บาท มี น้อย ตลก.

◎ ไม้ ฝาง อย่าง ที่ ๔ ตุ้น ๕ ตุ้น เปน หาบ นั้น, ราคา หาบ ละ ๒ บาท สลึง. อย่าง ที่ ๕ ตุ้น ๖ ตุ้น เปน หาบ นั้น, ราคา หาบ ละ ๒ บาท ๓ สลึง. ไม้ สัก ยก ละ ๑๐ บาท สองสลึง, แต่ มี น้อย.

◎ ไม้ ชิงชัน, ๑๐๐ หาบ เปน ราคา ๒๑๐ เหรียน และ ๒๔๐ เหรียน, ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.

◎ หนัง ควาย, หาบ ละ ๑๐ บาท สลึง. หนัง วัว หาบ ละ ๑๓ บาท สองสลึง.

◎ เขา ควาย, หาบ ละ ๑๐ บาท สาม สลึง.

◎ กำยาน อย่าง ดี หาบ ละ ๒๑๐ บาท, อย่าง กลาง ๑๕๐ บาท.

◎ รง, หาบ ละ ๔๙ บาท.

◎ งา เมด, หาบ ละ ๗๙ บาท สองสลึง.

◎ ครั่ง อย่าง ที่ ๑, หาบ ละ ๑๓ บาท, อย่าง ที่ ๒ หาบ ละ ๑๑ บาท.

◎ งา ช้าง, หาบ ละ ๓๓๐ บาท และ ๒๓๕ บาท ตาม ใหญ่ ตาม เล็ก.

◎ กระวาน, หาบ ละ ๑๖๑ บาท.

◎ เร่ว, หาบ ละ ๒๑ บาท สามสลึง เฟื้อง.

◎ น้ำมัน มพร้าว, น้ำ หนัก ม่อ ละ ๒๐ ชั่ง, ราคา ม่อ ละ ๕ บาท สองสลึง.

◎ กระสอบ, พัน ใบ ราคา ๘๓ บาท. ◎ ไหม เมือง ลาว, หาบ ละ ๒๕๖ บาท. ◎ ไหม เมือง ญวน หาบ ละ ๗๐๐ บาท.

◎ ทองคำ เปลว ที่ ๑ หนัก บาท หนึ่ง, เปน เงิน ๑๙ บาท สาม สลึง.

◎ การ แลก เงิน เหรียน ที่ สิงคโปร, ได้ กำไร ๑๐๐ ละ ๕ เหรียน.

เรื่อง ขุด คลอง

◎ ข้าพเจ้า ๆ ซอง หนัง สือ บางกอก วิคอเดอ, ได้ ยิน ว่า, พระเจ้า แผ่น ดิน กรุง สยาม ทรง พระ กรุณา, จะ ให้ ขุด คลอง ตั้ง แต่ วัด เจ้าพระยา ใหญ่ เชิง, ตัด ท้อง ทุ่ง ตอน เมือง, ตรง ตลอด มา โดย ลำดับ มา ออก ตรง วัดโสมนัสวิหาร. ข้าพเจ้า มี ความ ยินดี ด้วย นักหนา. ข้าพเจ้า พิจารณา เหน ว่า, ถ้า ขุด คลอง ตลอด ไป ได้ แล้ว, ก็ จัก เปน คุณ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง เปน อัน มาก. เพราะ พวก ราษฎร จะ ได้ อา ใครย์ ทำ นา. ครั้น เนื้อ นา เกิด ทวี มาก ขึ้น แล้ว, ก็ จะ เปน ประโยชน์ สอง ฝ่าย.

คือ ผล เม็ดเข้า จะ มี มาก ขึ้นใน ฟ้น บ้าน เมือง ประการ หนึ่ง. ภาษี แล ค่า นา ก็ จัก เจริญ มาก ขึ้น, ใน ท้อง พระคลัง ประการ หนึ่ง. แล้ว พวก อาณา ประชา ราศฎร, ก็ จะ ได้ อา ไศรย น้ำ ใน คลอง นั้น แล้ว. ก็ จะ ชวน กัน ตั้ง บ้าน เรือน อยู่ เป่น สุข สบาย พระ พระ ยา มี โพทธิสมภาร, ของสมเด็จ พระแจ้าแผ่นดิน กรุง สยาม นี้แล.

กระษัตริย์ เมือง ยิปุ่น แทบ ถึง แก่ กรรม!

◎ ว่า ด้วย มี ข่าว มา แต่ เมือง ยิปุ่น ว่า, ท่าน กระษัตริย์ เมือง ยิปุ่น ที่ เขา เรียก ว่า, ไต้กูน แทบ จะ เป่น อันตราย ถึง แก่ ชีวิตร เพราะ คน จำพวก หนึ่ง คิด ร้าย, ขุด หลุม ไต้ ที่ จะ มา ประ ทับ บัลทม ของ กระษัตริย์นั้น. แล้ว เอา ดิน ปิ้น ใส่ ใน หลุม นั้น ด้วย. มี คน หนึ่ง รู้ ความ ที่ คิด ร้าย นั้น ก่อน. แต่ กระษัตริย์ ยังไม่ เสด็จ มา ถึง ที่ นั้น. จึง เข้า ไป เผ้า อ้อน วอน เพื่อ มิ ให้ กระษัตริย์ เสด็จ ไป ประทับ บัลทม ภัก ใน ที่ นั้น, เมื่อ กระษัตริย์ ยัง สง ไสย อยู่, คน นั้น จึง ทูล ว่า, ข้าพเจ้า ก็ เปน ข้า ของ ชนดาซามา ที่ เปน เจ้า ผู้ ใหญ่ ใน พวก ที่ คิด ร้าย นั้น. ชนดาซามา ก็ ให้ ข้าพเจ้า เอา เปน ธุระ จัด แจง ใน ที่ นั้น, ข้าพเจ้า จึง รู้ ใน การ นั้น ว่า, เกรียม ไว้ เสร็จ แล้ว เปน แน่. ขอ พระองค์ อย่า เสดจ์ ไป เลย. เพราะ เหตุ คน มา บอก ดั่ง นี้. กระษัตริย์ นั้น จึง พ้น อันตราย, แต่ ข่าว กระษัตริย์ นั้น ก็ ไม่ สบาย, เศร้า หมอง พระ ไทย นัก.

ความ เตือน อัน อ่อน

◎ ครั้ง ก่อน มี ขุนนาง ผู้ ใหญ่, ได้ นั่ง กิน โตะ ด้วย กัน กับ คน อื่น มาก นั่ง แน่น กัน นัก. มี คน หนึ่ง ที่ พูด มาก ๆ นั่ง ใกล้ กัน กับ คน นั้น. คน ที่ พูด มาก นั้น, ครั้น พูด แล้ว ก็ ยก มือ ไป มา ตาม คำ ที่ เขา พูด ด้วย. ขุนนาง นั้น จึง บอก กับ เขา นั้น ว่า, มือ ของ ท่าน เปน เครื่อง รำคาญ ใจ ข้าพเจ้า นัก. คน นั้น จึง ตอบ ว่า, ขอ รับ กระผม คน แน่น นัก, เกล้า ผม ไม่ รู้ ที่ จะ เอา ไว้ ที่ ไหน ได้, ขุนนาง นั้น จึง ตอบ ว่า, ถ้า อย่าง นั้น ก็ เอา มือ ยัด ไว้ ใน ปาก เสีย เถิด.

◎ ประนินทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน นี้. ฯะ

คำ อังกฤษ	คำ ไทย	คำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ขึ้น กี่ ทุ่ม
วัน สุกร ๓ ค่ำ	ขึ้น ๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที	๕ โมง ๒๙ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๕ โมง ๘ นาที
วัน เสาร์ ๔ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที	๕ โมง ๒๘ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๖ โมง ๕๒ นาที
วัน อาทิตย์ ๕ ค่ำ	= ๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	ยำรุ่ง	๕ โมง ๒๘ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๕๑ นาที
วัน จันทร ๖ ค่ำ	= ๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	“	๕ โมง ๒๘ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๒ ทุ่ม ๔๘ นาที
วัน อังคาร ๗ ค่ำ	= ๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	“	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๓ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน พุทธ ๘ ค่ำ	= ๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	ยำรุ่ง แล้ว นาที ๑	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๔ ทุ่ม ๔๑ นาที
วันพฤหัศบดี ๙ ค่ำ	= ๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	“ นาที ๑	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๕ ทุ่ม ๓๑ นาที
วัน ศุกร ๑๐ ค่ำ	= ๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	“ นาที ๑	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	◎ เวลา ช้า
วัน เสาร์ ๑๑ ค่ำ	= ๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	“ ๒ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๖ ทุ่ม ๒๒ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๒ ค่ำ	= ๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	“ ๒ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๗ ทุ่ม ๑๐ นาที
วัน จันทร ๑๓ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	“ ๓ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	๑๒ โมง ๑๖ นาที	๗ ทุ่ม ๕๖ นาที
วัน อังคาร ๑๔ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	“ ๓ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	๑๒ โมง ๑๕ นาที	๘ ทุ่ม ๔๓ นาที
วัน พุทธ ๑๕ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	“ ๓ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	๑๒ โมง ๑๕ นาที	๙ ทุ่ม ๒๙ นาที
วัน พฤหัศบดี ๑๖ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	“ ๔ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	๑๒ โมง ๑๕ นาที	๑๐ ทุ่ม ๑๗ นาที
วัน ศุกร ๑๗ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	“ ๔ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	๑๒ โมง ๑๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕ นาที
วัน เสาร์ ๑๘ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	“ ๕ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	๑๒ โมง ๑๕ นาที	◎ จันทร์ ตก

◎ บอกให้คนทั้งปวงรู้ ฯะ

◎ ผู้ที่ลงชื่อใต้ข้อความนี้ได้ที่ตั้งเปนพนักงานสำรับจัดแจงชำระทรัพยสมบัติที่ได้เปนของมิศ.เดอไรเบิดฮันแตร ที่ได้ตายณวันพุทเดือนห้าแรมเก้าค่ำปีฉลูสัปตศกนั้น ข้าพเจ้าจะขอท่านทั้งหลายที่เปนลูกหนี้แก่สมบัติแห่งมิศเดอไรเบิดฮันแตรนั้น ให้มาใช้หนี้นั้นให้เรา และท่านทั้งหลายผู้ที่มีเงินติดอยู่ในสมบัตินั้น ขอส่งบัญชีเงินนั้นเรายอย่าช้าอยู่เลย ฯะ

◎ เขียนณวันเดือนสิบสองขึ้นสิบสองค่ำ ฯะ

อาร์.เอศ.ซกอต.

◎ ในกาลก่อนนั้นมีตัวอูฐเข้ามาเฝ้า, ยูบีเตอคือตาวตวงหนึ่ง, ที่เขาถือว่าเปนเจ้า. อูฐนั้นคุกเข่าลงร้องทุกข์แก่ยูบีเตอว่า, ข้าพเจ้าเปนสัตวทนความลำบากนัก, เพราะความที่ไม่มีเขาศีศะ, ฤๅเครื่องอาวุธอื่น ๆ ที่จะรักษาตัว, เหมือนงัวผู้แลสัตวอื่นต่าง ๆ. ขอท่านได้โปรดให้ข้าพเจ้ามีเขา, ฤๅเครื่องอื่น ๆ ที่จะให้เราต่อสู้พวกสัตรูของเราได้, ตามที่ท่านจะเหนควร. ฝ่ายยูบีเตอได้ยินคำร้องทุกข์เปนความที่ไม่ควรปรารถนาดังนั้น, ก็อดหัวเราะไม่ได้. แล้วจึงบอกอูฐว่า, เราจะไม่ทำตามเจ้าในข้อนั้นเลย. แต่เราจะลงโทษแก่เจ้า, เพราะเจ้าบังอาจมาขอ, ที่ไม่สมควรจะขอนั้นตั้งแต่นี้ไปจะให้เจ้ามีหูสั้นไป, เพื่อจะได้เปนที่ประกาศซึ่งความผิดของเจ้าต่อ ๆ ไปเปนนิจแล.

กำปั่นเข้ากรุงเทพ ฯ

เข้ามาเมื่อไร		กำปั่นชื่อไร	กัปตันชื่อไร	ตั๋นตอน	เรืออไร	มาแต่ไหน
เดือน ๑๒ ขึ้น	๒ ค่ำ	กะตินกา	คัมมิง	๒๕๘	บริต อังกฤษ	สิงคโปร์
	๕ ค่ำ	คัดโรวี	เคง	๓๗๔	บาก อังกฤษ	ฮอง กง
	๕ ค่ำ	เอ่แปรศไซน	ไปรบี	๖๗๔	บาก ฮอลันด์	ฮอง กง
	๕ ค่ำ	เซนต์เมเร	ครอศ	๔๑๑	บาก สยาม	ฮอง กง
	๗ ค่ำ	เอดิเอน	ไซเวอศ์	๒๕๐	บาก ยัมเบิค	ฮอง กง
	๘ ค่ำ	เมดิลดา	ศตอม	๒๒๘	บาก อังกฤษ	ฮอง กง
	๘ ค่ำ	โปรซีมาเทีย	ชาวิศ	๓๖๘	บาก อังกฤษ	ฮอง กง
	๑๐ ค่ำ	แอนเตอไปรซ์	ซอมเฟลด์	๔๘๘	บาก สยาม	ฮอง กง
	๑๒ ค่ำ	เบดซี	โซนศ์	๒๕๙๓	บริก อังกฤษ	ฮอง กง
	๑๓ ค่ำ	เฟดพัล	พีลิบศ์	๒๘๙	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์

กำปั่นออกจากกรุงเทพ ฯ

ออกเมื่อไร		กำปั่นชื่อไร	กัปตันชื่อไร	ตั๋นตอน	เรืออไร	จะไปไหน
เดือน ๑๑ แรม	๑๔ ค่ำ	ยัมป์ตอนกอต	ครอฟอด	๒๗๙	บาก อังกฤษ	สอนตอน
๑๒ ขึ้น	๒ ค่ำ	ปรอดเปอริติ	แอนดริว	๖๐๔	ชิบ สยาม	สิงคโปร์
	๓ ค่ำ	เอ.เปดโรแนน	วูเรนเดล	๗๓๑	บาก ฮอลันด์	ซูรบายา
	๖ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออร์ดัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์
	๗ ค่ำ	เอลาดัศ	ปอป	๘๑๓	ชิบ แฮมเบิก	ซูรบายา
	๘ ค่ำ	เอแปดไอน์.	ไปรบี	๖๗๔	บาก ฮอลันด์	ป่าเวีย

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนสิบสองแรมสิบห้าค่ำ จุลศักภาช ๑๒๒๗ Nov. 18th 1865 กฤษศักภาช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๘ No. 18

◎ เรื่องนิยายของหลวง

◎ จะเล่านิยายให้ท่านฟัง, ภอเปนคติได้ รู้การที่ชอบที่ผิด, ว่าธรรมเนียมในประเทศสยามมีแต่โบราณสืบมา. เมื่อเทศกาลออกพรรษาแล้ว, ในแรมเดือนสิบเอดแลเดือนสิบสอง. ที่สาลาโรงธรรมในพระนครนอกพระนคร, แลในพระอาราม หลวง ฤๅวัดของราชฎรทุก ๆแห่งไป, ฤๅในวังเจ้า, บ้านขุนนาง บางแห่ง, ก็มีเทศเปนมหาชาติ. ท่านผู้เจ้าของวังเจ้าของบ้านนั้น, ๆ แลราชฎรชายหญิงก็แจกจ่ายกัน, รับเปนเจ้าภาพ, ให้นิมนต์พระสงฆ์บ้าง, สามเณรบ้าง, มาชับร้องมีทำนองเทศนาเรื่องพระเวสสันดรบ้างกัณฑ์. เจ้าภาพเจ้าของกัณฑ์ชื่นชมยินดี, บริวาดเงินทองสิ่งของเครื่องบูชากัณฑ์, กัณหนึ่ง ๆ, หลายบาทหลายตำลึง. นิยมว่าเปนการบุญบูชาในพระสาศนาทุกแห่งทุกตำบลไป.

◎ การเรื่องนี้ผู้ที่ไม่เหนด้วยไม่เชื่อว่าเปนการบุญก็มี. คนจำพวกนี้ก็พูดติเตียนการมีเทศนามหาชาติ, ว่าได้บุญได้กุศลอย่างไรจึ่งนิยมกันบริวาดให้บั้นเปนหนักหนา. ถ้าจะบูชาท่านที่มีคุณ, ทรงธรรมทรงวิไนยประฏิบัติเปนอายุพระสาศนาจริง ๆ. ฤๅจะบูชาคุณบิดามารดาแลญาติผู้ใหญ่ในกระกูลของตน, ฤๅจะอนุเคราะห์แก่คนยากจนแก่ชราอนาถาพิกล ๆ, ฤๅจะทำสนนหนทางสร้างศพานสาลาที่อยู่ที่อาไสย, ฤๅอะไร ๆอื่นก็จะมีผลประโยชน์ได้บุญมากกว่าลงทุนมีเทศนามหาชาติ. เพราะผู้ที่มีศัรทธาบริวาดเงินทองจะใส่เกล้าให้ไปแก่คนที่ไม่ประฏิบัติถือพระพุทธสาศนาเปนแต่คนมาแอบอาไสยพระสาศนาหากิน. คนพวกนั้นเมื่อเทศนาได้เงินติดเทียนไปมากแล้ว, ก็สึกออกมีภรรยาแลเปนนักเลงเสพสุราเล่นเบี้ยเล่นโปแลอื่น ๆ, ไม่เหนว่าเงินทองของบูชากัณฑ์นั้น, เปนประโยชน์อะไรแก่สาศนา. เงินที่เสียไปทำให้เปนที่เสื่อมศัรทธาต้องเสียใจแก่ผู้ให้มิใช่ฤๅ. จำพวกที่นิยถือการเทศนามหาชาติว่าได้บุญก็ถุ้งเถียงเทอะกัน.

◎ ก็ในโรงธรรมแห่งหนึ่ง, ตกค้างอยู่ยังหาได้มีเทศนามหาชาติไม่. มีคนหนึ่งมีความร้อนใจ, จึ่งออกเที่ยวแจกฎีกาเรี่ยไรบอกบุญตามชาวบ้านว่าพ่อเอ๋ยแม่เอ๋ย, ที่โรงธรรมนี้การเทศนามหาชาติตกค้างอยู่ยังไม่ได้มี, ช่วยกันออกคนละเลกคนละนอ้ย ตามได้ตามมีตามศัรทธา, ท่านผู้นี้รับกัณฑ์นี้ ท่านผู้นั้นรับกัณฑ์โน้น, อย่าให้เสียขี้เสียเดื่อนเปนการบุญใหญ่. จึ่งมีคนผู้หนึ่งเปนจำพวกที่ไม่ชอบใจไม่เหนด้วย, พูดขัดขวางขึ้นแก่ผู้นั้น, ว่ามีเทศนามหาชาติได้บุญได้ธรรม์อย่างไร, ใจข้าพเจ้าเหนว่าเงินที่เรี่ยไรได้มานั้น, ถ้าจะเอาไปซื้อพื้นเผาซากสบสุนักช์เสียดีกว่า, เพราะเสียเงินไปก็ไม่ต้องเปนที่เสียใจ, เหมือนอย่างเสียเงินไปในการมีเทศนามหาชาติ.

◎ เพราะฉะนั้น การที่พูดซ้ำซากด้วยเรื่องจะให้ทำทางรถไฟใช้รถไฟ, แลจะให้ตั้งเตเลแกรบนั้น, ก็จะเปนเหมือนเช่นนิยายนี้เหมือนกัน. ครั้นจะว่าว่าที่จะเสียเงินทำทางรถไฟแลเตเลแกรบนั้น, ถ้าจะเสียเงินให้ซื้อพื้นแลค่าช้างเที่ยวเกยซากสบสุนักช์เผาเสียดีกว่า, ก็จะว่าว่าหยายไป.

◎ แต่การเรื่องอื่นที่จะเปนคุณประโยชน์แก่พระนครนั้น, ก็ทรงพระราชดำริห์อยู่คือที่ทางสนนเจริญกรุง, ทรงไปข้ามคลองนอกกำแพงพระนครนั้น, เจ้าพระยาศีรสุริยวงษก็ได้ทำขึ้นแล้ว. ยังที่ตพานหันเจ้าพระยาภูธราภัยก็จะให้ทำอีกแห่งหนึ่ง. ที่ตรงสนนวัดชนะสงคราม ตรงไปข้ามไปวังพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นมเหศวรศิวิลาศ, ๆ ก็จะให้ทำอีกแห่งหนึ่ง. แลการจะขุดคลองไปในที่ที่ควรจะเปนไร่เปนนาเปนสวนได้อีกหลายตำบล. จะให้ทำต่อ ๆไป.

◎ คำ ตอบ ท่าน ผู้ สรรเสริญ พุทธสาศนา ฯ

◎ ซึ่ง ท่าน แก้ด้วย พุทธ สาศนา นั้น ข้าพเจ้า ได้ ทราบแล้ว, เปน คำ ติ ประกอบ ด้วย ความ อาณาไศรย, ควร ที่ จะ เปน อย่าง แก่ คน ทั้งปวง ที่ จะ ทุ่นเถียง กัน ด้วย สาศนา, หา ควร จะ โกรธ กัน ไม่. ขอ แก้ ที่ ท่าน กล่าว ว่า พุทธสาศนา ทวน กระแส กิเลศ แล ตันหา ของ มนุษ ทั้งหลาย นั้น, ก็ ชอบ อยู่ แล้ว. คฤษ สาศนา ก็ ทวน เหมือน กัน, ไม่ ยอม ให้ มี ความ โลภ คือ ความ ปรารถนา ที่ จะ ขัด ขวาง พระ บัญญัติ ๑๐ ข้อ นั้น. ใจ ความ พระบัญญัติ นั้น ว่า, ให้ รัก พระเจ้า ด้วย สุด ใจ, แล ให้ รัก คน ทั้งปวง เหมือน รัก ตัว ตน. ที่ บุคล เคย รัก ตัว มาก กว่า ผู้ อื่น ทั้งปวง จะ ประพฤษดิ ตาม บัญญัติ นั้น ให้ ถี่ ถ้วน ก็ ยาก นัก. เหมือน คน ผู้เดียว จะ ภาย เรือใหญ่ ทวน กระแส น้ำ เชี่ยว, ถ้า ไม่ มี ผู้ช่วย ก็ จะ ไปไม่ ได้. แต่ใน คฤษสาศนา ย่อม มี ผู้ช่วย กำลัง, ให้ ทวน กระแส กิเลศ ตันหา ได้. ผู้ช่วย นั้น คือ พระ วิญญาณ พระเยซู ที่ พระองค์ ได้ โปรด ให้ มา คน ใจ บุคล ทุก คน ที่ มี ความ เชื่อ, แล ความ รัก ใน พระองค์, ให้เกิด ใจ เกลียด บาป ทุก อย่าง, แล ให้ รัก ซึ่ง ความ ชอบ ธรรม์ ทั้งปวง. ใจ เปน ดัง นั้น จึง ถาจ ห้าม กิเลศ ตันหา ได้. มี ผู้ช่วย เช่น ว่า มา นี้, ไม่ เหมือน พุทธ สาศนา, ๆ ถ้า ผู้ใด ทวน กระแส กิเลศ ต้อง อาไศรย กำลัง ของ ตัว เอง, จึง เปน การ ยาก เตม ที่ นัก ไปไม่ ได้. ผู้ที่เปน ครู นั้น ก็ นิพาน เสีย แล้ว, จะ มา ช่วย อุปถำภ์ ลูก สิศ ก็ มิ ได้. แล คำ สั่งสอน ของ ท่าน เมื่อ วิญญาณ ท่าน ไม่ อยู่ ด้วย, ก็ ย่อม ถอย กำลัง ลง มิ ได้ มี อำนาก. ฝ่าย คฤษ สาศนา ถ้า พระวิญญาณ ไม่ อยู่ ด้วย แล้ว, ก็ จะ ถอย กำลัง ลง เหมือน กัน. เหตุ ดัง นี้ จึง ว่า, คฤษ สาศนา กับ พุทธ สาศนา นั้น ก็ ผิด กัน นัก. ข้าง หนึ่ง มี พระ วิญญาณ เจ้า ของ โลกย์ มา ช่วย อุปถำภ์ ลูก สิศ ทุก วัน ให้ มี กำลัง ขึ้น. ข้าง หนึ่ง ปราศจาก พระ วิญญาณ, ลูก สิศ ต้อง ประพฤษดิ ด้วย กำลัง ของ ตัว เอง, เพราะ หา มี ผู้ช่วย ไม่.

◎ ขอ ที่ ท่าน ว่า, พุทธ สาศนา ลึก ซึ้ง สุกขุม ละเอียด นัก, ยาก ที่ ผู้ใด จะ รู้ จะ เข้าใจ ได้ นั้น, ข้าพเจ้า ก็ เหน ด้วย. จึ่ง นึก เหน ว่า ผู้ที่ เปน เจ้า ของ พุทธสาศนา นั้น, จะ เปน ผู้ ประกอบ ด้วย ความ เมตา สัตว แท้ นั้น หา มิ ได้. เพราะ ท่าน ได้ ตั้ง สาศนา ที่ คน ทั้งปวง ซึ่ง ไม่ รู้ หนังสือ ลึก ซึ้ง จะ มิ อาจ เข้าใจ ได้. เหมือน พระ ราช บิดา องค์ใด องค์ หนึ่ง, ที่ ได้ ตั้ง ธรรมเนียม ใน พระราช บุตร ทั้งปวง, เลี้ยง แต่ ผู้ที่ จะ รู้ หนังสือ ลึก ซึ้ง, ผู้ที่ รู้ น้อย ยัง ไม่ เลี้ยง เลย. ถ้า ดัง นั้น ก็ จะ ได้ ชื่อ ว่า, มี ความ เมตา ลูก รอบครอบ หา มิ ได้. คำ คฤษ สาศนา หา เปน ดัง นั้น ไม่, เปน คำ เข้าใจ ง่าย. ที่ เด็ก อ่อน ๆ ก็ พึง เข้าใจ ได้ เหมือน คน ผู้ใหญ่. ถุง เข้า แล น้ำ ที่ สำรับ เปน ประโยชน์ แก่ มนุษทั่ว ไป, ผู้ใหญ่ แล เด็ก ก็ กิน ได้ เหมือน กัน.

◎ ข้อ ที่ ท่าน ว่า, ถึง จะ ไป เที่ยว สั่งสอน ใน ประเทศ ยุรย ทั้งปวง, ก็ จะ ไม่ มี ผู้ใด รับ คำ สั่งสอน พุทธสาศนา นั้น, ข้าพเจ้า ก็ เหน ด้วย. คง จะ เปน ไป ดัง นั้น เพราะ คน ใน ประเทศ ทั้งปวง นั้น มี สว่าง ใน ใจ ที่ จะ ห้าม คำ สั่งสอน นั้น, เขา จะ รับ ว่า จริง มิ ได้, เพราะ เปน คำ ขัด ขวาง ปัญญา, ดุจ ความ มืด ขัด สว่าง.

◎ ข้อ ที่ ท่าน ทราบ ว่า, มี บุคล ใน ประเทศ ยุรป ที่ เขา ไม่ ถือ คฤษ สาศนา ก็ มี มาก. ท่าน เข้าใจ เช่น ที่ ว่า นั้น ไม่ ถูก. บ้าน เมือง ทั้งปวง ใน ประเทศ ยุรป, ย่อม เปน คฤษเตียน ทั้ง นั้น. คือ คน ทั้งปวง ทั้ง ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย, ได้ นับ ถือ พระ ผู้ สร้าง ว่า เปน ใหญ่ ยิ่ง, คง ตั้ง มั่นคง ทั่ว ไป ใน อนาคต, ไม่ มี เยื่อง ตัน เยื่อง ปลาย เลย. แล ได้ ถือ ว่า พระ เยซู เจ้า เปน พระ บุตร องค์เดียว, ได้ เสดจ มา ใน โลกย์ เพื่อ จะ ช่วย มนุษ ให้ พ้น บาป. แต่ คน ทั้งปวง ใน ประเทศ ยุรป เขา ไม่ มี ใจ เลื่อม ไสย รัก ใคร่ ใน พระ เยซู ก็ จริง. แล คน ที่ มี ใจ สัทธา รัก ใน พระองค์ นั้น ก็ น้อย, แล คน ที่ ไม่ มี ใจ สัทธา นั้น ก็ มาก. ดุจ คน ทั้งปวง ใน ประเทศ สยาม, ที่ มี ใจ สัทธา ใน พระพุทธ สาศนา นั้น ก็ น้อย, ที่ มิ ได้ สัทธา นั้น ก็ มาก เหมือน กัน. ถึง กระนั้น ชาว ประเทศ สยาม ทั้งปวง ที่ บิดา มารดา เคย ถือ ใน พุทธ สาศนา, ก็ จัด ได้ ชื่อ ว่า เปน คน เชื่อ ใน พุทธ สาศนา ทั้ง นั้น. แล ได้ กิน ผล ต่าง ๆ ตาม พุทธสาศนา สิ้น.

◎ ฝ่าย คน ทั้งปวง ใน ประเทศ ยุรป, ที่ มิ ได้ สัทธา ใน คฤษ สาศนา, ก็ จัด ได้ ชื่อ ว่า เปน คน เชื่อ ใน คฤษ สาศนา, แล ได้ กิน ผล ตาม คฤษ สาศนา สิ้น. แต่ ผล ที่ เกิด เพราะ คฤษ สาศนา นั้น, คือ สว่าง แล กำลัง ใน ใจ ต่าง ๆ, มาก กว่า ที่ เกิด ใน พุทธ สาศนา เช่น ข้าพเจ้า ว่า มา แล้ว นั้น.

◎ ข้อ ที่ ท่าน ถาม ว่า, ก็ มี ความ สว่าง อะไร เล่า ไป ส่อง ให้ เขา มี ความ จำเริญ ด้วย. ข้าพเจ้า ขอ ตอบ ว่า, เปน สว่าง ที่ ออก มา จาก พระ คำภีร์ ที่ เรียก ว่า ไบเบิล, ที่ พระ เยซู ได้ โปรด ประทาน ให้ นั้น. เหมือน อย่าง ความ มืด ใน แผ่นดิน ไทย เกิด

มา จาก พระ คำภีร์ พุทธ สาศนา, ได้ จับ เอา คน ทั้งปวง ใน แผ่น ดิน ไทย. บิดา มารดา ของ คน ทั้งปวง ใน ประเทศ ยูรบ, ได้ สร้าง ใน ใจ เพราะ พระ คำภีร์ คฤษ สาศนา. สำนักนี้ อาจาริย์ เด็ก, แล ผู้ใหญ่ ทั้งปวง ทั่วไป ใน ประเทศ ยูรบ เปน คฤษเตียน ทั้ง สิ้น. ใน พวก ครู เหล่า นั้น, หา มี ผู้ใด ที่ ระ ยอม ให้ คน อื่น ๆ เข้า ใจ ว่า, ตัว อย่ นอก สาศนา พระเยซู ไม่. ถ้า ใน ๑๐๐ คน จะ มี สัก คน หนึ่ง ที่ ไม่ ถือ ใน คฤษ สาศนา, แม้น เขา มี วิชา การ ความ รู้ รุ่ง เรือง เหมือน กัน กับ พวก ที่ ถือ คฤษ สาศนา, ก็ ควร ที่ จะ เข้า ใจ ว่า, เปน เพราะ สว่าง ที่ สร่อง ออก มา จาก สำนักนี้ อาจาริย์ ที่ เปน คฤษเตียน นั้น. คุย คน หนุ่ม ที่ เปน ชาว ประเทศ สยาม, ได้ ออก ไป เรียน หนังสือ ใน สำนักนี้ อาจาริย์ ใหญ่ ที่ เมือง ลอนดอน, อยู่หัว มี ความ เพียน เรียน ไน สว่าง คฤษเตียน นั้น สิบ ปี, ได้ วิชาการ ความ รู้รุ่ง เรือง มาก, แต่ หา สัทธา ใน คฤษ สาศนา ไม่. แล้ว ก็ กลับ มา ยัง กรุงเทพ ฯ, สำแดง วิชา การ ต่างๆ มาก กว่า คน ที่ ได้ สึกษา ใน สำนักนี้ พุทธสาศนา มาก. ความ รู้ แล รุ่ง เรือง ใน ใจ คน นั้น, เกิด มา แต่ ไหน เล่า. มิ ควร ที่ จะ ว่า เกิด มา แต่ คฤษ สาศนา ฤๅ.

๏ ครั้ง ก่อน พระ เจ้า แผ่น ดิน องค์ หนึ่ง, นอก คฤษสาศนา ออก ไป เยี่ยม วิกโตเรีย เจ้า เมือง อังกฤษ, เมื่อ กำลัง สั่ง สนทนา กัน ด้วย ความ รุ่ง เรือง ใน เมือง อังกฤษ นั้น แล้ว, จึ่ง ถาม ว่า, เหตุใด จึ่ง มี ความ รุ่ง เรือง ใหญ่ เช่น ว่า นี้. วิกโตเรีย ท่าน จึ่ง ชี้ ลง ตรง พระ คำภีร์, ที่ เรียก ว่า ใบเบ๊ล, ว่า เมือง อังกฤษ ได้ เปน ใหญ่ ก็ เพราะ พระ คำภีร์ นั้น. นี่ แล เปน คำ จริง. คำภีร์ นั้น เปน แบบ อย่าง ที่ เมือง ใด ๆ, เมือง นั้น ย่อม มี ความ รู้ รุ่ง เรือง สว่าง ใหญ่ ขึ้น. แล เมือง ใด ที่ มิ ได้ เอา พระ คำภีร์ นั้น เปน แบบ อย่าง ย่อม มี ความ มืด หา ได้ จำเริญ มาก ไม่.

๏ ข้อ ที่ ท่าน ว่า พวก ไทย พวก จีน พวก มอญ พวก ขอม, ที่ เข้า รีต คฤษเตียน อยู่ ใน เมือง ไทย นี้, ก็ ไม่ เหน มี ความ จำเริญ สิ่ง ใด. ทำไม ความ สว่าง นั้น ไม่ มา สร่อง ให้ ต้อง คน เหล่า นี้ ให้ ดี กว่า คน ที่ เขา ไม่ นับถือ คฤษเตียน เล่า. แก้ ว่า ถ้า ความ เปน ดัง ท่าน ว่า นั้น, ก็ คง เปน เพราะ เขา ที่ เข้า รีต นั้น เปน คฤษเตียน แต่ ปาก เปน คน ทำ เทียม. ก็ สม กับ คำ ที่ ใน พระ คำภีร์, ว่า สว่าง ได้ สร่อง มา ใน ที่ มืด, แต่ มืด นั้น หา ได้ รับ สว่าง ไม่, ด้วย ว่า ผู้ใด กระทำ การ บาป ก็ ย่อม ชัง สว่าง. ข้าพ เจ้า มี ความ กลัว ว่า คน ไทย จีน ที่ ได้ เข้า รีต ด้วย พวก มิศชันเอรี ระเบ่น คน เช่น ว่า นั้น โดย มาก. แล คน ที่ จัก ได้ ชื่อ ว่า เปน คฤษเตียน ใน พวก บาดหลวง นั้น, น่า กลัว ว่า ใน ๑๐๐ คน จะ มี แต่ คน เดียว ที่ ได้ รับ สว่าง ใน พระ คำภีร์ นั้น.

๏ ข้าพเจ้า เหน ดัง นี้, เพราะ ใจ ของ เขา ยัง มืด อยู่, หา ได้ จำเริญ ดี กว่า พวก ใน พุทธสาศนา ไม่. ขอ ท่าน อย่า ได้ นับ คน เหล่า นั้น ว่า เปน คฤษเตียน เลย. ถ้า ท่าน จะ พิเคราะห์ ดู ความ จำเริญ, เพราะ พระ คำภีร์ ใบเบ๊ล นั้น, เชิญ ท่าน ดู ที่ ข้าง ต้น เมือง อังกฤษ. คราว นั้น ชาว อังกฤษ ก็ มืด มล ด้วย ถือ รูป ต่าง ๆ. ภาย หลัง เขา ได้ รับ หนังสือ พระ คำภีร์ ใบเบ๊ล เปน แบบ อย่าง, จึ่ง มี ความ รุ่งเรือง ทวี ขึ้น จน ถึง ทุก วัน นี้. เชิญ ท่าน พิเคราะห์ ดู เมือง ทั้งปวง ใน ประเทศ ยูรป. ครั้ง ก่อน เขา ถือ สาศนา นอก คฤษเตียน สิ้น. ที หลัง เขา รับ เอา พระ คำภีร์ ใบเบ๊ล เปน แบบ อย่าง จึ่ง ได้ วิชา การ ความ รู้ ต่าง ๆ ดี ทวี ขึ้น.

๏ เชิญ ท่าน ดู อย่าง ที่ บังเกิด มา ไม่ สู้ นาน ประมาณ ได้ ๕๐ ปี, คือ ชาว เกาะ ซันดะวิศ. เมื่อ ก่อน นั้น เขา ถือ รูป ศิลพย์ ต่างๆ, ใจ เขา ก็ มืด มล ต่ำช้า มาก กว่า ชาว ป่า ที่ ใน ประเทศ ไทย นี้. พวก มิศชันเอรี อเมริกา ไป สำแดง คฤษสาศนา, ชาว เกาะ นั้น ก็ เชื่อ ถือ โดย มาก, จึ่ง รับ เอา คำภีร์ ใบเบ๊ล ไว้ เปน แบบ อย่าง เมือง. ขุน นาง ผู้ใหญ่ ก็ เข้า รีต เปน คฤษเตียน, เมือง เกาะ ซันดะวิศ ก็ จำ เริญ ขึ้น เรว นัก. ทุกวัน นี้ นับ เข้า ด้วย เมือง ที่ เปน คฤษเตียน, มี วิชา การ ความ รู้ รุ่ง เรือง ขึ้น มาก กว่า สยาม ประเทศ อีก. อย่า ให้ ท่าน ชัก ว่า ชาว เมือง ซันดะวิศ เปน คน โง่ นัก จึ่ง เกลี้ย กล่อม ให้ เข้า เปน คฤษเตียน ง่าย, ถ้า เปน คน ฉลาด จะ ไม่ เชื่อ ง่าย ดัง นั้น ดอก. ถ้า จะ ชัด ว่า ดังนั้น ก็ จะ เปน การ ดู หมิ่น ชาว อังกฤษ ใน เดิม นั้น เหมือน กัน, แล เปน การ ดู หมิ่น แก่ คน ชาว ประเทศ ยูโรป ทั้งปวง, ที่ มี ใจ สัทธา รัก ใน คฤษ สาศนา ทุก วัน นี้ ด้วย.

๏ ขอ ท่าน ได้ พิจารณา ดู อย่าง ที่ มี ใกล้ เมือง ไทย, คือ พวก เกรี่ยง ที่ แขวง เมือง พม่า. ประมาณ มา ได้ ๔๐ ปี แล้ว, เขา ก็ เปน คน โง่ ต่ำช้า นัก, พวก มิศชันเอรี อเมริกา ไป เที่ยว สำแดง คฤษ สาศนา สั่ง สอน เขา. เดิม นั้น เขา มิได้ มี หนังสือ ก็ จะ เอา เรียน เลย. เดี๋ยว นี้ ก็ มี พร้อม เพราะ พวก มิศชันเอรี ไป สั่ง สอน. เขา ก็ รับ เอา พระ คำภีร์ ใบเบ๊ล นั้น ถือ เปน แบบ อย่าง, ตั้ง เปน

สำนักนี้ อาจารย สั่งสอน เปน อย่าง คฤษเตียน หลายแห่ง, จึ่ง เกิด วิชา ความ รู้ มาก แล้ว. มี คน สัทธา ใน คฤษ สาศนา หลาย ๑๐๐๐ คน. ฝ่าย ซุนหนาง อังกฤษ ใน เมือง พม่า ได้ สรรเสิญ พวก กเรียง นั้น มาก เปน เนือง ๆ. ใคร เปน บ้า หอย ฟาง ฝุ่น ฝอย เล่า, ผู้ที่ ถือ เอา ไบเบ็ล, ฤๅ ผู้ที่ ไม่ รับ ไบเบ็ล, ขอ ท่าน จง พิจารณา ดู แต่ ผล ทั้ง สอง ฝ่าย, จึ่ง จะ ตัดสิน ได้.

◎ เรื่อง เมือง อเมริกา บท ๕

◎ ใน เรื่อง เมือง อเมริกา, บท ๔ น่า ๓๖ นั้น, ได้ พรรณ ด้วย ชาวเมือง อเมริกา เดิม เปน ชาวป่า. แล ใน บท ๓ น่า ๑๙ นั้น, ได้ พรรณา ด้วย เมือง เม็กซิโก, ที่ เมือง ซเปน ได้ ตี ไว้ ให้ อยู่ ใต้ ร่มธง ของ ตัว, คอติศ เปน แม่ ทัพ นั้น. มา ภาย หลัง เข้า เมือง ซเปน, มี ใจ อิษยา คอติศ, จึ่ง จัก คน หลาย คน ให้ ข้าม ทเล ใหญ่, ไป สืบ พยาน ซ่ำระ ความ คอติศ. ผู้ ชำระ เขา รับ เอา ทรัพย์ สิ่ง ของ คอติศ หมด, แล จำ ของ คอติศ ไว้ ด้วย. ครั้น มา ภาย หลัง คอติศ ได้ พ้น โทษ, กลับ ไป ยัง เมือง ซเปน. เจ้าเมือง ซเปน ได้ โปรฎ คอติศ บ้าง, แต่ ไม่ มาก เหมือน แต่ ก่อน. ครั้น อยู่ มา คอติศ จัก แจง เรือ ไป หลาย ลำ, ข้าม มหา สมุทธัสลันติก ไป ยัง ทวีป อเมริกา, เปน ครั้ง ที่ ๒. แล้ว ได้ เที่ยว ไป ถึง ประเทศ แกระ ฟอเนีย ฝ่าย ทิศใต้, เปน คน ได้ ภย ปะ ประเทษ นั้น ก่อน คน อื่น ทั้ง ปวง ที่ เปน ชาต ยูรบ. ภาย หลัง คอติศ ก็ กลับ ไป ยัง เมือง ซเปน อีก, แต่ หา ได้ ภย ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ที่ ได้ นับถือ ตัว เหมือน อย่าง แต่ ก่อน ไม่. ครั้น อยู่ มา วัน หนึ่ง, คอติศ ปรารถนา จะ เข้า ไป เฝ้า เข้า เมือง ซเปน. แต่ ไม่ มี ผู้ ใด ที่ จะ ช่วย สงเคราะห์ นำ เฝ้า เข้า เมือง ซเปน นั้น, อยู่ มา วัน หนึ่ง เข้า เมือง ซเปน ขี่ รถ มา ตาม ถนน, คอติศ เห็น จึ่ง เข้า ไป จับ บันได ที่ ชัก รถ ไว้, ประสงค์ จะ ให้ รู้ จัก ตัว. เข้า เมือง ซเปน จึ่ง ถาม ว่า, เจ้า นี่ เปน ผู้ ใด. คอติศ ทูล ว่า, ข้าพเจ้า เปน คน ที่ ได้ เก็บ เมือง ใหญ่, มา เข้า อยู่ ใน ร่ม ธง ของ ท่าน, มาก กว่า บ้าน เมือง เล็ก น้อย, ที่ พระ ราชบิดา ของ ท่าน ได้ ละ ไว้ ใน มือ ของ ท่าน นั้น อีก, แต่ เจ้าเมือง ซเปน นั้น หา ได้ โปรด คอติศ ต่อ ไป ไม่. แล้ว คอติศ ก็ กลับ เปน ไพร่ เหมือน ราษฎร ทั้ง ปวง. ครั้น อยู่ มา อายุ ได้ ๖๒ ปี ก็ ถึง แก่กรรม ตาย.

◎ ยัง มี ชาว เมือง ซเปน คน หนึ่ง ชื่อ ว่า, พีซาโร เปน คน ใจ กล้า หาญ ใน การ เที่ยว ไป, ที่ คน อื่น ไม่ ได้ เคย เที่ยว ไป. เขา ได้ ยิน ข่าว ฦๅ กัน ว่า, เมือง พิรู ข้าง ฝ่าย ทิศ ใต้ ทวีป เมือง อเมริกา นั้น, เปน เมือง ใหญ่ บริบูรณ์ รุ่ง เรือง ด้วย เงิน ทอง เปน อัน มาก, จึ่ง มี ความ ปรารถนา เพื่อ จะ เที่ยว ไป ดู. ครั้น จุลศักราช ๑๕๒๔ ปี, ก็ จัด แจง เรือ ไป หลาย ลำ, แล่น ออก จาก เมือง ปนามา ไป ฝ่าย ใต้. ได้ ประ หมู่ เกาะ ตำบล หนึ่ง. แต่ หา ถึง เมือง พิรู ไม่, จึ่ง ต้อง กลับ มา เสีย ครั้ง หนึ่ง.

◎ ครั้น อยู่ มา จุลศักราช ๑๕๒๖ ปี, ท่าน ก็ จัด แจง เรือ ใหม่ อีก หลาย ลำ, ใช้ ไป แล่น ไป โดย ทิษ ฝ่าย ใต้, ประสงค์ จะ ให้ ถึง เมือง พิรู ให้ จง ได้. แต่ ทาง นั้น กันดาร ไป ยาก ลำบาก นัก. ครั้น ไป นาน หลายวัน แล้ว ยัง ไม่ ถึง, พวก ของ ตัว ที่ ไป นั้น ก็ เสีย ใจ ไป, หยาก จะ กลับ มา. ฝ่าย พีซาโร จึ่ง แกะ เข้า หอก ที่ หาก ทราย ชาย ทเล ให้ พวก ของ ตัว ขึ้น ไป ด้วย. แล้ว จึ่ง เอา กระบี่ ขีด ลง ที่ หาก ทราย ชาย ทเล, ทั้ง อยู่ ทิษ ตวัน ออก กับ ทิษ ตวันตก ตรง กัน. ว่า ดูกร ท่าน พวก ของ เรา, ถ้า เรา ข้าม รอย ขีด นั้น ไป ฝ่าย ใต้, คง จะ ได้ ความ ยาก ลำบาก นัก, จะ ขัด สน ด้วย ของ กิน แล ผ้า ผ่อน นุ่ง ห่ม, แล จะ ถูก ต้อง ห่า ฝน แล ลม พายุ ใหญ่, แล จะ ภย ปะ ซึ่ง การ ยุทธ สงคราม, แล จะ ถึง แก่ ความ ตาย เปน แท้. แต่ ฝ่าย ทิษ ข้าง เหนือ นี้, ถ้า เรา กลับ ไป จะ ได้ ความ สงบ เงียบ ปราศจาก อันตราย. ก็ แต่ ว่า ข้าง ฝ่าย ใต้ นั้น เปน เมือง พิรู อยู่ อัน บริบูรณ์ ด้วย ทรัพย์สิน เงิน ทอง, แล ทิษ ข้าง เหนือ นี้ มี เมือง ปนามา, ที่ มี แต่ ความ เจ็บใจ ประ กอบ ด้วย ความ ขัดสน กัน ดาร นัก หนา. ให้ พวก เรา จง เลือก เอา ใน บัด เดี๋ยว นี้, ซึ่ง รอย ขีด นั้น ท่าน จะ ข้าม ไป ฤๅ ไม่. ให้ เลือก เอา ตาม ที่ สม ควร กับ ที่ ยังเกิด เปน ลูก ผู้ชาย กล้า หาญ แห่ง เมือง ซเปน นั้น. แต่ ตัว เรา นี้ คง จะ ไป ข้าง ทิษ ใต้. พีซาโร กล่าว แต่ เพียง นี้, พวก ของ ตัว นั้น, ก็ ยอม ไป ด้วย แต่ ๑๓ คน, ที่ เหลือ นอก นั้น ก็ ภา กัน กลับ มา. ฝ่าย พีซาโร ก็ ตั้ง หน้า ข้าม ไป, ด้วย ใจ เข้ม แข็ง กล้า หาญ นัก. จะ ต้อง แล่น ไป โดย ลำบาก, ก็ แต่ ว่า ไม่ ช้า นาน เท่า ใด, ก็ ไป ถึง เมือง ตุมบัส, ใน แขวง เมือง พิรู. แล้ว ก็ ได้ เห็น เมือง ผัง สม บูรณ์, มั่งคั่ง ไป ด้วย ทรัพย์พัศดุ เงิน ทอง, สม กับ คำ ที่ เขา เล่า ฦๅ ไป ได้ ยิน นั้น จริง. ครั้น ได้ เห็น พร้อม แล้ว ก็ กลับ ไป ยัง เมือง ปนามา. แล้ว จึ่ง เขียน เรื่อง ราว ตาม ที่ ได้ เห็น, ถวาย เจ้าเมือง ซเปน. ๆ ก็ โปรฎ ให้ พีซาโร จัด แจง กระบวน ทัพ, แล้ว ให้ เปน แม่ ทัพ ยก ไป ตี เอา เมือง พิรู เข้า ใน ร่ม ธง เมือง ซเปน.

๏ ครั้น ถึง ศักราช ๑๕๓๑ ปี, พิชาโร จัด แจง กระ บวน ทหาร เดิน ทหาร ขี่ ม้า ๖๗ ท้าว ๑๑๐ คน, คน, มี บั้น ใหญ่ สอง บอก ก็ ยก ไป ตี เมือง พิริว, เปน เมือง ใหญ่ ยาว ได้ ๒๐๐๐ ไมล์. มี ราษฎร หลาย ล้าน คน, คน มั่ง มี มาก, และ ทหาร ที่ ฝึก สอน ใน การ รบ ชำนิ ชำนาญ ก็ มี มาก, เปน ทัพ ใหญ่ หลาย ทัพ. ถึง กระนั้น พิชาโร ยัง มี ทหาร น้อย ไม่ ถึง ๒๐๐ คน ก็ อาจ ตี เอา ได้, ใน ปี เดียว ก็ ได้ เมือง ใหญ่ เหล่า นั้น เข้า ใน ร่ม ธง เมือง ซเปน ได้. แต่ พิชาโร ทำ ศึก ด้วย ความ ชั่ว มาก หลาย อย่าง นัก, จึง เหน ว่า ไม่ ควร จะ สรรเสิญ, ดุจ เหมือน ไม่ ควร ที่ จะ สรรเสิญ, ปัญญา แขง แรง ของ บี้สาจ หมือน กัน. เจ้า เมือง ซเปน ได้ เมือง พิริว เข้า ใน ร่ม ธง แล้ว ก็ ตั้ง พิชาโร ขึ้น เปน เจ้าเมือง พิริว, เมื่อ ขณะ พิชาโร ครอง เมือง นั้น, มี ใจ ชม ชื่ ราษฎร เก่า ๆ มาก. พิ ชาโร จึง สร้าง เมือง หลวง ขึ้น ใหม่, เรียก ชื่อ เมือง นั้น ว่า ลีมา. แล เมือง นั้น ยัง ตั้ง อยู่ ตราย เท่า ทุก วัน นี้. พิชาโร จัด แขง ให้ สร้าง เมือง อีก หลาย เมือง. สั่ง ให้ ขุด แร่เงิน แร่ทอง ที่ มี ใน ประเทษ นั้น มาก นัก. เมือง ซเปน จึง บังเกิด มี เงิน ทอง มาก กว่า แต่ ก่อน นัก.

๏ ครั้น ถึง คฤษ ศักราช ๑๕๔๑ ปี, มี คน พวก หนึ่ง คิด ประทุษร้าย ฆ่า พิชาโร ถึง อนิจกรรม์ ตาย.

๏ เรื่อง สิงหโต ๚

๏ สิงหโต นั้น นักปราชญ ทั้งหลาย นับ เนื่อง เข้า ใน พวก แมว, เปน สัตว ใหญ่ ยิ่ง ใน พวก แมว. พวก อังกฤษ นับ ว่า, เปน พระยา แห่ง สัตว เดียรฉาน ทั้งปวง ใน ป่า. มัก เกิด ใน ทวีป เอเชีย. ข้าง ทิศ ใต้, แล ทวีป อาฟริกา นั้น. ที่ ตัว ใหญ่ ๆ นั้น, กำหนด โดย ยาว ได้ แปด ฟีก, โดย สูง นั้น ห้า ฟีก ครึ่ง. ๚

๏ อนึ่ง สิงหโต ผิก กัน กับ สัตว อื่น ๆ, เพราะ มี หัว ใหญ่, แล มี ขน ที่ คอ ยาว, แล ที่ หน้า ผาก ก็ ใหญ่ ด้วย. โกรธ แล้ว, ทำ หน้า ย่น ตา พอง. ขน ที่ คิ้ว นั้น ยาว ปุก ปุย. ตัว นั้น ใหญ่ มี กำลัง มาก นัก, วิ่ง เร็ว ด้วย. หาง นั้น ยาว, เมื่อ โกรธ ชัน มา แล้ว, ฟาด หาง แรง นัก. ขา นั้น ใหญ่ โต นัก, ที่ ท้าว มี เล็บ ยาว ตครุบ แรง ด้วย. ๚

๏ อนึ่ง สิงหโต ทั้งปวง เมื่อ แผด เสียง ดุจ ดัง ฟ้า ร้อง. เมื่อ โกรธ ก็ ยิ่ง ดัง ขึ้น ไป กว่า นั้น อีก. อนึ่ง สิงหโต ที่ ทวีป เอ เชีย, แล ทวีป อาฟริกา ข้าง ทิศ เหนือ นั้น, ขน เปน สี เหลือง เทา ๆ, ขน ที่ คอ สี เหลือง แก่. ก็ แต่ ว่า สิงหโต ที่ ทวีป อาฟริกา ข้าง ทิศ ใต้ นั้น, ศีศะ กลม กว่า ศีศะ สิงหโต ข้าง เหนือ. ตัว นั้น ก็ ต่ำ เตี้ย กว่า สิงหโต ข้าง ฝ่าย เหนือ, แล ขน เปน สี ดำ ด้วย. เหตุ เช่น นี้ จึง เรียก ชื่อ ว่า สิงหโต ขน ดำ. ๚

๏ อนึ่ง สิงหโต ตัว ผู้ ตัว เมีย ทั้ง สอง อย่าง, ทการ ก็ คล้าย คล้าย กัน. แต่ รูป ตัว เมีย ก็ เล็ก ๆ และ งาม ด้วย. ฉลาด รู้ ความ มาก กว่า สิงหโต ตัว ผู้. แต่ ขน ย้อย คอ ไม่ มี เหมือน ตัว ผู้. สำแดง กิริยา ไม่ สู้ ดุ ร้าย เหมือน ตัว ผู้. ก็ แต่ ว่า เมื่อ มี ลูก อ่อน, ก็ ดุ ร้าย มาก เพราะ หวง ลูก. ถึง คน แล สัตว์ จะ มา มาก เท่า ใด, ก็ ไม่ กลัว, คง จะ สู้ รบ เพราะ หวง ลูก จน ตัว ตาย. อนึ่ง เมื่อ เขา ได้ จับ เอา มา ขัง ไว้ แต่ เล็ก ๆ ก็ เชื่อง ดอก, แต่ ยัง มี ดุ ร้าย บ้าง. ๚

๏ ธรรมดา สิงหโต, มี ความ ฉลาด ใน การ ที่ จะ จับ สัตว กิน เหมือน แมว ทั้งหลาย. อนึ่ง มัก สกุง ตก ใจ ง่าย. แต่ เมื่อ หิว อยาก อาหาร แล้ว, ก็ ดุ ร้าย นัก, สัตว อื่น ๆ ไม่ อาจ จะ ต้าน ทาน สู้ รบ กำลัง ได้. ๚

๏ อนึ่ง คำ ปุราณ กล่าว ไว้ ว่า, เสียง คน พูด นั้น ย่อม เปน ที่ สกุง กลัว แก่ สัตว ร้าย ทั้งปวง. มิศเตอ กัมมิง ที่ ได้ ไป อยู่ ใน ทวีป อาฟริกา ท้า ยี่ นั้น ได้ กล่าว ไว้ ว่า, ข้าพเจ้า ได้ ยิง สิงหโต ตัว เมีย ที่ อยู่ ใกล้ ด้วย กระสุน โดด นัด หนึ่ง, ไป ถูก สิงหโต ตัว นั้น, แต่ ท่า ตาย ไม่, กลับ วิ่ง ตรม มา ใส่ ข้าพเจ้า. ทำ สิงหนาท แผด เสียง ดัง ฟ้า ร้อง, แล้ว ฟาด หาง ตาม สี ข้าง. แต่ สิงหโต ตัว ผู้ นั้น ก็ วิ่ง หนี ไป. เมื่อ สิงหโต ตัว เมีย นั้น วิ่ง มา จะ ถึง ข้าพเจ้า, ๆ ก็ ผุด ลุก ตรึง ยืน, เอา มือ ถือ ปืน ชู ขึ้น ไว้. ส่วน สิงหโต เหน ดัง นั้น, ก็ ยุก ยืน ฉงัก อยู่. แล้ว

เหลียว ไป ดู หา เหน เพื่อน นั้น ไม่. แล้ว จึง ได้ เหน เพื่อน ของ ข้าพเจ้า เดิน ย่อง เข้า มา. สิงหโต นั้น ก็ โกรธ คำราม ร้อง มาก ขึ้น, เดิน ตรง จะ เข้า มา หา ข้าพเจ้า. ครั้น ข้าพเจ้า เหน ว่า, การ ที่ สิงหโต เข้า มา นั้น, เปน ความ น่า กลัว หนัก หนา. แล้ว เหน ว่า, ต้อง แขง ใจ ยืน นิ่ง อยู่. ข้าพเจ้า จึง ลืม ตา เปล่ง เพ่ง ดู อยู่. แล้ว ได้ ร้อง ตวาด ด้วย เสียง อัน ดัง, ประสงค์ จะ ให้ สิงหโต กลัว ที่ นั้น. ฝ่าย สิงหโต ตัว เมีย ก็ อยุก ยืน ฉงัก อยู่, ข้าพเจ้า จึง คิด ว่า, ควร ที่ เรา จะ ถอย หลัง เดิน ไป. แล้ว ก็ ทำ อาการ เช่น นั้น. แล้ว ร้อง ตวาด ไป พลาง. สิงหโต นั้น เหน เพื่อน กัน ไม่ อยู่ แล้ว ก็ หนี ไป. ฯะ

◎ เขา ได้ ภูก กัน ว่า, กิริยา ของ สิงหโต ถ้า ว่า ได้ รศ โลหิต แล้ว, เกิด ความ อยาก โลหิต เปน กำลัง. ความ เข้า ใจ อย่าง นี้ มี ทั่ว ไป ใน ประเทศ อินเดีย. จึง คน ทั้งหลาย เมื่อ รู้ ว่า, สิงหโต ตัว ใด ได้ รู้ รศ โลหิต แล้ว ก็ ยิง เสีย. มี เรื่อง ราว เปน ตัว อย่าง ดัง นี้. ฯะ

◎ อยู่ มา วัน หนึ่ง, นาย ทหาร คน หนึ่ง นอน หลับ อยู่ บน เตียง, ได้ เอา มือ ซ้าย ห้อย ลง ไป ข้าง นอก เตียง. เมื่อ ตื่น ขึ้น ได้ รู้ สึก ว่า, ลูก สิงหโต ที่ เปน ที่ รัก ของ ตัว นัก, เลีย มือ แรง จน โลหิต ออก. เมื่อ เขา จะ ชัก มือ ขึ้น, สิงหโต ก็ คำราม คาย เอา มือ ไว้. นาย ทหาร ได้ เหน ว่า ลูก สิงหโต กลับ ดุ ขึ้น, แล้ว ก็ ชัก ปืน แชน เสื้อ ออก จาก ใต้ หมอน หนุน หัว, แล้ว ก็ ยิง สิงหโต นั้น ตาย. ฯะ

◎ เรื่อง สิงหโต ที่ ทำ ร้าย แก่ คน ทั้งหลาย นั้น, มาก นัก เหลือ ที่ จะ พรรณา. คน ทั้งปวง ย่อม รู้ ว่า, สัตว พวก แมว เมื่อ ได้ จับ สัตว ที่ เปน อาหาร ของ ตัว นั้น, เมื่อ จับ นั้น ยัง มิ ให้ ตาย ก่อน. เมื่อ จะ กิน จึง จะ ให้ ตาย. ฯะ

◎ ล่วง มา หลาย ปี แล้ว, มี นาย ทหาร อังกฤษ คน หนึ่ง, ที่ ได้ ออก ไป เที่ยว ยิง สัตว, ก็ สิงหโต ตัว หนึ่ง มา ๒ คบ ตัว ลง ด้วย ตีน. เมื่อ เขา นึก ขึ้น มา จำ ได้ ว่า, มี มีด เหน็บ ๆ ไว้ ที่ คัว เขา นั้น, จึง ซ่อย ชัก ออก มา ไม่ ให้ สิงหโต รู้ ได้. แล้ว แทง ตรง หัว ใจ สิงหโต ตาย. ฯะ

◎ ข่าว มา แต่ เมือง พม่า ฯะ

◎ เจ้า แผ่นดิน พม่า มี เรือ กล ไฟ ใหม่, ชื่อ อเมเนศต, แปล ว่า ชื่อ สัง, เปน เรือ กล ไฟ สำรับ ใช้ ใน ลำ แม่ น้ำ เมือง พม่า. อังกฤษ พวก หนึ่ง ชื่อ บูลลัก แอน คำ ปนี ที่ เมือง ย่างกุ้ง, แล เมือง บัสไซน์ แล เมือง อิรัยยัม แล เมือง ชิตกง เปน ผู้ สำภาง เรือ นั้น. เจ้า แผ่นดิน เมือง พม่า ใช้ เงิน ราคา เรือ นั้น, เมื่อ ณวัน เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ.

◎ อนึ่ง ใน จดหมายเหตุ เมือง พม่า, ที่ เรียก มรแมง แยก เวอไทยเซอ นั้น, เมื่อ ณวัน เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ, มี เรื่อง ว่า ด้วย การ ศิลประสาศ สั่ง สอน ใน เมือง พม่า, ที่ ขึ้น แก่ อังกฤษ ตาม อย่าง ประเทศ ยูรบ. ที่ ปลาย ปี คฤษ ศักราช ๑๘๖๔ นั้น, มี ที่ สั่ง สอน กุลบุตร ตาม ภาษา มอญ, ๑๙๐ แห่ง. มี ลูก สิษ สม พัน เจ็ด ร้อย ห้า สิบ เจ็ด คน. สั่ง สอน ตาม ภาษา ตื่นเนะส์วม, มี อยู่ ๑๕ แห่ง, ลูก สิษ ๑๒๓๒ คน. ตาม ภาษา บาระกัน มี แต่ สอง แห่ง, ลูก สิษ ๒๗๒ คน, รวม เข้า ด้วย กัน ใน สำนักน์ ที่ สั่ง สอน นั้น เปน ๒๐๗ แห่ง, ลูก สิษ ๕๒๔๑ คน.

◎ นอก บาญชีย์ นี้ มี สำนักนี้ สั่ง สอน อีก แปด แห่ง, ๆ ที่ เปน ของ ยาดหลวง ห้า ได้ นับ ลูก สิษ ไม่. ใน เรื่อง นั้น เซา สรวเสญ ว่า มี ลูก สิษ ใน สำนักนี้ นั้น หลาย คน, ที่ มี วิชา ความ รู้ มาก กว่า พวก พราหมณ์ ที่ ได้ ชื่อ ว่า เปน ครู ใหญ่, แล มาก กว่า พวก อาจาริย์ ใหญ่ ใน พุทธสาศนา นัก. เมื่อ มี ความ รู้ แท้ ๆ, เซา ได้ ฝัง ไว้ ใน ใจ ลูก สิษ มาก แล้ว, แล ความ ที่ เลย เชื่อ หลาย สิ่ง หลาย อย่าง ที่ ไม่ ควร จะ เชื่อ นั้น, จะ สูญ หาย ไป เพราะ วิชา การ ความ รู้ ความ สว่าง นั้น.

◎ อนึ่ง ข่าว มา แต่ บ้าใบ ว่า, มี จำ พวก หนึ่ง ว่า, จะ ตั้ง โคม ให้ สอ่ง สว่าง เมื่อ เพลา คลาง คืน เปน อย่าง ใหม่, เรียก ว่า อีเลกโตร แมคเนต อีกไลต์. ข่าว ว่า สว่าง นั้น มี แสง กล้า นัก ถอ ที่ คน อยู่ ไกล หลาย สิบ เส้น จะ เหน ตัว หนังสือ ชัด อ่าน ได้.

◎ เมืองปี่แนง ที่ เกาะ หมาก ฯะ

◎ อนึ่ง หนังสือ จดหมายเหตุ ที่ เกาะมาก, เรียก ว่า ปี่แนง ทาศัศ, เมื่อ ณวัน เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ, มี ข้อ ความ ว่า ด้วย พวก แขก มะละมัด, เปน เรื่อง สำแดง ใน สาศนา ของ เขา. ที่ สุด ปลาย เรื่อง นั้น ว่า, เวลา มา ถึง เช้า แล้ว ควร ชุนนาง อังกฤษ ที่ เปน กฤษเตียน จะ พิจารณา ดู สาศนา มะฮัมมัด, จะ มี ผล ประโยชน์ ฤๅ หา ประโยชน์ มิ ได้ เปน อย่างไร. แล สาศนา มะฮัมมัด ได้ เปน ความ แช่ง มา หลาย ร้อย ปี, ที่ ประเทศ ดี งาม กว่า ประเทศ อื่น ทั้งปวง ใน โลกย์ นี้. เรื่อง ราว นาน มา ได้ สำแดง ความ ชัด

ด้วย สาศนา มะฮัมมัด, เปนใจ ความ ว่า, ได้สั่ง สอน ลูก สิษ ให้เปน คน อาสัง อาธรรม์, ให้มีใจ ด้อดึง ให้เปน คน มัก ขม ขี่ ผู้อื่น แล ให้เปน คน ชอบ ถิม แทง ฟัน กัน. สาศนา มะฮัมมัด ห้าม วิชา การ ความ รู้ ดี ชั่น, แล ห้าม บันดา การ ที่ จะ ให้มี ความ สัจ บริสุทธิ์ มาก ขึ้น. จะ ไป ตั้ง ที่ ไหน ๆ ก็ ให้เมือง นั้น เสื่อม เสีย ทาง ๆ แล มือง ทั้งปวง ที่ ได้รับ ตาม ก็ ต้อง มี ความ อัปยศ นัก หนา. แล เมือง เทอกี, ที่ ได้ ถือ สาศนา มาซะเม็ด ทุก วัน นี้, ก็ ได้ สำแดง เปน ความ ชัด ว่า, สาศนา มะฮัมมัด ไม่ รู้ จัก มี ความ ดี ขึ้น เลย.

ราคา สินค้า ที่เมืองปีนัง

◎ เมื่อ ณ เดือน ๑๒ ขึ้น ๕ ค่ำ.

◎ หมาก ๗ เหรียน ๒๕ เซนต์, แล ๗ เหรียน ๓๕ เซนต์.

◎ ขี้ผึ้ง หาบ ละ ๔๐ เหรียน แล ๔๖ เหรียน.

◎ การบูน หาย ละ ๒๒ เหรียน แล ๒๓ เหรียน.

◎ น้ำมัน มพร้าว หาบ ละ ๑๒ เหรียน แล ๑๓ เหรียน.

◎ กาแฟ่ หาบ ละ ๑๔ เหรียน แล ๑๕ เหรียน.

◎ งาช้าง อย่างใหญ่ หาบ ละ ๑๗๕ เหรียน แล ๒๐๐ เหรียน. อย่าง เล็ก หาบ ละ ๑๓๐ เหรียน แล ๑๖๐ เหรียน.

◎ กำยาน อย่าง ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๔๘ เหรียน แล ๕๐ เหรียน. อย่าง ที่ สอง ๒๕ เหรียน แล ๒๖ เหรียน. อย่าง ที่ สาม ๑๒ เหรียน, แล ๑๘ เหรียน.

◎ หนัง ควาย หาบ ละ ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์. แล ๗ เหรียน ๗๕ เซนต์.

◎ หนัง วัว หาบ ละ ๑๐ เรียน, แล ๑๑ เหรียน.

◎ เขา ควาย หาบ ละ ๗ เหรียน, แล ๗ เหรียน ๕๐ เซนต์.

◎ ผ้า ย่าง ปีนังเรศ, หีบ ละ ๕๗๐ เหรียน. แล ๕๘๐ เหรียน. อย่าง เทอกี หาบ ละ ๔๔๐ เหรียน แล ๔๖๐ เหรียน.

◎ พริกไทย ดำ หาบ ละ ๕ เหรียน ๑๐ เซนต์, แล ๕ เหรียน ๓๕ เซนต์.

◎ เข้าขาว ย่างกุ้ง, เกี่ยน ละ ๑๑๐ เหรียน แล ๑๒๐ เหรียน. เข้า อย่าง กลาง เกี่ยน ละ ๙๖ เหรียน, แล ๑๐๐ เหรียน.

◎ เข้า กล้อง เกี่ยน ละ ๘๕ เหรียน, แล ๙๒ เหรียน.

◎ เข้า เปลือก เกี่ยน ละ ๔๘ เหรียน, แล ๕๒ เหรียน.

◎ เกลือ เกี่ยน ละ ๑๖ เหรียน, แล ๑๗ เหรียน.

◎ ครั่ง บะชา หนึ่ง ๗๒ เหรียน, แล ๓๕ เหรียน.

◎ น้ำ ตาล ทราย ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๖ เหรียน. แล ๗ เหรียน. ที่ สอง หาบ ละ ๔ เหรียน ๗๕ เซนต์, แล ๕ เหรียน ๕๐ เซนต์. น้ำ ตาล แดง หาบ ละ ๓ เหรียน แล ๓ เหรียน ๗๕ เซนต์.

◎ ตกั่ว เกรียบ หาบ ละ ๒๐ เหรียน ๗๐ เซนต์, แล ๒๑ เหรียน ๒๕ เซนต์.

ราคา สินค้า กรุง เทพ ทุก วัน นี้

◎ เข้า นา เมือง เกี่ยน ละ ๕๒ บาท, นา สวน ๖๒ บาท.

◎ น้ำ ตาล ขาว อย่าง ที่ หนึ่ง หาบ ๑๔ บาท ๒ สลึง เฟื้อง. อย่าง ที่ สอง ๑๔ บาท. อย่าง ที่ สาม ๑๓ บาท สลึง. น้ำ ตาล แดง หาบ ละ ๕ บาท ๒ สลึง, น้ำ ตาล ใน ท้อง ตลาด มี น้อย.

◎ พริกไทย หาบ ละ ๑๐ บาท.

◎ ฝาง อย่าง ที่ ๔ ตุ้น ๕ ตุ้น หนัก หาบ หนึ่ง เปน หาบ ละ ๒ บาท ๓ สลึง. อย่าง ที่ ๕ ตุ้น ๖ ตุ้น เปน หาบ, ๆ ละ ๒ บาท ๒ สลึง,

◎ ไม้ สัก ยก ละ ๑๐ บาท ๒ สลึง แต่ มี น้อย.

◎ ไม้ ชิงชัน ๑๐๐ หาบ เปน เงิน ๒๑๐ บาท, แล ๒๔๐ บาท ตาม เล็ก ใหญ่.

◎ หนัง ควาย หาบ ละ ๑๐ บาท สลึง.

◎ หนัง วัว หาบ ละ ๑๓ บาท ๒ สลึง.

◎ เขา ควาย ดำ หาบ ละ ๑๐ บาท ๓ สลึง.

◎ กำยาน ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๒๑๐ บาท. อย่าง ที่ สอง ๑๕๐ บาท.

◎ รง ดี หาบ ละ ๔๙ บาท.

◎ งา เมลด หาบ ละ ๗๙ บาท ๒ สลึง.

◎ ครั่ง ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๑๓ บาท. ที่ สอง ๑๑ บาท.

◎ งา ช้าง หาบ ละ ๓๓๐ แล ๒๓๕ บ้าง ตาม เล็ก ใหญ่.

◎ กระวาน หาบ ละ ๑๖๐ บาท.

◎ เร่ว หาบ ละ ๒๑ บาท ๓ สลึง เฟื้อง.

◎ กะสอย ๑๐๐๐ ละ ๘๓ บาท.

◎ ไหม ดาว หาบ ละ ๓๕๕ บาท.

◎ ไหม ยวน หาบ ละ ๗๐๐ บาท,

◎ ทอง คำ ใบ ที่ หนึ่ง เรียก ว่า อัฐเสง นั้น, หนัก บาท หนึ่ง เปน ราคา เงิน ๑๙ บาท ๓ สลึง.

◎ การแลกเงิน เหรียน ที่ สิงกโปร์, ได้กำไร ๑๐๐ ละ ๕ เหรียน.

◎ เรื่อง ช้าง ทำ ผิด ปลาด ๆ ๆ

◎ ใน กาล ก่อน มี ช้าง ตัว หนึ่ง, ที่ เจ้า ของ ได้ เอา ไป ขัง ไว้ ใน ฉาง เข้า แล้ว ลืม เสีย, มิ ได้ ปล่อย ให้ ไป หา กิน. ครั้น เวลา ดึก เที่ยง คืน ช้าง ตัว นั้น หิว มี ความ อยาก เปน กำลัง. จึง เบิด ปตู ฉาง ออก ไป ได้. แล้ว เข้า ใน สวน เก็บ ผล องุ่น, แล ผลไม้ ต่าง ๆ กิน เปน อัน มาก. แล้ว ช้าง นั้น ยิ่ง หิว กระวน กระวาย มาก ขึ้น ไป กว่า แต่ ก่อน, แล ได้ เดิน เที่ยว ไป ใน สวน. ครั้น ลม พัด ภา เอา กลิ่น ของ กิน มา จาก โรง ครัว. เมื่อ ช้าง นั้น ได้ กลิ่น กับ เข้า จึง เบิด ปตู โรง ครัว เข้า ไป. ใน ขณะ นั้น คน ใน โรง ครัว หา อยู่ ไม่. ใน ที่ นั้น มี ท่าน ยิ้ง อยู่ ตัว หนึ่ง, เขา ยิ้ง ไว้ สำรับ จะ กิน ใน เวลา เช้า. ใส่ จาน ฝา บด ไว้. ช้าง ก็ เบิด ฝา จาน นั้น ออก, แล้ว ก็ กิน ท่าน ยิ้ง นั้น เสีย หมด. แล้ว บันดา ของ กิน ใน โรง ครัว นั้น, ช้าง ก็ คัน กิน เสีย จน สิ้น เชิง. ครั้น กิน หมด สิ้น แล้ว, ก็ ทุบ ถ้วย ชาม แล ภาชน ใช้ สอย ทั้ง ปวง, เสียง ดัง สนั่น จน เจ้า ของ เรือน นั้น ตก ใจ ตื่น ขึ้น. จึง วิ่ง ไป ดู ได้ เหน ช้าง นั้น, ก็ ตก ใจ สำคัญ ว่า ผี หลอก. แล้ว ร้อง ด้วย เสียง อัน ดัง ว่า, ผี บ้าสาจ มัน เข้า มา ใน โรง ครัว เรา แล้ว. แล้ว ช้าง นั้น ก็ โกรธ กระทืบ ท้าว อังวาด ต่าง ๆ. ครั้น นาย ช้าง นั้น ได้ ยิน ก็ มา, เอา ไม้ ไล่ ช้าง นั้น ออก ไป เสีย. ๆ

อังกฤษ กิน เนื้อ วัว ปี หนึ่ง กี่ ตัว สัตว์

◎ หนังสือ จดหมาย อังกฤษ ใบ หนึ่ง, เรียก ว่า มันเชศเทอ คาเดียน ว่า, ตัว วัว ที่ อังกฤษ กลืน ลง ทุก วัน ๆ คิด ปี หนึ่ง เปน สอง ล้าน ตัว. ที่ เมือง ลอนดอน นั้น เอง ปีละ สอง แสน แปด หมื่น ตัว. ลูก วัว สาม หมื่น ตัว. ตัว แกะ ตัว หมู ที่ กลืน ลง ไป, ปี หนึ่ง ได้ ล้าน หนึ่ง กับ ห้า แสน สาม หมื่น ตัว. ถ้า จะ คิด ราคา สัตว์ ที่ อังกฤษ กลืน ลง ไป ทุก ปี คิด ราคา เปน เงิน เหรียน ปี หนึ่ง เจ็ด ร้อย ล้าน เหรียน. สัตว์ ที่ เกิด ใน เกาะ อังกฤษ นั้น ไม่ พอ เลย, ต้อง ซื้อ มา แต่ เมือง นอก มาก. อังกฤษ มัก คิด ว่า ถ้า ไม่ ได้ กิน เนื้อ สัตว์ แล้ว จะ ไม่ อยู่ ได้, เหมือน ไทย อด เข้า เหมือน กัน. จึง เกิด ความ น่า กลัว เพราะ โรค โค กระบือ นั้น, เกลือก กลัว ว่า เนื้อ สัตว์ จะ แพง นัก.

◎ ชาว อังกฤษ มี กี่ คน ๆ

◎ อนึ่ง จดหมาย เหตุ เมือง อังกฤษ เรียก ว่า อิวินิงเมส์ นั้น ว่า, ชาว เมือง อังกฤษ ที่ อยู่ เกาะ อิงลันด์ และ ไอระ ลันด์ และ ซคอต ลันด์ นั้น, กลาง ปี คฤษศักราช ๑๘๖๕ นั้น, นับ เปน ปี สิบ เก้า ล้าน เจ็ด แสน เจ็ด หมื่น สอง พัน สอง ร้อย เก้า สิบ สี่ คน. ถึง มี ชาว อังกฤษ ออก จาก บ้าน ไป อยู่ ที่ เมือง อื่น มาก ทุก ปี ๆ, คน ที่ ใน เมือง นั้น กำลัง ทวี ขึ้น ทุก ปี ๆ. ถ้า จะ นับ อังกฤษ ที่ อยู่ นอก เมือง ใน เมือง รวม กัน จะ กว่า หก สิบ ล้าน คน.

◎ เมือง ย่างกุ้ง ๆ ๆ

◎ อนึ่ง จดหมาย เหตุ, ที่ เมือง ย่างกุ้ง เรียก ว่า ย่างกุ้ง ไทม์ ว่า, คน ฝา แฝด ที่ ออก ไป จาก เมือง สยาม, ไป อยู่ เมือง อเมริกัน นั้น, ข้อ ที่ สงไสย ว่า, จะตาย ด้วย กัน ฤๅจะ ตาย คน ละที นั้น ไม่ ควร จะ สงไสย อีก เลย. เพราะ หมอ ทั้งปวง ได้ ดู เทพจร ที่ หัว ใจ ทั้ง สอง คน เหน เต้น พร้อม กัน, แล ที่ มือ ก็ พร้อม กัน ด้วย ไม่ ผิด กัน เลย. อาการ หาย ใจ เข้า ออก ทั้ง สอง คน ก็ เหมือน กัน. เมื่อ หมอ เอา เชือก รัด ที่ สดือ เบา ๆ, คน ทั้งสอง แทบ จะ สลบ ไป. ถ้า จะ รัด ให้ หนัก ก็ คง จะ ตาย ทั้งสอง คน. เพราะ เหตุ นี้ จึง เหน ว่า คน ทั้งสอง จะ ตาย พร้อม กัน. ถึง ทุก วัน นี้ คน หนึ่ง เหนื่อย คน อื่น ก็ เหนื่อย เหมือน กัน. คน หนึ่ง แสบ ท้อง คน อื่น ก็ แสบ ท้อง เหมือน กัน. คน หนึ่ง หาว นอน คน อื่น ก็ หาว นอน เหมือน กัน. คน หนึ่ง อยาก เดิน เที่ยว เล่น, จิตร คน อื่น ก็ ปรารถนา เหมือน กัน. คน ทั้ง สอง คน นั้น ก็ เปน ใจ เดียว กัน, หา ได้ ขัด เคือง กัน ไม่ เลย. คน สอง คน คิด กัน เช่น นั้น ไม่ มี ทั่ว ไป ใน โลกย์.

◎ ถ้า เมือง ไทย ไม่ ได้ เกิด ความ อัศจรรย์ อย่าง อื่น แล้ว, ก็ นี่ แล เปน อัศจรรย์ อย่าง ใหญ่, ไม่ มี เมือง อื่น ที่ จะ สู้ ได้ เลย.

◎ มี ช่าว มา ใน หนังสือ ย่างกุ้ง ไทม์ นั้น อีก ว่า, ที่ เมือง เอเด็ล แซวง เมือง อารอย นั้น เข้า ก็ แพง นัก, คน ตาย เพราะ อด เข้า เปน หลาย พัน. แล ขุนนาง อังกฤษ ที่ เมือง เอเด็ล นั้น, มี หนังสือ มา ถึง เมือง บำใบ, แล เมือง กาละกัตตา, ขอ ให้ ช่วย อุปถัมภ์ โดย เร็ว, คน ตาย มาก เพราะ อด อาหาร นัก. เขา มี แต่ เงิน, เข้า นั้น หา มี ที่ จะ ซื้อ ไม่.

◎ โรคไคระบือที่เมืองอังกฤษ ฯ

◎ โรคนั้นยังกำลังมากขึ้น, สัตวตายวันละหลายพันตัว. อาการตัวสัตวแต่แรกเศร้าหมองใจ, ยืนตอไปไม่ได้, ใบหูลู่ไปข้างหลัง, ตาแขง, บางทีตัวสั่น หาได้กินสิ่งใดไม่. น้ำไหลจากตาและจะหมูก, ตัวร้อน ปลายท้าวเยื่อมหายใจสั้นๆ เหนื่อย. มีเสียงคราง เครือไป, ไอด้วยแต่ไม่มาก, ริมสีปากข้างบนแดง เป่นเม็ดเปื่อย, ที่ท้องผูกก็มีบ้าง, ที่ลงก็มีมาก. เมื่อจะเดินก็โซเซไป. หมอสำรับรักษาก็รักษามิได้. ถ้าเหนโรคจับสัตวตัวใกล้เข้าแล้ว, หมอเหนควรจะแยกออกเสียจากกัน, เพราะเป่นโรคติดกัน.

◎ ข่าวที่มาใหม่ว่า, โรคนั้นติดกับฝูงแกะด้วย, แล้วก็ตายมาก.

◎ ในหลวงที่เมืองสิงคโปร ฯ

◎ ณเดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ กงสุนสยามที่เมืองสิงคโปร์, ยกธงต่างๆ มาก, ด้วยนับมาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้ายูหัวฝ่ายประเทศสยาม, เพราะเป่นวันกำเนิดท่าน.

◎ การวัดน้ำในมหาสมุทใหม่ ฯ๒

◎ น้ำในบอสะตันซิ่, ในร่วางเมืองเยอมนี่, และเมืองชิวิเกนนั้น, ภูกร้อย๒๐ฟีต, น้ำทเลที่ร่วางเมืองอังกฤษและฝรั่งเสศภูก๓๐๐ฟีต, ทเลฝ่ายใต้ไอริลันด์เฉียงตวันตกภูก๒๐๐๐ฟีต. น้ำที่สเตรศ-ชีบรอล์เตอนั้นภูก๑๐๐๐ฟีต. ไปจากนั้นฝ่ายตวันออกน่อยหนึ่งเป่นภูก๓๐๐๐ฟีต. ชายทเลเมืองซเปนภูก๖๐๐๐ฟีต. ชายทเลเมืองอเมริกาฝ่ายเหนือภูก๗๙๐๐ฟีต. ทเลฝ่ายตวันออกจากอฟริกาภูก๒๗๐๐๐ฟีต. ทเลฝ่ายใต้อฟริกาภูก๑๖๐๐๐ฟีต. มหาสมุทอัฐลันติกภูกประมาณปานกลาง๒๖๐๐๐ฟีต. มหาสมุทเปซีฟิกภูกประมาณปานกลาง ๒๘๐๐๐ฟีต.

คำเปรียบตวัยตัวฟา

◎ มีคนช่างทำแย้งเข้าสาลีคนหนึ่งกับบุตรชายคนหนึ่ง, ได้ไล่ลาตัวหนึ่งไปขายที่ตลาด. ครั้นเมื่อไปได้หน่อยหนึ่ง, จึงได้ภบพวกหญิงสาวหลายคน, แล้วพวกหญิงนั้นครั้นเหนชายเจ้าของลาสองคนพ่อลูกนั้น, เดินตามลาไป, จึงหัวเราะเยาะ, แล้วพูดกันว่า, เราะยังไม่เคยเหนคนโง่เซราเหมือนเช่นนี้เลย. ครั้นพ่อได้ยินดังนั้น, จึงให้ลูกขึ้นขี่ลาไป, แต่ตัวพ่อนั้นเดินตามลาไป. ครั้นไปอีกหน่อยหนึ่ง, จึงภบคนแก่เถียงกันอยู่. ครั้นคนแก่นั้นได้เหนลูกชายนั่งไปบนหลังลา, แต่พ่อนั้นเดินไป, จึงพูดกันว่า, ท่านได้เหนคนโฉดนั้นมั่งไปบนหลังลาฤๅไม่. การนี้เป่นความดูหมิ่นคนแก่นักหนา, ช้ายเด็กซุกซนเอ๋ยจงลงเสียจากหลังลาเถิด.

◎ ครั้นเด็กนั้นได้ยินแล้วจึงโจนลงเสียจากหลังลา. แล้วจึงให้บิดาขึ้นนั่งไปบนหลังลา. ครั้นไปได้ประมาณครู่หนึ่ง, ตามทางทราย, จึงไปภบหญิงทำการอยู่หลายคน. เขาว่ากันว่าชายคนนี้ไม่มีใจเอนดูลูกบ้างเลย, ให้ลูกลงเดินไปตามทางทรายที่ลุ่มภูกนัก. ส่วนตัวนั้นขึ้นนั่งไปบนหลังลาสบายแต่ตัวผู้เดียว. ครั้นเมื่อคนช่างทำแย้งเข้าสาลีนั้นได้ยิน, จึงเรียกให้ลูกขึ้นนั่งไปบนหลังลาด้วยกันทั้งสองคน. มาตามทางโดยลำดับจวนไกล้ถึงตลาด, จึงปะคนเถียงแกะ, เขาจึงถามว่า, นี่เป่นลาของท่านฤๅ, เขาตอบว่าเป่นของเราเอง. ฝ่ายคนช่างอื่นนั้นตอบว่า, เราคิดว่าลานี้มิใช่เป่นของท่าน, เพราะการที่ท่านได้บันทุกตัวหนักนัก, ที่ท่านกับลูกได้ขึ้นนั่งไปบนหลังลานั้น. ควรที่ท่านทั้งสองจะยกสัตวนั้นไป. ฝ่ายคนทั้งสองครั้นได้ยินดังนั้น, ก็ลงเสียจากหลังลา, แล้วเอาเชือกมาผูกท้าวลาเข้า, แล้วก็หามไปตามทาง, ถึงที่แห่งหนึ่งก็มีคนแตกตื่นกันมาดู, เพราะเป่นการชอบกล. ครั้นพ่อลูกหามลาไปถึงทพานลาก็ดิ้นเชือกลุดตกน้ำตาย.

◎ ฝ่ายเจ้าของลาก็ภากันกลับไปบ้านของตน, จึงคิดเสียใจด้วยเสียดายลาเป่นกำลัง. แล้วว่าที่หลังเราจะไม่คิดกระทำตามถ้อยคำท่านทุกๆ คนอีกเลย.

◎ ตุรกังนั้นเจ้าของหนังสือนี้, เหนว่าจะทำจดหมายเหตุให้คนทั้งปนงชอบทุกคนก็จะลำบากเตมที. เหมือนผู้ช่างทำเช้าสาลีนั้น. ถ้าจะตั้งใจแขงแรงให้ชอบทุกคน, และไม่อาจทำการที่จะชักชวางใจผู้ใดการของเราก็คงจะเสียไปเหมือนลาของผู้นั้นฟ้. คนทั้งปวงที่อ่านจดหมายเหตุนี้, ใจไม่เหมือนกัน. บางคนเป่นชุนางและข้าวนาย, มี.

ความรู้มากอยู่แล้ว, ไม่ปรารถนาจะดูความต้น ๆ จิก ๆ, ไม่สู้ยากดูเรื่องราวนายห้าง. บางคนเป็นนายห้างยากจะมีเรื่องนายห้างมาก. บางคนเป็นคนเด็กรู้น้อย, อยากจะรู้การเลี้ยดมากขึ้น. ข้าพเจ้าจึงเห็นควรจะมีเรื่องในจดหมายเหตุใบนี้ต่าง ๆ ปก ๆ บ้างต้น ๆ บ้าง, เบ็ดเรื่องหวานจืดเค็ม, เพื่อจะให้ทั้งปวงเลือกเอาตามชอบใจเถิญ.

บางกอก คือกำปั่นคือเจ้าของอู่ใหม่

◎ อู่แห้งนี้พึ่งทำแล้ว, พร้อมใจจะรับเรือใหญ่น้อยทุกอย่าง. เชิญให้ท่านเจ้าของเรือ, แลนายเรือทั้งหลาย, ช่วยดูการณ์ดูอู่ใหม่นี้. คงจะเห็นว่าเป็นอู่ดีกว่าอู่ทั้งปวงในบุระประเทศนี้. จะได้แก้เรือซ่อมแปลงเสียใหม่โดยสดวกดี. ที่อู่นั้นยาวได้ ๓๐๐ ฟุต, แลคงจะให้ยาวกว่านั้นอีก. โดยกว้างได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ปากอู่มีประตูเรียกว่าไกชัน, ถ้าจะปิดเปิดได้โดยเรว. ที่นอกปากอู่ในออกไปนั้น, จดถึงลำแม่น้ำโดยยาว ๑๒๐ ฟุต. มีเขื่อนสองฟากกว้างขวางแขงแรงนัก, กำปั่นเล็กกำปั่นใหญ่จะจอดอยู่ปากอู่ได้ในทุกเวลาไม่เป็นอันตรายเลย. แลมีเครื่องจักสำรับยกเสากะโดง, แลม่อน้ำสำรับกลไฟแขงแรงนัก. อู่นั้นพร้อมด้วยเครื่องสูบไปด้วยกำลังกลไฟ. มีแรงมากเพื่อจะได้สูบน้ำให้ออกได้โดยเร็วได้, ไม่ว่าน้ำขึ้นน้ำลง. พร้อมด้วยเครื่องใช้ในการทำเรือใบแลเรือกล. แลการนั้นมีนายที่เป็นชาติยุรบ, ได้เคยทำการเช่นนั้นหลายปี, จึงชำนาญในการเหล่านี้ทุกอย่าง.

◎ แลลูกช้างสำรับอู่นั้นเป็นคนเลือกมาแต่ช่องกงแลวัมภูทั้งนั้น, เป็นคนชำนาญในการนั้น. ◎ พวกกำปั่นแห่งอู่นั้น, ปรารถนาที่จะให้คนทั้งหลายพิเคราห์ดูว่า, อู่นี้ตั้งอยู่ที่มีไม้สักบริบูรณแลถูกด้วย. ◎ อนึ่งอู่นี้มีจักรเลื่อยไม้, เพื่อจะได้การเร็ว. หมอนที่รองเรือสูงสี่ฟุต, แลจะชักออกเมื่อใดก็ชักได้โดยสดวก, ไม่ต้องเสียอะไรในการเปลี่ยนหมอนนั้น.

◎ อนึ่งพวกกำปั่นแห่งอู่นั้น, จะรับธุระคิดในการที่จะต้องลงทุนซ่อมแปลงเรือ, แลจะรับเหมาเอาการนั้น, เรือไม้ก็ดีเรือเหล็กก็ดี, แลจะรับต่อเรือใบเรือกลไฟทุกการใด ๆ ที่ในการช่างต่อเรือซ่อมแปลงเรือ. ◎ ไม้แลเหล็กแลของอื่น ๆ ที่จะต้องซื้อนั้น, เราจะขายให้ตามราคาตลาดกรุงเทพนี้. ◎ อนึ่งเรือทั้งหลายที่จะเข้าอู่นั้น, จะมาจอดที่ทุ่นแห่งกำปะนีฤๅที่เขื่อนนอกอู่นั้น, ไม่ต้องเสียเงินกว่าผู้ที่เป็นนายการจะสั่งให้เลื่อนออกจากที่นั้นเมื่อใด.

◎ อนึ่งกปิตันแห่งเรือทั้งหลาย, เมื่อจะออกจากอู่นั้น, ต้องเขียนชื่อตัวลงที่ยาญชีแห่งนายอู่นั้นเสียก่อนจึงออกได้. ◎ อนึ่งแต่บันดาหนังสือ, ที่จะฝากมาถึงอู่นั้น, ต้องฝากไปถึงมิศเตอเฮาวาด กว่าจะได้เปลี่ยนอย่างนั้น, บัดนี้มิศเตอเฮาวาดเป็นนายกองนั้น, เป็นเจ้ากระทรวงในการที่จะใช้เงินเกบเงินแต่ผู้เดียว.

นายช่างต่าง ๆ

◎ ผู้ที่จดชื่อที่สุดท้ายหนังสือนี้, เคยทำการช่างในประเทษยุรบมาหลายปี, คือเป็นช่างจักร, ช่างเอนซินเนีย, แลเคยชำนาญในการทำแผนที่, แลการคิดราคาเครื่องจักรต่าง ๆ, แลได้รับการตั้งแลซ่อมแปลงม่อน้ำกลไฟ, แลจักรหีบอ้อย, แลเครื่องไฮโดรเอกซ์แตรกตอสำรับให้น้ำตาลแห้งเร็ว. แลเครื่องจักรยี่เข้า, แลเครื่องจักรเลื่อยไม้, แลเครื่องหีบน้ำมันมพร้าว. แลเครื่องจักรสำรับกวาดถถู, แลเงินแลทองแดง, แลเครื่องอัฎชื่อไฮดรอลิกเปรศช์, แลตะภานเหล็ก, เครื่องเหล็กสำรับยกของที่ตะภานกำปั่น, แลจักรน้ำ, แลเครื่องสำรับจักรต่าง ๆ, แลการใส่ฟันจักรใหญ่,แลจักรสำรับสูบน้ำขึ้นบนฟื้นนา, แลการช่างอื่นต่าง ๆ.

◎ ข้าพเจ้าขอแจ้งมาถึงเจ้าของเรือกลไฟ, แลจักรยี่เข้า, แลจักรหีบอ้อย, แลผู้อื่น ๆ ทั้งปวงว่า, ข้าพเจ้าพร้อมใจจะรับเอาการที่ว่ามาแล้วในหนังสือนี้. ถ้าผู้ใด ๆ ปรารถนามาหาข้าพเจ้าโดยการนี้, ขอเชิญท่านมาหาข้าพเจ้าที่อู่ใหม่ตำบลบ้านคอกควายในแขวงกรุงเทพนี้, ให้มาในระหว่างเวลาสี่โมงเช้า, แลสี่โมงบ่าย.

◎ คืนกลับมากรุงเทพฯ ๆ

◎ ณวันพฤหัศบดีเดือนสิบสองแรมหกค่ำ, มิศเตอเฮนรี อาละบัศเตอเป็นผู้ช่วยกงสุลอังกฤษกลับมาแต่เมืองอังกฤษ, ได้ภรรยามาด้วย.

◎ อนึ่งเมื่อณวันอาทิตย์เดือน ๑๒ แรมเก้าค่ำ, มิศเตอทันมัศมิลเลอร์เอนซินเนีย, กลับมาแต่เมืองยูในดิศเทศ, โดย

สาร มา แต่ เมือง นิวยอก ๑๒๑ วัน ครั้ง ก็ ถึง กรุงเทพฯ. ได้ ภา ชาย ชาว อ.มริกา มา ด้วย ๒ คน. คน หนึ่ง ชื่อ ทัมมัศซิเยาส์ เปน เอน ชินเนีย. คน หนึ่ง ชื่อ ชอตซี กลาก, เปน เสมียน บาญชีย์. มิศเตอ มิลเลอ ได้ เคย ทำ การ เอนชินเนีย ใน กรุง เทพ ฯ หลาย ปี. ครั้ง เมื่อ มิศเตอ ซาเลนท์ แอนกำปั่นนี กำลัง จำเญ อยู่ นั้น, มิศเตอ มิลเลอ เปน นาย การ นั้น แต่ ผู้ เดียว แล้ว ก็ กลับ ไป.

ชาว ยูรบ ออก จาก กรุงเทพ ฯ

◎ ณ วัน พุทธ เดือน สิบ สอง แรม สิบ สอง ค่ำ, มิศเตอ ซอตซีนอกซ์ กงสุล อังกฤษ, แล มิศเตอ นิวมัน ผู้ ช่วย กงสุล อังกฤษ, โดย สาร เรือ เจ้าพยา จะ ออก ไป เมือง สิงคโปร์ แล้ว, มิศเตอซินอก จะ ออก ไป เมือง มนเม่ง, แล มิศเตอนิวมัน จะ ออก ไป เมือง อังกฤษ.

◎ อนึ่ง เรือ ชื่อ ฟากี, ที่ หม น้ำ อยู่ อ่าว ทเล ไทย หลาย เดือน มา แล้ว, มิศเตอ เวอซิมแอนกำปั่นี เอา ขึ้น ได้ แล้ว, แล โยง มา ถึง กรุง เทพฯ, ได้ การ ดี แล้ว ควร ที่ จะ สรรเสญ ผู้ ทำ. จะ

การ ค้า ขาย ที่ เมือง นิวยอก

◎ ณ เดือน ๙ ใน ระหว่าง เจด วัน เปน เงิน ขาเข้า, นถึง ๕ ล้าน ๔ แสน ๙๔๓๕๘ เหรียน. ขา ออก เปน เงิน ถึง ล้าน เจ็ด แสน แปด หมื่น พัน ๙๗๑ เหรียน. ค่า ธรรมเนียม ที่ ได้ เคย ใน เจ็ด วัน นั้น, ถึง ๒ ล้าน ๙ แสน ๕๑๔๓๒ เหรียน.

◎ อนึ่ง คน เข้า มา แต่ ประเทศ ยูรป, มา ถึง นิวยอก ใน เจ็ด วัน นั้น, เปน ๖๑๔๗.

◎ อนึ่ง คน ชาว ประเทศ ยูรป, กำลัง โดย สาร ข้าม ทเล ไป อยู่ เมือง ยูไนติศเตส มาก. คฤษ ศักราช ๑๘๖๕ ปี, ตั้ง แต่ ต้น ปี จน ถึง กลาง ปี, คน ที่ ไป จาก เมือง ปรีแวน แขวง ประเทศ ยูรป แห่ง เดียว นับ ได้ ๑๘๗๖๐ คน.

◎ ประนีนทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน อ้าย นี้. จะ

ค่า อังกฤษ	ค่า ไทย	ค่า จีน	อาทิตย์ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เดือน โนเวมเบอ	เดือน อ้าย ขึ้น ค่ำ ๑	เดือน สิบ ขึ้น ๒ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๕ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๔ นาที	ทุ่ม ๗ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๙ ค่ำ						
วัน จันทร ๒๐ ค่ำ	= ๒ ค่ำ	๓ ค่ำ	“ ๖ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๔ นาที	๕๔ นาที
วัน อังคาร ๒๑ ค่ำ	= ๓ ค่ำ	๔ ค่ำ	“ ๗ นาที	๕ โมง ๒๕ นาที	บ่าย ๑๔ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๔๕ นาที
วัน พุทธ ๒๒ ค่ำ	= ๔ ค่ำ	๕ ค่ำ	“ ๗ นาที	๕ โมง ๒๕ นาที	บ่าย ๑๔ นาที	๒ ทุ่ม ๓๗ นาที
วัน พฤหัศบดี ๒๓ ค่ำ	= ๕ ค่ำ	๖ ค่ำ	“ ๘ นาที	๕ โมง ๒๕ นาที	บ่าย ๑๓ นาที	๓ ทุ่ม ๒๘ นาที
วัน ศุกร ๒๔ ค่ำ	= ๖ ค่ำ	๗ ค่ำ	“ ๘ นาที	๕ โมง ๒๕ นาที	บ่าย ๑๓ นาที	๔ ทุ่ม ๒๓ นาที
วัน เสาร์ ๒๕ ค่ำ	= ๗ ค่ำ	๘ ค่ำ	“ ๙ นาที	๕ โมง ๒๕ นาที	บ่าย ๑๓ นาที	๕ ทุ่ม ๑๗ นาที
วัน อาทิตย์ ๒๖ ค่ำ	= ๘ ค่ำ	๙ ค่ำ	“ ๑๐ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๒ นาที	๖ ทุ่ม ๗ นาที
วัน จันทร ๒๗ ค่ำ	= ๙ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	“ ๑๐ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๒ นาที	๖ ทุ่ม ๑๑ นาที
วัน อังคาร ๒๘ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	“ ๑๑ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๒ นาที	๗ ทุ่ม ๗ นาที
วัน พุทธ ๒๙ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	“ ๑๑ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๑ นาที	๘ ทุ่ม ๓ นาที
วัน พฤหัศบดี ๓๐ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	“ ๑๒ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๑ นาที	๙ ทุ่ม ๓ นาที
วัน ศุกร Dec. ๑ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	“ ๑๒ นาที	๕ โมง ๒๖ นาที	บ่าย ๑๑ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓ นาที
วัน เสาร์ ๒ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	“ ๑๓ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	บ่าย ๑๐ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕ นาที
วัน อาทิตย ๓ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๖ ค่ำ	“ ๑๓ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	บ่าย ๑๐ นาที	ขึ้น ๑๒ ทุ่ม

◎ อนึ่ง ที่ เมือง นิวยอก, เกิด การ ฉ้อ ใหญ่ นัก เปน เงิน สี่ ล้าน สอง แสน ห้า หมื่น เหรียน, คน ฉ้อ นั้น ชื่อ เอดวาด. บี. เกก์ ซ่ำ. เปน คน หนุ่ม อายุ ได้ ๓๐ ปี, จับ ไว้ แล้ว.

◎ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง เม็กซิโก ที่ ขึ้น แก่ ฝรั่งเสศ นั้น ว่า, เอมบีรอ แมกซิมิลียัน เจ้า เมือง, นั้น ต้อง การ ทหาร อีก แสน คน, เพื่อ การ คุ้ก ใน เมือง เม็กซิโก จะได้ ราย คาย.

เรือ สยาม ที่ค้าง อยู่ เมือง จีน

◎ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ชีฟู, ณ เดือน ๑๐ แรม ๑๕ ค่ำ. คือ มอร์ซิมัน ๑ ไต วัก ๑ เอมิดกุลศช์ ๑ เซนเอดอ ๑ มาเรีย ๑ กองกีรอ ๑ ควีน ออฟ อิงก์แลนด์ ๑.

◎ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ซะจะเตา, ณ เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ คือ แคนตอน ๑ ไตงอน ๑.

◎ ค้าง อยู่ ที่ เมือง เอมุ่ย, ณ เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ คือ เฮมอย ๑ อิไลซาเซน ๑.

◎ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ฮ่องกง ณ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ, คือ ออกัศต์ ๑ แกศเทล์ ๑ กอนเดศ ๑ เดนมาก ๑ โคไลอา ๑ ฮิงฮอย ๑ มีริเดียน ๑ มูลไลต์ ๑ ปรีเซศน แรบพี ๑ ชุตติงศตา ๑ อิรีนา ๑ ออล์เดอ ๑ ยูน ฟ่งฮิน ๑.

◎ ค้าง อยู่ เมือง เซี่ยงไฮ. ณ เดือน ๑๑ แรม ค่ำ หนึ่ง, คือ ชัยซิง ๑ ปาเรคอน ๑ เซตซอศ ๑ ไตลง ๑.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปตัน ชื่อ ไร	ตัน	เรือ อะไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	เฟดฟุนส์	พีลิป	๒๓๙	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
๑๕ ค่ำ	เฟรศเฮนดริก	แตลศเนอ	๕๒๒	บาก ดัศช์	บั๊ตตาเวีย
แรม ๒ ค่ำ	โยฮันนา	โอนแฮนด์	๒๖๐	บริค ดัศช์	บั๊ตตาเวีย
๕ ค่ำ	ยุนไชยฮง	วิศเตน	๓๖๐	บาก สยาม	ฮ่องกง
๕ ค่ำ	วัดเตอลิลลี	เตศ	๑๔๐	สกุนเนอ อังกฤษ	ฮ่อง กอง
๕ ค่ำ	ไคลโอ	คาลินส์	๑๓๖	สกุนเนอ อังกฤษ	ฮอง กอง
๖ ค่ำ	เจ้าพะยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์
๙ ค่ำ	เอศมิรันด์ดา	ดริวศ์	๔๐๐	บาก แฮมเบิก	แมคาว
๙ ค่ำ	ไฮดิโกม	ไรน์เดอ	๗๓๓	บาก ฮอลันด์	ชาวา
๑๒ ค่ำ	โอเวศติ	วุนส์ฟะ	๓๘๐	บาก สยาม	ฮอง กอง

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปตัน ชื่อ ไร	ตัน	เรือ อะไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	กิมไตติง	จีน	๒๓๙	สกุนเนอ สยาม	ละคอน
แรม ๒ ค่ำ	โปรซิมาเตีย	ชาวิด	๓๖๘	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
๔ ค่ำ	กอนคิรอ	อิมซ์		กล ไฟ สยาม	อ่าว ทะเล ไทย
๕ ค่ำ	ฮงไทยคอร	จีน	๒๐๐	บาก สยาม	ชาวา
๑๒ ค่ำ	เจ้าพยา	ออร์ตัน	๓๕๓	กล ไฟ สยาม	สิงคโปร์
๑๒ ค่ำ	ไฮดิโกม	ไรน์เดอ	๗๓๓	บาก ดัศช์	แม่ กลอง
๑๓ ค่ำ	กิม ชิงซุน	ชาว ชาวา	๘๘	เพรา ดัศช์	ปตาเวีย

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอก เดือน อ้าย แรม ค่ำ หนึ่ง จุลศักภาช ๑๒๒๗ Dec. 4th 1865 กฤษศักภาช ๑๘๖๕, ใบที่ ๑๙ No. 19

คอนสติติวชัน คือ กฎหมาย เปน หลักเมือง อเมริกา

ต่อที่ มีใน หน้า ๑๕๐

◎ ส่วนที่ ๘ ฯะ

◎ คอนเกรศ จะ มีอำนาถ ทางๆ ตาม ที่ จะ กล่าว ต่อ ไป ใน เบื้อง หน้า นี้, คือ ว่า,

◎ ข้อ ที่ ๑. มีอำนาถ ที่ จะจัด แจง ส่วย สัด พัฒนา กร, แล เกย เอา ค่า อธรรมเนียม ทั้งปวง นั้น ๆ ทุก อย่าง, แล ใช้ นี่ จัด แจง บ้อง กัน เพื่อ ประโยชน์ เมือง ยูใน ติศเทษ. แต่ บันดา ค่า ธรรม เนียม นั้น, ต้อง ให้ ทั้ง เสมอ กัน ทุก หัว เมือง ตลอด เมือง ยูในติศเทษ,

◎ ข้อ ที่ ๒. ให้ มีอำนาถ ที่ จะ ยืม เงิน ได้, เพราะ ความ ที่ จะ อาไศรย ด้วย เมือง ยูในติศเทษ นั้น, ว่า เปน เมือง มั่น คง เปน ที่ ไว้ ใจ ได้.

◎ ข้อ ที่ ๓. ให้ มีอำนาถ ที่ จะจัด แจง การ ค้าขาย ใน ต่าง ประเทษ, แล ใน ท่ำกลาง หัว เมือง ทั้งปวง, แลด้วย พวก อินเดียร ต่าง ๆ (คือ ชาว ประเทศ อเมริกา เปน ชาวบ้า แต่ เดิม นั้น.)

◎ ข้อ ที่ ๔. ให้ มีอำนาถ ทำ กฎหมาย, ให้ ใช้ เสมอ ทั่ว เมือง, สำรับ จะรับ คน ต่าง ประเทษ ให้ เข้า เปน ชาว เมือง, แล กฎหมาย สำรับ การ ล้ม ละ, สำรับ ใช้ ตลอด ทั่ว เมือง ยูในติศเทษ.

◎ ข้อ ที่ ๕. ให้ มีอำนาถ, ทำ เงินตรา แล จัด แจงราคา เงินตรา นั้น, แล จัด แจง ราคา เงินตรา ต่าง ประเทศ ด้วย, แล ตั้ง การ ตาชั่ง ตาเต้ง สำรับ ชั่ง ของ, แล สัด ถัง, ทนาน, สำรับ ตวง สิ่งของ ต่าง ๆ.

◎ ข้อ ที่ ๖. ให้ มีอำนาถ ลง โทษ, แก คน ที่ ทำ ตั๋ว ปลอม แล เงินตรา ปลอม แห่ง เมือง ยูในติศเทษ.

◎ ข้อ ที่ ๗. ให้มีอำนาถ, ตั้ง ที่ สำรับ รับ แลแจก หนังสือ ฝ่าก ทั้งหลาย, แล ตั้ง หนทาง สำรับ คนถือ หนังสือ ฝ่าก นั้น ไป ด้วย.

◎ ข้อ ที่ ๘. ให้ มีอำนาถ ที่ จะ จัด แจงให้ สิบปะสาตรวิชา การ ต่างๆ บังเกิด ดี ขึ้น ใน เมือง, โดยให้มี ตรา คุ้ม ห้าม มิให้ ผู้อื่น ทำ ตาม วิชา ที่ คิด ได้ ขึ้น ใหม่ นั้น, กว่าจะ สิ้น เวลา ที่ มี ตรา คุ้ม ห้าม ไว้ แล.

◎ ข้อ ที่ ๙. ให้ มีอำ นาถ ตั้ง ที่ วินิจฉัย รอง ที่ ตัดสิน ใหญ่ ลง มา, แล มีอำนาถ จะ สำแดง เปน แน่ ว่า, การ อย่าง ไร ควร จะ เรียก ว่า, สลัด พวก กอง โจร, การ อย่าง ไร, ควร จะ เรียก ว่า, เปน การ ปล้น ที่ ใน ท้อง ทเล นั้น, แล การ อย่าง ไร ควร จะ เรียก ว่า, เปน การ ผิด กฎหมาย สำรับ อยู่ใน กลาง ต่าง ประเทษ.

◎ ข้อ ที่ ๑๐. ให้ มีอำนาถ ที่ จะ สั่ง ให้ ทำ การศึก สงคราม, แล ที่ จะให้มี หนังสือ อนุญาต ให้ จับ เรือ แห่ง พวกฆ่า ศึก, ฤๅ สิ่ง ของ อื่น แห่ง ฆ่าศึก. แล จัดแจง กฎหมาย ว่า กล่าว ด้วย สิ่ง ของ ที่ จับ ใน ที่ บน บก, แล ท้อง น้ำ นั้น.

◎ ข้อ ที่ ๑๑. ให้ มีอำนาถ ที่ จะ บำรุง เลี้ยง กอง ทับ บก แต่ เงิน บำรุง กอง ทับ ที่ จะสั่ง ให้ แจก นั้น, จะ เบิก ออก ไว้ เผื่อ เพียง สอง ปี ก็ ได้. ถ้า เกิน กำหนด สอง ปี นั้น ไปไม่ ได้.

◎ ข้อ ที่ ๑๒. คอนเกร์ศ มีอำนาถ ที่ จะ ตั้ง, แต่ เท่า นั้น แล บำ รุง ทับ เรือ

◎ ข้อ ที่ ๑๓. ให้ มีอำนาถ ทำ กฎหมาย, แล คำ สั่ง สอน สำรับ กอง ทับ บก แล ทับ เรือ.

◎ ข้อ ที่ ๑๔. ให้ มีอำนาถ เรียก ชาย สกรร ออก มา เปน กอง ทับ, เพื่อ จะ ได้ รักษา กฎหมาย ทั้งหลาย สำรับ เมืองยูใน ติศเทษ, แล ให้ การ จุลาจล ราบ คาบ สงบ ลง, แล บ้อง กัน มิให้ ฆ่าศึก ศัตรู ล่วง เข้า มา ใน เขตร แดน.

◎ ข้อ ที่ ๑๕. ให้ มีอำนาถ ที่ จะ จัด แจง ทั้ง ชาย สกรร เปน กอง ทับ, แล ให้มี เครื่อง สาตราวุธ ไว้ พร้อม, แล้ว ให้ ฝึก สอน ให้ ชำนาญ ใน การ ศึก. แล มี อำนาถ เพื่อ จะ บังคับ ใน กอง ทับ ที่ ได้ รับ ใช้ การ แห่ง เมือง ยูในติศเทษ, แต่ ยอมให้ หัว เมือง ทั้ง

ป่วง, ตั้ง นาย ทหาร เหนือ ชาย สกรร ที่ ได้ จัก ออก มา จาก เมือง ของ ตัว นั้น. แล้ว ให้ ฝึก สอน ตาม ธรรมเนียม ที่ คอนเตร์ศ ได้ สั่ง สอน ไว้.

◎ ข้อ ที่ ๑๖. ให้ มี อำนาก ที่ ใน หัว เมือง ใด ๆ, ได้ ยก ตั้ง ให้ เปน เมือง หลวง, มี แต่ ด้าน ละ สิบ ไมล์ ทุก ๆ ทาน แล ที่ คอนเตร์ศ, ให้ เปน ที่ สำรับ ว่า ราชการ ได้ รับ ตั้ง ไว้ แห่ง เมือง ยู ใน ติศเทษ นั้น, คอนเตร์ศ จะ มี อำนาก ยัง คับ ใน ที่ นั่น, ไม่ มี ผู้ ใด ที่ จะ ขัด ขวาง ห้าม ปราม ได้. แล มี อำนาก เปน สิทธิ์ ใน ที่ อื่น ๆ ทั้ง หลาย ที่ หัว เมือง ได้ ยอม ให้ ข้อ ฤๅ ยก ให้ เปล่า ๆ สำรับ ที่ จะ ทำ บ้ำ, แล ที่ จะ ไว้ ดิน ปั้น, แล เครื่อง สาตราวุธ ทั้ง ปวง, แล ที่ สำรับ เปน อยู่ ไว้ เรือ รบ, แล สิ่ง ของ อัน ที่ เมือง ยู ใน ติศเทษ จะ ต้อง การ ทำ.

◎ ข้อ ที่ ๑๗. ให้ มี อำนาก ที่ จะ ทำ แต่ บรรดา กฎหมาย ซึ่ง จะ ต้อง การ ให้ อำนาก เหล่า ที่ ว่า มา นี้ ให้ สำเร็จ โดย ดี, แล อำนาก ทั้ง ปวง อื่น ๆ ที่ บท กอน ชาติ ตัว ชัน นี้, ได้ ยก สรวม ใส่ ที่ เมือง ยู ใน ติศเทษ, ฤๅ ที่ ตำแหน่ง, ฤๅ ขุน นาง ใด ๆ ใน เมือง ยู ใน ติศเทษ นั้น.

◎ ส่วน ที่ ๙ ฯะ

◎ ข้อ ที่ ๑. ความ ที่ คน ต่าง ประเทศ, ที่ หัว เมือง ใด ๆ จะ เหน ควร จะ รับ ไว้ ให้ อา ไศรย อยู่ นั้น, คอนเตร์ศ จะ ไม่ ห้าม, ก่อน เวลา ฤกษ ศักราช ๑๘๐๘ ปี. แต่ จะ เรียก เอา ภาษี ช้า ธรรมเนียม ชา เข้า ไม่ เกิน คน ละ สิบ เหรียญ ก็ ได้.

◎ ข้อ ที่ ๒. ซึ่ง ความ ที่ เปน ประโยชน์, ที่ ยอม ให้ คน ทั้ง ปวง มี อำนาก เอา ตัว ของ ตัว นั้น, (คือ ว่า ถ้า จับ ไว้ เปน โทษ, ฤๅ จำ ของ ผิด ด้วย กฎหมาย, จะ เรียก เจ้า พนักงาน มา เขียน หนัง สือ ให้ เอา ตัว ออก จาก ที่ จำ ของ ไป ชำระ ใหม่ ก็ ได้,) ความ ประโยชน์ นั้น จะ ไม่ ให้ ยก เสีย, เว้น ไว้ แต่ คราว ที่ บังเกิด การ กระยก, เปน สึก ขึ้น ใน เมือง, ฤๅ ฆ่า ศึก เข้า มา ใน แดน เมือง, จึ่ง จะ ต้อง การ ยก เสีย, เพื่อ จะ ได้ รักษา เมือง ให้ พ้น จาก อันตราย.

◎ เรื่อง สิงหโต ฯะ

◎ ยัง มี นาย ทหาร อังกฤษ สาม คน, ที่ ได้ เที่ยว หา ยิง สิงห์ โต. ครั้น เขา บุก ป่า ไป ช้า นาน เขา มี ความ ปรารถนา เพื่อ จะ ยิง สิงห์ โต ที่ ๆ สิงห์ โต อา ไศรย ก็ มิ ได้ ยิง. จึ่ง คิด ว่า สิงโต นี้ เหน จะ ไป เสีย ทาง อื่น แล้ว, จึ่ง ตั้ง ใจ ว่า เรา จะ ไม่ ให้ หนี ไป ได้. แล คน ทั้ง สอง ก็ ขึ้น หลัง ช้าง ไป, เพื่อ จะ ได้ ภย ทาง ที่ สิงโต กิน, แต่ กับตัน วูดเฮา หา ไป ไม่, เพราะ เขา ได้ เหน รอย สิงโต อยู่ แล้ว. เขา ตั้ง ใจ แขง แรง ว่า จะ ตาม รอย นั้น ไป. จึ่ง บุก รก ไป อีก หน่อย หนึ่ง ก็ ได้ เหน สิงโต นอน ฟุบ อยู่. เขา จึ่ง ยิง สิงโต แต่ หา ถูก ไม่. แล้ว ก็ ถอย หลัง ไป เพื่อ จะ ประจุ ปืน. จึ่ง ภย เพื่อน ของ เขา ที่ มี ชื่อ ว่า ลูเตล์นัต เตล์ลิเมง, ที่ ได้ ลง มา จาก หลัง ช้าง เมื่อ ขณะ ได้ ยิน เสียง ปืน ดัง นั้น. แล เขา ได้ ชี้ บอก ให้ ลูเตล์นัต เตล์ลิเมง ดู, จะ ได้ รู้ ว่า สิงโต อยู่ ที่ นั่น ๆ, เขา ได้ บอก ว่า, บัก เดี๋ยว ข้าพเจ้า จะ เดิน ตาม ไป. ฝ่าย ลูเตล์นัต เตล์ลิเมง เดิน ไป ได้ สิบ ห้า เก้า, ก็ ภย สิงโต, ได้ ยิง แต่ หา ตาย ไม่, สิงโต ก็ โกรธ โดด ไล่ ลูเตล์นัต เตล์ลิเมง. ครั้น กับตัน วูดเฮา ได้ เหน ดัง นั้น จึ่ง คิด ว่า, ถ้า แม้น ถอย หลัง ไป ก็ จะ ตรง ทาง ที่ สิงโต เดิน, จึ่ง ยืน นิ่ง อยู่ เพื่อ สิงโต จะ มิ ได้ เหน ได้. ครั้น สิงโต เดิน ตรง มา ก็ เหน กับตัน วูดเฮา เข้า, ก็ คำราม ร้อง ด้วย เสียง อัน ดัง, ตรง เข้า มา หัก ปืน กับตัน วูดเฮา เสีย. ฝ่าย ลูเตล์นัต เตล์ลิเมง ก็ วิ่ง มา ยิง เอา สิงโต, แล สิงโต ก็ ล้ม ทับ กับตัน วูดเฮา ลง. ลูเตล์นัต เตล์ลิเมง ก็ วิ่ง ออก ไป จาก ที่ นั้น, เพื่อ จะ ประจุ ปืน อีก นัด หนึ่ง. เมื่อ ลูเตล์นัต เตล์ลิเม่ง ออก ไป หมาย ว่า ประจุ ปืน นั้น, สิงโต ก็ คาบ เอา แขน กับตัน วูดเฮา เข้า ไว้, แต่ กับตัน นั้น นอน นิ่ง อยู่. ส่วน สิงโต ก็ ปล่อย แขน กับตัน นั้น เสีย, สิงโต ก็ ฟุบ ลง เอา ท้าว ทับ กับตัน ไว้. กับตัน ไม่ ทัน คิด ก็ เอา มือ พยุง ตีศะ ขึ้น. สิงโต เหน กับตัน ทำ มือ วุ่น วาย ไป, ก็ วิ่ง มา คาบ เอา แขน กับตัน จน แขน หัก, กับตัน วูดเฮา เมื่อ แขน หัก แล้ว, จึ่ง คิด ว่า ถ้า เรา ทำ วุ่น วาย ไป สิงโต ก็ จะ ฆ่า เรา เสีย, แล้ว เขา ตั้ง ใจ นิ่ง อยู่. ฝ่าย ลูเตล์นัต เตล์ลิเมง กับ เพื่อน คน หนึ่ง, ก็ วิ่ง มา เพื่อ จะ ยิง สิงโต. แต่ กับตัน วูดเฮา ได้ ยิน เสียง เดิน ก็ พึง เข้า ใจ ว่า, เขา เข้า มา ผิด ทาง ที่ จะ ยิง เสีย แล้ว, ๆ เขา จึ่ง ร้อง บอก ไป ว่า ให้ ไป ยิง ข้าง โน้น เถิด.

◎ ครั้น คน ทั้ง สอง ได้ ยิน แล้ว. แล ดู ตรง เสียง เข้า มา ก็ เหน สิงโต ทับ กับตัน วูดเข้า อยู่, น่า กลัว ว่า จะ ถึง ซึ่ง ความ ตาย เร็ว. ส่วน ลูเตล์นัต เตล์ลิเมง, ก็ เดิน ๆ วก ไป ข้าง หนึ่ง เพื่อ จะ ยิง สิงโต ได้, จะ มิ ได้ ต้อง กับตัน วูดเฮา เข้า. ห่าง กัน ประ

มาน ยี่สิบ สี่ศอก แล้ว จึ่ง ยิง สิงโต ล้ม ลง กับ ที่. ฝ่าย กับตัน วูด เฮา ก็ รอด ได้ แต่ แขน นั้น ข้าง, แล้ว เขา ก็ ภา กัน มา จาก ที่ นั้น.

คำ ตอบ ของ ท่าน ผู้ ชอบ พุธทสาศนา

◎ ข้าพเจ้า ได้ ฟัง ตอบ ของ ท่าน, ครั้น จะ ไม่ แก้ ท่าน ก็ กลัว ว่า ชาว สยาม นี้ โง นัก. ขอ แก้ บ้าง เล็ก น้อย.

◎ ข้อ ที่ ท่าน ว่า พวก เข้ารีต ใน ประเทศ สยาม นี้, ถือ สาศนา พระคฤษ ก็ แต่ ปาก, ใจ ไม่ ได้ นับ ถือ, ความ จำเริญ รุ่งเรือง, จึ่ง ไม่ ได้ ปรากฏ แก่ พวก เหล่า นั้น. ความ ข้อ นี้ ข้าพเจ้า ได้ พิจารณา ดู แล้ว, เหน ว่า พวก ฝรั่ง เข้ารีต ที่ ใน แผ่นดิน สยาม, ถือ สาศนา เครง ครัด แขง แรง ดี ยิ่ง กว่า พวก ชาว ยูรบ, ที่ ท่าน เข้า มา อยู่ ใน กรุง นี้ เสีย อีก. พวก ชาว ยูรบ ก็ เฉย ๆ อยู่, ไม่ เหน ท่าน เข้า วัด เข้า วา. ก็ ทำไม ท่าน จึ่ง มี ความ เจริญ ความ สุข กว่า พวก ฝรั่ง เข้ารีต ที่ เมือง นี้ อีก เล่า.

◎ ประการ หนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ ยิน เขา เล่า ว่า, ที่ ใน แผ่นดิน ยูรบ มี คน จำ พวก หนึ่ง เปน อัน มาก, ภา กัน กล่าว คำ ยาย ช้า ต่อ สาศนา พระคฤษ. ก็ ไม่ เปน เหตุ สิ่ง ไร, แล้ว ก็ กลับ ใจ กล่าว ความ สรรเสิญ ออน วอน, ก็ ไม่ ได้ สิ่ง ไร สม ความ ปรารถนา. คน จำ พวก นั้น ก็ มา คิด เหน เสีย ว่า สาศนา ไม่ มี เจ้า ของ, ผู้ สร้าง ก็ ไม่ มี, การ ที่ ดี ที่ ชั่ว ก็ เปน ธรรมดา ธรรม นิยม เอง.

◎ ซึ่ง ท่าน หมอ ว่า เมือง อังกฤษ แต่ก่อน ก็ เปน เมือง ป่า ๆ อยู่. ครั้น ได้ รับ พระคฤษ สาศนา เข้า ใน บ้าน ใน เมือง แล้ว, บ้าน เมือง ก็ โต ใหญ่ จำเริญ มาก ขึ้น, เพราะ คุณ สาศนา ไม่ ใช่ รฦๅ. ความ ข้อ นี้ ขอ ตอบ ว่า, ที่ เมือง อังกฤษ เจริญ ขึ้น ด้วย คน ดี มี สติ ปัญญา เกิด มาก, และ ฉบับ ธรรมเนียม ก็ ดี, กฎหมาย ก็ ดี, คน ประพฤษฐิ การ ก็ เปน ยุติธรรม, ความ เจริญ จึ่ง ได้ บังเกิด ขึ้น มาก ขึ้น. ข้าพเจ้า เหน การ ดัง นี้, ก็ ผู้ ที่ เหน ว่า พระ ผู้ เปน เจ้า ให้ คุณ นั้น, ก็ เมือง อื่น ๆ ที่ เขา ถือ สาศนา พระคฤษ เหมือน กัน, ก็ ทำไม ไม่ มี อำนาฎ เหมือน อังกฤษ, ฝรั่งเสศ, อเมริกา เล่า. ขอ ท่าน ได้ ตริก ตรอง ดู เถิด.

คำ ฟ้อง

◎ ข้าพเจ้า ผู้ มี ความ ทุกข์ ร้อน, มา ขอ ออก หนังสือ พิมพ์ เรื่อง หนึ่ง. มี ความ ว่า เมื่อ ณะ เดือน หก ปี ระกา ตรีศก, ข้าพเจ้า ไป ค้า ขาย ณะ เมือง สมุท สงคราม. ข้าพเจ้า ได้ เอา ม้า เชียว ม้า หนึ่ง ไป ฝาก หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ ไว้. ครั้น ข้าพเจ้า กลับ เข้า มา ถึง กรุง เทพ, ข้าพเจ้า ไป หา หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ จะ ขอ เอา ม้า ของ ข้าพเจ้า คืน. หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ พูด บิด พลิ้ว ไป, หา คืน ม้า ให้ ข้าพเจ้า ไม่, ว่า จะ คิด เงิน ค่า ม้า ให้ ข้าพเจ้า หา ตำลึง. ข้าพเจ้า ได้ ไป ตัก เตือน หลาย ครั้ง หลาย หน ก็ หา ได้ เงิน ไม่. ข้าพเจ้า ไป ยบ ม้า ของ ข้าพเจ้า เข้า, ข้าพเจ้า ก็ เอา ม้า ของ ข้าพเจ้า มา. แล้ว ข้าพเจ้า จึ่ง เอา ม้า ของ ข้าพเจ้า ไป ขาย ให้ กับ หมื่น ชำนาน, อยู่ ใน พระ อินทรา บดี ศรีหราช รอง เมือง เปน เงิน ตรา แปด ตำลึง. แล้ว ข้าพเจ้า ก็ กลับ ไป ค้า ขาย อยู่ ณะ เมือง สมุท สงคราม.

◎ ครั้น อยู่ มา ภาย หลัง หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ, รู้ ว่า ข้าพเจ้า เอา ม้า ของ ข้าพเจ้า ไป ขาย ให้ กับ หมื่น ชำนาน, แล้ว หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ กลับ ไป ยายัก กับ พระ อินทรา บดี ศรีหราช รอง เมือง, ว่า ม้า ตัว นี้ ของ หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ, มี ผู้ ร้าย ลัก มา, ให้ พระ อินทรา บดี ศรีหราช รองเมือง ส่ง ผู้ ร้าย. พระอินทรายบดี ศรีหราช รองเมือง, จึ่ง มี หมาย ไป ถึง นาย ข้าพเจ้า, ให้ นาย ข้าพเจ้า ส่ง ตัว ข้าพเจ้า, ว่า ข้าพเจ้า เปน ผู้ ร้าย ลัก ม้า. นาย ข้าพเจ้า จึ่ง ให้ คน ออก ไป ติด ตาม ข้าพเจ้า, ภย ข้าพเจ้า ที่ เมือง สมุท สงคราม, จึ่ง เอา กรวน จำ ข้าพเจ้า เข้า มา ส่ง ให้ กับ พระ อินทรายบดี ศรีหราช รองเมือง. ๆ ก็ เอา ตัว ข้าพเจ้า จำ กรวน ขัง ตาราง ไว้, ให้ ข้าพเจ้า ได้ ความ ทุกข์ ยาก อยู่ ถึง ๕๑ วัน. แล้ว กระทรวง ก็ ได้ ไป ตัก เตือน หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ หลาย ครั้ง. หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ ก็ บิด พลิ้ว เสีย, หา ไป สู้ ความ กับ ข้าพเจ้า ไม่. ด้วย การ ทั้ง นี้ เปน ความ สัจ ความ จริง ของ ข้าพเจ้า. พระ อินทรา บดี ศรีหราช รอง เมือง, เหน ว่า หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ ไม่ มา สู้ ความ กับ ข้าพเจ้า. พระ อินทรา บดี ศรีหราช รอง เมือง, จึ่ง ปล่อย ตัว ข้าพเจ้า มา. ครั้น ข้าพเจ้า จะ ทูล เกล้า ถวาย ฎีกา ก็ เหน ว่า เปน แต่ การ เล็ก น้อย, ไม่ ควร จะ ให้ ขัด เคือง ใต้ ฝ่า ธุลี พระ บาท. ข้าพเจ้า มี ความ ขัด แค้น อยู่ ใน ใจ, จึ่ง ได้ มา ขอ หนังสือ พิมพ์, ภย ให้ ท่าน ทั้ง ปวง ทราบ ว่า หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ อยู่ ใน ราช นิกูล, ไม่ ควร จะ มา คด โกง ให้ ข้าพเจ้า สัตว ผู้ ยาก ได้ ความ เดือด ร้อน. ท่าน ทั้งหลาย ทราบ เรื่อง ความ นี้ แล้ว, ขอ ท่าน ทั้ง ปวง จง ได้ จำ ใส่ ใจ ไว้, อย่า ได้ ตบ หา หม่อม เจ้า ประเสิรฐ ศักดิ ต่อ ไป อีก เลย.

ถ้า ท่าน ทั้งปวง จะ ชื่น ควบ หม่อมเจ้า ประเสริฐ ศักดิ ตอ ไป, ก็ คง จะ ตอ้ง ทุกข์ เข้า เหมือน ข้าพเจ้า สัตว์ผู้ ยาก นี้. ขอ ท่าน ทั้ง หลาย จง จำ ใส่ ใจ เทอญ.

◎ ถ้า ผู้ จำเลย จะ ตอบ ประการใด, ก็ ข้าพเจ้า จะ ยอม ให้ มี ที่ ตอบ ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่อ ไป ข้าง หน้า ได้. แม้น คำ นี้ ไม่ จริง, ก็ ควร จะ แก้ ไขต่อ ไป.

◎ สินค้า ที่ เมืองจีน

◎ ที่ ฮ่องกง, ณวัน เดือน ๑๑ แรม สิบ ค่ำ,

◎ ผ้า น อย่าง บัตนา หีบละ ๖๔๐ เหรียน. อย่าง บินาเรศ ใหม่, หีบละ ๖๓๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก มัลวา หีบละ ๘๒๐ เหรียน. ผ้า ขาย ที่ ฟูเชา, ที่ เรียก อย่าง มัลวา ขาย หาบละ ๙๔๐ เพรียน. อย่าง บินาเรศ ใหม่ หีบละ ๗๐๕ เหรียน. อย่าง บัตนา หีบละ ๗๓๕ เหรียน. อย่าง เปอเซียน หาบละ ๖๔๐ หรียน. ผ้า ขาย ที่ ชวอเกา, อย่าง มัลวา หาบะ ๙๖๐ เหรียน. อย่าง บัตนา หาบละ ๗๐๕ เหรียน. อย่าง บินาเรศ หีบละ ๖๘๕ เหรียน. ผ้า ขาย ที่ เสียงไฮ้, อย่าง บัตนา หีบละ ๕๖๙ เหรียน, แล ๕๗๕ เหรียน. อย่าง เปอเซียน หาบละ ๕๒๕ เหรียน. อย่าง เทอกี, หาบละ ๓๗๕ เหรียน.

เข้า ที่ เมือง ฮ่อง กง

◎ ใน ๑๕ วัน ที่ ครบ วัน นั้น, เขา ขาย เข้า ย่างกุ้ง, ห้า หมื่น เก้า พัน เจ็ด ร้อย. เข้า บังกล่า, ห้า หมื่น เก้า พัน เจ็ด ร้อย หาบ. ◎ เข้า ไซ่งอ่น แปด พัน หก ร้อย หาบ. ราคา ใน วัน นั้น. เข้า บังกล่า หาบละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๙๕ เซน. เข้า กล้อง สยาม หาบละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. ◎ เข้า สยาม อย่าง กลาง หาบละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๖ เซนต์. เข้า ขาว สยาม หาบละ ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. ◎ เข้า ไซ่งอ่น หาบละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์. ◎ เข้า มนิลา หาบลา ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์. ◎ เข้า ขาว ย่าง กุ้ง หาบลา ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์. เข้า กล้อง หาบละ ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์. ◎ เข้า บังกล่า หาบละ ๒ เหรียน ๓๘ เซนต์, แล ๓ เหรียน. เข้า กล้อง สยาม หาบละ ๒ เหรียน, แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. ◎ เข้า ขาว สยาม หาบละ ๒ หรียน ๓๘ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์ ◎ เข้า ไซ่งอ่น ๒ เหรียน ๑๘ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๓๐ เซนต์. ◎ ที่ นิงโป ขายเข้า บังกล่าเข้า กล้อง. ที่ หนึ่ง หาบละ ๓ หรียน ๓๖ เซนต์ แล ๓ เหรียน ๔๐ เซนต์. ที่ ๒ หาบละ ๓ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล ๓ หรียน ๒๕ เซนต์. ที่ ๓ หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์ แล ๓ เหรียน ๕ เซนต์. เข้า ไซ่งอ่น หาบละ ๒ หรียน ๙๐ เซนต์. ◎ เข้า สยาม หาบ ละ สอง เหรียน ๘๐ เซนต์. เข้า ที่ เมือง ชะเวอเกา นั้น. เข้า ยางกุ้ง แล ไซ่งอ่น หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. เข้า ยาวา อย่าง ดี หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. เข้า ที่ เมือง อ้าย มุ่ย นั้น, เข้า เมือง ฮ่อโมเซ หาบ ละ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์ แล ๓ เหรียน. เข้า ยางกุ้ง หาย ละ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า บังกล่า หาบ ละ ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์. แล ๒ เหรียน ๙๕ เซนต์. เข้า ยัง ค้าง อยู่ ที่ เมือง อ้ายมุ่ย แสน หาบ.

ฝ้าย

◎ ที่ เมือง ฮ่องกง ราคา ลด เพราะ ฝ้าย บังกล่า มา มาก.

◎ ณ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ, กำลัง จำ หน่าย ฝ้าย หาบ ละ ๑๙ เหรียน ๕๐ เซนต์. แล ๒๐ กับ ๕๐ เซนต์. ฝ้าย เมือง จีน ฝ้าย เหนือ ลง มา ขาย ที่ ฮ่อง กง, หมื่น สอง พัน กซอบ, กำลัง จำ หน่าย หาบ ละ ๒๕ เหรียน แล ๒๗ เหรียน. ฝ้าย ที่ เมือง กวาง ตุ้ง ที่ เกิด ใน เมือง เสียงไฮ, หาบ ละ ๒๒ เหรียน ครึ่ง แล ๒๓ เหรียน. ฝ้าย ที่ เกิด เมือง นิ่ง โป หาบ ละ ๒๕ เหรียน. ที่ เกิด เมือง ซัง ตุง หาบ ละ ๒๕ เหรียน. ที่ เกิด เมือง ปก ล่า หาบ ๑๙ เหรียน แล ๒๒ เหรียน. ฝ้าย ขาย ที่ เมือง ไอ้ มุ่ย หาบ ละ ๒๗ ครึ่ง แล ๒๘ เหรียน ครึ่ง.

◎ พริก ไท ขาว ที่ เมือง ฮ่องกง ขาย หาบละ ๑๐ เหรียน ครึ่ง พริก ไท ดำ หาบละ ๖ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๖ เรียน ๕๐ เซนต์.

◎ หมาก แห้ง หาบละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๗๕ เซนต์. ใน ๑๕ วัน นั้น ขาย ได้ ๘๐๐๐ หาบ.

◎ ฝ้าย มา แต่ เมือง มนิลา หาบล เหรียน นึ่ง กับ ๕๐ เซนต์, แล เหรียน หนึ่ง ๗๐ เซนต์. ฝ้าย สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน กับ ๒๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน. กับ ๔๐ เซนต์. ขาย ใน สิบ ห้า วัน นั้น ได้ ๔๔๐๐ หาบ.

◎ เปลือก โปลง ๗๕ เซนต์ แล ของ เมือง สิงกโปร์ หาบ ละ ๘๐ เซนต์.

◎ สินค้า ที่ เมือง เสี่ยงไฮ้.

◎ ตก๋ัว เกรียบ หาบละ ๒๓ เหรียน ๗๕ เซนต์. แล ๒๕ เหรียน

◎ ฝาง สยาม หาบละ ๒ เหรียน ๓๘ เซนต์. แล ๓ เหรียน ๑๓ เซนต์.

◎ พริกไท ดำ หาบละ ๗ เหรียน, ๑๒ เซนต์, แล ๘ เหรียน ๓๘ เซนต์.

◎ หมาก แห้ง หาบละ ๓ เหรียน ๒๕ เซนต์, แล ๔ เหรียน ๗๕ เซนต์.

◎ ไม้ ดำ ดง หาบละ เหรียน ๕๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๑๒ เซนต์.

◎ สินค้า ที่ เมือง นิ่งโป. พริกไท ดำ หาบ ละ ๘ เหรียน ๒๐ เซนต์, พริกไทย ขาว หาบ ละ ๑๒ เหรียน.

◎ สินค้า ที่ เมือง อ้ายมุ่ย, พริกไทย ดำ ๖ เหรียน, ขาว ๑๓ เหรียน ครึ่ง.

◎ น้ำตาล ทราย ที่ ฮ่องกง.

ณวัน เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ นั้น, น้ำตาล ขาว ที่ หนึ่ง หาบ ละ ๘ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์, ที่ สอง ๘ เหรียน แล ๘ เหรียน ๑๐ เซนต์, ที่ สาม ๗ เหรียน ๗๐ เซนต์, แล ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์, น้ำตาล แดง หาบ ละ ๕ เหรียน แล ๕ เหรียน ๒๐ เซนต์.

◎ สินค้า เมือง จีน มา ใหม่ ๆ ๆ

◎ ณวัน เดือน สิบสอง ขึ้น สิบสาม ค่ำ, ฝิ่น ที่ ฮ่องกง อย่าง บัตนา หีบ ละ ๗๕๐ เหรียน. อย่าง มินดาเวศ หีบละ ๕๕๐ เหรียน. อย่าง มัลวา หีบ ละ ๘๑๕ เหรียน.

◎ ฟ้าย ที่ ฮ่องกง หาบ ละ ๒๓ เหรียน, แล ๒๘ เหรียน. ฟ้าย ที่ เสี่ยงไฮ้ หาบ ละ ๒๑ เหรียน, แล ๕๕ เซนต์. ที่ กว้าง ตุ้ง หาบ ละ ๒๓ เหรียน แล ๗๕ เซนต์, แล ๒๗ เหรียน ๕๐ เซนต์. ที่ นิ่งโป หาบ ละ ๒๘ เหรียน ๗๑ เซนต์.

◎ เข้า สาร ที่ ฮ่องกง, เข้า บังกล่า หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์.

◎ เข้า กล้อง สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์. เข้า สยาม อย่าง กลาง หาบ ละ ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์, แล สอง เหรียน ๔๕ เซนต์. เข้า ขาว สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์.

◎ พริกไท ขาว ที่ ฮ่องกง หาบ ละ ๑๐ เหรียน ๕๐ เซนต์. พริกไท ดำ หาบ ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์.

◎ หมาก แห้ง หาบ ละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๗๕ เซนต์.

◎ ฝาง หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์.

◎ ข่าว มา แต่ เมือง จีน ๆ๚

◎ ณวัน เดือน สิบสอง ขึ้น สิบสาม ค่ำ, พวก แขก ที่ เมือง จีน ฝ่าย เหนือ, ที่ คิด ขบถ ทำ วุ่น วาย ต่าง ๆ, ก็ ยอม แพ้ แล้ว. แล ทหาร เมือง จีน ล้อม พวก ขบถ แขก จับ ฆ่า เสีย สิ้น. ๚

◎ อนึ่ง พวก จีน สอง จำพวก ที่ คิด ขบถ นั้น, คือ เนียนไฟ พวก หนึ่ง, ไตปิ้ง พวก หนึ่ง, คน สอง พวก นั้น ก็ สงบ เงียบ อยู่, ดู เหมือน เกือบ จะ สิ้น กำลัง แล้ว. ๚

◎ อนึ่ง เซอเทอฟอตด์รูแอล์กอก, เปน มินิอิศเตอ ที่ เข้า เมือง อังกฤษ ตั้ง ขึ้น ใหม่ ไป อยู่ เมือง ปักิ่ง. เมื่อ เขา แล่น เรือ ไป ได้ แวะ เข้า ที่ เมือง ฮองกง. บันดา พวก นาย ห้าง ที่ เมือง ฮ่องกง ก็ ชวน กัน ไป เยี่ยน, ปฤกษา การ กับ ท่าน ด้วย จะ ทำ ทาง รถไฟ ที่ เมือง จีน. ท่าน ก็ เห็น พร้อม ใจ ว่า, จะ ได้ เปน ประโยชน์ แก่ เมือง จีน มาก จริง, แต่ มี ความ กลัว ว่า, เกาเวอเมนต์ เมือง จีน ยัง งม อยู่ ใน มืด, จะ ไม่ ช่วย อุปถัมภ์ ใน การ นั้น ดอก กระมัง.

◎ อนึ่ง เรือ สลัด แล่น ตาม ชาย ทเล เมือง จีน ก็ เกิด มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน นัก. ที่ เมือง อ้ายมุ่ย นั้น จะ ไป มา ก็ ลำบาก ด้วย เกรง สลัด เปน อัน มาก.

◎ ที่ ฮ่องกง นั้น นาย เรือ รบ คน หนึ่ง อุษ่าห์ ไล่ พวก สลัด โดย ดี แล้ว. แต่ เรือ ที่ ใช้ นั้น ก็ ภู ยู่, หา ควร จะ ใช้ ใน การ ไล่ สลัด ไม่.

◎ อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, ขุนนาง หนุ่ม ๆ หก คน ใน ใน เมือง

ยิปุ่น จะโดย สาน เรือ รบ เมืองรัดเซีย ไป, เพื่อ จะได้ เรียน วิชา การ ทำ เนียม ต่าง ๆ ใน เมืองรัดเซีย นั้น.

๏ ว่า เจ้าเมือง ฮ่องกง ใหม่ ที่ ตั้ง มา แต่ เมือง อังกฤษ, คง จะ มา ถึง ใน เดือน ข้าง น่า นี้, ท่าน ชื่อ เซอริศชาท์ เมกดันเนล์.

ข่าว มา แต่ เมือง อะเมริกา

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ว่า, เมือง ยูไนติศเทศ จะ ไม่ ยอม ให้ เจ้า เมือง ฝรั่ง เสศ, ภา ทหาร ไป จาก ฝรั่ง เสศ ข้าม มหา สมุท ไป ทำ ศึก แก่ เมือง เม็กซิโก ต่อ ไป. แต่ ทหาร ที่ ตก ค้าง อยู่ ก่อน นั้น จะ หา เป็น ไร ไม่. เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ จะ ฟั่ง คำ ห้าม ฤๅ ไม่ ก็ หา แจ้ง ไม่. ถ้า ไม่ ฟั่ง, น่า กลัว ว่า เมือง ฝรั่งเสศ กับ เมือง ยูไนติศเทศ จะ เป็น ศึก แก่ กัน. เมือง ยูไนติศเทศ ห้าม เมือง ฝรั่ง เสศ เช่น ว่า มา นั้น, เพราะ เมือง ฝรั่งเสศ ทำ เหลือ เกิน. ด้วย ว่า แต่ เดิม นั้น, เมือง ยูไนติศเทศ ให้ เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ เข้า ใจ ว่า, ไม่ ยอม ให้ ตั้ง กระษัตริย์ องค์ หนึ่ง องค์ ใด ใน ทวีป อเมริกา เลย. แล เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ ก็ หา ฟั่ง ไม่. เมื่อ ได้ เห็น เมือง อยู่ไนติศเทศ เป็น ฆ่า ศึก กัน ขึ้น นั้น, เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ เห็น ได้ ช่อง ได้ โอกาศ, แล ชาว อเมริกา จะ ห้าม มิ ได้, จึง ยก ทัพ ไป ตี เอา เมือง เม็กซิโก ได้. แล้ว ก็ ตั้ง แมกซิเมลียัน ใน พระวงษ์ ขึ้น เป็น เอมเปียร เจ้า เมือง เม็กซิโก, แล้ว เอา เป็น อุ ช่วย อุด หนุน เพื่อ จะ ให้ มี กำลัง เข้ม แข็ง ขึ้น. ฝ่าย เจ้า เมือง ยูไนติศเทศ จะ ไม่ ยอม ให้ ทำ ดัง นั้น เลย. ถ้า เอมเปียร แมกซิเมลียัน จะ ตั้ง ตำรงค์ อยู่ เอง มิ ได้, ก็ ควร ที่ ท่าน จะ เลิก กลับ ไป ยัง เมือง ฝรั่ง เสศ, แล ให้ ชาว เมือง เม็กซิโก ตั้ง เปรสซิเดนท์ เป็น เจ้า เมือง แทน ตาม ที่ คน ทั้งปวง ปรารถนา นั้น. แต่ ก่อน เมือง เม็กซิโก มี เปรสซิเดนท์, เหมือน มี อยู่ ใน เมือง ยูไนติศเทศ. แต่ กำลัง ยัง ไม่ เข้ม แข็ง, จะ สู้ ทัพ ฝรั่งเสศ มิ ได้, ยอม แพ้ แก่ ฝรั่ง เสศ เช่น ว่า มา แล้ว นั้น. ฝ่าย เมือง ยูไนติศเทศ มี น้ำ ใจ จะ ช่วย สงเคราห์, แต่ กรุ้ง ก่อน กำลัง วุ่น วาย อยู่, จึง ช่วย หา ได้ ไม่. ยัก เดี๋ยว นี้ เมือง ยูไนติศเทศ มี ความ สุข, แล้ว มี กำลัง ยิ่ง ขึ้น กว่า แต่ ก่อน ภอ จะ ช่วย ได้. ถ้า เจ้า เมือง ฝรั่งเสศ ไม่ ฟั่ง ห้าม แล้ว, เมือง ยูไนติศเทศ ก็ จะ เกณ ทหาร ที่ เลิก ไป บ้าน เป็น หลาย แสน คน นั้น, ให้ กลับ มา โดย ง่าย. แล จะ ยก มา ตั้ง ซึ่ง แคน ต่อ แคน. ฝ่าย ข่าว เมือง เม็กซิโก เห็น ทหาร เมือง ยูไนติศเทศ ยก มา แล้ว, ก็ คง จะ เข้า สมทบ ใน ทัพ เขา โดย แท้, เหน ฝรั่งเสศ จะ ต้าน ทาน มิ ได้.

ข่าวใหม่ มา โดย เรือ เจ้าพยา

๏ เรือ กลไฟ เจ้าพระยา กลับ มา ถึง, เมื่อ ณวัน ประหัศ เดือน อ้าย ขึ้น สิบ สอง ค่ำ, ภา มิศเตอ เอฟ. เบลก นาย ห้าง อเมริกา, แล มิศเตอ. เอ. เอม. ออช มัน, ชาว เมือง ซ์วิ.ดล เป็น เจ้า ของ โรงยี่ จักร์ กลไฟ กลับ มา ถึง กรุง เทพ. มี ชาว ยูรบ มา ด้วย อีก สอง คน, คือ มิศเตอ เฮนรี่ คน หนึ่ง, มิศเตอ พี๊ดเซอ คน หนึ่ง, แล มิศเตอพี๊ดเซอ คน นี้ มา เพื่อ จะ ทำ การ โรง พิมพ์ หลวง. มิศเตอ เฮนรี่ เป็น ชาว ฝรั่ง เสศ, จะ ตั้ง เป็น นาย ห้าง ใน กรุง เทพ.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง ลอนดอน โดย ทาง เตนลิแคราฟ ออก จาก เมือง ลอนดอน, เมื่อ ณเดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ หนึ่ง, ข่าว นั้น เป็น ข้อ เลก นอ้ย กะบ่อน กะแบน อยู่. แต่ มี ข้อ ใหญ่ ข้อ หนึ่ง คือ ลอระท์ บี๊ลเมอช์ตัน, ถึง แก่กรรม เมื่อ ณวัน พุทธ เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ, เป็น วัน กำเนิด ของ พระบาท สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว, อายุ ท่าน ลอรท์ บี๊ล เมอช์ตัน ได้ ถึง ๘๐ ปี แล้ว. แต่ ปี ที่ สุด นี้, ยัง มี กำลัง เรียว แรง อยู่ มาก ได้ เป็น เสนาบดี ใหญ่ ที่ สุด ใน เมือง อังกฤษ. ท่าน จะ ตาย เพราะ โรค อะไร ไม่ แจ้ง, แต่ พี่เคราะห์ ดู, เหน ว่า จะ เป็น เพราะ ลม จับ. แล ณวัน ศุกร เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ, เป็น การ สพ ใหญ่ ที่ เมือง ลอน ดอน, เพราะ ลอรท์ บี๊ล เมอช์ ตัน ที่ ตาย.

๏ อนึ่ง เซอช์ลอน รัดเซล ได้ เดือน ที่ ขึ้น แทน ลอรท์ บี๊ลเมอช์ตัน ที่ ตาย, และ ลอรท์ ลอนดอน เลือก ขึ้น ว่า การ ฝ่าย ต่าง ประเทษ

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, บันดา ทหาร ฝรั่ง เสศ ที่ ไป รักษา เมือง โรม นั้น ช้า อยู่ นาน แล้ว, กำลัง จัด แจง การ เพื่อ จะ เลิก จาก ที่ นั้น กลับ ไป ยัง เมือง ฝรั่ง เสศ ตาม เดิม. ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ให้ สังฆปา ๆ เจ้า เมือง โรม รักษา เมือง ของ ตัว เอง, ไม่ ช่วย อีก แล้ว.

๏ อนึ่ง ข่าว มา แต่ เมือง ยูไนติศเทศ ว่า, เมือง ยูไนติศเทศ มี ความ ศุข, ทหาร ที่ เลิก ไป บ้าน เสีย นั้น กว่า แปด แสน คน. เขา ไป โดย ทาง ปรกติ, หา ได้ ทำ การ วุ่น วาย เหมือน ชาว ประเทศ ยูโรบ ที่ หมาย ไว้ นั้น ไม่. แต่ คน แปด แสน คน นั้น ก็ กลับ ไป ทำ มา หา กิน, เพื่อ จะ ได้ บังเกิด สรรพสิ่ง ต่าง ๆ สำรับ เมือง มาก ทวี ขึ้น.

๏ อนึ่ง มี ข่าว ว่า, เปรศชิเดนต์ ยอนซัน ได้ ยก โทษ มิศเตอ ซะดีเวนซ์, ที่ ได้ เปน ไวซ์ เปรศชิเดนต์ ฝ่าย ขบถ ข้าง ใต้ เมือง อเมริกา นั้น แล้ว. มี คำ ว่า เปรศชิเดนต์ ยอนซัน ได้ กล่าว คำ เล็ก น้อย ว่า, ดู เหมือน จะ ยก โทษ ของ เปรศชิเดนต์ เดวิด ดวย.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา แต่ เมือง ยีรีว, ที่ ทวีป อเมริกา ฝ่าย ใต้ ว่า, เมือง ยีรีว เกิด ความ วุ่น วาย ฆ่า เจ้า เมือง ยีรีว เสีย แล้ว. แล เมือง นิวเยรนาด ใกล้ กัน กับ เมือง ยีรีว นั้น, ก็ พลอย เกิด วุ่น วาย ขึ้น ดวย.

เรือ สยาม ชื่อ เรล์เว

๏ กับตัน เจ้า ของ เรือ ชิงหย้ย, ชื่อ บีเตอซัน บอก ข่าว มา ว่า กับตัน ฮันเซน ใน เรือ เรละเว, มี หนังสือ ฝาก มา ว่า เรือ นั้น ซัด มา ถึง เมือง ไซ่นำ ตำบล ไซเกา ติด อยู่. แต่ หนังสือ ฝาก นั้น ได้ เขียน เมื่อ ณวัน พุท เดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำ. เปน ใจ ความ ว่า, เมื่อ เรือ เรละเว แล่น ออก จาก ฮ่องกง, ได้ ถูก พยุ ใหญ่, เสา กโดง เสีย หมด, หา มี ไม้ ใน เรือ ที่ จะ ทำ เสา กโดง แทน ขึ้น ไม่. เรือ นั้น จึง ได้ ซัด ไป มา ตาม ลม ตาม กระแส น้ำ นั้น. อยู่ มา น้อย หนึ่ง มี เรือ กลไฟ อังกฤษ แล่น มา เหน เข้า, เขา ก็ เอา เชือก ผูก เรือ เรละเว ลาก มา ได้ ๑๒ ชั่ว โมง. ก็ เหน ลม แล้ว, นั้น กล้า ขึ้น ๆ, เขา หมาย ว่า, จะ เกิด พยุห์ ใหญ่ ที่ เขา เรียก ว่า ไตฟูน, จำ เปน จำ ตอง ปลอย เรือ เรละเว ไป, ตาม บุญ ตาม กำ เกิด. ครั้น ปลอย มา ประมาณ สัก ครู่ นึ่ง, ลม ก็ กล้า เปน ไตฟูน แท้, เรือ เรละเว ก็ โคลง ไป มา ซัด ไป ตาม ลม. ลม สงบ ลง เรือ ก็ ถึง ที่ ตำบล ไซเกา. แต่ บันดา ลูก เรือ รอด หมด หา ตาย ไม่. ใน เรือ นั้น คน ก็ เปน ไข้ มาก. มา ถึง ไซเกา เข้า แล้ว ได้ ประเรือ สยาม อีก สอง ลำ ชื่อ ชีงอต ลำ หนึ่ง, ซีรีอัศ ลำ หนึ่ง, ที่ พุยห์ ภา มา ถึง ที่ นั้น. แต่ เรือ ซีรีอัศ เกย ตื้น อยู่. เขา หมาย ว่า คง จะ ออก ได้ ไม่ เปน ไร นัก. จีน ชู นาย เรือ ซีฟอต แล ซีรีอัศ สอง ลำ นั้น ว่า, จะ ช่วย ลง เลคาะห์ กับตัน เรือ เรละเว ให้ ยืม เงิน สำรับ จะ ได้ จ้าง คน ตอก หมัน, แล ให้ ซื้อ ไม้ ทำ เสา กโดง เพื่อ จะ ได้ แล่น กลับ มา ยัง กรุงเทพ.

๏ เมื่อ กับตัน แล่น เรือ ออก จาก เมือง ฮ่องกง ณวัน อาทิตย เดือน ๑๒ แรม สอง ค่ำ นั้น, เรือ สยาม ชื่อ เรศ-ชีอ-ชี ยัง ไม่ ถึง เมือง ฮ่องกง แต่ ณเดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ, กับตัน ของ บากฮำ เบิก ได้ เหน เรือ เรศ-ชีอ-ชี อยู่ ใกล้ ตำบล ที่ เรียก ว่า, แมก์ คิลด์ ฟิล แบง ก์ นั้น.

๏ หนังสือ ที่ ท่าน เขียน ว่า ด้วย ภาษา อังกฤษ นั้น, ข้าพเจ้า ได้ รับ ไว้ แล้ว, จะ ลง พิมพ์ คราว นี้ ก็ มิ ได้. เพราะ เนื้อ ความ ยาว นัก ไม่ มี ที่ จะ ลง ได้. ขอ ให้ ท่าน ผู้ เขียน หนังสือ นั้น จง เข้า ใจ ว่า, ข้าพเจ้า จะ เอา เปน ทุระ สั่ง สอน ภาษา อังกฤษ, ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้ ให้ เลยด ตาม ที่ ท่าน ปรารถนา นั้น ไม่ ได้. แต่ คง จะ ได้ บอก บ่าง เล็ก น้อย. หนังสือ ที่ บอก ใน ภาษา อังกฤษ ให้ เลอียด นั้น ก็ มี อยู่ แล้ว. เชิญ ท่าน มา ดู ที่ โรง พิมพ์ ข้าพเจ้า เถิด. ผู้ ใด ๆ ที่ ปรารถนา จะ รู้ ใน ภาษา อังกฤษ ให้ เลอียด ก็ ควร จะ มา ซื้อ หนังสือ นี้ เอา ไป อุ่า ตริก ตรอง ดู, ด้วย เปน ครู อยู่ ใน หนังสือ เอง. ถ้า อ่าน ดู รู้ ใน หนังสือ สอง เม่ม นี้ ละเอียด แล้ว, ก็ คง จะ พูก ได้ อ่าน ได้ กล่อง.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ ทราบ เหตุ ที่ ใน หลวง ทรง ปฤกษา การ ที่ จะ เลิก หวย ที่ กรุง เก่า, แล เมือง เพชร์บุรี, แต่ ยัง หา ได้ ตก ลง กัน ไม่, แต่ คง จะ เลิก ใน ปี ฉ่า นั้น แน่. ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ดัง นี้ มี ความ ยินดี นัก, ด้วย เหน ว่า ถ้า เลิก การ หวย นั้น แล้ว, คง จะ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง มาก, แล การ ที่ ทำ ไร่ นา นั้น ก็ คง จะ ทวี มาก ขึ้น. ถึง จะ เสีย ภาษี หวย ก็ คง จะ ได้ ภาษี เข้า มาก กว่า ที่ เสีย เพราะ เลิก ใน การ หวย นั้น อีก. แล คน ทั้งปวง จะ อยู่ เป ศุข, จะ ไม่ ได้ ยาก ลำยาก ต่าง ๆ เพราะ การ เล่น หวย. แล การ ทำ ไร่ นา ใน เมือง ไทย ก็ เปน การ ใหญ่ กว่า, การ สินค้า อื่น ทั้งปวง. ฟืน ดิน ใน เมือง ไทย ก็ อุดม ดี ทำ นา เกิด ผล มาก, จะ หา ฟืน ดิน เมือง อื่น สู้ นั้น ยาก นัก. ควร ที่ เคาเวอเมนต์ เมือง สยาม จะ จัด แจง ให้ ฟืน นา ที่ ร้าง เปล่า อยู่ นั้น, ให้ แบ่ง ปัน กัน ทำ อย่า ให้ ว่าง เปล่า อยู่ ได้. ถ้า ฟืน ดิน ที่ ตอน ใกล้ คลอง ควร จะ ขุด คลอง ภอ ที่ จะ ลาก เข็น เข้า ไป ได้.

ถ้า ฝน แล้ง เมื่อ ใด ก็ จะ รด ได้. ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ว่า เคาเวอเมนต์, จะ ขุด คลอง อีก หลายแห่ง, แล การ นั้น ก็ ควร แก่ บ้าน เมือง นัก, จะ ได้ เปน ประโยชน์ ไป ใน นา ๆ ประเทศ สืบ ไป ไม่รู้ สิ้น สุด. ถ้า ทำ การ ดัง นี้ ควร จะ เรียก ว่า เปน การ บุญแท้, หา เหมือน การ ที่ จะ ซ่อมแปลง วัด วา อาราม ไม่. การ ซ่อม แปลง วัด นั้น ไม่ ยั่ง ยืน นาน, แต่ การ ที่ จะ ทำ คลอง เพื่อ จะ บำรุง ใน การ นา, การ นี้ คง จะ ยั่ง ยืน ไป ไม่ รู้ สิ้น สุด.

◎ อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้อ่าน ใน หนังสือ หลวง เข้า ใจ ว่า, เคา เวอเมนต์ สยาม จะ สร้าง ถนน ขึ้น ใหม่ อีก สอง แห่ง นั้น, ข้าพเจ้า ดี ใจ นัก, เหน ว่า จะ เปน การ จำเริญ กรุง เทพ ฯ แท้. ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ ให้ เคาเวอเมนต์ ทำ ถนน ขึ้น ใหม่ อีก ถนน หนึ่ง ข้าง ฟาก ฝั่ง ตวัน ตก นั้น. ตั้ง แต่ วัด อรุณ ราช ทาราม ลง ไป ถึง ปาก น้ำ เจ้า พระยา. ถ้า จะ ทำ เหน จะ อยู่ ใน ๑๑ ไมล์, คง จะ สั้น กว่า ถนน ทาง ที่ จะ ไป ปาก น้ำ ข้าง ฝั่ง ตวัน ออก. แล ที่ จะ ทำ ถนน นั้น เปน ดิน ดี, เหมือน ฝั่ง ตวัน ออก เหมือน กัน. ถ้า ทำ ถนน ขึ้น แล้ว, ฟื้น ดิน นั้น ก็ จะ มี ราคา มาก ขึ้น กว่า แต่ ก่อน. ถ้า ทำ ถนน ขึ้น แล้ว เมื่อ ใด, ควร จะ มี เรือ กล ไฟ ใช้ ข้าม ไป มา ได้ เหมือน กัน เรือ ข้าง ต่าง ตพาน ใหญ่ ที่ ตรง วัด แจ้ง แห่ง หนึ่ง, แล ที่ ปาก น้ำ นั้น แห่ง หนึ่ง, ภอ ที่ จะ ขน ตัว ม้า แล รถ ข้าม ไป ได้ สดวก. ถ้า เคาเวอเมนต์ สยาม จะ นึก ว่า เปน การ เปลือง เงิน มาก กลัว เงิน หลวง จะ ไม่ ภอ ใช้, ก็ เหน ว่า คง มี เสรฐี ใน เมือง ไทย ที่ เตม ใจ จะ รับ ทำ ถ้า ใน หลวง จะ โปรด ให้ ทำ แล เก็บ ค่า ทำเนียม, ที่ คน เดิน ทาง นั้น, เหมือน อย่าง ทำเนียม ที่ มี ใน เมือง ลอนดอน แล เมือง นูยอก, ก็ จะ ได้ การ ใหญ่, เคา เวอเมนต์ ไม่ ต้อง ลง ทุน ทำ เลย.

ความ ตาย

◎ มิศเตอ โรเบิศ ซี. เบิน, ถึง แก่ กรรม์ ที่ บ้าน กงสุล อังกฤษ. เมื่อ ณวัน อาทิตย์ เดือน อ้าย ขึ้น แปด ค่ำ, เปน โรค บิด ได้ ๑๐ วัน. โรค เปน ตั้ง แต่ เชา ขึ้น ไป เมือง ระแหง, ออก จาก บางกอก ได้ ๑๒ วัน จึง จับ เปน. ตั้ง แต่ เวลา จับ ก็ ยัง เดิน ไป ได้ อีก หก วัน ยัง อีก สอง วัน จะ ถึง ระแหง. หมาย ว่า จะ หาย เพราะ ยา ของ ตัว, เหน ว่า เตม ที่ ที่ จะ รักษา จึง กลับ มา เพื่อ จะ หา หมอ แคมเบิล รักษา. ล่วง มา ๔ วัน ถึง กรุง เทพ เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน อ้าย ขึ้น เจ็ด ค่ำ, เพลา พลบ ค่ำ. วัน แปด ค่ำ เพลา บ่าย สาม โมง ก็ ถึง แก่ กรรม์. มี อายุ ประมาณ ได้ ๓๕ ปี. แต่ ก่อน เปน กปิตัน นาย ทหาร ทัพ อังกฤษ ที่ เมือง บังกลา. ภาย หลัง จึง ได้ เปน ขุนนาง เมือง พม่า ที่ ขึ้น กับ เมือง อังกฤษ. แล้ว ได้ ซื้อ ย่า ไม้ สัก ใน แขวง เมือง เชียงใหม่, แล้ว เกิด เปน ความ กัน ด้วย เรื่อง ย่า นั้น. จึง ลง มา อาไศย กงสุล อังกฤษ อยู่ ใน กรุง เทพ. มา ถึง กงสุล อังกฤษ รับ เอา เปน ธุระ ว่า เรา ทั้งสอง จะ กลับ ไป เมือง มรแมง ชำระ ความ ใน ที่ นั้น. ฝ่าย กงสุล อัง กฤษ ไป ทาง เรือ, มิศเตอ เบิน ไป ทาง บก หมาย ว่า จะ ไป บันจบ กัน ที่ มรแมง. เมื่อ มิศเตอ เบิน กลับ มา ถึง แก่ กรรม์ ใน กรุง เทพ แล้ว, มิศเตอ นอก กงสุล อังกฤษ ก็ ควร จะ ถึง มรแมง. เมื่อ มิศเตอ เบิน ถึง แก่ กรรม์, ผู้ ช่วย กงสุล อังกฤษ ก็ ให้ คน ถือ หนังสือ ไป มรแมง ไป ทาง บก โดย เร็ว, จะ ได้ บอก เหตุ นั้น ให้ มิศเตอ นอกต์, ให้ รู้ ว่า มิศเตอ เบิน ถึง แก่ กรรม์.

◎ อนึ่ง มิศเตอ ซี. เอช์. ทัมมัศ เปน ชาว อเมริกา, เปน ผู้ รับ ใช้ กงสุล อเมริกา ใน กรุง เทพ นี้, ถึง แก่ กรรม์ เมื่อ ณะ วัน เสา เดือน อ้าย ขึ้น เจ็ด ค่ำ เพลา บ่าย สาม โมง ครึ่ง.

◎ อนึ่ง มิศเตอ เอมักวัน แอน กำปนี. จะ บอก ให้ คน ทั้ง ปวง เข้า ใจ ว่า, มิศเตอ ริศชาด์เฮนริก ที่ แต่ เดิม ได้ เปน ล่าม สำ รับ พวก เรา, ๆ ให้ ออก เสีย จาก ที่ ข้าง ณวัน อาทิตย์ เดือน อ้าย ขึ้น ค่ำ หนึ่ง. ตั้ง แต่ นี้ อย่า ให้ ผู้ ใด ว่า เปน ลูก ข้าง ของ เรา.

◎ อนึ่ง ข้าพเจ้า เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ บอก ให้ คน ทั้งปวง เข้า ใจ ว่า, อย่า ฝาก เงิน ให้ มา กับ ลูก ข้าง, เว้น ไว้ แต่ ข้าพเจ้า จะ มี หนังสือ สำคัญ ไป เมื่อ ใด ๆ, แล ท่าน จึง ให้ มา เมื่อ นั้น.

◎ ข่าว ใน หลวง ฯ๒

◎ ณวัน เดือน อ้าย ขึ้น ๒ ค่ำ ใน หลวง เสด็จ ขึ้น ไป ยัง กรุง เก่า กระ ทำ พระ ราชพิธี ถือ ราก พระราชวัง จันทรกระเสม, แล้ว ก็ จับ การ ก่อ พระ เจดีย์, ณวัด ขุน แสน ที่ ชำรุด นั้น, เรี่ย ราย เก็บ เงิน ราษฎร ได้ ประมาณ ๒๓๕ ชั่ง, เพราะ ราษฎร หลาย พัน คน เตม ใจ จะ ออก เงิน ช่วย ใน การ นั้น, ใน หลวง ได้ ประทาน เงิน ๒๐ ชั่ง ช่วย ใน การ นั้น ด้วย.

◎ อนึ่ง ที่ วัด เสนาศน์ นั้น. ใน หลวง บำรุง ขึ้น ใหม่ เก้อย ระ แล้ว, สิ้น เงิน หลวง ประมาณ ๖๒๕ ชั่ง. ครั้น ณวัน ศุกร์ เดือน อ้าย ขึ้น ๖ ค่ำ, จึง เสดจ กลับ ยัง พระ ภาชวัง เพลา ค่ำ เจ็ด ทุ่ม เศศ. ภอ เรือ พระที่นั่ง กลไฟ ประทับ ท่า พระ กำหนัก น้ำ, แล เสดจ ทรง นั่ง ยัง ที่ นั้น ทัศ แก่ ขุนนาง ทั้งปวง อยู่, มี ขุนนาง ผู้ หนึ่ง นำ ข่าว มา ตราย บังคม ทูล พระ กรุณา ว่า, พระเจ้า อา ทรง พระนาม มานิ่นนิลิ สิ้น พระชนม์ ใน ทุ่ม นั้น, มี พระ ชันณษา ๗๕ ปี, ประชวน พระ โรค ทีด. ยัง แต่ จ้าว หญิง ทรง พระนาม พระองค์ พลับ องค์ หนึ่ง, พระชนณ์มายุศม ๘๑ ปี, นอก จาก นั้น, พระ ภาชบุตร ของ สมเด็จ ไอยกี นั้น หา พระชนณ์ มิ ได้.

◎ เมื่อ ใน หลวง เสด็จ ประทับ อยู่ กรุง เก่า, ทรง ปฤกษา แก่ เสนาบดี ทั้งปวง ว่า การ เล่น หวย ที่ กรุง เก่า, แล เมือง เพชรบุรี นั้น จะ ยก เสีย เพื่อ จะ ได้ เปน ประโยชน์ ใน การ ที่ ทำไร่ นา, จะ ได้ บำรุง บ้าน เมือง ให้ อยู่ เยือน เปน สุข, บัดนี้ คน เล่น หวย มาก การ ทั้งปวง ก็ ละทิ้ง เสีย มาก, ทรง ทรัศ ดัง นั้น แล้ว, ขุนนาง ทั้งปวง ก็ มิ ได้ ทูล ประการ ใด, การ นั้น ก็ ยัง นิ่ง อยู่, แต่ ทว่า เหน ไม่ ช้า นาน การ เล่น หวย คง จะ เลิก เปน แท้, แต่ ปี นี้ ฤๅ ปี น่า หา แจ้ง ไม่.

◎ อนึ่ง วัน เมื่อ เสด็จ กลับ จาก กรุง นั้น, วังน่า ยัง เสด็จ ประทับ อยู่ ที่ สีทา, เพราะ สำคัญ ว่า ลม ที่ สีทา นั้น สบาย กว่า กรุง เทพ ฯ, จึง ภอ พระ ไทย เสด็จ อยู่ ที่ นั้น โดย มาก. แต่ มี ข่าว ว่า ข้า ราชการ ที่ ตาม เสด็จ ขึ้น ไป นั้น เปน ไข้ ถึงแก่ กรรม์ ใน เดือน ๑๒ นั้น ๕ คน.

◎ อนึ่ง ที่ กรุง เก่า เมื่อ ต้น เดือน ๑๒ นั้น ก็ เกิด ความ ไข้ มาก, แต่ บัดนี้ ลม ภัก มา แต่ ฝ่าย เหนือ แล้ว ไข้ นั้น เสื่อม สูญ ไป.

◎ อนึ่ง เมื่อ ณวัน พุทธ เดือน สิบ เอ็ด ขึ้น สิบ เอ็ด ค่ำ เจ้า พระยา กลาโหม, ขึ้น ไป รับ เสด็จ โดย ทาง ที่ จะ ขุด คลอง ใหม่ ถึง คอน ฝ่าย เหนือ นั้น, ข่าว ว่า จะ เสด็จ ทอด พระเนตร ทาง ที่ จะ ทำ คลอง ใหม่ นั้น.

◎ การ ผัว เมีย ฯ ระ

◎ ณวัน พุทธ เดือน อ้าย ขึ้น สิบ เอ็ด ค่ำ, มิศ ตอ ชอตซี เคยแฮม เปน ชาว เมือง นิวยอก แขวง เมือง ยูไน ติศเทศ, ได้ รับ หญิง ชื่อ ซีไลซาฟรันกะ ชาว เมือง เอดอินเบิก, แขวง เมือง ซกอตลันด์ ไว้ เปน ภรรยา, แต่ หญิง นั้น อยู่ กับ หมอ แคม เบอ, ได้ จัด แจง แต่ง การ ที่ บ้าน หญิง. หมอ ปรัดเล ได้ เปน ผู้ ประ ทาน ตั้ง การ ผัว เมีย ตาม อย่าง ทำเนียม ช้าง คฤษเตียน มิศเตอ เคว แฮม นั้น เปน นาย การ ใน โรง พิมพ์ ของ หมอ ปรัดเล, ประมาณ สิบ เดือน แล้ว, ได้ ภา ภรรยา มา อาไศรย อยู่ ใน บ้าน หมอ ปรัดเล ใน วัน นั้น.

◎ อัน ทำเนียม คฤษเตียน เมื่อ จะ ตั้ง เปน ผัว เมีย กัน นั้น, ชาย หญิง ทั้งสอง ต้อง เชิญ ผู้ เปน ประทาน มา, อีก ทั้ง เพื่อน มิศหาย ที่ รัก ใคร่ กัน ทั้ง สองฝ่าย นั้น, พร้อม ใจ กัน มา นั่ง เปน พยาน ด้วย. จึง เชิญ กงสุล ที่ เปน ผู้ ใหญ่ สำรับ เมือง ของ ผู้ ชาย นั้น มา เปนพยาน. ครั้น ถึง เวลา กำหนด ทุ่มโมง, ผู้ ประ ทาน ก็ เชิญ ชาย หญิง ที่ จะ รับ เปน ผัว เมีย กัน นั้น, ให้ ออก มา ยืน อยู่ ที่ ทำ กลาง คน ทั้งปวง, ผู้ เปน ประ ทาน จึง ถาม คน ทั้ง ปวง ที่ เปน พยาน ว่า, ใคร ผู้ ใด ได้ รู้ เหตุ อัน ใด หนึ่ง ที่ ควร จะ ทัก ทาน ห้าม ปราม มิ ให้ สอง คน นี้, เปน ผัว เมีย กัน เชิญ แจ้ง เหตุ ใน ทัน ใด นี้. ถ้า หา ไม่ ภาย หลัง อย่า คอ้น คิง ว่า กล่าว ขึ้น เลย. ท่าน ผู้ เปน ประทาน คอย รอ คอย ฟัง ว่า, จะ มี ผู้ ใด ว่า กล่าว ขัด ขวาง บ้าง ฤๅ ไม่. ถ้า ไม่ มี แล้ว, ท่าน จึง ถาม ชาย นั้น ตาม จริง ต่อ พระ ภักตร พระเจ้า ว่า, เจ้า ได้ รู้ เหตุ หนึ่ง เหตุ ใด ใน ใจ ของ เจ้า ที่ พระ บัญญัติ จะ ห้าม, มิ ให้ เปน ผัว แห่ง หญิง นี้ บ้าง ฤๅ ไม่. ชาย นั้น จึง ตอบ ตาม จริง ว่า ข้าพเจ้า หา รู้ ไม่. แล้ว ท่าน ผู้ เปน ประทาน ก็ หัน น่า มา ถาม หญิง ว่า, เจ้า ได้ รู้ เหตุ สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ใน ใจ ของ เจ้า, ที่ พระ บัญญัติ จะ ห้าม มิ ให้ เปน ภรรยา แห่ง ชาย คน นี้ บ้าง ฤๅ ไม่, ฝ่าย หญิง นั้น จึง ตอบ ตาม จริง ว่า ข้า เพจ้า หา รู้ ไม่. แล ผู้ ประทาน ก็ กล่าว เปน คำ พระ บ้าง, บาง ที อ่าน ใน พระ คำภีร์ ที่ กล่าว ด้วย การ เมื่อ แรก ตั้ง เปน ผัว เมีย ขึ้น ให้ เขา ทั้ง สอง ฟัง. แล้ว ผู้ ที่ เปน ประทาน ก็ เชิญ เขา ทั้ง สอง เอา มือ ข้าง ขวา มา จับ กัน เข้า. แล้ว กล่าว คำ แก่ ชาย นั้น ว่า, ซึ่ง หญิง ที่ เจ้า ได้ จับ มือ เดี๋ยว นี้, เจ้า จะ รับ ไว้ เปน ภรรยา ของ เจ้า ตาม พระ บัญญัติ, แล จะ ตั้ง คำ สัญญา ต่อ พระ ภักตร์ พระเจ้า, แล ต่อ หน้า ผู้ เปน พยาน ทั้งหลาย เหล่า นี้ ว่า, เจ้า จะ รักษ หญิง นี้ แล จะ เปน สามี อัน ซื่อ สัจ แก่ เขา, กว่า ความ ตาย จะ มา แยก ออก จาก กัน ฤๅ ไม่. ชาย ก็ ตอบ ตาม

สัจ ว่า ข้าพเจ้า จะ ประพฤษดิ์ ดัง นั้น. แล ผู้ ประทาน ก็ ถาม หญิง นั้น ว่า, ซึ่ง ชาย ที่ เจ้า ได้ จับ มือ เดียว นี้, เจ้า จะ รับ ไว้ เป็น สามี ของ เจ้า ตาม พระบัญญัติ, แล จะ ตั้ง คำ สัญญา ต่อ พระ ภักดร์ พระเจ้า, แล ต่อ หน้า ผู้ เป็น พยาน ทั้งหลาย เหล่า นี้, ว่า เจ้า จะ รักษ ชาย นี้ แล จะ เป็น ภรรยา อัน ซื่อ สัจ, แล เชื่อ ฟัง ชาย นี้ กว่า ความ ตาย จะ มา แยก ออก จาก กัน ฤๅ ไม่. หญิง นั้น ก็ ตอบ ตาม สัจ ว่า, ข้าพเจ้า จะ ประพฤษดิ์ ดัง นั้น. แล้ว ท่าน ผู้ ประทาน จึง กล่าว ว่า, เจ้า ทั้ง สอง ได้ สัญญา กัน ดั่ง นี้ แล้ว. เรา ได้ กล่าว ไว้ ว่า ให้ เจ้า ทั้งสอง เป็น ผัวเมีย กัน ตาม พระ บัญญัติ พระเจ้า. แล ผู้ ที่ พระองค์เจ้า โปรดให้ เป็น ผัว เมีย กัน แล้ว, อย่า ให้ ผู้ ใด แยก จาก กัน เลย. แล้ว ผู้ ประทาน ก็ กล่าว คำ อวย พร สั่ง สอน บ้าง เล็ก น้อย, แล้ว สวด อ้อนวอน ขอพร แก่ พระ เจ้า. ครั้น จบ คำ สวด แล้ว ผู้ประทาน ก็ มา จับ มือ หญิง สั่น, ต้อง หัน ไป สั่น มือผู้ ชาย ให้ เป็น สำคัญ ว่า, ขอให้ ทั้งสอง ผัว เมีย ที่ ทั้ง ใหม่ นี้ อยู่ เยือน เป็น สุข ด้วย กัน เถิด. แล้ว กงสุล ก็ มา จับ มือ สั่น เหมือน กัน. แล คน ที่ เป็น พยาน ก็ มา ที่ ละสอง คน จับ มือ สั่น กว่า จะ หมด คน ใน ที่ นั้น, คน ทั้งสอง ก็ นั่ง ลง แล คน ทั้งปวง ก็ นั่ง ตาม ชอบ ใจ สั่ง สนทนา กัน ใน ที่ นั้น. แล้ว ผู้ ที่ เป็น เจ้า เรือน ดิก นั้น. ก็ เอา ชนม ต่าง ๆ ทั้ง น้ำชา กาแฟ มา ส่ง ให้ ทุก ๆ คน. ครั้น กิน สำเร็จ แล้ว, สนทนา กัน อยู่อีก คู่ หนึ่ง ต่าง คน ก็ ลา มา บ้าน แห่ง ตน.

๏ ที่นิยม พวก ครุษเตียน ทั้ง ผัว เมีย กัน เช่น ว่า มา แล้ว นี้, ชาว อเมริกา ก็ ประพฤษดิ์ โดย มาก, แต่ พวก ชาว ยูรบ ถ้า จะ ตั้ง ชาย ใด ๆ ให้ เป็น ผัว เมีย กัน ชาย นั้น ต้อง ให้ แหวน กับ หญิง วง หนึ่ง, ใน เมื่อ เวลา ได้ รับ เป็น ภรรยา นั้น. ให้ หญิง เอา แหวน ใส่ นิ้ว นาง ข้าง ซ้าย ไว้ เป่น สำคัญ ว่า เป่น ภรรยา ของ เขา แล้ว, อย่า ให้ ผู้ ใด มี ความ สงไสย ว่า เป่น พญิง สาว.

๏ อนึ่ง การ ที่ พระ บัญญัติ จะ ห้าม มิ ให้ ตั้ง เป่น ผัว เมีย กัน นั้น, คือ ชาย มี เมีย สอง, แล หญิง สอง ผัว, แล การ อื่น ต่าง ต่าง ก็ มี มาก แต่ ไม่ ทัน ที่ จะ แก้ ไขย ใน เวลา นี้.

บางกอก ตอกกำปั่น คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง ดี

ขาร ณ ภูอู่ ใหม่ นี้. คง จะ เห็น ว่า เป่น อู่ ที่ กว้า อู่ ทั้งปวง ใน ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ภุก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, เก จะ ปิด เปิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด กับ ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เป่น อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กล ไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เป่นชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึง ชำ นาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก ช้าง สำรับ อู่ นั้น เป่น คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมกู ทั้ง นั้น, เป่น คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ดัง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย จะ ไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ อุระ ดิก ใน การ ที่ จะ ท้อง ลง ทน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เป่น นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอดับลิยู. เซ. โรเบิดซัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัดนี้ มิศเตอดับลิยู. เซ. โรเบิดซัน เป่น นาย กอง นั้น, เป่น เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

๏ อนึ่ง หนังสือ จด หมาย เหตุ ใบ นี้, ได้ ขอก หลำ ไป สอง วัน เพราะ การ ที่ เรือเจ้า พระยา จวน จะ ออก ไป, จึ่ง มี การ ใน โรง พิมพ์ มาก. ได้ ตี หนังสือ นาย ห้าง สำรับ ที่ จะ ฝาก ไป เมือง นอก เปน หลาย ร้อย ฉบับ, แล หนังสือ อื่น ต่าง ๆ มาก. ข้าพเจ้า ขอ อภัย ใน ท่าน ทั้งปวง ที่ ได้ ซื้อ จด หมาย เหตุ นี้.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า มี ความ สงไสย ว่า, เหตุ ใด ไทย จึ่ง มิ ได้ รักษ ใคร่ ใน เรื่อง พระราช พงษาวดาร ของ ตน เล่า. ด้วย ข้าพเจ้า ได้ จัด แจง ตี พิมพ์ ผูก เล่ม ไว้ พร้อม แล้ว, เรื่อง หนึ่ง เปน ๔๒ เล่ม สมุดไทย, ผูก ไว้ งาม ดี มั่น คง. ควร จะ ซื้อ ไป อ่าน ดู จะ ได้ รู้ ใน เรื่อง โบราณ์ เลอยิ่ด ดี ถี่ ถ้วน, ข้าพเจ้า ได้ ขาย เรื่อง หนึ่ง สอง เล่ม เปน เงิน สอง ตำลึง สอง บาท สอง สลึง เท่า นั้น. ถ้า จะ คิด เปน เล่ม สมุดไทย, ราคา คง อยู่ ใน เล่ม ละ สลึง เดียว. ควร ที่ ท่าน ทั้งปวง จะ ซื้อ ไป อ่าน ดู, จะ ได้ รู้ เรื่อง เปน คติ ไป ตาม ใน พระ ราช พงษาวดาร นั้น แล. หนังสือ ถูก อย่าง นี้ ไม่ ซื้อ, ดู เหมือน จะ ไม่ รักษ เมือง ของ ตัว เสีย แล้ว.

โคม ลอย

๏ จะ แจ้ง การ ที่ ทำ บาลูน เรียก ว่า โคม ลอย นั้น. เอา ลวด มา ขด ทำ เปน โครง สัณฐาน คล้าย ผล น้ำเต้า, คอ เรียว มี ได้ ขอด. แล้ว เอา ผ้า แพร มา ปิด, ควั่ น ลง ที่ เปล ตุง เรือ มี สาย ลวด ผูก โยง หย่อย ติด กับ เปล, แล ตาด คอ ไว้. คน ขึ้น นั่ง อยู่ บน เปล นั้น, แล พาย ใน โคม นั้น มี เรือน ไฟ แคด ทำ ด้วย ลวด บ้าง เหล็ก วิลาด บ้าง. ก่อ เอา ไฟ จุด เข้า แล้ว โคม ก็ ขึ้น พา เอา คน กับ เปล นั้น ลอย ปลิว ขึ้น ไป ด้วย. ลม พัด ไป ทาง ไหน ก็ หัน ไป ทาง นั้น. บาง ที ก็ สูง, บาง ที ก็ ต่ำ.

๏ อยู่ มา ครั้ง หนึ่ง สัก ห้า ปี ที่ ล่วง ไป แล้ว นี้, มี ผู้ อยู่ ใน เมือง แว่น แคว้น ยู่ไนติศเทศ อเมริกา สี่คน, ได้ ทำ บาลูน ขึ้น ขี่ เล่น ก็ ลอย ไป สูง ประมาณ แปด เส้น. แล ใน สิบ เก้า ชั่ว โมง ลอย ไป ไกล พัน ร้อย ห้า สิบ ไมล์, คิด เปน ไทย ได้ ร้อย สิบ ห้า โยชน์ เปน อย่าง ยิ่ง. อีก อย่าง หนึ่ง เมื่อ มี ฆ่า ศึก ยก มา ตั้ง ค่าย อยู่ จะ รบ, ชาว อเมริกา แล ชาว ยุรบ, ก็ ได้ ใช้ บาลูน คน

๏ ประดิษฐิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน อ้าย นี้. จะ

คำ อังกฤษ	คำ ไทย	คำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เดือน ดิเซมเบอ	เดือน อ้าย	เดือน สิบ				ขึ้น
วัน จันทร ๔ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๗ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๑๔ นาที	๕ โมง ๒๗ นาที	บ่าย ๙ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๒๙ นาที
วัน อังคาร ๕ ค่ำ	= ๒ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	" ๑๔ นาที	๕ โมง ๒๘ นาที	บ่าย ๙ นาที	๒ ทุ่ม ๒๖ นาที
วัน พุทธ ๖ ค่ำ	= ๓ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๒๘ นาที	บ่าย ๙ นาที	๓ ทุ่ม ๒๒ นาที
วัน พฤหัศบดี ๗ ค่ำ	= ๔ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๒๘ นาที	บ่าย ๘ นาที	๔ ทุ่ม ๑๔ นาที
วัน ศุกร ๘ ค่ำ	= ๕ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	" ๑๖ นาที	๕ โมง ๒๘ นาที	บ่าย ๘ นาที	๕ ทุ่ม ๓ นาที
วัน เสาร์ ๙ ค่ำ	= ๖ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๒๙ นาที	บ่าย ๗ นาที	๕ ทุ่ม ๕๒ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๐ ค่ำ	= ๗ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๒๙ นาที	บ่าย ๗ นาที	อังกฤษ ว่า เช้า
วัน จันทร ๑๑ ค่ำ	= ๘ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	" ๑๘ นาที	๕ โมง ๓๐ นาที	บ่าย ๖ นาที	๖ ทุ่ม ๓๙ นาที
วัน อังคาร ๑๒ ค่ำ	= ๙ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	" ๑๘ นาที	๕ โมง ๓๐ นาที	บ่าย ๖ นาที	๗ ทุ่ม ๒๔ นาที
วัน พุทธ ๑๓ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๓๐ นาที	บ่าย ๕ นาที	๘ ทุ่ม ๑๕ นาที
วัน พฤหัศบดี ๑๔ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๓๑ นาที	บ่าย ๕ นาที	๘ ทุ่ม ๕๙ นาที
วัน ศุกร ๑๕ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๓๑ นาที	บ่าย ๕ นาที	๙ ทุ่ม ๔๖ นาที
วัน เสาร์ ๑๖ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๓๑ นาที	บ่าย ๔ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓๗ นาที
วัน อาทิตย ๑๗ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๓๐ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๑ นาที	บ่าย ๔ นาที	๑๑ ทุ่ม ๒๖ นาที

ขึ้น อยู่ อย่าง นั้น มีสายเชือก ชัก, ให้ ลอย ขึ้น สูง ใน เพลา กลาง วัน สอง กล้อง ดู ค่าย แล หมู่ พล ฆ่าศึก ที่ ตั้ง อยู่ นั้น. ครั้น สอง ดู แล้ว เห็น ว่า ค่าย พล ศึก ไม่ แน่น หนา ด้าน ไหน, ก็ ชัก เชือก บาลูน ให้ ลง มา, จึ่ง ใช้ คน เข้า ไป รบ ทำลาย ค่าย ด้าน นั้น. อีก สฐาน หนึ่ง, ถ้า จะ คอย การ ชัก รูป แผน ที่ แผ่นดิน ว่า กว้าง ใหญ่ มี อาการ เปน อย่าง ไร, ก็ ใช้ บาลูน คน อยู่ เช่น นั้น ทั้ง เครื่อง สำรับ ชัก เสร็จ. ให้ ลอย ขึ้น ไป สูง แล้ว ชัก รูป แผ่นดิน บน อากาศ นั้น, เมื่อ แล้ว ก็ ชัก เชือก บาลูน ลง มา. นี่ แล บาลูน เครื่อง เล่น ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ยุรย ได้ ใช้ อยู่ อย่าง นี้ มี คุณ โดย มาก.

เรือ สยาม ที่ ค้าง อยู่ เมือง จีน

◎ ค้าง อยู่ ที่ เมือง ฮองกง, เมื่อ ณวัน ศุกร เดือน ๑๒ แรม สิบ สี่ ค่ำ, คือ เอมี่ดุกลัศ ๑ โคไลฮา ๑ ยับเสง ๑ ปรินเปรสซิรัน พี ๑ เซนเอตร ๑ สุดิงสตา ๑ ไทวก ๑ วิรินา ๒ วรัเดอ. ๑

ค้าง อยู่ ที่ เมือง ชวอเทา.

◎ ณวัน ประหัศ เดือน ๑๒ ขึ้น หก ค่ำ, คือ กวิน ธองเฮง ลันต์ ๑ เรดโชลูก ๑ ไทงอน ๑ ไดโลง. ๑

ค้าง อยู่ ที่ เมือง เชียงไฮ้.

◎ ณวัน ศุกร เดือน ๑๒ ขึ้น ค่ำ ๑, คือ ปาร์คอร ๑ เสนต์ะซัส. ๑

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับตัน ชื่อ ไร	ตั้ง ทอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ	โยซันนา	โอนแซนต์	๒๖๐	บริคดัตช์	แม่กลอง
" ค่ำ	ออคัศซ์	บูค	๔๑๒	บาก สยาม	ฮองกง
" ค่ำ	ยิงหย้ย	นิ์เทอซัน	๓๐๐	บาก สยาม	ฮองกง
เดือน อ้าย ขึ้น ค่ำ หนึ่ง	มิริเดียน	เรนอล์ด์	๒๙๔	สกุนเนอ สยาม	ฮองกง
๓ ค่ำ	ทันฟอล์หิน	ฟะเรนเคนเบิก	๕๐๗	ชีพ สยาม	ฮองกง
" ค่ำ	อีรีน	บาระเรศ	๑๙๒	สกุนเนอ อังกฤษ	นิงโป
๔ ค่ำ	ซอตซะเอเวอเร	แซ็ก	๔๙๗	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๖ ค่ำ	เคาค์เทน	ฆอดลิบ	๓๗๕	บาก สยาม	ฮองกง
" ค่ำ	ดิงไฮ	เครศ	๑๐๗	สกุนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	เปนงิน	ซีโตเซอ	๑๙๗	สกุนเนอ สยาม	ไอ้มุ่ย
๙ ค่ำ	กอนเทศต์	แนศเตอ	๓๙๖	ชีพ สยาม	ฮองกง
" ค่ำ	ไอ้มุ่ย	สมิศ	๒๖๒	บริค สยาม	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	ฟเรศริกเฮนริก	แคลศเนอ	๕๒๒	บาก ฮอลันต์	แม่กลอง
๑๒ ค่ำ	เคนหมาก	เฟราซี	๓๒๙	บาก สยาม	ฮองกง
" ค่ำ	เออสะดีลิง	กอก	๑๐๙	บาก ดัตช์	สิงคโปร์
" ค่ำ	เจ้าพระยา	ออร์ดัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อ ไร		กำปั่น ชื่อ ไร	กับตัน ชื่อ ไร	ตั้ง ทอน	เรือ อไร	จะ ไป ไหน
เดือน ๑๒ แรม	๑๕ ค่ำ	โอมาบีคซา	แบลก	๔๑๐	บาก อังกฤษ	ฮองกง
ขึ้น	๕ ค่ำ	กำไร	บัศฟอต	๒๕๖	สกุนเนอ สยาม	ปะตาเวีย
	๗ ค่ำ	เอไดอิน	ซีเวิด	๒๕๐	บาก แฮมเบิก	ฮองกง
	" ค่ำ	เซนต์เมรี	ครอซ์	๔๑๑	บาก สยาม	สิงคโปร์

◎หนังสือจดหมายเหตุ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนยี่ขึ้นค่ำหนึ่ง จุลศักราช ๑๒๒๗ Dec. 18th 1865 กฤษศักราช ๑๘๖๕, ใบที่ ๒๐ No. 20

◎ คอนสติติวชัน คือ กฎหมายเปนหลักเมืองอเมริกา ต่อที่มีในน่า ๑๗๔

◎ ข้อที่ ๓. จะไม่ยอมให้คอนเคร็ศ ทำกฎหมายบทใดบทหนึ่ง, ที่จะให้คนโทษเสียชื่อไป, ที่จะไม่ทำการอันต่อไปอีกมิได้. แลจะไม่ยอมให้ทำกฎหมายที่จะให้การที่ถูกต้องกับกฎหมายก่อนนั้น, กลับเปนการผิดไป.

◎ ส่วนที่ ๔. ไม่ยอมให้ทำกฎหมาย, เก็บค่าธรรมเนียมคีสะคน, ฤๅค่าธรรมเนียมจำเภาะตรงตัวคน. ถ้าเว้นไว้แต่ค่าธรรมเนียมที่จะต้องเก็บตามเซนซัศซ์, คือการที่ได้นับชาวเมืองทั่วไปในสิบปีครั้งหนึ่ง, ตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว.

◎ ข้อที่ ๕. จะไม่ยอมให้เก็บค่าธรรมเนียมสิ่งใดสิ่งหนึ่ง, เพราะสินค้าที่ขาเข้ามาแต่หัวเมืองยูไนติศเทศใด ๆ. ความที่คอนเคร็ศจัดแจงการค้าขาย, ฤๅการที่เก็บภาษีหลวงจะไม่ให้คอนเครศมีใจลำเอียงแก่เมืองบ่ากน้ำ, ที่หัวเมืองใด ๆ. แลเรือค้าขายที่จะไปยังหัวเมืองโน้น, ฤๅมาแต่หัวเมืองโน้นมาถึงเมืองนี้, ห้ามมิให้ต้องเสียค่าธรรมเนียมในหัวเมืองที่จะไปถึงนั้นเลย.

◎ ข้อที่ ๖, ห้ามมิให้เบิกเงินใด ๆ จากคลังหลวงใด ๆ. ถ้าเว้นไว้แต่ที่มีกฎหมายให้เบิก, ตามที่คอนเครศได้จัดแจงไว้. แลต้องมีบาญชีจดหมายเงินหลวงที่ได้รับไว้ก็ดี, ที่ได้เบิกก็ดีทั้งสิ้น, แล้วก็ลงพิมพ์ประกาษ, เพื่อจะให้ราษฎรทั้งปวงรู้เนืองๆ.

◎ ข้อที่ ๗. ห้ามมิให้เมืองยูไนติศเทศยกตั้งผู้ใดผู้หนึ่งขึ้นให้มีชื่อว่าเปนเจ้า, เปนลอด, แลห้ามมิให้ผู้ใดที่อยู่ในตำแหน่งที่มีเบี้ยหวัด, ฤๅที่ได้รับความไว้ใจแห่งเคาเวอเมนต์ประการใด ๆ, ห้ามมิให้ผู้นั้นรับของคำนัล, ฤๅเงินข้าง, ฤๅตำแหน่ง, ฤๅชื่อ, ฤๅยศถาศักดิ์ใด ๆ แต่เจ้าแผ่นดินต่างประเทศ, ฤๅจากเจ้านายต่างประเทศ, ถ้าเว้นไว้แต่คอนเครศจะยอมให้รับจึ่งรับได้.

ส่วนที่ ๑๐ ฯ

◎ ข้อที่ ๑. ห้ามมิให้หัวเมืองใด ๆ, ที่เข้าส่วนเมืองยูไนติศเทศ ตั้งเปนไมตรีสำรับที่จะช่วยกันกับเมืองใด ๆ, แลไม่ให้ยอมมีหนังสือมากกว่า, แลริบพรยซัล, คือหนังสือที่เคาเวอเมนต์ยอมให้ไปจับเรือในท้องทะเล, ริบเอาสิ่งของไปนั้น, แลไม่ยอมให้ทำเงินตรา. แลไม่ให้ทำตั๋วสำรับใช้ต่างเงิน. แลไม่ยอมให้ใช้สิ่งของ, ถ้าเว้นไว้แต่เงินทองตรา. แลไม่ยอมให้ทำกฎหมายแอตเทนเดอ, คือกฎหมายที่จะให้คนโทษเสียชื่อจะทำการอันอีกไม่ได้. แลไม่ให้ทำกฎหมายเอกโปศถ์แฟกโต, คือกฎหมายที่จะให้การถูกต้องแล้วกลับเปนการผิดไป, แลไม่ให้ทำกฎหมายที่จะทำลายคำสัญญา, แลไม่ให้ตั้งผู้ใดให้มีชื่อว่า, เปนเจ้าแลลอด.

◎ ข้อที่ ๒ ห้ามมิให้, หัวเมืองใด ๆ เก็บเอาค่าธรรมเนียมขาเข้าฤๅขาออก, ถ้าเว้นไว้แต่คอนเคร็ศจะยอมอนุญาตให้. แต่ค่าธรรมเนียมที่จำเปนต้องทำบ้างเล็กน้อยเพื่อจะได้ตรวจดูราชการนั้น, ก็จะยอมให้ทำ. แลบันดาเงินค่าธรรมเนียมขาเข้าขาออก, ที่หัวเมืองได้เก็บนั้น, ต้องเอาไว้ที่คลังหลวง, เมืองยูไนติศเทศแลบันดาหมายที่หัวเมืองได้ทำไว้, เพื่อจะได้เก็บค่าธรรมเนียมนั้น, ต้องให้คอนเคร็ศตรวจดู, ถ้าคอนเคร็ศเหนชอบก็ใช้ได้, ถ้าไม่ชอบก็ใช้ไม่ได้. แลห้ามมิให้หัวเมืองใด ๆ ทำกฎหมายเพื่อจะเก็บค่าธรรมเนียมเรือ, ฤๅเกนทหาร, ฤๅจัดเรือรบเมื่อเมืองกำลังเปนศุข, ฤๅตั้งความสัญญากับหัวเมืองอื่นๆ, ฤๅเมืองต่างประเทศ, แลไม่ให้ทำการคึกสงคราม, ถ้าเว้นไว้แต่คอนเคร็ศจะยอม. ถ้าการคึกล่วงเข้ามาในเขตร

แดน แล้ว, เปน การ ร้อน นัก, ต้อง จำ เปน ทั้ง รับ ฆ่า ศึก เพราะ น่า กลัว จะ เปน อัน ตราย ใหญ่, ถ้า เปน เช่น นั้น ก็ ทำ ได้ แต่ ยัง ไม่ ทัน ได้ บอก คอน เคร์ส.

◎ คำ ตอบ แก้ ท่าน ผู้ ชอบ พุทธสาศนา

◎ ข้าพเจ้า ได้ ฟัง คำ ตอบ ของ ท่าน เข้า ใจ แล้ว. ท่าน ได้ ขอ ให้ ข้าพเจ้า ตริกตรอง ดู คำ ถาม ของ ท่าน นั้น, ข้าพเจ้า จึง เข้า ใจ ว่า ท่าน ปรารถนา ที่ จะ ให้ ข้าพเจ้า ตริกตรอง ตอบ อีก. ครั้น ตริกตรอง แล้ว, ข้าพเจ้า เหน ควร ที่ จะ ลง พิมพ์ ให้ ท่าน เข้า ใจ.

◎ ข้อ ที่ ท่าน ว่า, พวก ชาว ยูรบ ที่ เข้า มา อยู่ ใน กรุง เทพ นี้, ก็ เฉย อยู่ ด้วย คฤษสาศนา, ไม่ เหน เขา เข้า วัด เข้า วา เลย. ข้าพเจ้า เหน ว่า จริง บ้าง มิ จริง บ้าง, มี พวก ยูรบ อยู่ สอง จำ พวก, พวก หนึ่ง ได้ นับ ถือ สาศนา ครัด เคร่ง ดี, ได้ เข้า ใน ศึก สอน เสมอ ทุก ๆ วัน อาทิตย์. แต่ จำ พวก นั้น น้อย ตัว. อีก จำ พวก หนึ่ง, มิ ใคร่ จะ เต็ม ใจ กัน ชุมนุม สรรเสิญ พระเจ้า ตาม ธรรมเนียม พวก คฤศเตียน. ข้าพเจ้า เหน ดั่ง นั้น ก็ เสีย ใจ นัก, เพราะ เขา ประพฤษดิ์ การ ที่ คง จะ เปน ที่ ดูหมิ่น ดูถูก ใน คฤษ สาศนา นัก, ขอ ท่าน อย่า ได้ นับ คน เหล่า นั้น เข้า ใน พวก คฤษเตียน เลย. เขา เปน คฤศเตียน แต่ ปาก, หา เปน ด้วย จิตร ใจ ไม่. ผู้ ที่ เปน คฤษเตียน แท้ นั้น, คง จะ ประชุม กัน ใน วัน อาทิตย์, พ้อม ใจ กัน สรรเสิญ. ถ้า ประชุม กัน มิ ได้ คง จะ สำแดง ใจ รักษ ใน พระ เยซู ทาง อื่น ต่าง ๆ, คน ชาว ยูรบ ที่ ได้ ชื่อ ว่า เปน คฤษเตียน นั้น, แล้ว ก็ ชวน กัน เฉย ๆ อยู่ ไม่ เข้า วัด เข้า วา นั้น, ได้ เรียน วิชา ใน ประเทศ ยูรบ, ที่ สว่าง ด้วย คำภีร์ ใบ เบิล มาก. ที่ มี กฎหมาย แล ธรรมเนียม สำรับ แผ่นดิน, ที่ ได้ คัด ออก จาก คำภีร์ ใบเบิล, จึ่ง มี ใจ กว้าง ขวาง สว่าง ด้วย วิชา การ ต่าง ๆ. ที่ เข้า โดย ที่ สำนักนี้ อาชารย์ ทั้ง ใหญ่ น้อย ที่ มี ครู คฤษเตียน ทั้ง นั้น, เขา ได้ เปน ลูก สิษ ใน สำนักนี้ แห่ง ครู คฤษเตียน, จึ่ง ได้ เรียก ว่า เปน คฤษเตียน. แต่ ผู้ ที่ ประพฤษดิ์ เฉย ๆ เช่น ท่าน ว่า นั้น, หา ได้ เอา ใจ ใส่ ใน พระ คฤษ ไม่, เขา มิ ได้ บัง เกิด ใจ ใหม่ ด้วย ฤทธิ์เดช พระ วิญาณ, พระ เยซู จึ่ง หา รับ เขา ไว้ เปน ลูก สิษ ไม่. ก็ สม กับ คำ ที่ พระ องค์ ได้ ตรัส ไว้ กับ นิกเดโม ว่า, เว้น ไว้ แต่ ท่าน ได้ บัง เกิด เสีย ใหม่, ท่าน จะ เข้า ใน เมือง สวรรค์ มิ ได้. แต่ ยัง ตา คน ที่ เปน คฤษเตียน แท้ นั้น, เขา ได้ บัง เกิด เปน ใจ ใหม่ ใน พระ เยซู แล้ว ด้วย ฤทธิ์เดช พระ วิญาณ ของ พระองค์. คน จำพวก นั้น พระองค์ ได้ ทรง รัก มาก, แล ได้ โปรด ให้ เปน คุณ เปน ประโยชน์ มาก มาย แก่ บ้าน เมือง ที่ เขา ไป อยู่ นั้น. คน จำ พวก นี้ พระ เยซู ได้ ว่า ไว้ ว่า, เขา เปน สว่าง สำรับ สร่อง โลกย์, เขา ได้ อาไศรย อยู่ ที่ เมือง ใด ๆ มาก, ภอ ที่ จะ นำ เคาเวอเมนต์ ไป ด้วย. พระ คฤษ จะ โปรด อวย พร แก่ เคาเวอเมนต์ นั้น มาก. ฝ่าย คฤษเตียน ที่ เที่ยง แท้, ก็ ได้ อาไศรย อยู่ ใน เมือง อังกฤษ, แล เมือง อื่น ๆ ใน ประเทษ ยูรบ, แล เมือง อเมริกา เปน อัน มาก มาย หลาย ปี มา แล้ว, มี กำลัง ภอ ที่ จะ นำ เคาเวอเมนต์ อังกฤษ, แล เคาเวอเมนต์ เมือง อื่น ไป ด้วย. เคาเวอเมนต์ เหล่า นั้น จึ่ง เกิด กำลัง เข้ม แขง ดี กว่า เคาเวอเมนต์ ทั้งปวง, ที่ มิ ได้ ถือ ใน พระคฤษ สาศนา มาก. แล บันดา ราษฎ ใน ประเทษ ที่ เปน คฤษเตียน นั้น, ถึง มาก แม้น มี คน มาก มาย ใน เมือง นั้น ที่ มิ ได้ รักษ ใน พระ คฤษ, ก็ ได้ พลอย มี คุณ มี ประโยชน์ ด้วย กัน กับ คน ที่ รัก ใน พระ คฤษ, ดุจ อาทิตย์ ที่ ได้ สร่อง มา ถึง คน ดี แล คน ชั่ว. แล ฝน ตก ก็ มี คุณ แก่ คน สัจ ซื่อ แล คน มิ สัจ ซื่อ ด้วย กัน. ฝ่าย คน ที่ ได้ เรียน ใน สำนักนี้ แห่ง อาชารย์ คฤษเตียน, ไม่ รัก ใน พระคฤษ แล ออก จาก บ้าน มา อาไศรย อยู่ ใน กรุง เทพฯ, เขา คง จะ สำแดง วิชา การ แล กำลัง ใน ใจ มาก กว่า คน ที่ ได้ เกิด ใน สยาม ประเทษ, เพราะ สว่าง แห่ง คำภีร์ ใบเบิล ที่ ได้ สร่อง มา เหนือ เขา เมื่อ ยัง เปน เด็ก อยู่ นั้น. เพราะ เหตุ นี้, เขา จึ่ง ดู เหมือน จะ มี ความ จำเริญ พวม ศุข กว่า พวก ฝรั่ง เข้า วัด ที่ เมือง นี้ อีก. ฝรั่ง ที่ เข้า วัด ใน เมือง นี้, มิ ได้ ฝึก สอน เล่า เรียน ได้ ยิน เคาเวอเมนต์ ที่ เปน คฤษเตียน, เขา เรียน รู้ ใน คำภีร์ ใบเบิล น้อย นัก, ใจ เขา จึ่ง สว่าง แต่ นิด เดียว, จึ่ง หา ได้ จำเริญ ความ ศุข ไม่. ฝ่าย คฤษเตียน ข้าง บาทหลวง นั้น, บาทหลวง ไม่ ยอม ให้ มี ใบเบิล ตาม ที่พระ เจ้า ได้ ตรัส ไว้, ครู ของ เขา ก็ คัด เอา ความ ใน พระ คำภีร์ ใบเบิล บ้าง ไม่ เอา บ้าง, ที่ เอา ไว้ นั้น, เขา ก็ อธิบาย สั่ง สอน ผิด มาก. ลูก สิษ เขา จึ่ง หา ได้ จำเริญ ความ ศุข ไม่.

◎ อนึ่ง ที่ ท่าน ว่า, ได้ ยิน เขา เล่า ว่า ที่ แผ่นดิน ยูรบ, มี คน จำ พวก หนึ่ง เปน อัน มาก, ภา กัน กล่าว คำ หยาบ ช้า, ต่อ สาศนา พระคฤษ ก็ ไม่ เปน เหตุ สิ่ง ไร. แล้ว ก็ กลับ ใจ กล่าว

ความ สรรเสิญ อันวอน, ก็ไม่ได้ สิ่งไร สม ความ ปรารถนา. คน จำพวกนั้น ก็ มา คิด เหนเสียว่า, สาศนา ไม่มี เจ้าของ ผู้ สร้าง ก็ไม่ มี. การ ที่ ดี ที่ ชั่ว ก็ เปน ธรรมดา นิยม เอง. ข้าพเจ้า ขอ ตอบ ความ นี้ แต่ สัก น่อย หนึ่ง, คน ชาว ยูรบ เช่น ท่าน ว่า นั้น เหน จะ มี บ้าง, เหมือน ใน ๑๐๐๐ คน จะ มี แต่สัก คน หนึ่ง เท่า นั้น. ข้าพเจ้า เหน มี คน จำพวก นั้น มา ถึง กรุง เทพฯ บ้าง, เขา มี ใจ จะ ทำลาย สาศนา ทั้งปวง, เพราะ ถือ ว่า การ ที่ ดี ที่ ชั่ว ก็ เปน ธรรมดา นิยม เอง. แต่ ความ ที่ เขา เล่า ว่า คน เช่น นั้น, ทุก วัน นี้ ใน ประเทษ ยูรบ มี เปน อัน มาก นั้น, หา จริง ไม่. ถึง จะ มี มาก ก็ ควร จะ เชื่อ เขา ฤๅ. ท่าน จะ เข้า ใจ ว่า เขา ลอง สาศนา เช่น เขา ว่า นั้น ดี ฤๅ. ควร ที่ ท่าน จะ เอา เปน อย่าง ฤๅ. ถ้า สาศนา มี เจ้า ของ แล ผู้ สร้าง ก็ มี, ท่าน เหน ควร ที่ ผู้ สร้าง จะ รับ คำ สรรเสิญ อัน วอน ของ เขา ฤๅ. เขา สรรเสิญ อัน วอน เปน การ หยอก เล่น, ก็ ควร ที่ พระเจ้า จะ ออก มา จาก ที่ ลับ, มา ปรากฏ แก่ เขา โปรฎ เขา ฤๅ. แต่ ท่าน คง จะ ถาม ข้าพเจ้า ว่า, ถ้า แม้น พระเจ้า ไม่ ภอ พระไทย โปรด, ทำไม ไม่ ได้ ทรง พิโรธ ออก มา แช่ง เขา เล่า. ข้าพเจ้า ขอ ตอบ คำ นี้ ว่า, พระเจ้า ภอ พระไทย เมตา มนุษ มาก, จึง ได้ อด กลั้น พระไทย ไว้ ไม่ ได้ ลง โทษ นาน. เพื่อ ประสงค์ ให้ มี เวลา ที่ จะ ลอง ใจ ต่อ ไป นาน. แต่ เวลา ที่ จะ ลอง ใจ นั้น คง จะ มี ที่ สิ้น สุด. เมื่อ เวลา ที่ จะ ลอง ใจ คน นั้น สิ้น แล้ว, ก็ คง จะ เปน โทษ อัน ใหญ่, เหมือน อย่าง เมื่อง เดิม แรก พระเจ้า บันดาล ให้ น้ำ ท่วม ล้าง ผลาญ โลกย์ เพราะ คน ยาป หนา นัก นั้น.

๏ ลาง ที ความ ที่ ท่าน ตอบ ข้าพเจ้า นั้น, จะ ได้ เลง เอา เหตุ ใหญ่ ที่ ได้ เกิด ใน เมือง ฝรั่งเศศ ครั้ง ก่อน นาน ประมาณ ได้ ๗๐ ปี. ครั้ง นั้น เมือง ฝรั่งเศศ เกิด วุ่น วาย ขลาด, เพราะ คน ผู้ หนึ่ง ชื่อ โรเบศปีแอระ, ได้ ขึ้น ที่ เปน เจ้า เมือง ฝรั่งเศศ, แล บังคับ ให้ ชาว เมือง ทั้งปวง ทิ้ง สาศนา หมด, ได้ ถือ ว่า พระเจ้า ไม่ มี, แล โลกย์ นี้ เกิด ดำรง อยู่ เพราะ ธรรมดา นิยม เอง. ไม่ ต้อง กลัว พระ เจ้า องค์ ใด องค์ หนึ่ง เลย. เสนวอเมนย์ ฝรั่งเศศ ก็ ลอง ดู, แล ไพร่ พล เมือง ทั้งปวง ก็ ลอง ดู ตาม ท่าน ผู้ ใหญ่ นั้น. แต่ ว่า ไม่ ช้า นาน ก็ เกิด วุ่น วาย ขึ้น มา, เหมือน พระเจ้า ได้ เท การ แช่ง ลง เหนือ เมือง ฝรั่งเศศ. เจ้า เมือง แล ขุนนาง ทั้งปวง ก็ มิ อาจ ลง ใจ เชื่อ กัน ได้. บันดา คน ที่ เปน เพื่อน ญาติ มิศหาย ก็ ยาก ที่ จะ ไว้ ใจ กัน ได้. เกิด ความ ทื่น แทง กัน นัก. ความ นั้น คน ทั้งปวง มัก เรียก ว่า เปน ที่ ครอบ งำ โดย ความ ตก ใจ อัน พิภากษพึง กลัว. เปน ไป ดัง นี้ ได้ น่อย หนึ่ง, กว่า คน ทั้งปวง จะ พร้อม ใจ กัน ว่า เปน โทษ ที่ เพราะเจ้า ได้ บันดาน ให้ เกิด, เพราะ บาป ที่ เจ้า เมือง, แล คน ทั้งปวง ว่า สาศนา ไม่มี เจ้า ของ, ผู้ สร้าง โลกย์ บำรุง โลกย์ ไม่ มี. ถ้า เรา มิ ได้ กลับ ใจ เสีย ใหม่ บ้าน เมือง เรา ก็ จะ เสีย ไป สิ้น. จึง พร้อม ใจ กัน ว่า, ควร ที่ จะ กลับ ใจ เสีย ใหม่, ให้ ถือ สาศนา เหมือน ดัง ก่อน จึง จะ อยู่ เปน สุข ได้. แล้ว เขา จึง จับ เอา ผู้ ใหญ่ ชื่อ โรเบิศแอระ, กับ ขุนนาง ทั้งปวง ที่ เข้า ด้วย กัน ฆ่า เสีย. แล้ว ก็ กลับ นับถือ ใน พระ คฤษ เจ้า. ตั้ง แต่ นั้น เมือง ฝรั่งเศศ นับ ถือ เปน คฤษเตียน.

๏ อนึ่ง ท่าน ที่ ว่า เมือง อังกฤษ จะเริญ ขึ้น ด้วย คน ที่ มี สติ ปัญญา เกิด มาก, แล ฉบับ ธรรมเนียม ก็ ดี, กดหมาย ก็ ดี, คน ประพฤษดิ์ การ ดี เปน ยุติธรรม. ที่ ท่าน ว่า นี้, ข้าพเจ้า ก็ ยอม เหน ด้วย เปน ความ จริง. แต่ ข้าพเจ้า จะ ขอ ตอบ ท่าน ด้วย คำ ถาม สัก น่อย หนึ่ง. เหตุ ไร เมือง อังกฤษ เกิด คน ที่ มี สติ ปัญญา มาก เล่า. แล เมื่อ กวีน วิกโตเรีย เจ้า เมือง อังกฤษ มี เจ้า แผ่นดิน ต่าง ประเทศ, นอก คฤษ สาศนา มา ถาม ท่าน ว่า เหตุ ไร เมือง อังกฤษ เปน ใหญ่, ท่าน ได้ ตรัส ตอบ ว่า เปน ใหญ่ เพราะ พระคำภีร์ ไบเบ็ล นั้น เอง. คำ ที่ ตอบ นั้น มิ ควร ที่ เราท่าน จะ เชื่อ ฤๅ. คำ ภีร์ อื่น ที่ จะ สู้ พระคำภีร์ ไบเบ็ล นั้น ที่ ไหน มี. เจ้า นาย ขุนนาง, แล ฝูงราษฎร ทั้ง ปวง ร่ำ เรียน ใน พระคำภีร์ นั้น, แล เอา ใจใส่ ด้วย, มิ ควร ที่ จะ เข้า ใจ ว่า บัง เกิด สติ ปัญญา เฉลียว ฉลาด มาก, เพราะ คำ ภีร์ นั้น ฤๅ. แล บ้าน เมือง ที่ ได้ เอา พระคำภีร์ ไบเบ็ล เปน ฉบับ, ทั้ง ธรรม เนียม แล กฎหมาย นั้น, ทำ ไฉน จะ ไม่ จำเริญ. แล บ้าน เมือง ที่ ขุนนาง ทั้ง ปวง ยำ เกรง พระ ผู้ สร้าง, แล ดำรง โลกย์ อยู่, ทำ ไม จะ ไม่ ได้ บัง เกิด คน ยุติธรรม มาก เล่า.

๏ อนึ่ง ข้อ ที่ ท่าน ถาม ว่า เมือง อื่น ที่ เขา ถือ สาศนา เหมือน กัน ก็ ทำไม ไม่ มี อำนาท เหมือน อังกฤษ, ฝรั่งเศศ, อเมริกา เล่า.

๏ ขอ ตอบ ความ นี้ ด้วย สัก น่อย หนึ่ง. ซึ่ง พระคฤษเจ้า จะ มี ชนบ ธรรม เนียม โปรด ทุก สิษ ทุก คน, ให้ มี ทรัพย์ สม บัติ อำ นาท มาก เสมอ กัน, ใน เมือง มนุษย นั้น มิ ได้. บาง ที ลูก สิษ ที่ ท่าน ได้ ทรง รัก มาก, ท่าน ได้ บัน ดาน, ให้ เกิด ความ ลำ

บาก ขัดสน ต่าง ๆ เพื่อ ประสงค์, จะ ลอง ใจ ชำระ ใจ ของ เขา ให้ ดี ขึ้น, เหมือน คน ที่ ชำระ ทอง ด้วย ไฟ อัน ร้อน เพื่อ จะ ให้ หมด มลทิล. คำ เปรียบ ที่ พระ เยซู ได้ สั่งสอน ลูก สิษ ด้วย เสรฐี กับ คน ยากจน จน คน หนึ่ง ชื่อ ลาซะโร นั้น, ก็ สม กับ คำ ที่ ข้าพเจ้า ว่า มา นี้. เมื่อ ลาซะโร ได้ ทน ทุกข์ เวทนา มา เปน หลาย ปี ใจ บริสุทธิ์ ดี แล้ว, พระเจ้า ได้ โปรด มา รับ ให้ ขึ้น ไป อยู่ ที่ สูง ใน สวรรค์ นั้น, ให้ มี ทรัพย สมบัติ ที่ จะ ไม่ สิ้น สูญ. คุณ ซึ่ง พระคฤษโปรดปราน ลูก สิษ นั้น, เหมือน บิดา ที่ เปน เสรฐี ใน เมือง มนุษย ได้ โปรด ลูก. เมื่อ ลูก ยัง เด็ก ก็ มิ ได้ ยก สมบัติ ให้ แก่ ลูก ก่อน, ค่อย สั่ง สอน นาน แล้ว, จึ่ง ยก ให้ มี ความ บริบูรณ์. บ้าน เมือง ที่ ได้ ถือ พระคฤษ, บ้าง ที่ พระ องค์ เหน ควร ที่ จะ ให้ ขัด สน ต่าง ๆ เปน หลาย สิบ ปี บ้าง, เปน หลาย ร้อย ปี บ้าง, เพื่อ ประ สงค์ จะ สั่ง สอน ให้ รู้ ขนบ ธรรม เนียม ขึ้น, ดุจ พวก ยิศราเอล เมื่อ ออก จาก เมือง อายฆุบโต อยู่ ใน ที่ คับ แค้น ขัด สน ได้ ๔๐ ปี, แล้ว ก็ ได้ ที่ กว้าง ขวาง สบาย ขึ้น มาก ที่ ประเทศ คะนา อัน. แล้ว ก็ จำเริญ ขึ้น ไป ที่ ละ เล็ก ละ น้อย อีก ๕๐๐ ปี, จน ถึง ดาวิด กระษัตริย์, แล ซะโลโม เปน พระ ราชบุตร แห่ง ดาวิด นั้น. ดราว นั้น เมือง ยิศราเอล เปน ใหญ่ ยิ่ง. ความ นี้ เหมือน อังกฤษ เดิม นั้น, เปน แต่ เมือง เล็ก น้อย แล้ว, ก็ จำเริญ ขึ้น ที่ ละ น้อย ๆ ประมาณ พัน ปี จน ถึง ทุก วัน นี้. เมือง อื่น ใน ประเทษ ยูรบ, ที่ ได้ ถือ คฤษ สาศนา ครัดเคร่ง เหมือน อย่าง เมือง อังกฤษ มิ ได้ มี. แล เมือง อื่น ๆ ใน ประเทษ ยูรบ, ซึ่ง มี เมือง ขึ้น แก่ ตัว, แล มี สติ ปัญญา กำลัง เข้ม แขง เหมือน อังกฤษ ไม่ มี เลย. ควร มี ควร ชอ ท่าน ได้ ตรึก ตรอง ดู เถิด.

เรือ กล ไฟ ไหม้ ที่ มหา สมุท

◎ ใน จดหมาย เหตุ อังกฤษ กล่าว ความ ว่า, ศตวรรษ เมอ คือ เรือ กล ไฟ อังกฤษ ลำ หนึ่ง, ชื่อ แกลศโล เปน เรือ สำรับ รับ ข้าง โดยสาร, ได้ บันทุก ฟ่าย ๗๕๕ กระชุก, หนัง วัว ควาย ๙๑ ม้วน, หมู แฮม ๗๕ หีบ, เข้าโพด ๓๖๙๖ ถัง, แล คน สำหรับ เรือ คน โดยสาร รวม ๒๕๐ คน. ออก จาก เมือง นิวยอก อาณา เขตร์ ยูในติศเทศ อะเมริกา, เมื่อ ณวัน อาทิตย์ เดือน เก้า ขึ้น เจด ค่ำ, จะ แล่น ไป เมือง ลิเวอปูล แว่น แคว้น เมือง อังกฤษ. ครั้น ไป ได้ สอง สาม วัน เกิด ไฟ ไหม้. คน ทั้งหลาย ตกใจ กลัว ร้อง ไห้ วิ่ง วุ่นวาย. ฝ่าย กับตัน รู้ มา ยืน อยู่ เหลือ ปัญญา ไม่ อาจ จะ ดับ ได้. ก็ ห้าม คน ทั้งหลาย ว่า อย่า วุ่นวาย ไป ของ สงบ อยู่. จึ่ง สั่ง พวก กลาศี ให้ เอา เรือ โบต ทั้งหลาย ลง น้ำ. แล ประกาษ ว่า, ใคร ๆ อย่า เพื่อ ลง ก่อน เรา. ถ้า ลง ไป ก่อน เรา ๆ จะ เอา ปืน ยิง เสีย, กับตัน พูด เช่น นี้ หมาย จะ กัน มิ ให้ เรือ ล่ม. ด้วย ว่า คน ทั้งหลาย กำลัง กลัว วุ่นวาย จะ ชิง กัน กระโดด ลง เรือ, ๆ ก็ จะ ล่ม จม ไป. แล คน ทั้งปวง ได้ ยิน อย่าง นั้น, ก็ กลัว นิ่ง สงบ อยู่ ไม่ อาจ กระโจน ลง ได้. กับ ตัน ก็ จัด พวก ผู้ หญิง โดย สาร กับ เด็ก ๆ ให้ ลง ก่อน นั่ง พร้อม กัน แล้ว, จึ่ง ให้ ผู้ ชาย โดยสาร ลง ที ละ คน ๆ หมด ทุก คน แล้ว. กับตัน แล กลาศี ยัง อยู่ บน เรือ นั้น.

◎ กับตัน จึ่ง ส่อง กล้อง แล เหน เรือ ใบ ลำ หนึ่ง อยู่ ไกล แล่น ไป อยู่ ลิบ ๆ. กับตัน ให้ ชัก ธง ขึ้น เปน สำคัญ แสดง ว่า เปน อัน ตราย. แล ให้ ยิง ปืน ร่ำไป ทุก นาที, หวัง จะ ให้ เรือ ลำ นั้น ได้ ยิน แล่น มา ช่วย, ครั้น เรือ นั้น ได้ ยิน แล เหน ยก ธง เปน สำคัญ อย่าง นั้น แล้ว, จึ่ง หัน แล่น มา จะ รับ. กับตัน เหน ดี ใจ ก็ ให้ ขน ของ เล็ก ๆ อย่าง ดี ๆ มี ราคา มา เตรียม ไว้ รอ คอย ถ้า, ไฟ ก็ ไม่ สาม มา เกือบ ไม่ มี ที่ จะ อยู่. กับตัน แล กลาศี จึ่ง ลง เรือ โบต ถอย ออก ให้ ห่าง, เมื่อ ไฟ ไหม้ ของ แล เรือ นั้น ก็ จม ไป, สัก ครู่ ใหญ่ เรือ ใบ แล่น มา รับ ก็ ถึง. คน ทั้งปวง ก็ ขึ้น อาไศรย ได้ ศุข สบาย รอด พ้น ความ ตาย ทุก คน, เพราะ สติ ปัญญา กับตัน เปน ผู้ จัดสวรค์, ให้ คน ทั้ง หลาย มี สติ มิได้ วุ่นวาย ลง เรือ เรียบ ร้อย, แล ให้ ยก ธง ขึ้น แล้ว ลั่น ปืน สัญญา ดัง สนั่น, จน เรือ ที่ แล่น อยู่ ไกล เร่ง รีบ มา รับ กัน. แล เหตุ ที่ ไฟ เกิด ขึ้น ไหม้ นั้น, กับตัน ตรอง เหน ว่า, คน ทั้งหลาย เมื่อ ชน ฟ่าย ลง บันทุก เรือ, ลาง คน สูบ บุหรี่ ลาง คน สูบ กล้อง, ชรอย ไฟ ตก ลง ไป ไหม้ ติด ฟ่าย อยู่, จึ่ง เกิด ไฟ ขึ้น ได้ ไหม้ เรือ นั้น.

พลอย เพชร ต่างๆ

◎ อนึ่ง มิศเตอ อิมแมนยูเอล ที่ เมือง อังกฤษ, เปน ช่าง ระ ไนย พลอย เพชร ต่าง, ๆ มี หนังสือ สำแดง พลอย เพชร บอก ให้ รู้ ว่า อย่าง ดี แล ชั่ว. เขา ว่า พลอย ทับทิม ที่ แท้ นั้น มี ราคา ประ

เสรฐ กว่า พลอย ทั้งปวง. น้ำ หนัก การัตหนึ่ง เปน สี่เสรน ราคา ใน ราว ๖๐ กับ ๘๐ เหรียน.

๑ ถ้า น้ำ หนัก สี่ การัต เปน ราคา อยู่ ใน ราว ๒๐๐๐ เหรียน กับ สอง พัน สอง ร้อย ห้า สิบ เหรียน. แหวน ที่ ทำ ด้วย พลอย ทับทิม น้ำ หนัก สอง การัต เปน ราคา สี่ ร้อย ยี่สิบ ห้า เหรียน.

๑ พลอย เพชร์ เปน พลอย อย่าง ประเสริฐ ที่ ๒, คือ พลอย เพชร์ ที่ เขา เรียก ว่า ปริลเยียนต์, คือ พลอย เพชร์ โต ถอ ที่ จะ ตัด ออก ระไนย ได้. น้ำ หนัก ครึ่ง การัต ราคา ประมาณ ๒๗ เหรียน, ถ้า น้ำ หนัก การัต หนึ่ง ราคา ๔๐ เหรียน. ถ้า น้ำ หนัก สอง การัต กับ สี่ สว่น ยก เสีย สว่น หนึ่ง, ราคา ประมาณ ๕๐๐ เหรียน, แหวน เพชร์ เม็ด เดียว น้ำ หนัก สอง การัต, ควร จะ ขาย เปน ราคา ๙๕๐ เหรียน.

๑ อนึ่ง พลอย มระกฎ นั้น, ถ้า น้ำ หนัก การัต เดียว, ราคา ควร ใน ๑๐๐ กับ ๒๒๐ เหรียน, แต่ ราคา มระกฎ นั้น มิ ได้ ขึ้น ลง ตาม น้ำ หนัก.

๑ พลอย อีก อย่าง หนึ่ง อังกฤษ เรียก ว่า ซับไฟยะ, พลอย นั้น สี สด ใส งาม แต่ เปน เงา, ราคา ๑๐๐ เหรียน, แต่ ราคา นั้น ไม่ ขึ้น ตาม น้ำ หนัก. แม้น หนัก ร้อย การัต เปน ราคา ๑๐๐๐๐ เหรียน เท่า นั้น. ครั้ง หนึ่ง เขา ใช้ ค่า ธรรมเนียม พลอย ซับไฟยะ เม็ด หนึ่ง, ที่ เขา คิด ราคา ห้า หมื่น เหรียน เพราะ เปน พลอย อย่าง ใหญ่.

๑ พลอย อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า มุกดา, ถ้า น้ำ หนัก ใน ราว ๒๐ การัต แล ๒๕ การัต, มี ราคา ใน ราว ๒๘๐๐ แล ๕๕๐๐ เหรียน. ถ้า น้ำ หนัก ๑๒ การัต, กับ ๒๐ การัต มี ราคา ใน ราว พัน เหรียน กับ ๒๘๐๐ เหรียน. ถ้า น้ำ หนัก เจ็ด การัต ครึ่ง แล ๑๒ การัต ครึ่ง, เปน ราคา ใน ราว ๔๕๐ เหรียน, แล ๑๒๕๐ เหรียน. พลอย มุกดา อย่าง เล็ก, ขาย น้ำ หนัก เสรน หนึ่ง เปน ราคา ใน ราว ๕ เหรียน แล ๑๐ เหรียน. พลอย มุกดา อย่าง ต่ำ, ขาย เสรน ละ ครึ่ง สอง บาท. บาญชี พลอย เหล่า นี้ เลง เอา แต่ พลอย ที่ ดี. ถ้า พลอย ตะไบ กัด ได้, ก็ มิ ได้ เรียก ว่า พลอย แท้. ถ้า จะ ลอง ดู ลอง ทั้ง สอง ข้าง. แล ข้าง หนึ่ง เขา มัก เอา พลอย ดี ใส่ นิด นอย บาง ๆ, แต่ ข้าง หนึ่ง เปน หิน เลว. ถ้า ผู้ ใด ไม่ ทัน พิจารณา ก็ ไม่ ทัน เหน. ถ้า พลอย นั้น เบา กว่า พลอย ตาม ธรรมดา ก็ พึง เข้า ใจ ว่า เปน พลอย ปลอม ไม่ แท้. ถ้า จะ ดู ดี พลอย ให้ รู้ ว่า ดี แล ชั่ว, ก็ ให้ เอา น้ำ ใส ใส่ ลง ใน ภาชนะ สัก น้อย หนึ่ง ถอ ทว่ม พลอย พัน ขึ้น มา ประมาณ นิ้ว หนึ่ง, จึง ดู รู้ ชัด ว่า ดี พลอย นั้น เปน อย่าง ไร แน่.

๑ ท่าน เอดี้เตอ เข้า ของ จด หมาย เหตุ มระแม่ง นั้น ว่า, บาญชี พลอย เพชร์ นี้ ดี, ควร จะ เชื่อ เพราะ มิศเตอ อิมแมนนูเอล ที่ ได้ บอก บาญชี นี้, เปน คน ชำนาญ ใน การ ชั่ง ระไนย พลอย เพชร์ ต่าง ๆ, ได้ ลง บาญชี เลอียด ชัด นัก, ถอ ที่ คน ทั้งปวง จะ เข้า ใจ ได้. เหน ว่า บาญชี นั้น จะ มี คุณ มี ประโยชน์ แก่ คน ทั้ง ปวง, เพราะ การ ซื้อ พลอย ขาย พลอย นี้ เปน การ ใหญ่, แล ของ นั้น เปน ราคา ประเสริฐ อัน ยิ่ง.

มิศชันเอรี่ ใน เมือง พม่า

๑ พวก มิศชันเอรี่ เปน ชาว อเมริกา, ที่ เมือง พม่า มี ชาย ๒๑ คน, เขา อยู่ ที่ ย่าง กุ้ง บ้าง, มรแม่ง บ้าง, เมือง แบดไซร บ้าง, เมือง เทาย์กู บ้าง, เมือง โพรม บ้าง, เมือง ทวาย บ้าง. เข้า ประชุม กัน, เมื่อ ณ เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ, ที่ เมือง ย่าง กุ้ง เพื่อ จะ ปฤกษา การ ศฤษสาศนา, การ นั้น เปน การ ใหญ่ ใน เมือง พม่า, ตั้ง แต่ ศฤษ ศักราช พัน แปด ร้อย ๑๕ ปี, คือ ห้า สิบ ปี มา แล้ว. คน ชาว พม่า เข้า รีด เปน หลาย พัน. ชาว เกรี่ยง เข้า ด้วย เปน หลาย หมื่น.

แบนค ที่ เมือง มรแม่ง

๑ อนึ่ง ที่ เมือง มรแม่ง นั้น, พวก อังกฤษ ได้ ทำ แบนค คือ คน เสรฐี หลาย คน, เข้า กัน รับ เงิน ที่ เขา ฝาก ไว้ เอา เปน ธุระ ใน เงิน นั้น. เขา ก็ ตั้ง คำ สัญญา ว่า จะ รักษา ไว้ มิ ให้ หาย. แล เสรฐี นั้น ก็ คิด ดอก เบี้ย ให้ แก่ ผู้ ที่ มา ฝาก นั้น ด้วย, ตาม กฎหมาย พิกัด. ถ้า แม้น เงิน นั้น หาย ไป แล้ว, กำปนี ที่ เปน แบนค์ นั้น, จะ ใช้ เงิน ให้, ทั้ง ต้น แล เงิน ดอก เบี้ย ด้วย.

๑ ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ว่า, จะมี กำปนี ที่ เปน แบนค นั้น จะมา ตั้ง อยู่ ที่ กรุง เทพ ฯ นี้. ข้าพเจ้า เหน ว่า ถ้า แม้น ได้ ตั้ง แบนค มั่น คง ลง แล้ว เมื่อ ใด, ก็ คง จะ เปน คุณ แล ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ ฯ นี้ เปน อัน มาก. แต่ ทว่า ต้อง ให้ กำปนี ที่ เปน แบนค นั้น, เปน เสรฐี หลัก หลาย มั่น คง แท้. ถอ ที่ จะ ไม่ ควร กลัว ว่า การ ของ เขา จะ ล้ม จึง จะ ดี.

การ ทำ นา เมือง พม่า

๏ อนึ่ง กำ มิศชันเนอ, ฝ่าย อังกฤษ ที่ เมือง ย่างกุ้ง, มี หนังสือ มา ณวัน ศุกร เดือน ยี่ ขึ้น ค่ำ หนึ่ง ปีฉลู สัพตศก. บอก การ ที่ พม่า ทำ นา ใน ปีนี้, ตำบล ยักมับ แขวง เมือง พม่า ต้น เข้า งาม ดี. ที่ ตำบล ราวี ก็ งาม ด้วย. ที่ ตำบล ซันตะ ว่า นั้น ก็ งาม. ที่ เมือง ย่างกุ้ง นั้น ได้ ทำ นา น้อย กว่า ปี ที่ ล่วง มา แล้ว ประมาณ สิบ ลด หนึ่ง, เหตุ เพราะ โค กระบือ ตาย มาก แต่ บัดเดี๋ยว นี้ นา ที่ เขา ทำ นั้น เข้า ก็ งาม. แล ที่ ตำบล บัดไซรน์ นั้น. นา ที่ เขา ทำ ก่อน นั้น ก็ เสีย ไป เพราะ บังเกิด ต้น เสีย ด้วย ยุ้ง ส่วน หนึ่ง, ได้ สัก สอง ส่วน. แต่ ที่ เสีย นั้น เขา ถอน ปลูก แทน ขึ้น ใหม่ งาม ดี. ที่ เมือง พรหม เข้า ก็ ดี เหมือน ปี ที่ ล่วง มา นั้น. แล ที่ ตำบล เทานู เมือง ลาว ที่ ขึ้น พม่า นั้น เข้า งาม นัก. ที่ เมือง อำเภอ ซ์ นั้น เข้า ดี ถอย ประมาณ. ที่ เมือง มาคะยัน ใน บ้าน วิก ยิน, แล บ้าน สิดตัง ต้น เข้า ที่ ปลูก ก่อน ก็ เสีย ด้วย ยุ้ง, แล น้ำ ท่วม เสีย บ้าง ได้ บ้าง. แต่ ที่ บ้าน อื่น ใน แขวง นั้น ก็ งาม. แล เมือง ทวาย, เมือง เมอควี นั้น, ดู การ เมือ จะ เกี่ยว เขา จะ มาก กว่า ปี ที่ พ้น มา แล้ว หลาย ปี.

ตันซินโกนา

๏ อนึ่ง ที่ ตำบล คาชีลิง แขวง เมือง กาสะกัดตา, พวก อังกฤษ ได้ ปลูก ต้น ซินโกนา ไว้ เป็น อัน มาก, แล สวน ซินโกนา ที่ เขา ทำ ไว้ นั้น ก็ จำเริญ งาม. ณเดือน เก้า ขึ้น แปด ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก นี้. เขา ได้ นับ ต้น ซินโกนา ที่ เขา ได้ปลูก ไว้ จำเริญ อยู่ นั้น, ได้ หมื่น เจ็ดร้อย สิบเจ็ด ต้น, เพราะ เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ได้ จัด แรง ให้ ปลูก เพื่อ ประสงค์ จะ มิให้ ขัดสน ด้วย ต้น ซึงโกนา. น่า กลัว ว่า นาน ไป ข้าง น่า ต้น ซินโกนา จะ สูญ เสีย. เพราะ คน เขา เปลือก มา ทำ ยา มาก. ด้วย ต้น ซินโกนา นี้ เป็น ของ สำคัญ นัก. แล เปลือก นั้น ใช้ เป็น ยา แก้ ไข้ ขับ ดี นัก. ยา กินี นั้น นั้น เขา ทำ ด้วย เปลือก ซินโกนา.

ถอดพัสดุเมอชะถอน

๏ ความ นี้ คัด ออก จาก จดหมายเหตุ เวียง มะแม่ง ไคมิช์

๏ ลอดพัสดุเมอชะถอน ที่ ถึง แก่ กรรม, เมื่อ ณวัน พุธ เดือน ๑๑ แรม สิบ สาม ค่ำ นั้น, เป็น โรค ที่ อังกฤษ เรียก ว่าเคาต์. โรค นั้น เมื่อ ขัด ไป ตาม นิ้ว มือ นิ้ว ท้าว ต้น คอ กะดูก. บวม ที่ เลื่อน มา จาก คอ ลง มา สู้ หัว ใจ โดย เร็ว. ถ้า ลง จับ หัว ใจ แล้ว, โรค นั้น รักษา ยาก ไม่ ใคร่ จะ รอด. ด้วย ลอดพัสดุ์ เมอชะถอน คน นี้, ท่าน เคย เป็น โรค เคาต์ มา หลาย ปี แล้ว, แต่ ไม่ สู้ หนัก. รอ จะ ทำ ราชการ ได้ ทุก วัน ไม่ ขาด กว่า จะ ถึง เวลา เมื่อ ใกล้ จะ ถึง แก่ กรรม นั้น. ท่าน ได้ ทำ ราชการ มา ได้ ๖๐ ปี. มี สติ ปัญญา เฉลียว ฉลาด มาก กว่า ที่ เป็น ธรรมดา ชนนาง อังกฤษ. ท่าน ได้ เกิด เมื่อ ศักราช ๑๗๘๔ ปี. ได้ ภรรยา เมื่อ อายุ ๕๑ ปี, อายุ ภรรยา นั้น ๔๘ ปี. เพราะ เหตุ ว่า ภรรยา มี อายุ มาก จึง มิ ได้ เกิด บุตร์. อายุ ท่าน เมื่อ ถึง แก่ กรรม นั้น, ถึง ๘๑ ปี. แล เมือง อังกฤษ คิด เสียดาย ท่าน แทบ จะ เหมือน กัน วิกโตเรีย เมื่อ เวลา จะ ล่วง ไป นั้น.

กฎหมา สำรับ เมือง ต่อ เมือง

๏ มี ข่าว มา ว่า, เคาเวอเมนท์ เมือง จีน จ้าง มิศเตอมานตน มิศชันเอรี่ ที่ อยู่ เมือง นั้น, ให้ แปล หนังสือ กฎหมาย ชื่อ ว่า, ซุยตัน อินเตอแนชันเอล ลอ ออก จาก ภาษา อังกฤษ, เป็น ภาษา จีน แล้ว, คง จะ ได้ เป็น ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง เป็น อัน มาก.

๏ อินเตอแนชัน เอล ลอ, แปล เป็น ภาษา ไทย ว่า กฎหมา สำรับ เมือง นี้ กับ เมือง นั้น.

คำ ฟ้อง

๏ ข้าพเจ้า เป็น เสมียน อยู่ ที่ ศาล หลวง. ข้าพเจ้า ได้ ยิน ความ เรื่อง หนึ่ง, เมีย ฟ้อง อย่า ผัว, แต่ ผัว เมีย คู่ นั้น เหน จะ ไม่ ขาด จาก กัน ดู กิริยา เขา ยัง รัก กัน อยู่. แต่ ว่า ชุน ไชย อาญา พราหม, นาย เซียว, เป็น เสมียน รับ ฟ้อง อยู่ ที่ ศาล, พูด ขา ใช้ ภู ใช้ ตา เป็น แยบ คาย, ให้ ถ้อย คำ ยุยง กับ หญิง ที่ ฟ้อง อย่า ผัว นั้น ข้าพเจ้า เหน ว่า ชุนไชยอาญา พราหม, กับ นาย เซียว เสมียน หา เป็น ยุติ ธรรม ไม่. ความ เรื่อง อื่น ไม่ สู้จะ เอา เป็น ธุระ. มัก เหน เอา เป็น ธุระ อยู่ แต่ เมีย ฟ้อง อย่า ผัว. แต่ ได้ ยิน ได้ เหน มา ประมาณ ๗ สัก ๘ สิบ เรื่อง ก่อ ๆ มา แล้ว. ชุนไชย อาญา พราหม กับ นาย เซียว เสมียน, คน ที่ เป็น ความ อยู่ ใน ศาล หลวง นั้น, ไม่ มี ท่าน ผู้ ได้ ชอบ เลย สัก คน เดียว. ท่าน ผู้ อ่าน หนังสือ นี้ อย่า ได้ สงไสย คน ที่ เป็น ความ เลย. ข้าพเจ้า เป็น เสมียน อยู่

ที่ คาล ได้ ยิน ได้ เห็น มา มาก แล้ว. ข้าพเจ้า จึ่ง ลง หนังสือ พิมพ์ เพราะ ท่าน ทั้ง สอง คน นี้ ไม่ เป็น ยุติธรรม เลย.

อังกฤษ เรี่ย ราย เงิน แผ่ ศาศนา

๏ หนังสือ คัด ออก จาก หนังสือ ชด หมาย เหตุ, ที่ เรียก ว่า ฟะรนค์ ออพ อินเดีย, คือ ที่ เมือง เซอ รำโปร แขวง บังกลา ว่า, พวก องกฤษ เดียร ที่ เมือง อัง กฤษ, ได้ เรี่ย ราย เงิน เพื่อ จะ สำแดง คฤษ ศาศนา, ใน เมือง ทั้ง ปวง ที่ มิ ได้ เป็น องกฤษ เดียร เงิน ที่ เขา คิด เรี่ย ราย เมื่อ คฤษ คัก ราช ๑๘๖๔ ปี นั้น, คิด ได้ เป็น เงิน เปาน์ด์ ชเตอลิง, ห้า แสน เก้า หมื่น แปด พัน เจ็ด ร้อย เจ็ด สิบ สอง เปาน์ด์, คิด เป็น เหรียน อเมริกา ได้ สอง ล้าน เก้า แสน เก้า หมื่น สาม พัน แปด ร้อย หก สิบ เหรียน, คิด เป็น เงิน ตรา กรุงเทพ ได้ หก หมื่น สอง ร้อย หก สิบ สาม ชั่ง กะ สาม บาท, แต่ เขา ได้ เคย เรี่ย ราย เช่น นั้น แทบ จะ เหมือน กัน ทุก ปี ๆ.

เมือง รัศเซีย

๏ อนึ่ง เงิน หลวง ที่ เมือง รัศเซีย ที่ เขา เก็บ เมื่อ คฤษศักราช ๑๘๖๔ นั้น, นับ ได้ ถึง ๔๔ ล้าน เปาน์ด์ ชเตอลิง, คิด เป็น เงิน เหรียน อเมริกา เป็น สอง ร้อย ยี่สิบ ล้าน เหรียน, คิด เป็น เงิน ตรา กรุงเทพ ได้ สี่ล้าน ห้า แสน แปด หมื่น สาม พัน. สาม ร้อย สิบ สาม ชั่ง. เมือง รัศเซีย เป็น ที่ เขา สาม ร้อย ล้าน เปาน์ด์ ชเตอลิง, คิด เป็น เงิน เหรียน อเมริกา, ได้ พัน ห้า ร้อย ล้าน เหรียน

เมือง ซัศาวิต

๏ อนึ่ง ฟะรนค์ อินเดีย, ได้ ว่า ไว้ ว่า, หมู่ เกาะ ซัน ศาวิต ที่ เมือง หลวง ชื่อ โซนูดลา นั้น, แล การ ค้า ขาย ก็ มาก ขึ้น เร็ว. น้ำ ตาล ทราย ขา ออก, ก็ ทวี มาก ขึ้น กว่า ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น สาม เท่า. ใน ปี นั้น ถึง สาม แสน กะ หมื่น หนึ่ง สาม พัน สาม ร้อย เจ็ด สิบ สาม หาบ. เมื่อ พัน มา นาน ประมาณ ๕๐ ปี ที่ เกาะ ซัน ศา ศาวิก นั้น, ชาว เกาะ เป็น คน โง่ นัก, ไม่ มี หนังสือ เลย. เขา ไม่ ได้ ตั้ง ขึ้น เป็น เมือง แยก กัน อยู่ เป็น หมู่ ๆ แต่ ยัด นี้ เขา ก็ เข้า กัน เป็น เมือง ใหญ่, มี สำ นักนี้ ที่ สั่ง สอน ซึ่ง กลบุตร, มี เวกัต อีดี แลคอลลิช, คือ สำนักนี้ สั่ง สอน ใหญ่ เป็น เมือง คฤษ เดียน ตั้ง นั้น. แต่ ก่อน เขา ได้ ไหว้ รูป ต่าง ๆ.

พวก พระสงฆ์ ประชุม ที่ เมือง ย่างกุ้ง

๏ ชด หมายเหตุ เมือง ย่างกุ้ง ว่า, เมื่อ ณเดือน ๑๒ ข้าง ขึ้น. พระ สงฆ์ ใน พุทธสาศนา มา แต่ หัว เมือง พม่า หมด, ออก ไป จาก เมือง ไทย บ้าง, เมือง ลาว บ้าง, เมือง กำพูชา บ้าง, เมือง มอญ, เมือง จีน, เป็น คน มาก. ถ้า จะ นับ เป็น พัน เป็น หมื่น. ครั้น ถึง ณวัน พฤหัศบดี เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ, เป็น วัน ต้น ที่ ถือ ใน วัน นั้น, ชาย หญิง ทั้งปวง แต่ง ตัว นุ่ง ห่ม สอาด ดี ศีต่าง ๆ, ไม่ เห็น มี ผู้ ใด เหละ ด่า ที่ กัน. แล คน เสพสุรา เมา ไม่ เห็น มี. พิธี พุทธสาศนา นี้ ไม่ เหมือน พิธี พราหม ๆ มัก เกิด วุ่น วาย ต่าง ๆ.

น้ำ ยา ดับ ไฟ

๏ อนึ่ง คน ชาว ฝรั่ง เสศ ชื่อ เคาร์ดินศ คน หนึ่ง, แล มัน เนศ คน หนึ่ง. ได้ คิด ทำ เครื่อง น้ำ อย่าง ใหม่, ที่ จะ ให้ ดับ ไฟ ได้ เร็ว นัก. อยู่ มา วัน หนึ่ง เขา เชิญ คน ทั้งปวง ให้ มา ประชุม กัน ที่ วังษ ชื่อ ริวดัพบี้วิล, เขา จึ่ง เอา ไม้ ที่ มัก ไหม้ ไฟ เร็ว มา กอง ไว้. แล้ว จึ่ง เอา น้ำ มัน ยาง มา เท ให้ ทั่ว ไป. จึ่ง เอา ไฟ ติด เข้า ให้ ไหม้ ลุก ขึ้น เป็น อัน มาก. แล้ว เขา จึ่ง เอา กระบอก ชีด เล็ก ๆ มา ชีด ที่ กอง ไฟ นั้น, ใน ๒ นาที ไฟ ก็ ดับ หมด. เพราะ น้ำ ยา นั้น เมื่อ ถูก ไฟ เข้า ก็ เกิด แกศ ที่ เรียก ว่า คายันนิค แอซิด. ๆ เป็น ลม อย่าง หนึ่ง สำรับ จะ ฆ่า ไฟ, แล เครื่อง ยา นั้น เก็บ ไว้ ได้ สอง ปี ไม่ เสีย. แล เครื่อง กระบอก ชีด นั้น เล็ก ภอ ที่ จะ ติด ตัว ไป ได้ ทุก แห่ง. ถ้า เกิด ไฟ ไหม้ ใน ที่ ใด ๆ ก็ เอา ออก ใช้ ได้ ง่าย.

เหตุ ความ ตาย

๏ ณวัน อาทิตย์ เดือน ย้าย แรม ๑๔ ค่ำ, เวลา ประมาณ ๔ ทุ่ม เสศ, เจ้า พระยา ยมราช ถึง แก่ กรรม, เพราะ เป็น โรคลม ถึง แก่ กรรม ใน ทันใด นั้น, หา ทัน ที่ จะ ได้ สั่ง ซึ่ง บุตร ภรรยา ไม่. ลม หาย ใจ ก็ ขาด ที เดียว. เลเวอเมนต์ ใน เมือง สยาม นี้ คง จะ เสีย ดาย ท่าน นัก, เพราะ ท่าน เป็น ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ประกอบ ด้วย ปัญญา อัชฌา ไสย ดี.

๏ มิศเตอ เอมากวัน แอนกำปนี่, ระ บอก ให้ คน ทั้งปวง เข้า ใจ ว่า, มิศเตอ เฮนดริก, ผู้ เปน สาม อยู่ ใน ห้าง มิศเตอ เอมากวัน แอนกำปนี่, แล้ว ก็ ไล่ เสีย นั้น. บัด เดี๋ยว นี้ กลับ มา อยู่ เปน ปรกติ ดี ดัง เก่า.

บางกอก ตอกกำปนี่ คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ ระ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิจารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เหน ว่า เปน อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ลึก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด เปิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เชื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำปั่น ใหญ่ จะ จอด อยู่ ใคร อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เปน อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กล ไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เปน ชาติ ยุรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก ช้าง สำรับ อู่ นั้น เปน คน เลือก มา แต่ ช่องกง ผล วัมภู ทั้ง นั้น, เปน คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลลูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เขื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กปิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เซ็นชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดชัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้ มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดชัน เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

โรง พิมพ์

๏ โรง พิมพ์ ที่ ได้ ดี หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, ตั้ง อยู่ ที่ วัด ปอ้ม ปากคลอง บางกอก ใหญ่, หลัง วัง กรมหลวง วงษาธิราช สนิท. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปรารถนา จะ ให้ ดี พิมพ์ หนังสือ ไทย, ฤๅ หนังสือ อังกฤษ, จะ เปน เนื้อ ความ มาก น้อย ประการ ใด, ขอ เชิญ ท่าน มา พูด กับ ข้าพเจ้า ๆ ปรารถนา จะ รับ จ้าง ดี พิมพ์ หนังสือ ต่าง ๆ ราคา ค่า จ้าง นั้น, จะ รับ ให้ ถูก กว่า แต่ ก่อน มาก. ถ้า ฎีกา ต่าง ๆ กว้าง ยาว เท่า แผ่น กระดาด น้ำ ซ่ม, ถ้า ดี เต็ม น่า ข้าง หนึ่ง, ถ้า ตอ้ง การ แต่ พัน หนึ่ง, จะ คิด เอา ราคา พัน แผ่น ๒๐ บาท. ถ้า ตอ้ง การ หลาย พัน, จะ เอา ราคา แต่ พัน ละ ๑๕ บาท เท่า นั้น. อนึ่ง หนังสือ อังกฤษ ที่ เรียก ว่า, โยดโนฎ นั้น, เปน หนังสือ จด หมาย สำรับ ที่ นายห้าง ฝาก สินค้า บันทุก ไป ลง กำปั่น นั้น, ๑๐๐ แผ่น เปน ราคา ๕ บาท. อนึ่ง หนังสือ ที่ เรียก ว่า, เอ็นเตร แล ซิบบิง บิล, ถ้า จะ เอา แต่ ๓๐๐ ก็ เปน ๑๐๐ ละ ๔ บาท, ถ้า เอา ถึง ๑๐๐๐ เปน ๑๐๐ ละ กึ่ง ตำลึง. อนึ่ง หนังสือ บิลเลดิง, ถ้า เอา แต่ ๓๐๐ เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท. ถ้า ตอ้ง การ ถึง ๑๐๐๐ จะ เอา ๑๐๐ ละ ๑๐ สลึง. อนึ่ง ถ้า เปน หนังสือ กาด เปน ๑๐๐ ละ ๕ บาท.

๏ การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม. ฯ

๏ อนึ่ง การ ที่ ผูก หนังสือ เปน เล่ม สมุด อังกฤษ, เท่า กับ จด หมาย ที่ ขาย อยู่ ทุก วัน นี้, ถ้า หุ้ม หนัง ล้วน เปน เล่ม ละ กึ่ง ตำลึง. ถ้า ชลิบ หนัง เปน เล่ม ละ ๖ สลึง, ถ้า เอา มาก กว่า ๑๐ เล่ม ขึ้น ไป, ก็ จะ ลด ราคา เอา แต่ เล่ม ละ บาท. ถ้า เปน เล่ม

เล็ก กว่า กฎหมาย, ก็ จะ คิด เอา ราคา ตาม เล็ก แล ใหญ่ ภอ สม ควร.

๏การแปล หนังสือ. ๗

๏ คำ ไทย ๆ คำ อังกฤษ แปล, ถ้า ธรรย คำ เช่น ราคา ๕๐ เซ็น. ถ้า มาก กว่า ๑๐๐๐ คำ จะ คิด เอา ๑๐ คำ เปน ๔ เซ็น จน ถึง ๒๐๐๐ คำ. ถ้า มาก กว่า ๒๐๐๐ คำ, ก็ จะ เอา แต่ สม ควร ภอ ตก ลง กัน ได้.

๏ หนังสือ ขาย. ๗๕

๏ อนึ่ง ที่ โรง พิมพ์ นั้น มี หนังสือ ขาย ต่าง ๆ, คือ หนังสือ หัก พูด คำ อังกฤษ ขย ละ ๘ สลึง. แล หนังสือ จีนตามะณี นั้น เล่ม ละ บาท. หนังสือ กฎหมาย ไทย ๕๕ เล่ม สมุท ไทย ผูก เปน หนังสือ อังกฤษ สอง เล่ม, ขาย เปน ราคา ขย ละ ๑๓ บาท สลึง, แล หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร ไทย ๔๒ เล่ม สมุดไทย, ทำ เปน สอง เล่ม อังกฤษ, ขาย ขย ละ ๑๐ บาท สอง สลึง. แล พงษาวดาร ฝรั่งเศศ ย่อ, ขาย เล่ม ละ สอง สลึง. แล มี กระดาศ สมุดเปล่า ต่าง ๆ ขาย เล่ม ละ บาท บ้าง, เล่ม ละ สอง สลึง บ้าง, เพื่อง หนึ่ง บ้าง, หลาย อย่าง ต่าง ๆ. เชิญ ท่าน ทั้งหลาย มา หา ข้าพเจ้า ที่ โรง พิมพ์ ข้าพเจ้า ผู้ ชื่อ ว่า, ดี. บี. บรัดเลนั้น เทอญ.

๏ อนึ่ง ข้าพเจ้า เจ้า ของ หนังสือ รถ หมาย เหตุ นี้, จะ บอก ให้ คน ทั้ง ปวง เข้า ใจ ว่า, อย่า ฝาก เงิน ให้ มา กับ ลูก ข้าง, เว้น ไว้ แต่ ข้าพเจ้า จะ มี หนังสือ สำคัญ ไป เมื่อ ใด ๆ, แล ท่าน จง ให้ มา เมื่อ นั้น.

๏ พ่อ ค้า ๗๗

๏ เวอชิน แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า อะเมริกัน สำรับ ขาย เครื่อง กำปั่น, แล เสบียง อาหาร ที่ สำรับ ใช้ ใน กำปั่น ตวย, แล ขาย สิ่ง ของ อื่น ต่าง ๆ, ที่ คน ใน กรุง เทพ ฯ จะ ตอ้ง การ. แล เปน พวก สำรับ ขาย ของ ใน การ เลหลัง. ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน ตึก ตวย น่า วัด ยาทหลวง.

๏ พวก ริมีซะมิศ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ, ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน ตึก ตวย ริม ถึก กงสุล ฝรั่งเศศ, มี ของ เครื่อง สำรับ เรือ แล ของ ฝรั่งเศศ, แล ของ อังกฤษ หลาย อย่าง ต่าง ๆ เปน อันมาก.

๏ พวก ซิวิลแมเลอย์ แอน กัมเปนี, เปน พ่อ ค้า ฝรั่งเศศ ตั้ง อยู่ ที่ บ้าน กะดีจีน แห่ง หนึ่ง, ตั้ง อยู่ ที่ หอ้ง สยาม น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรค แห่ง หนึ่ง, มี เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ ที่ มา แต่ ประ เทศ ยุรุบ เปน อัน มาก.

๏ ศาล ใบ หนึ่ง

๏ หนังสือ ศาล แห่ง มิศเต .เอ. แซกเลอ, เปน ผู้ ช่าง ชัก รูป มา ถึง ท่าน ทั้งหลาย, ตวย ข้าพเจ้า เข้า มา อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ มี เครื่อง สำรับ ชัก รูป ที่ โฮเตล แห่ง มิศเตรฟอลต์, ที่ ถนน ใหม่ ชื่อ เจริญ กรุง นั้น. จะ ชัก รูป เล็ก ใหญ่ เพียง สิบ ห้า นิ้ว อังกฤษ ก็ ได้. แล ข้าพเจ้า พร้อม ใจ จะ ไป ที่ บ้าน ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง, เพื่อ จะ ชัก รูป ตึก แล เรือน แล ของ อื่น ต่าง ๆ, ตาม ที่ ท่าน ทั้งหลาย จะ ตอ้ง ประสง. เชิญ เมื่อ ณวัน ศุกร์ เดือน สิบ แรม สิบ ค่ำ.

๏ ผู้ ที่ จะ มา ชัก รูป

๏ อนึ่ง เมื่อ เรือ กลไฟ เจ้าพยา จะ กลับ มา ถึง อีก, จะ มี ชาว ประเทษ ยูโรบ คน หนึ่ง, ที่ เปน ช่าง ชัก รูป, ชื่อ มิศเตอ ทเมชัน, หมาย ว่า จะ มา ตวย ครั้ง นั้น, เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ชัก รูป ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ ฯ. ตวย จะ เอา ไป สำแดง ที่ ประเทษ ยูโรบ. เขา จะ อยู่ ใน กรุง ฯ สัก สาม ขวบ ถ้าทิศย์ แล้ว, จะ กลับ ไป. เขา จะ อาไศย อยู่ ที่ กับยีตันเฮม นอย รอง เดวน.

๏ อนึ่ง มิศฟะรันซิศจิต, เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ปรากฏ ว่า จะ ให้ คน ใน กรุง นอก กรุง เข้า ใจ ว่า, ตัว นั้น อยู่ ที่ แพ น่า บ้าน กะดีจีน, ได้ เปน พนักงาน สำรับ ชัก เงา รูป ต่าง ๆ. รูป ที่ ได้ ชัก ไว้ แล้ว นั้น, ก็ มี หลาย อย่าง, คือ รูป วัง, แล รูป วัด, รูป ตึก, รูป เรือน, แล รูป เงา ต้นไม้, แล รูป ท่าน ผู้ มี วาศนา ต่าง ๆ ใน กรุง เทพ นี้. ถ้า ท่าน ผู้ ใด ปรารถนา, จะ ให้ ข้าพเจ้า ไป ชัก เงา รูป ที่ บ้าน ของ ท่าน, ข้าพเจ้า ก็ จะ ไป ทำ, ราคา ค่า จ้าง นั้น จะ เอา แต่ อย่าง กลาง ภอ สม ควร.

๏ เจ้า ของ หนังสือ นิราษ เมือง เรอนตอน นั้น, อยู่ ที่ แพ ริม ปาก คลอง ขุด ตพาน หัน, ชื่อ นาย จ่าร์ง. หนังสือ นิราษ เรอนตอน นั้น ยัง มี เหลือ อยู่ บ้าง, ถ้า ผู้ ใด จะ ตอ้ง การ, เชิญ ท่าน ไป ซื้อ ตามชอบ ใจ เถิด.

ศาลกงสุลอเมริกา

๑ กงสุลอเมริกา, ณวันประหัศบดี เดือนอ้าย แรม ๑๑ ค่ำ, ได้ชำระความมิศเตอวิเลยมแอดมน. อยู่ที่เมืองบรกลีน แขวงเมืองนูยอก, เปนความต่อสู้กันกับมิศเตอยอนซัดจันต์เลอ, ได้ชำระดูบันดาพญาณแลหนังสือที่เปนสำคัญ, ดูเลอียดแล้วพร้อมใจตกลงกันว่า, มิศเตอยอนซัดจันต์เลอเปนนี่แก่มิศเตอวิเลยมเบอลอน จริง. เปนเงินหมื่นสามพันกับสิบเหรียนหกสิบสองเซ็นต์. แลมิศเตอยอนซัดเซ็กจันต์เลอต้องเสียค่าธรรมเหยียมในศาลนั้นด้วย. จะเปนกี่ร้อยหาแน่งไม่, ความนี้เปนมาได้เจ็ดแปดปีมาแล้ว. ชาวอเมริกาแลชาวยูรบที่ได้อาไศยอยู่ในกรุงเทพฯ, ก็รู้ว่าเปนความกันนานแล้ว. แลมีความปรารถนาจะให้ชำระเสียให้แล้ว. ข้าพเจ้าผู้เข้าของจดหมายเหตุนี้, ก็พิเคราะห์เหนว่า, ความที่ตัดสินนี้ควรจะเชื่อว่าเปนความซื่อตรง, ไม่เหนแก่หน้าผู้ใดๆ. ผู้ที่ช่วยกงสุลอเมริกาตัดสินนั้น. คือชอนซี. ดัลยู. เวอชิน คนหนึ่ง. เวฟพี่เรนด์, วิเลี่ยน. ดิน เปนมิศเนรี่ คนหนึ่ง.

๑ มิศเตอจันต์เลอหาได้เปนมิศชนเนรีไม่, มิได้เปนประกาน ในศาสนา, เมื่อแรกเข้ามาในกรุงเทพประมาณ ๒๐ ปี, เปนแต่ผู้ช่วยบัยติดมิศเนรีที่บ้านคอกกวาง, ในโรงพิมพ์ของเขา. แลเปนช่างต่างๆ ที่มาก.

๑ ครั้นอยู่มาประมาณเก้าสิบปี. ก็ลดจากที่ในการช่วยแห่งพวกมิศเนรี, รับธุระซื้อเครื่องจักรมาแต่เมืองอเมริกา, เข้ามาขายในกรุงเทพ. ได้เงินทวีขึ้นเร็วสร้างตึกใหญ่, ที่มากหาไคร่จะมีตึกแห่งอวกต่างประเทศจะสู้ได้ไม่. เมื่อมิศเตอมตูนผู้ว่าที่กงสุลอเมริกา, จะไปเมืองอเมริกาครั้งก่อนนั้น, ได้ฝากธุระไว้แก่มิศเตอจันต์เลอให้ว่าที่กงสุลแทน. ครั้นอยู่มาประมาณ ๒ ปี ก็ได้ที่ขึ้นเปนกงสุลอเมริกา, ถัดมาได้ประมาณปีเสศก็ต้องถอดจากที่กงสุล, เพราะชาวอเมริกาแก่งแย่งกันอยู่บ้าง, พวกที่ชอบนั้นน้อย, บางพวกที่ไม่ชอบก็มีมาก. ฝ่ายกงสุลอเมริกาจึงถอดมิศเตอจันต์เลอเสีย. ข้าพเจ้ามีจิตรคิดเสียดายมิศจันต์เลอโดยมาก.

๑ ประนิมทิน บอกโมงแลทุ่มในข้างแรมเดือนยี่นี้. ฯะ

คำอังกฤษ	คำไทย	คำจีน	อาทิตย์ขึ้นกี่โมง	อาทิตย์ตกกี่โมง	อาทิตย์เที่ยงกี่โมง	จันทร์ตกกี่ทุ่ม
เดือนที่เซมเบอ	เดือนยี่	เดือน ๑๑				ขึ้น
วันจันทร ๑๘ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	๑ ค่ำ	ย่ำรุ่งแล้ว๒๑ นาที	๕ โมง ๓๒ นาที	บ่าย ๓ นาที	ตกกี่ทุ่ม
วันอังคาร ๑๙ ค่ำ	= ๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	" ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๓ นาที	บ่าย ๓ นาที	๓๒ นาที
วันพุทธ ๒๐ ค่ำ	= ๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	" ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๓ นาที	บ่าย ๒ นาที	ทุ่ม ๑ ๒๕ นาที
วันพฤหัศบดี ๒๑ ค่ำ	= ๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	" ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๓ นาที	บ่าย ๒ นาที	๒ ทุ่ม ๑๙ นาที
วันศุกร ๒๒ ค่ำ	= ๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	" ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๔ นาที	บ่าย โมง ๑	๓ ทุ่ม ๑๓ นาที
วันเสาร์ ๒๓ ค่ำ	= ๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	" ๒๔ นาที	๕ โมง ๓๔ นาที	บ่าย โมง ๑	๔ ทุ่ม ๗ นาที
วันอาทิตย์ ๒๔ ค่ำ	= ๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	" ๒๔ นาที	๕ โมง ๓๕ นาที	เที่ยง	๕ ทุ่ม ๒ นาที
วันจันทร ๒๕ ค่ำ	= ๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	" ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๖ นาที	เที่ยง	๕ ทุ่ม ๕๘ นาที
วันอังคาร ๒๖ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	" ๒๕ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	เช้า๕ โมง๕๙ นาที	อังกฤษ ว่า เช้า
วันพุทธ ๒๗ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	" ๒๖ นาที	๕ โมง ๓๗ นาที	๕ โมง๕๙ นาที	๖ ทุ่ม ๕๔ นาที
วันพฤหัศบดี ๒๘ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	" ๒๖ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง๕๘ นาที	๗ ทุ่ม ๕๑ นาที
วันศุกร ๒๙ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	" ๒๗ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง๕๘ นาที	๘ ทุ่ม ๔๙ นาที
วันเสาร์ ๓๐ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	" ๒๗ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง๕๗ นาที	๙ ทุ่ม ๕๐ นาที
วันอาทิตย ๓๑ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	" ๒๗ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง๕๗ นาที	๑๐ ทุ่ม ๕๐ นาที
วันจันทร เยนยูอารี ๑	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	" ๒๖ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง๕๖ ทีนา	๑๑ ทุ่ม

คนออกจากกรุงออกไปนอก

๑ เมื่อกำปั่นเข้าพระยาออกไปเมื่อเที่ยวนี้, มีหลายคนให้ออกไปด้วย คือมิศเตอมะตูนคนหนึ่ง, จะไปเมืองยูในติศเทศ. แลบ่อลเรศเลอยีชะไตวเธอผู้เปนกงสุลเมืองบ่รอยเซีย, กับภรรยาแลบุตรได้ไปเที่ยวเมืองจีน. มองชัวรูลีแอนต์ได้ไปเพื่อจะไป, เมืองฝรั่งเสศ. แลมิชเชอกันแลมิศเตอซมทั้งสองคนนี้ได้ออกไปเพื่อจะไป, เมืองชังกฤษ, บ่อลเลศเลอ. แลมองชัวรูลีแอนต์จะกลับมาอีก. แต่คนอื่นจะหากลับมาไม่.

ราคาน้ำตานทรายที่เมืองฮองกอง

๑ ณวันเดือนสิบสองขึ้นสิบสามค่ำ, น้ำตานทรายยังมิได้ลดราคา, แลผู้ที่จะซื้อก็น้อย. อย่างขาวขายแล้วศัก ๕๐๐ หาบ. น้ำตานทรายศัก ๑๐๐๐ หาบ. ในเวลานั้นอย่างขาวที่หนึ่ง, เปนราคาหาบละ ๘ เหรียน ๓๐ เซนต์, แล ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์. ที่สองหาบละ ๘ เหรียน, แล ๘ เรียน ๑๐ เซนต์, ที่สามหาบละ ๗ เหรียน ๗๐ เซนต์, แล ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์. อย่างไม่สู้ขาวไม่สู้ดำมาแต่เมืองสยอนกอนหาบละ ๕ เหรียน ๒๐ เซนต์, แล ๕ เหรียน ๔๐ เซนต์. มาแต่วิมยั่งหาบละ ๕ เหรียน, แล ๕ เหรียน ๒๐ เซนต์.

กำปั่นเข้ากรุงเทพฯ

เข้ามาเมื่อไร	กำปั่นชื่อไร	กัปตันชื่อไร	กี่ตอน	เรืออไร	มาแต่ไหน
เดือนอ้ายแรม ๒ ค่ำ	ชัยสิง	ซาเยอคส์	๓๔๒	บากสยาม	ฮองกง
๓ ค่ำ	วิรีนา	บิวลัศดี	๖๐๐	ชีพสยาม	ฮองกง
๔ ค่ำ	มูนไลต์	ณร์เคมเซน	๖๔๔	ชีพสยาม	ฮองกง
๕ ค่ำ	ไฟลอิงพีช	แซศตรอฟ	๒๔๕	บากสยาม	ฮองกง
๕ ค่ำ	ไฮดีโคม	ไรน์เดอ	๗๓๓	บากดัชช์	แม่กลอง
๖ ค่ำ	โคโลอา	ดีซีลวา	๕๔๒	บากสยาม	ฮองกง
๘ ค่ำ	เวลกำ	คูดแมน	๓๙๙	บากอังกฤษ	สิงคโปร์
๑๑ ค่ำ	แฟรนเซศปาล์มา	แลม	๒๒๕	บากอเมริกัน	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	เดเบรต	โวศ	๓๔	บากอังกฤษ	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ตรีโย	เซดเซน	๓๓๔	บากอินโนเวอ	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	ปรินเซศรัยพี	ศิโฟน	๔๕๔	บากสยาม	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	อายุทธยา	เดวานันต์	๒๕๑	บากฝรั่งเสศ	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	โซยาดพีช	โมเลอ	๕๗๔	บากสยาม	นิงโป
๑๔ ค่ำ	เมไรอา	เลาน์เซน	๓๐๔	บากบ่รอดเซียง	ฮองกง

กำปั่นออกจากกรุงเทพฯ

ออกเมื่อไร		กำปั่นชื่อไร	กัปตันชื่อไร	กี่ตอน	เรืออไร	จะไปไหน
เดือนอ้ายแรม	๒ ค่ำ	เจ้าพระยา	ออร์ดัน	๓๕๓	กลไฟสยาม	สิงคโปร์
	๓ ค่ำ	เบลชี	โซนซี	๒๓๙	บริกอังกฤษ	สอนคอน
	๕ ค่ำ	เมดิลดา	ชตอม	๒๘๘	บากอังกฤษ	ปะตาเวีย
	๗ ค่ำ	ไฮดีโกม	เรนเดอ	๗๓๓	บากดัชช์	ปะตาเวีย
	๙ ค่ำ	เฟดฟูล	ฟิลฟิลิบ	๒๓๗	บากอังกฤษ	บำเบ
	๑๔ ค่ำ	อิรีน	บาเรศ	๑๙๘	สกุนเนอ อังกฤษ	ปะตาเวีย

◎ หนังสือสำแดงการ

ที่ จะทำ หนังสือ จด หมายเหตุ, เรียก ว่า บางกอกรีคอเดอ ต่อ ไป.

◎ ตั้ง แต่ นี้ ไป จะ ไม่ ให้ ติด อยู่ กับ หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ เป็น ภาษา อังกฤษ นั้น ต่อ ไป. แต่ จะ ให้ ที่ ต่างหาก, เป็น สี่ ใบ แปด น่า เต็ม ๆ เช่น อย่าง ฉบับ นี้. แล หนังสือ นั้น, จะ บอก ความ ที่ ว่า ด้วย การ บ้าน เมือง, แล ความ ที่ รู้ รอบ ตาม หนังสือ, แล ศิลปะศาสตร วิชา การ ต่างๆ, แล การ พ่อค้า, แล ข่าว ที่ บังเกิด ใน เมือง นี้, แล เมือง ที่ ลอม รอบ. แล จะ คัด เอา ข่าว จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ, ที่ มี มา แต่ เมือง จีน, เมือง ยัก เกเวีย, เมือง สิงกะโปร์, เมือง ปีแนง, เมือง พม่า, เมือง บังกะล่า, เมือง ลังกา, เมือง บำไบ, ประเทศ ยุรบ, แล ประเทศ อเมริกา. จะ คัด เอา ข้อ ความ ออก จาก หนังสือ จด หมาย เหตุ เหล่า นั้น, ซึ่ง จะ เป็น ประโยชน์ แก่ ผู้ ใด ๆ ที่ อ่าน. เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ เอา ใจ ใส่, เพื่อ จะ ให้ หนังสือ จด หมาย เหตุ นั้น, เป็น ของ ที่ ยั่ง ยืน มั่น คง, เป็น ของ ที่ ควร ชาว ประเทศ สยาม จะ อ่าน, ได้ ช่วย ให้ มี ความ รู้ จำเริญ ขึ้น.

◎ หนังสือ จด หมายเหตุ นี้, เปรียบ เหมือน คน เที่ยว ไป ทั่ว โลกย์, เพื่อ จะ ได้ หา เหตุ ต่าง ๆ เป็น สำคัญ, แล้ว ก็ กลับ มา เล่า เหตุ การ ให้ คน ทั้ง ปวง ฟัง. ถ้า คน เหล่า นั้น จะ มา แต่ ประเทศ อเมริกา บ้าง, ประเทศ ยุรบ บ้าง, เมือง บังกะลา บ้าง, เมือง พม่า บ้าง, เมือง จีน บ้าง, เมือง ชวา บ้าง, เมือง สิงกะโปร์ บ้าง, เมือง ปีแนง บ้าง, แล เมือง อื่น ๆ หลาย แห่ง นั้น, ท่าน ผู้ อ่าน นี้ จะ มี ช่อง ใจ ฟัง เขา บอก ข่าว เดือน ละ สอง หน ฤๅ, แล จะ คิด เสีย ค่า เงิน ค่า จ้าง ที่ จะ ให้ เขา นี้ ละ หก บาท ฤๅ แปด บาท นั้น ได้ ฤๅ. ฝ่าย หนังสือ จด หมายเหตุ ที่ เรียก ว่า, บางกอก รีคอเดอ นี้, จะ มา บอก ข่าว แก่ ท่าน ทั้ง หลาย เดือน ละ สอง ครั้ง, จะ บอก เป็น ภาษา ไทย, ให้ ตัว ท่าน ฟัง ข่าว ต่าง ๆ, ที่ ได้ นำ เอา มา แต่ ทั่ว โลกย์. หนังสือ บางกอก รีคอเดอ นี้, ได้ เก็บ เหตุ มา แต่ หลาย แห่ง หลาย ตำบล เช่น ว่า มา นี้, เพราะ มี หนังสือ บอก ข่าว มา แต่ ที่ เหล่า นั้น, มา ถึง เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, ๆ จึง ได้ แปล ออก จาก ภาษา อังกฤษ เป็น ภาษา ไทย, ตาม ที่ ได้ เห็น ว่า, จะ เป็น ประโยชน์ แก่ พวก ไทย. อนึ่ง ชาว ประเทศ อเมริกา, แล ประเทศ ยุรบ นั้น, เขา ได้ อาไศรย หนังสือ จด หมายเหตุ ต่าง ๆ นี้ เพื่อ ประสงค์ จะ ได้ ความ รู้ ต่าง ๆ. เขา เข้า ใจ ว่า, ถ้า ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ แล้ว, ก็ ดู เหมือน เป็น คน หา ปัญญา มิ ได้, เป็น น่า อาย แก่ คน ทั้ง ปวง นัก. เพราะ เหตุ ฉะนี้, ชาว อเมริกา ชาว ยุรบ จึง ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ โดย มาก, จะ หา ผู้ ใหญ่ ใจ ๆ ที่ มิ ได้ ซื้อ หนังสือ จด หมาย เหตุ บ้าง นั้น ก็ หา ยาก นัก. ลาง ครอบ ครัว หนึ่ง, ซื้อ เจ็ด ฉบับ ฉบับ หนึ่ง, ลาง ที่ สอง ฉบับ, สาม ฉบับ, เจ็ด ฉบับ ก็ มี. ด้วย เขา เข้า ใจ ว่า, อัน หนังสือ จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ นี้, เปรียบ เหมือน กล้อง ส่อง, สำรับ จะ ช่วย ตา ให้ เห็น ไกล แล ใกล ได้. ถ้า หา มี กล้อง ส่อง อย่าง นี้ ไม่, คุณ หนึ่ง ตา บอด มิ ได้ เห็น เลย.

◎ ราคา หนังสือ บางกอก รีคอเดอ

◎ เมื่อ จะ ขาย ได้ แต่ น้อย เพียง สอง ร้อย, สาม ร้อย เล่ม คือ เล่ม ละ ๒๖ ใบ, ดี เกือน ละ สอง ใบ นั้น, ตั้ง ขาย เป็น เล่ม ละ ห้า บาท, คือ ปี หนึ่ง ห้า บาท. ถ้า แม้น ได้ เรี่ยราย ซื้อ คน ที่ จะ ซื้อ เพียง พัน คน, เป็น พัน เล่ม เมื่อ ไร, เจ้า ของ บางกอก รีคอเดอ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ สอง บาท เมื่อ นั้น. ถ้า ได้ ราย สอง พัน คน ที่ จะ ซื้อ, จะ ลด ราคา ลง ถึง เล่ม ละ หก สลึง. เพราะ การ ที่ ดี พิมพ์ น้อย เล่ม นั้น, ก็ ป่วย การ ลง ทุน เลี้ยง เงิน ค่า จ้าง มาก, แทบ จะ เหมือน กับ ที่ พิมพ์ มาก เล่ม เหมือน กัน.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ใด จะ ช่วย เสาะหา คน ที่ จะ ซื้อ บางกอก รีคอเดอ จด หมายเหตุ นี้, ได้ ห้า คน มา ลง ชื่อ เข้า เมื่อ ไร, ผู้ เข้า ชื่อ ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ นี้, จะ ให้ เป็น รางวัล แก่ ผู้ ที่ ได้ หา ซื้อ คน นั้น เล่ม หนึ่ง คือ ๒๖ ใบ.

◎ อนึ่ง ถ้า ผู้ ซื้อ เป็น คน อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ, ข้าพเจ้า จะ ฝาก จด หมาย เหตุ ให้ เขา เดือน ละ สอง หน. ถ้า เป็น คน อยู่ นอก กรุง เทพ ฯ, บาง ที่ จะ ฝาก ไป ถึง เขา ก็ ได้, บาง ที่ ไม่ ได้, ต้อง ให้ เขา ใช้ บ่าว มา เอา เอง ที่ โรงพิมพ์. ๆ ของ ข้าพเจ้า อยู่ ริม ป้อม ปากคลอง บาง กอก ใหญ่ หลัง วัง กรมหลวง วง มา.

◎ จดหมาย เหตุ ออก เมื่อ ไร ฯะ

◎ ตั้ง แต่ นี้ ไป จด หมาย เหตุ เหล่า นี้, จะ ออก ใน วัน กลาง เดือน, แล วัน สิ้น เดือน เสมอ ไป เป็น นิจ. ผู้ ใด ๆ ปรารถนา จะ ได้ จด หมาย เหตุ ใบ อัน ใด อัน หนึ่ง โดย เร็ว, ก็ จง มา เอา ค่ำ วัน กลาง เดือน, แล ค่ำ วัน สิ้น เดือน เถิด.

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. I เล่ม ๑ ตำราอย่างเดือนยี่ขึ้นสิบห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Jan. 1st 1866 คฤษศักราช ๑๘๖๖, ใบที่ ๒๑ No. 21

คอนติติวชัน คือ กฎหมายเปนหลักเมืองอเมริกา ต่อที่มีในน่า ๑๙๖

บท ๒๒

๑ ส่วนที่ ๑. อำนาจที่จะครอบครองเมืองยูในติศเทษ, จะให้ตั้งอยู่ในคนผู้หนึ่ง, ที่จะเปนเปร์ศซิเด็นต์ของเมืองยูในติศเทษอเมริกา. ท่านจะตั้งอยู่ในตำแหน่งนั้นครบ ๔ ปี. แลท่านกับไวซ์เปร์ศซิเด็นที่จะตั้งไว้ครบ ๔ ปีเหมือนกันนั้น จะต้องเลือกทั้งสองคนนั้น, ตามอย่างที่จะกล่าวต่อไปนี้.

๑ ข้อที่ ๒. ทุกหัวเมืองจะต้องตั้งคนไว้สำรับเลือกเปร์ศซิเด็นต์, ตามอย่างที่ลีกิศเลเชอ (คือพวกที่ว่าราชการหัวเมืองสำรับทุกหัวเมือง) จะบังคับ. ต้องเลือกตามมากแลน้อยเสมอกันกับคนที่หัวเมืองมีเซนะเนตอ, แลเร็บรีเซนเตติฟ, ที่ให้ว่าราชการในคอนเกรศนั้น. แต่คนใดๆที่เปนเซนเนตอ, ฤๅเร็บรีเซนเตติฟ, ฤๅคนอื่นๆที่ได้ตั้งอยู่ในตำแหน่ง, ฤๅราชการอะไรๆที่จะเปนประโยชน์แก่ตัว, ได้ร่วมองเมืองยูในติศเทษ, ห้ามมิให้ตั้งไว้เปนผู้เลือกเปร์ศซิเด็นต์.

๑ ข้อที่ ๓. ผู้ที่จะเลือกเปร์ศซิเดนต์นั้น, ต้องประชุมกันในหัวเมืองของตัวทุกคน. แล้วต้องขัดเขียนฉลากมีสองคน คือคนหนึ่งที่จะให้เปนเปร์ศซิเด็นต์, คนหนึ่งที่จะให้เปนไวซ์เปร์ศซิเด็นต์, ตั้งไว้เพื่อจะเลือกเอาคนหนึ่ง, เปนเปร์ศซิเด็นต์. ในสองคนนั้น, คนหนึ่งต้องเปนชาวหัวเมืองอื่น, นอกจากเมืองที่ผู้เลือกอยู่นั้น. แลพวกที่เลือกสันนั้น, จะต้องมีบาญชีคนที่หัวเมืองเลือกนั้น, แลฉลากชื่อว่าจะมีสักเท่าใด. แล้วต้องลงชื่อไว้เปนสำคัญที่ใต้บาญชีนั้น. แล้วต้องประทับตราที่บาญชีนั้น, ฝากไปถึงที่เมืองหลวงแห่งเมืองยูในติศเทษ, ถึงผู้ที่เปนเปร์ศซิเด็นต์ของพวกเซนเนตอ. ฝ่ายเปร์ศซิเด็นต์ของพวกเซนเนตอ ต้องเบิกดูบาญชีแต่บันดาที่ส่งมาแต่หัวเมืองทั้งปวงนั้น, ตรงน่าพวกเซนเนตอ, แลพวกเร็บรีเซนเตติฟ. แล้วต้องเบิกหนังสือที่ฝากมานั้น, นับตรวจชื่อในบาญชีนั้น. ถ้าผู้ใดมีฉลากชื่ออยู่ในบาญชีนั้นมากกว่าผู้อื่น, ผู้นั้นจะตั้งขึ้นเปนเปร์ศซิเด็นต์. ถ้าแม้นฉลากนั้น, นับได้มากเสมอพวกใหญ่ของคนที่เลือก, ที่ได้แบ่งออกเปนสองพวกนั้น, ก็เปนตั้งเปร์ศซิเด็นต์ได้. ถ้าแม้นมีสองคนฤๅสามคนขึ้นไป, ที่มีชื่อในฉลากมากเสมอกันนั้น, ก็พวกเร็บรีเซนเตติฟจะต้องเลือกด้วยฉลากในขณะนั้น, คนหนึ่งจากสองคนฤๅสามคน, ที่มีชื่อในฉลากเสมอกันนั้น, ตั้งขึ้นเปนเปร์ศซิเด็นต์คนหนึ่ง. ถ้าไม่มีผู้ใดที่มีฉลากในบาญชีนั้นมากเสมอพวกใหญ่ที่เลือกนั้น, ก็พวกเร็บรีเซ็นเตติฟต้องเลือกคนหนึ่ง, แต่สองคนสามคนที่มีฉลากมากกว่าคนอื่น, ในบาญชีของพวกที่เลือกนั้น, ให้เปนเปร์ศซิเด็นต์. แต่เมื่อจะเลือกเปร์ศซิเด็นต์, พวกเร็บรีเซ็นเตติฟต้องเลือกตามหัวเมือง, คือพวกเร็บรีเซ็นเตติฟที่ได้มาแต่หัวเมืองใดๆหมดด้วยกันจะนับว่าเปนฉลากหนึ่ง. ถ้ามีเร็บรีเซ็นเตติฟคนหนึ่ง, ฤๅสองคนขึ้นไปประชุมกันแต่หัวเมืองทั้งปวง, ก็จะจัดเลือกเปร์ศซิเด็นต์ได้. ถึงจะขาดเสียซึ่งพวกเร็บรีเซ็นเตติฟ, แต่หัวเมืองส่วนหนึ่ง, มีที่ประชุมนั้นเหลืออยู่สองส่วน, แต่เท่านั้นก็เลือกได้. ถ้าหัวเมืองที่จะเลือกเปร์ศซิเด็นต์ไม่พร้อมใจกัน, พวกไหนมีฉลากมากกว่าหัวเมืองทั้งปวง, ตั้งแต่กว่าครึ่งเมืองขึ้นไป, พวกนั้นก็เปนได้ไชยชำนะ. อนึ่งเมื่อจัดเลือกเปร์ศซิเด็นต์แล้ว, ผู้ที่จะตั้งเปนไวซ์เปร์ศซิเด็นต์นั้น, คือคนที่มีชื่อในฉลาก, ในบาญชีของผู้เลือกมากกว่าคนอื่นทั้งปวง, คงจะเปนไวซ์เปร์ศซิเด็นต์ได้. ถ้ามีสองคนฤๅสามคนขึ้นไป,

มีชื่อใน ฉลาก นับ ได้เท่า กัน, ก็ พวก เซนเนตอ ต้อง เลือก แต่ใน สอง คน ฤๅ สาม คน นั้น, เปนไวซ์ เปร์ศซิเด็นต์ คน หนึ่ง. ตาม อย่าง ใน ฉลาก.

๏ ข้อ ที่ ๔. คอนเกรศ จะ กำหนด เวลา ที่ พวก เลือก เปร์ศซิเด็นต์ จะ ประชุม กัน, แล จะ กำหนด เวลา วันที่ เขา ทั้งปวง จะ มา ยื่น ฉลาก. แล วัน ที่ จะ ยื่น ฉลาก นั้น, ต้อง ให้ พร้อม ใน วัน เดียว กัน ตลอด ทุก หัว เมือง.

๏ ข้อ ที่ ๕. ห้าม มิ ให้ เลือก ผู้ใด เปน เปร์ศซิเด็นต์ ที่ ไม่ ได้ เกิด ใน เมือง ยูไนติศเตศ, ฤๅ ที่ ไม่ ได้ เปน ชาว เมือง ยูไนติศเตศ ตาม กฎหมาย คอนซะติติวชัน. แล ห้าม มิ ให้ เลือก ผู้ใด เปน เปร์ศซิเด็นต์, ที่ อายุ ยัง ไม่ ครบ สามสิบห้า ปี, ฤๅ ผู้ ที่ ไม่ ได้ อยู่ ใน แว้นแคว้น เมือง ยูไนติศเตศ ครบ สิบสี่ ปี แล้ว.

๏ ข้อ ที่ ๖. ถ้า เปร์ศซิเด็นต์ ออก จาก ที่ ตำแหน่ง เมื่อ ยัง ไม่ ครบ กำหนด สี่ ปี, ฤๅ ถึง แก่ กรรม ตาย, ฤๅ ลา ออก จาก ที่ ตำแหน่ง, ฤๅ ไม่ มี กำลัง ภอ ที่ จะ ว่า ราชการ ใน ตำแหน่ง นั้น ต่อ ไป, ผู้ ที่ เปน ไวซ์ เปร์ศซิเด็นต์, จะ ต้อง ขึ้น เปน เปร์ศซิเด็นต์ ต่อ ไป ตาม กฎหมาย. แล คอน เกรศ มี อำนาจ ที่ จะ ตั้ง คน อื่น แทน เปร์ศซิเด็นต์, แล แทน ไวซ์ เปร์ศซิเด็นต์ เมื่อ ทั้ง สอง ผู้ใด ผู้ หนึ่ง ถึง แก่ กรรม ตาย, ฤๅ ลา ออก เสีย จาก ตำแหน่ง, ฤๅ ไม่ มี กำลัง ที่ จะ ว่า ราชการ ต่อ ไป. แล คน ที่ คอนเกร์ศ จะ ตั้ง ไว้ อย่าง นั้น, ผู้ นั้น ต้อง ว่า ราชการ, ใน ที่ ตำแหน่ง เปร์ศซิเด็นต์ ฤๅ ไวซ์ เปร์ศซิเด็นต์, ต่อ ไป กว่า จะ ขัด เลือก คน อื่น ๆ ได้ ตาม ปรกติ.

๏ ข้อ ที่ ๗. ผู้ ที่ เปน เปร์ศซิเด็นต์ จะ ได้ รับ เบี้ยหวัด เพราะ ท่าน ได้ ว่า ราชการ, ใน ที่ ตำแหน่ง เปร์ศซิเด็นต์, จะ ให้ รับ ตาม เวลา กำหนด ไว้ เสมอ. แต่ เบี้ยหวัด นั้น จะ ไม่ ให้ ขึ้น ไม่ ให้ ลง ใน เพลา ร่าง สี่ ปี ที่ ได้ เลือก ตั้ง ไว้ ใน ตำแหน่ง นั้น. แล ห้าม มิ ให้ เปร์ศซิเด็นต์, รับ เงิน ฤๅ สิ่ง ของ อื่น ๆ, ที่ จะ เปน ประโยชน์ แก่ ตัว, จาก เมือง ยูไนติศเตศ, ฤๅ จาก หัว เมือง ใด ๆ ใน แว่นแคว้น เมือง ยูไนติศเตศ, ใน เวลา สี่ ปี นั้น.

๏ ข้อ ที่ ๘. เมื่อ ก่อน ท่าน จะ เข้า ว่า ราชการ ตาม ตำแหน่ง เปร์ศซิเด็นต์ นั้น, ท่าน ต้อง ยาบาล ตัว ตาม อย่าง ที่ มี ใน ข้อ ที่ ๘ ต่อ ไป.

๏ ข้อ ที่ ๘ ข้าพเจ้า ได้ ยาบาล ด้วย ใจ กลัวเกรง พระเจ้า, ตั้ง คำ สัญญา ว่า, ข้าพเจ้า จะ ว่า ราชการ ตาม ตำแหน่ง เปร์ศซิเด็นต์ แห่ง เมือง ยูไนติศเตศ โดย ความ สัจ ธรรม์. แล ข้าพเจ้า จะ ปก ครอง รัก ษา กฎหมาย คอนซะติติว ชัน, ของ เมือง ยูไนติศเตศ, ด้วย เต็ม ตาม กำลัง ของ ข้าพเจ้า.

◎ เรื่อง หมา ใน ๛

๏ มี เนื้อ ความ ว่า, เรื่อง หมา ใน ที่ มัก ทำ อัน ตราย แก่ คน แล ม้า นั้น มี มาก. ธรรมดา หมา ใน นั้น, เมื่อ เขา จับ ได้ เขา มา เลี้ยง ไว้ แล้ว, ก็ เชื่อง ย่อม รัก เจ้า ของ มาก. แล ที่ ประเทศ เมือง ยูรบ, ใน ป่า ใหญ่ นั้น มี หมา ใน ชุก ชุม หนัก. ครั้น ถึง ระดู หนาว หมู หมา ใน เหล่า นั้น ก็ ดุ ร้าย, มัก ทำ อัน ตราย แก่ คน แล สัตว์ ต่าง ๆ, แล้ว ภา กัน เข้า มา ใน เมือง, ไล่ กัด คน แล สัตว์ กิน เปน ภักษา หาร. แต่ ใน เมือง ที่ มี คน มาก แซง แรง แล้ว, หมา ใน นั้น ก็ ครั่น ครั้ม กลัว, เพลา กลาง วัน ก็ มิ ใคร่ จะ ออก จาก ที่ อยู่ ของ ตัว ได้. แล้ว เมื่อ หมู่ ชน เขา โล ยิง นั้น, มัน ซบ หัว แล หาง ลง ซีด คืน แล้ว เดิน ไป, เพื่อ ประ สงค์ จะ กลบ เกลื่อน รอย ของ มัน เสีย. ครั้น รอด ตัว พ้น ไภย ไป จาก ผู้ ไล่ ยิง แล้ว, หมา ใน นั้น ก็ ยก หัว ชู หาง ขึ้น แล้ว แล่น หนี ไป. อยู่ มา มี หมู่ เนื้อ ฝูง หนึ่ง อยู่ บน ยอด เขา, แต่ ทาง ที่ ไป บน ยอด เขา นั้น, ข้าง หนึ่ง เปน เหว ภูก, ข้าง หนึ่ง นั้น ฝูง หมา ใน ก็ ภา กัน ไล่ อ้อม ล้อม วง เข้า ไป. หมู่ เนื้อ นั้น กลัว ก็ ภา กัน หนี ถอย ไป จน ใกล้ เหว ใหญ่ นั้น หมา ใน ครั้น เห็น ได้ ที่ แล้ว, ก็ ภา วิ่ง กรู เกรียว ไล่ เท่า กระโชก. ฝูง เนื้อ นั้น ตก ใจ กลัว, ก็ ภา กัน วิ่ง ตก ลง ไป ใน เหว ตาย หมด ทั้ง สิ้น. ส่วน หมา ใน เห็น ดัง นั้น, ก็ ภา กัน ลง ไป ตาม ซอก เหว ข้าง หนึ่ง, แล้ว ภา กัน กัด กิน เนื้อ นั้น จน สิ้น เชิง.

๏ ได้ ยิน ว่า ที่ เมือง ตาตาริ นั้น, ฝูง ม้า ที่ อยู่ ใน ป่า ใหญ่ สู้ กับ หมู่ หมา ใน ได้, เพราะ ม้า เหล่า นั้น ฉลาด, ภา กัน ยืน เรียง ทำ เปน วง เข้า แล้ว, ให้ ลูก ม้า แล แม่ ม้า นั้น เข้า อยู่ ใน ท้ากลาง. ครั้น เมื่อ หมา ใน นั้น เข้า มา จะ ทำ อันตราย ปฏุษร้าย, ม้า เหล่า นั้น ก็ ดีด โซก ด้วย ท้าว ถูก หมา ใน เหล่า นั้น ตาย. ไม่ อาจ จะ ทำ อันตราย ได้.

๏ อนึ่ง ธรรมดา หมา ใน นั้น. เมื่อ เขา จับ ได้ เอา มา เลี้ยง ไว้, ให้ อยู่ ใน อำนาจ แล้ว, มัน ก็ กลัว คน หนัก, ไม่ อาจ ยามาก ทำ อันตราย แก่ คน. แต่ ใน เมือง อินเดีย นั้น, เขา ชุก หลุม ให้

คุณสำรับ ตัก หมาไน. ครั้น เมื่อ มัน ตก หลุม ติด อยู่ แล้ว, คน เดียว ก็ จับ มัก ได้ มาก หลาย ตัว

๑ อนึ่ง ใน เมือง รัสเซีย นั้น, มี คน ทำ การ คน หนึ่ง ขี่ เลื่อน ทำ ด้วย กระดาน เทียม ด้วย ม้า, ฝูง หมาไน สิบ เอ็ด ตัว ก็ ไล่ เป่น หมู่ มา. ตาว นั้น คน ทำ การ อยู่ ไม่ สู้ ไกล จาก บ้าน นัก, ที่ นั้น, เขา ก็ ขับ ม้า ควบ เต็ม กำลัง มา. ครั้น มา ถึง ประตู บ้าน ประตู บ้าน นั้น ก็ ยัง ปิด อยู่, ม้า นั้น ก็ โดน กะแทก ประตู เปิด เข้า ไป ได้. หมาไน วิ่ง ไล่ ติด ตาม เข้า ไป เก้า ตัว, แล้ว ประตู ก็ ปิด. ส่วน หมาไน ก็ อยู่ ใน นั้น. ครั้น หนี ออก มา ไม่ ได้. มัน ตก ใจ กลัว เที่ยว ซุก ซ่อน อยู่ ตาม มุม ทั้ง แล โพรง. คน นั้น ก็ ขับ ฆ่า เสีย ตาม อัชฌาไสย ของ ตน. สิ้น ข้อ ความ แต่ เพียง นี้. แต่ คง มี อีก ต่อ ไป ข้าง น่า.

สินค้า ที่ เมืองจีน

๑ คัด ออก จาก หนังสือ จดหมายเหตุ เมือง ฮ่องกง, เรียก ว่า ไชนาเสนต์ เทรด์ รีโปต. ณวัน ศุกร เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ

๑ ไยชา. การ ค้า ขาย ไยชา ใน รวาง ๑๕ วัน นั้น คิด อยู่ ราคา ไยชา คำ นั้น คง อยู่ เหมือน ดังก่อน. แต่ ไยชา เขียว นั้น ขึ้น ราคา น่อย หนึ่ง. ไยชา ยัง มี มาก อยู่ แต่ บันดา ที่ เมือง ปาก น้ำ ทั้งปวง. ไยชา ที่ ขาย ใน ๑๒ เดือน นี้, เป่น ชา ออก ไป ถึง เมือง อังกฤษ, น้อย กว่า ปี ก่อน นั้น น่อย หนึ่ง. แต่ ที่ ชา ออก แห่ง เมือง ยูไดศเทษ นั้น ก็ มาก กว่า ปี ก่อน นัก. แล เหน ว่า มี ทำ ไยชา ขาย ที่ เมือง จีน คง จะ ได้ กำไร มาก ใน ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, แล จะ ได้ มี น้ำใจ ทำ ไยชา ให้ มาก ขึ้น ไป กว่า แต่ ก่อน. ราคา ไยชา ที่ เมือง ฮองกง, อย่าง ที่ เรียก ปี โกอิ หอม เหมือน เปลือก ส้มจีน, มี อยู่ ห้า พัน หีบ, ราคา หีบ ละ ๓๘ บาท แล ๗๕ อย่าง ที่ เรียก ว่า เกเปอ มี อยู่ หก พัน ห้า ร้อย หีบ ราคา หีบ ละ ๓๔ แล ๖๒ บาท. อย่าง ที่ เรียก ว่า กอนเคา, มี อยู่ พัน หีบ ราคา หีบ ละ ๕๔ บาท แล ๕๖. อย่าง ที่ เรียก ว่า คันเป่าเคอ กวางตุ้ง มี สี่ พัน หีบ, ราคา หีบ ละ ๒๒๒ บาท แล ๕๘ บาท. อย่าง ที่ เรียก ว่า เป่าจง, มี สอง พัน ห้า ร้อย หีบ ๆ ละ ๔๔ บาท แล ๔๘ บาท. ไยชา อ่อน เขียว อย่าง ที่ เรียก ว่า คันเป่าเคอ, ราคา หีบ ละ ๙๘ บาท แล ๑๐๒ บาท. อย่าง ที่ เรียก ว่า อิมปีริอัล, ราคา หีบ ละ ๘๘ แล ๙๕ บาท. อย่าง ที่ เรียก ว่า ยังไฮซัน, หีบ ละ ๔๒ แล ๔๕ บาท. อย่าง ที่ เรียก ว่า ไฮซอนสกิน หีบ ละ ๓๓ แล ๔๑ บาท.

ไหม ที่ ยัง มี ได้ ปั่น

๑ ที่ เมือง กวางตุ้ง การ ค้าขาย ไหม ใน ๑๒ เดือน, ที่ ล่วง มา แล้ว ได้ ขาย ๔๐๐๐ เบล์ แล ปี ที่ ถัด ไป นั้น. ได้ ขาย แต่ ๔๑๔ เบล์. ณ เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ นั้น, ราคา ไหม ที่ เมือง กวางตุ้ง, อย่าง ที่ เรียก ว่า ลูงกง ที่ หนึ่ง หาย ละ ๕๘๕ แล ๕๘๐ เหรียน ที่ สอง หาย ละ ๕๗๐ แล ๕๗๕ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า สกัโล ที่ หนึ่ง, หาย ละ ๕๕๕ แล ๕๖๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก เกาลง ที่ หนึ่ง, หาย ละ ๕๓๐ แล ๕๓๕ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก กำชัด ที่ หนึ่ง, หาย ละ ๕๖๐ แล ๕๖๕ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า เซนลำ ที่ หนึ่ง, หาย ละ ๔๒๕ แล ๔๓๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ว่า ปันยำ ที่ หนึ่ง, หาย ละ ๑๖๕ แล ๑๗๐ เหรียน. อย่าง ที่ เรียก ซัดลี ที่ หนึ่ง, หาย ละ ๕๘๕ แล ๕๘๐ เหรียน.

น้ำตาลทราย ฮองกง

๑ ราคา สูง ไม่ ใคร่ มี คน ซื้อ ใน ๑๕ วัน นั้น. ขาย น้ำตาล ขาว ได้ ๘๐๐ หาย, แล น้ำตาล เมือง มนีลา ขาย ได้ ๑๐๐๐ หาย ราคา ใน เดือน อ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ นั้น, คือ น้ำตาล ขาว ที่ หนึ่ง หาย ละ ๘ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๘ เหรียน ๕๐ เซนต์. ที่ สอง หาย ละ ๘ เหรียน แล ๘ เหรียน ๑๐ เซนต์. ที่ สาม หาย ละ ๗ เหรียน. ๗๐ เซนต์ แล ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์. น้ำตาล แดง กวางตุ้ง หาย ละ ๕ เหรียน ๓๐ เซนต์. แล ๕ เหรียน ๔๐ เซนต์.

๑ ฝิ่น ที่ เมือง ฮองกง, อย่าง ที่ เรียก ปัตนา ใหม่, ราคา หีบ ละ ๕๔๐ เหรียน, แล ๕๔๒ เหรียน ครึ่ง. อย่าง ที่ เรียก บินาเรศ ใหม่, หีบ ละ ๕๒๗ เหรียน ครึ่ง. อย่าง ที่ เรียก มัลวา, หีบ ละ ๘๒๕ เหรียน.

๏ ฟ้าย บต ที่ฮ่องกง, การ ขาย ฟ้าย ใน ๑๕ วัน นั้น ได้ การ มาก, เปน ฟ้าย มา แต่ เมือง บังกล่า โดย มาก, มี ราคา ถูก กว่า อย่าง อื่น จึง ขาย ได้ มาก. ขา เข้า ใน ๑๕ วัน นั้น, ถึง หมื่น สอง พัน เบล์. ได้ จำหน่าย ออก ใน ๑๕ วัน นั้น, ถึง หมื่น เบล์, เปน ราคา เบล์ ละ ๒๕ เหรียน กับ ๒๕ เซนต์, แล ๒๗ เหรียน. ที่ ยัง เหลือ นั้น แปด พัน เบล์. ฟ้าย ที่ เคย มา แต่ ฝ้าย เหนือ เมือง จีน นั้น บี นี้ มี น้อย, เพราะ ต้น ฟ้าย นั้น เสีย ด้วย น้ำ ท่วม. ฟ้าย นั้น ขาย ได้ เบล์ ๒๘ เหรียน ครึ่ง, แล ๓๒ เหรียน กับ ๒๕ เซนต์.

๏ เข้า สาน เมือง ฮ่องกง, ใน ๑๕ วัน นั้น ราคา ขึ้น มาก ไป กว่า แต่ ก่อน เปน หาบ ละ ๑๐ เซนต์, แล ๑๕ เซนต์. เพราะ เข้า เก่า มี น้อย. แต่ เข้า ใหม่ นั้น ได้ เกี่ยว เก็บ แทบ จะ หมด อยู่ แล้ว. แต่ ทว่า จะ น้อย กว่า ที่ เคย มี มา ทุก ๆ ปี ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น. ประมาณ ที่ ทำ ได้ ใน ๑๐๐ หนึ่ง, ได้ แต่ ๗๐ เท่า นั้น. เพราะ เหตุ นี้ ราคา เข้า เหน จะ คง อยู่, ใน ๑๕ วัน นั้น ขาย ได้ หก หมื่น สอง พัน หาบ, คือ เข้า ย่าง กุ้ง สี่ หมื่น ห้า พัน หาบ. เข้า บังกล่า แปด พัน หาบ. เข้า ใช่ง่อน เจ็ด พัน หาบ. ราคา ใน วัน นั้น เข้า บังกล่า หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้า กล้อง สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๓๕ เซนต์. เข้า สยาม อย่าง กลาง หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. เข้า ขาว สยาม หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์. เข้า ใช่ง่อน หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. เข้า มณีลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า กล้อง ย่าง กุ้ง หาบ ละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์. เข้า กล้อง อารากัน หาบ ละ ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๒๕ เซนต์.

๏ พริกไท ขาว, หาบ ละ ๑๐ เหรียน ๕๐ เซนต์. พริก ไท ดำ หาบ ละ ๖ เหรียน ๕๕ เซนต์, แล ๖ เหรียน ๖๐ เซนต์.

๏ หมาก แห้ง, หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๘๐ เซนต์.

๏ ฝาง สยาม, หาบ ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์.

ราคา สินค้า เมือง บี่แนง ณเดือน อ้าย ขึ้น หก ค่ำ

สินค้า อย่าง ไร		เหรียน	เซนต์	เหรียน	เซนต์
หมาก	หาบ ละ	๗	๗๕	๘	๕๐
ขี้ ผึ้ง	หาบ ละ	๓๙	....	๔๒	
การะบูน	หาบ ละ	๒๒	....	๒๓	
น้ำมัน พร้าว	หาบ ละ	๑๒	....	๑๓	
งา ช้าง หนักอันละ ๓๐ ฤๅ ๕๐ ชั่ง		๑๓๕	....	๒๐๐	
งาช้าง หนักอันละ ๑๐ ฤๅ ๒๐ ชั่ง		๑๓๐	....	๑๖๐	
กำยาน ที่ หนึ่ง	หาบ ละ	๔๘	....	๕๐	
กำยาน ที่ สอง	หาบ ละ	๒๕	....	๒๖	
กำยาน ที่ สาม	หาบ ละ	๑๒	....	๑๔	
หนัง ควาย	หาบ ละ	๗	๕๐	๘	
หนัง วัว	หาบ ละ	๑๐	....	๑๑	
เขา ควาย	หาบ ละ	๗	๗๕	๘	
ผึ้น บินาเรศ	หิบ ละ	๔๗๐	....	๔๗๕	
ผึ้น เตอกี	หิบ ละ	๔๔๐	....	๔๖๐	๖๐
พริกไท ดำ	หาบ ละ	๕	๒๐	๕	
พริกไท ขาว	หาบ ละ	๑๐	....	๑๒	
เข้า ขาว ย่างกุ้ง	เกวียน ละ	๑๐๔	....	๑๑๔	
เข้า อย่าง กลาง	เกวียน ละ	๘๐	....	๘๒	
เข้า กล้อง	เกวียน ละ	๗๔	....	๗๕	
ครั่ง สยาม	หาบ ละ	๓๓	....	๓๕	
น้ำตาล ทราย ที่ หนึ่ง	หาบ ละ	๗	....	๖	
น้ำตาล ทราย ที่ สอง	หาบ ละ	๕	๕๐	๔	๗๕
ตะกั่ว เกรียบ	หาบ ละ	๒๑	๕๐	๒๓	๗๕
ทอง เหลือง หุ้ม ถ้าบั๊น	หาบ ละ	๒๔	....	๒๕	

◎ ราคา สินค้า กรุงเทพ วัน เดือนยี่ ขึ้น แปดค่ำ

๏ เข้าขาว เกี่ยนละ ๗๙ บท. เข้า อย่าง กลาง เกี่ยน ละ ๖๖ บาท. เข้า กลอง เกี่ยนละ ๕๔ บาท. เข้า เปลือก เปน เข้า เก่า นา เมือง เกี่ยนละ ๔๕ บาท. เข้า เปลือก เข้า ใหม่ นา สวน เกี่ยนละ ๕๐ บาท สอง สลึง.

๏ น้ำตาน ทราย ชาว ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๔ บาท สอง สลึง เฟื้อง อย่าง ที่ สอง หาบละ ๑๔ บาท, อย่าง ที่ สาม หาบละ ๑๓ บาท สลึง, แต่ น้ำตาล ทราย มี น้อย.

๏ พริกไท ดำ หาบละ ๑๐ บาท. มี น้อย.

๏ ฝาง อย่าง ที่ ๓ ที่ ๔ ตุ้น หนัก เปน หาบ, ๆ ละ สาม บาท สาม สลึง. อย่าง ที่ ๕ ที่ ๖ ตุ้น หนัก เปน หาบ, ๆ ละ สอง บาท สาม สลึง.

๏ กฤาน ไม้ สัก ยกละ ๑๐ บาท สอง สลึง. มี น้อย.

๏ ไม้ ซิงชัน หาบละ ๒๖๐ บาท แล ๑๐๐ บาท.

๏ หนัง ควาย หาบละ ๑๑ บาท.

๏ หนังวัว หาบละ ๑๕ บาท สอง สลึง.

๏ เขา ควาย ดำ หาบละ ๑๑ บาท สาม สลึง.

๏ กำยาน อย่าง กลาง หาบละ ๑๔๐ บาท.

๏ รง หาบละ ๔๙ บาท.

๏ งา เมล็ด เกี้ยน ละ ๗๙ บาท สอง สลึง.

๏ ครั่ง อย่าง ที่ หนึ่ง หาบละ ๑๓ บาท, อย่าง ที่ ๒ หาบ ละ ๑๐ บาท สอง สลึง.

๏ งา ช้าง หาบละ ๓๒๐ บาท แล ๒๓๕ บาท.

๏ กระวาน หาบละ ๑๖๐ บาท.

๏ เร่ว หาบละ ๒๑ บาท สาม สลึง เฟื้อง.

๏ กะซอย พันละ ๘๐ บาท.

๏ ทอง ใบ อันเสง ที่ หนึ่ง บาท ๑๖ สอง สลึง.

๏ การ แลก เงิน เหรียน ที่ สิงกโปร์ ๑๐๐ เหรียน มี กำไร ๑ เหรียน.

๏ คำ ปฤษนา

๏ ครั้น อยู่ มา วัน หนึ่ง, หมา จิ้งจอก ตัว หนึ่ง กำลัง ดื่ม น้ำ อยู่ ที่ บ่อ ภุก อัน หนึ่ง, ท้าว พลาท ไกลพลัต ตก ลง ไป ใน บ่อ นั้น. แต่ น้ำ นั้น ไม่ สู้ ภุก ภอ ยืน อยู่ ได้. แต่ หมา จิ้งจอก นั้น จะ โดด ขึ้น จาก บ่อ ก็ ไม่ ได้. ใน ขณะ นั้น มี แพะ ตัว หนึ่ง กระหาย น้ำ เปน กำลัง, มา แล ลง ไป ใน บ่อ นั้น, ได้ เห็น หมา จิ้งจอก ตัว นั้น, ยืน อยู่ ใน พื้น บ่อ นั้น. จึ่ง ถาม หมา จิ้งจอก ว่า, น้ำ ใน บ่อ นั้น ดี ฤๅ. ส่วน หมา จิ้งจอก ตอบ ว่า ดี ยิ่ง นัก, เยน ใส บริสุทธิ์ บริบูรณ์. ฝ่าย แพะ ได้ ฟัง ดัง นั้น ก็ เชื่อ, แล้ว โดด ลง ไป. ส่วน หมา จิ้งจอก นั้น เหน ได้ ที แล้ว, จึ่ง ขึ้น บน ศีศะ แพะ โดด ขึ้น มา ได้, แล้ว หมา จิ้งจอก นั้น ก็ ยืน อยู่ ริม ปาก บ่อ แล ลง ไป, ดู แพะ ยัง ติด อยู่ ใน บ่อ, ขึ้น ไม่ ได้. จึ่ง ว่า เพื่อน เรา เอ๋ย, ถ้า สมอง ใน ศีศะ ของ เจ้า, จะ มาก เสมอ กับ หนวด ของ เจ้า, เจ้า ก็ คง จะ ตริก ตรอง ดู ให้ ลอียด เสีย ก่อน, จึ่ง จะ ได้ โดด ลง ใน บ่อ นั้น. หมา จิ้งจอก กล่าว ดัง นั้น แล้ว, ก็ ละ แพะ เสีย, กลับ ไป ยัง ที่ อยู่ ของ ตัว.

๏ ใจ ความ ปฤษนา นี้, สั่ง สอน ว่า, เมื่อ ได้ ฟัง คำ ของ คน ฉลาด อย่าง หมา จิ้งจอก นั้น, กำลัง สรวสิญ ญา ประพฤษดี ใดๆ, ก็ ควร ที่ จะ ตริก ตรอง ดู ให้ เลอียด ก่อน ว่า, ไป ปลาย มือ นั้น จะ เปน ประการ ใด บ้าง.

๏ อยู่ มา วัน หนึ่ง, เกิด การ สงคราม ใน หมู่ สัตว์ สอง ท้าว แล สี่ ท้าว, แล หมู่ นก ทั้งหลาย. ฝ่าย พวก ตั้งคาว นั้น บาง ที เข้า ด้วย สัตว์ บก, บาง ที เข้า ด้วย หมู่ นก, เพราะ หมู่ ค้าง คาว นั้น หมาย ว่า, ตัว เปน สัตว สอง ชาติ เปลี่ยน กัน ได้. เมื่อ เหน ว่า สัตว์ บก จะ ฉณะ ก็ เข้า ด้วย. เมื่อ เหน ว่า หมู่ นก จะ ฉะ ฉณะ ก็ เข้า ด้วย. ครั้น อยู่ มา หมู่ สัตว บก, มี สิงหโท เปน แม่ ทับ รบ กับ หมู่ นก ทั้งปวง ได้ ไชย ชำนะ, ฝ่าย หมู่ ค้างคาว ก็ เข้า ด้วย. ครั้น มา นก ทั้ง ปวง ตั้ง นก อินทรี เปน แม่ ทับ, รบ กัน กับ สัตว บก อีก ได้ ไชย ชำนะ, กระ ทำ ให้ สัตว บก ทั้ง ปวง กระ จัด กระ จาย ไป. ที่ นั้น หมู่ ค้าง คาว ก็ กลับ มา เข้า ด้วย หมู่ นก. ครั้น อยู่ มา มี ความ สุข, หมู่ นก กับ สัตว บก ทั้งปวง ก็ เปน ไมตรี กัน. แล้ว จึ่ง ประชุม ปฤกษา กัน พิจารณา ดู กิริยา หมู่ ค้าง คาว, เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, เปน กิริยา ไม่ ดี, ไม่ ควร ที่ จะ คบ ไว้ ใน พวก สัตว ทั้งสอง ฝ่าย. จึ่ง ตัดสิน ให้ ไล่ เสีย จาก หมู่ สัตว ทั้งสอง พวก. จับ เดิม แต่ นั้น มา หมู่ ค้างคาว ต้อง บิน ออก จาก ตำบล ที่ ตน เคย อยู่, ไป ซ่อน เร้น อยู่ ตาม ซอก เขา เปน ต้น. ใน เวลา กลาง วัน จะ ออก เที่ยว หา กิน ก็ ไม่ ได้, ถ้า ต้อง ออก หา กิน ได้ แต่ เวลา กลาง คืน.

๏ ข้อ ปฤษนา ความ เปรียบ นี้, เปน ใจ ความ ว่า, ผู้ ที่ มี ใจ กลับ กลอก หวั่น ไหว ไม่ ยั่ง ยืน นั้น, ก็ ไม่ ควร ที่ คน จะ คบ หา ไว้ ใจ เลย.

๏ คำ ปฤษนา ใน เรื่อง จด หมาย เหตุ นี้, ไม่ ได้ คิด จำเภาะ แต่ ผู้ ใด, แต่ จัด แจง เพื่อ ผู้ ใด ๆ ที่ คิด เห็น ถูก ต้อง แล้ว, ก็ ให้ รับ ใส่ ไว้ ใน ใจ, เพื่อ จะ ได้ เป็น ประโยชน์ แก่ ตัว ท่าน. ตาม คำ สุภาสิต ใน ภาษา อังกฤษ ข้อ หนึ่ง ว่า, ผู้ ใด เห็น เลี้ย ถูก ต้อง แก่ ตัว แล้ว, เชิญ เอา ไป ใส่ เถิด, ควร จะ เข้า ใจ ว่า เป็น ของ สำรับ ตัว แล้ว, อย่า สงไสย ขัด ขวาง ใจ เลย.

๏ ข่าว มา แต่ เมือง จีน ฯ

เมื่อ ณ เดือน อ้าย ขึ้น สิบ สาม ค่ำ. พวก ชยก ที่ เรียก ว่า ใน เอนไฟ, ยัง อยู่ แต่ หา ได้ ปรากฏ ว่า ตั้ง อยู่ ที่ ไหน ทำ การ ศึก ประการ ใด ไม่. เคาเวอเม็นต์ เมือง จีน ได้ ตั้ง แม่ ทัพ ใหม่ ชื่อ ลี, เพื่อ ให้ ยก กอง ทับ หลวง ไป รับ ทัพ พวก ชยก ที่ หัว โฮนัน.

๏ อนึ่ง เคาเวอเม็นต์ เมือง จีน, ได้ ร้อ ย้อม ที่ เฉียง ตวัน ตก ฝ่าย เหนือ เสีย ที่ เรียก ว่า เมือง ยาคา ที่ เป็น เมือง ขึ้น แก่ เมือง จีน. ดู เหมือน ไม่ อยาก จะ ให้ อยู่ ใน ร่มธง เมือง จีน ต่อ ไป.

๏ อนึ่ง พวก สลัด ฮาไหรย อยู่ ที่ ชาย ทเล เมือง จีน ก็ ทวี มาก ขึ้น, แล ข่าว ว่า เคาเวอเม็นต์ อังกฤษ สั่ง ให้ จัด แจง เรือ รบ อีก หลาย ลำ เพื่อ จะ ได้ จับ พวก สลัด นั้น ๆ ได้. ฝ่าย อังกฤษ ไล่ พวก สลัด ไป แล้ว, จะ ต้อง ฮาไหรย เคาเวอเม็นต์ เมือง จีน ช่วย ปิ้ง กัน ต่อ ไป ฝ่าย หลัง, อย่า ให้ บังเกิด ขึ้น ได้ อีก.

๏ อนึ่ง เมื่อ ใน ต้น เดือน อ้าย นั้น, มี เรือ รบ ฝ่าย อังกฤษ ชื่อ แครศชัย เป่อได้ รบ กับ เรือ สลัด เมือง จีน ๔ ลำ, รบ กัน อยู่ ได้ ๔ ชั่ว โมง ครึ่ง. ฝ่าย กสุน ปืน ข้าง อังกฤษ ยิง ไป, ต้อง เรือ สลัด ลำ ใหญ่ แตก ออก กระจัด กระ จาย. ส่วน เรือ รบ อังกฤษ ก็ ไล่ จับ เรือ สลัด ได้ สาม ลำ, จับ สลัด ได้ ๑๖ คน ภา ไป ถึง เมือง ไอ้มุ่ย. มี ข่าว ว่า เรือ สลัด ทั้ง ๔ ลำ นั้น, ถูก เรือ ใจ ฉกรรจ์ นัก. เคย ฆ่า คน ที่ เขา จับ ได้ นั้น เนือง ๆ. เมื่อ ก่อน พวก อังกฤษ ได้ จับ สลัด นั้น น่อย หนึ่ง, เขา จับ บุตร ชาย นาย สำเภา ได้ สอง คน, เอา มีด แหวะ ท้อง เด็ก นั้น เสีย. เห็น ว่า เคาเวอเม็นต์ เมือง จีน จะ ลง โทษ แก่ สลัด ที่ อังกฤษ จับ ได้ นั้น โดย เรว.

๏ อนึ่ง มี ข่าว มา ว่า, พวก กอง ทวน ที่ เมือง ฮองกง ได้ คิด กัน ทำ การชั่ว กับ ผู้ ร้าย ที่ ฮาไหรย พวก กอง ทวน นั้น มาก มาย, เมื่อ ต้น เดือน อ้าย ที่ ล่วง แล้ว นี้. แล เคาเวอเม็นต์ อังกฤษ ก็ ยัง ชำระ ความ พวก คน ร้าย นั้น อยู่.

๏ ข่าว เมือง ยี่ปุ่น ว่า ฯ

๏ เรือ รบ ฝ่าย อังกฤษ ลำ หนึ่ง, ฝรั่ง เสด ลำ หนึ่ง, แล ฮอลันด์ ลำ หนึ่ง, เขา พร้อม ใจ กัน แล่น ไป ถึง เมือง ไมเอโก แขวง เมือง ยี่ปุ่น. เรือ ทั้ง สาม นั้น ก็ มี ทหาร เป็น อัน มาก. แม่ ทัพ สั่ง ให้ ไป ตาม รับ สั่ง ทั้ง สาม เมือง นั้น, เพื่อ จะ ได้ ให้ เบิด ปาก น้ำ ไฮโอโก ให้ เข้า ไป ค้า ขาย ได้ ตาม สัญญา ไม้ ตรี นั้น. แล เมือง ทั้ง สาม สั่ง ว่า, ถ้า เคาเวอเม็นต์ ยี่ปุ่น ไม่ ยอม เบิด, ก็ อย่า เพ่อ ตี ก่อน ให้ คอย เคาเวอเม็นต์ ทั้ง สาม จะ สั่ง มา เมื่อ ใด จึ่ง ให้ ตี เมื่อ นั้น. เรือ รบ ทั้ง สาม ก็ ไป ถึง ที่ แล้ว, ขอ เบิด ปาก น้ำ ไฮโอโก ก็ มิ ได้. แล เรือ ทั้ง สาม ก็ คอย มา ตาม รับ สั่ง. แต่ ลำ หนึ่ง ไป ถึง เมือง เซี่ยง ไฮ้ เพื่อ จะ ฝาก หนังสือ ไป ถึง เคาเวอเม็นต์ เมือง อังกฤษ. ข่าว ว่า เรือ ทั้ง สาม จะ กลับ ไป คอย ฟัง รับ สั่ง ที่ เมือง โยโกฮำมา แขวง เมือง ยี่ปุ่น.

๏ ข่าว กรุง เทพ ฯ ฯ

๏ โรง จักร กล ไฟ, ก็ ได้ จับ การ ยี.ข้า ทั้ง สาม โรง แล้ว. แต่ เข้า เปลือก ยัง น้อย เจ้า ของ โรง ยี เขา แย่ง กัน ซื้อ, เข้า จึ่ง ไม่ ใคร่ จะ ลง ตาม ราคา ที่ ควร. ฯ

๏ อนึ่ง กำปั่น ต่าง ประเทศ, ได้ เข้า มา ทอด อยู่ ใน กรุง เทพ ฯ นี้ ถึง ๒๖ ลำ, กำปั่น ไทย กลับ มา ทอด อยู่ ๔๖ ลำ, ครึ่ง เป็น ๗๒ ลำ ทั้ง กำปั่น ใน กรุง นอก กรุง. จะ บันทุก เข้า ทั้ง นั้น, จะ เอา ไป ขาย เมือง จีน โดย มาก, จะ ไป ขาย เมือง อื่น ๆ นั้น น้อย. ฯ

๏ ความ มรณะ

๏ พระราชบุตร ชาย ใน หลวง องค์ หนึ่ง ที่ ๓๖, แล พระ ราชบุตร หมด ด้วย กัน แต่ องค์ นั้น เป็น ที่ ๗๐ ยอม สาวก ชื่อ เจ้า จอม บัว, ประสูต พระราชบุตร องค์ นั้น, เมื่อ ปีชวดนพศก เดือน ยี่ แรม ๖ ค่ำ. สิ้น พระชนม์ เมื่อ เดือน ยี่ ขึ้น ห้า ค่ำ เพลา ๕ โมง เช้า. ประชวน พระโรค ใน ตับ.

๏ อนึ่ง เรฟเอเวนต์. ซี. เอ. ซีลกอต, เป็น มิศชันเอรี ได้ สำแดง คฤศ สาศนา แต่ พวก จีน, อยู่ ที่ บ้าน คอก ควาย ถึง แก่ กรรม์ เมื่อ ณวัน เสาร เดือน ยี่ แรม ๑๓ ค่ำ, เพลา บ่าย ประมาณ ๓ โมง ป่วย ไข้ พิศม์ เจ็บ ได้ ๒๑ วัน. ท่าน ได้ เข้า มา อยู่ ใน

กรุงเทพนี้, เมื่อณเดือนยี่ ปีชวด ฉศก, แรม ๑๑ ค่ำ มาด้วยเวฟเฮอเรนต์ วิเลยิม คืน. ติ. ติ. ที่ได้เคยเข้ามาอยู่ณบ้านคอกควายแต่ก่อน, มาอยู่ประมาณ ๓๐ ปีแล้ว, มาพร้อมกับข้าพเจ้าครั้งก่อนนั้น. มิศเตอ ซิลกอต เปน ชาว อเมริกา, มีอายุศมประมาณได้ ๓๐ ปี. ท่านได้ถือหนังสือ สำรับ ตัวแต่ครูใหญ่ในยูนิเวอซิตี้ ที่เมือง รอเชศเตอ, แขวง เมือง นิวยอก ประเทศอเมริกา, สรรเสิญว่าเปน คน รอบรู้ในการวิชาต่าง ๆ, ภอที่จะทำการใหญ่ฝ่ายสาศนา, หฤๅราชการเมืองก็ดี. แต่ท่านก็มีใจรักษาในการคฤศสาศนามาก, จึงตั้งใจหมายว่าจะเปน มิศชันเอรี สำรับจะได้สำแดงสาศนาแก่พวกจีน, จึงได้โดยสานมากับด้วยมิศเตอคืน. เมื่อณวัน ศุกร แรม ๑๒ ค่ำ เพลาเช้าใจของท่านก็ดีเปนปรกติอยู่,จึงได้รู้ตัวว่าจะไม่รอดแล้ว ได้ร้องเรียกมิศเตอคืน, แลบุตรภรรยามิศเตอคืนเข้ามาอยู่แลว่า, จะตาไปก่อนแล้ว, จะขึ้นไปยังสวรรค์อยู่ด้วยพระเยซู, ใจข้าพเจ้ารักษาในพระองค์จริง, มิได้มีความสงไสยในข้อที่พระองค์สัญญาไว้แก่พวกลูกสิษว่า, จะช่วยให้ตลอดนั้น. ข้าพเจ้าไม่ได้มีจิตรคิดเสียดายชีวิตรที่เข้ามาปลงลงในกรุงเทพนี้เลย. สู้สละละยิดามารดามาเพราะมีจิตรคิดรักษาในพระเยซูจริง, จึงไม่เสียดายชีวิตร. พูดดังนั้นแล้ว. ภาย หลังจึงตักเตือนแก่บันดาซึ่งคนที่มาประชุมนมัสการอยู่นั้นทุกๆคน, ที่เขายังมิได้มีใจรักษาในพระเยซูนั้น, ให้ปลงใจรักษาในพระองค์โดยเร็วเปนการอันยิ่ง, จึงจะได้ขึ้นไปอยู่ในสวรรค์ด้วยกัน.

๏ ณวัน อาทิตย์เดือนยี่ขึ้น สิบสี่ค่ำ บ่าย ๕ โมง เปนเวลาฝังสพมิศเตอ ซิลกอต ที่ถึงแก่กรรมนั้น. เมื่อเวลาฝังสพก็มีชาวยูรบ แลชาวอเมริกา, ใส่เสื้อดำมาประชุมพร้อมกันอยู่ที่เรือนที่เขาไว้สพนั้น. แลมีไทยลูกจ้างหกคนใส่เสื้อชาวกังเกงชาว, ให้ยกสพลงไปจากเรือนใส่เรือยอท, แลมีเรือยอทลำหนึ่งไปข้างน่าโยงเรือสพ. ถัดมามีเรือกงสุนอเมริกา แลเรือชาวยูรบ แลพวกท้างเปนอันมาก, ประมาณสามสิบลำตามไปจนถึงท่าที่จะฝังศพ. แลคนผู้หามก็หามขึ้นถึงที่. มีผู้ประทานคนหนึ่งในพวกมิศชันเอรีนั้น, ก็เทศสาศนาสั่งสอนคนทั้งปวงที่ยังมีชีวิตรอยู่นั้นจะได้ตั้งใจมั่นคงรักษาใคร่ในพระเยซูต่อไปจนตลอดเท่าสิ้นชีวิตร. แลหมอคืนก็อ่อนวอนพระเจ้าในที่นั้น. แล้วเขาก็ย่อนสพลงหลุม.แต่บันดาคนทั้งหลายก็ยิบคืนทิ้งลงไปคนละกำมือๆ ตามภาษาอังกฤษ, คิดว่าได้ไปฝังเพื่อนยากิมศดังนั้น. แล้วต่างคนต่างก็มายังที่อยู่แห่งตนทุกคน.

เลี้ยงโตะใหญ่

๏ ณวันพุทธเดือนยี่ขึ้นสิบค่ำ เจ้าพระยาภาณุวงษ์ไต้ทำการแซยิตใหญ่, เปนวันเกิดของท่าน. ในวันนั้นอายุศม์ท่านครบ ๕๙ ปี. ท่านได้เชิญบันดาพวกกงสุนต่างๆประเทศมาประชุมกันแล้ว, เลี้ยงโตะในวันท่านเมื่อเวลาเยนย์วันพุทธนั้น. มีนายห้างบ้าง, แลหลวงสรยาคร, แลนายกองตเวน, กับท่านกินจึงเปนกงสุนสำรับเมืองสยามที่ออกไปอยู่สิงกโปร์, แลพระยาสุรวงษ์วัยวัฒเปนบุตร์กับน้องท่านคนหนึ่ง. แลโตะที่เลี้ยงนั้นงามดี, มีเครื่องภาชนะใช้สรอย, แลเครื่องบริโภคก็มีต่างๆ. นอกจากในหลวงแล้วแลจะหาที่อื่นเปลี่ยนมิได้. แลพวกสำรับเบ้นเตรของท่านก็เข้าอยู่ที่นั่น, มีเสียงภัยเภาะ. บันดาคนทั้งปวงที่นั่งรับประทานเครื่องโตะอยู่นั้นมีความยินดีเปนอันมาก. การงานนั้นดีทุกอย่าง. ไม่มีเครื่องเล่นเต้นรำเพราะ, เหตุที่คิดอยู่ในฝ่าพระยาทสมเด็จพระบี่นเกล้าเจ้าอยู่หัว, ยังทรงพระประชวนอยู่.

พิทธีโสกรรฐ

๏ พิทธีโสกรรน พระราชบุตรในหลวง, คือองค์สมเดจ์ข้าวฟ้าจุลาลังกร, ที่ตั้งต้นเมื่อณเดือนยี่ขึ้น ๑๕ ค่ำ วันแรม ๓ ค่ำนั้นจะเปนวันโสกรรน. ครั้นณวัน ๔ ค่ำ ๕ ค่ำ, จะมีการแห่สมเด็จข้าวฟ้าที่ทรงโสกรรนนั้น. ในหลวงมีรับสั่งให้เชิญพวกชาวยูรบ แลชาวอเมริกันทั้งปวงมาชม พระยมโภชิสมภารพิทธีโสกรรนอยู่ณพระราชวัง. แลมีพระกระแสรับสั่งว่า, จะโปรฎให้เข้าพนักงานจัดแจงให้มีเก้าอี้ที่จะนั่งดูโดยปรกติ. แลจะให้มีล่ามสำรับคอยอยู่ด้วย, เพื่อชาวต่างประเทศผู้ใดจะมิได้เข้าใจในของสิ่งใดๆแล้ว, ก็จะโปรฎให้ล่ามบอกชื่อของสิ่งนั้นด้วย. ข้าพเจ้าผู้เจ้าของหนังสือนี้คอยพระเดชพระคุณในหลวงเพราะท่านได้โปรฎดังนั้น. เหนควรคนทั้งปวงชาวประเทศยูรบ แลชาวอเมริกา, จะรับเชิญด้วยยินดี

ทุก ๆ คน, เพื่อ จะได้ รู้ เหน ใน การ พิทธี ช้าง สยาม เปน การ ใหญ่.

◎ หนังสือ หลวง ฯะ

◎ คำ ที่ ท่าน ว่า หนังสือ ไบเบอล์, เปน ของ ส่อง สว่าง ใหญ่, ทำ ให้ รุ่ง เรือง ปัญญา ความ รู้ นั้น, คำ นี้ ฟัง แปลก หู นัก, เปน คำ จริง ฤๅ ว่า เล่น, ว่า ให้ ผู้ ใหญ่ ฤๅ ว่า ให้ เด็ก ๆ ฟัง. ก็ เมื่อ มี ผู้ จะ ใคร่ รู้ แผ่นที่ โลกย์, ว่า ฟ้า ดิน อากาษ จะ ตั้ง อยู่ อย่างไร. เมื่อ เชื่อ คำ ท่าน ว่า, หนังสือ ไบเบอล์ ดี กว่า หนังสือ ทั้งปวง หมด, ก็ จะ ไป เบิด หนังสือ ไบเบอล์ ขึ้น ดู, ใน เยเนซิศ บริเฉท ต้น, ที่ เรียก ว่า ยท ต้น. แล้ว ก็ จะ อ่าน ถึง เรื่อง พระเจ้า สร้าง โลกย ใน หก วัน. แล้ว ก็ จะ ได้ ความ ว่า, สร้าง มืด สร้าง สว่าง, ประมวน ไว้ ข้าง หนึ่ง ให้ เปน วัน, แล มืด เปน กลาง คืน. กลาง วัน กลาง คืน ไม่ เปน ด้วย แผ่นดิน หมุน, เปน ด้วย พระเจ้า สร้าง. แล้ว ก็ สร้าง แผ่นดิน ต้น ไม้ ใบ ญ่า ก่อน. ต่อ วัน หลัง มา เกือบ จะ เสิก อยู่ แล้ว, จึง สร้าง พระอาทิตย พระจันทร แล ดาว, เปน เครื่อง ประดับ โลกย ต่อ ที่ หลัง. เมื่อ ว่า อย่าง นี้ ทำไม จะ ได้ รู้ ว่า, พระอาทิตย ที่ เปน ของ สร้าง ที่ หลัง เปน ตุ่ม ใหญ่, แผ่นดิน ที่ สร้าง อยู่ หลาย วัน เปน เม็ด ถั่ว เขียว. พระจันทร ที่ สร้าง พร้อม กับ ตุ่ม ใหญ่ ที่ หลัง นั้น เปน เม็ด งา. แล ตุ่ม หลาย หมื่น หลาย แสน หลาย โกฏ หลาย ล้าน, ที่ สร้าง ใน วัน เดียว กับ ตุ่ม ใหญ่ นั้น, เปน ดาว ท้อง ฟ้า, จะ รู้ อย่าง นี้ เพราะ ใน หนังสือ ไบเบอล ได้ ฤๅ.

◎ เมื่อ มี คน อยาก จะ ใคร่ ว่า, รู้ง กิน น้ำ เปน ด้วย อไร, ก็ จะ ไป อ่าน ภบ ใน เรื่อง น้ำ วินาศ, พระเจ้า ตรัส แก่ โนฮา ด้วย เรื่อง พระแสง ธนู, บ่น ยืด ยาว ไป เปน น่า สมุด สอง น่า สมุด. เมื่อ อ่าน ที่ นี้ ทำไม จะ รู้ ที่ จริง, ว่า รู้ง กิน น้ำ เปน ด้วย อไร. ว่า นี้ แต่ ภอ เปน อุทาหรณ์ ให้ เหน ความ ใน ไบเบอล์ ทอด ต้น.

◎ แล คน สาง คน เขา ก็ ว่า อยู่, ว่า เมื่อ พระเจ้า โปรด โนฮา แล ครอบ ครัว ของ โนฮา, ให้ ทำ เรือ กำปั่น หนึ่ง น้ำ วินาศ. ถ้า ครั้ง นั้น จะ โปรด ให้ ทำ จักร กรไฟ, แล หาง เสือ ถือ ท้าย, แล วิชา วัด สองชิคูด ลัดชิคูด ได้ ก็ จะ ดี, โนฮา จะ ได้ ใช้ จักร ไป เที่ยว ดู ช้าง โน้น ช้าง นี้, แล เรือ ตก อยู่ ที่ ไหน จะ ได้ รู้, น้ำ ลด แล้ว ฤๅ ยัง จะ ได้ รู้, จะ ไม่ ต้อง ปล่อย กา ปล่อย นก พิราบ, อย่าง ว่า ใน หนังสือ ไบเบอล์ นั้น เลย, ยัง โง่ งม นัก ไม่ ใช่ ฤๅ. ฯะ

◎ สาง คน ว่า อีก ว่า, ผู้ ที่ มี ความ เชื่อ มั่น ด้วย น้ำใจ บริสุทธ์ ใน สาศนา พระเยซู คฤสต์, ได้ โปรด คน ง่อย ให้ หาย ก็ ไม่ รู้ ว่า กี่ คน. ได้ โปรด คน เสีย จักษุ ให้ สิ้ม ตา ขึ้น เปน ปรกติ ก็ ไม่ รู้ ว่า เท่า ไร. ได้ โปรด คน โรค เร็อน ให้ หาย ก็ มาก. จน คน ตาย ก็ ว่า ให้ เปน คืน ขึ้น ได้ ก็ มี. ก็ ความ อัศจรรย อย่าง นี้, มี ใน หนังสือ ไบเบอล์ ทอด ท้าย เปน หลาย แห่ง. ก็ ผู้ ที่ เชื่อ ใน สาศนา มั่นคง, เปน ผู้ ถวาย ตัว ถวาย ชีวิตร แก่ สาศนา. ใน ทุก วัน นี้ ที่ เปน โรค เร็อน เอง ก็ มี. เปน สม ภาม พาช เปน ง่อย ก็ มี, ไม่ อยาก ให้ กัน ตาย เสีย ตาย กัน นัก ก็ มี, เหน อยู่ ชัด ๆ เถียง ไม่ ได้. ก็ เมื่อ ตัว เอง ธรม ว่า, ตาม แต่ น้ำ พระไทย พระ เปน เจ้า แล้ว ก็ ยก ไว้. คน อื่น ที่ เขา เข้า วิศ เข้า เชื่อ ถือ ใหม่ ๆ, ผู้ เปน ครู สอน ถ้า โปรด ให้ พ้น โรค เร็อน โรค ง่อย, แล พ้น ความ ตาย ให้ เหน จริง ได้ สัก สอง ราย สาม ราย แล้ว. ปาร นี้ มิ มี คน เข้า สาศนา ด้วย หมด ทั้ง โลกย แล้ว ฤๅ. ก็ การ หา เปน ได้ ดัง นั้น ไม่. คน ซื่อ ๆ ซึ่ง ไม่ ได้ พึ่ง พา อา ไศรย สาศนา นั้น, จึ่ง ไม่ สงไสย ใน หนังสือ ไบเบอล์ ว่า จะ เปน เช่น ท่าน ว่า นั้น เลย. ฯะ

◎ หนังสือ หลวง นี้ ได้ รับ ไว้ เมื่อ จด หมาย เหตุ ใบ นี้ เกือบ จะ เต็ม อยู่ แล้ว, มี ที่ ว่าง อยู่ แต่ เพียง ที่ ดี มา นี้, ความ ยัง ค้าง อยู่ อีก ส่วน หนึ่ง, จะ ดี ต่อ ภาย หลัง.

◎ ความ บางกอก รีคอเดอ ฯะ

คือ จดหมาย เหตุ ข้าง ไทย.

◎ ถัด ยก นี้ ไป, ยัง ข้าง น่า อีก สาม ยก, จึ่ง จะ ครบ เล่ม ที่ หนึ่ง. ข้าพเจ้า ขาย จดหมาย เหตุ นี้ ได้ ร้อย ยี่สิบ สี่ เล่ม, ที่ ได้ เงิน แล้ว สัก ครึ่ง หนึ่ง, ยัง มิ ได้ นั้น สัก ครึ่ง หนึ่ง. แต่ เงิน ที่ ยัง ค้าง อยู่ กับ ท่าน ทั้งหลาย นั้น, ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ ใคร่ ได้ มา โดย เร็ว, เพราะ ทุก วัน นี้ ขัดสน อยู่. เดิม นั้น ข้าพเจ้า หมาย ว่า, คน ทั้งปวง ผู้ ซื้อ เมื่อ เหน ว่า เปน การ ดี มั่น คง แล้ว, บ่ระสงค์ จะ ใคร่ ได้ ต่อ ไป ผ่าย น่า, ก็ คง จะ เอา เงิน ที่ เกี่ยว ค่อง อยู่ ใน เล่ม นี้ มา ให้ เสีย ก่อน โดย เร็ว. แล การ ที่ ทำ จดหมาย เหตุ นี้, ข้าพเจ้า เหน ว่า ดี กว่า ที่ ข้าพเจ้า ได้ สัญญา

ไว้แต่เดิม, หมายใจว่าคนทั้งปวงคงจะเหนด้วย. แลการที่ทำนี้จะได้กำไรก็หามิได้, เปนการขาดทุนนัก. แต่ถึงกระนั้นข้าพเจ้าก็ยังมีน้ำใจหมายว่า, การนี้ฝ่ายน่าคงจะเปนการใหญ่, จะได้เปนคุณเปนประโยชน์แก่เมืองไทย, จึงมีน้ำใจจะทำต่อไปสองสามปีหนึ่ง. ขอให้ท่านทั้งปวงเอาใจใส่ช่วยหาผู้ที่จะซื้อ, มาลงชื่อไว้ที่ข้าพเจ้าได้ห้าคนแล้วเมื่อใด, ข้าพเจ้าจะให้เปนรางวัลเล่มหนึ่งเมื่อนั้น.

◎ อนึ่งหนังสือยางกอกริคอเดอเปนภาษาอังกฤษที่เล่มหนึ่งนั้นสิ้นแล้ว. ณเดือนยี่แรมสิบค่ำ, จะออกยกต้นเล่มที่สองต่อไป. ด้วยหมายใจว่าจะออกต่อไปทุกๆวัน พฤหัศบดี. บางทีก็จะออกเคลื่อนคลาดไปก่อนบ้างหลังบ้างเล็กน้อย. แลจะเปนหนังสือสองใบใหญ่, โดยยาว ๑๘ นิ้วอังกฤษโดยกวาง ๑๒ นิ้ว. แต่ราคาปีหนึ่งเปน ๑๖ เหรียน. ราคาแต่หกเดือนเปนเก้าเหรียน. ถ้าสามเดือนเปนสี่เหรียนครึ่ง. ถ้าจะมาซื้อซื้อเอกสักใบหนึ่งเปนใบละสองสลึง. ถ้าผู้ใดต้องการแต่ใบเดียวเปนใบละ ๔๐ เซ็นต์. แม้นผู้ใดจะต้องการตลอดปี, ฤๅครึ่งปี, ก็เชิญให้มาลงชื่อไว้แก่ข้าพเจ้าก่อนเวลาที่จะออกยกต้นเล่มที่สองนั้นเถิด.

◎ ตั้งแต่นี้ไปหนังสือจดหมายเหตุนี้, ข้าพเจ้าหมายว่าจะออกให้ทันในวันต้นเดือน, แลกลางเดือนเสมอไป. แต่ทว่าบางทีจำเปนคลาดเคลื่อนไปบ้างเล็กน้อย. ข้าพเจ้าขออภัยแก่ท่านผู้ซื้อนี้เถิด.

◎ การขายของนี้เปนด้วยชำระความแห่งวิลิยัมเบอเดน ต่อสู้กับมิศเตอเยเอช ชันด์เลอ จะขายเปนการเดหลังที่บ้านมิศเตอชันด์เลอ เมื่อณวันประหัศเดือนยี่แรมสิบค่ำ จะขายเปนเงินสด คือ

◎ เรือเหล็กจุของได้ในราว ๑๕ ตอน, กับ ๔๐ ตอนลำ.

◎ เครื่องที่พิมพ์ที่เรียกว่าวัดชิงตันยังใหม่อยู่เครื่องหนึ่ง

◎ เครื่องอัดหนังสืออย่างดีเครื่องหนึ่ง.

◎ ตัวอักษรมาจากเมืองนอก, ใหม่ๆที่ยังมิได้ใช้นั้นก็มีมาก.

◎ เครื่องสำรับใช้ในการโรงพิมพ์มีมาก.

◎ สิ่วขวานเลื่อยกบเปนเครื่องมือสำรับหนึ่ง.

◎ แกยชนวนปั้นมีบ้าง.

◎ เกรื่องชั่งของที่ชั่งหนักได้หกร้อยปอนด์คู่หนึ่ง.

◎ เครื่องชั่งหนังสือฝากเครื่องหนึ่ง.

◎ กระดาษที่พิมพ์มีห้าสิบริม.

◎ จุณสีมีบ้าง.

◎ เหล็กทั่งสำรับตีเหล็กอันหนึ่ง.

◎ ตะกั่วสำรับทำตัวพิมพ์มีบ้าง.

◎ กุลแจแลเหล็กต่างๆมีบ้าง.

◎ โต๊ะสำรับเขียนหนังสือสองใบ.

◎ ตู้ใส่หนังสือใบหนึ่ง.

◎ หีบเหล็กสำลับล้างจาน, ทั้งเครื่องชุบน้ำเครื่องหนึ่ง

◎ ชามล้างมือมีพวยหลายใบ.

◎ ปั้นแขนเสื้อสองบอก.

◎ ปั้นปะจุท้ายบอกหนึ่ง.

◎ เครื่องสำรับทำเรือนมีมาก.

◎ ไม้สักแลน่าต่างเปนลูกเกลด

◎ น่าต่างปตู, ทำด้วยไม้สัก.

◎ ซุงซอนสักก็มีบาง.

◎ จักรสำรับเจาะรูเคลื่อยเครื่องหนึ่ง.

◎ เครื่องจักรสำรับลอกหนังสือเครื่องหนึ่ง.

◎ เหล็กตะปูก็มีบาง.

◎ ปากกาเหล็กมีหลายอัน.

◎ กลาศทรายกับผ้าลวด.

◎ เครื่องมือสำรับเอนเซ็นเนีย.

◎ เครื่องยาประสารสามถังใหญ่.

◎ ตไกรใหญ่ตัดกลายอันหนึ่ง.

◎ ตไกรเล็กอันหนึ่ง.

◎ เครื่องไฟฟ้าสำรับหนึ่ง.

◎ เรือยวนมีเก๋งลำหนึ่ง.

◎ เรือเปดมีเก๋งลำหนึ่ง.

๏ เรือ สำ เภา น้อย เล็ก ๒ ลำ.

๏ เรือ ยัด มี เก๋ง ลำ หนึ่ง.

๏ แล ณ เดือน ห้า ขึ้น สี่ ค่ำ เพลา ๑๒ โมง เช้า จะ มี การ เล หลัง, คือ ที่ บ้าน แล เรือน, แล สวน, แล เครื่อง ใช้ สอย สำรับ เรือน มด ที่ มิศเตอ จันด์เลอ ได้ อยู่ แต่ ก่อน. จะ ขาย เงิน สด

๏ เย. เอม. ฮูด เป็น กงกุล ยู่ในตึศเทษ

บางอย่าง ดอกกำปั่น คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๏ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิ จารณ ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เห็น ว่า เป็น อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ภุก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ปะตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ยัด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด กับ ลำ แม่ น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เป็น อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กล ไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เป็น ชาติ ยุรย, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๏ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เป็น คน เลือก มา แต่ ช่องกง มลวัมภู ทั้ง นั้น, เป็น คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๏ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๏ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย อะไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๏ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๏ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา ตลาด กรุง เทพ นี้. ๏ อนึ่ง เรือ ทั้งหลาย ที่ จะ เข้า อู่ นั้น, จะ มี จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เชื่อน นอก อู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เป็น นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

๏ อนึ่ง กบิตัน แห่ง เรือ ทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อู่ นั้น เสีย ก่อน จึง ออก ได้. ๏ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอ คับลิยู. เช. โรเบิดชัน กว่า จะ ได้ เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัก นี้ มิศเตอ คับลิยู. เช. โรเบิดชัน เป็น นาย กอง นั้น, เป็น เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะ ใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ ผู้ เดียว.

ข่าว มา แต่ ประเทษ ยุรบ

๏ เมื่อ ณ เดือน ๑๑ ปี ฉลู นั้น, ที่ เมือง ปารีศ เกิด โรค ลง ราก ชุม. คน ตาย เพราะ โรค นั้น วันละ ๒๐๐ ละ ๓๐๐ แล เอม เปรอ พระเจ้า แผ่น ดิน ฝารั่ง เสศ, กับ อัคมเหษี ท่าน ก็ เสด็จ เข้า ไป เยี่ยม คน เจบ ใน ที่ ออตซ์ บีตัล, คือ เป็น ที่ สำรับ รักษา โรค นั้น. จึง ทรัศ ปราไสย กับ คน เจ็บ ด้วย มี พระ ไทย เมตา ต่าง ๆ, แล พระ ราช ทาน เงิน ตรา เสื้อ ผ้า ให้ แก่ คน เจ็บ นั้น ให้ มี คน รักษา พยา บาล พร้อม. เพราะ เหตุ นี้ ราษฎร ทั้ง ปวง ก็ ชวน กัน สรรเสิญ พระเจ้า แผ่น ดิน ว่า มี พระ ไทย ยิ่ง แก่ ราษฎร มาก นัก.

๏ อนึ่ง โรค ลง ราก ก็ เกิด ขึ้น ที่ เมือง ซเปน ด้วย, แต่ ข่าว มา เมื่อ ภาย หลัง ว่า โรค นั้น ก็ บันเทา ลง.

๏ อนึ่ง เมื่อ ณ เดือน ๑๑ ข้าง แรม คน ได้ เกิด ใน เมือง ลอนดอน, นับ ผู้ ชาย ได้ ๑๐๔๒ คน, หญิง ๑๐๑๖ คน รวม ๒๐๕๗ คน. เดือน ๑๒ ข้าง แรม คน เกิด ใน เมือง ลอนดอน, ในเขต วัน ผู้ ชาย ๑๑๓๗ คน หญิง ๑๐๙๐ รวม เป็น ๒๒๒๗ คน. การ นี้ เขา รู้ เพราะ มี กฎหมาย ให้ นับ ทุก ควย อาทิตย์.

๏ อนึ่ง เอมเปรอ พระเจ้า ฝรั่ง เสศ ได้ ตั้ง เจ้า เมือง กำภูชา ให้ เป็น นาย มี ยศ ถา คักดิ เรียก ว่า ซีซัน ออฟ ออเนอ.

๏ ณ เดือน ๑๑ ข้าง แรม, พวก โหร ที่ ประเทศ ยุรบ เขา มี กล้อง ใหญ่ สำรับ ดู ดวง อาทิตย์, ก็ ได้ เห็น ใน ดวง อาทิตย์ มี ศ ปะ หลาด นัก. พร้อม ใจ กัน ว่า, ดวง อาทิตย์ แหยก ออก เป็น ช่อง เหมือน ผู้ เขา ออก มี ไฟ พลุ่ง โพลง ขึ้น นั้น.

สาม ก๊ก

๑ เล่ม ที่ หนึ่ง รวม ๒๔ เล่ม สมุด ไทย, ตี เกือบ ๒ แล้ว. เปน การ ใหญ่ ยืดยาว นัก, เกิน สัญญา ไป ได้ สัก สอง เดือน. เพราะ ข้าพเจ้า ผู้ เข้า ของ หมาย การ ผิด ไป. ข้าพเจ้า ขอ อะไภย กับ ท่าน ที่ ได้ ลง ชื่อ ไว้ ทุก ๆ คน เกิด. ตั้ง แต่ นี้ ไป เล่ม ต้น ๒ ที่ใน ๑๐ วัน ๒ แล้ว แล ๒ ต้อง ผูก ให้ ได้ สัก ๓๕๐ เล่ม, จึง ๒ จำ หน่าย ได้.

เมืองซีคอโค

แขวง เมือง อิสสินอย ประเทศ ยูใน ทิษเทศ, เปน กรุง มีคน อยู่ สอง แสน สี่ พัน คน. แต่ ประเมาน ๓๐ ปี มา แล้ว, มี แต่ เรือน หลัง เดียว. เหน ว่า ที่ เกิด ขึ้น เรว ดัง นี้ เปน การ อัศจรย นัก, ไม่ ใคร ๒ มี อย่าง ที่ บัง เกิด กรุง เร็วเชน นี้ เลย.

ประสุต

๑ ณวัน เสาร์ เดือน ยี่ ขึ้น หก ค่ำ, ขอม มารดา เบี้ยม ประสูต พระ ราชบุตร ชาย องค์ หนึ่ง, เปน พระ ราช บุตร ที่ ๗ ของ ขอม มารดา เบี้ยม, แล พระ ราช บุตร องค์ นั้น เปน ชาย ที่ ๓๘ ใน หลวง, แล พระราชบุตร ทั้ง ชาย ทั้ง หญิง องค์ นั้น เปนที่ ๗๖.

๑ หมอ เยนเนอ ๒ะ

๑ เปน ผู้ ที่ คิด การ กัน ผี ตาย ด้วย พัน โค แต่ เดิม นั้น, มี คุณ แก่ ชาติ ยูรบ มาก นัก แล ชาติ อื่น ด้วย. คน ได้ รอด ชีวิต เพราะ คุณ ที่ หมอ เยนเนอ คิด การ นั้น มาก นัก. ถ้า ๒ นับ เปน หลาย ล้าน คน ก็ ได้, ๒ ไม่ เกิน ตก. แต่ ท่าน หมอ เยนเนอ นั้น, ถึง แก่ กรรม มา ได้ หลาย สิบ ปี แล้ว. ใน หก เดือน ที่ ล่วง มา แล้ว นั้น, ชาว อังกฤษ คิด ถึง คุณ ท่าน หมอ เยนเนอ, จึง เรี่ย ไร กัน ลง ทุน ซื้อ หิน อ่อน ที่ ชาว บริสุทธิ์, มา จ้าง ช่าง แกะ เปน รูป ท่าน ไว้, ก่อ เปน ที่ สูง ยก รูป ท่าน ขึ้น ไว้ บน ที่ นั้น, เพื่อ ๒ ให้ เปน ที่ คน ทั้งปวง คิด ถึง คุณ หมอ เยนเนอ. แต่ หา ได้ ไหว้ เหมือน คน ไหว้ รูป พระ ไม่, แล ไม่ ได้ คิด ว่า หมอ เยนเนอ, ๒ โปรด ได้ เดียว นี้ เลย. แต่ การ เช่น นี้ พระเจ้า หา ได้ ห้าม ไม่.

๑ ประมินทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ยี่ นี้. ๒ะ

คำ อังกฤษ		คำ ไทย	คำ จีน	อาทิตย์ ขึ้น กี่ โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์ เที่ยง กี่ โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เยนยูอารี	๑ ค่ำ	เดือน ยี่	เดือน ๑๑				
วัน อังคาร	๒ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	เช้า ๕ โมง ๕๖ นาที	ทุ่ม ๑ ๓๕ นาที
วัน พุทธ	๓ ค่ำ	= ๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	" ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๒ ทุ่ม ๓๖ นาที
วัน พฤหัศบดี	๔ ค่ำ	= ๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	" ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๕ นาที	๓ ทุ่ม ๑๑ นาที
วัน ศุกร	๕ ค่ำ	= ๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	" ๒๓ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๓ ทุ่ม ๕๔ นาที
วัน เสาร์	๖ ค่ำ	= ๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	" ๒๒ นาที	๕ โมง ๓๘ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๔ ทุ่ม ๓๒ นาที
วัน อาทิตย์	๗ ค่ำ	= ๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๔ นาที	๕ ทุ่ม ๑๔ นาที
วัน จันทร	๘ ค่ำ	= ๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๓ นาที	๖ ทุ่ม
วัน อังคาร	๙ ค่ำ	= ๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๓ นาที	๖ ทุ่ม ๕๑ นาที
วัน พุทธ	๑๐ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	" ๒๑ นาที	๕ โมง ๓๙ นาท	๕ โมง ๕๒ นาที	๗ ทุ่ม ๓๘ นาที
วัน พฤหัศบดี	๑๑ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๘ ทุ่ม ๒๖ นาที
วัน ศุกร	๑๒ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๓๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๙ ทุ่ม ๑๗ นาที
วัน เสาร์	๑๓ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๑๐ ทุ่ม ๗ นาที
วัน อาทิตย	๑๔ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๑๐ ทุ่ม ๕๘ นาที
วัน จันทร	๑๕ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๑๑ ทุ่ม ๔๘ นาที
วัน อังคาร	๑๖ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๓๐ ค่ำ	" ๒๐ นาที	๕ โมง ๔๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๑๒ ทุ่ม ๑๔ นาที

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้ามาเมื่อไร	กำปั่นชื่อไร	กัปตันชื่อไร	ตัน	เรืออไร	มาแต่ไหน
เดือนยี่ ขึ้นค่ำ หนึ่ง	เอดวาด์ มากวาด	เซ็นไซด์	๓๐๑	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๓ ค่ำ	เจ้าพระ ยา	อระตัน	๓๕๓	กลไฟสะยาม	สิงคโปร์
๔ ค่ำ	แอด์. ดี.แมกเอน	ดีเมนรัน	๒๓๔	บาก ฝรั่งเสษ	ฮองกง
๔ ค่ำ	เอมิเตา คลัศ	ปรินรศ	๓๓๓	บาก สยาม	ฮ่องกง
๔ ค่ำ	คองศีรอ	อิมศ์		กลไฟสยาม	ซูยอ่าวทเลไท
๕ ค่ำ	วอละเตอ	เวะเตวซ์ภูน	๒๓๗	บาก สยาม	ฮองกง
๕ ค่ำ	โซโล	เอียกัน	๙๖๕	บาก ซำฮเบิก	ปตาเวีย
๖ ค่ำ	ซันซีบา	เมอัค	๒๔๒	บาก ซำเบิก	ฮองกง
๖ ค่ำ	เคเซนเล	ครูศ	๒๔๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๗ ค่ำ	คิมฮองเม	จีน	๒๑๐	บาก สยาม	ไซ่ง่อน
๘ ค่ำ	เรลเว	มันเซน	๒๓๓	ปริกสยาม	อันเฮา
๘ ค่ำ	เซนต์เมริค์	ครอศ	๔๑๑	บาก สยาม	สิงคโปร์
๑๐ ค่ำ	เซนเอตอ	ทันเซน	๓๘๒	บากสยาม	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	ไซเอน	โปเซ็ร์ค์	๒๒๕	ปริกซำเบิก	ฮองกง
๑๐ ค่ำ	กโวไลน์	ปอล์ไฟ	๒๖๖	สกุนเนอ ปรัศเซีย	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	อิงเบิด	บีเตอซัน	๓๕๔	บาก ปรัศเซีย	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ระคามา	มันเกนซี	๓๔๘	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๒๑ ค่ำ	ฟเรศริกที่ ๗	โฮยญ์	๔๑๑	ซีพปรัศเซีย	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	ซีโฟด	ยัง	๓๑๑	บาก สยาม	นาล์ตัน
๑๒ ค่ำ	แอนนามาเรีย	เยวคินศ์	๒๗๕	ปริกเกนมาก	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	กวินอิงลันด์	ครุด	๔๓๓	ซิบสยาม	ฮองกง

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออกเมื่อไร							ระไปไหน
เดือน ยี่ ขึ้น	ค่ำ	หนึ่ง	เอนเตอโปซิ	ซมเฟลด์	๔๘๘	บาก สยาม	สิงคโปร์
	๓	ค่ำ	เซนท์ปอล์	ทันเซน	๓๕๗	บาก สยาม	ปะตาเวีย
	๗	ค่ำ	ติงไฮ้	เดรด	๙๐๐	สกุลเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
	๘	ค่ำ	เจ้าพระยา	ออร์คัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
	๘	ค่ำ	โซโล	เอียเกน	๙๖๕	ซิบซำเบิด	แม่กลอง
	๙	ค่ำ	โซไฟย์	จีน	๒๘๒	บาก สยาม	ยาวา
	๑๒	ค่ำ	ไกลโอ	คาคิล์	๑๓๖	สกูลเนอ อังกฤษ	ซูยอ่าวทเลไทย

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือน แรม สิบห้าค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ Jan. 17th 1866 กฤษศักราช ๑๘๖๖, ใบที่ ๒๒ No. 22

◎ หนังสือ หลวง ฯ

◎ ประกาศ เล่า ด้วย ธรรมเนียม ลงสรงโสกันต์, สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้า. สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้า. ที่เปน พิธี สำรับ ราช ตระกูล, ใน แผ่นดิน สยาม สืบ มา. สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า, สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้า ทั้ง ชาย หญิง, สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ทั้ง ชาย หญิง, สมเด็จพระเจ้าหลาน เธอ เจ้าฟ้า ทั้ง ชาย ทั้ง หญิง. คือ ท่าน ที่ มี พระบิดาพระมารดา, เปน ราช ตระกูล ทั้งสอง ฝ่าย. แต่ จะว่า ให้เลือยศ ถ้า การ ตั้ง พระวงษ์ใหม่, พระเจ้าพี่ยา, พระเจ้า น้องยา, พระเจ้าพี่นาง, พระเจ้าน้องนาง. ที่ ร่วม พระชนก ชนนี กับ สมเด็จพระเจ้า แผ่นดิน, ก็ เปน สมเด็จ พระเจ้า พี่ยาเธอ. สมเด็จ พระเจ้าน้องยาเธอ, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ, สมเด็จ พระเจ้าน้องนางเธอ ทั้ง สิ้น. แต่ ที่ ต่าง พระมารดา ต่อโปรด ให้เปน จึง เปน ได้. พระเจ้าลูกเธอ ที่ ประสูตร แต่ พระอรรคมเหสี พระอรรคชายา, ที่ ติด มา แต่ เดิม ก็ดี ตั้ง ใหม่ ก็ดี, เปน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ทั้งชาย ทั้งหญิง, พระเจ้าลูกเธอ. ที่ เจ้าจอมมารดา เปน แต่ พระสนม ไม่เปน เจ้าฟ้า, ก็ เปน แต่ พระองค์เจ้า. ถ้า เจ้าจอม มารดา เปน เชื้อ พระวงษ ห่าง ๆ ก็ดี, เปน บุตร เจ้า แผ่นดิน เมื่อง น้อย รอบ คอบ ก็ดี, เฦๅ ปน บุตร เสนาบดี มี ความ ชอบ ก็ดี, ถ้าโปรด ให้ เปน เจ้าฟ้า ก็ เปน ได้. พระเจ้าหลานเธอ นั้น คือ พระโอรส พระธิดา ใน พระบวรราชวัง, ถ้า พระมารดา โปรด ให้เปน เจ้า, บุตร ก็ เปน สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า.

◎ สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าหญิง, สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิง. เมื่อ ได้ พระสวามี เปน พระเจ้า แผ่นดิน ใหญ่ ก็ดี, เปน กรม พระราชวงษก็ดี, เปน เจ้า ต่าง กรม ไม่ มี กรม เจ้าฟ้า ฦๅ พระองค์เจ้า ก็ดี, ถ้า มี บุตร บุตรี บังเกิด ก็ เปน เจ้าฟ้า ตาม พระมารดา. แต่ ศักดินา ต่ำ เสมอ พระองค์เจ้า ที่ เปน พระเจ้าหลานเธอ ดัง สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ, มี ศักดินา เสมอ เพียง พระองค์เจ้า ที่ เปน พระเจ้าลูกเธอ.

◎ เมื่อ แผ่นดิน สืบ ๆ มา พระราชโอรส พระราชธิดา ของ สมเด็จ พระเจ้า ผ่นดิน ใหญ่, แล กรม พระราชวัง, ที่ ประสูตร แต่ พระมารดา เปน เจ้าฟ้า ก็ดี, เปน พระองค์เจ้า ก็ดี, คง เปน เจ้าฟ้า. ถ้า มารดา เปน แต่ หม่อมเจ้า แล ราชินิกูล แล ธิดา เมื่อง น้อย รอบ คอบ, ก็ คง เปน แต่ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า. ต่อ พระเจ้า แผ่นดิน ใหญ่โปรด ให้ เปน เจ้าฟ้า จึ่ง เปน ได้.

◎ ใน กรม พระราชวังหลัง, บุตร บุตรี ประสูตร แต่ อรรคชายา มี ยศ เปน เจ้า ก็ เปน ได้ เพียง พระองค์เจ้า. ต่อ มารดา เปน เจ้าฟ้า จึ่ง เปน เจ้าฟ้า ตาม พระมารดา. บุตร บุตรี กรมพระราชวังหลัง, ที่ เกิด แต่ พระ สนม, ก็ คง เปน หม่อมเจ้า เหมือน กับ บุตร บุตรี ของ พระองค์เจ้าชาย ทั้งปวง, ที่ ตั้ง กรม แล้ว แล ยัง ไม่ มี กรม หม่อมเจ้า ทั้งปวง. ที่ได้ ราชการ ฝ่าย น่า ฝ่าย ใน, โปรด เลื่อน ให้เปน พระองค์เจ้า โดย ความ ชอบ ก็ เปน ได้. การ กำหนด ที่ ว่า มา นี้, ตาม แบบ แผน ซึ่ง มี สืบ มา แต่โบราณ หลาย ชั่ว แผ่นดิน แต่ ครั้ง กรุงเก่า มา.

◎ เมื่อ ครั้ง แผ่นดิน กรุง ธนบุรี, แรก ตั้ง แผ่นดิน บางกอก ก่อน พระวงษ นี้, มี พระเจ้าลูกเธอ ชาย เปน เจ้าฟ้า สาม พระองค์. พระองค์ หนึ่ง เกิด แต่ พระอรรคชายา เดิม, อีก พระองค์ หนึ่ง เกิด แต่ มารดา ที่ เปน พระญาติวงษ ของ พระเจ้า แผ่นดิน ใน เวลา นั้น. อีก พระองค์ หนึ่ง, เกิด แต่ มารดา ที่ เปน พระบุตรี ของ พระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์, ซึ่ง เวลา นั้น พระเจ้า แผ่นดิน โปรด, ให้ ถือ อาญาสิทธ เหมือน พระเจ้าแผ่นดิน ใน การ สงคราม. ใน เจ้าฟ้า ทั้งสาม นั้น, องค์ ที่ สอง สิ้น ชีพ เสีย แต่ ยัง เยาว์. องค์ ที่ หนึ่ง สิ้น ชีพ เมื่อ ล่วง แผ่นดิน นั้น ไป. แต่ องค์ ที่ สาม สืบ มา เปน สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า, ใน แผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์. เมื่อ ตั้ง พระวงษ ใหม่ ขึ้น, สมเด็จ

พระเจ้าพี่นางเธอ สอง พระองค์ ก็ เป็น เจ้าฟ้า. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์ ใหญ่ มี พระบุตร ๓ พระบุตรี ๑ แต่ พระบิดา สิ้น ชีพ เสีย นาน แล้ว, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์น้อย มี พระบุตร ๓ พระบุตรี๒ พระบิดา ก็ สิ้น ชีพ เสีย นาน แล้ว เหมือน กัน. ก็ ทั้ง ๔ พระองค์ นั้น, พระเจ้า อยู่หัว โปรด ให้ เป็น สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า ทั้ง สิ้น. ภายหลัง มา พระบุตร ของ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์ ใหญ่ นั้น, โปรด ให้ เป็น กรม พระราชวังหลัง เป็น ลำดับ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ, ที่ โปรดให้ เป็น กรมพระ ราชวังบวร ใน แผ่นดิน นั้น.

๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใน แผ่นดิน นั้น, มี พระราชโอรส สอง พระองค์, พระราชธิดา สอง พระองค์ แต่ พระอรรคชายา เดิม, โปรด ให้ เป็น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ทั้ง ๔ พระองค์. แต่ กรม พระราชวัง มี พระราชธิดา ประสูตร แต่ พระมารดา เป็น เชื้อ เจ้าเมืองเชียงใหม่, โปรด ให้ เป็น สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า ด้วย. ร่วม เจ้าฟ้า ใน ต้น แผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์, คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ ๒. ถ้า นับ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ, ที่ เป็น กรมพระราชวัง ด้วย ก็ เป็น ๓ เป็น ชั้น ศักดิ์ สูง อย่าง เอก. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๔ พระองค์ เป็น อย่าง โท. สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า, นับ กรมพระราชวังหลัง ด้วย เป็น ๑๑ พระองค์ เป็น อย่าง ตรี. ร่วม เจ้าฟ้า ทั้ง ๓ อย่าง เป็น ๑๘ พระองค์. คือ นับ เจ้าฟ้าหลานเธอ ที่ เป็น ราชบุตรเจ้ากรุงธนบุรี ด้วย นั้น. อนึ่ง มี เจ้าฟ้าหญิง แก่ อีก พระองค์ หนึ่ง, เป็น พระราชธิดาสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน พระวงษเก่า กรุงศรีอยุทธยา, ยัง คง ยศ ยันตศักดิ์ เป็น เจ้าฟ้า อยู่ ด้วย, จึง รวม เป็น ๑๙ พระองค์ ด้วย กัน.

๑ ก็ใน เจ้าฟ้า เหล่า นี้, เมื่อ แรก ตั้ง แผ่นดิน ยัง ไม่ได้ โสกันต์ ๗ พระองค์, คือ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ๓ พระองค์, ยก แต่ พระองใหญ่. สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า ใน สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์น้อย ๒ พระองค์, สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า ใน กรมพระราชวังพระองค์ หนึ่ง, สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ, ที่ เป็น ราชบุตร เจ้ากรุงธนบุรี พระองค์ หนึ่ง, จึง รวม เป็น ๗ พระองค์. ใน เจ้าฟ้า ๗ พระองค์ นี้, เมื่อ ถึง ปี มี กำหนด ควร จะโสกันต์, ก็ มี ราชการ ทัพ ศึก กับ พม่า รุ่น วาย อยู่, เพราะ เป็น การ ต้น แผ่นดิน ไม่ มี ช่อง มี เวลา ที่ จะ ได้ ทำ พระราชพิธี ให้ เตม ตาม ตำรา. คือ สอง พระองค์ ถึง กำหนด โสกันต์ ใน ปี แรก ตั้ง แผ่นดิน ใหม่, คือ ปีฉาน จัตวาศก ศักราช ๑๑๔๔, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๗๘๒. อีก สอง พระองค์ ถึง กำหนด ใน ปีมะเส็งสัปตศก ศักราช ๑๑๔๗, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๗๘๕. อีก สอง พระองค์. ถึง กำหนด โสกันต์ใน ปี รกาเอกศก ศักราช ๑๑๕๑, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๗๘๙. สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า ที่ เป็น ราชบุตร เจ้ากรุงธนบุรี นั้น, ถึง กำหนด โสกันต์ใน ปีกุนตรีศก ศักราช ๑๑๕๓, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๗๙๑. ใน สิบ ปี นี้ พม่า ยก มา รบแทบ ทุก ปี, มี ราชการ ทัพ ศึก มาก, ไม่ มี ช่อง ที่ จะได้ คิด ทำการ ลง สรง โสกันต์ เลย, เป็น แต่ ทำโดยสังเขป ภอ เป็น แล้ว ไป. แต่ เจ้าฟ้าพินทวดี ซึ่ง เป็น พระราชธิดา พระเจ้าแผ่นดิน กรุงศรีอยุทธยา โบราณ นั้น, ท่าน เคย ลง สรง โสกันต์ ด้วย พระองค์ เอง. แล เหน การงาน ต่าง ๆ เมื่อ เวลา ลงสรง โสกันต์เจ้าพี่ เจ้าน้อง ของ ท่าน, ท่าน ทราบ การ ทุก อย่าง. เป็น ผู้แนะ อย่าง ธรรมเนียม โบราณ อื่น ๆ ต่าง ๆ หลาย อย่าง หลาย ประการ ใน กรุงเทพ ๆ นี้. เมื่อ ท่าน เหน ว่า เจ้าฟ้า ๗ พระองค์ ที่ โสกันต์, ไม่ ได้ ทำ เตม ตาม ตำรา พระราชพิธี แต่ สัก พระองค์หนึ่ง, จน หมด เจ้าฟ้า ไป แล้ว, ท่าน ก็ บ่น นัก ว่า การ อย่าง ธรรมเนียม, พระราชพิธี ลง สรงโสกันต์ เจ้าฟ้า จะ สาบ สูญ ไป เสีย แล้ว. ท่าน ก็ ทรง พระชรา แล้ว. เมื่อ ไม่ มี พระชนม์ ท่าน. ถ้า การ สิบ ไป มี เวลา ที่ จะได้ ทำ ขึ้น, ใคร จะ มา แนะ ชี้ การ ให้ ถูก ต้อง ตาม แบบ แผน ได้ เล่า. ท่าน จึง คิด อ่าน จดหมาย การงาน ลง สรงโสกันต์ ต่าง ๆ ลง ไว้. แล้ว ชี้ แจง ให้ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ข้าง น่า ข้าง ใน, เรียน ดู รู้ ไว้ ด้วย กัน มาก, เพื่อ จะ ไม่ ให้ การ สาบ สูญ ไป. ความ ที่ เจ้าฟ้าพินทวดี ทรง พระวิตก นั้น, กรมพระราชวัง ใน แผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ทรง เหน ชอบ ด้วย. จึง ทรง สร้าง เขา ไกรลาศ มี พระมณฑป ยน ยอด, แล มี สระอโนดาต แล ท่อ ไข น้ำ จาก ปาก สัตว์ ทั้ง ๔ ตาม อย่าง เจ้าฟ้าพินทวดี ชี้ การ ให้ ทำ. ครั้น การ เขา ไกรลาศ เสร็จ แล้ว, ก็ กราบ ทูล ขอ แด พระเจ้าอยู่หัว, ให้ โปรด ให้ ทำ การ โสกันต์ พระราชบุตร แล พระราชบุตรี ของ ท่าน, ที่ เป็น แต่ พระองค์เจ้า สม มุต ให้ เป็น ดัง เจ้าฟ้า. ทำ การ ทั้ง นี้ แม้น ผิด อย่าง ธรรมเนียม ก็ เพื่อ ว่า

จะให้เหน เปน อย่าง ทัน เวลา, เมื่อ เจ้าฟ้า พินทวดี ยัง ทรง พระชนม์อยู่, จะให้มี ผู้ได้รู้ได้เหน ไว้เปน อัน มาก, มิให้ การสาบสูญไป. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ก็โปรด ให้การเปน ไป ตาม พระไทยกรมพระราชวัง. แต่ส่วน พระองค์ไม่ ชอบพระราชหฤไทย, จะทำให้ผิด อย่าง ธรรมเนียม ไป. กรมพระราชวัง เมื่อได้ช่อง โปรด อำนวย ให้ทำ, ก็ได้ ทำการ โสกันต์ ใน พระบวรราชวัง ถึง ๓ ครั้ง. คือ ปีเถาะสัปตศก, ศักราช ๑๑๕๗, ตรง กับ ปี มีคฤศตศักราช ๑๗๙๕ ครั้ง หนึ่ง. คือ ปีมเมียสัมฤทธิศก, ศักราช ๑๑๖๐, ตรง กับ ปีมีคฤสตศักราช ๑๗๙๘ ครั้ง หนึ่ง. คือ ปีกาตรีศก, ศักราช ๑๑๖๓, ตรง กับ ปีมี คฤสตศักราช ๑๘๐๑ ครั้ง หนึ่ง.

◎ หนังสือ ที่ เปน ใจ ความ ใต้ นี้, เหลือ จาก หนังสือ หลวง แต่ยก ก่อน. บัด นี้ เอาไส่ เข้า ที่ ยก นี้ ต่อ ความ เดิม ที่ น่า ๒๐๔

◎ แลคำ ว่า พึ่ง พา อาไศรย นั้น, คำ นี้ แปล ไป่ หลาย อย่าง ถึง เจ้า แผ่น ดิน ก็ ต้อง ว่า. แต่ ไม่ ว่า เจ้า แผ่น ดิน เมือง อื่น แล้ว, ว่า แต่ พระเจ้า แผ่น ดิน ครุง สยาม ของเรา เอง. สืบ มา จน ทุกวัน นี้ ทุก พระองค์, ทำ บุญ เกื้อ หนุน ใน สาศนา ถึง สาม อย่าง, คือ สาศนา พระพุทธ์ อย่าง หนึ่ง. สาศนา พราหมณ์ อย่าง หนึ่ง. สาศนา แขก เจ้าเซน อย่าง หนึ่ง. แต่ สาศนา แขก เจ้าเซน นั้น, ซึ่ง เที่ยร ที่ แห่ ก็ ของ หลวง แทบ ทั้ง มด, ยัง ได้ เงิน เบี้ย เลี้ยง ไป ทำ ของ เลี้ยง กัน ด้วย. สาศนา พราหมณ์ ใน หลวง ก็ ช่วย ปี หนึ่ง, เปน เงิน หลาย สิบ ชั่ง. เปน ดั่ง นี้ ก็ เพราะ ใน หลวง, ได้ พึ่ง พา อาไศรย พวก แขก พวก พราหมณ์ อยู่ อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด, จึง ไม่ เสีย ดาย เงิน ที่ เสีย ไป ทุก ๆ ปี เปน อัน มาก นั่นหนา.

๑ อนึ่ง ใน พระเจ้า แผ่นดิน ก็ ถวัติ สรเสิญ ว่า สาศนา ใด ๆ ไม่ มีระเสิท กว่า พุทธิสาศนา. จับ สั่ง ดั่ง นี้ ทุก พระเจ้า แผ่น ดิน มา จน ทุก วัน นี้. ก็ ซึ่ง จับ สั่ง ดั่ง นี้ ก็ ดู เหมือน จะ เอา ใจ พระสรง์, ซึ่ง เปน เจ้า ของ สาศนา โดย อยู่ ใน แผ่นดิน. ก็ ที่ แท้ พระลัษมราชราชา คณะ ที่ เปน ประธาน ใน สาศนา. ก็ ยัง โง่ งม งาย ไม่ รู้ แม่นดิน แผ่นฟ้า, ยั่ง ยืน ยัน ว่า ขันทรุปราคา สุริยุปราคา, เปน ด้วย ยักษ์ ใหญ่ ชิงกา เข้า ไป กัด กิน. แผ่น ฟ้า แผ่นดิน เปน ของ โต เท่า กัน. พระอาทิตย พระจันทร์ เลก กว่า กัน นิด น้อย, แล อื่น ๆ. ใน พระเจ้า แผ่น ดิน แต่ก่อน ก็ ทรง เชื่อ อย่าง นั้น, แต่ พระเจ้า แผ่นดิน พระ องค์ นี้ จะเชื่อ อย่าง นั้น ฤๅไม่เชื่อ อย่าง นั้น ก็ไม่ ทราบ. แต่ เหน ท่าน ทรง ทาย สุริย จันทร์ ถูก ต้อง แน่ นอน. แล รับ สั่ง ว่า ราหู ไม่ได้ ทำ ไม แก่ พระ อาทิตย พระจันทร์, พระอาทิตย์เลง ตรง พระจันทร์ วัน เพญ ก็ เปน จันทรุปราคา. พระจันทร์ มา ซ้อน สับ เมื่อ วัน กับ กัน ห่าง สาย ตา คน กับ พระอาทิตย์, ก็ เปน สุริยุปราคา ๆ, ลาง ที่ มี แต่ ช้าง เมือง เหนือ, เมือง ปากใต้ ไม่เหน. ท่าน ก็ ทรง ทาย ถูก ได้, ก็ เมื่อ เปน ดั่ง นี้ ท่าน ยัง ทรง สรเสิญ ว่า พุทธสาศนา ดี กว่า สาศนา ทั้งปวง. แล ทรง พระ อุสาห ประพฤติ ตาม พุทธ สาศนา อยู่. ก็ เหน ชัด ว่า เปน เพราะ พึ่ง พาอาไศรย พุทธสาศนา อยู่, จึ่ง เปน ดั่ง นั้น ก็ ด้วย การ เปน ทัว อย่าง เช่น นั้น, รับ สั่ง ของ กวินวิกตอเรีย, ที่ ท่าน เอา มา ว่า ซ้ำ ซาก เข้า ชี้ ไม่ รู้ แล้ว นั้น. ก็ ด้วย คิด ว่า จะให้ คน ฟั่ง เชื่อ ว่า เปน คำ เจ้าฟ้า เจ้า แผ่นดิน. ก็ ธรรมดา เจ้าที่ เจ้า แผ่นดิน อย่าง ไร, เมือง ใหน ๆ ก็ คล้าย ๆ กัน เข้าใจ แล้ว.

ข่าว ร้าย ที่ เมือง สมุทสงคราม

◎ ข้าพเจ้า ได้ ความ ว่า, เมื่อ ณวัน ปี ฉลู สัปตศก, จีน นิ่ม ที่ เปน น้อง เขย หลวง ภาษี วิเศศ, ซึ่ง หลวง ภาษี วิเศศ ได้ ให้ ออก ไป เปน นาย อากร เตา สุรา ที่ เมือง สมุทสงคราม, เปน ที่ ขุน อินทร์ อากร นั้น, ได้ คุม สมัก พัก พวก ใน โรง เล่า ประมาณ ๓๐ คน, ไป จับ น้ำ กระแช่ ที่ ตำบล บ้าน แขวง เมือง สมุทสงคราม. ได้ ตัว คน มา แล้ว กรมการ ยัง หา ทัน ซักระไม่. พวก โรง เล่า ก็ เอา ตัว คน เหล่า นั้น มา จำ ตรวน ไส่ โซ่ ล่ัน กุณแจ ไว้. แต่ คน ที่ จับ ไว้ มา นั้น มี ลูก สาว ติด มา คน หนึ่ง, อายุ ประมาณ ๑๓ ปี ๑๔ ปี. พวก โรง เล่า ยังอาจ ทำ การ ช่มเหง ช่ม ชืน ผลัด เปลี่ยน กัน มาก คน. หญิง นั้น ร้อง ให้ คน ใน โรง ช่วย. จีน นิ่ม เปน ที่ ขุน อินทร์ อากร, กับ จีน เงียบ เปน น้อง หลวง ภาษี วิเศศ ที่ เปน หลงจู๊, กับ คน ใน โรง ก็ ภา กัน หัวเราะ เยาะ เย้ย เสีย. มี คน หนึ่ง กลับ เอา หญิง นั้น มา เฆี่ยน อีก ๒๐ ที ๓๐ ที ด้วย หวาย. หญิง นั้น ทน กำ ลัง คน มาก มิได้, ด้วย เปน เด็ก นัก เหลือ ทน ก็ ถึง แก่ ความ ตาย ใน ระว่าง ๖ วัน ๗ วัน นั้น. แล้ว พวก

ใน โรง เล่า ช่วย กัน ปิด ความ นั้น ไว้ มิ ให้ ชาว บ้าน รู้. แล้ว เขา สพ หญิง นั้น ไป ฝัง เสีย. จึง มี พวก พ้อง ของ หญิง นั้น รู้ ความ ไป พ้อง กับ เจ้า เมือง กรมการ ๆ. ก็ มี หมาย ไป เกาะ ตัว พวก โรง เล่า มา แก้ คะดี, พวก โรง เล่า ขัด ขืน เปน หลาย ครั้ง หา มา ไม่. การ อย่าง นี้ ข้าพเจ้า ไม่ เคย ได้ ยิน ได้ ฟัง เลย, โทษ์ เขา ก็ มี ไม่ ใช่ การ ของ ข้าพเจ้า ก็ จริง อยู่, ด้วย เหน ว่า ทำ การ อยาย คาย นัก. ข้าพเจ้า อยู่ เมือง บ้าน นอก ก็ จริง, อายุ ได้ ๖๗ ปี แล้ว. ตั้ง แต่ นาย อากร เข้า มา ทำ เทา สุวา ก็ มาก แล้ว, ไม่ มี ใคร ได้ ทำ องอาจ ถึง ดัง นี้. ข้าพเจ้า สืบ ได้ ความ ว่า, จีน นิ่ม ที่ เปน ขุน อินทร์ อากร นั้น เปน ชาว กรุง เก่า, เปน น้อง อี อ่ำ ที่ เปน ปาราชิก. ตระลาการ ชำระ เปน สัตร ว่า, อี อ่ำ เปน ปะราชิก จริง. โทษ ต้อง ตระเวน สัก หน้า เปน ตะพุ่น หญ้า ช้าง อยู่ วัง จันเกษม. จีน นิ่ม ได้ เข้า มา เปน น้อง เขย หลวง ภาษี วิเศศ, ไป ทำ เทา สุวา เมือง สมุทสงคราม, พวก จีน นิ่ม เคย ผิด ด้วย การ เมถุนธรรม การ ชั่ว เหมน พึง ระ สงบ ไป ไม่ ช้า มิ ใช่ ฤๅ. จีน นิ่ม ยัง ช้ำ เข้า อีก เล่า.

๑ นึ่ง ข้าพเจ้า อยาก ทราบ ความ ให้ เลอียด, เอา เงิน ตรา ๘ บาท ไป แลก เงิน ปลีก ที่ โรง เล่า. พวก ที่ ทำ ความ ผิด หนี ไป จาก โรง เล่า สอง คน. จีน เงียบ น้อง หลวง ภาษี วิเศศ อยู่ ที่ โรง เล่า, จึง ห้าม คน ใน โรง ว่า อย่า วิตก เลย. หลวง ภาษีวิเศศ พี่ ของ เรา เปน คน มี ส่วน ใหญ่ ใน โรง เล่า ด้วย, ตก เข้า ไป ใน กรุง เทพ ฯ แล้ว. หลวง ภาษี วิเศศ ก็ คง จะ ช่วย เคีร เหิน จุก ยา เสีย กราว เดียว, ความ ก็ จะ เงียบ ไป ได้. อย่า ว่า แต่ ความ นิด หนึ่ง เท่า นี้ เลย. ถึง ความ โต ยิ่ง กว่า นี้ ก็ ไม่ เปน ไร. พวก เรา อย่า ได้ ตกใจ หนี ไป ข้าง ไหน เลย. ความ เรื่อง ซ่อม ขืน นี้ กรมการ ก็ ได้ บอก เข้า ไป ยัง กรุง เทพ ฯ หลาย เดือน แล้ว. แต่ ได้ ความ ว่า, ตก กระทรวง คลัง มหาสมบัติ, จะ ชำระ แล้ว ฤๅ ยัง หา ทราย ไม่. แต่ เรื่อง จุก ยา นั้น, จะ ไป ได้ ฤๅ ไม่ ได้ นั้น, คอย ฟัง ราว หลัง เถิด, ระ สม คำ จีน เงียบ ว่า ฤๅ ไม่.

๑ ข้าพเจ้า เจ้า ของ หนังสือ นี้, พิเคราะ ดู ตระลาการ ไทย, พวก เปน ความ ดู ถูก เหมือน เรือ รั่ว, แล ถัง น้ำ รั่ว ฉนั้น. พวก เปน ความ จึง ถือ ใจ ว่า, ถึง จะ ทำ ความ ผิด ก็ ไม่ กลัว, เอา เงิน ทอง เข้า จุก ปิด ก็ หาย รั่ว ได้. คิด ๆ ดู ก็ น่า หัว เราะ เปน ที่ ประมาท หมิ่น ของ ราษฎร ผู้ เปน ความ ใน ร่ม ทง ของ ตัว, ไม่ มี ความ กลัว ความ อาย, ก็ จะ ต้อง อาย คน นอก ประเทศ ภาษา ต่าง ๆ, ที่ เข้า มา อยู่ ใน กรุง สยาม นี้ ก็ มี มาก, เปน ที่ เยาะ เย้ย คำ นินทา ต่าง ๆ, ได้ ยิน เข้า ก็ รำคาญ หู หนัก, ผู้ พิพากษา ถ้า เปน อาสัจ อาธรรม ไป ตาม สินบล, ไม่ สม ที่ สมเดจ์ พระเจ้า แผ่นดิน ที่ ท่าน เปน ยุติธรรม, ได้ ทรง พระ มหา กรุณา ชุบ เลี้ยง ต่อ ไป เลย.

ความ พ้อง

๑ ข้าพเจ้า ทราบ ว่า อำแดง เชื่อน หญิง คน นี้, เปน ลูก เจ้า พระยา ณครราชเสมา คน เก่า, ทำ ผิด ธรรมเนียม ควน จะ เอา ชื่อ ไว้ ใน หนังสือ พิมพ์. คน ชาว กรุงเทพ บังอก เล่า ลือ กัน มาก, อำแดง เชื่อน คน นี้ ทำ ผิด ประ ลาย. ข้าพเจ้า ทราบ ว่า อำแดง เชื่อน เมื่อ ยัง อยู่ บ้าน ประตูน้ำ ที่ เมือง ณครราชเสมา นั้น, มี ผัว เดิม ที่ หนึ่ง ชื่อ นายขู่, อยู่ กับ นายขู่ ผัว เดิม ได้ ประมาร สาม เดือน เที่ยว ลอย ทำชู้ กับ ชาย ใน เมือง ณครราชเสมา. แล้ว ไป รักษ์ กัน เข้า กับ ขุนวิจารกรมการ เมือง ณครราชเสมา อีก. นาย ขู่ ผัว เดิม รู้, นายขู่ ที่ อำแดง เชื่อน ถูก ศรีค่าง ช้าง ซ้าย ขัด อยู่ จน ทุก วัน นี้. นายขู่ ผัว ที่ หนึ่ง ไล่ ให้ ไป เสีย. แล้ว อำแดง เชื่อน ก็ ตก มา อยู่ กับ ชายชู้. อยู่ กับ ชายชู้ มี บุตร ด้วย กัน คน หนึ่ง บุตรหญิง, อยู่ ด้วย กัน ก็ ไม่ ยืด, ลอย เที่ยว ทำ ชู้ สู่ ชาย อื่น ถึง ๑๕ คน. ผัว ที่ ๒ ก็ ทิ้ง เสีย. ครั้น ตัว จะอยู่ เมือง ณครราชเสมา ไป เหน ว่า ดัง เรื่อง มี ชู้ นัก. อำแดงเชื่อน จึง หนี ลง มา กับ อ้ายบุน ทาษ ของ ตัว, เดิน ทาง อาไศรย มา กับ พวก ลูก ฆ่า แล้ว เอา อ่าย บุน ทาษ ของ ตัว ทำ ผัว, มา ตามระยะ ทาง จน ถึง เมืองพรมทบุรี, ได้ ภัก อยู่ ที่ เมืองพรม ๕ วัน. แล้ว ก็ เปน ชู้ กัน กับ นายระย้า นายกำนันจุ้ย. ครั้น อ้ายบุน รู้ อ้าย บุน ห้าม อำแดงเชื่อน หมิ่น พ้อง อ้ายบุน โกรธ. ขัด ใจ อ้ายบุน, ก็ หนี ไป อยู่ ที่ เมืองพรม ช้า ได้ ประมาร ๓๐ วัน เสษ. ชู้ ต่อ ชู้ วิวาษ ตี กัน. อำแดงเชื่อน เหน ว่า ความ อึง นัก จะ ภัก อยู่ นาน ไป ก็ อาย เขา. จึง มา กับ ยาย ภา มารดา เข้า มา ณ กรุงเทพ, มา ภัก อา ไศรย อยู่ ที่ บ้าน หลวงศรีทิพโยค. อำแดงเชื่อน ก็ ไม่ ยุด มี ชู้, ยัง เที่ยว ลอย ทำ ชู้ กับ ชาย ในกรุง เทพ นี้ อีก ถึง ๑๒ คน. ครั้น จะระบุ ชื่อ ตัว ชาย ที่ ทำชู้ กับ อำแดงเชื่อน นั้น, ก็ ได้ แต่ เหน การ ไม่ ควร, ที่ เปน คน ดี ขุนนาง ก็ มาก, ที่ เปน

ไพร่ก็มีมาก. ข้าพเจ้าว่ามาแต่เพียงนี้ก็พึงทราบเถิด. ถ้าทั้งนี่ของจริง ๆ ไม่ได้เอาเทษมาว่าเลย.

๏ แล้วอำแดงแจ่มได้มาอยู่กับนายเอมมหัดเลศลูกพระยาเพชปานี่คนเก่าอีก. คนหนึ่งผัวที่ ๔ อยู่กับนายเอมได้ ๓ เดือน มีชู้นักต้องทิ้งกันจริง, ไปได้กับหลวงเดษลูกเลี้ยงพระยาภักดีผู้ทรในพระบวรราชวัง, แล้วก็ลอยทำชู้อีก. หลวงเดษรู้ว่าเปนชู้กันกับนายตาษ, อำแดงแจ่มจะอยู่ก็ไม่ได้, เกรงหลวงเดษจะทำโทษ, จึงหนีหลวงเดษไปเปนเมียนายตาษอยู่กับนายตาษได้ ๓๐ วันหนีไปอยู่ในพระบวรราชวัง.

๏ ครั้นณเดือนอ้ายแรมหกค่ำปีวอกโทศก, เพลาเที่ยงอำแดงแจ่มไปซื้อผ้าที่ถนนบำรุงเมือง, ขุนอักษรสมบุนเสมียนตราท้วมเหน อำแดงแจ่มก็ชอบใจ, ให้ยายตานไปพูดกับอำแดงแจ่ม ๓ วันได้ตัว. เสียเงินให้กับแม่สื่อสามตำลึง, แล้วเสียสิงสอดผ้าไว่ไปคิดรวมเงิน ๒๐๐ ยาดร์, รับเอาไปเลี้ยงไว้ให้เปนเมียหลวงใหญ่ถือน้ำทุกปี. เงินทองให้ใช้อุดม, ก็ไม่ยุดมีชู้เลย. ถ้าขุนอักษรสมบุนเสมียนตราเข้าวัง, ก็ลอยทำชู้กับชายอื่นอีกถึงหกคน.

๏ ณเดือนสิบเอดขึ้นสองค่ำ, อำแดงแจ่มเกิดวิวาทกันกับขุนอักษรเสมียนตราผัว ๑ ที. หนีผัวไปณเดือนสิบสองแรมสี่ค่ำปีขจัตวาศก. อำแดงแจ่มมาฟ้องอย่าผัวที่สารหลวง. ผัวฟ้องแย่งว่ามีชู้กับชายอื่น. กระลาการชำระไม่แล้ว, โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ชายที่ทำชู้เสียเงินให้กับผัว ๓ ชั่งความเปนแล้วกัน. แล้วอำแดงแจ่มก็ได้ชายชู้เปนผัวที่ ๕ แล้วอำแดงแจ่มก็เที่ยวลอยทำชู้กับนายดิษนายชื่นนายพลัดที่เปนขุนอากรปฤกษานายรวางอีก. อยู่กะผัวที่ ๕ ได้ปีหนึ่งกับสามเดือน, ผัวรู้ว่าอำแดงแจ่มคนนี้เที่ยวกระทำชู้นักผัวเลี้ยงไม่ได้, ผัวไล่เอาเงินค่าตัว ๙ ชั่ง. ได้เขียนหนังสือไว้ด้วยฉบับหนึ่งแล้วก็ไล่ไปเสีย.

๏ ข้าพเจ้าทราบว่าอำแดงแจ่มคนนี้ชื่อดังนัก, มีผัวคนใดอยู่ไม่นาน, มักมีชู้ทุกวันนี้, ก็เที่ยวเล่นชู้อยู่. อำแดงแจ่มคนนี้ไม่ดีเลย, มีคนเล่าฦๅมา, ข้าพเจ้าทราบดังนี้ถึงจะอยู่กับใครก็ไม่นานคงจะมีชู้อีก.

๏ โรคลงรากที่ประเทศยูโรป ๚ะ

๏ ว่าในเร่ว ๆ นี้, พวกหมอยาที่ประเทศยูโรปพิจารณาเหนว่า, โรคลงรากที่แผ่ทั่วไปถึงประเทศยูโรปนั้น, เกิดมาแต่เมืองเม็กกาแขวงเมืองอารอบ, ที่พวกมอำมัดประชุมกันเพื่อจะไหว้พระของเขาในที่นั้นตามบันดาแขก. แล้วก็มาทั่วทุกแห่งรคนปนกันเข้าจึงเกิดโรค. ครั้นเวลาเสิกแล้ว, ต่างคนต่างก็กลับไปที่อยู่ของตัว, โรคอันนั้นก็ติดไปด้วย, จึงได้แผ่ไปทั่วทุกทิศ.

๏ มีอังกฤษคนหนึ่งเขียนหนังสือมาว่า, พวกเพื่อนของเราคือฝรั่งเสศ, ได้ตีลงที่หัวทะปูตรงแล้ว, เพราะเหนพร้อมใจกันว่า, โรคลงรากเกิดมาแต่เมืองเม็กกาแทบจะทุกครั้ง. โรคนั้นจะเกิดแต่ภายในจะเสียปรกติฤๅประการใดหมอทั้งป่วงไม่อาจเหนได้, คิดไม่พร้อมใจกัน. แต่คิดว่าเกิดมาแต่ทิศไหน, ไปตายลไหนนั้นภอจะคิดได้. พวกฝรั่งเสศได้คิดแล้ว, เหนเปนความจริงว่า, โรคลงรากที่ได้เกิดขึ้นเมื่อคฤษศักราช ๑๘๖๕ นั้น, แลได้ทำลายชีวิตรคนนับได้เปนหลายแสนแล้ว, ก็ได้บังเกิดมาจากเมืองเม็กกาเปนแน่. ในต้นปีคฤษศักราช ๑๘๖๕ นั้น, พวกพระในสาศนาแขกนั้น, เขาได้มาประชุมกันในที่นั่นเปนอันมาก, กว่าที่เคยมีมาแต่ก่อนนัก. เขามาแต่ทางไกลทั่วทุกทิศ, จำพวกที่มาแต่เมืองตาเมเซ็กนั้น, มากกว่าที่เคยมีนัก. เขามาทางทเลแดงแลเมืองเยดา. ใกล้จะถึงเมืองเม็กกาแล้ว, ก็เกิดลงรากตายในกลางทางนั้น, ก็อัดแน่นกัน, ในทางนั้นเต็มไปด้วยสพ, แลคนเจ็บเปนอันมาก. ผู้ที่เปนประทานใหญ่ในเมืองเม็กกา, มีความวิตกด้วยโรคลงรากนั้น, เขาจึงเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในวัด. แล้วอุษ่ากินกระดาดที่เขียนหนังสือเปนกลอนคำพระของเขา, ๆ หมายว่าจะกันโรคนั้นได้ดอกกระมัง. แต่คำพระที่เขากินเข้าไปนั้นกันมิได้, โรคนั้นก็ถึงตัวเขาตาย. เมื่อพวกมอำมัดที่เข้าไปไหว้พระในเมืองเม็กกาแล้ว, เขาจะกลับไปยังที่อยู่ของตัว, ก็เหลือไปแต่น้อย, แลตายโดยโรคนั้นแทบจะครึ่งหนึ่ง. เขากลับไปทางเมืองคอายา, แลเมืองอายฆุบโต, โรคนั้นได้ติดตามเขาไปภาเอาชาวเมืองนั้นล้มตามเปนอันมาก. ฝ่าย

เจ้าเมือง อายฆุบโต มีความกลัวโรคนั้น, จึงหนีไปยังประเทศยูโรป. ชาวประเทศยูโรปจึงกลัวว่า, โรคนั้นจะติดเข้าเมือง อายฆุบโต มาด้วย. เจ้าเมือง อายฆุบโต จะไปที่ตำบลใด เขาก็กลัวว่าโรคนั้นจะไปถึงเขาด้วย. แล้วก็เป็นดังนั้นจริง. เมื่อพวกมหามัตกลับไปจากเมืองเม็กกาไปถึงตำบลใดๆ, โรคนั้นก็เกิดขึ้นในที่ตำบลนั้นด้วย. ไปถึงเมืองยัยฟา, แลเมืองยรูซาเลม, แลเมืองสเมอนา, แลเมืองเบรูต, แลเมืองดามเซ็ก, ก็เกิดโรคทุกแห่งทุกตำบล, คนตายเป็นอันมาก. เกิดเหตุดังนี้จึงรู้ว่า, โรคนั้นติดตามพวกมหามัตที่กลับมาจากเมืองเม็กกาเป็นแน่.

◎ เคานวอเมนต์ฝรั่งเสดเหนดังนี้, จึงมีหนังสือเชิญผู้ใหญ่ใน ประเทศยูโรปทุกเมืองมาประชุมกัน, เพื่อจะได้ปฤกษาการกันโรคนั้นอย่าให้มาได้.

◎ สลัดตีเรือ

◎ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่กัปตันชัมซันได้เขียนไว้. ได้ออกจากเมืองฮ่องกงเดือนดิเซมเบอ วัน ๑๓ ค่ำ ศกฉ ศักราช ๑๗๖๕, เพื่อจะไปถึงบางกอก. ลมนั้นก็พัดมาจากทวันออก. ถึงเวลา ๔ โมงเช้า, ก็ถึงเมืองลินติง. แล้วถือท้ายตรงเข้าไปถึงที่ร่องน้ำที่ชื่อว่าไขไตมี. แลได้เหนตะเภามาข้างเกาะลิมาลำหนึ่ง, แล่นตรงเข้ามาที่ข้าพเจ้า. ภอเวลาพลบ, ข้าพเจ้าก็ได้ออกจากร่องน้ำไขไตมี. ตเภานั้นก็แล่นไกล้เข้ามา. เวลานั้นลมก็หาพัดไม่. ตเภาก็แล่นเร็วกว่ากำปั่น. เดินไปสักสองไมล์, แล้วก็ได้ลดใบหัวเสีย, เพื่อจะคอยพวกเรา. การเป็นดังนี้จึงได้สันนิฐานว่าเป็นเรือสลัด. ข้าพเจ้าก็ได้ชักใบขึ้นหมด, แล้วแล่นห่างออกไป, แลประจุปืนใหญ่. พวกคนบนตเภาเมื่อเหนเรือกำปั่นข้าพเจ้าแล่นห่างออกไปดังนั้น, ก็แล่นเข้ามาไกล้ไล่กำปั่นของข้าพเจ้าเกือบจะทัน. ตเภานั้นแล่นเร็วกว่าข้าพเจ้ามากนัก. แล้วได้เขามาไกล้. แลพวกข้าพเจ้าได้เหนคนบนตเภานั้นอยู่ ๑๒ คน. แล้วแล่นตเภาไกล้ชิดเขามาทุกที่ๆ. ครั้งนั้นข้าพเจ้าก็คอยจะยิงปืนสักนัดหนึ่งให้ถูกเขา. ๆ กลับยิงปืนเล็กมาในเรือกำปั่นก่อนหลายกระบอก, ถูกต้นหนตาย, แลพวกกลาสีก็ถูกเจ็บหลายคน. พวกที่ไม่เจ็บนั้นก็กระชัดกระชายไป. บางคนลงข้างล่าง. บางคนขึ้นบนเสากระโดง. ครั้งนั้นพวกสลัดก็ขึ้นมาบนกำปั่นข้าพเจ้าสักสามสิบคน. ข้าพเจ้าเหนว่าจะสู้เขาไม่ได้, แล้วข้าพเจ้าก็หนีไปนั่งอยู่ที่ใต้เสาชิ้. พวกสลัดนั้นก็หย่อนสมอลงไปเพื่อจะไม่ให้กำปั่นลอย. คนหนึ่งมองลงมาเหนข้าพเจ้าเข้า, แล้วร้องว่า, ถ้าข้าพเจ้าไม่ขึ้นมาจะยิงข้าพเจ้าเสีย. ข้าพเจ้าจึงขึ้นมาบนกำปั่น, แล้วเขาจึงให้ข้าพเจ้าดูเครื่องรบของเขา, คือปืนแขนเสือหกนัดกระบอกหนึ่ง, แลดาบเล่มหนึ่ง, ปืนทหารกระบอกหนึ่ง. เขาบอกข้าพเจ้าว่าพวกสลัดนั้นมีเหมือนกันทุกคน. เขารู้ว่าข้าพเจ้าเปนนายเรือจึงจับข้าพเจ้าไปให้คนคุมไว้สองคน. ข้าพเจ้าอยู่ในที่นั่นสักสองชั่วโมง. แล้วเขาก็ลากข้าพเจ้าเข้าไปในห้องแห่งหนึ่ง. บางคนก็ถามข้าพเจ้าว่าเงินอยู่ที่ไหน, ถ้าไม่บอกจะฆ่าข้าพเจ้าเสีย.

◎ ในเวลานั้นต้นหนที่ถูกปืนสลัด, นอนกลิ้งอยู่แทบตาย. พวกสลัดคนหนึ่งเหนดังนั้นก็ยิงซ้ำเอาที่ข้างหลัง. แล้วข้าพเจ้าก็ได้เหนตเภามาอีกลำหนึ่ง, แต่หารู้ว่ามาแต่ไหนไม่, ไม่อาจลุกขึ้นดู. เมื่อพวกสลัดนั้นขนของไปจนสิ้นแล้ว, นายพวกสลัดจึงให้ข้าพเจ้าเอาแผนที่มาให้เขาดูตำแหน่งบ้านเมืองทั้งสิ้น. แล้วก็เอาแผนที่ลงตเภาไปเสีย.

◎ ครั้นเขาไปแล้ว, ข้าพเจ้าก็เรียกพวกกระลาสีมา, เหนคนเจ็บไปสามคน. แล้วข้าพเจ้าก็ถอนสมอแล่นไป. ครั้นรุ่งเช้าขึ้นก็ไม่เหนฝั่งเลย. แต่เมื่อแล่นไปถึงเดือนอ้ายแรม ๑๑ ค่ำ ต้นหนก็ตายเสีย. แล้วข้าพเจ้าก็รู้ว่าเหนจะไปไม่ถึงฮ่องกงแล้ว, เพราะลมพัดมาแต่ทิศตวันออก. แล้วข้าพเจ้าก็แล่นไปถึงเมืองไล้อ่อน. เพื่อจะได้รักษาพวกข้าพเจ้าที่เจ็บนั้น. ครั้น ๑๕ ค่ำ กลาสีที่ถูกลูกปืนสลัดก็ตายเสียคนหนึ่ง, แต่พวกอื่นที่เจ็บก็หายหมด. แลข้าพเจ้าก็แล่นออกจากเมืองไล้อ่อนมาถึงเมืองไทยไม่มีอันตรายอื่นเลย.

เมืองยี่ปุ่น

◎ เซอฮาร์ปาศมีหนังสือบ่าวประกาศมาแต่เมืองยี่ปุ่นเปนใจความว่า, พระเจ้าแผ่นดินยี่ปุ่นที่เรียกชื่อว่ามิคาโดจะยอม

ตาม หนังสือ สัญญา ไมตรี, ซึ่ง ท่าน ผู้ ใหญ่ ที่ เรียก ว่า ไตกูน. ได้ ยอม ทำ ด้วย เมือง อังกฤษ, เมือง ฝรั่งเสศ, เมือง อเมริกา แล เมือง เฮาลันต์ นั้น. แล จะ ให้ จัดแจง ตั้ง ธรรมเนียม ค้า ขาย เสีย ใหม่, ตาม แต่ เมือง ทั้ง สี่ นั้น จะ เหน พร้อม กัน. แล จะ ยอม เบิด ปาก น้ำ ใฮโอโก, แล กรุง โอซากา ตาม ที่ ได้ สัญญา ไว้ เมื่อ คฤษศักราช ๑๘๖๒ ปี, นั้น. หนังสือ ป่าว ประกาศ เซออาริปาศ นี้, เขียน เมื่อ ณวัน เดือน อ้าย ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปี ฉลูสัปตศก.

สวรรคต

◎ ณวัน อาทิตย์ เดือน ยี่ แรม หก ค่ำ จุลศักราช พัน สอง ร้อย ยี่สิบ เจ็ด ปี ฉลูสัปตศก เวลา ๒ โมง เช้า, พระบาท สมเด็จ พระ ปิ่นเกล้า เจ้า อยู่ หัว สวรรคต. ตั้ง อยู่ ใน กึ่ง ราชสมบัติ ได้ สิบ ห้า พรรษา. อนึ่ง เมื่อ ใกล้ จะ สิ้น พระชนม์ นั้น, ข้า ราชการ ชาว พระ คลัง ใน พระ บรมมหา ราชวัง, ได้ ขึ้น ไป กำกับ ปิด ประตู คลัง ลั่น กุญแจ ไว้ ทุก คลัง ๆ. แล ทหาร ใน พระ บรมมหา ราชวัง ก็ ขึ้น ไป กำกับ ประตู ยืน ถือ ปืน ชัด กระบี่ เฝ้า ประตู อยู่ ทุก ประตู. แล ได้ ยิน ข่าว ว่า ใน หลวง เสีย พระไทย นัก, เคาวอเมนต์ ฝ่าย สยาม, แล ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย แล ราษฎร ทั้ง ปวง, ชาว ต่าง ประเทศ ก็ มี ความ เสียดาย ใน ท่าน เปน อัน มาก.

◎ แต่ พระอาการ ที่ ทรง พระประชวน จน ถึง แก่ สวรรคต นั้น, จะ เปน ด้วย พระโรค สิ่ง ใด หา ทราบ ไม่. แต่ ได้ ยิน ข่าว ว่า ไป ทรง พระ ประชวน มา แต่ สิทธา ช้าง เมือง ลาว ฝ่าย เหนือ ทีศ ทวัน ออก, แล้ว เสด็จ กลับ ลง มา ยัง พระบวรราชวัง ได้ เดือน หนึ่ง กับ สอง วัน สวรรคต.

◎ จดหมาย เหตุ เดือน สาม ขึ้น ค่ำ หนึ่ง

◎ เดือน ยี่ แรม สิบ สอง ค่ำ, จุลศักราช ๑๒๒๖ ปี, พึ่ง ลง มือ ทำ หนังสือ บางกอก รีคอเดอ เล่ม ที่ สอง, ข้าพเจ้า ขอ โทษ ด้วย ข้าพเจ้า ควร จะ ให้ พร ใน วัน ต้น ปี, ว่า ท่าน ทั้งหลาย ที่ รับ หนังสือ บางกอก รีคอเดอ นี้ จง มี ความ สุข ใน ปี ใหม่ นี้, ก็ หา ได้ ให้ ไม่, มา ให้ พร ต่อ เมื่อ บัดนี้ เปน เวลา เนิน ไป แล้ว. แต่ ข้าพเจ้า เหน ว่า บิดา มารดา สอน ไว้ ว่า, ทำ การ ดี สิ่ง ใด ถึง จะ ล้ม เกิน เวลา ไป จน สาย, เมื่อ นึก ได้ ก็ ควร ทำ. ถึง ทำ ใน เวลา สาย, ก็ ดี กว่า จะ ไม่ ทำ เลย. อนึ่ง คน อังกฤษ เขา ถือ ว่า กาล ที่ จะ เปน ปี ใหม่ ไป นั้น ก็ จน ถึง กึ่ง ปี. หนังสือ นี้ เปน หนังสือ ต้น ปี ใหม่. พวก ข้าพเจ้า ได้ พร้อม กัน เต็ม ใจ เข้า ด้วย สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม, ใน ความ ที่ ทรง อ้อนวอน, ความ ที่ ทรง คิด, ความ ทรัส ของ ท่าน เปน ความ ปลาด เลิศ. ที่ ท่าน ได้ เขียน มา นั้น เหน ว่า มี พระปัญญา ประเสริฐ นัก. ขอ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม พร้อม พระ บรมวงษา นุวงษ, บันจง เปน ศุขสวัสดี ทุกที่วา ราตรี กาล. แล ข้าพเจ้า ผู้ มี ความ ยินดี พร้อม ด้วย มุฎิตา ก็ จง ได้ ความ ศุข ดั่ง นั้น ด้วย. แล้ว ขอ การ ที่ จะ มี ไป ข้าง หน้า จง เปน การ เจริญ ด้วย ความ ศุข สวัสดี ไม่ มี ทุกสิ้น กาล นาน เถิด. แล คำ ทรง อ้อนวอน ของ ท่าน นั้น, ไม่ เหมือน คำ ของ คน ที่ ถือ พุทธสาสนา, คล้าย คำ ของ คน ที่ ถือ สาสนา พระยะโซวา ที่ เปน ผู้ ให้ ความ ศุข แก่ คน ที่ ขอ ความ ศุข แต่ ท่าน. พวก อังกฤษ แล พวก อเมริกา, ที่ ท่าน ได้ โปรด ให้ คุ้น เคย กับ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม มี ความ ยินดี พร้อม ใจ ใน คำ นั้น เปน อัน มาก. แล้ว ได้ อ้อนวอน พระเจ้า ให้ ช่วย สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม, ให้ มี พระชนมายุ ยืน นาน, เสวย ความ ศุข เปน นิรันดร, ปราศ จาก ทุกข์ ทั้ง ปวง.

◎ ปี ใหม่ ที่ พึ่ง เข้า นี้, เปน ปี คง มี ความ รคน ด้วย ศุข ด้วย ทุกข์ มาก ทั่ว ไป. คน ที่ เปน สิษ พระยะโซวา เปน คน มี ปัญญา ได้ หมาย ไว้ ว่า, ปี นี้ เปน ที่ ต้น แห่ง กาล ทำนาย นั้น, ที่ มี ใน พระ คำภีร์ ที่ อยู่ ปลาย พระ คำภีร์ ไบเบ็ล นั้น, ว่า ผู้ ทูต สวรรค์ องค์ หนึ่ง จะ เป่า แตร ที่ เจ็ด ให้ ดัง. แต่ พวก ลูกสิษ คิด ถูก ใน การ ทำนาย นั้น, ฤๅ ผิด ก็ ยัง หา รู้ แน่ ไม่. แต่ ข้าพเจ้า นึก เหน ว่า, การ ที่ ข้าพเจ้า ยืน ขึ้น ที่ สูง ใน กรุง เทพ ฯ นี้, แล้ว เก็บ เอา ข่าว ที่ เปน สำคัญ ลง พิมพ์ นั้น, เปน การ ดี เต็ม ใจ จะ ทำ ต่อ ไป. ถึง ใบ หนังสือ จดหมาย เหตุ ของ ข้าพเจ้า เปน เล็ก กว่า หนังสือ จดหมาย เหตุ อื่น ทั้ง ปวง, แล สำคัญ ความ ไม่ สู้ ดี เหมือน หนังสือ อื่น, ถ้า เปน การ ดี แล้ว, ก็ ไม่ ควร ที่ ผู้ ใด จะ ดู หมิ่น ดู ถูก. ข้าพเจ้า ตั้ง ใจ ว่า, ถึง ใน หนังสือ จดหมาย เหตุ จะ ผิด บ้าง, แล สำคัญ ความ ไม่ สู้ ดี, จะ อุษ่าห์ พิจารณา ให้ เลอียด, แล จะ ลง พิมพ์ ตาม ความ สัจ. ที่ จะ ไม่ มี ความ เหน

ผิด, แล ลง พิมพ์ไม่ ถูก บ้าง เล็ก น้อย นั้น ก็ คง จะ มี บ้าง. แต่ ข้าพเจ้าไว้ ใจ ว่า, ความ ผิด ที่ เหน ผิด ไป นั้น, คง จะ ให้ ผิด นั้น ประดับ ด้วย ความ สัจ ซื่อ ใน ใจ, จะ ไม่ แกล้ง ผิด ไป เลย.

◎ ที่ ต้น ปี นี้ เกิด เหตุ ใหญ่ ใน กรุงเทพ ฯ สอง อย่าง แล้ว, คือ ที่ การ ให้ สมเดจ เจ้า ฟ้า จุฬาลงกร รับ พิธี โสกันต์ อย่าง หนึ่ง. ที่ พระบาท สมเดจ พระ ปิ่นเกล้า เจ้า อยู่ หัว สวรรค์คต, เมื่อ เดือน ยี่ แรม ๖ ค่ำ นั้น อย่าง หนึ่ง. ที่ ท่าน สิ้น พระ ชนม์ ใน เวลา ที่ สมเดจ เจ้า ฟ้า จุฬาลงกร ได้ รับ พิธี โสกันต์ แล้ว นั้น, ก็ เปน ความ ที่ ควร จด หมาย ไว้ ใน ใจ ทุก คน ๆ. ดู เหมือน ตั้ง แต่ นั้น ไป, ความ ที่ ชาว ยุโรป สงไสย ว่า, เมื่อ ต่อ ไป ข้าง หน้า นั้น, ครั้น ล่วง แผ่นดิน ประจุบัน นี้ แล้ว, พระเจ้า ลูก เธอ ใน วัง หลวง ฤๅ วัง น่า จะ เสวย ราช ต่อ ไป นั้น ก็ ตัด ขาด แล้ว. เคาเวอเมนต์ เหน พร้อม ใจ กัน ว่า, พระเจ้า ลูก เธอ ใน วัง หลวง คง จะ เสวย ราช ต่อ ไป.

◎ ข้าพเจ้า มี ความ เศร้า หมอง ใจ นัก ด้วย พระ บาท สมเด็จ พระ ปิ่นเกล้า สวรรค์คต. ตั้ง แต่ แรก ได้ โปรด ให้ ข้าพเจ้า ได้ คุ้น เคย มา ได้ ๓๐ ปี แล้ว, ข้าพเจ้า เหน ท่าน มี พระไทย โอบ อ้อม อารี, มี พระ อัชฌาไสย ทรง พระกรุณา มาก ทุก ครั้ง ที่ ได้ ภย ปะกัน นั้น. ท่าน ชอบ พระไทย ใน ภาษา อังกฤษ, และ ธรรม เนียม วิชา การ งาน ในยุรบ มาก. เมื่อ ข้าพเจ้า เข้า ใน พระราช วัง เนือง ๆ, ดู การงาน ตาม อย่าง ชาว ยุรบ ที่ มี ใน พระราชวัง นั้น, ดู เรียบ ร้อย งด งาม นัก นั้น, ข้าพเจ้า มี ความ สบาย ใจ เหมือน ข้าพเจ้า ได้ ไป เยี่ยม พวก พ้อง ของ ข้าพเจ้า, ที่ บ้าน ข้าพเจ้า ใน ครั้ง หนึ่ง ฉนั้น. ใน ๑๒ เดือน ที่ ล่วง มา นี้ พระบาท สมเด็จ พระ ปิ่นเกล้า ทรง พระ ประชวน มาก, จึ่ง ไม่ ได้ ออก ว่า ราชการ. ข้าพเจ้า จึ่ง หา ได้ เฝ้า เนือง ๆ เหมือน แต่ ก่อน ไม่. ข้าพเจ้า เสีย ใจ นัก ด้วย ข้าพเจ้า ไม่ ได้ เข้า ไป เฝ้า เนือง ๆ เหมือน แต่ ก่อน. ข้าพเจ้า มี ความ หวัง ใจ ว่า พระบาท สมเด็จ พระจอม เกล้า, คง จะ จดหมาย เรื่อง ที่ พระบาท สมเด็จ พระ ปิ่นเกล้า ทรง พระประชวน นั้น, ให้ คน ทั้งปวง เหน บ้าง.

◎ ธรรมเนียม ใน ประเทศ สยาม นี้ เปน เหมือน ธรรมเนียม ใน บุราณ ที่ เมือง อื่น ๆ ทั้งหลาย นอก คฤษสาศนา, เมื่อ พระเจ้า แผ่นดิน สิ้น พระ ชนม์, คน ทั้งปวง ที่ มี อายุ ได้ ยี่สิบ ปี, ก็ โกน คิ้ว ทั้งหญิง ทั้งชาย. ได้ โกน คิ้ว เปน สำคัญ ว่า เศร้า หมอง ใจ นัก. การ นี้ ก็ ยัง โกน คิ้ว ผู้ ที่ ขึ้น ใน วัง น่า, ก็ ยัง หา หมด ลง ไม่. ผู้ใหญ่ ทั้งปวง คง จะ ทำ ตาม ธรรมเนียม. ผู้ ที่ ไม่ ได้ ขึ้น ใน วัง น่า ก็ ไม่ โกน คิ้ว. จึ่ง เหน ได้ ชัด ว่า, ผู้ ใด อยู่ ฝ่าย วัง หลวง แล ฝ่าย วัง น่า ออก ชัด แท้.

◎ ข้าพเจ้า หมาย ว่า, หนังสือ จดหมาย เหตุ ที่ เปน ภาษา อังกฤษ ที่ จะ ออก ข้าง น่า นั้น, จะ แปร ให้ อังกฤษ ทั้งปวง เข้าใจ ใน การ พิธี โสกัน, ที่ สมเด็จ เจ้า ฟ้า จุฬาลงกร ได้ รับ ใน ระ หว่าง วัน แรม ค่ำ หนึ่ง จน แรม ๕ ค่ำ นั้น. บัด นี้ จะ ว่า แต่ สัง เขป ว่า เปน งาน ใหญ่ ยิ่ง, ที่ ทั้ง ชาว ประเทศ นอก แล ชาว ประเทศ สยาม นี้ ไม่ เคย ได้ เหน, เพราะ พระเจ้า ลูก เธอ ของ พระเจ้า แผ่นดิน ที่ พระ มารดา ไม่ ได้ เปน อัคมเหษี แล้ว, จะ รับ พิธี อย่าง นี้ ไม่ ได้

◎ ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน

◎ ที่ เมือง ฮองกง ณ เดือน อ้าย แรม ๑๒ ค่ำ.

◎ น้ำ ตาน ทราย ขาว ใน ระหว่าง ๑๕ วัน นั้น, มี คน ซื้อ มาก กว่า แต่ ก่อน. ราคา ขึ้น ไป หาบละ ๑๐ เซ็นต์ แล ๒๐ เซ็นต์. แต่ ใน ระหว่าง ๑๕ วัน, เขา ได้ ขาย ๑๙๐๐ หาบ. ใน ระหว่าง ที่ เขียน มา นี้, น้ำ ตาน ทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาบละ ๙ เหรียน ๕๐ เซ็นต์ แล ๙ เหรียน ๗๐ เซ็นต์. ที่ สอง หาบละ ๙ เหรียน ๑๐ เซ็นต์ แล ๙ เหรียน ๓๐ เซ็นต์. ที่ ๓ หาบละ ๗ เหรียน ๙๐ เซ็นต์ แล ๙ เหรียน. น้ำ ตาน ทราย แดง กวาง ตุ้ง หาบละ ๕ เหรียน ๒๐ เซ็นต์ แล ๕ เหรียน ๔๐ เซ็นต์. น้ำ ตาน แดง ซาย หเล หาบละ ๕ เหรียน แล ๕ เหรียน ๒๐ เซ็นต์.

◎ ผ้า ที่ ขาย เมือง ฮ่องกง, ณ วัน เดือน ๑๒ แรม ๑๔ ค่ำ. อย่าง ปัดนา ใหม่ หาบละ ๖๔๒ เหรียน ครึ่ง. อย่าง บีนาเรด ใหม่ ๖๒๕ เหรียน. อย่าง มัลลา ๘๙๕ เหรียน.

◎ เข้า ใหม่ ใน เมือง ฮองกง ใน ปี ฉลู สัปตศก, เขา ได้ เกย เกี่ยว แล้ว. ใน ปี นี้ เขา ได้ ๗๐ ส่วน แต่ น้อย กว่า อย่าง ที่ ได้ มาก ๓๐ ส่วน, ราคา เข้า ใน เมือง ฮองกง จึ่ง แพง ขึ้น ด้วย เข้า ที่ ต่าง ๆ ประเทศ, หา ได้ เอา เข้า ไป ขาย เปน สินค้า ไม่. ถึง จะ ได้ เข้า ใน มา มาก ก็ มิ ใคร่ จะ ภอ กิน. ใน ระ หว่าง ๑๕ วัน เขา ขาย ได้ ๕๖๐๐๐ หาบ, คือ ที่ มา จาก เมือง บังคลา ๓๖๐๐๐ หาบ, มา แต่ ย่าง กุ้ง ๒๐๐๐๐ หาบ เข้า ซื้อ ขาย กัน

ตาม ราคา ที่ จะ ว่า ภาย หลัง นี้, คือ เข้า อย่าง บังกลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. เข้า สยาม อย่าง ต่ำ หาบ ละ ๒ เหรียน. ๔๐ เซนต, อย่าง กลาง ๒ เหรียน ๕๐ เซนต ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. อย่าง ขาว ๒ เหรียน, ๗๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์, เข้า ใช้ ง่อน หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์. เข้า มนิลา หาบ ละ ๒ เหรียน ๖๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์. เข้า กลอง ย่าง กุ้ง หาบ ละ ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์.

๏ เมืองอ้ายมุ่ย เข้า ปี นี้ บริบูรณ. ชาว เมือง จึง ไม่ อยาก จะ ซื้อ เข้า ต่าง ๆ ประเทศ. ราคา อย่าง ย่างกุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์. อย่าง ฟอระโมซา เข้า ใหม่ หาบละ ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. เข้า มนิลา อย่าง ขาว หาบละ ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์.

๏ เมืองชัวเตา เข้า ได้ บริบูรณ, จึง มิ ได้ ซื้อ เข้า มา ต่าง ประเทศ.

๏ เมืองเซี่ยงไฮ้ ราคา ยัง คง อยู่, แต่ เขา คิด ว่า จะ ต้อง ซื้อ ให้ มาก หมาย จะเอา ไป ขาย ที่ เมือง ปักกิ่ง, เมื่อ จะ ขึ้น ใหม่. เข้า อย่าง กลาง ตา ที่ ขาย ราคา หาบละ ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๒ เซนต์. เข้า สยาม ราคา หาบละ ๒ เหรียน ๓๗ เซนต์. เข้า เมืองจีน หาบละ ๒ เหรียน ๓๗ เซนต์. แล ๒ เหรียน ๕๖ เซนต์.

๏ เมืองนิงโป, ใน ระหว่าง ๑๕ วัน นี้, ราคา ทวี ขึ้น หาบ ละ ๒๐ เซ็นต์, แล อย่าง ดี หาบ ละ ๒๕ เซนต์ แล ๓๐ เซนต์. ใน ๑๕ วัน นั้น เข้า เมือง นอก มิ ได้ เอา เข้า มา. เข้า บังกลา เขา ขาย กัน หาบละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๒๕ เซนต์. เข้าสาน อย่าง ขาว หาบละ ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๒๐ เซนต์. เข้า กลอง หาบละ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์. เข้า กลอง ใส้ ง่อน หาบละ ๓ เหรียน ๔๐ เซนต์, และ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า กลอง มนิลา หาบละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า ขาว ย่างกุ้ง หาบละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์, แล ๓ เหรียน.

๏ กาลเทหลัง ฯ

๏ ณวัน ศุกร เดือน สาม ขึ้น สาม ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก, นาฬิกา ที่ ๑๒ เวลา เที่ยง จะ มี การ ขาย ของ เลหลัง, ที่ บ้าน มิศเตอ ซิลมาเลยิบ์ แอนกำปะนี. คือ จะ ขาย เรือ ชื่อ บาตอยุทธยา, บัน ทุก ของ จุ ได้ ๒๐๒ ตอน. ได้ ต่อ ที่ เมือง ยโก แซวง เมือง ฝรั่ง เสศ, เมื่อ คฤษ ศักราช ๑๘๖๔ ปี. เรือ ลำ นี้ จัด ได้ ว่า เรือดี. พวก ลอยด์ สำรับ ทำ บาญชี เรือ ทั้งปวง, เขา ได้ จด บาญชี เรือ ลำ นี้ ไว้ ว่า เปน เรือ ที่ จะ ใช้ ต่อ ไป ได้ ดี ๗ ปี. เรือ นี้ บันทุก สิน ค้า หนัก ได้ ๕๐๐ หาบ. และ สิ่ง ของ ที่ จะ ใช้ ใน การ สำรับ เรือ มี พร้อม ดี บริบูรณ, จะ ใช้ ใบ ใน กลาง ทเล เมื่อ ใด ก็ ได้, ไม่ ตอ้ง ซ่อม แปลง สิ่ง ใด อีก.

๏ เรา ผู้ ที่ มี ชื่อ ท้าย หนังสือ นี้, จะ เปน คน ชาย, เพราะ มิศเตอ เอล มาเลยิบ์ ผู้ ที่ เขา ตั้ง ไว้ สำรับ ชำระ การ ของ มิศเตอ ซิลมาเลยิบ์ แอนกำปะนี ได้ สั่ง ให้ ชาย.

เวชชิน แอนกำปะนี

ประกาศ มา ณ เดือน ยี่ แรม ๑๔ ค่ำ.

๏ เมล ประเทศ ยุรบ ฯ

๏ ว่า ด้วย เรือ เข้า พระยา กลับ เข้า มา เที่ยว หลัง นี้, หา ได้ เอา เมล ประเทศ ยุโรป มา ไม่. เมื่อ เรือ เข้าพระยา จะ ใช้ จักร ออก จาก สิงคโปร์ นั้น, เมล ยุโรป มา ไม่ ทัน, ผล มี ข่าว มา ว่า เรือกลไฟ ใน ประเทศ ยุโรป ที่ สำรับ รับ เมล มา ส่ง ที่ เมือง สิงค โปร์ นั้น, เหล็ก ที่ แกน สำรับ ใช้ จักร นั้น หัก เสีย. แต่ จะ หัก ที่ ตำบล ใด หา รู้ แน่ ไม่. เพราะ เหตุ ฉนี้ ใน หนังสือ จด หมาย เหตุ ใบ นี้, จึง ไม่ มี เหตุ ที่ จะ มา แต่ ประเทศ ยุโรป, และ ประเทศ อเมริกา, มี แต่ เล็ก น้อย หา มี มาก ไม่.

๏ อนึ่ง คำ ที่ ว่า เมล นั้น ผู้ ที่ อ่าน จด หมาย เหตุ นี้ บ้าง คน จะ เข้า ใจ บ้าง, ที่ มิ เข้า ใจ ก็ จะ มี โดย มาก. จึง เห็น ควร จะ แปล ชื่อ เมล นั้น ลง เปน ภาษา ไทย. ที่ ว่า เมล, คือ หนังสือ ลง พิมพ์ เปน ข่าว ต่าง ๆ ฤๅ เขียน ด้วย ลาย มือ ที่ สำรับ ฝาก ไป มา นั้น, ทั้ง มด ด้วย กัน เรียก ว่า เมล. มี ธรรมเนียม เอา หนังสือ พิมพ์ ฤๅ หนังสือ เขียน ที่ จะ ฝาก นั้น, ใส่ ใน ถุง ฤๅ ใน หีบ, จึง เรียก หีบ และ ถุง นั้น ว่า เมล. เรือ ที่ สำรับ รับ หนังสือ ฝาก มา นั้น อังกฤษ เรียก ว่า เมลโบต. ถ้า เปน เรือ กลไฟ เรียก ว่า เมล สตีเมอ.

๑ ประมินทิน บอก โมง แล ทุ่ม ใน ข้าง ขึ้น เดือน ๓ นี้. ๆ

คำ อังกฤษ		คำ ไทย	คำ จีน	อาทิตย์ขึ้น กี่โมง	อาทิตย์ ตก กี่ โมง	อาทิตย์เที่ยง กี่โมง	จันทร์ ตก กี่ ทุ่ม
เยนยูอารี	เดือน ๑	เดือน ๓	เดือน ๑๒				
วัน พุทธ	๑๗ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	๑ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	เช้า ๕ โมง ๕๐ นาที	ย่ำ ค่ำ แล้ว ๒ นาที
วัน พฤหัศบดี	๑๘ ค่ำ	= ๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	ทุ่ม ๑ ๗ นาที
วัน ศุกร	๑๙ ค่ำ	= ๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๒ ทุ่ม ๒ นาที
วัน เสาร์	๒๐ ค่ำ	= ๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๒ ทุ่ม ๕๘ นาที
วัน อาทิตย์	๒๑ ค่ำ	= ๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๓ ทุ่ม ๕๒ นาที
วัน จันทร	๒๒ ค่ำ	= ๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๔ ทุ่ม ๔๙ นาที
วัน อังคาร	๒๓ ค่ำ	= ๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๙ ที่นา	๕ ทุ่ม ๔๕ นาที
วัน พุทธ	๒๔ ค่ำ	= ๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๖ ทุ่ม ๔๓ นาที
วัน พฤหัศบดี	๒๕ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	" ๑๙ นาที	๕ โมง ๔๒ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๗ ทุ่ม ๔๒ นาที
วัน ศุกร	๒๖ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๘ ทุ่ม ๓๙ นาที
วัน เสาร์	๒๗ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๙ ทุ่ม ๓๕ นาที
วันอาทิตย	๒๘ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๑๐ ทุ่ม ๓๒ นาที
วัน จันทร	๒๙ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	" ๑๗ นาที	๕ โมง ๔๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๑๑ ทุ่ม ๒๕ นาที
วัน อังคาร	๓๐ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	" ๑๖ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๑๒ ทุ่ม ๑๔ นาที
วัน พุทธ	๓๑ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	" ๑๖ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ขึ้น เช้า โมง ๑๑ นาที

บางกอก ตอกกำปั่น คือ เข้า ของ อู่ ใหม่

๑ อู่ แห้ง นี้ พึ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เข้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้งหลาย, จง พิจารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เห็น ว่า เป็น อู่ ดี กว่า อู่ ทั้งปวง ใน บุระประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ภาก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ปิด มิด ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำปั่น เล็ก กำปั่น ใหญ่ จะ จอด อาไศรย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เป็น อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กล ไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กล ไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เป็น ชาติ ยุรย, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๑ แล ลูก จ้าง สำรับ อู่ นั้น เป็น คน เลือก มา แต่ ฮ่องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เป็น คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๑ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้งหลาย พิเคราห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ทั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๑ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย ระไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๑ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น, เรือ ไม้ ก็ ดี เรือ เหล็ก ก็ ดี, แล จะ รับ ต่อ เรือ ใบ เรือ กล ไฟ ฤๅ การ ใด ๆ ที่ ใน การ ช่าง ต่อ เรือ ซ่อม แปลง เรือ. ๑ ไม้ แล เหล็ก แล ของ อื่น ๆ ที่ จะ ต้อง ซื้อ นั้น, เรา จะ ขาย ให้ ตาม ราคา

ตลาด กรุง เทพ นี้. ◎ อนึ่ง เรือทั้งหลาย ที่ จะเข้า อยู่ นั้น, จะมา จอด ที่ ทุ่น แห่ง กำปะนี ฤๅ ที่ เชื่อน นอก อยู่ นั้น, ไม่ ต้อง เสีย เงิน กว่า ผู้ ที่ เปน นาย การ จะ สั่ง ให้ เลื่อน ออก จาก ที่ นั้น เมื่อ ใด.

◎ อนึ่ง กบีตัน แห่ง เรือทั้งหลาย, เมื่อ จะ ออก จาก อยู่ นั้น, ต้อง เขียน ชื่อ ตัว ลง ที่ บาญชี แห่ง นาย อยู่ นั้น เสีย ก่อน จึ่ง ออก ได้. ◎ อนึ่ง แต่ บันดา หนังสือ, ที่ จะ ฝาก มา ถึง อยู่ นั้น, ต้อง ฝาก ไป ถึง มิศเตอดับลิยู. เซ. โรเบิดซัน กว่า จะได้เปลี่ยน อย่าง นั้น, บัด นี้มิศเตอดับลิยู. เซ. โรเบิดซัน เปน นาย กอง นั้น, เปน เจ้า กระทรวง ใน การ ที่ จะใช้ เงิน เกบ เงิน แต่ผู้ เดียว.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กบีตันชื่อไร	ตี ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือนยี่ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	แอดโยฮันนา	โนลลี่	๑๙๖	ดัช บริค	ฮองกง
๑๔ ค่ำ	แอนนาลูสซี่	เวด	๒๗๔	บาก อังกฤษ	ฮองกง
แรม ค่ำ ๑	ไลอีมูน	โครซีล	๑๒๕	บาก อังกฤษ	ฮองกง
ค่ำ ๑	ซีเรียศ	เต็นดี	๒๑๖	บาก สยาม	ซนเฮา
๒ ค่ำ	เมไรแอนนา	อูลิศ	๑๙๒	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๔ ค่ำ	นิกโกไลน์	อัลมาน	๑๓๙	บาก ปรูเซี่ย	ฮองกง
๕ ค่ำ	คลาเดีย	แครีศ	๔๒๑	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
๕ ค่ำ	ซัดเตลไลต์	อีเวนซี่	๔๗๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๕ ค่ำ	เอเด็ลไฮต์	เอนโล	๒๓๕	บาก ปรูชา	ฮองกง
๗ ค่ำ	เจ้า พระยา	อรดัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	แคปซิงมูน	ลูเดอซ์	๔๓๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๗ ค่ำ	กิมเองฮาบ	จิ้น	๑๖๖	บาก สยาม	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	แยศมิน	อรดิศ	๒๓๖	บาก ฝรั่ง เสศ	สิงคโปร์
๘ ค่ำ	คาริดเตอ	นิวซ์บอม	๑๘๐	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
๘ ค่ำ	เฮดตอ	ฮาเด็ล	๑๙๐	สกุนเนอ บริเมน	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	นิวยอก	แมกนัดซ์	๕๓๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ไตรโอ	ฮูธร	๒๓๓	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	เตรยา	เมยอ	๔๒๒	บาก ฮำเบิก	เคฟ เซ็นเยม
๑๑ ค่ำ	ตวยนา	วิดเตอ	๒๕๗	บาก ปรูชา	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	คัศตอ	ไครอา	๒๔๐	บริก ปรูชา	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	ยังครีก	ตอมซัน	๔๓๔	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	ไตลอง	เด็มซกี	๔๔๐	บา ไซแอม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	เฮศดี	ลิศชัว	๑๗๑	บาก อังกฤษ	อ้ายมุ่ย
๑๓ ค่ำ	เด็มมิศ	เบ็นนิมา	๒๑๖	สกุนเนอ บริเมน	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	โอสุกา	เตอรี่	๓๘๖	บาก อเมริกา	ใส้งอน
๑๔ ค่ำ	เปตริอัศ	สเต็ดแมน	๒๓๘	บริก บริเมน	ฮองกง
๑๔ ค่ำ	ดับลยู. เดอเด็ล	เซ็มปตี	๒๖๗	บริก อังกฤษ	ฮองกง

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก มื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กัปตัน ชื่อ ไร	คิ ตอน	เรือ อ ไร	จะ ไป ไหน
เดือน ยี่ ขึ้น ๑๔ ค่ำ	เอศทริง	รอก	๑๐๘	บาก ดัช	ชายทเล
แรม ค่ำ หนึ่ง	วอเตอลินลี่	เดศ	๑๔๒	สกูนเนอ อังกฤษ	บัตตาเวีย
๒ ค่ำ	อ้ายมุ้ย	สมิศ	๒๖๒	บาก สยาม	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	ปรอศบี้โร	จีน	๑๘๙	บาก สยาม	ยาวา
๔ ค่ำ	เดเบรก	โรซี่	๓๐๑	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๖ ค่ำ	ออคิศต์	บก	๔๑๒	บาก สยาม	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	เยนยูเอเร	แซไบ	๑๒๕	สกูนเนอ อังกฤษ	บำไบ
๗ ค่ำ	เฟบบรูเอเร	เดรชาม	๑๒๕	สกูนเนอ อังกฤษ	บำไบ
๙ ค่ำ	เวลกำ	กูดแมน	๓๓๙	บาก กอังกฤษ	สิงคโปร์
๙ ค่ำ	เวศมิราลดา	ดริว	๔๐๐	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ชิงฮอย	บีเดอซัน	๓๓๑	บาก สยาม	สิงคโปร์
๑๑ ค่ำ	ดรีโอล	เยดซัน	๓๓๔	บาก ฮำเบิก	สิงคโปร์
๑๒ ค่ำ	มาไรอา	โลเรนซัน	๓๐๔	บาก ปรูซา	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	เอดิ แมดดอ	ดิเมนเรียน	๒๓๔	บาก ฝรั่งเสศ	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	เจ้า พระยา	อรดัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๑๔ ค่ำ	แฟรนซิศแบ่ลเมอ	แลม	๒๓๓๓	บาก อเมริกา	ฮองกง
๑๔ ค่ำ	ไลซีมูน	เดราอินซันต์	๔๒๕	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
๑๔ ค่ำ	มาซ	คัมบูโต	๑๒๕	สกูนเนอ อังกฤษ	บำไบ
๑๕ ค่ำ	เอปริล	-	๑๒๕	สกูนเนอ อังกฤษ	บำไบ

อินชูเรนซ์ กำปนี่ลิมิเต็ด

◎ ของ นาย ห้าง เมือง จีน. ฯะ

◎ ข้าพเจ้า ผู้ที่มี ชื่อ ใต้ หนังสือ นี้ ได้ ตั้งเปนเอเชี่นต์ ที่ กรุงเทพ ฯ สำรับ พวก อินชูเรนซ์ กำปนี่ นั้น ข้าพเจ้าได้ ขัด แจง ไว้ พร้อม แล้ว เพื่อ จะ ได้ ทำการ อินชูเรนซ์ คือให้ มี หนังสือ ประกัน ด้วย เรือ มี ใบชิบ บาก แลบริก เปน ต้น ถ้าเปน เรือ อย่างดี ข้าพเจ้า จะ รับ ประกัน แต่ เพียง สี่ หมื่น เหรียน ถ้าเปน เรือ กลไฟ ข้าพเจ้า จะ รับกัน แต่ เพียง ๗๐๐๐๐ เหรียน

◎ ถ้า ผู้ ใด จะ ข้าง พวก ของ ข้าพเจ้าให้ เปน นาย ประกัน เรือ แม้น เอา เงิน ค่า ข้าง มา ให้ ข้าพเจ้า ก่อน ข้าพเจ้า จะ ลด ใน ๑๐๐ เหรียน นั้น คืน ให้ ๑๕ เหรียน ถ้า เรือ นั้น เสีย ด้วย สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ก็ ถ้า มา บอก ไว้ ก่อน ใน ระหว่าง ๓๐ วัน แล้ว ข้าพเจ้า จะ ใช้ เงิน ค่า เรือ นั้น

◎ เขียน เมื่อ ณ วัน เดือน ยี่ แรม ๑๔ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก

ข้าพเจ้า ชื่อ เอฟ เปลก

◎หนังสือจดหมายเหตุฯ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือน สาม แรม สิบห้าค่ำ จุลศักภาช ๑๒๒๗ Jan. 31st 1866 กฤษศักภาช ๑๘๖๖, ใบที่ ๒๓ No. 23

◎ หนังสือ หลวง ฯ

๑ แล ใน แผ่นดิน พระบาท สมเด็จ พระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกย์ นั้น, สมเด็จ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า พระองค์ใหญ่, ได้ เสด็จ อยู่ กับ สมเด็จ พระเจ้า หลานเธอ เจ้าฟ้า หญิง. ใน สมเด็จ พระ เจ้า ลี่ นาง เธอ พระองค์ น้อย, ประสูต พระ ราชโอรส ๓ พระองค์. พระองค์ ที่ หนึ่ง ประสูตร์ ใน ปีกา ตรีศก, ศักราช ๑๑๖๓, ตรง กับ ปี มี คฤษตศักราช ๑๘๐๑ ได้ เป็น เจ้าฟ้า ตาม พระ มารดา. แต่ สิ้น พระ ชนม์ เสีย ใน ปี นั้น. พระองค์ ที่ ๒ ประสูตร์ ใน ปี วอก ฉศก, ศักราช ๑๑๖๖, ตรง กับ ปี มี คฤษ ศักราช ๑๘๐๔. พระองค์ ที่ ๓ ประสูตร์ ใน ปี มโรง สัมฤทธิศก, ศักราช ๑๑๗๐, ตรง กับ ปี มี คฤษ ศักราช ๑๘๐๘. สอง พระองค์ นี้ เป็น เจ้าฟ้า ตาม พระ มารดา. แล มี กรม พระ ราชวัง บวรใน แผ่นดิน นั้น, สวรรคต ใน ปี กุน เบญจศก, ศักราช ๑๑๖๕, ตรง กับ ปี มี คฤษ ศักราช ๑๘๐๓. แล้ว ล่วง มา ถึง ปี เถาะ นพศก, ศักราช ๑๑๖๙ โปรด ให้ สมเด็จ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า พระองค์ใหญ่, เลื่อน ที่ เป็น กรม พระราชวัง บวร. เมื่อ นั้น เจ้าฟ้า พระโอรส ท่าน สอง พระองค์, องค์หนึ่ง ประสูตร ก่อน เลื่อน ที่. พระองค์ ประสูตร เมื่อ เลื่อน ที่ แล้ว นั้น, ก็ เป็น สมเด็จ พระเจ้า หลาน เธอ เจ้าฟ้า.

๒ ก็ พระบาท สมเด็จ พระ พุทธยอดฟ้า จุฬาโลกย์, ได้ มี พระ ราช ธิดา พระองค์ หนึ่ง, มารดา เป็น บุตรี เจ้า เมือง เวียงจันท์, โปรด ให้ เป็น แต่ เพียง พระ องค์เจ้า เหมือน กัน กับ พระ ราชบุตร์. แล พระราช บุตรี พระองค์ อื่น ที่ ประสูตร แต่ พระสนม, เจ้า จอม มารดา ของ พระองค์เจ้า นั้น, สิ้น ชีพ ใน ปี กุน เบญจศก. เมื่อ กรม พระ ราชวัง บวร สวรรคต แล้ว นั้น, พระองค์ เจ้า นั้น มี พระ ชนมายุ ได้ ๕ ขวบ, เป็น กำพร้า ไม่ มี เจ้า จอม มารดา. ทรง พระ กรุณา มาก. ภาย หลัง ล่วง มา ปี หนึ่ง, พระองค์ เจ้า นั้น ตาม เสด็จ ลง ไป ลอย กระทง, วิ่ง เล่น ตก น้ำ ตาย ไป. คน ทั้งบ่วง ตก ใจ เที่ยว หา อยู่ ครู่ หนึ่ง, จึ่ง ลง พระองค์เจ้า ไป เกาะ ทุ่น หยวก อยู่ หา จม น้ำ ไม่. ผู้ ลง เชิญ เสด็จ กลับ มา ได้, จึ่ง ทรง พระกรุณา โปรด มาก ขึ้น. มี พระ ราชโองการ ตำรัส ว่า, พระ องค์เจ้า นี้ เจ้าจอม มารดา ก็ เป็น เจ้าฝ่าย ลาว. ไอยกา ธิบดี คือ ตัว เจ้า เวียงจันท์ ก็ ยัง อยู่. ควร จะ ให้ เลื่อน ที่ เป็น สมเด็จ พระ เจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้า. การ พิธี โสกันต์ ใน พระบรม มหา ราชวัง, แต่ ตั้ง แผ่นดิน มา ก็ ยัง หา ได้ ทำ ไม่. ถ้า ถึง คราว โสกันต์ จะ ได้ ทำ ให้ เป็น แบบอย่าง ใน แผ่นดิน. จึ่งโปรด พระราชทาน พระสุพรรณ บัต, ให้ เป็น สมเด็จ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า กุณฑล ทิพยวดี. เจ้า ฟ้า นั้น เมื่อ ถึง ปี มโรง สัมฤทธิศก, ศักราช ๑๑๗๐, ตรง กับ ปี มี คฤษ ศักราช ๑๘๐๘ พระ ชนมายุ ครบ ๑๑ ปี, ถึง กำ หนด ที่ จะ โสกันต์ เมื่อ นั้น, เจ้าฟ้า พินทวดี ที่ เป็น ผู้ ชี้ การมา, ก็ สิ้น พระ ชนม์ ไป แล้ว ถึง ๗ ปี. ถึง กระนั้น แบบ แผน ตัว อย่าง การ ต่าง ๆ ที่ เจ้าฟ้า พินทวดี ได้ ทรง จัด ไว้, มี ผู้ ได้ เรียน รู้ เห็น อยู่ เป็น อัน มาก. แล ได้ ดู อย่าง การ ที่ ทำ แต่ ก่อน ใน พระ บวร ราชวัง สาม ครั้ง นั้น ด้วย. จึ่ง ได้ จัด การ พระ ราชพิธี โสกันต์ เป็น การ ใหญ่ เต็ม ตาม ตำรา. คือ ตั้ง พระราช พิธี บน พระ มหา ปราสาท คล้าย กับ พระราชพิธี ตรุษ, แล มี เขา ไกรลาศ ราชวัติ, ฉัตรทอง, ฉัตร เงิน, แล ฉัตร รายทาง, นั่ง กระละบาด, แล การ เล่น ต่าง ๆ อย่างสูง. แล แห่ มี มยุรฉัตร, นาง เชิญ เครื่อง, นาง สระ แห่ เครื่อง ขาว. เสด็จ มา ทรง ฟัง พระสงฆ์ สวด พระพุทธ มนต์ สาม วัน. แล้ว แห่ มา เวลา เช้า โสกันต์ ใน วัน ที่ ๔ แล้ว เสด็จ ขึ้น เขา ไกรลาศ. ครอบ เครื่อง ต้น แล้ว แห่ เวียน เขา ไกรลาศ สาม รอบ, แล้ว แห่ กลับ ใน เวลา เช้า. ครั้น เวลา บ่าย แห่ เครื่อง แดง มา สมโภช วัน นั้น แล้ว ต่อ ไป อีก สอง วัน. วัน ที่ ๗ จึ่ง แห่ พระ เกสา ไป ลอย. การ เป็น เสรจ์ โสกันต์ เจ้าฟ้า กุณฑล ทิพยวดี, ใน เดือน ๔ ปี มโรง สัมฤทธิศก, ศักราช ๑๑๗๐, ตรง เดือน มาร์ช, ใน ปี มี คฤษ ศักราช ๑๘๐๙.

๏ ครั้น ล่วง มา อีก ๖ เดือน, พระยาท สมเด็จ พระพุทธ ยอดฟ้าจุฬาโลกย์ เสด็จ สวรรคต. สมเด็จ พระเจ้าลูกเธอ กรมพระ ราชวัง บวร, ได้เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ, เปน แผ่นดิน ที่ สอง. เจ้าฟ้า พระราชโอรส สอง พระองค์ นั้น, ก็เปน สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้า. พระยาท สมเด็จ พระพุทธ เลิศหล้า นภา ไลย พระเจ้า แผ่น ดิน พระองค์ นั้น. ทรง ปฤกษา ด้วย ข้า ราชการ ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ฝ่าย น่า ฝ่าย ใน, ว่า การ พระ ราชพิธี โส กันต์ เจ้า ฟ้า, ได้ ทำ ลง เปน อย่าง มี แบบ แผ่น เปน จดหมาย เหตุ อยู่ แล้ว. แต่ การ พระราชพิธี ลงสรง ตั้ง พระนาม เจ้าฟ้า, โดย อย่าง เดม ตาม ตำรา ครั้ง กรุง ศรี อยุทธยา เก่า, ยัง หาได้ ทำ เปน แบบ อย่าง ไม่. ผู้ ทลัก ผู้ใหญ่ ที่ เคย เหน ก็ แก่ ชรา เกือบ จะ หมด ไป แล้ว จะสาบ สูญ เสีย. จะใคร่ ทำไว้ ให้ เปน เกรียติยศ เยี่ยง อย่าง สัก ครั้ง หนึ่ง. ข้า ราชการ เหน พร้อม ตาม กระแส พระราชดำริห์. ครั้น ถึง ปีรกา เบญจศก, ศักราช ๑๑๗๕, ตรง กับ ปี มี คฤษสต ศักราช ๑๘๑๓, จึง ได้ ตั้ง การ พระราชพิธี ลง สรง, สมเด็จ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า พระองค์ ใหญ่, ผูก แพ ไม้ ไผ่ ที่ ท่าราชวรดิฐ, มี กรง ที่ สรง อยู่ กลาง ล้อม ด้วย ซี่ กรง ชั้น หนึ่ง, ตาราง ไม้ ไผ่ อีก ชั้น หนึ่ง, ร่าง แห อีก ชั้น หนึ่ง, ผ้า ขาว อีก ชั้น หนึ่ง. มี บันได เงิน บันได ทอง ลง สอง ข้าง, บันได กลาง เปน เตียง หลั่น หุ้ม ผ้า ขาว, เรียก ว่า บันได แก้ว. ใน กรง มี มพร้าว คู่ บีด เงิน บีด ทอง. แล ปลา ทอง ปลา เงิน, กุ้ง ทอง กุ้ง เงิน, ลอย อยู่ ทั้ง ๔ ทิศ. กรง นั้น มี พระมลฑป สรวม มี ราชวัติ. ฉัต ทอง, ฉัต นาก, ฉัต เงิน, ล้อม ๓ ชั้น, มี ทหาร นั่ง ราย รอบ. แล มี เรือ จุก ช่อง ล้อม วง, แพ ที่ สรง แทน เขา ไกรลาศ ใน การ โสกันต์. การ พระ ราช พิธี นอก นั้น, คือ การ บน พระมหาปราสาท, แล การ แห่ ทาง แห่ การ เล่น ต่าง ๆ ก็ เหมือน กับ การ โสกันต์. แห่ เครื่อง ขาว เสด็จ ไป ทรง ฟัง พระ สงฆ์ สวด พระ พุทธ มนต์ บน พระ มหา ปราสาท สาม วัน. วัน ที่ ๔ จึง แห่ เสด็จ ลง ไป ท่า ราช วรดิฐ. สรง ใน แพ ที่ สรง แล้ว แห่ กลับ แล้ว, จึง เสด็จ มา รับ พระ สุพรรณบัตร บน พระ มหา ปราสาท, พระ ราชทาน พระ สุพรรณบัตร ขาฤก พระนาม ว่า, สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ, เจ้าฟ้า มงกุฎ สมมติวงษ พงษอิศวร กระ มลัยชัตติยราช กุมาร. ครั้น เวลา บ่าย แห่ เครื่อง แดง ทรงเครื่อง ม้า, มา สมโพช ที่ พระ ที่นั่ง อมรินทรวินิจฉัย. ครั้ง นั้น เรียก ว่า พระ ที่นั่ง จักรพรรดิพิมาน ใน วัน นั้น. แล ต่อ ไป อีก สอง วัน เปน สาม เวลา เสร็จ การ พระราชพิธีลงสรง.

๏ ครั้น เสร็จ การ แล้ว มี พระ ราชโองการ ตำรัส, ว่า การ ลงสรง เช่นนี้ ทำ แต่ ครั้ง เดียว นี้ เถิด. อย่า เปน ตัว อย่าง ไว้ ไม่ให้ สูญ พิธี โบราณ. เพราะ การ โสกันต์ เปน ธรรม จำ จะต้องทำ สำ หรับ ยศ เจ้าฟ้า ทุก ๆ พระองค์. การ ลงสรง ทำ เปน สอง ซ้ำ ก็ หา ต้อง การ ไม่. ไพร่ ๆ ที่ เขา ลง ท่า ลูก เขานั้น, เพราะ เขา ร้อน รน จะ เร่ง เอา ของ ขวัญ เกบ เขา เงิน คน นั้น มา ใช้. เขา จึง รีบ ด่วน ทำการ ลงท่า ก่อน เวลา โกนจุก, เพราะเขา เหน ว่า การ โกนจุก นั้น ยัง ช้า อยู่. ก็ ใน หลวง ไม่ ได้ ร้อน รน, จะ ไร ไม่ จะ ทำ ให้เปน สอง ซ้ำ สาม ซ้ำ, ทำ แต่ โสกันต์ เถิด, ด้วย เปน ของ ต้อง จำใจ ทำ ตาม ธรรมเนียม. ครั้น มา เดือน ๔ ปี ชวด อัฐศก, ศักราช ๑๑๗๘ เปน เดือน มาร์ช, ใน ปี มี คฤษตศักราช ๑๘๑๗. ได้ มี การ พระราชพิธี โสกันต์ สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎ นั้น, เปน การ ใหญ่ เหมือน กัน กับ ครั้ง โสกันต์ เจ้าฟ้า กุณฑลทิพยวดี. ครั้น มา เดือน ๔ ปี มโรง อัฐศก, ศักราช ๑๑๘๒, ตรง กับ เดือน มาร์ช, ใน ปี มี คฤษตศักราช ๑๘๒๑, ได้ มี การ พระราชพิธี โสกันต์ สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้าอิศวรเรศ จุฬามณี อีก ครั้ง หนึ่ง. มี เขา ไกรลาศ แล การ อื่น ๆ เหมือนกัน กับ การ สอง ครั้ง ก่อน. เจ้าฟ้า กุณฑลทิพยวดี นั้น ได้ ทำ ราช การ, ใน แผ่น ดิน พระยาทสมเด็จพระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย, มี พระ โอรส ๓ พระธิดา ๑ เปน สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้า ทั้ง ๔ พระองค์. พระองค์ ใหญ่ ประสูตร ใน ปี ชวด อัฐศก, ศักราช ๑๑๗๘, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๑๖, พระ นาม ว่า เจ้า ฟ้าอำภรวณี. พระองค์ ที่ ๒ ประสูตร ใน ปี เถาะ เอกศก, ศักราช ๑๑๘๑ ตรง กัน กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๑๙. พระนาม ว่า เจ้า ฟ้า มหามาลา. พระองค์ ที่ ๓ เปน เจ้าฟ้า หญิง ประสูตร ใน เดือน ๔ ปี มโรง โทศก, ศักราช ๑๑๘๒, ตรง กับ เดือน มาร์ช ใน ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๒๑ สิ้น พระชนม์ เสีย ใน วัน ประสูตร. พระองค์ ที่ ๔ ประสูตร ใน ปี มเมีย จัตวาศก, ศักราช ๑๑๘๔, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๒๒ พระนาม ว่า เจ้าฟ้าปิ๋ว. สมเด็จ พระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้า สาม พระองค์ นี้, พระยาท สมเด็จ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย ก็ ทรง พระราช ดำริห์ ไว้, ว่า จะทำ การ โสกันต์ ให้ เสม ตาม ตำรา เหมือน กัน, ก็ แต่ เมื่อ ยัง ไม่ถึง เวลา โสกันต์

พระบาท สมเด็จ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย, ก็ เสด็จ สวรรคต ใน ปีวอกฉศก, ศักราช ๑๑๙๒, ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๒๔ พระบาท สมเด็จ พระ นั่งเกล้า เจ้า อยู่หัว, ได้ เสด็จ เถลิง ถวัลยราชสมบัติ. ฯ

ข่าว ที่ กรุง เทพ ฯ

๑ เคาเวอเมนต์ สยาม ได้ เครื่อง สำรับ ขุด คลอง มา ใหม่, มา แต่ เมือง สิเวอภูส์. ท่าน พระยา สุริยวงษ วัยวัฒน ได้ เอา เป็น ขุน ต่อ เรือ อีก ลำ หนึ่ง, สำรับ ใส่ เครื่อง นั้น. มี เรือ ขุด คลอง ลำ หนึ่ง ที่ มี เครื่อง ใส่ พร้อม แล้ว. ที่ ท่าน พระยา สุริยวงษ วัยวัฒน ต่อ นั้น ได้ การ ดี นัก, ขุด คลอง เร็ว ใน ยี่สิบ สี่ ชั่วโมง ขุด ดิน ได้ ประมาณ หมื่น คิวบิกฟีต, คือ เป็น กอัน ยาว กว้าง ลึก ประมาณ สิบ สี่ นิ้ว สี่ เหลี่ยม หมื่น กอัน. เป็น การ เร็ว กว่า คน ขุด นัก. เคาเวอเมนต์ สยาม ก็ ชอบ, เหน ว่า คง จะ ได้ การ ใหญ่. ข้าพเจ้า ก็ เหน ดวย. ถ้า เคาเวอเมนต์ ใช้ เรือ ขุด คลอง ที่ ควร จะ ใช้ รุก วัน, คลอง ที่ ตื้น ๆ ก็ คง จะ ลึก ดี เร็ว.

๒ ได้ ยิน ข่าว ว่า จะ ขุด คลอง ตะพานหัน เสีย กอ่น, แล้ว ก็ จะ ไป ขุด คลอง ใหม่ ที่ ยัง ขุด อยู่, ตั้ง แต่ แม่ น้ำ ท่าจีน มา ถึง บาง กอก. แต่ คลอง นั้น ได้ ข่าง เจ็ก ขุด ถอ ให้ เรือ ขุด คลอง เข้า ไป ได้, ได้ ประมาณ สอง สวน, ยัง อีก สวน หนึ่ง จะ ถึง ปลาย คลอง บางกอก ใหญ่. คลอง นั้น ถ้า จะ ขุด ดวย เรือ ถึง กรุง เทพ แล้ว, จะ เป็น คุณ เป็น ประโยชน์ มาก. ถนน ที่ เคาเวอเมนต์ จะ ก่อ ตาม ริม คลอง นั้น. เมื่อ แล้ว จะ ขี่ ม้า ขี่ รถ ไป มา ตาม ถนน นั้น สบาย นัก. คน ที่ อยู่ ข้าง ฝั่ง ตวัน ตก ก็ จะ ได้ ไป มา สดวก เหมือน ชาว กรุง ที่ อยู่ ข้าง ฝั่ง ตวัน ออก.

๓ ข้าพเจ้า มี ความ หวัง ใจ ว่า, เคาเวอเมนต์ จะ เร่ง วิบ ให้ คลอง นี้ แล้ว เร็ว. ถ้า แม้น ขุด คลอง ที่ บางบอน ให้ ลึก กอ่น เหน จะ ดี นัก, เพราะ ที่ นั่น ตื้น นัก, เรือ ไป มา ค้า ขาย ทาง นั้น มาก นัก, มัก ติด อยู่ ที่ นั่น ปวย การ เสีย เปล่า ๆ เหลือ ที่ จะ ประมาณ.

๑ ท่าน พระยา สุริยวงษ วัยวัฒน เปน ผู้ ที่ ได้ จัด แจง เรือ กลไฟ ใน กรุง เทพ ลำ แรก นั้น ใน คฤษ ศักราช ๑๘๕๕ เรือ นั้น ชื่อ สยาม มรสุมพล. ตั้ง แต่ นั้น มา ใน สิบ ปี นี้ ก็ เกิด เรือ กลไฟ ขึ้น ใน กรุง เทพ มาก กว่า ๓๐ ลำ. เดี๋ยว นี้ เป็น การ ใหญ่ แล้ว ภาย หลัง คง จะ ยังเกิด ใหญ่ ขึ้น ทุก ๆ ปี, การ นี้ ก็ เป็น ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ มาก, แล การ ที่ ท่าน พระยา สุริยวงษ วัยวัฒน ได้ คิด ประดิษ ทำ เรือ กล ไฟ สำรับ ขุด คลอง ให้ ลึก ไว้ นั้น, คง จะ เป็น การ ดี มี ประโยชน์ แก่ กรุง เทพ มาก กว่า นั้น อีก. ควร ที่ ราษฎร ทั้งปวง จะ สรรเสริญ ท่าน ว่า, เป็น คน ดี มี ปัญญา แล ความ เพียน มาก.

๑ อนึ่ง บัด นี้ มี ชื่อ กำปั่น ลูก ค้า เข้า มา ทอด อยู่ ณ กรุง เทพ ๘๔ ลำ แล้ว. ที่ ได้ ทอด อยู่ หลัง เต่า ประมาณ ๑๐ ลำ. เรือ ที่ ทอด อยู่ ใน ลำ น้ำ ที่ กรุง เทพ, ดู งาม เป็น แถว เดียว เรียง ลำ กัน ลง ไป ถึง โรงผึ้ ปาก คลอง บาง น้ำชล, ที่ ชาว อเมริกา อยู่ นั้น, ยาว ได้ ประมาณ ๔ ไมล์. เรือ เหล่า นี้ คอย เพื่อ จะ บันทุก เข้า แทบ จะ ทุก ลำ. เหตุ เพราะ เข้า นี้ เป็น สินค้า ใหญ่ ใน กรุง เทพ, ซึ่ง กรุง เทพ นี้ เปรียบ เหมือน ยุ้ง ฉาง อัน ใหญ่ สำรับ ที่ จำ นาย เข้า, ที่ ทวีป อาเซีย ฝ่าย ใต้ ทิศ ตวัน ออก เฉียง เหนือ. แต่ บัด นี้ เข้า ใหม่ เขา ได้ บันทุก ลง กำปั่น บ้าง แล้ว, แต่ ยัง น้อย นัก เพราะ เข้า นั้น ยัง มา หา ทัน ไม่. บันดา นายห้าง ทั้งปวง ปรารถนา จะ ซื้อ เข้า ได้ โดย เร็ว, เพราะ เข้า ที่ เมือง จีน กำลัง ขาย ดี. ไม่ ช้า นาญ เข้า เมือง จีน ก็ จะ ถูก ขึ้น เพราะ เข้า ที่ เมือง ย่างกุ้ง, เมือง อาระกัน, เมือง ไซ่ งอ่น, แล เมือง อื่น รอบ คอบ เข้า ก็ ดี นัก กำลัง ไป ขาย ที่ เมือง จีน อยู่, เพราะ เข้า ที่ เมือง จีน บาง แห่ง เสีย บ้าง แห่ง ดี บ้าง จึง ขาย ดี. แต่ ไม่ ช้า นาญ เข้า นั้น คง จะ ถูก ลง, เพราะ เข้า เพิ่ม เติม มา แต่ นอก มาก. ข้าพเจ้า คิด กล้ว ว่า บัน ดา คน ที่ หน่อง เหนียว เข้า ไว้ ไม่ จำ น่าย นั้น, ด้วย หมาย ใจ ว่า ภาย หลัง จะ ได้ ราคา มาก, เหน ความ ที่ นึก นั้น จะ ไม่ สม, เพราะ เข้า เมียง จีน ดู เมื่อ ฯ กลับ บริบูรณ ขึ้น เร็ว.

๑ อนึ่ง มิศเตอตอมซัน ผู้ เป่น ช่าง สำรับ ถอด รูป, ที่ มา อาไศรย อยู่ ใน กรุงเทพ นี้ ประมาน สาม เดือน, ได้ ออก ไป เมือ ณวันเศรา เดือนสาม ขึ้น ๑๑ ค่ำ เพื่อ จะ ไป เมืองเชมน, ที่ เป็น เมือง เก่า มา แต่ โปราณ ชื่อ องกว์, ปรารถนา จะ ถอด รูป ของ โปราณ นั้น เพื่อ จะ ให้ ชาว ประเทษ ยูรบ เหน. มิศเตอ ตอมซัน ไป ทาง บก หา ได้ ไป โดย ทาง จัน ทบูรี ไม่. หมาย ว่า สัก สอง เดือน จะกลับมา. ใน หว่าง สอง เดือน นั้น ถ้า ผู้ ใด ปรารถนา จะ ไคร่ ดู รูป ที่ ท่าน ได้ ชัก ใน กรุงเทพ นี้ ก็ ดู ได้, ด้วย รูป

นั้น อยู่ที่กบีตันตันเอม, ผู้เปน นาย กองตเวน อยู่ บ้าน ที่ บ้อม บ้องบ่าม็ด. ลูก ทาง สำรับ ตีหนังสือ ของท่าน ก็ ยัง อยู่. ถ้าผู้ใด ปรารถนา จะซื้อ รูป นั้น ก็ ซื้อได้. เขา จะตี ขาย ให้ ตาม ที่ จะต้อง การ. อนึ่ง ที่ ใน หลวง ได้ สรรเสิญ มิศเตอมซันว่า เปน ช่าง ชักรูป ตีแท้นั้น, ข้าพเจ้า ก็ เหน ด้วย ว่า ไม่ ใคร่ จะมีผู้ใด จะสู้ได้.

๏ ณวันพุธ เดือนสาม ขึ้น หกค่ำ นี้, มีชาวประเทษยูรบ สอง คน ตกน้ำ ทม ตาย ที่ กำบั่น ใน กรุงเทพ นี้. ใน เวลา ที่ เขา ตกน้ำ นั้น, เขาได้ เอา เชือก ผูก กดาน ทำ เปน นั่ง ร้าน หัอย ลง มา ข้าง กำบั่น ตอก หมัน เรืออยู่. ส่วน กะดาน ที่ เขา นั่ง ก็ เอียง เท คน ชาว ประเทษ ยูรบ ลง ไปใน น้ำ. คน นั้น ว่าย น้ำ หา เปน ไม่. บันดา เพื่อน บน กำบั่น จะเอา เรือยด ออก ช่วย ก็ไม่ ทัน. ถัด มา อีก วันหนึ่ง ศก สอง คน นั้น ก็ ลอย ขึ้น เกย ได้.

๏ อนึ่ง เมื่อ ณวันศุก เดือนสาม ขึ้น สิบค่ำ, ใน เวลา ค่ำ นั้น มีชาวประเทษยูรบ ทั้งชาย หญิง, ก็ ประชุม กัน ที่ บ้าน มิศเตอ บี. ยีกกินแปก, ประมาณได้ ๕๐ คน. มี การ เล่น เต้น รำ ตาม อย่างประเทษ ยูรบ. การเล่น เช่น นั้น เรียก ว่าบอล์. เขา มี พวก แกร เปน ของ เจ้าพระยาคลาโหม, เขา เป่า เพลง หลาย สิบ อย่าง ฟังเพราะ นัก. แต่ บันดา คน ที่ เต้น รำ ก็ เต้นไป ตามเพลง แกร นั้น, เล่น จน ถึง ๔ ทุ่ม แล้ว ก็ เลิก.

๏ อนึ่ง กำบั่น ฝารั่งเสษ, ที่ มี ซื้ออยู่เดียว นั้น เขา ขาย เปน การ เสหลัง, เมื่อ ณวัน พฤหัศบดี เดือนสาม ขึ้น หกค่ำ, ขาย เปนเงิน ๘๘๐๐เหรียน. ท่าน เจสัวพุก เปน ผู้ ซื้อ, เรือ นั้น เปน เรือใหม่ จุ ของ มี น้ำ หนัก ได้ ๒๐๐ เอฐตอน,

๏ใน สาม วัน นี้ เปน การ ศภ.

๏ ข่าว มี มา แต่ เมือง สมุทสงคราม

๏ ว่า ที่ เมือง สมุทสงคราม นั้น มี คน ร้าย หัว ไม้ เปน. พวก ๆ หนึ่ง เปน คน ไม่ มี บิดา มารดา ภรรยา แลครอบครัว. คุม สมัก พัก พวก เที่ยว ตี ชิง วิ่ง ราว ชาว บ้าน อยู่ เนือง ๆ. บาง ที คน เดิน ทาง กลางสวน ที่ เปลี่ยว ๆ นุ่งผ้าใหม่ ห่มผ้าแพรฤๅ มี แหวน ทอง ไส่ อยู่, ก็ ไล่ ฆ่า ฟัน เสีย ให้ ตาย. แล้ว ก็ เอา สิ่ง ของ ที่ แต่ง ตัว ไปได้, แล้ว ก็ หอย หนี ไป เสีย ต่าง เมือง. เจ้าเมือง กรมการ จะจับตัว ก็ ไม่ ได้. ต่อ ความ เงียบ จึ ทาง ไป, แล้ว ก็ ต้อม มา ซุ่ม ซ่อน อยู่ ตาม วัดร้าง ห้าง สวนร้าง, คอย ทำ ร้าย ราษฎร ชาวบ้าน ต่อ ไป อีก. พวก หนึ่ง เปน ข้าเจ้า ใหญ่ ๆ แลเปน บ่าว ท่าน ขุนนาง โต ๆ, ก็ถือ ตัว ว่า เปน ข้าเจ้า บ่าว นาย แขง แรง. ครั้น มี ความ ขัด เคือง ผู้ใด, ก็ ภา พวก เพื่อน ชวนกัน กลุ้ม รุม ตี ฟัน แทง จน ถึง ความ ตาย. แล้ว ภา บุตร ภรรยา หนี เข้า มา หา เจ้า นาย เสีย. เจ้า นาย ของ อ้าย คน ร้าย นั้น ก็ ช่วย แก่ ช่วย ไข ไป ต่าง ๆ. ความ ควร จะ แพ้เร็ว ก็ ชักให้ เนิ่น ช้า, ภอให้ โจท ระอา ความ ก็ จืด จาง ไป. พวก หนึ่ง เปนคน มั่ง มี เงิน ทอง, ก็ ถือ ตัว ว่า เปน คน มั่ง มี. ถ้า โกรธ เคือง ผู้ใด ก็ ชวน พวก เพื่อน แล ทาษ ช่วยกัน กลุ้ม รุม ตี จน ตาย แล้ว. ครั้น เกิด ความ ขึ้น ตก ไป กระลาการ สารใด ชำระ, ก็ เอา เงิน ติด สิน บน กระลาการ สาร นั้น, ให้ชัก ความ ให้ เนิ่นช้า. บาง ที ความ เปน สัจแล้ว ก็ เอา เงิน เสีย ถ่าย ถอน ไปได้ ก็ เปน หลาย ราย. ครั้น ถ่าย ออก จาก โทษ แล้ว ก็ กลับ กำเริบ มาก ขึ้น อีก กว่า แต่ ก่อน.

๏ คน ร้าย จำพวก ที่ ๑ ที่ไม่ มี ครอบ ครัว คน เก่ง ต้นก๊กนั้น ชื่อ อ้ายสิน. ครั้น ทำ ร้าย ชาวบ้าน หลาย ราย นัก, เจ้าเมือง กรมการ ผู้ใหญ่ ใน เมือง นั้น, เหน ว่า ถ้าไม่ คิด จับ ตัว เสียให้ ได้ แล้ว, ก็ จะเกิด ความ มาก มายใหญ่ โต ไป. จึ่ง เรี่ย ไร เงิน กันออก เปน เงินตรา ๒๐๐ บาท, บน จีน ใหหลำ ให้ฟ่อ ด้วย ผีนี้ จึ่ง จับ ตัวได้. ครั้น จับ ตัวได้ แล้ว ก็ ส่ง เข้า มา ยัง กรุง เทพ ฯ. ความ ก็ เหน เงียบ ๆ อยู่.

๏ แต่ พวก เพื่อน อ้ายสิน ที่ เปน คน มั่ง มี เงิน, ก็ เหน ออก ไป เก่ง กำได้ อยู่ ที่ เมือง สมุทสงคราม อีก บ้าง. แต่ ตัว นายสัน นั้น ยัง ติด คุก อยู่. ถ้า นาน ไป อ้ายสิน ก็ เหน จะหนี คุก ออก ไป ได้ เช่น อ้าย แดงถึก. แต่ จีน ใหหลำ ผู้รับ สินบน จับ อ้ายสิน นั้น, เปน ทุกข์ นัก อยู่ว่า ถ้า อ้ายสิน หลุด ไปได้ แล้ว, คง จะฆ่า จีน คนนั้น เสีย เปน แน่.

๏ คน ร้าย พวก ที่ สอง ที่ ถือ ตัว เปน ข้าเจ้า บ่าว นาย แขงแรง นั้น ชื่อ นายเทษ, ภา พวก เพื่อน ไป เสพยสุรา ที่ แพ น่าโรง เตาสุรา, แล้ว ก็ ฆ่า คน ตาย เสีย คน หนึ่ง ที่โรง เตาสุรา. พวก

พี่น้อง คนตาย ไป ฟ้อง ก็ไม่ เหน เจ้าเมือง กรมการ ขับ ตัว นายเทษ ได้. นายเทษ หนี เข้า มา หา เจ้า นาย ที่ใน กรุงเทพ ฯ, เหน ส่ง แต่ พวก เพื่อน นายเทษ เข้า มา ยัง กรุงเทพ ฯ, ส่ง เข้า มา หลายเดือน แล้ว, ก็ เหน ความ เงียบ อยู่. นายเทษ ตัว ร้าย สำคัญ นั้น, ก็ กลับ ออก ไป อยู่ บ้าน ได้ สบาย ใจ.

◎ คน ร้าย หัว ไม้ ที่ ๓ ที่ เปน คน มั่ง มี เงิน นั้น มาก หลาย รายนัก เหลือ ที่ จะ พรรณา ชี้ ชื่อ. การ ที่ เปน ดังนี้ ข้าพเจ้า ผู้ เจ้าของ หนังสือ นี้ เหน ว่า ความ จะยัง ไม่ ทราย ถึง ในหลวง.

◎ รายชื่อ ผู้ ที่ ซื้อ จดหมายเหตุ นี้

ชื่อ ที่ มี ฟองดัน นำ น่า อยู่ นั้น ได้ ใช้เงิน ค่า หนังสือ เล่ม ต้น นี้ แล้ว ชื่อ ที่ ไม่ มี ฟองดัน นำ นั้น ยังไม่ ได้

◎ พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้าเจ้า อยู่หัว
พระบาท สมเด็จ พระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่หัว
กรมหลวง วงษา ธิราชสนิท
กรมหมื่น บวรวิไชยชาญ
กรมหมื่น ราชสีห์
หม่อมราโชทัย
◎ หลวง วิชิตชลไชย ผู้ช่วยราชการเมืองสมุทสงคราม
นายเผือก มหัตเล็ก บ้านดินสอ
พระ ศีธรรมสาสน แพน่าวัดสังขจาย
นายจิต อยู่ บ้านกดีจีน
นายคิด บ้าน อยู่สำเหร่
◎ เจ้า พระยา พระคลัง
จหมื่น สักบริบาน บ้าน อยู่ตพาน เล่าเอี๋ย
◎ เจ้า หมื่น เสมอ ใจราช อยู่ หลังวัดพรถยาญาติ
◎ ขุนอิน อยู่ หลังวัด พระยาญาติ
พระยา มนเทียรบาล
พระ นายไวย อยู่ บ้าน คลอง กรมท่า
◎ พระอินทรา ธิบดี ตีห์ราช รองเมือง
พันท์เทพราช บ้าน อยู่ถนนท่านเจ้า คุรศ
พระยา ศรินธ์ ราช เสนี อยู่ ปาก คลอง บางลำภู
พระ ภาลี สมบัติ บริบูรณ์
◎ หลวง ทิพอักษร เสมยินตรา
◎ พระสีธรรมบริรักษ์ เมืองนคร
◎ หลวง วิเสศ ภักดี เมืองสงขลา
◎ พระยา มนตรี สุริยวงษ
◎ พระยา ราชวรานุกูล อยู่ บ้านเจ้าพระยานิกรบดินเจ้า พระยา ยมราช
◎ หม่อมเจ้ากลาง บ้านริมคลองวัดดอกไม้
◎ คุณสรรพวิไช อยู่ บ้าน สมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่
หลวง เทพราช แสนยา
หลวงพิไชยวาริ บ้าน อยู่เหนือกับตันฉุน
◎ นายแดง อยู่ วังกรมหมื่นมเหศร
◎ ขุนพิพิธรัณพิจารเจ้าตัวพัก
มิศเตอ เอดวาดส์ ที่ กงสุล อังกฤษ
จีนเส่ง แพ อยู่ น่าวัดเชิงเลน
◎ หมื่น รอง สุพมาตรา เมืองเพชร์บุรี
◎ หมื่นรอง แขวง เมืองเพชร์บุรี
พระยา อภัย สงคราม
หลวง นาย เดช อยู่ ริม คลองตพานหัน
จีนลื่อ เปน หลวง พิศาร สุพผล
◎ นายทัต บ้านอยู่ในคลองตพานหัน
นายบุน โรงพิมพ์
เจ้าพ้ำมหามาตา
ขุนทองชื่อ บ้านเหนือ พระยา อภัยสงคราม
◎ นาย ปรีดา บ้านน่าวัดโพ
สมเด็จ พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์
พันจัน ณุมาท อยู่ ริม บ้าน หลวง นาวา นิกร
◎ นาย เอี่ยม มหัตเลก อยู่ที่ ศาล ต่าง ประเทป
เจ้าแบน บ้าน อยู่ ริม ตลาด พลู ข้างใน
◎ หลวง รักษา สมบัติ
หม่อม เจ้าทั้ง อยู่วัง เจ้า ฟ้า อิศราพง
คุณ เทียน ฤา วัณณไภ วัดบวรนิเวษ
◎ จหมื่น ทิบ รักษา
นายช่วง อยู่ที่ บ้าน มิศเตอชะกอต

◎ นาย หลำ เพชรบุรี
พระ ปลัด เพชรบุรี
พระ สมุห์ มนเทียน วัดบวรนิเวษ
◎ หลวง ภาคี วิเศศ คือเจ้าคัวเถียน
◎ พระยา บริรักษ์ผู้ชรา เมืองพังงะ
◎ พระกาณฉนดิตบดี
◎ หมื่น ราชาราช เมือง เพชรบุรี
พระ นรงค์วิชิตร แพอยู่ บางยี่ขัน
พระยาสาตรา ฤทธิรงค์
◎ พระรัตนโกษา อยู่หลัง บ้าน พระยาเพชพิไชย
◎ พระนานา พิธภาคี
◎ สมเด็จ พระพุทธโฆษาจารีย์
◎ พระยา บุรุษย์ ราช พัดถบ
◎ พระยาไพรบูล อยู่ตรอก วัดโคก
◎ พระวิสูทธการี อยู่ น่าวัดเชิงเลน
◎ นายไชยรรย อยู่แพ น่าวัดมหาทาตุ ๔ ขบ
◎ พระดีห์เสนา อยู่บ้าน พระ ดีห์เทพ ตรง บ้าน ปูน
◎ ตั้วไผภุก บ้าน อยู่ ตลาดน้อย
นาย ทิม โรงพิมพ์
หมอ สมิศ อยู่บ้าน คอกควาย
◎ กรมหมื่น วรจัก
◎ หม่อม เจ้า ประเสริฐศักดิ อยู่ ริม ท่าช้าง
◎ กรมหมื่น อลงกฎ กิจปรีชา
◎ กรมหมื่น อุดม รัตนราดี
พระยา เพชร์พิไชย
◎ ขุนสมุทโคจร
◎ หลวง บริบูรณ สุราภร
พระวิสูทโยธามาตย์
หลวง พิสุทสาครดิ
◎ นายเวนหมี่ อยู่ วัง กรมหมื่นมเหศร
◎ จีนนิ่ม อยู่แพ น่า วัดเลียบ
◎ นายหรุ่น บ้าน ริม วัด นางชี
◎ กรมหมื่นศักดาพิศาร
◎ พระยา สุเรนท์ ราช เสนา
◎ คุณ สิงหพัสาคร
◎ นาย ว่าง บ้าน อยู่ คลองมอญ
◎ ขุน วิเศศ โพคา อยู่ ริม วัด สัปโคน
◎ หลวง นาวา เกรนิกร
พระยา ราชภักดี บ้าน อยู่ใน คลอง ตพานหัน
◎ หลวง อภัย วาณิช บ้านใต้ วัด ลำเพง
กรมหมื่น ผู้บาน
หลวง สกน วิมาร บ้าน อยู่ ตพานยาว
◎ ขุน สุธร ภักดี แพน่าบ้าน เจ้าคุมไชติก
หมอมเจ้า ภานุมาศ อยู่ วัง พระ พิภัทเทวศ
◎ ขุนทิพดี ผู้ ตาย เมืองเพชบุรี
◎ เฟรดริกวิลเลี่ยม ถูก พระ ปลัก เมือง เพชร์
◎ วอล์เตอเดาวี่ ถูก เจ้าเมือง เพชร์
กับตัน ฉุน

ข่าว มา แต่ เมือง จีน

◎ ว่า เจ้ากรุงอองค์นั้น, ที่ เมื่อ ก่อน ได้ว่า ที่ กลาโหม แล้ว ถอด เสีย นั้น, บัด นี้ เคาเวอเมนต์ เมือง จีน ได้ เอา มา ตั้ง ไว้ ให้ คง ที่ ยัง เดิม. ควร ที่ คน ทั้งปวง จะ ปลงใจ เชื่อ ว่า ท่าน มี ใจ สัจซื่อ ต่อ แผ่นดิน เมือง จีน แต่ ก่อน. แต่ ควร ที่ จะ มี ความ สงไสย บ้าง ว่า, ใน ใจ ท่าน จะ ภอ ใจ โปรด การ ของ คน ต่าง ๆ ประเทศ ฤๅ ไม่.

◎ มี ข่าว มา ใหม่ ว่า, ตเซง แม่ ทัพ เมือง จีน ได้ แพ้ แก่ เนียน ไฟ แม่ ทัพ ฝ่าย ขบถ, หนี มา ถึง แม่ น้ำ เยโล. ยัง มี พวก โจร มา สกัด ทาง กั้น น่า ทัพ ตเซง ไว้. น่า กลัว ว่า จะ มี ความ อันตราย ใหญ่ แก่ แม่ ทัพ นั้น นัก. ใน ข่าว ว่า กอง ทัพ ฝ่าย เนียนไฟ นั้น รวม กัน เข้า ใน เมือง ซังตุง แล โจมนำ, ได้ กระ ทำ การ ร้าย ให้ ราษฎร ชาว เมือง ได้ ความ อันตราย ต่าง ๆ มาก นัก. แล การ ค้า ขาย ก็ เสื่อม ไป สิ้น.

◎ มี ข่าว มา ว่า, ตู เหมือน เคาเวอเมนต์ เมือง จีน กับ เคาเวอเมนต์ ฝรั่ง เสศ จะ วิวาท กัน, เพราะ พวก บาท หลวง ฝรั่ง เสศ ได้ เข้า ไป ตั้ง สั่ง สอน, อยู่ ใน เมือง จีน หลาย แห่ง หลาย ตำบล, แล้ว ได้ จัด แจง ซื้อ ที่ ไว้ เปน อัน มาก. บาง ที เคาเวอเมนต์ ฝ่าย จีน ไม่ ยอม, พวก บาท หลวง จึ่ง โกรธ ด้วย เข้าใจ ว่า ใน หนังสือ สัญญา ไมตรี ต่อ กัน ยอม ให้ ซื้อ ได้. แต่ ที่ ๆ พวก

บาทหลวง, ซื้อไว้ก่อน ยังมิได้ทำ หนังสือ สัญญา ไมตรี นั้น ว่าเปน สิทธิ์ ของ ตัว ด้วย. เสนาวอเนนท์ฝ่าย จีน ไม่ ยอม ๆ แต่ ที่ ที่ ซื้อ ที่ หลัง ทำสัญญา นั้น ยอมให้.

ราคา สินค้า ที่ เมืองจีน

◎ ที่ เมือง ฮองกง ณเดือน อ้าย แรม ๑๒ ค่ำ ฯ

◎ ฝ้าย ที่ เมือง ฮองกง นั้น มี น้อย ไม่ สู้ มาก. พวก พอ ค้า ใน เมือง จีน ได้ ซื้อ มา แต่ฝ้าย เหนือ ภอ จะ ใช้. นายห้าง ชาว ยุรย หา ได้ ซื้อ ไม่. ฝ้าย ที่ มา จาก เมือง บังกลา ยัง ค้าง อยู่ จำหน่าย ยัง หา หมด ไม่. แต่ฝ้าย นั้นไม่ สู้ จะ มี คน เตม ใจ ซื้อ เพราะ เขา มี ฝ้า อยู่ ภอ แล้ว. ใน รหว่าง ๑๕ วัน นี้. เขา ขาย ฝ้า ยางกลา สอง พัน เบล, เปน ราคา เบลละ ๒๔ เหรียน แล ๒๕ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. แล ฝ้าย ที่ มา จาก เมือง จีน เขา ขาย ๓๐๐๐ กสอย, เปน กสอย ละ ๒๙ เหรียน แล ๓๑ เหรียน ๕๐ เซ็นต์. ฝ้าย นั้น ยัง ค้าง อยู่ มาก ใน รหว่าง ๑๕ วัน นี้, ราคา จึง น้อย ลง กว่า แต่ ก่อน. เบล ละ เหรียน แล เหรียน ๕๐ เซ็นต์. เขา หมาย ว่า จะ มี กำปั่น สอง ลำ, คือ ปาวิส ลำ หนึ่ง, แล เอ. แอป ทา ลำ หนึ่ง, จะ มา จาก เมือง กลกตา, บรรทุก ฝ้าย เข้า มา ลำ หนึ่น เบล. แล ผู้ ที่ จะ ซื้อ ฝ้าย ใน เมือง นั้น เขา ทราบ ว่า, กำปั่น เข้า สอง ลำ จะ บรรทุก ฝ้าย เข้า มา, เขา จึง ไม่ ซื้อ ฝ้าย ใน เมือง ฮองกง. ด้วย หมาย ว่า กำปั่น สอง ลำ นั้น มา ถึง, ฝ้าย จะ ลด ราคา ลง.

◎ ฝ้าย ใน เมือง กวางตุ้ง, ราคา ต่ำ ลง ประมาณ เบล, ต่ำ สิ่ง แล กึ่ง ต่ำ ลึง. เขา ได้ ขาย อย่าง เชียง ไฮ้ สอง ร้อย เบล เบล ๒๕ เหรียน แล ๒๖ เหรียน ๔๐ เซ็นต์. แล อย่าง นิงโป ๑๐๐ เบล เปน ราคา เบล ๒๕ เหรียน ๒๐ เซนต์, แล ๒๗ เหรียน อย่าง ชันตุง เขา ขาย ๕๐๐ เบล ๆ ละ ๒๔ เหรียน. แล ๒๗ เหรียน. ๔๐ เซนต์ แล อย่าง บังกลา ๘๐๐ เบล ๆ ระ ๑๙ เหรียน. ๒๐ เซนต์ แล ๒๔ เหรียน.

◎ ราคา สินค้า เมือง ฮ่องกง ณเดือน ยี่ แรม ๑๕ ค่ำ

◎ เข้า ใน รวาง ๑๕ วัน นี้ การ ขาย เข้า มี น้อย, เข้า ที่ ยัง มิ ได้ จำหน่าย ยัง เหลือ อยู่ น้อย, คน ที่ อยาก ซื้อ มี น้อย. เหน ราคา จะ ตก ลง, เพราะ เข้า ที่ เมือง จีน ภอ จะ ใช้ ได้ อีก ลำ สอง เดือน. ได้ ขาย ใน ๑๕ วัน นี้ เข้า บังกล่า สี่ หมื่น หาย, เข้า ยาง กุ้ง หมื่น หาย. ณวัน จันทร์ แรม ๑๔ ค่ำ นั้น, ราคา เข้า บังกล่า หาย ละ ๒ เหรียน ๘๕ เซนต์, แล ๓ เหรียน ๑๐ เซนต์ เข้า กล่อง สยาม หาย ละ ๒ เหรียน ๔๐ เซนต์, แล ๒ เหรียน ๔๕ เซนต์. เข้า สยาม อย่าง กลาง หาย ละ ๒ เหรียน ๖๐ เซนต์. แล ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้ ชาว สยาม หาย ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์ แล ๓ เหรียน.

◎ ราคา เข้า ที่ มเกา.

◎ เข้า ชาว สยาม หาย ละ ๓ เหรียน ๙ เซนต์. เข้า ที่ ๒ หาย ละ ๓ เหรียน. เข้า ที่ ๓ ๒ เหรียน ๗๐ เซนต์. เข้า กลอง หาย ๒ เรียน ๖๐ เซนต์.

◎ ราคา เข้า ที่ เลี้ยงไส้, เข้า กล้อง หาย ละ ๒ เหรียน ๑๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๒๕ เซนต์. เข้า ชาว สยาม อย่าง ดี หาย ละ ๒ เหรียน ๕๐ แล ๒ เหรียน ๗๕ เซนต์.

◎ ราคา เข้า ที่ นิงโปร์, เข้า ที่ ยัง มิ ได้ จำหน่าย หมื่น ห้า พัน หาย, ขาย หาย ละ ๓ เหรียน, เข้า ที่ จะ เข้า มา ขาย ณเดือน สี่ ข้าง แรม, เหน จะ ขาย ได้ อย่าง บังกล่า หาย ๒ เหรียน ๙๐ เซนต์ แล ๓ เหรียน.

◎ ราคา เข้า ที่ ไอมุ้ย, ขึ้น กว่า แต่ ก่อน หาย ละ ๑๕ เซนต์. ขาย ได้, เข้า ย่าง กุ้ง อย่าง กลาง หาย ละ ๒ เหรียน ๑๕ เซนต์.

◎ เข้า เมือง ฟระโมเซ หาย ละ ๒ เหรียน ๘๐ เซนต์ แล เหรียน ท่วน. เข้า ชาว มนิลา หาย ละ ๒ เหรียน แล ๙๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๕๕ เซนต์. เข้า ยัง เหลือ อยู่ เจ็ด หมื่น หาย.

ข่าว มา แต่ เมืองจีน ณเดือนยี่ ขึ้น ๑๔ ค่ำ

◎ ฝ่าย ข้าง เหนือ เมือง จีน นั้น ไม่ สู้ มี เหตุ ใหญ่ เปน สำคัญ, แต่ ที่ เมือง ฮองกง เกิด ความ ใหญ่ ใน กำปั่น อังกฤษ ชื่อ ไนวดี อะฟีดีแคนชีย์, กำปั่น ลำ นั้น เปน ยาก อังกฤษ สำหรับ ข้าง บันทุก พวก จีน เพื่อ จะ ไป เมือง แคมโบเดีย, ที่ ทวีป อเมริกา ฝ่าย ใต้ ตก ลง ราคา ว่า จะ ให้ จีน คน ละ ๑๑ เหรียน. ครั้น นาย เรือ เขา เหน คน ไม่ ภอ, เขา จึง ขึ้น ราคา ให้ คน ละ ๑๕ เหรียน ที่ ให้ รับ คน ละ ๑๐ เหรียน, เขา ก็ หา ยอม ไป ไม่, เขา

อย่าก ได้ คนละ ๑๕ เหรียน เหมือน กัน. ส่วน นาย เรือ เหน ว่า จะเกิด วุ่น วาย ก็ ยอม ให้ คนละ ๑๕ เหรียน เท่า ๆ กัน. ก็ ได้ คน ๓๐๑ คน. แล้ว แล่น ออก จาก เมืองว่าโพ, เมื่อ ณวัน เดือนอ้าย แรม ห้าค่ำ จะ ไป เมือง เคมอีราร์. ครั้น ถึง ณเดือนยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ, แล เรือ นั้น ก็กลับ มา ยัง ฮองกง, บอก ว่า เมื่อ แล่น เข้าไป ใกล้ เมือง ไหหลำ, พวก จีน ๓๐๐ คน นั้น พร้อม ใจ กัน ลุก ขึ้น ฆ่า กัปตัน แล นาย เรือ เสีย. แล ช่วย ชี้ ต้นหน ให้เอา เรือ เข้า เมือง ไหหลำ ให้ จง ได้. ฝ่าย ต้นหน จำ เปน ต้อง ไป. ครั้น ถึง แล้ว พวก จีน ทั้งปวง ก็ ออก จาก เรือ หนี ไป หมด. ต้นหน จึง กลับ เรือ แล่น ไป ฮองกง. แต่ ลูก เรือ นั้น มี อยู่ ๑๕ คน.

◎ นังสือ ตอบ ผู้ที่ สรรเสิญ พุทสาศนา

◎ คำ ที่ ท่าน เขียน ให้ ลง พิมพ์ ที่ รตหมายเหตุ, เมื่อ เดือน ยี่ ขึ้น สิบห้าค่ำ ถ้อน หนึ่ง, เดือน ยี่ แรม สิบห้าค่ำ ถ้อน คนึ่ง นั้น, ข้าพเจ้า ได้อ่าน ทราบ แล้ว, เหน เปน หนังสือ ประสาท จริง. ประหนึ่ง ว่า ท่าน ได้ ติเตียน พระคำภีร์ ไบเบอล์, เพราะ ไม่ ได้ บอก วิชา ซึ่ง จะรู้ ใน วิถี แห่ง พระ จันท์ แล พระอาทิตย์ แล ดวง ดาว ทั้ง ปวง. แล ไม่ บอก ให้รู้ การ ซึ่ง จะต่อ เรือใบ แล เรือ กล ไฟ แล วิชาวัด ลองชีตูด ลัดชีตูด. แล ไม่ ได้ โปรด ให้ โนฮา ผู้ ที่ ได้ รอด จาก น้ำ ถ้วม โลกย์ นั้น, ให้มี เรือ จักร ไป เที่ยว ดู ช้าง โน้น ช้าง นี้ จะได้ รู้ ว่า อยู่ ข้าง ไหน, น้ำ ลด แล้ว ฤๅ อย่าง ไร. ข้าพเจ้า ยอม รับ ว่า, พระคำภีร์ ไบเบอล์ นั้น ไม่ ได้ เปน ตำรา บอก วิชา การ ต่าง ๆ. เปน แต่ คำภีร์ สำหรับ ส่องใจ ให้ รู้ จัก พระ ผู้ สร้าง ที่ เปน พระเจ้า เที่ยง แท้ ถาวร, เพื่อ จะได้ ให้ มนุษ ทั้ง ปวง ไหว้ นมัศการ จำเภาะ ตรง ต่อ ผู้ นั้น แต่ ผู้ เดียว. เพราะ มนุษ เดิม นั้น ตก อยู่ ใน ความ บาป, ใจ จึง มืด นัก, ลืม หลง ไม่ รู้ จัก พระ ผู้ สร้าง ผู้ เปน ใหญ่ ยิ่ง. ถ้า ได้ รู้ แล ประพฤติ ตาม ท่าน, จะได้ กลับ มี ใจ สว่าง, พระเจ้า จะได้ โปรด ยก โทษ เสีย, แล ให้มี ใจ บังเกิด ใหม่ ประกอบ ด้วย ความ รักษ ใน พระเจ้า, แล เกลียด การ บาป ทั้งปวง. แล้ว จะ ได้ โปรด รับ ไว้ ใน สวรรค์ อยู่ ตั้ง มั่น ถาวร. คน ทั้งปวง ที่ รักษ์ พระคำ ภีร์ ไบเบอล์ จริง, เข้าใจ ว่า ความ มืด ที่ เกิด อยู่ ใน ใจ เพราะ มิได้ รู้ จัก พระเจ้าผู้สร้าง นั้น, เปน มืด ทึบ หน้า กลัว นัก. ความ มืด อื่น ๆ จะ เปรียบ เทียบ มิ ได้. จึง เหน ว่า พระคำภีร์ ที่ กำจัดความมืด ใน ใจ เสีย ได้ นั้น, เปน คำภีร์ ดี ยิ่ง กว่า คำภีร์ ทั้ง ปวง. ตำรา วิชา ต่าง ๆ หมด ด้วย กัน ก็ไม่ เปรียบ ได้. แล ผู้ ที่ ถือ ผู้ ที่ รักษ์ พระคำภีร์ ไบเบอล์ นั้น, เหน ว่า การ ที่ รู้ จัก พระเจ้า เที่ยง แท้, แล รักษ์ ไคร่ แล ประพฤติ ตาม คำ สั่ง สอน ของ พระองค์ นั้น, ย่อม ให้ บังเกิด ปัญญา ฉลาด แหลม ใน การ ต่าง ๆ, แล มี ความ สุข มาก กว่า ผู้ ที่ ไม่ รู้ จัก พระเจ้า องค์ นั้น นัก. เปน ดัง นี้ เพราะ พระเจ้า ผู้ ใหญ่ ยิ่ง เที่ยง แท้ นั้น, ภอ พระไทย ใน คน จำพวก นั้น มาก. จึง ได้ โปรด ให้มี ใจ เฉลียว ฉลาด แล ความ สุข มาก กว่า พวก อื่น, ตาม คำ ที่ ท่าน ได้ สัญา ไว้ ว่า, พระบิดา ของ ท่าน ที่ อยู่ ใน สวรรค์ จะประทาน ของ ดี ต่าง ๆ แก่ คน ทั้งปวง, ที่ ขอ แก่ พระองค์ มาก กว่า บิดา ใน มนุษ ทั้งปวง, ภอ ใจ ให้ ของ ดี แก่ ลูก เมื่อ ขอ นั้น เท่า ใด. เปน ใจ ความ ว่า พระเจ้า เปน. บิดา คน ทั้งปวง. ผู้ ใด ๆ มี ใจ รักษ์ พระบิดา แล อยาก์ ขอ อะไร ๆ ที่ พระบิดา เหน ลูก จะต้อง การ จริง, ก็คง จะโปรด ให้ โดย ดี พระไท. เหตุ ดัง นี้ บันดา บ้าน เมือง ทั้งปวง, ที่ ถือ พระยะโฮวา เปน พระ บิดา, แล ถือพระคำภีร์ ไบเบอล์ ว่า เปน หนังสือ ที่ ท่าน ได้ โปรด ประทาน ให้ จริง, คน ใน บ้าน เมือง นั้น ก็ มี ความ สุข, เพราะ ได้ อาไศร พระบิดา. จึง เกิด สว่าง แล ความ สุข ใน ใจ, มาก ยิ่ง กว่า คน นอก คฤษสาศนา เปน หลาย แสน เท่า. แล มี ความฉลาด ใน วิชาการ ต่าง ๆ เพิ่ม เติม มาก ขึ้น กว่า ผู้ อื่น ด้วย. ถึง คำภีร์ ไบเบอล์ มิได้ สอน วิชา ต่าง ๆ, ก็ได้ บอก ให้ รู้จัก พระเจ้า ที่ เปน เจ้า ของ วิชา ทั้งปวง. เมื่อ มี พระบิดา ผู้ ใหญ่ ซึ่ง เปน ที่ พึ่ง เช่น ว่า มา นี้, ก็ ควร ที่ จะ ไว้ ใจ ได้ ว่า, ท่าน คง โปรด ให้มี ความ รู้ แล ความ สุข มาก กว่า ลูก, ที่ มิได้ อยู่ ใน พระ บิดา. ถ้า ผู้ ใด พิจารนา คง จะเหน ว่า เปน ดัง นั้น จริง. ใคร จะไม่ ยอม ว่า บ้าน เมือง ที่ ได้ นมัศการ พระเจ้า, ผู้ ที่ พระคำ ภีร์ ไบเบอล์ ได้ บอก นั้น, มี ใจ สว่าง มี ความ สุข มาก กว่า บันดา เมือง อื่น ทั้งปวง นัก. แต่ บันดา เมือง นอก คฤษสาศนา ที่ ไม่ ยอม รับ พระยะโฮวา ว่า เปน พระบิดา ก็ ยัง เปน ลูก อยู่, เปน ผู้ ที่ พระ เจ้า ได้ ให้ บังเกิด ใน มนุษ, ตาม ธรรมดา วิไสย ที่ พระองค์ ได้ ตั้ง แล ได้ รักษา ไว้. ความ ดี ทั้งปวง ทุก สิ่ง ที่ เขา ได้ ทุก วัน ก็ เกิด มา แต่ พระบิดา. ๆ ทรง พระคำรัศ์ เหน ว่า, หา

ควร จะโปรด ให้ลูก เหล่า นั้น มี ปัญญา แล ความ สุข มาก, เหมือน ลูก ที่ อยู่ ใน พระ บิดา ไม่. เพราะ เหตุ ดังนี้ บ้าน เมือง ที่ ไม่ นับ ถือ พระ คำภีร์ ไบเบอล์, จึง ผิด กัน กะ บ้าน เมือง ที่ ถือ พระ คำภีร์ ไบเบอล์ นัก. ข้าง หนึ่ง มี ใจ มืด, แล พระ คำภีร์ ที่ เขา ถือ นั้น, หา ได้ บอก ให้ รู้ จัก พระ ผู้ สร้าง แล บำรุง โลกย์ อย่ ไม่. ข้าง หนึ่ง บอก ให้ รู้ จัก พระองค์ เป็น เรื่อง ที่ หน่า เชื่อ นัก. เหตุ ดัง นี้ จึง ว่า พระ คำภีร์ ไบเบอล์ นั้น, เป็น ที่ ยิ่ง กว่า หนังสือ ทั้ง ปวง. ควร จะ สรรเสญ ว่า เป็น พระ คำภีร์ ที่ ส่อง สว่าง ดัง ดวง พระ อาทิตย์

๑ บท ต้น พระ คำภีร์ นั้น, เป็น เรื่อง ราว บูราณ ลึก กว่า หนังสือ ทั้ง ปวง ใน โลกย์ ข้อ ที่ ต้น นั้น ข้อ เดียว ได้ ส่อง สว่าง มาก กว่า พระ คำ ภีร์ ทั้ง ปวง นอก คริษ สาศนา ยิ่ง นัก. เรื่อง นั้น โมเซ ได้ เขียน ไว้ ตาม พระ วิญาณ. แห่ง ยะโฮวา ได้ บอก ให้ เขียน, จึง เป็น เรื่อง ล้วน แต่ ความ จริง. มี สำคัญ พยาน มาก นัก ว่า เป็น คำ พระเจ้า แท้. ถ้า จะ เอา เรื่อง นั้น มา เปรียบ เทียบ กับ ด้วย เรื่อง อื่น, ที่ พรรณา ด้วย ความ ใน บูราณ ลึก ซึ้ง เช่น นั้น, ก็ เหมือน ดวง อาทิตย กะ ดวง ไต้. แล เรื่อง ที่ พระ คำ ภีร์ ไบเบอล์ ให้ บอก ไว้ ใน เบื้อง ต้น เป็น สำคัญ นัก. เป็น เรื่อง ที่ มนุษย์ ต้อง การ, ทุ จน ต้อง การ ส่อง แต่ ดวง อาทิตย์. ถ้า ไม่ มี แล้ว ก็ จะ มืด เป็น กลาง คืน ไป หมด, ที่ ไหน มนุษย์ จะ อยู่ เป็น สุก ได้. เหตุ เพราะ ดัง นี้ ข้าพเจ้า ได้ สรรเสญ ว่า, หนังสือ ไบเบอล์ เป็น ของ ส่อง สว่าง ใหญ่. ทำ ให้ รุ่ง เรือง ปัญญา ความ รู้.

๑ คำ ที่ ท่าน ว่า คำ นี้ ฟัง แปลก หู นัก. เป็น คำ จริง หฤๅ ว่า เล่น, ว่า ให้ ผู้ ใหญ่ หฤๅ ว่า ให้ เด็ก ๆ ฟัง นั้น หา ควร ไม่, ขอ ท่าน ได้ เอา คำ บูราณ, ฝ่าย พุทธ สาศนา มา เปรียบ เทียบ กับ คำ บูราณ ของ โมเซ นั้น, พิจารณา ดู ให้ เจนจบ ว่า, ข้าง ไหน จะ ดี กว่า กัน, ข้าง ไหน จะ สำแดง ความ สม ควร ที่ พระเจ้า จะ บอก มนุษ มาก กว่า กัน. ข้าพเจ้า จะ ต้อง อยุด แต่ เพียง นี้ ก่อน, ต่อ ไป ข้าง หน่า จะ ขอ มี คำ ตอบ ต่อ ไป อีก.

◎ หนังสือ หมอ ปรัดเล คำนับ มาถึง

๑ ท่าน ทั้ง ปวง ด้วย, ผู้ ที่ ยัง มิ ได้ ใช้เงิน ค่า รถหมาย เหตุ เล่ม ที่ หนึ่ง นี้, ขอ ให้ ส่ง มา ถึง ข้าพเจ้า โดย เร็ว ใน ๑๕ วัน นี้ จะ ได้. เพราะ ว่า ยัง อีก ยก หนึ่ง จะ ควย รถหมาย เหตุ เล่ม ที่ สิ่ง. ถ้า ผู้ ใด ๆ ปรารถนา จะ ได้ เล่ม ที่ ๒ ต่อ ไป, ขอ ให้ ผู้ นั้น มา บอก ให้ ข้าพเจ้า รู้ ก่อน ใน ๑๕ วัน นี้. ถ้า ผู้ ใด มิ ได้ มา บอก ข้าพเจ้า ก็ พึง เข้า ใจ จะ ไม่ ต้อง การ ต่อ ไป แล้ว. ข้าพเจ้า จะ ไม่ ฝาก ไป เลย. ผู้ ใด จะ ต้อง การ เล่ม ที่ ๒ ต่อ ไป ภาย น่า, ข้าพเจ้า จะ ขอ เงิน ห้า บาท, ใน ค่า เล่ม ที่ ๒ ล่วง หน้า ก่อน ตาม ธรรมเนียม ที่ ข้าพเจ้า ได้ ตั้ง ไว้ แต่ เดิม นั้น. ถ้า มิ ได้ เงิน สด ล่วง น่า มา, ภาย หลัง ราคา นั้น จำ เป็น จำ ต้อง ให้ ขึ้น ไป เป็น เล่ม จะ หก บาท ทุก ๆ คน.

บางกอก ดอกกำปนี่ คือ เจ้า ของ อู่ ใหม่

๑ อู่ แห้ง นี้ สิ่ง ทำ แล้ว, พร้อม ใจ จะ รับ เรือ ใหญ่ น้อย ทุก อย่าง. เชิญ ให้ ท่าน เจ้า ของ เรือ, แล นาย เรือ ทั้ง หลาย, จง พิจารณา ดู อู่ ใหม่ นี้. คง จะ เห็น ว่า เป็น อู่ ดี กว่า อู่ ทั้ง ปวง ใน บุระ ประเทศ นี้. จะ ได้ แก้ เรือ ซ่อม แปลง เสีย ใหม่ โดย สดวก ดี. ที่ อู่ นั้น ยาว ได้ ๓๐๐ ฟุต, แล คง จะ ให้ ยาว กว่า นั้น อีก. โดย กว้าง ได้ ๑๐๐ ฟุต, ภุก ๑๕ ฟุต. ที่ ปาก อู่ มี ประตู เรียก ว่า ไกซัน, ถ้า จะ ยก มิก ได้ โดย เรว. ที่ นอก ปาก อู่ ใน ออก ไป นั้น, จด ถึง ลำ แม่น้ำ โดย ยาว ๑๒๐ ฟุต. มี เขื่อน สอง ฟาก กว้าง ขวาง แขง แรง นัก, กำบั่น เล็ก กำบั่น ใหญ่ จะ จอด ได สวย อยู่ ปาก อู่ ได้ ใน ทุก เวลา ไม่ เป็น อันตราย เลย. แล มี เครื่อง จักร สำรับ ยก เสา กะโดง, แล ม่อ น้ำ สำรับ กลไฟ แขง แรง นัก. อู่ นั้น พร้อม ด้วย เครื่อง สูบ ไป ด้วย กำลัง กลไฟ. มี แรง มาก เพื่อ จะ ได้ สูบ น้ำ ให้ ออก ได้ โดย เร็ว ได้, ไม่ ว่า น้ำ ขึ้น น้ำ ลง. พร้อม ด้วย เครื่อง ใช้ ใน การ ทำ เรือ ใบ แล เรือ กล. แล การ นั้น มี นาย ที่ เป็น ชาติ ยูรบ, ได้ เคย ทำ การ เช่น นั้น หลาย ปี, จึง ชำนาญ ใน การ เหล่า นี้ ทุก อย่าง.

๑ แล ลูก ช้าง สำรับ อู่ นั้น เป็น คน เลือก มา แต่ องกง แล วัมภู ทั้ง นั้น, เป็น คน ชำนาญ ใน การ นั้น. ๑ พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, ปรารถนา ที่ จะ ให้ คน ทั้ง หลาย พิเคราะห์ ดู ว่า, อู่ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ มี ไม้ สัก บริบูรณ แลถูก ด้วย. ๑ อนึ่ง อู่ นี้ มี จักร เลื่อย ไม้, เพื่อ จะ ได้ ทำ การ เร็ว. หมอน ที่ รอง เรือ สูง สี่ ฟุต, แล จะ ชัก ออก เมื่อ ใด ก็ ชัก ได้ โดย สดวก, ไม่ ต้อง เสีย ละไร ใน การ เปลี่ยน หมอน นั้น.

๑ อนึ่ง พวก กำปะนี แห่ง อู่ นั้น, จะ รับ ธุระ คิด ใน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน ซ่อม แปลง เรือ, แล จะ รับ เหมา เอา การ นั้น,

เรือไม้ก็ดี เรือเหล็กก็ดี, แล ะวับ ต่อเรือใบ เรือกลไฟ ฤๅ การใดๆ ที่ในการช่าง ต่อเรือซ่อม แปลงเรือ. ๑ ไม้แล เหล็กแล ของอื่นๆ ที่จะต้องซื้อนั้น, เวาะขายให้ตามราคา ตลาดกรุงเทพนี้. ๑ อนึ่ง เรือทั้งหลายที่จะเข้าอู่นั้น, จะมา จอดที่ทุ่นแห่งกำปะนีฤๅที่เชื่อนนอกอู่นั้น, ไม่ต้องเสียเงิน กว่าผู้ที่เปนนายการจะสั่งให้เลื่อนออกจากที่นั้นเมื่อใด.

๑ อนึ่ง กัปตันแห่งเรือทั้งหลาย, เมื่อจะออกจากอู่นั้น, ต้องเชื่อนชื่อตัวลงที่ยาญชีแห่งนายอู่นั้นเสียก่อน จึ่งจะออก ได้. ๑ อนึ่งแต่บันดาหนังสือ, ที่จะฝากมาถึงอู่นั้น, ต้อง ฝากไปถึงมิศเตอตันลิยู. เซ. โรเบิดซัน กว่าจะได้เปลี่ยนอย่าง นั้น, บัดนี้มิศเตอตันลิยู. เซ. โรเบิดซัน เปนนายกองนั้น, เปนเจ้ากระทรวงในการที่จะใช้เงินเวบเงินแต่ผู้เดียว.

กำปั่นเข้ากรุงเทพฯ

เข้ามาเมื่อไร		กำปั่นชื่อไร	กัปตันชื่อไร	กี่ตัน	เรืออไร	มาแต่ไหน
เดือน ๓ ขึ้น	ค่ำ ๑	สยาม	แบรก	๓๒๖	กลไฟ สยาม	สิเวอปู่ล์
	ค่ำ ๑	ไตวัก	เดวกตอน	๖๕๔	บากสยาม	ฮองกง
	ค่ำ ๑	แกนตอน	อัสมรชัน	๓๐๙	ซิมปรูเซีย	ฮองกง
	ค่ำ ๑	ไกลโอ	คากิลล์	๑๓๐	สกุนเนอ อังกฤษ	จันทบูรณ์
	๒ ค่ำ	ไมเนม	บัลลาด์	๖๒๔	บาก อังกฤษ	ฮองกง
	๒ ค่ำ	โซโล	อีริเกน	๙๖๕	ชิบฮำเบิก	แม่กลอง
	๓ ค่ำ	ไดโอซิวเรน	เวเนอ	๓๐๐	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
	๔ ค่ำ	พิวรันดัศ	ไมเมิด	๔๐๓	บาก ฮำเบิก	ฮองกง
	๔ ค่ำ	เมไรอา	เธย์เล็ศเซน	๓๕๓	สกุนเนอ สยาม	ไอ้มุย
	๔ ค่ำ	เอนเตอไปรซี	ซมฟ่เล็ศ	๔๘๘	บาก สยาม	สิงคโปร์
	๔ ค่ำ	แกดตอน	ดิวโป	๒๒๓	บาก ฝรั่งเสศ	ซัวเตา
	๕ ค่ำ	กิมไลเซง	ไปรด์มัน	๑๗๔	บาก สยาม	สิงคโปร์
	๕ ค่ำ	เก. เอช. ฮอต	ตะเกอ	๒๐๙	ดัคเคอ สยาม	ฮองกง
	๕ ค่ำ	เฮนรีเอชดี	ฮระเตน	๒๑๐	บาก ปรีเมนม์	สิงคโปร์
	๕ ค่ำ	แอนเอโซน	เบลล์ซ์เตน	๓๑๘	ปริกปรีเมนต์	ไอ้มวย
	๕ ค่ำ	เมกวิน	คิล์ฟิล์เลน	๓๓๐	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
	๖ ค่ำ	เรคโซสุด	แอนเดอซัน	๖๖๐	บริก สยาม	ซัวเตา
	๘ ค่ำ	เย. ซี. พีดซ์	มีเกอตริก	๒๓๒	บริก ฮำเบิก	ซัวเตา
	๑๐ ค่ำ	วิกโตเวีย	กอบเป	๒๘๘	บาก อังกฤษ	ฮองกง
	๑๐ ค่ำ	แอชวันซี	ตำซี	๓๓๖	บาก สยาม	ไอ้มวย
	๑๒ ค่ำ	ไอมวย	นาค์เบิด	๒๘๗	บาก ซวีเดล	ฮองกง
	๑๒ ค่ำ	เจ้าพระยา	อะตอน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์

ราคา สินค้า เมือง บีแนง ณเดือน ยี่ ขึ้น เจ็ด ค่ำ

สินค้า อย่าง ไร	หาย ละ	เหรียน	เซนต์	เหรียน	เซนต์
หมาด	ปะสะ	๙	๗๕	๙	๒๕
ขี้ผึ้ง	หาย ละ	๓๗	....	๔๒	
กระบูน	หาย ละ	๒๒	....	๒๓	
น้ำมัน พร้าว	หาย ละ	๑๓	....	๑๔	
งา ช้าง หนักยันละ ๓๐	ฤๅ ๕๐ ชั่ง		....		
	หาย ละ	๑๗๕	....	๒๐๐	
งา ช้าง หนักยันละ ๑๐	ฤๅ ๒๐ ชั่ง		....	๕๐	
	หาย ละ	๑๓๐	....	๑๖๐	
กำยาน ที่ หนึ่ง	หาย ละ	๔๘	....	๕๐	
กำยาน ที่ สอง	หาย ละ	๒๖	....	๒๘	๕๐
กำยาน ที่ สาม	หาย ละ	๑๒	....	๑๘	
หนังควาย	หาย ละ	๘	๕๐	๘	๗๕
หนัง วัว	หาย ละ	๑๐	๕	๑๑	
เขา ควาย	หาย ละ	๘	๒๕	๘	๔๑
ผึ้น ยินาเรศ	ที่ยละ	๕๗๐	....	๕๗๕	
ผึ้น เตอกี	หาย ละ	๔๔๐	....	๔๖๐	
พริกไท ดำ	หาย ละ	๖	....	๖	๑๐
พริกไท ขาว	หาย ละ	๑๐	....	๑๒	
เข้า ขาว ย่างกุ้ง	เกวียน ละ	๑๐๐	....	๑๐๔	
เข้า ย่างกุ้ง อยาง กราง	เกวียน ละ	๘๐	....	๘๒	
เข้า กลอง ย่างกุ้ง	เกวียน ละ	๖๕	....	๖๘	
เข้า เปลือก	เกวียน ละ	๔๓	....	๔๔	
ครั่ง สยาม	ปะ ละ	๓๒	....	๓๕	
น้ำตาล ทราย ที่ หนึ่ง	หาย ละ	๗	....	๖	
น้ำตาล ทราย ที่ สอง	หาย ละ	๕	๕๐	๔	๕๗
น้ำตาน แดง	หาย ละ	๓	๗๕	๔	
ตกั่ว เกวียน	หาย ละ	๒๒	๕๐	๒๒	๖๐
เข้า สาลี	กะชอบ ละ	๓	๘๐	๓	๙๐

๏ เรือ เจ้าพระยา ได้ ออก จาก กรุง เทพ, เมื่อ ณวัน เสาร์ เดือน ยี่ แรม สิบ สอง ค่ำ. มิศเตอ ทันกิม เจ่ง, ที่ เปน กงสูล สยาม สำรับ เมือง สิงคโปร์ โดย สาร เรือ เจ้าพระยา กลับ ไป, ท่าน ได้ เข้า มา ใน กรุง เทพ ฯ นี้, ด้วย จะ ช่วย ใน การ พิธี โสภาวรต์. สมเดช์ เจ้าฟ้า จุลา ลังกร.

๏ อนึ่ง มิศเตอ ซี. บี. เลลา ได้ โดย สาร เรือ เจ้าพระยา เข้า มา เมื่อ เดียว นี้, ท่าน เปน นายห้าง เมือง ย่าไย. เปน ชาติ พาราณสี. ท่าน หมาย ใจ ว่า จะ ตั้ง ห้าง ใน กรุง เทพ ฯ นี้. ข้าพเจ้า พิจารณา ดู ห้าง ชาติ พาราณสี นั้น, เหน ว่า เจ้า ทำการ ห้าง ดี. แล ได้ ตั้ง ห้าง ลง ที่ ไหน เขา มัก ทำการ ค้า ขาย มั่น คง, ผล ประโยชน์ บังเกิด ขึ้น ที่ นั้น.

อินชูเรนซ์ กำปนี่ ลิมิเด็ด

๏ ของ นาย ห้าง เมือง จีน. ๚

๏ ข้าพเจ้า ผู้ ที่ มี ชื่อ ใต้ หนังสือ นี้ ได้ ตั้ง เป่น เอเซ็นต์ ที่ กรุง เทพ ฯ สำรับ พวก อินชูเรนซ์ กำปนี่ นั้น ข้าพเจ้า ได้ ขัด แจง ไว้ พร้อม แล้ว เพื่อ จะ ได้ ทำการ อินชูเรนซ์ คือ ให้ มี หนังสือ ประกัน ด้วย เรือ มี ใบ ชิบ บก แลบริก เปน ต้น ถ้า เปน เรือ อย่าง ดี ข้าพเจ้า จะ รับ ประกัน แต่ เพียง สี่ หมื่น เหรียน ถ้า เปน เรือ กลไฟ ข้าพเจ้า จะ รับกัน แต่ เพยี่ง ๗๐๐๐๐ เหรียน

๏ ถ้า ผู้ ใด จะ ฝาก พวก ของ ข้าพเจ้า ให้ เปน นาย ประกัน เรือ แม้น เอา เงิน ค่า ฝาก มา ให้ ข้าพเจ้า ก่อน ข้าพเจ้า จะ ลด ใน ๑๐๐ เหรียน นั้น คืน ให้ ๑๕ เหรียน ถ้า เรือ นั้น เสีย ด้วย สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ก็ ถ้า มา บอก ไว้ ก่อน ใน ระหว่าง ๓๐ วัน แล้ว ข้าพเจ้า จะ ใช้ เงิน ค่า เรือ นั้น

๏ เขียน เมื่อ ณวัน เดือน ยี่ แรม ๑๔ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก

ข้าพเจ้า ชื่อ เอฟ เปลก

กำปั่นออกจากกรุงเทพฯ

ออกมื่อไร	กำปั่นชื่อไร	กัปตันชื่อไร	ตัน	เมืองไร	จะไปไหน
เดือน ๓ ขึ้น ค่ำ ๑	โอซกา	เตอรี่	๓๘๖	สกุนเนอ เมริกัน	สิงคโปร์
๒ ค่ำ	ทริยา	เมณร์	๔๒๔	บาก อำเบิก	สิงคโปร์
๒ ค่ำ	ฮีรา	บักโซล์ต์	๔๓๐	สกุนะเนอ สยาม	ฮองกง
๓ ค่ำ	เซนต์เมรี่	ครอศซ์	๔๑๑	บาก สยาม	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	เกแซนส์	ดิครอศ	๒๖๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๔ ค่ำ	กาโรไลน์	บล์ซัน	๒๖๖	สกุนเนอ ปรัศเซีย	ฮองกง
๕ ค่ำ	ซันซีบา	เมอัต	๒๔๒	บาก อำเบิก	ฮองกง
๕ ค่ำ	เอ. โยฮันนา	โนล์ซี	๑๔๖	บาก ดัช	บีตาเวีย
๗ ค่ำ	เมรี่	ซโวอัน	๑๒๕	สกุนเนอ อังกฤษ	บำเบ
๙ ค่ำ	เปนกวิน	ซโตซี	๑๙๗	สกุนเนอ สยาม	จันทบูรณ
๑๐ ค่ำ	ยูน	มัศตรเม็ต	๑๒๕	สกุนะเนอ อังกฤษ	บำเบ
๑๓ ค่ำ	ไซรเอน	บีเตอซัน	๒๒๕	บริก อำเบิก	บีตาเวีย

◎ ประมินทิน ยอกโมง แล ทุ่ม ใน ข้าง แรม เดือน ๓ นี้. ฯะ

ค่ำ อังกฤษ	ค่ำ ไทย	ค่ำ จีน	อาทิตย์ขึ้น กี่โมง	อาทิตย์ตก กี่โมง	อาทิตย์เที่ยง กี่โมง	จันทร์ ขึ้น กี่ทุ่ม
เฟบรูเอรี่ เดือน ๒	เดือน สาม	เดือน ๑๒				
วัน พฤหัศบดี ๑ ค่ำ	แรม ค่ำ ๑	๑๖ ค่ำ	ย่ำรุ่ง แล้ว ๑๖ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	เช้า ๕ โมง ๔๖ นาที	ทุ่ม ๑๕๘ นาที
วัน ศุกร	๒ ค่ำ	= ๒ ค่ำ	๑๗ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๒ ทุ่ม ๓๙ นาที
วัน เสาร์	๓ ค่ำ	= ๓ ค่ำ	๑๘ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๓ ทุ่ม ๒๔ นาที
วัน อาทิตย์	๔ ค่ำ	= ๔ ค่ำ	๑๙ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๔ ทุ่ม ๑๑ นาที
วัน จันทร	๕ ค่ำ	= ๕ ค่ำ	๒๐ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๔ ทุ่ม ๕๗ นาที
วัน อังคาร	๖ ค่ำ	= ๖ ค่ำ	๒๑ ค่ำ	" ๑๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๕ ทุ่ม ๔๔ นาที
วัน พุทธ	๗ ค่ำ	= ๗ ค่ำ	๒๒ ค่ำ	" ๑๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๕ โมง ๔๕ ทีนา	๖ ทุ่ม ๓๕ นาที
วัน พฤหัศบดี	๘ ค่ำ	= ๘ ค่ำ	๒๓ ค่ำ	" ๑๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๗ ทุ่ม ๒๑ นาที
วัน ศุกร	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	๒๔ ค่ำ	" ๑๔ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๘ ทุ่ม ๑๑ นาที
วัน เสาร์	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๒๕ ค่ำ	" ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๙ ทุ่ม นาที ๙
วัน อาทิตย	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๒๖ ค่ำ	" ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๙ ทุ่ม ๕๔ นาที
วัน จันทร	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๒๗ ค่ำ	" ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๑๐ ทุ่ม ๔๒ นาที
วัน อังคาร	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๒๘ ค่ำ	" ๑๓ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ โมง ๔๕ นาที	๑๑ ทุ่ม ๓๒ นาที
วัน พุทธ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๒๙ ค่ำ	" ๑๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๕ โมง ๔๔ นาที	ตก เช้า ๒๒ นาที

◎หนังสือจดหมายเหตุ

THE BANGKOK RECORDER.

Vol. 1 เล่ม ๑ บางกอกเดือนสี่ขึ้นค่ำหนึ่ง รุลศักภาช ๑๒๒๗ Feb. 15th 1866 กฤษศักราช ๑๘๖๖, ใบที่ ๒๔ No. 24

หนังสือ หลวง

◎ คดีเนื้อความหัวเมืองใน กรุง นอก กรุง, มีโจทย จำเลย สู้ความกันอยู่, ก็เมื่อตระลาการ ฤๅผู้ชี้ขาดผู้ปรับทำการไม่เปนธรรม์, คู่ความที่ต้องขัดข้องก็ควรทำใบร้องยื่นต่อท่านเสนายคดีที่หัวเมืองนั้น ๆ, ฤๅโรงสาลนั้น ๆ ได้ขึ้นอยู่, โดยว่าท่านเสนายดีจะปังคับความไม่เปนที่ชอบใจ, ด้วยเหล่อนเล่อไปมักง่ายไป. ฤๅเข้าใจผิด. ผู้ต้องคดียังสงไสยไม่ยอมเหนด้วย. พระบรมราชโองการ, คือกระแสพระราชโองการ ทรงพระมหากรุณาโปรด, ว่าไคร ๆ ในไพร่เจ้าข้าแผ่นดินไม่เลือกหน้า, บันดาที่เปนความอยู่ในโรงสาล ถูกคุมเหงแต่ตระลาการเจ้ากระทรวงใด ๆ, ก็ให้ทำฎีการ้องทุกข ถวายเมื่อเวลาเสดจออกพระที่นั่งสุทไธยสวรรย์ก็ได้, จะฝากญาติพี่น้องเจ้าขุนมูลนายให้ถวายข้างน่าข้างในเมื่อใดเมื่อหนึ่งก็ได้. จะทรงพิเคราะห์ไต่ถามเอาความจริงชำระตัดสินให้. การประกาศเบิดอยู่อย่างนี้, ไม่มีที่ขัดข้อง. เพราะฉนั้นผู้เจ้าคดีช้อความในเรื่องใด ๆ, ไม่เดินตามทาง, เอาเงินไปจ้างโรงพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์, กล่าวโทษตระลาการแลคู่ความต่าง ๆ, ด้วยเข้าใจว่าหนังสือพิมพ์จะไหลมายังพระเนตรพระกรรณ, การที่ลงหนังสือพิมพ์กล่าวโทษอย่างนั้นเปนที่พิรุธไป, จะให้ในหลวงถือเอาคำกล่าวในหนังสือพิมพ์, มาไต่ถามชำระสระสางไม่ได้. ผู้ไปลงหนังสือพิมพ์พิรุธ, ไปว่าประจาน ตระลาการมีความผิดอยู่.

◎ จะดูเยี่ยงเรื่องอำแดงพลับเมืองจันทบุรีไม่ได้. เรื่องนั้นขัดข้องกีดขวางด้วยชื่อผู้หลักผู้ใหญ่ที่เมืองจันทบุรีขึ้น. ความจึ่งไปติดอยู่, แล้วความนั้นก็ไกลกรุงเทพ ฯ. ผู้จะร้องทุกข์มาไม่ถึง, แลเปนชาวนอกกรุงงกงัน, กลัวชื่อผู้หลักผู้ใหญ่. หมอสัมมิศออกไปเที่ยวเมืองจันทบุรีได้ความมาเปนความประหลาดหูก็มาลงพิมพ์เล่น. ครั้นได้ทราบความ, รับสั่งถามเจ้านายของอำแดงพลับ, เจ้านายของอำแดงพลับกราบทูลยืนยันเหมือนดังเปนคำโจทยขึ้น. จึ่งได้โปรดให้ชำระเอาความจริง, เพื่อจะบำบัดการที่ราษฎรงกงันกลัวชื่อท่านผู้หลักผู้ใหญ่ไปในอันใช่ที่. แลคดีเรื่องนั้นผู้ยืนยันก็เปนพระองค์เจ้าในพระราชวัง, เปนดังโจทยมั่นคง. จึ่งโปรดให้ชำระ.

◎ ก็ความเรื่องอื่น, โจทยจำเลยมีตัวเปนคู่ความกันอยู่ในโรงสาลในกรุงเทพ ฯ, ควรจะเรียนเสนายดีแลร้องฎีกา. เมื่อไม่เรียนไม่ร้องไปลงพิมพ์ประจานตระลาการแลคู่ความเหมือนหนังสือทิ้ง, ผู้ไปจ้างโรงพิมพ์ลงพิมพ์มีความผิดอยู่, ทำคดีของตัวให้พิรุธงอนแงนไปไม่น่าเชื่อ. เพราะเหนว่าว่าเขาทรง ๆ ไม่ได้, แล้วจึ่งไปลงพิมพ์นินทาเขาให้ได้อาย. เจ้าของความที่ไปลงพิมพ์ชื่อว่าทุบต่อยแข้งขาของตัวเองให้มีกำลังอ่อนไป. ถึงจะว่าความไปก็เปนที่สงไสยว่าไม่ซื่อตรง. คดีเช่นนี้ผู้อ่านหนังสือพิมพ์อย่าเชื่อนัก. ฯะ

◎ หนังสือพิมพ์บ่นเพ้อ, ด้วยเรื่องเมืองสมุทสงครามความนี้ก็เหนจะเปนความจริงอยู่โดยมาก. ชาวเมืองสมุทสงครามมีคนพาลเท่าเกะกะมากจริง. ความฎีกาก็ได้เกิดเปนหลายราย, คือฆ่ากันตายแลฉุดผู้หญิงไปทำชำเรา. ความฟ้องแล้วชำระโตงเตงกันอยู่ในเมืองนั้นบ้าง. มาโตงเตงอยู่ในกรมท่าบ้าง, กรมเมืองบ้าง. เมื่อมาร้องฎีกาถวายก็ได้ทรงชำระโดยสุจริต, ได้ตัวผู้ผิดเอามาลงพระราชอาญาน่าพระที่นั่งสุทไธยสวรรย์, ก็เปนหลายราย. แลที่ว่ามีผู้แก้ไขด้วยเหนแก่สินบน, ความนั้นก็มีจริงทรงจับได้, คือตระลาการสาลกรมท่า, พระพิพากษาคนเก่ามากราบทูลแก้ไข, ว่าชายหญิงรักใคร่กันเองตามกัน

ไป. ไม่ได้ฉุดไป แต่เรือน บิดา มารดา. ภาย หลัง หญิง นั้น มา ร้อง ว่าไม่ได้รัก ชาย ที่ ฉุดไป. เปน แต่ พระพิพากษา ทูล แก้ ไข ด้วย เหน แก่ สินบน. ทรง ซักระได้ ความ จริง, ชาย ผู้ ฉุด ก็ได้ ให้ ลง พระราชอาญา แล้ว ส่ง ขึ้น คุก, พระพิพาก ษา ให้ ถอด เสีย จาก ที่. การ ประลม ประเล ใน กรมท่า ซัด กัน มา โยน กัน ไป. เมื่อ มี ผู้ ร้อง ฎีกา ฤๅ ให้ พวกพ้อง เอา ฎีกา มา ถวาย, มี ปาก ยื่น ยัน แล้ว, ก็ ได้ เคย ทรง เร่ง รัด กรมท่า แซง แรง เอา ตัว ผู้ผิด มา จน ได้.

◎ แล ที่ ว่า เอา ส่ง คุก ส่ง ตราง ไว้, แล้ว หนี ไป ได้, ฤๅ มี ผู้ เอา เงิน แล้ว ปล่อย ไป เสีย นั้น ก็ มี จริง. เหมือน อ้าย กุ ลาป เปน บุตร นาย กอง ใน กรมท่า, ฉุด บุตร หญิง ของ ราษฎร มา ข่ม ขืน แล้ว เอา มา ขาย. ความ พ้อง ที่ เมือง สมุทสงคราม ก็ โตง เตง ซักระ ไม่ แล้ว. ส่ง เข้า มา ที่ กรุง เทพ ฯ. ก็ โยน กัน มา โยน กัน ไป, จน ความ ร้อง ฎีกา. รับสั่ง จะ เร่ง เอา ตัว, ยัง มี ผู้ ไป ยุ ฯ พณฯ กรมท่า ให้ เขียน หนังสือ กราบ ทูล, พระกรุณา โต้ ทน ผิด ๆ ถูก ๆ ไป. จน ทรง ขัด เคือง เปน อัน มาก. เร่ง เอา ตัว อ้าย กุลาป มา จน ได้, ลง พระราชอา ญา เฆี่ยน ทั้ง บิดา แล บุตร. แล้ว เอา ตัว อ้าย กุลาป ไป ส่ง ขึ้น คุก ไว้, อยู่ ใน คุก ไม่ ช้า ปล่อย ให้ หนี ไป ได้, แล้ว ตั้ง หนี. ได้ มี รับสั่ง ให้ ตำรวจ ไป จับ ตัว มา ลง พระราชอาญา แล้ว ส่ง ขึ้น คุก อีก.

◎ แต่ ผู้ เข้า ถ้อย หมอ ความ ตัว ก่อ ความ เอง, แล้ว ร้อง พ้อง กล่าว โทษ ผู้อื่น เปน แถว ไป ตาม บ้าน, ฤๅ กล่าว การ ที่ เหม่น เหม่ ไม่ สม จริง, เกย เอา คดี ผู้อื่น มา ว่า ก็ มี เปน อัน มาก. เมือง สมุทสงคราม รก เรี้ยว มาก กว่า ทุก เมือง, ใน หลวง ก็ เหน จริง ด้วย. แต่ ผู้ ที่ มา บ่น พิมพำ ลง หนังสือ พิมพ์ นั้น, จะ ให้ ในหลวง ถือ เอา หนังสือ พิมพ์ ว่า กล่าว นั้น ไม่ ได้. เพราะ ทาง มี อยู่ ไม่ เดิน ตาม ทาง, ทาง นั้น คือ ผู้ รักษา เมือง กรมการ ก็ ต้อง พ้อง แก่ เขา. ก็ ถ้า โตง เตง อยู่ ก็ ต้อง อุธร น่า โรง. ถ้า การ ไป ไม่ ตลอด จะ มา อุธร ศาลหลวง กรุงเทพฯ ก็ได้ กราบ เรียน ฯพณฯ กรมท่า ก็ ได้, ฤๅ ความ ส่ง เขา มา ใน กรุง, เมื่อ ไป ขัด อยู่ โรง ใด ศาล ใด, ให้ ทำ ฎีกา ถวาย. ถวาย เอง ก็ ได้, ให้ ใคร ๆ ถวาย ก็ ได้. แต่ ให้ มี ตัว โจทย มา ยืน ยัน. แต่ ซึ่ง จะ ทิ้ง หนังสือ ก็ ดี, ไป บ่น เพ้อ ใน หนัง สือ พิมพ์ ถึง ยัก น่า ค่า ชื่อ ก็ จะ หยิบ ยก ขึ้น ว่า ไม่ ได้. โวหาร หนังสือ พิมพ์ มัก เชื่อ คน สั้น คิด. ความ สั้น เขา ไม่ ได้ จะ แพ้ เนา แล้ว ไม่ อาจ มา ร้อง ฎีกา, จึ่ง ไป ลง หนังสือ พิมพ์. ครั้น ใน หลวง ไม่ เชื่อ จึ่ง ไป เกย เอา โน้น เอา นี่ มา บ่น ทับ ถม เมือง นั้น จะ เอา ชนะ ให้ ได้. รู้ เท่า อยู่ แล้ว, ใจ คน ชาว สำคัญ ว่า คน ชาว เหมือน กัน นั้น แล เปน คน. คน ดำ เหมือน มิ ใช่ คน, ถึง จะ ชอบ กอ รัก ใคร่ กับ คน ดำ. ก็ เหมือน ชาว เรือ จีน ลอง ชอบ กับ ลิง, โยน กล้วย โยน อ้อย ให้ กิน, ไม่ ได้ รัก ลิง เปน ญาติ พี่ น้อง.

◎ มี พระบรม ราช โองการ ดำรัศ ให้ ประกาศ ว่า หนังสือ ทิ้ง แล หนังสือ ไป ลง พิมพ์ บ้าน หมอ อังกฤษ, ทั้งสอง อย่าง นี้ จะ เชื่อ ฟัง เอา เปน จริง ไม่ ได้, เหน เปน การ พิรุธ นัก. เพราะ ใคร ทำ อย่าง นั้น เหน ชัด ว่า, จะ ว่า เขา ตรง ๆ ไม่ ได้, จะ แกล้ง นินทา ว่า ประจาน เขา ให้ ความ อึง ๆ ไป เท่า นั้น. ไม่ เปน ความ จริง. ถ้า จริง แล้ว ทาง ที่ จะ ว่า นั้น มี อยู่, คือ ที่ โรง ศาล แล ร้อง ถวาย ฎีกา เปิด เผย อยู่ ไม่ ห้าม. ทรง พระกรุณา โปรด ว่า ผู้ ที่ มี ทุกข์ ร้อน เกี่ยว ข้อง อย่างไร ๆ, ให้ มา ร้อง ถวาย ฎีกา. ถ้า ตัว ผู้ นั้น ต้อง กัก ขัง จอง จำ อยู่ มา ไม่ ได้, จะ ให้ เจ้าขุนมูล นาย, ฤๅ ญาติ พี่ น้อง พวกพ้อง ฤๅ, ใคร ๆ มา ถวาย ก็ ได้. ถวาย ข้าง น่า ก็ ได้ ข้าง ใน ก็ ได้. ทาง มี อยู่ อย่าง นี้ ไม่ เดิน ตาม ทาง, กลับ ไป ลง หนังสือ พิมพ์ บ้าง, ทำ หนังสือ ทิ้ง บ้าง, เหน เปน พิรุธ นัก. ถึง จะ ว่า ปาก น่า ค่า ชื่อ ฤๅ กล่าว โทษ บ้าน เมือง ต่าง ๆ จะ ให้ ในหลวง ทรง หยิบ เรื่อง ใน หนังสือ พิมพ์ ออก ให้ ซักระ เอา เปน เหตุ เปน ผล นั้น ไม่ ได้. ใคร ทำ อย่าง นั้น เหนื่อย เปล่า. ท่าน ผู้ ที่ ได้ รับ หนังสือ พิมพ์ ไป, อ่าน แล้ว อย่า เชื่อ ฟัง เอา เปน จริง, ให้ เข้า ใจ ดัง ประกาศ นี้ เถิด.

เรื่อง หมา ใน ต่อ น่า ๑๙๙

◎ ส่วน หมา ใน ที่ อา ไศย อยู่ ใน บ้า, เขา จับ เอา หมา เลี้ยง ไว้ ก็ เชื่อง นัก รักษ์ นาย โดย มาก. เปน คำ เล่า กัน ว่า ใน เมือง ปารีศ มี หมา ใน ตัว หนึ่ง, เจ้า ของ เลี้ยง ไว้ เพื่อ จะ ให้ เฝ้า บ้าน เหมือน สุนักข์. รักษ์ นาย ยิ่ง นัก ถ้า นาย ไป แห่ง ใด ก็ ตาม ไป ทุก แห่ง. ถ้า นาย หนี ไป ไม่ ให้ เหน, สัตว์ นั้น ก็ หา ความ สบาย มิได้, วิ่ง ไป วิ่ง มา เที่ยว หา นาย.

◎ ครั้น อยู่ มา เพลา วัน หนึ่ง, นาย มี ทุระ ต้อง ไป ทาง ไกล. เขา สัตว์ นั้น ไป ฝาก ไว้ ที่ โรง เลี้ยง สัตว์, สัตว์ นั้น ก็ หา กิน อา หาร ไม่. ครั้น อยู่ ภาย หลัง ก็ ค่อย คลาย ทุกข์, ลูก ชั้น กิน อาหาร อ้วน พี ก็ มี ใจ รักษ์ นาย ใหม่ มาก. อยู่ มา ประมาณ สิบ แปด เดือน นาย เก่า กลับ มา, ก็ ไป เยี่ยม สัตว์ นั้น ๆ ได้ ยิน เสียง นาย ก็ ดี ใจ. นาย ใหม่ เห็น ดัง นั้น ก็ ปล่อย ออก มา, สัตว์ นั้น ก็ เข้า กอด คอ นาย เก่า ไว้. อยู่ มา ภาย หลัง นาย เก่า ก็ ไป จาก ที่ นั้น อีก สาม ปี, สัตว์ นั้น ก็ อยู่ สบาย กับ ด้วย เพื่อน กัน เปน สอง. เมื่อ ครบ สาม ปี แล นาย นั้น กลับ มา, สัตว์ นั้น ก็ ทำ เหมือน ได้ กล่าว มา แล้ว แต่ หลัง. แล ครั้ง ที่ สาม นาย นั้น ก็ ได้ ไป จาก นั้น อีก, สัตว์ นั้น ไม่ สบาย ไม่ กิน อาหาร ก็ ผอม ไป. ภาย หลัง นาย ได้ กลับ มา อีก, สัตว์ นั้น ก็ รักษ์ นาย ทั้ง สอง คน. ถ้า ผู้ ใด เดิน เข้า ไป ใกล้, สัตว์ ก็ สำคาม ทำ ที เหมือน จะ กัด แต่ ว่า หา ทำ ไม่ ดอก.

◎ อหนึ่ง ที่ แขวง เมือง อเมริกา, ใน เมือง เคนเตะกี้, แล หมา ใน ที่ ลาย ต่าง ๆ นั้น ก็ มี ชุม นัก, ฝูง ไก่ หา ความ สบาย มิ ได้, ด้วย สัตว์ นั้น ย่อม กิน แต่ ไก่ เปน นิจ. บาง ที ก็ กัด กิน ลูก วัว แล หมู เปน อาหาร. แม้น คน ใด เดิน ไป ใน ป่า เมื่อ เวลา กลางคืน, สัตว์ นั้น ก็ เข้า ล้อม เปน ฝูง ใหญ่ เพื่อ จะ กัด คน นั้น.

◎ ครั้น อยู่ มา วัน หนึ่ง, พวก คน ทำ เขา ทำ การ บ่าว สาว กัน. บ้าน อื่น มี ผู้ หนึ่ง ที่ เขา ได้ ตั้ง ไว้ เปน นาย ใน การ บ่าว สาว นั้น ชื่อ ดิก. บ้าน นั้น ไกล ประมาณ ๖ ไมล์. คน บ่าว สาว นี้ ได้ จัด แจง กัน เมื่อ ระดู หมาว. แล ระดู นี้ หมา ใน ชุม นัก. เมื่อ เวลา ค่ำ วัน นั้น เดือน หงาย, เขา ก็ จะ ออก ไป จาก บ้าน มี ทาง เดิน ตัด ลัด ไป ใน ป่า หา เห็น สิ่ง ใด ไม่ เพราะ เปน ป่า โล่ง. นาย ดิก นั้น เดิน ไป โดย เร็ว เพื่อ จะ ให้ ถึง ที่ ใน การ บ่าว สาว. ครั้น เขา เดิน ไป ถึง กลาง ป่า ก็ ได้ ยิน เสียง สัตว์ นั้น หอน เห่า. เดิน ไป ประมาณ อีก น่อย หนึ่ง ก็ ได้ ยิน สัตว์ นั้น ร้อง ดัง ขึ้น ทุก ๆ ที, ดู เหมือน ป่า นั้น จะ เทม ไป ด้วย สัตว์. แล สัตว์ นั้น ก็ วิ่ง ตาม นาย ดิก นั้น ไป. อัน ธรรมดา หมา ใน เมื่อ จะ กัด คน ต้อง ดู เสีย ก่อน แล้ว จึ่ง กัด. นาย ดิก นั้น ก็ รู้ ว่า ตัว ได้ อยู่ ใน ที่ ล้ำ นัก ที่ หมา ใน ได้ เดิน ผ่าน หน้า ตัว เข้า ไป, เสียง สัตว์ ร้อง ดัง เหมือน กับ เหล็ก ที่ ดัด หนู ลั่น. นาย ดิก ก็ รู้ อยู่ ว่า ถ้า จะ วิ่ง ไป ก็ เห็น จะ ตาย เปน แท้, เพราะ เหตุ ว่า สัตว์ นั้น ถ้า เห็น คน เดิน โดย ปรกติ มิได้ สดุ้ง ตกใจ กลัว แล้ว, ก็ มิอาจ ทำ อันตราย ได้. เขา ก็ เดิน โดย ปรกติ ไป. แต่ คิด ว่า ถ้า ไป ถึง ที่ สว่าง เข้า แล้ว เมื่อ ใด สัตว์ นั้น ก็ มิ อาจ ตาม ไป ทำ อันตราย. แล้ว จะ ภบ กะท่อม แห่ง หนึ่ง ภอ จะ อาไศรย ได้. สัตว์ นั้น ก็ ตาม ไป ใกล้ เข้า ทุก ที ๆ จน เขา แล เห็น ตา ได้ ทุก ข้าง. แล สัตว์ นั้น ก็ วิ่ง ใกล้ ขา เข้า, แล อ้า ปาก เพื่อ จะ กัด นาย ดิก. ๆ เขา ชอ ที สัตว์ หวัง จะ มิ ให้ ทำ อันตราย. แต่ สาย ชอ นั้น ดัง, สัตว์ เหล่า นั้น ตก ใจ กลัว วิ่ง หนี ไป, นาย ดิก เห็น ดัง นั้น ก็ ดี ใจ, วิ่ง ไป จน ถึง ที่ สว่าง ก็ โดด ไป โดย เร็ว เอา นิ้ว มือ ดิก ชอ เข้า ไว้, สัตว์ นั้น ก็ รอ อยู่ ตาม ชาย ป่า. ส่วน นาย ดิก เห็น ดัง นั้น ก็ วิ่ง ไป, สัตว์ เห็น นาย ดิก วิ่ง ก็ ร้อง ด้วย เสียง ดัง, วิ่ง ตาม นาย ดิก ไป โดย เร็ว. เมื่อ กำลัง นาย ดิก วิ่ง ไป นั้น สาย ชอ ก็ ดัง ขึ้น, นาย ดิก ใกล้ จะ ถึง กท่อม. ฝ่าย หมา ใน ก็ วิ่ง เข้า มา ใกล้ ชิด ท้าว, นาย ดิก วิ่ง เข้า ไป อาไศรย ใน กท่อม. ก็ คิด ว่า เห็น จะ ไม่ พ้น จึ่ง ยื่น ขึ้น ไป บน หลัง คา, หมาย ใจ ว่า จะ ไม่ ทำ อันตราย ได้. สัตว์ นั้น ก็ โกรธ วิ่ง เข้า ไป ใน กท่อม, โจน ขึ้น ไป หวัง จะ กัด นาย ดิก ก็ หา ถึง ไม่. แล บาง ตัว ก็ สอด จะ มูก ขึ้น ไป ตาม ช่อง หลัง คา. นาย ดิก ก็ ยก ท้าว หนึ่ง เสีย แล้ว ชัก ชอ ดัง อ้อนี่, สัตว์ นั้น ก็ หนี ไป นั่ง อยู่ รอบ โรง. สี่ ไป ได้ น่อย หนึ่ง ก็ ค่อย คลาย หาย ความ กลัว. จึ่ง คิด ว่า ตัว เรา นี้ เปน ผู้ สี ชอ ให้ สัตว์ ฟัง เปน หลาย สัตว์, สี ไป ๆ หลาย ชั่ว โมง ก็ เหนื่อย นัก. แล้ว คิด ว่า ถ้า จะ ไม่ สี แล้ว สัตว์ ก็ จะ โจน ขึ้น ไป กัด, ที ไหน เรา จะ พ้น ความ ตาย เล่า. จึ่ง สี ชอ ต่อ ไป อีก กว่า พวก บ่าว สาว เขา มา ตาม, ก็ เห็น นาย ดิก นั่ง สี ชอ อยู่ ข้าง หลัง คา, แล้ว ก็ ช่วย ภา นาย ดิก ไป พ้น สัตว์ นั้น.

ศาศนา บาดหลวง ใน เมือง ไอรลันด์

◎ เมือง ไอรลันด์ นั้น, เปน เกาะ อยู่ เคียง กัน กับ เกาะ อังกฤษ, เปน เมือง ขึ้น อยู่ กับ เมือง อังกฤษ. ชาว เมือง ไอรลันด์ นั้น ไม่ สู้ มี ความ สุข, หา ได้ จำเริญ เหมือน ชาว อังกฤษ ไม่. พวก ไอรลันด์ มัก คิด ว่า ไม่ ได้ จำเริญ, เพราะ เคาวอเมนต์ อังกฤษ ครอบ ครอง ไม่ ดี, เปน ที่ จะ เบียด เบียน ข่ม ขี่ นัก. จึ่ง คิด จะ ตั้ง แขง, แล้ว ชัก ชวน ให้ คน เข้า สัญญา กัน ว่า, จะ

พร้อม ใจ กัน แขง เมือง. คน พวก นั้น เรียก ว่า พี่เนียน. ได้ คน เข้า เปน พัก พวก หลาย หมื่น คน, แทบ ถึง เวลา ที่ จะ ลง มือ ใน การ ขบถ. รอเคาเวอเมนต์ อังกฤษ รู้, จึง จับ ตัว ผู้ ใหญ่ หลาย คน ทำ โทษ. การ ที่ คิด ขบถ นั้น ก็ สงบ ลง. แต่ ความ ที่ ชาว ไอรลันด์. คิด ว่า อังกฤษ เปน ศัตรู นั้น คิด ผิด ไป. แล การ ที่ พวก ไอรลันด์ ก็ ไม่ ได้ จำ เริญ นั้น, หา เปน เพราะ เคาเวอเมนต์ ไม่. ที่ จริง นั้น เปน เพราะ ชาว ไอรลันด์ นับ ถือ สาศนา บาดหลวง, ก็ ชาว อังกฤษ มิ ได้ นับถือ สาศนา บาดหลวง เปน หลาย ร้อย ปี มา แล้ว.

◎ แต่ นี้ จะ คัด หนังสือ จาก จดหมาย เหตุ อังกฤษ, ที่ มี ชื่อ ว่า, เมตโทดิศ ว่า ใน คฤษศัก ราช ๑๘๔๑ เกาะ ไอรลันด์ นั้น มี คน นับ ได้ แปด ล้าน คน. ใน คฤษ ศักราช ๑๘๕๑ มี แต่ ห้า ล้าน เจด แสน ห้า หมื่น คน. ใน คฤษ ศักราช พัน แปด ร้อย สิบ เบด ปี, มี คน ประมาณ ได้ เจ็ด หลาน คน. ตั้ง แต่ คฤษศักราช พัน แปด ร้อย สิบ เบด ปี นั้น, เกาะ อังกฤษ ก็ เกิด คน มาก กว่า ที่ มี แต่ ก่อน ๆ นั้น สอง เท่า. แล เมือง สกอตลันด์ ที่ ขึ้น อยู่ กับ อังกฤษ เคียง กัน เกิด คน ใน เมือง มาก กว่า แต่ ก่อน สอง เท่า. จึง มี คำ ถาม ว่า เหตุ ใด, คน ใน เมือง ไอร์ลันด์ นั้น จึง น้อย ไป ๆ กว่า แต่ ก่อน นั้น. บาง คน ก็ แก้ ว่า เปน เพราะ ชาว ไอร์ลันด์ อพยบ ข้าม มหาสมุท ไป อยู่ เมือง อะเมริกา โดย มาก ทุก ปี ๆ. ความ ที่ แก้ ดัง นี้ หา ถูก ไม่, เพราะ ดิน ที่ เกาะ ไอร์ลันด์ นั้น อุดม ดี กว่า ดิน ที่ เกาะ อังกฤษ แล เมือง สกอตลันด์ ด้วย. เหตุ ผล ประการ ใด, คน ใน เมือง อังกฤษ แล สกอตลันด์ จึง ไม่ อพยบ ไป เมือง อะเมริกา เหมือน ชาว ไอร์ลันด์ เล่า. ถ้า ชาว ไอร์ลันด์ อพยบ ไป อยู่ ทวีบ โน้น โดย มาก, ก็ ควร ที่ จะ เกิด ความ สุข แก่ คน ที่ ยัง เหลือ อยู่ บ้าน, เพราะ จะ มี ที่ กว้าง ขวาง และ เงิน ข้าง ก็ จะ จำเริญ ขึ้น. แต่ ข่าว มา แต่ เกาะ ไอร์ลันด์ ว่า, ความ ยาก จน กลับ ทวี ขึ้น, ทั้ง เรือก สวน ไร่ นา ก็ มี น้อย กว่า แต่ ก่อน นัก, และ ทุก วัน นี้ เรือก สวน ที่ มี ราคา, ถึง สิบ ห้า ล้าน เหรียญ เจ้า ของ ลง เปน ผู้ เขา ก็ ต้อง ขาย สวน. และ ที่ ได้ ขาย ใน สิบ หก ปี ที่ ล่วง มา นี้ มี ราคา ร้อย หก สิบ ล้าน เหรียน. มี คำ ถาม ว่า เหตุ ผล ประการ ใด, ชาว ไอร์ลันด์ จึง ได้ ความ ยาก เช่น ว่า มา นี้. และ จะ โทษ เอา เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ไม่ ได้, ด้วย เคาเวอเมนต์ อังกฤษ ปรารถนา แต่ จะ ให้ เมือง ไอร์ลันด์ จำ เริญ ขึ้น, เพราะ เปน เมือง ขึ้น แก่ ตัว, และ จะ โทษ เอา เกาะ เอา ที่ ดิน นั้น ก็ ไม่ ได้ เพราะ ว่า ดิน ก็ เปน ดิน อุดม ดี. จะ โทษ ได้ แต่ สาษนา บาดหลวง, เพราะ คน นับถือ เข้า สาศนา บาดหลวง ประมาณ ห้า ส่วน เหลือ อยู่ ส่วน หนึ่ง, แต่ ที่ เปน โปรเต็ดตัน คือ พวก ที่ ไม่ รับ คำ สั่ง สอน บาดหลวง คือ ซึ่ง สาศนา พระเยซู เหมือน อย่าง อังกฤษ นั้น

◎ ความ กรุงเทพ

◎ เรา ผู้ เข้า ของ จดหมายเหตุ, มี ความ เศร้า หมอง ใจ เพราะ ข้าว ฤๅ ว่าพระเจ้า น้องยาเธอ กรมหมื่น ถาวรวรยศ, ไป เที่ยว เสวย สุรา เมา แทบ จะ ทุก วัน. แล ความ ที่ ฦๅ นั้น เปน ความ จริง เพราะ ผู้ ใหญ่ ฝ่าย ไทย แล ฝ่าย ชาว ยุโรบ, ได้ รู้ ได้ เหน โดย มาก, แล คำ ที่ ฦๅ นั้น ว่า พระเจ้า น้องยาเธอ กรมหมื่น ถาวรวรยศ, ไป เที่ยว ตาม โรง กงสี โป, แล โรงสุรา ขอ สุรา เสวย บ้าง, ขอ สิ่ง ของ เล็ก น้อย บ้าง. คน ทั้งปวง ก็ ไม่ อาจ จะ ขัด ขืน ได้, ด้วย เคย เข็ด เคย กลัว มา หลาย ครั้ง แล้ว. กรม หมื่น ถาวร ทำ การ ดัง นี้ เปน ที่ อิจ ฉา ยศ นัก, เพราะ ท่าน เปน เจ้า ใหญ่. ถึง มากว่า ไพร่ ทำ การ ดัง นี้ ก็ เปน ที่ น่า อาย, แต่ หาก ว่า เปน ไพร่ ก็ หา สู้ มี คน นินทา นัก ไม่. นี่ ท่าน เปน เจ้า มี กรม แล้ว เที่ยว ทำ ดัง นี้ เนือง ๆ, คน ที่ ได้ รู้ ได้ เหน ก็ ชวน กัน ติเตียน ต่าง ๆ, แล ความ จึง ได้ ถึง ไป. ชาว ยุโรบ ทั้งปวง ก็ ถา กัน เสีย ใจ ด้วย. ดู เหมือน ใน หลวง จะ ไม่ ทรง ทราบ ความ ชั่ว กรมหมื่น ถาวรวรยศ. ถ้า ได้ ทรง ทราบ ก็ เหน จะ ห้าม ปราม มิ ให้ ทำ ดัง นั้น ต่อ ไป. ข้าพเจ้า ผู้ เข้า ของ หนังสือ นี้ ทราบ ว่า, เจ้า นาย แล ขุนนาง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง, ไม่ อาจ กราบ ทูล พระกรุณา ให้ ใน หลวง ทรง ทราบ ได้. ข้าพเจ้า จึง ปลง ใจ ลง ว่า จะ เอา เปน ธุระ เอง. ครั้น จะ นิ่ง ความ เสีย, ก็ หา สม ควร ที่ เปน คน รักษ์ ใคร่ คิด ถึง พระเดช พระคุณ ไม่. แล จะ เปน คน ขาด จาก เมตา กรมหมื่น ถาวรวรยศ ด้วย. อนึ่ง ข้าพเจ้า เหน ว่า ในหลวง แต่ พระองค์ เดียว, มี อำนาจ ที่ จะ ห้าม ปราม กรมหมื่น ถาวรวรยศ ให้ เด็จ ขาด ได้. ฦๅ จะ หาม ผู้ ใด ๆ มิ ให้ ถวาย สุรา กรมหมื่น ถาวรว ก็ควร. ถ้า รับ สั่ง ห้าม กรมหมื่น ถาวรวรยศ ให้ อด สุรา ลง ได้ สัก ปี หนึ่ง สอง ปี, กรม หมื่น ถาวร วรยศ ก็ จะ คืน ดี ดัง เก่า จะ ได้ เปน ความ สรรเสิญ, เพราะ ท่าน เปน เจ้า ใหญ่, คน เมา สุรา นี้ ถึ จะ ว่า เหมือน กับ คนบ้า. แต่ ใน

ประเทศยูโรป นั้น, ถ้าเปน บ้าแล้ว ก็ จะมี ธรรมเนียม ให้กัก ขัง รักษา ไว้แต่ โดยดี, และ บำรุงให้ ได้ รับ สบาย ขึ้น มั่น อย่า ให้ คน บ้า ลำบาก. คน บ้า ก็ กลับ หาย จาก บ้า โดย มาก. อัน จะ ปล่อย คน บ้า ไว้ แต่ ตาม ลำพัง นั้น, ก็ มัก เกิด ความวุ่น ๆ วาย ๆ บาง ที่ คน บ้า ไป เที่ยว ทิ่ม แทง, ฆ่า ผู้พ้น คน ทิ้ง ไฟ เผา เย่า เรือน, กระทำ บ้าน เมือง ให้ เปน อันตราย ต่าง ๆ, จะ ไว้ ใจ คน บ้า นั้น มิ ได้. จึง มี ธรรมเนียม ใน พระเทศยูรบ และอเมริกา, เมื่อ เหน ผู้ใด เปน บ้า แน่แล้ว, ก็ เอา ตัว ไป ไว้ ที่ หัสปิตัล แปล เปน ไทย ว่า ที่ รักษา โรก ต่าง ๆ.

๑ อนึ่ง ที่ ข้าพเจ้า มี ใจ กล้า ลง พิมพ์, กล่าว โทษ ผิด ของ กรม หมื่นถาววรยศ เช่น นี้, ใช่ จะ มี ใจ เจ็บ แค้น ผูก พยาบาท นั้น มิได้. เพราะ เหน แก่ แผ่น ดิน และ เหน แก่ กรมหมื่น ถาววรยศ ด้วย, ปรารถนา จะ ให้ กรมหมื่น ถาววรยศ ทรง สละ สะการชั่ว, ประพฤติ การ สุจริต ที่ สมควร. กรมหมื่นถาววรยศ จะ ได้ ความ สบาย ก็ เพราะ พระยา มีใน หลวง. ถ้า ใน หลวง ไม่ เอา เปน ธุระ แล้ว, เหน ว่า กรมหมื่น ถาววรยศ จะ วุ่น วาย หนัก ขึ้น ไป ทุกที ๆ.

◎ ศึก พระภาษี สมบัติบริบูรณ

๑ ข้าพเจ้า เที่ยว ไป มา ตาม ลำแม่น้ำ, ดู ศึก พระภาษี สมบัติบริบูรณ, เปน ที่ จำเริญ ตาชน ทั้ง ปวง ที่ ขึ้น ล่อง ตาม ลำแม่น้ำ. เหตุ ดังนี้ และ ศึก นั้น จะ มี ประโยชน์ สอง ฝ่าย, คือ ประโยชน์ แก่ ท่าน เจ้า ของ และ ผู้ที่ ได้ เหน ได้ ชม ด้วย. และ ท่าน ได้ ถอย แพ ออก พ้น น่า ศึก, การ ไม่ มี สิ่ง ที่ กั้น กำบัง ศึก, ดู เปน ที่ สอาด ตา นัก. นั้น และ เปน ธรรมเนียม ยูรบ แท้ ๆ. ถ้า ผู้ใด มี บ้าน เรือน, เจ้า ของ บ้าน เจ้า ของ เรือน ก็ ต้อง จัด แจง น่า บ้าน น่า เรือน ให้ เรียบ ร้อย งด งาม. ถ้า เปน คน มั่ง มี, และ มี ที่ ทาง กว้าง ขวาง ก็ จัด แจง ให้ มี ชาน บ้าน, ได้ ปลูก ต้น ไม้ งด งาม บริบูรณ ด้วย ดอก ผล เพื่อ ให้ จำเริญ ตา แก่ คน เดิน ทาง, ถ้า บ้าน เรือน อยู่ ใน เมือง ใหญ่ ที่ ทาง คับ แคบ, ก็ ได้ จัด แจง มิ ให้ โรง ร้าน กำบัง น่า ศึก เลย. แต่ ธรรมเนียม ไทย นั้น เสีย ดาย ที่ มัก ปลูก โรง ร้าน โรง เลื่อย ให้ คน เช่า, ให้ เปน ที่ รก เรี้ยว น่า บ้าน น่า ช่อง ของ ตัว. และ ใน กรุง เทพ นี้ ตาม ลำแม่น้ำ ก็ มี บ้าน เรือน และ ศึก โต ใหญ่ หลาย แห่ง, แต่ ล้วน แม่ บ้าน เรือน งด งาม. แต่ ผู้ที่ ขึ้น ล่อง ไป มา หา เหน ว่า งด งาม ยังไร ไม่, ดู มี แต่ โรง ร้าน รก เรี้ยว รุงรัง ยัง น่า ศึก. ถึง บ้าน ล่าง ใหม่ พระยา บุรุษ รัตณราช พัสดา นั้น, ถ้า ไป เรือ ก็ แล เหน แต่ หลังคา แดง ๆ. ถึง พระบรมหาราชวัง ก็ รก เรี้ยว ด้วย โรง เรือ และ เย่า เรือน รายฎร, ชาว นอก ประเทศ ไป มา, ไม่ เหน ชา ไร ที่ จะ ชม เชย ได้.

กงสุลฝรั่งเศศ

◎ หนังสือ จดหมาย อังกฤษ มา แต่ เมือง ปาริศ, ชื่อ คาลิค นายเม็ศ เซนเซอ, ได้ ลงพิมพ์ เมื่อ ณวัน พุทธ เดือน ๑๒ ขึ้น สาม ค่ำ, เปน หนังสือ เลงเอา ข่าว ที่ มา แต่ กรุง เทพ ฯ ที่ ว่า เด้วย มลเซียโอเบเร กงสุล ฝรั่งเสศ, ได้ ทำ วุ่น วาย ใน กรุงเทพ เมื่อ ครั้ง ก่อน นั้น. ใน หนังสือ นั้น เปน ใจ ความ ว่า ใน บังกอก เกิด ความ ผิด ประลาด นัก, คือ กง สุล ฝรั่งเสศ ได้ เกิด ความ ขัด ค่อง กัน กับ พระเจ้า แผ่น ดิน สยาม. เรา ได้ คิด เรื่อง ความ นั้น ออก จาก หนังสือ บังกอก ริคอเดอ, ที่ เปน ภาษา อังกฤษ เปน จด หมาย เหตุ ประเสิฐ ที่ ควร จะ เชื่อ. ความ ที่ เรา ขัด นั้น ได้ ลง พิมพ์ ใน ใบ นี้ น่า ช้างโนน, แต่ หา ได้ ลง ให้ หมด ไม่, เพราะ ที่ นั้น น้อย คับ แคบ อยู่. ถ้า ผู้ ใด ๆ อ่าน ใน น่า ที่ ขัด ออก นั้น ก็ คง เหน ว่า, กงสุลฝรั่งเสศ นี้ เปน การ ดู เหมือน จะ เปน ความ ผิด ใหญ่ จริง, ไม่ สม กับ ขุนนาง ฝรั่งเสศ ที่ มี ชื่อ เสียง ว่า เปน คน รู้ ใน อาชาไสย ดี นั้ก, และ ขุน นาง ฝรั่งเสศ ย่อม ถือ ตัว ว่า, เปน คน ดี มี อาชาไสย กว่า เมือง อื่น ๆ. พวก ข้าพเจ้า เหน ว่า, เคาเวอเมนต์ ฝรั่งเสศ จะ ไม่ รับ การ มลเซียโอเบเร นั้น เลย. และ คง จะ ห้าม ปราม ใน การ ชั่ว นั้น เมื่อ คำ พ้อง จะ มา ถึง เคาเวอเมนต์ แล้ว, และ เคาเวอเมนต์ จะ ชัด ขวาง ไว้

◎ ข้าพเจ้า ผู้ เปน เจ้า ของ หนังสือ จด หมาย เหตุ ใน ภาษา ไทย นี้, มี ความ หวังใจ ว่า คน ที่ ดี มี ยัญญา ภอ ประมาร คง จะ ปลง ใจ เหน พร้อม ใจ กัน, ใน การ ผิด ของ มน เซียโอเบเร นั้น, ถ้า มนเซียโอเบเร ได้ รู้ ว่า, ตัว ผิด และ ลุกระโทษ รับ ยาพาก ตาม ที่ สม ควร แล้ว, ข้าพเจ้า จะ มิได้ ลง พิมพ์ กล่าว โทศ ท่าน ต่อ ไป อีก เลย. แต่ ข้าพเจ้า ได้ ยิน ข่าว ว่า เมื่อ ท่าน จะ ออก จาก กรุง สยาม นี้ ท่าน ก็ รู้ ว่า ตัว ผิด จริง, แต่ หา ได้ ไป ลุกระโทษ สารภาพ โดยดี ไม่. ควน ที่ ท่าน จะ ไป ขอโทษ เอง ก็ หา ไป ไม่ ใช่

ให้ ย่าว ไป ลุกระโทษ แก่ หม่อมราโช ทัย แทน ตัว ท่าน, ได้ ทำช นี้ ดู เปน การ ดู ถูก ซ้ำ เติม ขึ้น ทุก ที.

เรื่อ กลไฟ ใน กรุงเทพ

๑ อนึ่ง ข้าพเจ้า พิจารณา เหน ว่า เรื่อ กล ไฟ ใน กรุง เทพ นี้, เปน เรื่อ เล่น โดย มาก, มิ ได้ มี ประโยชน์ ตาม ที่ สม ควร จะ มี. แต่ เรื่อ ไวกองต์แกน ลำ หนึ่ง, เรื่อ เจ้า พระยา ลำ หนึ่ง, เรื่อ สอง ลำ นี้ ได้ การ ดี มี ประโยชน์ แก่ เมือง มาก. แต่ เรื่อ เจ้า พระยา นี้ ได้ การ ดี ยิ่ง นัก. ทำ ให้ เมือง สิงคโปร์ เข้า มา ใกล้ กับ กรุงเทพ เปน ทาง แต่ ๔ วัน, ๕ วัน, เสมอ. แต่ ก่อน เปน ทาง ๑๕ วัน บ้าง, ๓๐ วัน บ้าง, ๒๐ วัน บ้าง, หา กำหนด แน่ ไม่. แต่ ทุก วัน นี้ เปน ที่ กำหนด ได้ แม่น ยำ ดี นัก. ชาว ประเทษ ยูรบ แล ประเทษ อเมริกา, ที่ ได้ มา พึ่ง อา ไสย กรุง เทพ มี ใจ ครอบ คุณ ท่าน เจ้า ของ เรื่อ เจ้า พระยา เปน อัน มาก. ขอ ให้ การ ของ ท่าน นั้น ได้ จำ เริญ ยิ่ง ขึ้น ไป, มิ ได้ หยุด. เทอญ.

หนังสือ หมอปรัดเล

๒ หนังสือ ข้าพเจ้า หมอปรัดเล, ขอ ถวย พร มา ถึง ท่าน ทั้ง ปวง, ที่ ได้ ซื้อ จดหมายเหตุ เล่ม ที่ หนึ่ง นี้. ใบ นี้ เปน ที่ สุด เล่ม ที่ หนึ่ง จบ ลง แล้ว. ข้าพเจ้า จะ ตี เล่ม ที่ สอง ต่อ ไป หวัง ใจ ว่า จะ ให้ ดี ขึ้น ทุก ที, แล ปรารถนา จะ ให้ เปน ประโยชน์ แก่ ท่าน ทั้ง ปวง, แล บ้าน เมือง. จึง ได้ เอา ใจ ใส่ ใน การ แต่ง จดหมาย เหตุ นี้ ทั้ง กลาง วัน แล กลาง คืน. แต่ บัด นี้ ข้าพเจ้า มี ความ ทุข เพราะ ได้ ยิน ข่าว ว่า, ท่าน ทั้ง ปวง ที่ ยัง ไม่ ได้ ใช้ เงิน ค่า หนังสือ นั้น ไม่ ชอบ ใจ ด้วย, มี ชื่อ เสียง อยู่ ใน พิมพ์ เมื่อ ณ วัน ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ เดือน สาม นั้น, ลาง คน ก็ ขัด ใจ นัก ว่า จะ ไม่ รับ หนังสือ จดหมาย ต่อ ไป อีก. แล การ ซึ่ง ข้าพเจ้า ทำ ดัง นี้ หมาย ว่า จะ เปน การ ดี ด้วย กัน. ด้วย มี ธรรมเนียม อยู่ ถ้า ผู้ ใด ได้ ใช้ เงิน แล้ว ก็ ต้อง มี หนังสือ ตอบ. แต่ ครั้ง นี้ เหม ว่า จะ ลำบาก ไป, จึง เขียน ชื่อ ท่าน ที่ รับ หนังสือ พิมพ์, ผู้ ที่ ให้ เงิน แล้ว ก็ มี ฟอง ตัน ต้น ชื่อ เปน สำคัญ เหมือน บิลล์. ท่าน ที่ ยัง ไม่ ได้ ให้ นั้น ก็ ไม่ มี สิ่ง ใด เปน สำคัญ จะ ได้ จำ กัน ง่าย. ๆ ซึ่ง ข้าพเจ้า จะ ได้ ลง ชื่อ ทอง เงิน, แก สัง ประ ธาน ท่าน ทั้ง ปวง นั้น มิ ได้ เลย. ที่ หลัง ข้าพเจ้า จะ ไม่ ทำ การ ดัง นี้ ต่อ ไป. ข้าพเจ้า ขอ ชไภย เสีย เถิด. บาง ที คน ที่ ใช้ เงิน แล้ว, ข้าพเจ้า ลืม ไป บ้าง หา ได้ ลง ฟอง ตัน ต้น ชื่อ ไม่. หยาก จะ ให้ ท่าน ทั้ง ปวง มา ชำระ เสีย จะ ได้ รู้ แน่ ว่า ให้ เงิน แล้ว แล ยัง ไม่ ได้ ให้.

๑ อนึ่ง ตั้ง แต่ นี้ ไป. ข้าพเจ้า ตั้ง ใจ ว่า คน ทั้ง ปวง ผู้ ใด ๆ จะ ต้อง การ จดหมาย เหตุ เล่ม ที่ สอง ต่อ ไป, ถ้า ไม่ ได้ มา บอก เลิก ข้าพเจ้า ก็ จะ เข้า ใจ ว่า, ท่าน ผู้ นั้น คง จะ ต้อง การ ต่อ ไป. ข้าพเจ้า จะ ต้อง ฝาก ไป เสมอ ทุก คราว. ถ้า ผู้ ใด จะ ไม่ รับ แล้ว ก็ ขอ ให้ มา บอก ข้าพเจ้า ว่า ไม่ รับ แล้ว, ข้าพเจ้า ก็ จะ ไม่ ฝาก ไป ให้.

◎ หนังสือ จดหมาย เหตุ เล่ม ที่ หนึ่ง

๑ ถ้า ผู้ ใด ปรารถนา, จะ ผูก หนังสือ จดหมาย เหตุ เล่ม ที่ หนึ่ง ให้ เปน เล่ม ดี ๆ, เอา ไว้ ใช้ นาน, ข้าพเจ้า จะ รับ ทำ. ถ้า ขาด ไป สอง ใบ สาม ใบ ก็ ภอ จะ เพิ่ม เติม, ขัด แจง ให้ เปน เล่ม เข้า ได้ แล้ว จะ ให้ มี เปน สาระยาญ, บอก ความ ซึ่ง มี อยู่ ใน เล่ม นั้น จะ อยู่ น่า ไหน, ก็ จะ หา ง่าย. การ ผูก หนังสือ จดหมาย เหตุ นี้, ขอ ราคา บาท หนึ่ง.

๑ จดหมาย เหตุ เล่ม หนึ่ง ยัง เหลือ อยู่ ที่ ข้าพเจ้า นั้น ก็ มี, ถ้า ผู้ ใด ๆ อยาก จะ ได้ ข้าพเจ้า จะ ขาย ให้. ถ้า ผูก เปน เล่ม ดี ๆ ข้าพเจ้า จะ เอา เล่ม ละ หก บาท. ถ้า เปน แต่ ผูก ภอ จะ ใช้ ได้, ก็ จะ เอา ราคา เล่ม ละ ห้า บาท.

หนังสือ สามก๊ก

๑ ข้าพเจ้า ดี ใจ ด้วย จะ มี หนังสือ บอก ท่าน ทั้ง หลาย, ที่ ได้ ลง ชื่อ ซื้อ เรื่อง สามก๊ก นั้น. เล่ม ที่ สิ่ง ได้ ผูก แล้ว หลาย เล่ม, จะ จำ หน่าย ตาม ที่ ท่าน ทั้ง หลาย ได้ ลง ชื่อ, ตาม ลำดับ กัน ไป. ผู้ ที่ ลง ชื่อ ไว้ ก่อน ก็ ควร จะ ให้ ก่อน. คน ที่ ได้ ลง ชื่อ นั้น ประมาณ สอง ร้อย คน. แล การ ผูก หนังสือ สอง ร้อย เล่ม นั้น, เปน การ ยืด ยาว เหน คง จะ แล้ว ใน สาม สิบ วัน. ตั้ง แต่ นี้ ไป ข้าพเจ้า ต้อง จำ หน่าย ทุก วัน, ตาม ที่ ได้ ทำ แล้ว. โดย ลำดับ ชื่อ ใน บาญชี รายชื่อ นั้น. แต่ ใน สอง ร้อย คน ที่ ได้ ชื่อ นั้น, มี คน หนึ่ง ว่า จะ เอา ร้อย จบ, อีก คน หนึ่ง จะ เอา หก สิบ จบ. อีก คน หนึ่ง จะ เอา ยี่ สิบ จบ. อีก คน หนึ่ง จะ เอา สิบ จบ, อีก คน หนึ่ง จะ เอา ห้า จบ, อีก คน หนึ่ง จะ เอา สาม

จบ. อีก คน หนึ่ง จะ เอา สอง จบ. คน เล่า นี้ ข้าพเจ้า จะ ผ่อน ให้ แต่ คน ละ เล่ม ก่อน, กว่า จะ ครบ จำนวล ของ ท่าน, เหน ว่า จะ ไม่ ช้า นัก คง จะ เรง การ, ผูก เปน เล่ม ให้ แล้ว เรอ เข้า.

๑ เล่ม ที่ หนึ่ง มี ยี่ สิบ สี่ เล่ม สมุด ไทย.

๑ อนึ่ง เมื่อ ท่าน จะ มา รับ หนังสือ สาม ก๊ก เล่ม ที่ หนึ่ง, ขอ ให้ เอา เงิน ค่า หนังสือ เล่ม นั้น มา ให้ ด้วย. แล ข้าพเจ้า ต้อง จำ เปน ขอ เงิน ค่า เล่ม ที่ สอง ล่วง น่า ใช้ บ้าง, เพราะ ข้าพเจ้า ต้อง ใช้ เงิน ใน การ หนังสือ มาก, เงิน หา ภอ การ ที่ ใช้ ไม่. ถ้า ได้ ให้ เงิน แล้ว ข้าพเจ้า ก็ จะ ให้ บิลล์ รับ เงิน เปน สำคัญ. เล่ม ที่ สอง ก็ กำลัง เร่ง รัด ให้ ทำ ทุก วัน.

๑ ข่าว มา แต่ เมือง ยี่ปุ่น ที่ นักคะสากิ

๑ ใน เดือน สิบสอง แล เดือน อ้าย, มี ชาว ยุรป ได้ ขาย เรือ กลไฟ ณเมือง ยี่ปุ่น แปด ลำ, ชื่อกินลิน, เจ้า ยี่ปุ่น ซื้อ สัดซูมา เปน ผู้ ซื้อ, เปน เงิน ห้า หมื่น หกพัน เหรียน.

๑ ลำ หนึ่ง ซื้อ ฮาริปากซี่, เจ้า ยี่ปุ่น ซื้อเกคาเปน ผู้ ซื้อ, เปน เงิน เก้า หมื่น หาพัน เหรียน.

๑ ลำ หนึ่ง ซื้อยูนยัน, เจ้า สัดซูมา เปน ผู้ ซื้อ, เปน งิน หก หมื่น เหรียน.

๑ ลำ หนึ่ง ซื้อเซวา, เจ้า สัดซูมา เปน ผู้ ซื้อ, เปน เงิน หมื่น เก้าพัน เรียน.

๑ ลำ หนึ่ง ซื้อ เบ็มโรก, เจ้า สัดซูมา เปน ผู้ ซื้อ, เปน เงิน สอง หมื่น ห้าพัน เรียน.

๑ ลำ หนึ่ง ซื้อคิราด เจ้า สัดซูมา เปน ผู้ ซื้อ, เปน งิน เท่า ใด นั้น หา ได้ ปรากฏ ไม่.

๑ ลำ หนึ่ง ซื้อ แอร์เซียแลศ อีกลำ หนึ่ง ซื้อ, เฮลซิน เจ้า ซื้อ ทะซีชิว เสีย ได้ ซื้อ ไว้ ทั้ง สองลำ, เปน เงิน รวม กัน แสน ห้าหมื่น เหรียน

ราคา สินค่า ที่ เมือง ฮองกง

ณวัน จันทร เดือน ยี่ แรม สิบ สี่ ค่ำ,

๑ น้ำตาน ทราย ที่ เมือง ฮองกง มี ราคา ขึ้น, เพราะ มี น้ำตาน ทราย น้อย อยู่, เมื่อ น้ำ ตาน ทราย ใหม่ จะ เข้า มา ราคา คง จะ ตกลง. ใน สิบ ห้า วัน นั้น, เขา ขาย น้ำตาน ทราย แดง หมื่น เจด พัน หาย, ขาย น้ำตาน ทราย ขาว สาม ร้อย หาย. ใน วัน สิบ สี่ ค่ำ นั้น, น้ำตาน ทราย ขาว ที่ หนึ่ง หาย ละ ๙ เรียน แล ๙ เหรียน ๒๐ เซนต์. น้ำตาน ขาว ที่ สอง หาย ละ ๘ เหรียน ๖๐ เซนต์ แล ๘ เหรียน ๘๐ เซนต์. น้ำตาน ขาว ที่ สาม หาย ๗ เหรียน ๘๐ เซนต์ แล ๘ เหรียน. น้ำตาน แดง หาย ละ ๕ เหรียน ๔๐ เซนต์ แล ๕ เหรียน.

๑ การบูน หาย ละ ๒๔ เหรียน.

๑ ผิ้น อย่าง ที่ เรียก ว่า บัดนา หิบ ละ ๖๓๗ เหรียน กับ ๕๐ เซนต์, อย่าง ที่ ว่า บินาเรศ หิบ ละ ๖๒๗ เหรียน กับ ๕๐ เซนต์ อย่าง ที่ เรียก ว่า มะละวา หิบ ๘๑๐ เหรียน.

๑ ฟ้าย อย่าง ยังกะสา เบส์ ๒๒ เหรียน, แล ๒๕ เหรียน, ฟ้าย หย่าง เมือง จีน เบส์ ๒๖ เหรียน แล ๒๙ เหรียน ครึ่ง.

๑ พิรกไทย ขาว หาย ละ ๑๐ เหรียน กับ ๘๐ เซนต์.

๑ พิรกไทย ดำ หาย ละ ๖ เหรียน ๕๐ เซนต์.

๑ หมาก หาย ละ ๓ เหรียน ๓๐ เซนต์ แล ๓ เหรียน ๘๐ เซนต์

๑ ฝาง หาย ละ ๒ เหรียน ๒๐ เซนต์ แล ๒ เหรียน ๕๐ เซนต์

๑ โปลง หาย ละ ๗๐ เซนต์.

๑ การเลหลัง ฯะ

๑ ณวัน พุทธ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ จะ มี การ เลหลัง โดย ความ ตัดสิน ที่ กงสุลอเมริกา ใน ความ วิเลียมเบอตัน ต่อ สู้ เยเอช จันดีเลอ ที่ ได้ ตัดสิน แต่ วัน พฤหัศบดี เดือน อ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ นั้น แล้ว แล ของ ที่ จะ ขาย นั้น คือ ตึก อัน งดงาม ที่ มิศเตย จันดีเลอ ได้ สร้าง ไว้ ตรง น่า โรงสีไฟ ที่ ชาว อเมริกา เหนือ คลองบางน้ำชน ข้าม นั้น ใน ตึกนั้น มี ห้อง สิบหก ห้อง ทำ ด้วย ตี มั่น คง นัก เพราะ หมาย จะ ให้ เจริญ ความสุข แก่ ผู้ อยู่ แล มี ของ ประสาศ สำรับ ตึก พึ่ง มี มา ใหม่ ๆ หลายอย่าง แล ที่ ใน ห้อง นั้น ไม่ เปน ที่ อับ ลม ๆ ก็ พัด เข้า มา ได้ เยี่ยม สบาย ถ้า อยู่ บน ตึก แล้ว ถึง จะ แล มา

ดูเรือขึ้นล่องตามลำแม่น้ำก็ดูได้สบายนัก อนึ่งที่ชานบ้านเปนทำเลกว้างขวาง มีต้นผลไม้อย่างดี ๆ เกิดผลบริบูรณ์ มีเรียนสำหรับได้ให้คนอาไศรยหลายหลัง มีตึกสำหรับอาบน้ำแลตึกครัว แลของอื่นที่ ๆ หลายสิ่ง

◎ อนึ่งในวันนั้น จะขายเครื่องใช้ในตึกเปนต้นว่า โต๊ะ ตู้ เตียงนอน ฟูกนอน เก้าอี้สำหรับนอน เครื่องโตะซ้อนเงิน มีดซ่อม แลหนังสืออังกฤษต่าง ๆ กับทั้งสิ่งของเปนที่เจริญตาต่าง ๆ อนึ่งบาญชีของทั้งปวงที่จะขายเสหลังนั้นจะทำแล้วในวันจันทรเดือนหน้าขึ้น ๑๐ คำ ตั้งแต่วันนั้นไปไศร ๆ ปราถนาจะดูให้รู้รายสิ่งของนั้นก็ดูได้

เย เอม ฮูด เปนกงสุลอเมริกา

บางกอก ตอกกำปนี่คือ เจ้าของอู่ใหม่

◎ อู่แห้งนี้พึ่งทำแล้ว, พร้อมใจจะรับเรือใหญ่น้อยทุกอย่าง. เชิญให้ท่านเจ้าของเรือ, แลนายเรือทั้งหลาย, จงพิจารณาดูอู่ใหม่นี้. คงจะเหนว่าเปนอู่ดีกว่าอู่ทั้งปวงในบุระประเทศนี้. จะได้แก้เรือซ่อมแปลงเสียใหม่โดยสดวกดี. ที่อู่นั้นยาวได้ ๓๐๐ ฟุต, แลคงจะให้ยาวกว่านั้นอีก. โดยกว้างได้ ๑๐๐ ฟุต, ภุก ๑๕ ฟุต. ที่ปากอู่มีประตูเรียกว่าไกซัน, ถ้าจะบีดมิดได้โดยเรว. ที่นอกปากอู่ในออกไปนั้น, จดถึงลำแม่น้ำโดยยาว ๑๒๐ ฟุต. มีเขื่อนสองฟากกว้างขวางแขงแรงนัก, กำบั่นรลึกกำบั่นใหญ่จะจอดอาไศรยอยู่ปากอู่ได้ในทุกเวลาไม่เปนอันตรายเลย. แลมีเครื่องจักรสำรับยกเสากะโดง, แลม่อน้ำสำรับกลไฟแขงแรงนัก. อู่นั้นพร้อมด้วยเครื่องสูบไปด้วยกำลังกลไฟ. มีแรงมากเพื่อจะได้สูบน้ำให้ออกได้โดยเร็วได้, ไม่ว่าน้ำขึ้นน้ำลง. พร้อมด้วยเครื่องใช้ในการทำเรือใบแลเรือกล. แลการนั้นมีนายที่เปนชาติยูรบ, ได้เคยทำการเช่นนั้นหลายปี, จึ่งชำนาญในการเหล่านี้ทุกอย่าง.

◎ แลลูกช้างสำรับอู่นั้นเปนคนเลอกมาแต่ช่องกงแลวัมภูทั้งนั้น, เปนคนชำนาญในการนั้น. ◎ พวกกำปะนีแห่งอู่นั้น, ปราถนาที่จะให้คนทั้งหลายพิเคราห์ดูว่า, อู่นี้ตั้งอยู่ที่มีไม้สักบริบูรณ์แลถูกด้วย. ◎ อนึ่งอู่นี้มีจักรเลื่อยไม้, เพื่อจะได้การเร็ว. หมอนที่รองเรือสูงสี่ฟุต, แลจะชักออกเมื่อใดก็ชักได้โดยสดวก, ไม่ต้องเสียอะไรในการเปลี่ยนหมอนนั้น.

◎ อนึ่งพวกกำปะนีแห่งอู่นั้น, จะรับธุระคิดในการที่จะต้องลงทุนซ่อมแปลงเรือ, แลจะรับเหมาเอาการนั้น, เรือไม้ก็ดีเรือเหล็กก็ดี, แลจะรับช่อเรือใบเรือกลไฟฤๅการใด ๆ ที่ในการช่างต่อเรือซ่อมแปลงเรือ. ◎ ไม้แลเหล็กแลของอื่น ๆ ที่จะต้องซื้อนั้น, เราจะขายให้ตามราคาตลาดกรุงเทพนี้. ◎ อนึ่งเรือทั้งหลายที่จะเข้าอู่นั้น, จะมาจอดที่ทุ่นแห่งกำปะนีฤๅที่เขื่อนนอกอู่นั้น, ไม่ต้องเสียเงินกว่าผู้ที่เปนนายการจะสั่งให้เลื่อนออกจากที่นั้นเมื่อใด.

◎ อนึ่งกัปตันแห่งเรือทั้งหลาย, เมื่อจะออกจากอู่นั้น, ต้องเชื่อนซื้อตัวลงที่บาญชีแห่งนายอู่นั้นเสียก่อนจึ่งออกได้. ◎ อนึ่งแต่บันดาหนังสือ, ที่จะฝากมาถึงอู่นั้น, ต้องฝากไปถึงมิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน กว่าจะได้เปลี่ยนอย่างนั้น, บัดนี้มิศเตอดับลิยู. เช. โรเบิดซัน เปนนายกองนั้น, เปนเจ้ากระทรวงในการที่จะใช้เงินเกบเงินแต่ผู้เดียว.

◎ ของนายห้างเมืองจีน. ฯะ

◎ ข้าพเจ้าผู้ที่มีชื่อใต้หนังสือนี้ได้ตั้งเปนเอเซ็นต์ที่กรุงเทพ ฯ สำรับพวกอินชูเรนซีกำปนีนั้น ข้าพเจ้าได้ขัดแจงไว้พร้อมแล้ว เพื่อจะได้ทำการอินชูเรนซ์ คือให้มีหนังสือประกันด้วยเรือมีใบชิบบาก แลบริกเปนต้น ถ้าเปนเรืออย่างดี ข้าพเจ้าจะรับประกันแต่เพียงสี่หมื่นเหรียน ถ้าเปนเรือกลไฟ ข้าพเจ้าจะรับกันแต่เพียง ๗๐๐๐๐ เหรียน

๑ ถ้าผู้ใดจะข้างพวกของข้าพเจ้าให้เปนนายประกันเรือ แม้นเอาเงินค่าข้างมาให้ข้าพเจ้ากย่อม ข้าพเจ้าจะลดให้ ๑๐๐ เหรียนนั้นคืนให้ ๑๕ เหรียน ถ้าเรือนั้นเสียด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็ถ้ามาบอกไว้กย่อมในระหว่าง ๓๐ วันแล้ว ข้าพเจ้าจะใช้เงินค่าเรือนั้น

๒ เขียนเมื่อณวันเดือนยี่แรม ๑๔ ค่ำ ปีฉลูสัปตศก

เหตุมาโดยทางทเลแครฟ

๑ มีข่าวมาจากเมืองลอนดอน เมื่อณวันเดือนสิบสองแรมสิบสี่ค่ำ ปีฉลูสัปตศกว่า, พวกแอฟริกาที่เปนขบถขึ้นในเกาะยะเมกาในทวีปอเมริกา, พวกขบถนั้นกลับเรียบร้อยลงแล้ว. เมื่อณเดือนสิบสองข้างแรม, การที่ซื้อแลขายฝ่ายกันในเมืองลอนดอนนั้น, ไม่สู่เปนการใหญ่นัก, เปนแต่อย่างกลาง.

๑ ข่าวมาแต่เมืองลอนดอน เมื่อณวันเดือนอ้ายขึ้นสองค่ำ, พระเจ้าแผ่นดินเมืองเดนมากได้ยอมเข้าส่วนในทางไฟฟ้า, ที่จะใช้ไปในเมืองลอนดอน, แลเมืองนอเว, เมืองครีนลัน ถึงเมืองอเมริกาฝ่ายเหนือ.

มีข่าวมาแต่เมืองโรม

๑ ที่เมืองโรมนั้น, เขาได้ทำบาญชีคนเปนแผนก, เมื่อคฤษตศักราช ๑๘๖๔ ปี. ในบาญชีนั้นมีผู้ชาย ๑๐๐๐๓๔, คน, ผู้เญิง ๙๙๕๖๙๙ คน, พวกที่เปนประทานในสาศนาบาทหลวง, แลคนที่หัดเรียนหนังสือในสำนักนี้บาทหลวงนั้น, ๔๕๙๕ คน. แลทหารสังทปาๆกับทหารที่เฝ้ารักษาทุกตำบล ๓๑๗๒ คน. แลคนโทษทั้งหมดด้วยกัน ๓๗๗ คน. แลพวกที่ถือสาศนานอกจากบาทหลวงนั้นหมดด้วยกัน ๓๘๒ คน. แลคนชาติยูทายที่อยู่ในแขวงเมืองนั้นเปน ๔๔๙๕ คน. แลคนที่ได้มีครอบครัวแล้วนั้นสี่ส่วน, คนที่ยังมิได้มีครอบครัวนั้น ๖ ส่วน.

๑ อนึ่งเมื่อณวันศุกรเดือนยี่แรม ๑๑ ค่ำ, เจ้าพระยากลาโหมได้ให้คนมาเชิญข้าพเจ้า, ไปดูเรือที่จะขุดคลองด้วยเครื่องกลไฟเปนของเคาเวลเมนต์สยามนั้น. ท่านได้จัดแจงพร้อมเสรจแล้วลำหนึ่ง, จึงใช้จักรขุดลองดูที่คลองริมบ้านของท่าน. ข้าพเจ้าเหนว่าดีจริงในการที่จะขุดคลอง, นานไปข้างน่าคงจะได้การใหญ่. แต่ข้าพเจ้าเหนกระดานการวิตอย่างหนึ่ง, ที่สำรับจะรับดินทิ้งขึ้นไปบนตลิ่งนั้นเล็กนัก. ดินจึ่งตกลงในเรือได้, แลคนที่อยู่ในเรือนั้นเปื้อนเปรอะไป. ถ้าแก้กระดานที่สำรับจะรับโคลนนั้นให้โตขึ้นได้, ข้าพเจ้าเหนว่าจะดีมาก. ข้าพเจ้าเหนว่าเรือสำรับที่จะขุดคลองนี้จะเปนคุณแก่กรุงเทพฯเปนอันมาก. ข้าพเจ้าจึ่งมีความยินดี, แลหมายใจว่าคลองที่บางบอน, แลคลองอื่นๆหลายแห่งหลายตำบลก็จะดีขึ้นด้วย. แต่คลองที่บางบอนนั้นเปนที่สำคัญนัก, ด้วยลูกค้าวานิชทั้งปวงบันทุกสิ่งของมาทางนั้นแล้วติดอยู่, ปีหนึ่งถ้าจะคิดเปนเงินขาดทุนเสียไป, ก็จะเปนหลายพันชั่ง.

เรือรบชื่อโคเค็ต

๑ เรือรบอังกฤษชื่อโคเค็ต, มาถึงกรุงเทพเมื่อณวันพุธเดือนสามขึ้น ๑๕ ค่ำ, แลมีศเตอทำมัชชยชี นอรช์กงสุลอังกฤษมาแต่เมืองสิงคโปร์ด้วย. กับทันเรือรบกับนายทหารทั้งปวงในเรือนั้นก็เข้าไปเฝ้าในหลวง. กงสุลอังกฤษนำไปเพื่อจะได้ทำการคำนับในหลวง, ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอเสด็จสวรรคตนั้น. แต่ทว่าหาได้เฝ้าเปนการใหญ่ไม่ ได้ทราบข่าวว่าในหลวงท่านพระไทยจะจัดแจงให้เปนการเฝ้าใหญ่, ถ้ากงสุลอังกฤษแลกับตันเรือรบปจะต้องประสงค์. แต่ทว่ากงสุลแลกับตันเรือรบคิดพร้อมใจกันว่า, ไม่สมควรที่จะขอให้เปนการเฝ้าใหญ่, แต่ครานี้ด้วยพระองค์ยังหาสบายพระไทยในพระอนุชาธิราชทรงสวรรคตอยู่นั้น.

๑ ครั้นถึงวันนั้นมา, กับตันเรือรบแลนายทหารทั้งปวงก็ชวนกันไปเยี่ยมพระสกพระยาทสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าอยู่หัวในวันนั้น.

๑ ครั้นอยู่มาถึงณวันจันท์เดือนสามแรมห้าค่ำ, ฝ่ายกงสุลอังกฤษได้จัดแจงให้มีบอลใหญ่, คือคนได้ประชุมกันเต้นรำ. เขาประชุมกันในเพลาค่ำนั้นที่ตำกงสุล

อังกฤษ. กับตัน เรือ รบ แล นาย ทหาร ก็ ไป ประชุม กัน ด้วย. ใน ห้อง ใหญ่ นั้น ได้ จัด แจง ให้ มี กิ่ง ไม้ เปน ภูม ยึก ดอก ไม้ ต่าง ๆ. แล เจ้าพระยา กระลาโหม ได้ จัด แจง ให้ มี พวก แตร ของ ท่าน มา ช่วย การ นั้น, เป่า แตร ตลอด ใน เวลา เมื่อ ประชุม กัน นั้น.

เรื่อง ปฤษหนา

◎ ยัง มี เดก ผู้ ชาย พวก หนึ่ง. ชวน กัน ออก ไป เล่น ริม บอ น้ำ ใต้ เหน แตงซก มาก, แล ชวน กัน เอา หิน ปา สัตว นั้น เขา ได้ ฆ่า แตงซก เสีย เปน อัน มาก.

◎ แต่ แตงซก แก่ ตัว หนึ่ง, ได้ เปน พอ แตงซก ที่ ตาย ยก ศีศะ ขึ้น จาก น้ำ, ร้อง ห้าม เด็ก ว่า อย่า ทำ ดัง นั้น. เปน การ เล่น ของ เจ้า ก็ จริง, แต่ เปน ความ ตาย แก่ เรา.

◎ ใจ ความ ใน ปฤษ นา นี้ ว่า, ถึง มาท ว่า เปน การ เล่น ของ, เรา ก็ อยา ให้ เขา ลำ บาก เพราะ การ เล่น นั้น เลย.

กำปั่น เข้า กรุง เทพ ฯ

เข้า มา เมื่อ ไร	กำปั่น ชื่อ ไร	กับตัน ชื่อ ไร	คี่ ตอน	เรือ อไร	มา แต่ ไหน
เดือน ๓ ขึ้น สิบ ห้า ค่ำ	โกเด็ต		๓๓๐	เรือ รบ อังกฤษ	สิงคโปร์
๑๕ ค่ำ	ไวคนต์แกนนิ่ง	ซันนัน	๓๕๐	กลไฟ สยาม	ฮองกง
แรม ค่ำ ๑	ไอโน	บันนอ	๓๕๖	บาก สำเภา	ฮองกง
ค่ำ ๑	เอศ. เอเมยี่	โอวะเคลฟต์	๒๘๗	บาก ศัช	ฮองกง
ค่ำ ๑	ปรีมา	เวชันเซน	๔๐๐	บาก บริเมน	ฮองกง
๒ ค่ำ	แรนดอลฟ์	โอลริศ	๒๑๐	สกุนเนอ บริเมน	ฮองกง
๒ ค่ำ	กุงเมา	เวศก็อก	๑๘๖	สกุนเนอ อังกฤษ	ซัวเตา
๓ ค่ำ	ซาลัด	อาเรนศ์	๒๓๖	บาก สำเภา	ฮองกง
๓ ค่ำ	สเตลา	เด	๒๖๒	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๓ ค่ำ	สอรา	คีนิศ	๒๘๗	บาก สำเภา	ฮองกง
๔ ค่ำ	วอดเบิศ	เคอเมอ	๓๐๘	บาก บริเมน	ฮองกง
๔ ค่ำ	เย. บั๊กเกต	เด	๑๐๕	สกุนเนอ อังกฤษ	สิงคโปร์
๔ ค่ำ	ไอสิศ	ซอศ	๒๐๖	บริก เดนหมาก	ซัวเตา
๘ ค่ำ	แกนดอน่	เฮมซศ	๗๘๐	ชีบ สยาม	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	อันนำ		๑๕๐	สกุนเนอ ฝรั่งเสศ	อายมวย
๑๒ ค่ำ	รันติโปล์	ไซตลัศ	๑๘๐	สกุนเนอ อังกฤษ	ฮองกง
๑๒ ค่ำ	บิเลียน	ยูไซรี่	๒๓๐	บาก สยาม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	อายมุ่ย	สมิศ	๒๖๒	บริก สยาม	สิงคโปร์
๑๓ ค่ำ	เวสิยอซ์	ซินซัน	๓๕๗	ชีบ สยาม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	ปาเรคอน	โซลินเควศ	๗๓๖	ชีบ สยาม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	ไดมันสิตี	ลิวเบก		บาก สยาม	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	เอม. มิลเดรศ	ไพนี	๔๖๐	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	พันศ์	อิเบต์	๒๐๖	บริกเมล	อายมวย

กำปั่น ออก จาก กรุง เทพ ฯ

ออก เมื่อไร	กำปั่น ชื่อไร	กับตัน ชื่อไร	คี่ ตอน	เรือ อไร	จะ ไปไหน
เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	เฮสติ	ลีเซอ	๑๘๐	บริก อังกฤษ	ฮองกง
แรม ๒ ค่ำ	โซโล	อีริเกน	๙๖๐	ชิบ ฮำเบิก	ปะเตเวีย
๒ ค่ำ	อีมากควาด์	เซินไชด์	๓๐๓	บาก อังกฤษ	สิงคโปร์
๒ ค่ำ	นอฟล์	ยัง	๑๓๓	บาก สยาม	ชายทะเล
๓ ค่ำ	เจ้าพระยา	อรดัน	๓๕๓	กลไฟ สยาม	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	สะเตอไลศ	อีวันศ์	๔๖๗	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๓ ค่ำ	ฟร์ตูน	โกลเซน		ยอด อเมริกา	สิงคโปร์
๓ ค่ำ	ยูไลย์	เฮนริก	๑๒๕	สกุนเนอ อังกฤษ	บำเย
๔ ค่ำ	ซี. วิเทอ	แนศยอม	๑๘๐	บริก ฮำเบิก	ฮองกง
๔ ค่ำ	แอนนาเมไรอา	เยอเคนเซน	๒๔๕	บริก เดนหมาก	ฮองกง
๕ ค่ำ	เอเดลไฮด์	อีเลอซี	๒๓๕	บาก ปะรัศเซีย	ฮองกง
๖ ค่ำ	เอมิเดาคลัศ	ไบนรศ	๓๓๓	บาก สยาม	ฮองกง
๖ ค่ำ	ฮอก	ยัดเซน	๑๖๔	สกุนเนอ อเมริกา	สิงคโปร์
๗ ค่ำ	โกเค็ด		๓๕๐	เรือ รบ อังกฤษ	สิงคโปร์
๘ ค่ำ	เมไรย์อะนา	อ๊อคเลอ	๑๙๒	บริก อังกฤษ	ฮองกง
๘ ค่ำ	เฮ็กทอร์	ซาเลน	๑๙๐	บริก บริเมน	ฮองกง
๘ ค่ำ	คิมอังไท	ยัศเซน	๓๑๗	บาก สยาม	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	นิวยอก	แมกนัก	๕๓๖	บาก อังกฤษ	ฮองกง
๑๑ ค่ำ	ฟอรตูน	บเรดมัน	. . .	ยอด อเมริกา	สิงศ์ โปร์
๑๓ ค่ำ	เปตรีอัก	สะต็คมัน	๒๓๘	บาก บริเมน	ฮองก
๑๓ ค่ำ	ไทรทอน	ฮอม	๒๓๘	บาก บริเนน	ฮองกง
๑๓ ค่ำ	วะคามา	แมกกินซี	๓๔๓	บาก อังกฤษ	ฮองกง

กลไฟ ยี่ เข้า

๏ ข้อ หนึ่ง ว่า โรง ยิเข้า. จักร กลไฟ ใน กรุงเทพ ทุก วัน นี้ ได้ ตั้ง ขึ้น เปน สาม แห่ง. ได้ ยิ ทั้ง กลาง วัน กลาง ขึ้น เสมอ. แล โรงยี่ ที่ ได้ เข้า มา ตั้ง เมื่อ เดิม นั้น, ตั้ง อยู่ ป้าก คลอง บาง น้ำ ชล, มี ชื่อ ว่า โรงยิ จักร เมืองอเมริกา. แล มิศ เตอ,เอฟ,เปลก. ผู้ เปน เจ้า ของ, มิศ เตอ.เอม. เคอวี่ เปน นาย การ. โรงยิ จักร กลไฟ ตั้ง ไว้ ที่ ๒, ตั้ง อยู่ เยื้อง กัน ฟ้าก ฝั่ง ตวัน ออก. มี ชื่อ ว่า โรงยิ จักร บาง กอกกำเปนี่, แล มิศ เตอ เอมเอ. ออดแมน เปน นาย การ. แล โรงยี่ ที่ ๓ มี ชื่อ โรงยิจักร แห่ง เอ.มาควันแอนกำเปนี่. มิศ เตอพี. ลิดเตลยอม เปน นาย การ.

๏ ได้ ทราบ ว่า โรงยี่ ที่ ๑ ได้ ยิ เข้า วัล พัน หาย. โรงยิ ที่ ๒ ยิ ได้ วัล พัน หก ร้อย หาย โรง ที่ ๓ วัล เก้า ร้อย หาย. ข้าพเจ้า ได้ พิจารณา ดู เข้า ที่ ยิ ใน สาม แห่ง นั้น, เหน เข้า นั้น งาม ดี เสมอ อยู่, ดี กว่า ที่ พวก ไทย แล จีน ที่ เคย ยิเข้า ตาม ธรรม ดา ใน กรุงเทพ นั้น นัก, เพราะ เม็ด เข้า ไม่ ใคร่ ระ หัก. แต่ ที่ โรงยิ สาม แห่ง นั้น มิ ได้ ซ้อม ให้ เข้า นั้น ขาว มาก, ถอ ที่ จะ

กำปั่นโต้. ถ้าทำให้ชาวนักเข้ามักเสียเพราะอับลมเข้านั้นเสียไป. เข้าที่ยิ้นในโรงจักรนั้น, ขายดีกว่าเข้าที่ได้ยิ้นตามธรรมดา.

๑ ข้าพเจ้าได้ทราบว่ามิศเตอชกอดแอนกำปนี้, ได้รับการทั้งโรงยิ้จักรกลไฟเปนที่ ๔ เพื่อจะยิ้เข้าทั้งอยู่ริมโรงยิ้จักรเอ. มาควัสแอนกำปนี้. เขาจัดแจงเครื่องจักรเพื่อจะยิ้เข้า, แลจักรนั้นล้มลงหักเสีย, การนั้นจึ่งจะช้าไปหลายเดือนกว่าจะแล้ว.

---

๑ การยิ้เข้าด้วยจักรกลไฟได้เปนการดีแล้ว, ยิ้ได้วันละสองพันห้าร้อยหาบ. แลการนี้คงจะใหญ่ขึ้น, ถึงจะมีลักยี่สิบโรงเสษก็จะไม่ภอแก่การ. การที่ยิ้เข้าด้วยเครื่องจักรนี้, หาควรผู้ใดจะติเตียนไม่. แลบีที่แล้วมา, ไม่ได้การก็จริง, เพราะอัดขัดด้วยเข้าน้อย. ถ้าเข้ามีบริบูรณเมื่อใดการโรงยิ้คงจะเปนการดีขึ้นเมื่อนั้น.

๑ เรื่องปลูกหมา

๑ ภายหลังมามีหมาไล่เนื้อตัวหนึ่ง, เปนสุนักข์แก่ลำรับไล่เนื้อ, เจ้าของใช้ให้เฝ้าสวนอยู่หลายปี, แลเปนที่ชอบใจนักก. ครั้นมาณมาสูนักข์นั้นก็แก่ตัวลงทุก ๆ ที่ไว้การไม่ไคร่จะได้. อยู่มาวันหนึ่งออกเที่ยวไล่เนื้อ, ครั้นทันขากัดได้แล้วพื้นก็หลุดออกไป, เนื้อนั้นหนีไปได้. นายเหนดังนั้นก็โกรธ, หมายว่าจะตีสูนักข์นั้น. เมื่อสูนักข์เหนดังนั้นจึ่งร้องว่า, นายเจ้าข้าอย่าพอลงมือก่อน, ยกโทษเสียครั้งหนึ่งเถิด. หมิใช่จะไม่จับสัตวเมื่อไร, เปนเพราะแก่แล้วหาแรงมิได้. ขอให้ท่านคิดถึงผลประโยชน์, ที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้แก่นายแต่กอนนั้นเถิด.

๑ คำสังสอนนี้เปนใจความว่า, ความชอบที่บ่าวทาษได้ทำไว้แต่กอนก็อย่าลืมเลย. อย่าเมียนเลยเพราะการที่ไม่มีแรงจะทำได้.

๑ ประนินทินบอกโมงแลทุ่มในข้างขึ้นเดือน ๔ นี้. ฯะ

คำอังกฤษ	คำไทย	คำจีน	อาทิตย์ขึ้นกี่โมง	อาทิตย์ตกกี่โมง	อาทิตย์เที่ยงกี่โมง	จันทร์ตกคี่ทุ่ม
เฟบรูเอรี่ เดือน ๒	เดือน ๔	เดือนที่ ๑				
วัน พฤหัศบดี ๑๕ ค่ำ	ขึ้น ค่ำ ๑	๑ ค่ำ	ย่ำรุ่งแล้ว ๑๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ย่ำค่ำแล้ว ๒๑ นาที
วัน ศุกร ๑๖ ค่ำ	= ๒ ค่ำ	๒ ค่ำ	" ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๑๐ นาที
วัน เสาร์ ๑๗ ค่ำ	= ๓ ค่ำ	๓ ค่ำ	" ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	ทุ่ม ๑ กับ ๕๙ นาที
วัน อาทิตย์ ๑๘ ค่ำ	= ๔ ค่ำ	๔ ค่ำ	" ๑๑ นาที	๕ โมง ๔๙ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๒ ทุ่ม ๕๖ นาที
วัน จันทร ๑๙ ค่ำ	= ๕ ค่ำ	๕ ค่ำ	" ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๓ ทุ่ม ๕๔ นาที
วัน อังคาร ๒๐ ค่ำ	= ๖ ค่ำ	๖ ค่ำ	" ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๕ โมง ๔๖ นาที	๔ ทุ่ม ๕๑ นาที
วัน พุทธ ๒๑ ค่ำ	= ๗ ค่ำ	๗ ค่ำ	" ๑๐ นาที	๕ โมง ๕๐ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๕ ทุ่ม ๔๗ นาที
วัน พฤหัศบดี ๒๒ ค่ำ	= ๘ ค่ำ	๘ ค่ำ	" ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๖ ทุ่ม ๔๗ นาที
วัน ศุกร ๒๓ ค่ำ	๙ ค่ำ	๙ ค่ำ	" ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๗ ทุ่ม ๕๕ นาที
วัน เสาร์ ๒๔ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	๑๐ ค่ำ	" ๙ นาที	๕ โมง ๕๑ นาที	๕ โมง ๔๗ นาที	๘ ทุ่ม ๔๓ นาที
วัน อาทิตย ๒๕ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	๑๑ ค่ำ	" ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๙ ทุ่ม ๓๒ นาที
วัน จันทร ๒๖ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	๑๒ ค่ำ	" ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๑๐ ทุ่ม ๒๑ นาที
วัน อังคาร ๒๗ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	๑๓ ค่ำ	" ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๑๑ ทุ่ม ๘ นาที
วัน พุทธ ๒๘ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	๑๔ ค่ำ	" ๘ นาที	๕ โมง ๕๒ นาที	๕ โมง ๔๘ นาที	๑๑ ทุ่ม ๕๒ นาที
เดือน มาช						
วัน พฤหัศบดี ๑	๑๕ ค่ำ	๑๕ ค่ำ	" ๗ นาที	๕ โมง ๕๔	๕ โมง ๔๘ นาที	ขึ้น ยังรุ่ง ๒๘ นาที

◎ กรง ทแวน, น่า ๒๓
กรง ชไมย ใหญ่, น่า ๒๓
การ ผูก หนังสือ เปน เล่ม, น่า ๒๕
กรงสุล ฝรั่งเสศ, น่า ๒๙
การ สอน ชาย ผี้น, น่า ๓๑
การ ที่ ชอง หัก ล้ม, น่า ๔๙
กำบั้น เข้า กรุง, น่า ๕๓
กำบั้น ออก กรุง, น่า ๕๓
การสพ แปรศชิเดนสินกัน, น่า ๕๗
การ ชไมย, น่า ๕๙
การ เลี้ยง โตะ, น่า ๗๒
การ ที่ ระ ชุก คลอง ใหม่, น่า ๘๐
การ วิง กา นู, น่า ๘๓
การ ค้า ชาย ที่ เมือง บีแนง, น่า ๘๑
กระษัตรีย เมือง ใน ดิศเทศ, น่า ๑๓๗
การ ลัก โค กระบือ, น่า ๑๔๒
การ สั่ง สอน วิชา หย่าง ประ เทศ ยูโรบ, น่า ๑๔๒
ไก่ ตัว ผู้ พบ เพชร์, น่า ๑๔๗
การ ที่ ท่าน แก่ ค้ำ ศาศนา, น่า ๑๕๑
การ มิ รับ วิชา ที่ ดิ เกิด ใหม่, น่า ๑๕๔
กระษัตริย์ เมือง ยี่ ปุ่น เขา ถึง แก่ กรรม, น่า ๑๕๙
การ ค้า ชาย เมือง นิว หยอก, น่า ๑๗๑
การ ผัว เมีย, น่า ๑๘๑
กฎหมาย สำ หรับ เมือง ต่อ เมือง, น่า ๑๙๐
การ ทำ นา เมือง พม่า, น่า ๑๙๐
กรงสุล ฝรั่งเสษ, น่า ๒๓๓๙
การ นิ เข้า ด้วย จัก กล ไฟ, น่า ๒๔๔
การ ค้า ชาย ที่ เมือง อเมริกา, น่า ๙๑
การ ค้า ชาย ที่ เมือง สิงคโปร, น่า ๙๑
การ ชาย ที่ สิงคโปร ใน บี กุญ, น่า ๙๒
การ ชาย ที่ เมือง ย่างกุ้ง, น่า ๙๓
การ ที่ ระเปลี่ยน ธัฐ ทกัว ทองแดง, น่า ๑๐๕
◎ ระอง กัน ปลวก, น่า ๑๓๕
ข่าว มา แต่ เมือง จีน, น่า ๑๕๔
ข่าว ต่าง, ๆ น่า ๑๕๖
เข้า ที่ เมือง ฮ่องกง, น่า ๑๗๖
ข่าว มา แต่ เมือง จีน, น่า ๑๗๗
ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา, น่า ๑๗๘
ข่าว มา ใหม่ แต่ เรือ เจ้าพระยา, น่า ๑๗๘
ข่าว ใน หลวง, น่า ๑๘๑
ข่าว เมือง อเมริกา, น่า ๙
ข่าว มา โดย ทาง ไฟฟ้า, น่า ๑๐
ไช้ ทรพิศม์, น่า ๑๑
ข่าว กำบั้น, น่า ๑๗
ข่าว ช้าง เผือก, น่า ๒๒๒
ข่าว เมือง อเมริกัน, น่า ๕๕ ๔๙ ๗๖ ๒๔
ข่าว มา แต่ ต่าง ประเทศ, น่า ๓๑
ของ ขัด ข้อง, น่า ๔๐
ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา ตาม ทาง ไฟ ฟ้า ใหม่, น่า ๕๕
ข่าว มา ใหม่, น่า ๗๔
ข่าว น้ำ ฝน เมือง เพชบูริ, น่า ๘๑
ข่าว มา แต่ เมือง ต่าง, ๆ น่า ๘๓
ข่าว ที่ กรุง เทพ, น่า ๙๗
ข่าว มา ใหม่ ใน สอง วัน นี้, น่า ๙๗
ข่าว มา แต่ เมือง จีน, น่า ๑๓๐ ๒๐๒๒ ๒๒๗๖ ๑๐๙
ข่าว มา แต่ เมือง อเมริกา, น่า ๑๑๘
ข่าว มา แต่ ประเทศยูโรบ, น่า ๑๑๙
ข่าว มา แต่ เมือง แขวง กะหลาปา, น่า ๑๒๐
ข่าว ที่ กรุง เทพ, น่า ๑๒๐
ข่าว มา แต่ ยี่ ปุ่น, น่า ๒๐๒๒
ข่าว มรณะ, น่า ๒๐๒๒
ข่าว มา แต่ ประเทศยูโรบ, น่า ๒๐๖
ข่าว ร้าย ที่ เมือง สมุทสงคราม, น่า ๒๒๑
ข่าว ที่ กรุง เทพ, น่า ๒๒๒๒
ช้าง แจ้า ชื่อ เอมเปลก, น่า ๒๓๑
คำ เตือน สติ ท่าน ทั้ง หลาย, น่า ๑๔๙
คน อยู่ ใต้ ร่ม ธง อังกฤษ, น่า ๑๕๒
คน ขวา ใน เมือง ยู ในดิศเทศ, น่า ๑๕๓

เครื่อง สูบ น้ำ ล้าง ทอง, น่า ๑๕๔
คำ ปฤษนา, น่า ๑๕๖
ความ เคื่อน อ้อนวอน, น่า ๑๕๙
คำ ตอบ ท่าน ผู้ สรวเสิญ พุทธสาศนา, น่า ๑๖๒
คำ เปรียบ ด้วย ตัว ฟ้า, น่า ๑๖๙
คืน มา กรุง เทพ, น่า ๑๙๐
คำ พ้อง, น่า ๑๗๕
ความตาย, น่า ๑๘๐
โคม ลอย, น่า ๑๘๓
คำ ตอบ แก่ ท่าน ผู้ ชอบ พุทธสาศนา, น่า ๑๘๖
คำ พ้อง, น่า ๑๙๐
คอรสติทิวซัน, น่า ๑๙๖ ๑๕๐ ๑๗๓ ๑๘๕ ๑๙๕
คำ ปฤษนา, น่า ๒๐๑
ความ พ้อง, น่า ๒๑๒
ความ กรุงเทพ, น่า ๒๓๖
ความ ตอบ ทัดสิ้น เล่น ขัน ๆ น่า ๑๑๘ ๑๑๔
ความ ด่าน บางไทรย คุม เหง, น่า ๑๑๕
คำ เปรียบ ข้อ สอง, ๒๓ น่า ๑๒๓
คำ สัญญา ใหม่, น่า ๒๐
คำ สัญญา ด้วย สุราการ, น่า ๒๑
คลอง ที่ ระ ขุด ใหม่, น่า ๒๑
คำ สัญญา ด้วย สุราการ, น่า ๒๙
ความ ขัด ข้อง ใน แม่ น้ำ, น่า ๓๐
ความ ปลัน, น่า ๓๓
คน ฝ่า แฝด เปน ชาต ไทย, น่า ๕๔
ความ แก้ ตัว, น่า ๖๐
ความ สง ไสย เรื่อง เปรศชิเด็น ที่ เมือง อเมริกา, น่า ๖๘
ความ แก้ สง ไสย บ้าง, น่า ๗๐
คน โทษ หนี ไป, น่า ๗๕
ความ มรณ, น่า ๒๒ ๗๕ ๘๔
เคนมิศตรี ยท ๒, น่า ๙๐
คำ ตอบ หลวงพิไชยวาริ, น่า ๙๑
ความ ตาย เมือง พม่า, น่า ๙๐
ความ ขัด ข้อง, น่า ๙๔
ความ ขบถ ไน กรุงเทพ, น่า ๙๔
ความ เปน นี่ เมือง อเมริกา, น่า ๙๕
ความ ทะเลาะ กัน ใน ป่า เชียง ใหม่ น่า ๙๖
ความ ทะเลา กัน ใน ป่า เชียง ใหม่ น่า ๑๐๓
ความ กงสุล ฝรั่งเสศอีก น่า ๑๐๖
◎ เงิน ใช้ นี่ เมือง อเมริกา น่า ๙๖
งู เหลือม ใหญ่ ที่ เมือง บัง กลา, น่า ๑๕๔
จดหมายเหตุ เดิม น่า ๒๓๗
โจร ผู้ ร้าย น่า ๔๘
แจ้ง ความ, น่า ๔๙
จดหมายเหตุ อังกฤษ. ฝ่าย อเมริกา, น่า ๑๑๐
ชาว อังกฤษ มี กี่คน, น่า ๑๖๘
ตลาด สามเพง, น่า ๑๗๒
ตึก พระ ภาษี, น่า ๒๓๗
ตัดชิน โกมา, น่า ๑๙๐
ตำรา รักษา คน ถูก สาย ฟ้า น่า ๒๘
ตัด ขึ้น จึง กงสุล น่า ๔๐
ตำรา ลม อากาศ น่า ๓๗ ๔๓ ๕๖
ตราชู อย่าง หนึ่ง น่า ๕๖
ต้น เหตุ ขบถ เมือง อเมริกา น่า ๗๘
น้ำ เหตุ ขบถ เมือง อเมริกา ที่ ๒ น่า ๑๒๘
ติ คำ พวก เคย ทำ ภาษี น่า ๑๓๖
ตลาด สำเพง, น่า ๑๓๐
ถนน ใต้ พื้น ดิน น่า ๒๒
ทาง ไฟฟ้า ที่ เมือง อ้ายฆุยโต น่า ๑๓
ทาง รถ ไฟ น่า ๑๓
โทษ เสพยสุรา, น่า ๓๘
โทษ ขบถ, น่า ๕๖
ทำ อัฐ ปลอม น่า ๗๕
ทอด พระกถิน, น่า ๑๔๑
ธรรมเนียม เว้น สุรา น่า ๑๐๓
◎ หนังสือ สวด มนต์, น่า ๑๓๕
นาย ช่าง ต่าง, ๆ น่า ๑๔๖
หนังสือ แสดง การ, น่า ๔๘๑

ในหลวงที่สิงกโปร์, น่า ๑๖๙
น้ำยาดับไฟ, น่า ๑๙๑
น้ำตาน ทรเยองกง, น่า ๑๙๙
หนังสือ ตอบ สรร เสริญ พุทธ สาศนา, น่า ๒๒๙
หนังสือ หลว, น่า ๒๐๔ ๒๐๙ ๒๒๑. ๒๓๒
หนังสือ หมอหลัดเล, น่า ๒๓๙
หนังสือ หส ว่า ด้วย อัฐ แล ฝรั่งเสศ, น่า ๑๓
น้ำท่วมเมง จีนฝ่าย เหนือ, น่า ๑๙
หนังสือ รวง เสิก อากร ต้น มพร้าว, น่า ๑๒๔
..หงลัวหลวง ว่าด้วย ลำ ยางกอก ใหญ่ น่า หนึ่ง
หนังสือ จดหมายเหตุ เมืองอเมริกา, น่า ๑๗
หนังสือ ฝาก, น่า ๓๒
น้ำพริกพก, เมืองอเมริกา, น่า ๕๕
หนังสือพ่อยิ้ม, น่า ๘๕
เบลที่ เมือง มระแหม่ง, น่า ๑๘๙
ประ สูตร, น่า ๒๒๗
ใบชาที่ เมือง ..ม่า, น่า ๗๖
โ..รลีอำ คือ น้ำมัน ดิน, น่า ๙๔
ป่อมพีศเซอ, น่า ๑๐
ประเทศ ฝรั่งเสศ โต เท่า ใด, น่า ๑๖
ประเทศ อังกฤษ โต เท่า ใด, น่า ๑๖
เปรศซิเดล ใหม่ ที่ เมืองอเมริกา, น่า ๕๖
เปรศซิเดล กฤษเตียน, น่า ๕๓
ประ สูตร พระองค์เจ้า, น่า ๗๕
ประกาศ เรื่อง เอา เข้า ลง กำปั่น, น่า ๑๐๕
ปืน ใหญ่, น่า ๑๑๐
ผู้ กลัว พุทธ สาศนา จะ หมด เรวไป่, น่า ๑๕๐.
พระสงฆ์ ประชุม ที่ เมือง ลังกา, น่า ๑๕๓
พระสงฆ์ ประชุม ที่ เมือง ย่างกุ้ง, น่า ๑๙๑
พิธีโสกรรต์, น่า ๒๐๓
พวก มิศชันเอรี่ อเมริกา, น่า ๒๒๕
พอก ขบถยึมเงิน น่า ๙๕
พ่งยาวดาร อังกฤษ น่า ๖๘ ๑๒๐
เมือง อเมริกา การศึก, น่า ๔
เมือง ยูใน ติศเทษ เปน ๓๖ หัว เมือง น่า ๙
เมือง ฮองกง น่า ๑๓
เมือง บีแนง น่า ๑๓
เมือง การัง ตนู น่า ๑๓
เมือง พม่า, น่า ๑๓
เมือง ยู ใน ติศเทษ โต เท่า ใด, น่า ๑๕
เมือง ปัตตาวิต, น่า ๑๙๑
ไทม ยัง หมิ ได้ บั่น, น่า ๑๙๗
เมือง สกอโต, น่า ๒๐๗
หมอเยฟเนอ, น่า ๒๐๗
เมือง ยี่ปุ่น, น่า ๒๑๔
เมล์ ประเทศ ยูโรป, น่า ๒๑๗
เมือง บี แนง ที่ เกาะ หมาก, น่า ๑๖
เมือง ย่างกุ้ง, น่า ๑๖๘
เมิศชันเอรี่ ใน เมือง พม่า, น่า ๑๘๙
เมือง วิศ เซีย, น่า ๑๙๑
เมือง อังกฤษ น่า ๑๖
มือง ฝรั่ง เศส น่า ๑๖
เมือง ไทย น่า ๑๘
แมกนิเซียม น่า ๔๑
เมือง ฝรั่ง เสศ กับ ประเทษ อเมริกา น่า ๙๖
เมือง เพชรบุรี น่า ๑๐๙
เมือง บำไย น่า ๑๓๑
เมือง กาลกาตา น่า ๑๓๑
ยุนิเวอสิตี น่า ๓๗
ราศา เข้า น่า ๑๓
เรื่อง เมือง เอมริกา ต่อ น่า ๕ ๗ ๑๔ ๑๙
เรือ กล ไฟ แตก น่า ๓๒
เรื่อง อเมริกา น่า ๓๓
เรือ ไฟ โคน เรือ พระอินัง น่า ๓๙
เรื่อง ผู้ ร้าย ยอง เข้า แทง อำแดง ทิม น่า ๓๙
เรือ รบ อังกฤษ น่า ๔๙
เรื่อง สามก๊ก น่า ๖๓
รูป หัว ใจ มนุษย์ น่า ๖๖

เรื่อง ราว ฉ้อเหล็ก น่า ๗๗
ราคา สินค้า กรุง เทพ น่า ๒๓ ๔๑ ๕๐ ๖๐ ๘๒
เรือ สลัด น่า ๘๓
รูป หัว ใจ มนุษย์ น่า ๘๙
ราคา สินค้า ที่ เมือง ฮองกง น่า ๘๙
ราคา สินค้า เมือง จีน น่า ๓๓ ๕๒ ๖๑ ๘๑ ๑๐๙
ราคา สินค้า เมือง จีน, น่า ๑๒๐ ๑๒๓ ๑๓๒
เรือ สยาม ค้าง อยู่ เมืองจีน น่า ๑๓๖.
รูป คน บอก สัน โลหิต ไหล, น่า ๑๓๙.
ราคา สินค้า ที่ เมือง ฮ่อง กง, น่า ๑๔๔.
เรื่อง ขุด คลอง, น่า ๑๕๔.
เรื่อง เมือง อเมริกา, น่า ๑๖๔.
เรื่อง สิงโต, น่า ๑๖๔.
ราคา สินค้า เมือง บีแมง น่า ๑๖๗.
เรื่อง ช้าง ทำ ผิด ประลาด, น่า ๑๖๘.
โรค โค กระบือ ที่ เมือง อังกฤษ, น่า ๑๖๘.
เรือ สยาม อยู่ เมืองจีน, น่า ๑๗๒.
เรื่อง สิง โต, น่า ๑๗๔.
เรือสยาม ชื่อ เรล์เว, น่า ๑๗๙.
เรือ กลไฟ ไหม้ ที่ มหาสมุทย, น่า ๑๘๘.
ราคา หนังสือ บางกอก วิกอเตอ, น่า ๑๙๒.
เรื่อง หมา ใน, น่า ๑๙๗.
ราคา สินค้า เมือง จีน, น่า ๑๙๖.
โรค ลง ราก ที่ ประเทศ ยูโรบ, น่า ๒๑๒.
ราย ชื่อ ผู้ ที่ ซื้อ จดหมายเหตุ, น่า ๒๒๕.
ราคา สินค้า ที่ เมือง จีน, น่า ๒๒๗.
เรื่อง หมา ใน ต่อ น่า ๑๙๙, น่า ๒๓๔.
เรือ กลไฟ ใน กรุงเทพ, น่า ๒๓๘.
เรื่อง ปฤษนา, น่า ๒๔๒.
ลอตพลัมเมอสตอน, น่า ๑๙๐
เสียง โตะ ใหญ่, น่า ๒๐๓.
วัน เฉลิม พระชนม์ พรรษา, น่า ๑๔๕.
ว่า ด้วย เมือง พม่า มี เท่า ไร, น่า ๑๕๒.
◎ โลกย์ โค เท่า ใด น่า ๓
ลม พยุห์ เรียก ว่า ไซรโกลน น่า ๑๑
ว่า ด้วย ข่าว ยูโรบ, อเมริกา ตาม ทาง ไฟ ฟ้า น่า ๔๕
ว่า ด้วย เมือง ริศมอลก์ น่า ๕๔
วัน ต้น บังเกิด เมือง อเมริกา น่า ๗๑
วัน บังเกิด อเมริกา น่า ๗๓
หัว ไม้ น่า ๗๔
วิ่ง ราว สำเพง น่า ๗๔
ว่า ด้วย เหตุ ไฟ ไหม้ น่า ๑๑๐
ว่า ด้วย ภาษี น้ำ มัน มพร้าว น่า ๑๑๔.
เหตุ ที่ เมือง ไซรง่อน น่า ๑๓๘
เหตุ เมือง อิกฆาลี ฝ่าย ใต้ น่า ๖๗
เหตุ ไฟ ไหม้ น่า ๗๓
เหตุ เมือง อังกฤษ เปน ที่ เขา น่า ๑๑๐
◎ แสดง ตำรา ไฟ ฟ้า น่า ๒๓๗
สังฆปาปา น่า ๒๖
สงคราม สาม ครั้ง น่า ๑๒๖
เหตุ ที่ บางบอน น่า ๓๐
เหตุ ข่าว เมือง พม่า น่า ๓๖
อัคลันดิก เตละคราฟ, น่า ๑๑
อกซูเซน, น่า ๖๕
◎ สินค้า ที่ เมือง บีแมง, น่า ๑๓๐.
ส่วน ที่ หนึ่ง, น่า ๑๓๗.
สาศนา ที่ เมือง ยี่ปุ่น, น่า ๑๕๓.
เสียง ฟ้า ร้อง เร็ว เท่า ใด, น่า ๑๕๔.
สินค้า ที่ เมือง จีน, น่า ๑๗๖.
สินค้า ที่ เมือง จีน มา ใหม่, น่า ๑๗๗.
สาล กงสุล อเมริกา, น่า ๑๙๒.
สามก๊ก, น่า ๒๐๗.
สลัด คือ เรือ, น่า ๒๑๔.
สวรรค์, น่า ๒๑๔.
◎ แอดเลนติกเทลิแกรฟ, น่า ๑๓๖.
อังกฤษ กิน เนื้อ วัว น่า ๑๖๘.
อังกฤษ เรี่ย ราย เงิน แผ่ สาศนา, น่า ๑๙๑.
อิมิชูเรฟ กำปะนี สิมิเต็ก, น่า ๒๓๑. ๒๓๒.